

**КИЇВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ПРИ МІНІСТЕРСТВІ ОСВІТИ І НАУКИ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО КТГГ
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ КТГГ**

Збірник тез

**IV Всеукраїнської науково-теоретичної
конференції
до Дня науки України
«Держава і суспільство: сучасні
виклики
та пошук рішень»**

м. Київ, 13 травня 2026 р.

*Проведення заходу зареєстровано в Державній науковій установі
«Український інститут науково-технічної експертизи та інформації»,
посвідчення No 394 від 17 березня 2026 р.*

КИЇВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА

РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ПРИ МІНІСТЕРСТВІ
ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО КТГГ
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ КТГГ

Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій
ДУІКТ

Юридична компанія «Ла Консалтинг»

Дніпровський державний університет внутрішніх справ
Інститут держави і права ім. В. М. Корецького НАН України
ВСП «Фаховий коледж ЧНУ»

Східноєвропейський університет імені Рауфа Аблязова
Київський національний університет імені Тараса Шевченка
ВСП «Стрийський фаховий коледж Львівського НУП»

Академічний фаховий коледж ОНЮА
Національна академія сухопутних військ імені гетьмана Петра
Сагайдачного

Інститут психологічної підтримки персоналу Національної академії
сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного
Приватний заклад освіти «КМДШ»

Український державний університет імені Михайла Драгоманова
ВСП «Могилів-Подільський технолого-економічний фаховий коледж
ВНАУ»

Національний транспортний університет
Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г.
Шевченка

Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін
імені О. М. Лазаревського

Кам'янець-Подільський податковий інститут
Державний університет «Житомирська політехніка»
Відокремлений структурний підрозділ «Харківський фаховий коледж
харчової промисловості Державного біотехнологічного університету»
Державний торговельно-економічний університет

Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова

Київський університет культури

Державний біотехнологічний університет

Державний університет інформаційно-комунікаційних технологій

Навчально-науковий інститут інженерної та спеціальної
підготовки Національного університету цивільного захисту
України

Національний університет біоресурсів і природокористування
України

Київський національний університет технологій та дизайну
Навчально-науковий інститут міжнародних відносин Харківського
національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Навчальний центр ТОВ «Оптіма Хотел Менеджмент»

Державний податковий університет

Національний університет «Львівська політехніка»

Одеський національний економічний університет

Відокремлений структурний підрозділ «Уманський фаховий
коледж технологій та бізнесу Уманського національного
університету»

Міжрегіональна Академія управління персоналом

Львівський державний університет внутрішніх справ

Луцький національний технічний університет

Миколаївський національний аграрний університет

Відокремлений структурний підрозділ «Економіко-правничий
фаховий коледж Запорізького національного університету»

Київський національний економічний університет імені Вадима
Гетьмана

ВСП «Фаховий коледж економіки, права та інформаційних
технологій» ЗУНУ

Навчально-науковий інститут права та правоохоронної діяльності

Львівського державного університету внутрішніх справ

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Державний університет «Київський авіаційний інститут»

Одеський державний університет внутрішніх справ

Інститут права та суспільних відносин Відкритого міжнародного
університету розвитку людини «Україна»

**КИЇВСЬКИЙ ФАХОВИЙ КОЛЕДЖ ТУРИЗМУ ТА ГОТЕЛЬНОГО
ГОСПОДАРСТВА**

**РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ ПРИ МІНІСТЕРСТВІ ОСВІТИ І НАУКИ
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО КТГГ
РАДА МОЛОДИХ ВЧЕНИХ КТГГ**

**УДК 001(477)
Д 36**

**IV Всеукраїнська науково-теоретична конференція
до Дня науки України
«Держава і суспільство: сучасні
виклики
та пошук рішень»**

м. Київ, 13 травня 2026 р.

*Матеріали подано в авторській редакції. Відповідальність за
науковий рівень публікацій, обґрунтованість висновків,
достовірність результатів, наявність плагіату несуть автори*

**Держава і суспільство: сучасні виклики та пошук рішень. Матеріали IV
Всеукраїнської науково-теоретичної конференції до Дня науки України,
Київ, 13 травня 2026 р. К.: КТГГ, 2026. 876 с.**

*Матеріали друкуються мовою оригіналу в редакції авторів.
©КТГГ, 13.05.2026*

Зміст

СЕКЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА	26
Бондар Олександр	26
ВПЛИВ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК БІЗНЕСУ	26
Бурмас Іван Валерійович	30
СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ	30
Бурмас Іван, Верхогляд Катерина	32
МАРКЕТПЛЕЙС ЯК ВИД Е-COMMERCE ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ТОРГІВЛЮ НА ТОРГІВЕЛЬНИХ ПЛАТФОРМАХ	32
Войдевич Анастасія	35
ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ	35
Гавриленко Марія	37
СУЧАСНІ МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ	37
Глянть Тетяна	41
КОРУПЦІЯ ЯК ДРАЙВЕР ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ	41
Горбачова Катерина	45
РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ГЛОБАЛЬНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ	45
Грачов Віталій Анатолійович	47
ЗНАЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ КАСОВОГО ТА ОБЛІКОВОГО ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДАЖАМИ	47
Дейнега Максим	50
РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ У ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ	50
Дехтяр Олена	54
КІБЕРСТРАХУВАННЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ	54
Загородній Дмитро	57
ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ТА ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ	57

Ільєнко Марія Сергіївна	61
ОЦІНКА ВПЛИВУ РЕКЛАМИ НА ПОВЕДІНКУ ПОКУПЦІВ	61
Качур Дар'я	64
ДОГОВІР ПРО НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА	64
Кичка Софія	69
СХЕМИ ФІНАНСОВИХ ЗЛОЧИНІВ ЧЕРЕЗ МАНІПУЛЮВАННЯ ЦІНАМИ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЯХ ТА ІНСТРУМЕНТИ ЇХ ПРОТИДІЇ	69
Кобеняк Олександр Михайлович	73
СУТНІСТЬ МЕРЧАНДАЙЗИНГУ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ У КОМЕРЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	73
Корнієнко Вікторія	77
НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ ПЕРЕВЕЗЕНЬ ШКОЛЯРІВ В УКРАЇНІ	77
Костка М.С.	81
СТРАТЕГІЇ ЗАЛУЧЕННЯ КЛІЄНТІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ	81
Кочмар Вадим Володимирович	84
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ КОМЕРЦІЙНОЇ ЛОГІСТИКИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА	84
Кращенко Кароліна	88
ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ	88
Крилов Олексій Юрійович	91
ОПТИМІЗАЦІЯ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОДАЖІВ У СУЧАСНОМУ РИТЕЙЛІ НА ПРИКЛАДІ МЕРЕЖІ «SMART-MARKET»	91
Лебедюк Максим	95
СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОМЕРЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ	95
Легецька Софія	99
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ У КОМЕРЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ	99
Лішунова Аліса	102
КОМЕРЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ З РОЗДРІБНОГО ПРОДАЖУ НЕПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ	102

Мажор Дмитро	106
ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ	106
Христина Мазай	109
МЕНЕДЖМЕНТ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ ТА СУСПІЛЬСТВА	109
Максименко Руслан Анатолійович	111
ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУТНОСТІ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ КОМЕРЦІЙНИХ РИЗИКІВ	111
Мироненко Юрій Олександрович	115
ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ТОВАРНИМИ ЗАПАСАМИ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	115
Мордованець Альбіна	118
БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ДИНАМІКА РИЗИКІВ	118
Натяглий Віталій Іванович	122
ПОНЯТТЯ КОМЕРЦІЙНОГО УСПІХУ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА	122
Павленко Максим	126
СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ	126
Панюхно Христина	130
МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ	130
Полевик Олександр Олександрович	133
SMART-ПІДХІД У РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ: ЯК ВДОСКОНАЛИТИ КОМЕРЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ СЬОГОДНІ	133
Поліщук Віктор	135
ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ, ПРОБЛЕМИ ТА РІШЕННЯ	135
Польовенко Олександра	143
СУЧАСНИЙ ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ІННОВАЦІЇ, РИЗИКИ ТА СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ	143
Попадинець Анастасія	147
ОБЛІК ТА ОЦІНКА ЗБИТКІВ ПІДПРИЄМСТВА, СПРИЧИНЕНИХ ВОЄННИМИ ДІЯМИ: ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ПІДТВЕРДЖЕННЯ ТА ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ	147

Сірчук Крістіна _____	150
ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ В УМОВАХ ЗМІН _____	150
Скрильова Анастасія _____	153
ПРОГНОЗУВАННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ _____	153
Стоєва Дар'я _____	156
ЦИФРОВІЗАЦІЯ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ _____	156
Сторчеус Софія _____	160
ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК НОВА МОДЕЛЬ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ _____	160
Ткаченко Анастасія _____	164
КАТЕГОРІЯ СОБІВАРТОСТІ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА _____	164
Шептуха Олена _____	167
ЦИФРОВІ РЕКЛАМА ТА ПАБЛІК РІЛЕЙШЕНЗ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ _____	167
Шумілов Єгор _____	169
ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ _____	169
Яремус Софія _____	172
АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ _____	172
Ясенчук Христина Володимирівна _____	175
ВПЛИВ МАРКЕТИНГОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА ДІЯЛЬНІСТЬ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ _____	175
СЕКЦІЯ СУСПІЛЬСТВОЗНАВЧІ ДОСЛІДЖЕННЯ _____	179
Божко С.А., Ходоровський С.О. _____	179
ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ МОЛОДІ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ _____	179
Воронова Галина Віталіївна _____	184
СОЦІОГУМАНІТАРНИЙ ВЕКТОР ХХІ СТОЛІТТЯ: КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ _____	184
Гнатюк Володимир _____	187
СУЧАСНІ УМОВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКОГО АКТИВІЗМУ УКРАЇНЦІВ В ЕСТОНІЇ ТА ЛАТВІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ _____	187

Грач Світлана	192
СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ПОПИТУ НА ПРОДУКТИ ХАРЧУВАННЯ В СЕКТОРІ NORECA ЯК ІНДИКАТОР ТУРИСТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ	192
Жигadlo Сергій	195
ОСВІТА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ: ІСТОРИЧНІ МОДЕЛІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ	195
Зізоря Уляна	198
РУЙНУВАННЯ СТАЛИХ СТЕРЕОТИПІВ ГЕНДЕРНО-ВІКОВОГО ЛОМІНУВАННЯ ЧОЛОВІКІВ У НАУЦІ ТА МИСТЕЦТВІ НОВОГО І НОВІТНЬОГО ЧАСУ	198
Крупський Сергій	202
ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ГРОМАДЯН У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС	202
Любима Аліна	205
ПЕРЕВАГИ ТА ЗАГРОЗИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ В SMART- ВРЯДУВАННІ	205
Слободянюк Вероніка	208
ОЦІНКА СУСПІЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДО ПОСТАТІ Б. ГАВРИЛИШИНА ЗАСОБАМИ GOOGLE	208
Тесленко Олена	212
АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ЗФПО	212
Трофименко Тетяна	215
ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ	215
Чайка С.А.	220
СОЦІАЛЬНА ДОВІРА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНСТИТУТІВ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА ІННОВАЦІЙНІ ПРАКТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ	220
Чайка Яна Миколаївна	224
ЛОГІЧНІ СТРУКТУРИ ЕТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	224
Щербина Яна	226
РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ	226

СЕКЦІЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ	231
Артуюнова-Пасіка Наталія, Антоненко Артем	231
ВПРОВАДЖЕННЯ БЕЗПАПЕРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ ГОТЕЛЮ	231
Виноградов Давид Олексійович	234
ЯК ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЗМІНЮЮТЬ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИЙ БІЗНЕС І СЕРВІС ДЛЯ ГОСТЕЙ	234
Голубенко Олександр, Антоненко Артем	237
СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ВОДИ В ГОТЕЛЬНИХ КОМПЛЕКСАХ	237
Гусєва Олександра, Петрунчак Денис	240
ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕР'ЄРНОГО СЕРЕДОВИЩА ГОТЕЛІВ РІЗНИХ ТИПІВ	240
Друцька Вікторія	246
АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ КРИЗОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	246
Джгуташвілі Наталія	249
СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ	249
Земліна Юлія	252
ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	252
Крухмальова Анна	255
КЛІЄНТООРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ	255
Кропивка Вікторія	257
ОЛЬФАКТРОНІКА В ГОТЕЛЯХ ЯК ОСНОВНИЙ МЕТОД КОНКУРЕНТНОЇ БОРОТЬБИ	257
Левченко Анастасія	261
ЛІНГВІСТИЧНІ БАР'ЄРИ ТА СТРАТЕГІЇ ЇХ ПОДОЛАННЯ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ В УКРАЇНІ	261
Локанцева Вікторія, Плецан Христина	265
ІННОВАЦІЙНІ ЦИФРОВІ РІШЕННЯ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ	265

Лукашенко Елла _____	270
КОМУНІКАТИВНІ ВИКЛИКИ ІНДУСТРІЇ HORECA В УКРАЇНІ: МОНІТОРИНГ МОВНИХ ПОТРЕБ ТА БАР'ЄРІВ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ	
Лук'яненко Глеб _____	275
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЯ СЕРВІСНИХ ПРОЦЕСІВ ЯК ЧИННИК СТІЙКОСТІ ГОТЕЛЬНИХ МЕРЕЖ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ	
Магалецька Ірина _____	279
ГОТЕЛЬНИЙ БІЗНЕС В УМОВАХ ЗМІН: ЯК OPTIMA HOTELS & RESORTS АДАПТУЄТЬСЯ ДО НОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ	
Магалецький Андрій _____	281
СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ	
Неїленко Сергій Михайлович _____	283
КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ТА ПОТЕНЦІАЛ ГАСТРОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУХНІ	
Нікітіна Юлія, Петрунчак Денис _____	285
АВТЕНТИЧНІСТЬ І СТИЛЬ: ВПЛИВ КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ НА ГОТЕЛЬНИЙ ДИЗАЙН	
Опанащук Юрій канд. екон. наук, доцент, президент Асоціації готельних об'єднань та готелів міст України, викладач циклової комісії (кафедри) туризму та готельно-ресторанної справи Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства _____	288
ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ТА ДУАЛЬНА ОСВІТА У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СФЕРИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИКИ ВЗАЄМОДІЇ	
Поведа Юлія, Літовка-Деменіна Світлана _____	292
ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ІНКЛЮЗИВНОСТІ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ	
Плецан Христина, Рева Катерина _____	296
СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ І РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ГОТЕЛІВ У КРИЗОВИЙ ПЕРІОД	
Полуда Вікторія _____	300
ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОТЕЛЬНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ	

ВИКЛИКІВ І СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ _____	300
Перекальський Богдан, Петрунчак Денис _____	304
РОЛЬ СТАНДАРТІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА ЦИФРОВИХ РІШЕНЬ У ПІДВИЩЕННІ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА ЯКОСТІ СЕРВІСУ РЕСТОРАНІВ _____	304
Петрунчак Денис _____	310
РЕСТОРАННА СПРАВА КИЄВА В УМОВАХ ПІЗНЬОРАДЯНСЬКОЇ ЕПОХИ: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА СТАНДАРТИ ОБСЛУГОВУВАННЯ ____	310
Саміленко Марина _____	316
БЕЗПЕКА ГОСТЕЙ ЯК ПРІОРИТЕТ СУЧАСНОГО ГОТЕЛЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ _____	316
Славінська Любов _____	320
ІНКЛЮЗИВНИЙ СЕРВІС ЯК СКЛАДОВА КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА _____	320
Цируль Вероніка _____	324
ЕФЕКТИВНІ УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ ЯК ЧИННИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО- РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ _____	324
<i>СЕКЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ _____</i>	<i>328</i>
Вишневський Володимир _____	328
МІКРОСЕРВІСНА АРХІТЕКТУРА СИСТЕМИ АГРЕГАЦІЇ ТА ДОСТАВКИ ОСВІТНІХ ДАНИХ У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ НА БАЗІ ХМАРНИХ АРІ _____	328
Вишневський Володимир _____	330
РОЗРОБКА АДАПТИВНОЇ СИСТЕМИ КОМП'ЮТЕРНОГО ТЕСТУВАННЯ НА БАЗІ ITEM RESPONSE THEORY _____	330
Вишняк Нікіта _____	333
ГЕЙМІФІКАЦІЯ ТА ІНТЕРАКТИВНІСТЬ У ВИВЧЕННІ ТОЧНИХ НАУК ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ _____	333
Гриценко Олександр _____	336
РОЛЬ NO-CODE ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗРОБЦІ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ РЕСУРСІВ _____	336
Дідківський Олександр _____	340
ВЕБПЛАТФОРМА ОНЛАЙН-ТОРГІВЛІ З ІНТЕГРАЦІЄЮ АНАЛІТИКИ КОРИСТУВАЦЬКОЇ ПОВЕДІНКИ _____	340

Матвій ДРІЗД	344
АНАЛІЗ ВЕЛИКИХ ДАНИХ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ ПРОБЛЕМ У ВІЙСЬКОВИХ КОЛЕКТИВАХ	344
Богдан Журба	349
5G/6G МЕРЕЖІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОМП'ЮТЕРНУ ІНЖЕНЕРІЮ	349
Ігнатенко Ганна	353
ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ ВЕБЗАСТОСУНКІВ ПОШТОВИХ ПОСЛУГ	353
Кагарлицький Владислав	356
ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ КВАНТОВИХ ОБЧИСЛЕНЬ У КОМП'ЮТЕРНІЙ ІНЖЕНЕРІЇ	356
Клобуков Олег Вікторович	359
РОЗРОБКА КОМП'ЮТЕРНОГО ЗОР У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ ДЛЯ АВТОНОМНОЇ НАВІГАЦІЇ МОБІЛЬНОГО РОБОТА З ВИКОРИСТАННЯМ EDGE AI НА МІКРОКОНТРОЛЕРІ STM32H743	359
Кобиляцький Дмитро	362
МЕРЕЖІ 6G ТА РЕВОЛЮЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ	362
Коломійчук Максим	366
ЗАСТОСУВАННЯ АЛГОРИТМІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ РОЗПІЗНАВАННЯ РУКОПИСНИХ СИМВОЛІВ	366
Руслан Кравченко	369
ПРОЄКТУВАННЯ ОФЛАЙН-ЗАСТОСУНКУ «КАЛЬКУЛЯТОР КАЛОРИЙ» ДЛЯ БЕЗПЕЧНОГО МОНІТОРИНГУ ХАРЧУВАННЯ	369
Леонідова Марія Сергіївна	373
ПЛАТФОРМА ДЛЯ АНАЛІЗУ НАВЧАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ СТУДЕНТІВ З РЕКОМЕНДАЦІЙНОЮ СИСТЕМОЮ	373
Лич Максим	377
ІНТЕГРУВАННЯ ШІ В АНАЛІТИЧНУ СИСТЕМУ «СІМЕЙНИЙ БЮДЖЕТ» ДЛЯ АВТОНОМНОГО ОБЛІКУ ТА ПЛАНУВАННЯ ФІНАНСІВ	377
Лівіцький Кирило	380
БЕЗПЕЧНА РОЗРОБКА АПАРАТНО-ПРОГРАМНИХ СИСТЕМ (SECURE HARDWARE DESIGN)	380
Лінчук Юлія	384
РОЗРОБКА ІННОВАЦІЙНИХ АВТОМАТИЗОВАНИХ БІБЛІОТЕЧНИХ СИСТЕМ	384

Любима Аліна, Панібратов Андрій	388
ІНТЕРНЕТ РЕЧЕЙ ЯК ТЕХНОЛОГІЧНА ОСНОВА SMART-ВРЯДУВАННЯ	388
Магдик Данило	392
ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ НА ПРИКЛАДІ ВЕБСИСТЕМИ ДЛЯ ЗАПИСУ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ СТО	392
Пінчук Андрій	396
ІНТЕГРАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВЕБЗАСТОСУНОК ПРОДАЖУ МОБІЛЬНОЇ ТЕХНІКИ ТА АКСЕСУАРІВ	396
Почтаренко Роман	400
АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗРОБКИ ВЕБПЛАТФОРМ ОНЛАЙН-КУРСІВ НА БАЗІ .NET	400
Приходько Олександр Олександрович	403
ГОЛОСОВИЙ АССИСТЕНТ ДЛЯ КЕРУВАННЯ РОЗУМНИМ ДОМОМ НА БАЗІ ЛОКАЛЬНОЇ МОДЕЛІ РОЗПІЗНАВАННЯ МОВЛЕННЯ	403
Ростислав Білошицький	408
АРХІТЕКТУРА СУЧАСНИЙ ДАТА-ЦЕНТРІВ ТА ЇХ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ	408
Смисловський Михайло	412
РОЗРОБКА ДРОНІВ: АПАРАТНА АРХІТЕКТУРА ТА АЛГОРИТМИ КЕРУВАННЯ	412
Стукало Микола	416
ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА	416
Тімовський Антон	418
СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ РЕЗЕРВНОГО КОПІЮВАННЯ	418
Шевченко Тарас	422
СИСТЕМА ДИНАМІЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ ДОКУМЕНТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ КОМП'ЮТЕРНОГО ЗОРУ	422
Яковець Всеволод	426
СЕРВІС ВЗАЄМОДІЇ ЦЕНТРУ ХМАРНИХ ОБЧИСЛЕНЬ ТА ПОВІТРЯНИХ БЕЗПЛОТНИХ ПЛАТФОРМ В АЕРОКОСМІЧНІЙ МЕРЕЖІ ЗВ'ЯЗКУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ	426

СЕКЦІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	430
Буцяк Руслана Миколаївна	430
ОСВІТНІЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ: STEM-НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ	430
Вишневський Володимир	433
ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО- КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	433
Вишневський Володимир	435
ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ СТІЙКОСТІ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ	435
Галченкова Марія	439
ВИКЛАДАЧ-ФАСИЛІТАТОР У ЦИФРОВОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯК СУБ'ЄКТ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФЦЕРІВ	439
Галченкова Марія	442
РОЛЬ ВИКЛАДАЧА-ФАСИЛІТАТОРА В ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФЦЕРІВ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	442
Горбань Вікторія, Хомочкін Андрій	445
РЕАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТУ «КУЛІНАРНА МАЙСТЕРНЯ SMART-TASTY», ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЛИВИХ СКЛАДНИКІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ	445
Жукова Анна	447
ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПІДГОТОВЦІ ОФЦЕРІВ ТА АДАПТАЦІЯ ДО ВИМОГ ВІЙСЬКОВОЇ ПРОФЕСІЇ	447
Літовка-Деменіна Світлана, Родіонова Наталія	451
АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ РОБОТИ БІБЛІОТЕКИ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ	451
Островерщенко Анна	455
ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК АДАПТАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ	455

Подуфалов Павло _____	458
ЗНАЧЕННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТА МОДЕРНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН _____	459
Подуфалова Ольга _____	462
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ _____	463
СЕКЦІЯ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ _____	466
Антоненко Артем, Бровенко Тетяна _____	466
ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ESG У ХАРЧОВУ ПРОМИСЛОВІСТЬ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СТАНДАРТИЗАЦІЇ _____	466
Антоненк Артем, Толок Галина _____	469
СЕРТИФІКАЦІЯ CARBON FOOTPRINT ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ЯК КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА _____	469
Антоненко Артем, Тонтих Олексій _____	472
ВПРОВАДЖЕННЯ BLOCKCHAIN ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВНОЇ ПРОСТЕЖУВАНOSTІ (TRACEABILITY) У ХАРЧОВОМУ ЛАНЦЮЗІ _____	472
Баджелідзе Еліза _____	476
ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГІДРОЛАТИВ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ У ТЕХНОЛОГІЇ НАПОЇВ _____	476
Бірюкова Олександра _____	479
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ СИСТЕМИ НАССР _____	479
Бреславець Єва, Михайлик Віталій _____	481
НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЯКІСТЬ СОЛОДКИХ СТРАВ ПІДВИЩЕНОЇ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ _____	481
Бублик Марія _____	484
ХАРЧУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ. ВИМОГИ ТА СУЧАСНІ ПІДХОДИ _____	484
Варапай Аліна _____	486
ОРГАНІЗАЦІЯ ХАРЧУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ _____	486
Власенко Людмила, Туз Наталія _____	489
КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ _____	489

Воробйов Богдан	494
ШВИДКА ЇЖА: ЗРУЧНІСТЬ ЧИ ЗАГРОЗА ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА	494
Грановська Валерія	497
ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД	497
Гребінченко Олександр, Криворучко Мирослав	499
ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЧОГО ПРОЦЕСУ ПИВНОГО БАРУ НА МІСЦІ	75
	499
Єременко Софія	503
МОСКТАІL CULTURE: РОЗВИТОК БЕЗАЛКОГОЛЬНОЇ МІКСОЛОГІЇ У СУЧАСНІЙ РЕСТОРАННІЙ ГАСТРОНОМІЇ	503
Зелепуго Єлизавета	506
ІНТЕГРАЦІЯ НАССР З СИСТЕМАМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ISO 9001 ТА ЕКОЛОГІЧНИМ МЕНЕДЖМЕНТОМ	506
Коломієць Ірина	509
АУДИТ ТА ВЕРИФІКАЦІЯ СИСТЕМ ХАРЧОВОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ	509
Клепініна Анна	512
АРОМАДИСТИЛЯЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ОТРИМАННЯ СМАКО-АРОМАТИЧНИХ КОМПОНЕНТІВ ДЛЯ КОКТЕЙЛІВ	512
Короткевич Тетяна	515
КРАФТОВЕ ВИНОРОБСТВО В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ ТА НОВІ МОЖЛИВОСТІ	515
Левицький Юрій	518
РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ У ПІДТРИМЦІ ДІЄВОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕЧНІСТЮ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ	518
Літовченко Анастасія	521
ЗД-ХАРЧОВИЙ ДРУК ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМ ХАРЧОВОЇ ІНДУСТРІЇ	521
Марусяк Тетяна	524
ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИРОБНИЦТВА ХЛІБА З ВИКОРИСТАННЯМ БАНАНОВОГО БОРОШНА	524
Петрук Юлія	528
ЛОКАЛЬНІ ПРОДУКТИ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ	528

Серенко Антон _____	530
СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИРОБНИЦТВА МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ІЗ РЕГУЛЬОВАНИМ ВУГЛЕВОДНИМ СКЛАДОМ _____	530
Серенко Антон, Баджелідзе Еліза _____	534
НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ФЕРМЕНТАЦІЇ У ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЯХ _____	534
Серенко Антон, Романова Валерія _____	538
ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ НАПОЇВ НА ОСНОВІ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ _____	538
Серенко Антон, Поповська Катерина _____	541
ВИКОРИСТАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ У ТЕХНОЛОГІЇ МУСОВИХ ДЕСЕРТІВ _____	541
Серенко Антон, Свінціцька Євгенія _____	544
ВИКОРИСТАННЯ СУПЕРФУДІВ У ТЕХНОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ РЕСТОРАННОЇ ПРОДУКЦІЇ _____	544
Сидор Вікторія, Антоненко Артем _____	548
АДАПТАЦІЯ ВИМОГ НАССР ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ШВИДКОГО ХАРЧУВАННЯ STREET FOOD _____	548
Сняла Юлія _____	551
РОЛЬ ХІМІЧНИХ ЗНАНЬ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ХАРЧОВІ ТЕХНОЛОГІЇ» _____	551
Харченко Кристина, Дзюнзя Оксана _____	556
ШПИНАТНИЙ ХЛІБ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ _____	556
Шинкаренко Захар _____	558
МІНІМІЗАЦІЯ ХАРЧОВИХ ВТРАТ І ВІДХОДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ _____	559
СЕКЦІЯ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ _____	561
Бойко Вікторія _____	561
ІНКЛЮЗИВНИЙ ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ _____	561
Вовченко М.О. _____	565
МЕМОРІАЛЬНИЙ І ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК СУЧАСНІ НАПРЯМИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ _____	565
Гайдай Петро _____	569
ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ТРАНСПОРТУ І ТУРИЗМУ: АНАЛІЗ МОЖЛИВОСТЕЙ І СТРАТЕГІЙ _____	569

Грач Світлана	573
РОЛЬ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ У ВІДНОВЛЕННІ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я: СУЧАСНІ ТРЕНДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ	573
Горбатко Яна	579
ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЧАСНОЇ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ЛЕКСИЧНІ ТА ДИСКУРСИВНІ ІННОВАЦІЇ В СФЕРІ ТУРИЗМУ	579
Доділова Катерина Дмитрівна	583
СВІТОВИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ КІНОТУРИЗМУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ	583
Камінська Марія Леонідівна	588
КАВОВА СПАДЩИНА ЛЬВОВА ЯК ТУРИСТИЧНИЙ БРЕНД	588
Костенко А.С.	591
ПРИРОДНИЙ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ ЯК ДРАЙВЕР ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ	591
Лашухін В. В.	595
ФЕСТИВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО БРЕНДУ ТА РОЗВИТКУ ДЕСТИНАЦІЙ	595
Літовка-Деменіна Світлана	600
ОСОБЛИВОСТІ СЕНСОРНИХ ЕКСКУРСІЙ В УКРАЇНІ	600
Лозицький Олександр Валерійович	602
ТРАНСФОРМАЦІЯ КРАЄЗНАВЧОГО ТУРИЗМУ ЧЕРНІГІВЩИНИ (1991-2021 РР.) ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ	602
Матвієнко Анатолій Тихонович	605
ГОСПОДАРСЬКИЙ МЕХАНІЗМ В ТУРИЗМІ	605
Махницький М.	608
АДАПТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ ДО РЕГІОНАЛЬНИХ УМОВ ЛЬВІВЩИНИ	608
Оганесян Світлана	613
РОЛЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УПРАВЛІННІ ТУРИСТИЧНИМ БІЗНЕСОМ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ	613
Петренко Вероніка	616
БЕЗПЕКА ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ В ТУРИЗМІ: ЗАХИСТ ПОДОРОЖУЮЧИХ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ СЕРВІСУ У 2026 РОЦІ	616

Петренко Л.М. _____	619
ТРАНСФОРМАЦІЯ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ЧИННИК ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СИСТЕМИ _____	619
Попатенко Катерина _____	623
НЕВІДОМІ ТУРИСТИЧНІ МАРШРУТИ ПІВНОЧІ ОДЕЩИНИ _____	623
Савенко Олександра _____	627
РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ ЯК ПРІОРИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ _____	627
Садова Наталія Володимирівна _____	631
РОЛЬ ТУРИСТИЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ У ВІДНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ» _____	631
Титарєва Віолета _____	636
ТЕМНИЙ ТУРИЗМ: ОСОБЛИВОСТІ ТА РОЗВИТОК В УКРАЇНІ _____	636
Чернов Андрій _____	639
МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ІНТЕГРАЦІЇ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ _____	639
СЕКЦІЯ ПРАВА ТА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА _____	646
Басан Марта _____	646
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОЦІНКА НЕНАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ _____	646
Басан Устим _____	650
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ МЕЖІ ВТРУЧАННЯ В ТАЄМНИЦЮ ЛИСТУВАННЯ В МЕСЕНДЖЕРАХ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ТАЄМНИХ ЗЛОЧИНІВ _____	650
Надія Білінкевич _____	654
ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ _____	654
Бобокал Олена _____	658
КРИЗА ДОВІРИ МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА СУСПІЛЬСТВОМ: ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ ВІДНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ _____	658
Бондарук Крістіна _____	661
СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ _____	661

Василенко Дар'я	665
ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISУ В ЦИВІЛЬНОМУ ОБОРОТІ УКРАЇНИ	665
Волков Владислав	667
РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ	667
Волохович Ігор	671
ПРОБЛЕМИ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ У ЦИВІЛЬНИХ ТА СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ ЧЕРЕЗ ДІЮ ВОЄННОГО СТАНУ	671
Волохович Ігор	676
ПРО АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ	676
Волошенко Назар	681
ПРАВОПОРЯДОК VS ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ	681
Воронова Дар'я	684
ДОГОВОРИ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА	684
Гав'юк Марина	688
ПРАВОВА КУЛЬТУРА МОЛОДІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ	688
Вадим Гаращенко	692
ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРАВОВІДНОСИН КРІЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ	692
Глушак Володимир	697
РОЛЬ АДВОКАТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ	697
Діана Гуз	701
ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТІВ ЄСПЛ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ У СПРАВАХ ПРО МІЖНАРОДНЕ ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ	701
Михайло Євгенович ГОВТВА	706
СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ	706
Горбатенко Василь	708
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ	708

Городиловська Христина _____	712
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СВІДКА ЗА ВІДМОМУ ВІД НАДАННЯ ПОКАЗАННЯ _____	712
Дейнека Віолетта _____	716
ПРАВОВИЙ СТАТУС ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ _____	716
Деркач Анастасія _____	720
ПРО ВПЛИВ СУЧАСНОСТІ НА ДЖЕРЕЛА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА _____	720
Дибань Максим _____	724
ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ _____	724
Вікторія Дорошенко _____	726
ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ _____	726
Заросило Віталій _____	728
ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ _____	728
Кармаєва Аліса _____	735
КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ І СВОБОД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ _____	735
Кашина Ілона _____	739
РОЛЬ СІМ'Ї У РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ З ПТСР _____	739
Клименко Олександра _____	742
ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ВИКЛИКИ ТА ГАРАНТІЇ _____	742
Ковальчук Олена _____	746
ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІДНОВЛЕННЯ ПОРУШЕНИХ ПРАВВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ _____	746
Ковтун Єлизавета _____	751
ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЩОДО НЕДОЛІКІВ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ _____	751
Коросташивець Юлія Григорівна _____	755
ТРАНСФОРМАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН У СИСТЕМІ ОНОВЛЕНОГО ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА ____	755

Корчемна Ангеліна _____	759
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КІБЕРПЕРЕСЛІДУВАННЯ _____	759
Крамаренко Ігор _____	765
ГАРМОНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БУДІВНИЦТВА _____	765
Куліш Вікторія Олександрівна _____	768
ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ (ORDRE PUBLIC) У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ _____	768
Кучак Олена _____	771
ФІКСУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ УКРАЇНИ: МАТЕРІАЛЬНИЙ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ _____	771
Лакатош Ніколетта _____	775
КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ УТРИМАННЯ ОСІБ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ _____	775
Лейченко Людмила _____	780
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ _____	780
Литвиненко Євгенія _____	784
SUI GENERIS-ОХОРОНА ТВОРІВ, СТВОРЕНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ _____	784
Люткевич Дарина _____	788
СУЧАСНИЙ СТАН ВИДОЗМІНИ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРАВІ _____	788
Михайловська Діана _____	793
ПРАВОВА КУЛЬТУРА МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ _____	793
Нелін Олександр _____	795
ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ: ТЕРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ І ПРАКТИЧНІ ВИМІРИ _____	795
Оліхнович Арина _____	799
ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ШКОДУ ЗАВДАНУ ДЖЕРЕЛОМ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ: ПРОБЛЕМАТИКА ТРАКТУВАННЯ НОРМ ЗАКОНОДАВСТВА В СУЧАСНІ РЕАЛІЯХ _____	799

Отрадна Марія Амірівна _____	802
ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У РОЛІ АСИСТЕНТА-РЕЦЕНЗЕНТА: НОВІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ АКАДЕМІЧНИХ РОБІТ _____	802
Отрощенко Олександр _____	807
СУДОВА ВЛАДА ЯК ЧИННИК ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ _____	807
Піскунова Юлія _____	810
ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ МОРАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИМІРУ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЛІЦІЇ ТА ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ _____	810
Посіщук Маргарита _____	815
ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНОГО ТОРГОВЕЛЬНОГО ПРАВА _____	815
Селіванова Ірина Анатоліївна _____	818
ЯК ЗМІНИВСЯ РЕЖИМ ВЕТЕРАНСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ПІСЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ЗАКОНУ «ПРО ВЕТЕРАНСЬКЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО»? _____	818
Ткачук Катерина _____	821
СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ _____	821
Ткаченко Катерина _____	825
ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ У СУЧАСНОМУ ДІЛОВОДСТВІ: БЕЗПЕКА ТА ДОСТУПНІСТЬ _____	825
Уколов О.Л. _____	828
ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ПРАВОВИХ ФІКЦІЙ У РЕГУЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ДЕРЖАВИ _____	828
Регушевський Едуард Євгенович _____	832
ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГІБРИДНИХ ВИКЛИКІВ _____	832
Розгон Ольга _____	837
КІБЕРБЕЗПЕКА ІНФРАСТРУКТУРИ ЕЛЕКТРОМОБІЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЦИФРОВОГО ПРОСТОРУ ЄС _____	837
Фраціян Вікторія _____	841
ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ _____	841

Флорескул-Світова С.Л.	846
ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ЧЕРЕЗ ПРАВО НА ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ В УМОВАХ ВІЙНИ	846
Халос Вероніка	851
ПРЕДСТАВНИЦТВО В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ	851
Шаталова Валерія Олексіївна	855
ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗАСАД ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ	855
Шевченко Єлизавета	859
ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ВІДНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА У ДЕОКУПОВАНИХ РЕГІОНАХ: РЕЄСТРАЦІЯ НОВИХ СПРАВ, ПОНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ	859
Шевченко Єлизавета	862
ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ЗМІНИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ, ПЕРЕДАННЯ СПРАВ ТА ВПЛИВ НА ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ	862
Щербина Богдан Сергійович	866
ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА СПАДЩИНУ ЗА ПРОЄКТОМ НОВОГО ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ (КОДЕКСУ ПРАВА ПРИВАТНОГО)	866
Ярова Анна	868
ПРАВО НА ІМ'Я ЯК ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ	868
Yarovyi Oleksii Yuriiiovych,	872
Human Rights Guarantees in the Application of Preventive Measures at the Stage of Pre-Trial Investigation	872

СЕКЦІЯ ЕКОНОМІКИ ТА ПІДПРИЄМНИЦТВА

(маркетинг, менеджмент, облік, фінанси)

Бондар Олександр

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти вищої освіти, спеціальності 051

Економіка, факультет економічних відносин та фінансів, Державного біотехнологічного університету

Науковий керівник: Антощенкова Віталіна -

докт. екон. наук, проф., професор кафедри глобальної економіки, Державного біотехнологічного університету

ВПЛИВ ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ НА СТАЛИЙ РОЗВИТОК БІЗНЕСУ

Тіньова економіка, як полісистемне явище, що існує поза межами офіційного державного контролю та оподаткування, здійснює глибокий і багатогранний вплив на сталий розвитку бізнесу. Цей вплив проявляється не лише через прямі фіскальні втрати, а й через підірив інституційної основи, яка є критично важливою для довгострокового, якісного економічного зростання. Сучасні дослідження однозначно вказують на те, що поширення неформального сектора створює серйозні загрози для економічної безпеки держави та перешкоджає реалізації цілей сталого розвитку.

В даний час наша країни відзначається найвищим рівнем тіньової економіки серед інших країн Східної Європи. Тіньовий сектор економіки в Україні поширився за участю корумпованих владних структур, які вчинили різноманітні економічні злочини. До цих злочинів можна віднести і незаконне використання державних коштів і вивезення матеріальних цінностей за кордон і легалізацію доходів, здобутих шляхом злочину, незаконну приватизацію державної та комунальної власності, а також махінації з цінними паперами та валютними активами [1]. Це створює «замкнене» коло, зростання корупції та адміністративних бар'єрів, ще більше спонукає легальний бізнес до переходу в

тінь або демотивує його від інвестувань. Наявність сильних інклюзивних інститутів є передумовою для прискореного економічного розвитку, тоді як екстраактивні клептократичні інститути, які часто супроводжують тіньові процеси, призводять до зниження темпів розвитку. Крім того, тіньова економіка серйозно порушує принцип рівних умов конкуренції на ринку. Легальні підприємства, які дотримуються всіх законодавчих норм, сплачують податки, забезпечують соціальні гарантії працівникам і інвестують у ESG-ініціативи (екологія, соціальна відповідальність, корпоративне управління), опиняються в невігідному становищі порівняно з неформальними конкурентами [2, с.180]. Останні, ухиляючись від фіскальних та регуляторних обов'язків, можуть пропонувати свої товари та послуги за нижчими цінами, що змушує легальний бізнес або зменшувати власні витрати (часто за рахунок якості або соціальних стандартів), або зовсім покидати ринок. Така ситуація не тільки знижує загальну продуктивність економіки, але й гальмує інноваційний потенціал, оскільки інвестиції в нові технології та сталі практики стають менш вигідними.

Важливим аспектом є також вплив тіньової економіки на екологічну складову сталого розвитку. Неформальний сектор, як правило, не підпадає під дію екологічного законодавства та контрольних механізмів. Це призводить до того, що такі види діяльності, як нелегальна вирубка лісів, несанкціоновані викиди забруднюючих речовин або неправомірне видобування та використання природних ресурсів, залишаються без належного контролю та покарання.

Неформальна економіка світу, обсяг якої становить 12,5 трильйонів доларів, охоплює майже кожен куточок світу, а найбільша її концентрація спостерігається в країнах, що розвиваються. Однак в абсолютному вираженні Китай, США та Індія є лідерами для найбільших чорних ринків. Загалом це призводить до зниження податкових надходжень та погіршення умов праці через відсутність захисту працівників. Тіньова економіка, яку часто вимірюють у відсотках від ВВП, відображає незареєстровану або неоподатковувану діяльність, таку як готівкові операції, незаконне підприємництво, нелегальну зайнятість, ухилення від сплати податків, корупційні схеми, неформальне та

незаконне виробництво і торгівлю [3]. У світовому масштабі вона становить близько 11,8% ВВП. Найбільший рівень тінізації економіки спостерігається в країнах з низьким рівнем доходу – Сьєрра-Леоне лідирує з 64,5% (12 млрд.дол.США). Вимірювання цього прихованого сектору є складним завданням, часто спираючись на такі методи, як аналіз попиту на готівку, як видно зі Звіту ЕУ про глобальну тіньову економіку за 2025 рік (табл.1).

Таблиця 1

Країни за обсягом неформальної економіки у 2023 році

Місце	Країна	Обсяг (вартість) тіньової економіки, млрд.дол.США	Тіньова економіка у 2023 році (% до ВВП)
1	Китай	3600	20,3
2	США	1400	5,0
3	Індія	931	26,1
4	Бразилія	448	20,6
5	Індонезія	326	23,8
6	Мексика	320	17,9
7	Німеччина	308	6,8
8	Японія	282	6,7
9	Росія	265	13,1
10	Франція	205	6,7
11	Туреччина	180	16,1
12	Італія	180	7,8
13	Велика Британія	179	5,3
61	Україна	36	19,3

Згідно зі звітом «Ernst & Young Global Shadow Economy Report 2025» [4] за 2023 рік, рівень тіньової економіки в Україні у 2023 році становив 19,3% від ВВП. У грошовому вимірі цей обсяг оцінюється приблизно у \$34,5 млрд. Україна посіла 61-ше місце у світі (зі 131 країни) за рівнем неформальної економічної діяльності. Попри високі цифри в окремих країнах, у 119 зі 131 досліджуваної країни спостерігалось скорочення тіньового сектору в період з 2000 по 2023 рік. Хоча вимірювання масштабів діяльності у сфері тіньової економіки є складним завданням, Ernst & Young використовувала понад 70 змінних для аналізу тіньової економічної діяльності в країні. В першу чергу, для вивчення моделей

використання готівкових коштів у 131 країні, що охоплюють 97,2% світового ВВП, було використано підхід, що базується на попиті на валюту. Це значною мірою пов'язано зі значним попитом на готівку, особливо на банкноти високого номіналу, з боку неформальної економіки. Неформальна економіка Китаю є найбільшою у світі. З 2004 року кількість працівників, зайнятих у неформальній економіці Китаю, зросла майже вдвічі, досягнувши приблизно 200 мільйонів. Рушійною силою цієї тенденції є наявність робочих місць у трудомісткому секторі послуг, таких як водії, няні та ремонтники доріг. Як результат, надходження від податку на прибуток Китаю становлять близько 6% ВВП, що значно менше за середній показник по ОЕСР, який становить 24%. Друге місце посідає тіньова економіка США, оцінена в 1,4 трильйона доларів. Загалом, США з нижчим реальним ВВП та вищим регуляторним тягарем, як правило, мають більш активну тіньову економіку. Тим часом Бразилія лідирує в Латинській Америці, де тіньова економіка оцінюється в 448 мільярдів доларів. У Європі найбільший обсяг тіньової економіки знаходиться в Німеччині – 308 мільярдів доларів, що дорівнює 6,8% ВВП. Показник тіньової економіки України становить 19,3% ВВП.

Розвиток фінансового сектору є потужним інструментом для скорочення масштабів тіньової економіки. Люди більш схильні діяти в рамках формальної економіки, коли рівень фінансового розвитку вищий, навіть якщо це пов'язано з більшими витратами. Стратегії, спрямовані на підвищення фінансової доступності, цифровізацію бізнесу та розвиток секторів з високою прозорістю, є ключовими для створення сприятливих умов сталого розвитку бізнесу та нейтралізації загроз, пов'язаних із тіньовою економікою.

Список використаних джерел:

1. Біляк Ю. Тіньова економіка як фактор загрози фінансовій безпеці держави. Економіка та суспільство, (62), 2024. <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-62-25>
2. Антощенкова В.В., Дейнега М.В., Глянь Т.І. ESG та сталий розвиток: сучасні тенденції. *Журнал з менеджменту, економіки та технологій*, № 4, 2025. С. 176-186.

3. Статистика фінансового сектору. Офіційне Інтернет-представництво Національного банку України. 2025. URL: <https://bank.gov.ua/ua/statistic/sector-financial#1ms>
4. Ernst & Young Global Shadow Economy Report 2025. URL: https://www.ey.com/en_gl/insights/tax/why-the-shadow-economy-persists-and-how-governments-are-responding

Бурмас Іван Валерійович

здобувач освіти III курсу, за спеціальністю 076 Підприємництво та торгівля, групи ПТ-1-23

Верхогляд Катерина Сергіївна,

спеціаліст другої категорії, викладач циклової комісії фінансово-облікових дисциплін, економіки та підприємництва Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

СОЦІАЛЬНІ МЕРЕЖІ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЦИФРОВОГО МАРКЕТИНГУ

Соціальні мережі впродовж останніх років стали одним із найпомітніших інструментів цифрового маркетингу. Їх значення для бізнесу пояснюється тим, що вони поєднують комунікацію, контент, рекламу, візуальну презентацію товару та швидкий зворотний зв'язок із клієнтом. Якщо традиційна реклама переважно працювала як одностороннє повідомлення, то в соціальних мережах бренд отримав можливість підтримувати постійний діалог з аудиторією та бачити реакцію на свої дії майже відразу [2].

У системі цифрового маркетингу соціальні мережі виконують одразу кілька функцій. Насамперед це інформаційна функція, адже саме через них підприємство повідомляє про новинки, акції, зміни в асортименті, умови доставки або особливості товару. Не менш важливою є комунікаційна функція, тому що вони дозволяють відповідати на запити, працювати з відгуками, знімати заперечення та підтримувати контакт з аудиторією. Також соціальні мережі

виконують іміджеву функцію, оскільки саме через них формується стиль бренду, його візуальне сприйняття та загальна довіра споживача [1].

Особливість соціальних мереж як маркетингового інструменту полягає в тому, що вони дають змогу поєднати органічне охоплення та платне просування. Органічний контент формує довготривалу присутність бренду, допомагає поступово будувати довіру та залученість. Платне просування, у свою чергу, дозволяє швидко збільшувати охоплення, точніше працювати з цільовою аудиторією та направляти користувача до конкретної дії, наприклад переходу на сайт, у картку товару чи в месенджер [2].

Важливо і те, що соціальні мережі добре працюють у візуальному форматі. Для підприємства це означає можливість показати товар з різних сторін, продемонструвати його використання, додати інфографіку, порівняння або коротке відео. Для електронного бізнесу це особливо актуально, оскільки покупець не має фізичного контакту з товаром до моменту отримання. Тому саме якість цифрової подачі часто впливає на перше враження й на подальше рішення про покупку.

Ще однією перевагою соціальних мереж є їхня здатність поєднувати різні елементи цифрового просування в єдину систему. Через публікації та рекламу користувач може перейти на маркетплейс, у картку товару, у чат для консультації або на іншу платформу. Таким чином соціальні мережі не діють окремо від електронного бізнесу, а стають частиною загального механізму залучення та конверсії клієнтів [2].

Суттєве значення має і можливість аналітики. Підприємство може відстежувати охоплення, кліки, реакції, переходи, повідомлення, збереження, коментарі та інші дії з боку аудиторії. Це дає можливість не лише просувати товар, а й оцінювати результативність різних форматів контенту та приймати більш обґрунтовані маркетингові рішення. Саме через це соціальні мережі сьогодні є не просто допоміжним рекламним каналом, а повноцінним інструментом цифрового маркетингу [1].

Отже, соціальні мережі відіграють важливу роль у розвитку сучасного цифрового маркетингу. Вони дозволяють підприємству бути ближчим до клієнта, швидше реагувати на його потреби, візуально презентувати товар та поєднувати рекламу з реальною комунікацією. Для електронного бізнесу це має особливе значення, оскільки саме через соціальні мережі формується значна частина первинного інтересу до бренду.

Список використаних джерел:

1. Дзюрах Ю. М., Шинкаренко В. О. Соціальні мережі як інструмент маркетингових комунікацій в публічному управлінні // Публічне управління та митне адміністрування. 2025. № 2(45). DOI: 10.32782/2310-9653-2025-2.2.
2. Купрієнко К. С., Унгурян М. О., Кирилюк А. О. Цифрові комунікації в маркетингу: розвиток соціальних мереж як провідного каналу брендової взаємодії // Актуальні питання економічних наук. 2025. № 13. DOI: 10.5281/zenodo.16750311.

Бурмас Іван, Верхогляд Катерина

здобувач освіти III курсу, за спеціальністю 076 Підприємництво та торгівля, групи ПТ-1-23

Науковий керівник: Верхогляд К.С. - спеціаліст першої категорії, викладач циклової комісії фінансово-облікових дисциплін, економіки та підприємництва Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

МАРКЕТПЛЕЙС ЯК ВИД E-COMMERCE ТА ФАКТОРИ ВПЛИВУ НА ТОРГІВЛЮ НА ТОРГІВЕЛЬНИХ ПЛАТФОРМАХ

Маркетплейс – це електронна платформа, що забезпечує взаємодію між продавцями та покупцями в онлайн-середовищі. Вона поєднує функції віртуального торгового майданчика, системи пошуку товарів та послуг, механізму здійснення розрахунків і навіть логістичної інфраструктури.

Завдяки цьому маркетплейси стають ключовим сегментом ринку електронної торгівлі, оскільки дозволяють масштабувати бізнес без необхідності створювати власні канали продажу [1].

Інтернет-маркетплейс (англ. online marketplace, online e-commerce marketplace) або онлайн-ринок електронної комерції — тип вебсайтів електронної комерції, де інформацію про продукти або послуги надають треті сторони. Інтернет маркетплейси є основним типом багатоканальної електронної комерції та можуть бути способом оптимізації виробничого процесу.

На онлайн-ринках споживчі транзакції обробляються оператором ринку, а потім доставляються та виконуються роздрібними або гуртовими продавцями. Вебсайти такого типу дозволяють користувачам реєструватися та продавати окремі товари багатьом предметам за плату «після продажу».

Торгівля на маркетплейсах стала неодмінною частиною життя кожного пересічного громадянина, ви точно знаєте хоча б одну людину яка робила покупки для особистого або комерційного вжитку, наразі вони є частиною нашого життя. Використання інтернету значно зросло, особливо для цілей комунікації, маркетингу та електронної комерції. Маркетинговий бізнес завжди був мінливим, постійно адаптуючись до постійно змінюваних уподобань споживачів. Перехід від традиційної до електронної комерції відбувався задовго до подій, спричинених пандемією COVID-19, яка лише прискорила цей перехід [2]. Набирати обертів торговельні майданчики почали в період «локдауну», в момент коли люди боялись виходити з будинку через пандемію. Бізнес також мав адаптуватись під реальність коли оффлайн-точки більше не приносять очікуваного прибутку і тепер мають дотримуватись суворих правил щодо кількості відвідувачів та додаткових заходів обробки, що також впливало на й не так великий прибуток магазинів. Основними платформами онлайн-торгівлі в Україні стали Prom, OLX та Rozetka. Також ми можемо відзначити стрімкий розвиток «Епіцентр К» в цій галузі.

Маркетплейси в Україні мають перевагу над іншими типами торгівлі насамперед через ефект масштабу та вже сформовану довіру покупців.

1.Швидкий доступ до великої аудиторії. Маркетплейси концентрують трафік і попит в одному місці. Для продавця це означає, що не потрібно будувати відвідуваність власного сайту або точки продажу, а можна одразу отримати покази в каталозі, пошуку та рекомендаціях платформи. В українських умовах це особливо помітно, бо найбільші e-commerce майданчики (зокрема OLX, Prom, Rozetka, Epicentrk) стабільно входять у топ відвідуваних e-commerce сайтів, тому “органічно” перехоплюють значну частину попиту.

2.Зручність вибору і порівняння ціни. Маркетплейс дає покупцю великий асортимент, фільтри, швидке порівняння продавців і пропозицій. Через це користувачеві простіше прийняти рішення саме на платформі, а не переходити між десятками окремих інтернет-магазинів. Для продавця це плюс, бо покупець вже перебуває в стані вибору товару.

3.Довіра, прозорість і вплив відгуків. Відгуки, рейтинги, історія продавця і політики платформи створюють механізм довіри, який у традиційній торгівлі не завжди масштабується, а у власному інтернет-магазині будується довго. Дослідження по e-marketplace показують, що метрики відгуків (наприклад рейтинг та обсяг) є суттєвими факторами, які пов’язані з продажами. Тобто маркетплейс дає продавцю інструмент соціального доказу, який реально впливає на конверсію.

4.Інфраструктура “під ключ” для продажів. Маркетплейси часто закривають критичні елементи процесу: прийом оплат, інтеграції доставки, повідомлення клієнтам, підтримку, кабінет продавця, інколи склади та наповнення. Це знижує поріг входу для малого бізнесу та дозволяє швидше масштабуватись.

5.Маркетингові можливості всередині платформи. Великі платформи зазвичай мають інструменти промо, внутрішньої реклами та акцій, а також можливість робити масові знижки. Це дає продавцю швидкі механізми стимулювання попиту без довгої побудови власної рекламної екосистеми. Модель торговельних платформ набула великої популярності і зростає наразі. Це змінює традиційну модель торгівлі, де для отримання прибутку ти вже мав

мати товар на руках, при цьому знайти для себе оффлайн-точку. Головними перевагами наразі є мобільність та гнучкість бізнесу, бо ми, як українці - знаємо як за один день можуть змінитись абсолютно всі плани. В той же час маркетплейс так само може отримувати прибуток з комісії, не маючи товару на складі, але вклавши свої сили у маркетинг та стабільну роботу сайту\додатку.

Отож, наразі однією з найпростіших форм бізнесу є торгівля на торговельних майданчиках, вона не потребує наявності товару «на руках» (через існування дроп-шипінг платформ) та не зобов'язує витратись на маркетинг і мати фізичну торговельну залу, що вже прибирає багато потенційних ризиків і потреб нашої комерційної діяльності.

Список використаних джерел:

1. Тюріна Д.М., Гуня С.С. Маркетплейс як сегмент ринку електронної торгівлі. *Економіка та суспільство*. Випуск # 77 / 2025 (URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/6447/6387>)
2. MDPI (Mathematics) On the Factors of Successful e-Commerce Platform Design during and after COVID-19 Pandemic Using Extended Fuzzy AHP Method 12 January 2022 (URL: <https://www.mdpi.com/2075-1680/11/3/105>)

Войдевич Анастасія

здобувачка 3 курсу спеціальності
076 Підприємництво та торгівля
Київського фахового коледжу туризму
та готельного господарства

Науковий керівник: Діденко Т.Л. -
спеціаліст вищої категорії, викладач-
методист

ВПЛИВ СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖ НА РОЗВИТОК МАЛОГО БІЗНЕСУ

У сучасній цифровій економіці соціальні мережі стали важливим елементом взаємодії між бізнесом і споживачем. Вони формують так званий «клієнтський шлях» — від першого знайомства з брендом до прийняття рішення про покупку. Для малого бізнесу, який часто має обмежені фінансові ресурси, соціальні мережі виступають доступним і ефективним інструментом розвитку та просування [3].

Попри економічні труднощі, більшість підприємців активно використовують соціальні мережі у своїй діяльності. Це пояснюється тим, що значна частина населення щодня проводить багато часу в онлайн-середовищі, що створює сприятливі умови для просування товарів і послуг [2]. Соціальні платформи дозволяють бізнесу впливати на споживача на всіх етапах прийняття рішення — від зацікавлення до формування лояльності.

Однією з головних переваг соціальних мереж є можливість формування позитивного іміджу бренду. Завдяки регулярній комунікації з аудиторією підприємства можуть встановлювати більш тісний контакт зі споживачами, підвищувати довіру та створювати довгострокові відносини [1, с. 63].

Крім того, соціальні мережі значно посилюють конкурентні позиції підприємства. Вони дають змогу аналізувати діяльність конкурентів, оцінювати реакцію аудиторії на різні маркетингові підходи та знаходити нові можливості для розвитку. Це особливо важливо для малого бізнесу, який повинен швидко адаптуватися до змін ринку.

Важливу роль відіграє використання аналітики. Соціальні мережі надають доступ до даних про поведінку користувачів, що дозволяє краще розуміти потреби цільової аудиторії та створювати персоналізовані пропозиції. Саме орієнтація на клієнта стає одним із ключових факторів успіху сучасного бізнесу. Окремо варто відзначити роль соціальних мереж у кризових ситуаціях. Вони дозволяють швидко інформувати аудиторію, реагувати на негативні відгуки та мінімізувати репутаційні ризики. Завдяки швидкому поширенню інформації підприємства можуть оперативно впливати на ситуацію та зберігати довіру клієнтів [3]. Ще однією перевагою є постійна присутність бренду в інформаційному просторі. Регулярна публікація контенту допомагає залишатися помітним для споживачів і підтримувати їхню увагу, що позитивно впливає на рівень продажів. Разом з тим, використання соціальних мереж має і певні ризики. Серед них — можливість швидкого поширення негативних відгуків, що може суттєво вплинути на репутацію підприємства. Крім того, неефективно налаштована реклама або відсутність чіткої маркетингової стратегії може

призвести до втрати коштів без отримання бажаного результату. Важливою проблемою є і висока конкуренція в соціальних мережах, що ускладнює привернення уваги споживачів. Також ведення сторінок потребує значних часових витрат і постійного створення якісного контенту, що може бути складним для малого бізнесу з обмеженими ресурсами.

Отже, соціальні мережі мають суттєвий вплив на розвиток малого бізнесу. Вони відкривають широкі можливості для просування, комунікації та аналізу ринку, проте потребують грамотного та стратегічного використання. Ефективність їх застосування залежить від глибини аналізу цільової аудиторії, якості контенту та правильно обраної маркетингової стратегії. У сучасних умовах соціальні мережі стають не просто додатковим інструментом, а необхідною складовою успішного підприємництва.

Список використаних джерел:

1. Ярмолюк О. Я., Фісун Ю. В., Шаповалова А. А. Соціальні мережі як сучасний інструмент просування. Підприємництво та інновації. 2020. № 11–2. С. 62–65.
2. Digital 2026: Time Spent on Social Media. Електронний ресурс. URL: <https://datareportal.com/reports/digital-2026-global-overview-report>
3. The benefits of social media for small businesses. Електронний ресурс. URL: <https://webbookstudio.com/ua/articles/the-benefits-of-social-media-for-small-businesses/>

Гавриленко Марія

здобувачка освітнього ступеня «Фаховий молодший бакалавр», спеціальності «Готельно-ресторанна справа» спеціалізації «Готельне обслуговування»

Науковий керівник: **Джгуташвілі Н.М.** - к. е. н., викладачка вищої категорії Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

СУЧАСНІ МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Індустрія гостинності є однією з найдинамічніших галузей сучасної економіки, що активно реагує на зміни споживчих потреб та глобальні виклики. В умовах високої конкуренції підприємства готельно-ресторанного бізнесу

змушені впроваджувати сучасні маркетингові стратегії для залучення та утримання клієнтів.

Однією з ключових тенденцій розвитку маркетингу є клієнтоорієнтований підхід. Він передбачає не просто задоволення потреб клієнтів, а формування довгострокових відносин із ними. Важливу роль відіграють програми лояльності, персоналізація послуг та високий рівень сервісу. Такий підхід дозволяє підвищити рівень довіри до бренду та забезпечити повторні продажі [1].

Згідно з дослідженнями, маркетинг взаємовідносин є одним із найбільш ефективних інструментів у сфері гостинності. Він спрямований на створення стабільної клієнтської бази та формування позитивного іміджу підприємства.

Клієнт-орієнтованість сервісу спирається на якісний сервіс, але й враховує враження клієнта, потребує специфічних організаційних компетентностей: відчуття (знання та розуміння) клієнта (Customer Insights), наявність організаційної культури клієнт-орієнтованої поведінки всередині організації, що передбачає застосування інструментів внутрішнього маркетингу, способів реально існуючого співробітництва між працівниками, а також корпоративної культури, яка визначає стандарти поведінки сервісного персоналу, орієнтири організаційних змін і розвитку.

Ціннісні орієнтації, установки і стереотипи, мотивація, компетентності (знання і можливість навчання) персоналу, особливо сервісного персоналу (фронт-персонал) готелю, виступають базовою складовою орієнтації на клієнта [2].

Суттєве значення має цифровий маркетинг, який включає використання соціальних мереж, сайтів, онлайн-реклами та платформ бронювання. Завдяки цифровим технологіям підприємства можуть швидко взаємодіяти з клієнтами, аналізувати їхню поведінку та пропонувати релевантні послуги.

Важливим елементом є SEO-оптимізація, яка дозволяє підвищити видимість готелів у пошукових системах. Також активно використовується контент-маркетинг, який формує довіру до бренду через корисну інформацію.

Ще однією важливою стратегією є сегментація ринку. Вона дозволяє визначити цільові аудиторії та адаптувати маркетингові заходи під їхні потреби. Наприклад, бізнес-клієнти та туристи мають різні очікування, що необхідно враховувати. У сучасних умовах великого значення набуває концепція «економіки вражень». Клієнти очікують не лише базових послуг, а й емоцій, які вони отримують під час перебування. Саме тому підприємства створюють унікальні пропозиції, що запам'ятовуються.

Крім того, важливим фактором є репутація підприємства. Відгуки клієнтів у мережі можуть суттєво впливати на рішення потенційних гостей. Тому управління репутацією стає важливою складовою маркетингової стратегії [3].

У післякризових умовах особливого значення набувають безпека, гігієна та довіра до бренду.

Клієнти обирають ті підприємства, які гарантують стабільність та якість.

На Рис.1 описано найбільш ефективні інструменти маркетингового забезпечення процесу управління персоналом для суб'єктів індустрії гостинності у воєнних умовах.

Рис. 1. Інструменти маркетингового забезпечення персоналу суб'єктами гостинності в умовах війни та цифрових трансформацій [4].

Отже, сучасні маркетингові стратегії в індустрії гостинності базуються на комплексному підході, що включає клієнтоорієнтованість, цифрові технології, сегментацію ринку та інновації.

Їх ефективне використання забезпечує конкурентні переваги та стабільний розвиток підприємств.

Список використаних джерел:

1. Савицька Н.Л. Матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. «Маркетингові та організаційні механізми повоєнного розвитку галузі гостинності та туризму України» (м. Харків, 26-27 листопада 2024 р.) Харків: НТУ «Харківський політехнічний інститут», 2024. Ч.1. 680с. С.300-303. URL:https://tourlib.net/statti_ukr/savycka.htm (дата звернення: 25.04.2026 р.).

2. Савицька Н., Джгутапшвілі Н. Концептуальна модель управління клієнт-орієнтованістю сервісу готелю. *Європейський журнал економіки та менеджменту*. 2020. Том 6. Вип. 3. С. 88–98. URL: <https://doi.org/10.46340/eujem.2020.6.3.12> (дата звернення: 25.04.2026 р.).

3. Воляник, Г., & Марушко, Н. (2024). СУЧАСНІ МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ: ІНСТРУМЕНТИ ЗАЛУЧЕННЯ ТА УТРИМАННЯ КЛІЄНТІВ. *Економіка та суспільство*, (66). URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4628> (дата звернення: 25.04.2026 р.).

4. Бовш, Л. А., Джгутапшвілі, Н. М., & Полтавська, О. В. (2025). Маркетингове забезпечення персоналу суб'єктів гостинності в умовах війни. *Актуальні питання економічних наук*, (14). doi:10.5281/zenodo.17009672 URL: <https://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/752> (дата звернення: 25.04.2026 р.).

Глянь Тетяна

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти вищої освіти, Державного біотехнологічного університету

Науковий керівник: Антощенкова Віталіна -
докт. екон. наук, проф., професор кафедри глобальної економіки, Державного біотехнологічного університету

КОРУПЦІЯ ЯК ДРАЙВЕР ТІНЬОВОЇ ЕКОНОМІКИ

Корупція та тіньова економіка є двома сторонами одного процесу: корупція виступає головним механізмом (драйвером), що дозволяє бізнесу й окремим особам уникати державного контролю, тоді як тіньові капітали формують фінансовий ресурс для підкупу чиновників. За оцінками Мінекономіки, довкілля та сільського господарства, рівень тіньової економіки в Україні у 2021 році становив 32% ВВП, що свідчить про глибоку інтеграцію корупційних схем у господарську діяльність [1].

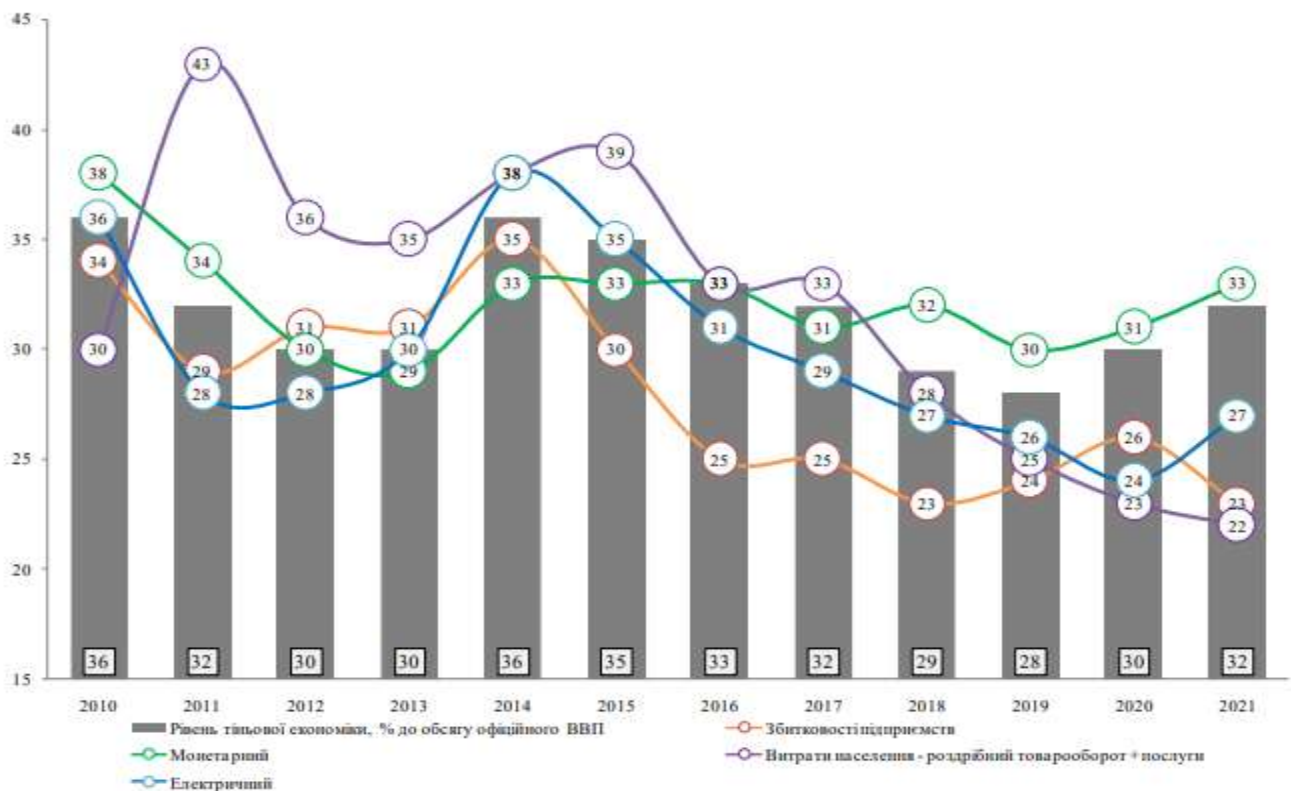

*Рис. Динаміка рівня тіньової економіки за окремими методами,
% від обсягу офіційного ВВП*

Джерело: [1]

Два класичних методи, які використовуються багатьма експертами при оцінці тіньової економіки, а також використовуються Мінекономіки, довілля та сільського господарства, зафіксували збільшення рівня порівняно з 2020 роком: електричний метод – на 3 в.п. (до 27% від обсягу офіційного ВВП); монетарний метод – на 2 в.п. (до 33% від обсягу офіційного ВВП). Два методи, які є результатом напрацювань вітчизняних науковців з огляду на особливості процесів тінізації в Україні, показали зменшення рівня тіньової економіки: метод «витрати населення – роздрібний товарооборот і послуги» – на 1 в.п. (до 22% від обсягу офіційного ВВП); метод збитковості підприємств – на 3 в.п. (до 23% від обсягу офіційного ВВП). Кожен метод розрахунку рівня тіньової економіки охоплює певну сферу національної економіки (з відповідно різною часткою в ній нелегального сектору). Лише інтегральний показник рівня тіньової економіки є комплексним індикатором, що повною мірою характеризує таке явище, як тіньова економіка [1].

Тіньова економіка та корупція перебувають у стані симбіозу. Корупція виступає інструментом, що забезпечує функціонування тіньового сектору, а тіньовий сектор є джерелом готівкових коштів для фінансування корупційних дій. Під тінізацією економіки розуміють зростання обсягів економічної діяльності, що не відображається в офіційній статистиці, ухилення від оподаткування, нелегальну зайнятість та порушення регуляторних вимог [2, с.181]. Корупція (системна або локальна) є одним із ключових детермінантів такого явища. Вона не лише дозволяє уникнути контролю, а й формує економічні стимули, що роблять тіньову діяльність вигідною.

Корумповані інститути породжують недовіру до держави. Громадяни оцінюють державну систему як несправедливу, тому менше бажають співпрацювати з нею (реєстрація бізнесу, оплата податків) і як результат, культура ухилення і нормалізація тіні. В умовах високого рівня корупції з'являються практики подвійної бухгалтерії, фіктивних контрактів, «відкатів» – це ускладнює виявлення тіні та створює інфраструктуру для її підтримки [3, с.9]. Така інфраструктура самопідсилює тіньову економіку, виникають послуги з

обходу контролю (підробка документів, схеми «відмивання»). В табл.1 представлено Механізми впливу корупції на тінізацію економіки України.

Таблиця 1

Механізми впливу корупції на тінізацію економіки

Умови	Характеристика
Створення «сприятливого» середовища	Корупція дозволяє підприємствам уникати сплати податків та митних платежів через хабарі контролюючим органам.
Легалізація незаконних доходів	Чиновники використовують інструменти тіньового сектору для приховування доходів, отриманих злочинним шляхом (відкатів, здирництва).
Бар'єр для легального бізнесу	Високий рівень бюрократичного регулювання змушує підприємців «йти в тінь», щоб вижити в умовах нерівної конкуренції з тими, хто має «дах».
Підрив ефективності контролю та правозастосування	Хабарництво, «кумівство», «покривання» корупціонерів-службовців, знижують ефективність інспекцій (податкових, трудових, екологічних). Як наслідок – слабкий ризик виявлення та покарання стимулює перехід операцій у тінь.
Нелегальна поведінка через «оплату за безпеку» доступніша.	Корумповані інспектори та посадовці можуть вимагати періодичні платежі або фіксовані мита за «спокій» – для підприємця це часто дешевше, ніж відповідати всім регуляторним вимогам. Як результат – формування економіки, де неформальні платежі замінюють законні витрати.
Нерівність в доступі до публічних ресурсів і ринкових можливостей	Корупція створює привілеї для пов'язаних осіб (тендерні привілеї, субсидії, пільги), що підриває конкуренцію. Малі підприємці, позбавлені доступу або змушені платити хабарі, переходять у неформальний сектор. Це веде до розширення тіньової діяльності і зменшення нормативного комплаєнсу.
Складність і зловживання регуляторної системи + корупція	Коли регулювання складне і дорогове, а ліцензії та дозволи продаються, підприємці обирають модель «працюю в тіні». Така комбінація підсилює бар'єри для формалізації малого та середнього підприємництва.

Перекося в податковій політиці значно породжують стимули до тінізації. Корупція сприяє ухваленню непродуманих податкових норм, субсидій чи преференцій, які викривлюють ринок і стимулюють виробництво поза звітністю (щоб отримати чи уникнути певних платежів). Саме корумповані лобісти просувають пільги для обмеженого кола, змушуючи інших діячів діяти поза формальною системою. Корупція правоохоронних органів сприяє існуванню і захисту трансакцій у сфері контрабанди, нелегального видобутку, торгівлі сірим імпортом. Це формує тіньові галузі з високими прибутками та «відкатами» від ресурсів у тіні. Місцеві еліти можуть використовувати тіньові доходи як ресурс для підкупу та фінансування політичних кампаній створюючи замкнений цикл:

корупція живить тінь, а тінь – корупцію. Саме відсутність політичної волі до реформ ускладнює зменшення тінізації. Корупція у системах соціального забезпечення знижує їх ефективність. Частина населення через відсутність доступу до підтримки вдається до неформальної зайнятості як єдиного джерела доходу. Це перетворює тінізацію на засіб соціальної адаптації, позбавляючи мотивації до формалізації.

Отже, корупція деформує конкуренцію, віддаючи переваги не найефективнішим, найвідповідальнішим та найінноваційнішим компаніям, а тим, що мають кращі корупційні зв'язки, що гальмує соціально-економічний розвиток України. Згідно з даними Transparency International, високий рівень корупції є критичним фактором, що відлякує іноземних інвесторів. Антикорупційні заходи слід координувати зі спрощенням регулювання (зниження адміністративних бар'єрів, цифровізація послуг). Прозорість у державних закупівлях, електронні реєстри та е-послуги зменшують точки контакту для хабарників. Соціальні заходи (мікрофінансування, спрощена реєстрація бізнесу, податкові канікули) допомагають знизити мотивацію до роботи в тіні. Через тіньові схеми держава недоотримує колосальні ресурси, які могли б спрямовуватися на оборону та соціальний захист.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України. URL: https://me.gov.ua/Documents/List?lang=uk-UA&id=e384c5a7-6533-4ab6-b56f-50e5243eb15a&tag=TendantsiiTinovoi_Ekonomiki (дата звернення: 19.04.2026).
2. Боженко В., Кузьменко О. Зв'язок між тіньовою економікою та корупцією: бібліометричний аналіз. *Financial and Credit Activity Problems of Theory and Practice*. 2021. 4(39). С. 176-185.
3. Антощенкова В. В., Дейнега М. В. Історико-теоретичні аспекти корпоративної соціальної відповідальності. *Вчені записки : зб. наук. пр. Київ: КНЕУ*. 2023. Вип. 30. С. 6-14.

Горбачова Катерина

студентка II курсу групи М-2-24

Київський фаховий коледж прикладних наук,

Науковий керівник **Олена Юрченко**

доктор філософії, викладачка економічних
дисциплін

Київський фаховий коледж прикладних наук,

РОЛЬ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ В ГЛОБАЛЬНОМУ МЕНЕДЖМЕНТІ

Сьогодні світовий бізнес розвивається дуже швидко, і значну роль у цьому відіграють цифрові технології. Однією з ключових серед них є штучний інтелект, який поступово стає частиною управлінських процесів у компаніях по всьому світу. Саме тому питання його використання у глобальному менеджменті є актуальним і потребує детальнішого розгляду.

На практиці можна побачити, що все більше компаній звертають увагу на можливості штучного інтелекту. За результатами досліджень, більшість великих підприємств або вже використовують такі технології, або активно їх тестують і впроваджують [1]. Це свідчить про те, що штучний інтелект поступово переходить із категорії інновацій у необхідний інструмент сучасного управління.

Однією з головних причин такого інтересу є здатність ШІ спрощувати управлінську діяльність. У щоденній роботі менеджера є багато повторюваних завдань — обробка інформації, погодження рішень, розрахунки. Завдяки штучному інтелекту значна частина цих процесів автоматизується. Це не лише економить час, а й дозволяє зосередитися на більш важливих стратегічних питаннях. Крім того, аналітичні можливості ШІ допомагають приймати більш обґрунтовані рішення та зменшувати рівень ризику [2].

Окремо варто звернути увагу на управління персоналом, адже саме тут зміни особливо помітні. Сучасні системи на основі штучного інтелекту можуть аналізувати кандидатів, оцінювати їхні навички та навіть прогнозувати ефективність у майбутньому. Це значно полегшує роботу менеджерів і робить процес прийняття кадрових рішень більш точним [3]. На мою думку, це одна з тих сфер, де вплив ШІ відчувається найшвидше.

Також штучний інтелект допомагає підприємствам працювати ефективніше в цілому. Його використання дає змогу покращити взаємодію з клієнтами, оптимізувати витрати, вдосконалити логістику та маркетингові стратегії. У результаті компанії отримують більше можливостей для розвитку та зміцнення своїх позицій на міжнародному ринку [4].

Разом із цим не можна ігнорувати й певні складнощі, які виникають при використанні таких технологій. Наприклад, існують питання безпеки даних, можливі помилки алгоритмів або недовіра з боку працівників. Крім того, у деяких ситуаціях рішення, прийняті штучним інтелектом, потребують додаткової перевірки людиною, особливо якщо мова йде про нестандартні або етичні ситуації [2].

Підсумовуючи, можна сказати, що штучний інтелект вже сьогодні суттєво впливає на розвиток глобального менеджменту. Він змінює підходи до управління, робить процеси більш швидкими та ефективними і відкриває нові можливості для бізнесу. Водночас важливо не забувати, що найкращий результат досягається тоді, коли технології поєднуються з людським досвідом і критичним мисленням.

Список використаних джерел:

1. Global Economic Diversification Index 2023 / A. Prasad et al. Mohammed bin Rashid School of Government, 2023. URL: <https://doi.org/10.46993/1/52> (date of access: 08.05.2026).
2. Гуржій В. В. Теоретичні аспекти використання штучного інтелекту в управлінні проектами. *Efektivna ekonomika*. 2023. № 12. URL: <https://doi.org/10.32702/2307-2105.2023.12.73> (дата звернення: 08.05.2026)
3. Олійник І. Стратегії адаптації hr-менеджменту в умовах діджиталізації та штучного інтелекту. *Економіка та суспільство*. 2024. № 70. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-114> (дата звернення: 08.05.2026).
4. Впровадження штучного інтелекту в державному управлінні / О. В. Дикань та ін. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2025. № 90.

Грачов Віталій Анатолійович

Студент групи ПТ-4-23-11

Київський фаховий коледж туризму та
готельного господарства

Островерщенко Анна Петрівна

викладач циклової комісії фінансово-
облікових дисциплін, економіки та
підприємництва, спеціаліст вищої категорії,
старший викладач, голова ради молодих
вчених КТГГ

ЗНАЧЕННЯ ВИКОРИСТАННЯ КАСОВОГО ТА ОБЛІКОВОГО ОБЛАДНАННЯ ДЛЯ ЕФЕКТИВНОГО УПРАВЛІННЯ ПРОДАЖАМИ

У сучасних умовах розвитку цифрової економіки та високого рівня конкуренції ефективне управління продажами є одним із ключових чинників забезпечення стабільної діяльності та конкурентоспроможності підприємства. Важливу роль у цьому процесі відіграє використання сучасного касового та облікового обладнання, яке забезпечує автоматизацію торговельних процесів, оперативний контроль за рухом товарів і грошових коштів, а також формування достовірної інформації для прийняття управлінських рішень. Сучасні підприємства торгівлі активно впроваджують реєстратори розрахункових операцій (РРО), програмні РРО, POS-системи, сканери штрихкодів, термінали для безготівкових розрахунків та спеціалізоване облікове програмне забезпечення. Використання такого обладнання дозволяє підвищити рівень автоматизації бізнес-процесів, скоротити час обслуговування покупців та мінімізувати вплив людського фактору на результати діяльності підприємства [3]. Однією з найважливіших переваг використання касового обладнання є забезпечення оперативності та точності проведення розрахункових операцій. Автоматизація процесу продажу дозволяє значно скоротити час оформлення покупки, підвищити продуктивність праці персоналу та покращити якість обслуговування клієнтів. В умовах високої конкуренції швидкість обслуговування є важливим чинником формування лояльності споживачів та збільшення обсягів реалізації продукції [5]. Важливе значення касове та облікове обладнання має для забезпечення достовірності облікової інформації. Сучасні

автоматизовані системи дозволяють здійснювати точну фіксацію розрахункових операцій, контролювати рух товарів і грошових коштів, а також формувати необхідну звітність у режимі реального часу. Це сприяє підвищенню фінансової дисципліни, зменшенню кількості помилок та мінімізації ризиків зловживань [7].

Суттєвим є також аналітичний аспект використання касового та облікового обладнання. Сучасні POS-системи та програмні комплекси дозволяють аналізувати структуру продажів, визначати найбільш прибуткові товарні групи, оцінювати динаміку попиту та прогнозувати обсяги реалізації. Отримана інформація використовується для формування асортиментної політики, оптимізації товарних запасів та підвищення ефективності комерційної діяльності підприємства [2].

Особливої актуальності в сучасних умовах набуває інтеграція касового обладнання з інформаційними системами підприємства. Поєднання касових апаратів із системами складського обліку, CRM- та ERP-системами забезпечує автоматичний обмін інформацією між структурними підрозділами підприємства, підвищує швидкість обробки даних та сприяє ефективному управлінню торговельною діяльністю [8].

Важливим напрямом використання касового обладнання є забезпечення контролю за товарними запасами. Інтеграція касових систем зі складськими програмами дозволяє відстежувати залишки товарів у режимі реального часу, своєчасно виявляти дефіцит або надлишок продукції та оптимізувати закупівельну діяльність підприємства. Це сприяє зниженню витрат, прискоренню товарообігу та підвищенню ефективності використання ресурсів [6].

Крім економічного значення, касове та облікове обладнання відіграє важливу роль у забезпеченні дотримання вимог чинного законодавства України. Використання реєстраторів розрахункових операцій регулюється Законом України «Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг», відповідно до якого суб'єкти господарювання зобов'язані забезпечувати проведення розрахункових операцій

через зареєстровані РРО або програмні РРО із створенням відповідних розрахункових документів [1]. Дотримання законодавчих вимог сприяє підвищенню прозорості діяльності підприємства, зниженню ризику застосування штрафних санкцій та формуванню довіри з боку споживачів і державних органів. У сучасних умовах розвитку цифрових технологій особливого поширення набувають програмні РРО, які є більш мобільними та економічно доступними порівняно з традиційними касовими апаратами. Їх використання дозволяє підприємствам скоротити витрати на обслуговування обладнання, забезпечити дистанційний контроль продажів та спростити процес ведення обліку [4]. Для узагальнення значення використання касового та облікового обладнання в діяльності підприємства доцільно представити основні напрями його впливу у вигляді таблиці.

Таблиця 1

Значення касового та облікового обладнання в управлінні продажами

Напрямок впливу	Сутність впливу	Результат для підприємства
Операційний	Автоматизація процесу продажу та розрахунків	Підвищення швидкості обслуговування
Обліковий	Точна фіксація розрахункових операцій	Підвищення достовірності обліку
Аналітичний	Формування звітності та аналіз продажів	Прийняття ефективних управлінських рішень
Фінансовий	Контроль руху грошових коштів	Підвищення фінансової дисципліни
Логістичний	Контроль товарних запасів	Оптимізація закупівель і зниження витрат
Маркетинговий	Аналіз попиту та поведінки споживачів	Оптимізація асортименту та збільшення продажів
Правовий	Дотримання вимог законодавства щодо РРО	Зниження ризику штрафних санкцій

Отже, використання касового та облікового обладнання є важливою складовою ефективного управління продажами в сучасних умовах господарювання. Автоматизація торговельних процесів, підвищення точності обліку, можливість аналітичної обробки даних та забезпечення дотримання законодавчих вимог сприяють підвищенню ефективності діяльності підприємства та його конкурентоспроможності. Перспективним напрямом

розвитку є подальше впровадження цифрових технологій, програмних РРО та інтегрованих систем управління торговельною діяльністю.

Список використаних джерел:

1. Про застосування реєстраторів розрахункових операцій у сфері торгівлі, громадського харчування та послуг : Закон України від 06.07.1995 № 265/95-ВР.
2. Апопій В. В. Організація торгівлі : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 632 с.
3. Балабанова Л. В. Комерційна діяльність підприємств : навчальний посібник. Київ : Професіонал, 2023. 512 с.
4. Бланк І. О. Управління торговельним підприємством. Київ : Ніка-Центр, 2022. 784 с.
5. Гринько Т. В. Організація торговельно-технологічних процесів : навчальний посібник. Дніпро : УМСФ, 2021. 356 с.
6. Дубовик Т. В. Логістика та управління товарними запасами : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2024. 418 с.
7. Коваленко О. В. Автоматизація обліку в торгівлі : навчальний посібник. Харків : Фактор, 2022. 290 с.
8. Мазаракі А. А. Організація торговельного підприємства : підручник. Київ : КНТЕУ, 2021. 680 с.

Дейнега Максим

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти вищої освіти, Державного біотехнологічного університету

Науковий керівник: Антощенко Віталіна -

докт. екон. наук, проф., професор кафедри глобальної економіки, Державного біотехнологічного університету

РОЛЬ СОЦІАЛЬНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ БІЗНЕСУ У ПРОТИДІЇ ТІНІЗАЦІЇ ЕКОНОМІКИ

Соціальна відповідальність бізнесу (СВБ) виступає потужним інструментом у боротьбі з тінізацією економіки, особливо в умовах кризи та

слабкої інституційної довіри, які характерні для України. Механізми цього впливу базуються на підвищенні прозорості, формуванні етичних стандартів управління та створенні нових норм поведінки в бізнес-середовищі. Дослідження показують, що компанії з високим рівнем СВБ-орієнтації надають більш зрозумілі фінансові результати, що свідчить про їхню приверженість високим етичним стандартам і прагнення до прозорості. Ця прозорість безпосередньо протидіє практикам тіньової економіки, таким як ухилення від сплати податків або приховування фінансових потоків.

Корупція виступає як один із ключових структурних драйверів тіньової економіки, особливо в країнах з недостатньою якістю інституційних ресурсів, таких як Україна. Науковий аналіз показує, що корупція та тіньова економіка у багатьох контекстах, зокрема в країнах з низьким рівнем доходу, діють як комплементарні явища – одне посилює існування та зростання іншого. У випадку України ця компліментарність є особливо вираженою, оскільки слабкі інститути, неефективний контроль та високі трансакційні витрати у формальному секторі створюють сприятливе середовище для неформальної економічної діяльності. Корупція ускладнює економічну діяльність, змушуючи бізнес шукати альтернативні, неформальні канали функціонування. Коли державні чиновники вимагають хабарі за надання базових послуг або дозволів, або коли податкова система є надмірно складною, підприємці вдаються до ухилення від податків та регулювання, щоб уникнути цих додаткових витрат і ризиків. Численні дослідження прямо вказують на те, що корупція є одним із основних факторів, що перешкоджає детінізації економіки, оскільки вона підриває довіру до державних інститутів і зменшує мотивацію до легалізації бізнесу. Наприклад, у будівельній галузі України, яка є однією з найбільш затінізованих, корупційні схеми на всіх етапах – від отримання земельних ділянок до введення об'єктів в експлуатацію – є системними передумовами для масштабного тіньового функціонування [1, с.63]. Основні аспекти ролі СВБ у протидії тіньовій економіці представлені в табл.1.

Таблиця 1

Основні аспекти ролі СВБ у протидії тіньовій економіці

Аспекти	Характеристика
Легалізація зайнятості та доходів	Соціально відповідальні компанії забезпечують офіційне працевлаштування, сплачуючи всі податки та соціальні внески, що прямо протидіє виплаті заробітної плати «в конвертах»
Прозорість діяльності	Впровадження принципів соціальної відповідальності бізнесу (СВБ) передбачає відкриту звітність, що мінімізує можливості для ухилення від сплати податків та приховування доходів
Антикорупційна діяльність	Бізнес, що дотримується етичних норм, відмовляється від хабарництва та тіньових схем взаємодії з державними органами, знижуючи рівень корупції
Підвищення безпеки підприємництва	Етичний підхід та відповідальність перед громадою створюють кращий інвестиційний клімат та сталий розвиток, що робить тіньові схеми менш привабливими та ризикованими
Вплив на поведінку споживачів	Соціальний маркетинг компаній формує культуру відповідального споживання, заохочуючи купувати легальні товари та послуги

Дослідження показують, що корупція позитивно пов'язана з неформальною зайнятістю, причому цей зв'язок може відрізнитися залежно від галузі, що свідчить про складність та багатогранність цього феномену [2]. Крім того, корупція впливає на тіньову економіку через податковий чинник: високий рівень корупції знижує ефективність податкового адміністрування, що, у поєднанні з високим податковим тягарем, створює потужні стимули для ухилення від сплати податків. Цей механізм особливо актуальний для України, де проблеми з оптимізацією податкових надходжень та боротьбою з ухиленням від сплати податків залишаються нагальними, особливо в умовах війни.

Важливо зазначити, що зв'язок між корупцією та тіньовою економікою часто є двонаправленим. Якщо корупція сприяє зростанню тіньової економіки, то великий неформальний сектор, у свою чергу, створює сприятливе середовище для корупційних практик, оскільки відсутність прозорості та контролю полегшує зловживання владою. Таке порочне коло підриває економічну і національну безпеку держави, зменшуючи бюджетні надходження, спотворюючи конкуренцію та стримуючи інвестиції. Для України це означає, що успішна стратегія детінізації економіки неможлива без одночасної та рішучої боротьби з корупцією. Підвищення якості інститутів, зокрема незалежність судової системи, ефективність правоохоронних органів та прозорість державного

управління, є критичними передумовами для зменшення як корупції, так і розмірів тіньової економіки. Без цих фундаментальних реформ будь-які технічні заходи з оптимізації податкової системи або спрощення регулювання матимуть обмежений ефект.

Одним із ключових каналів впливу соціальної відповідальності бізнесу на скорочення тіньової діяльності є посилення внутрішнього контролю та підвищення репутації компанії. Підприємства, які публічно декларують свою соціальну відповідальність, мають сильніші стимули до дотримання податкового законодавства, оскільки будь-яка спроба ухилення від податків може призвести до серйозного репутаційного збитку, який значно перевищує короткострокову фінансову вигоду. Важливу роль у цьому процесі відіграє цифровізація та електронна звітність, які часто є невід'ємною частиною сучасних СББ-стратегій. Впровадження платформ для відкритих фінансових даних та взаємодія з державними органами через цифрові канали ускладнює приховування економічної діяльності. Крім того, СББ-ініціативи, спрямовані на підтримку фінансової грамотності населення та розвиток соціально відповідального суспільства, сприяють формуванню культури законності, що також зменшує загальний рівень тіньової економіки. З початком повномасштабної війни роль СББ у країні кардинально змінилася, перетворившись з маркетингового інструменту на стратегічний компонент кризового управління та соціальної стабільності. Багато українських підприємств, почали активно звітувати про свої СББ-ініціативи, прив'язуючи їх до цілей сталого розвитку ООН [3]. Ця добровільна звітність, хоча й не є обов'язковою, створює прецедент прозорості та підзвітності, який суперечить логіці тіньової економіки. Крім того, аналіз міжнародного досвіду надає цінні знання для України щодо інтеграції соціальної відповідальності бізнесу у національну економічну політику.

Ефективність соціальної відповідальності бізнесу у протидії тіньовій економіці надзвичайно сильно залежить від існування верховенства права, ефективного державного контролю та загальної інституційної зрілості. Найбільша загроза – це розрив між декларованими СББ-цінностями та

реальними бізнес-практиками, відомий як «декаплінг» або «грінвошинг». Тому для того, щоб СВБ стала справжнім інструментом боротьби з тіньовою економікою в Україні, необхідно не лише заохочувати добровільні ініціативи, але й створювати механізми верифікації та підзвітності, які забезпечать автентичність цих зусиль. Лише в такому випадку соціально відповідальний бізнес зможе виконати свою роль як каталізатор переходу від неформальної до формальної, прозорої та конкурентоспроможної економіки.

Список використаних джерел

1. Романовська Ю. А., Страпачук Л. В. Вплив тінізації економіки на соціально-економічний розвиток України. *Науковий вісник Міжнародного гуманітарного університету. Серія: Економіка і менеджмент*. Зб. наук. праць. 2021. № 49. С. 60-68
2. Кульчицький І. Соціальна відповідальність бізнесу. *Економіка та суспільство*. 2024. Вип. (69). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-69-8>
3. Антощенкова В., Дейнега М.. Корпоративна соціальна відповідальність в умовах воєнного стану. *Економіка та суспільство*. 2026. Вип. (83). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-83-33>

Дехтяр Олена

здобувача першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, 072 (D2) спеціальності, факультет фінансів та банківської справи Одеського національного економічного університету

Науковий керівник: Бондаренко П.В. - к.е.н., ст. викладач кафедри фінансового менеджменту та фондового ринку Одеського національного економічного університету

КІБЕРСТРАХУВАННЯ ЯК ПЕРСПЕКТИВНИЙ НАПРЯМ РОЗВИТКУ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Сучасний етап розвитку світової економіки характеризується глибокою цифровізацією фінансових послуг, активним впровадженням інформаційних технологій та розширенням використання електронних сервісів у діяльності підприємств і державних інституцій. Цифрові технології забезпечують

підвищення ефективності управлінських і фінансових процесів, однак одночасно формують нові виклики, пов'язані зі зростанням кіберзагроз та залежністю бізнесу від інформаційних систем.

У сучасних умовах підприємства дедалі частіше стикаються з ризиками несанкціонованого доступу до даних, кібершахрайства, порушення роботи цифрових платформ та витоку конфіденційної інформації. Особливістю таких загроз є їх швидка еволюція, складність виявлення та значний фінансовий вплив на діяльність організацій [1].

В умовах воєнного стану в Україні питання кібербезпеки набуває стратегічного значення. Кібератаки дедалі частіше використовуються як інструмент гібридного впливу та спрямовуються на державні органи, фінансовий сектор, енергетичну інфраструктуру та телекомунікаційні системи. Це призводить до порушення стабільності роботи підприємств, фінансових втрат та зниження рівня довіри до цифрових сервісів.

У відповідь на ці виклики зростає потреба у впровадженні ефективних механізмів фінансового захисту від кіберризиків. Одним із таких інструментів є кіберстрахування, яке дозволяє мінімізувати фінансові наслідки кіберінцидентів та забезпечити стабільність діяльності підприємств у цифровому середовищі. Світовий ринок кіберстрахування демонструє стійку тенденцію до зростання. Найбільш розвиненим він є у США та країнах Європейського Союзу, де сформовані комплексні підходи до оцінювання кіберризиків та функціонують стандартизовані страхові продукти. Збільшення кількості кіберінцидентів, зростання вартості відновлення після атак та активна цифровізація бізнесу є ключовими факторами розвитку цього сегмента страхового ринку [2].

В Україні ринок кіберстрахування перебуває на етапі становлення. Попит на такі послуги спостерігається переважно серед банківських установ, ІТ-компаній та великих корпорацій, які активно використовують цифрові технології та працюють із великими масивами даних. Водночас потенціал розвитку цього напрямку є значним у зв'язку з інтеграцією України до європейського економічного простору та гармонізацією національного законодавства з

нормами ЄС [3]. Важливу роль у регулюванні страхового ринку відіграє Національний банк України, який здійснює нагляд за діяльністю страхових компаній, встановлює вимоги до їхньої фінансової стійкості та сприяє впровадженню сучасних підходів до управління ризиками. Прийняття Закону України «Про страхування» створило правову основу для розвитку інноваційних страхових продуктів, включаючи кіберстрахування [4].

Попри позитивні тенденції, розвиток кіберстрахування в Україні супроводжується низкою проблем. Основною з них є складність оцінювання кіберризиків через відсутність достатньої статистичної бази та високу динамічність кіберзагроз. Це ускладнює формування актуарних моделей і визначення страхових тарифів.

Додатковою проблемою є недостатній рівень обізнаності підприємств щодо можливостей страхового захисту від кіберризиків. Багато компаній недооцінюють фінансові наслідки кібератак і не розглядають страхування як інструмент управління ризиками. Окремо слід відзначити дефіцит кваліфікованих фахівців у сфері кібербезпеки та ризик-менеджменту. Це обмежує можливості страхових компаній щодо якісної оцінки ризиків та формування ефективних страхових продуктів. У зв'язку з цим страховики змушені інвестувати у цифровізацію, аналітичні системи та технології моніторингу кіберзагроз [5]. Кіберстрахування виконує важливу економічну та превентивну функцію. Воно стимулює підприємства підвищувати рівень кіберзахисту, впроваджувати сучасні інформаційні технології безпеки та формувати відповідальне ставлення до обробки даних. У результаті знижується рівень фінансових втрат від кібератак та підвищується стійкість економіки до цифрових ризиків.

Важливо також зазначити, що розвиток кіберстрахування сприяє формуванню нової культури управління ризиками в бізнес-середовищі. Підприємства починають активніше інвестувати у профілактику кіберінцидентів, що зменшує ймовірність масштабних втрат та підвищує загальний рівень цифрової безпеки.

Отже, кіберстрахування є одним із найбільш перспективних напрямів розвитку страхового ринку України в умовах цифрової трансформації економіки. Його подальший розвиток потребує вдосконалення законодавчого регулювання, розширення цифрової інфраструктури, підвищення рівня фінансової та цифрової грамотності підприємств, а також активного впровадження інноваційних технологій у сфері страхування.

Список використаних джерел

1. Калайда Ю. П. Зарубіжний досвід розвитку системи страхування кіберризиків. Інформація і право. 2025. № 2. (дата звернення: 08.05.2026).
2. Задорожна А. Кіберризики та страхування ІТ-відповідальності: міжнародний та український досвід. Фінансовий простір. 2025. № 4. (дата звернення: 08.05.2026).
3. Метеленко Н. Г., Сіліна І. В., Жовнір-Василенко К. В. Адаптація страхового ринку України до глобальних викликів та євроінтеграції. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. (дата звернення: 08.05.2026).
4. Закон України «Про страхування» №1909-IX від 18.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20> (дата звернення: 08.05.2026).
5. Національний банк України. Офіційний сайт. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення: 08.05.2026)

Загородній Дмитро

здобувач третього (аспірантського) рівня вищої освіти, Міжрегіональної Академії Управління персоналом

Науковий керівник: Цімошинська О. В.

викладач правових дисциплін Міжрегіональної Академії Управління персоналом

ЕКОНОМІЧНІ НАСЛІДКИ ВІЙНИ ТА ШЛЯХИ ВІДНОВЛЕННЯ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

Постановка проблеми. В умовах воєнного стану економіка України зазнає значних трансформацій, що впливають на всі сфери господарської діяльності. Руйнування інфраструктури, скорочення виробництва, зниження інвестиційної активності та нестабільність фінансової системи створюють серйозні виклики для розвитку національної економіки. Водночас сучасні умови

стимулюють пошук нових підходів до ведення бізнесу, адаптації підприємств та відновлення економічного потенціалу держави. Особливої актуальності набуває питання ефективного функціонування малого та середнього бізнесу як основи економічної стабільності [1; 2].

Метою роботи дослідження основних проблем та перспектив розвитку економіки України в умовах воєнного стану та кризи, а також визначення ролі підприємництва у процесах її відновлення.

Виклад основного матеріалу. Сучасний стан економіки України характеризується високим рівнем невизначеності та ризиків. Воєнні дії спричинили значні втрати виробничих потужностей, порушення логістичних ланцюгів та зменшення обсягів експорту. У таких умовах підприємства змушені адаптуватися до нових реалій, змінюючи бізнес-моделі, оптимізуючи витрати та впроваджуючи інноваційні рішення [1; 3].

Важливу роль у забезпеченні економічної стійкості відіграє малий та середній бізнес, який швидше реагує на зміни ринкового середовища. Державна підтримка підприємництва, зокрема через фінансові програми, податкові пільги та сприяння релокації бізнесу, є одним із ключових чинників стабілізації економіки [2].

Крім того, значний вплив на розвиток економіки має міжнародна фінансова допомога та співпраця з іноземними партнерами. Залучення інвестицій, участь у програмах відновлення та інтеграція у світову економічну систему створюють передумови для поступового відновлення та зростання національної економіки [7].

Важливим напрямом адаптації економіки України до умов воєнного стану є цифровізація бізнес-процесів. Підприємства активно впроваджують інформаційні технології, розвивають онлайн-торгівлю та дистанційні форми обслуговування клієнтів. Це дозволяє не лише зберігати конкурентоспроможність, але й виходити на нові ринки, у тому числі міжнародні. Електронна комерція стала одним із ключових інструментів

підтримки економічної активності в умовах обмеженого фізичного доступу до ринків [3].

Окрему увагу слід приділити процесу релокації підприємств, який набув широкого поширення з початку повномасштабного вторгнення. Переміщення бізнесу з небезпечних регіонів у більш стабільні області сприяє збереженню виробничого потенціалу, робочих місць та податкових надходжень. Водночас цей процес супроводжується низкою проблем, зокрема нестачею ресурсів, труднощами адаптації до нових умов та зростанням конкуренції в приймаючих регіонах.

Не менш важливим є питання зайнятості населення. Війна призвела до зростання рівня безробіття, міграції трудових ресурсів та зміни структури ринку праці. У цих умовах особливого значення набуває розвиток нових форм зайнятості, зокрема фрилансу, дистанційної роботи та самозайнятості [4]. Підтримка з боку держави у вигляді програм перекваліфікації та стимулювання зайнятості сприяє частковому вирішенню цих проблем.

Фінансова система також зазнала суттєвих змін. Банківський сектор, незважаючи на складні умови, продовжує функціонувати, забезпечуючи стабільність грошового обігу та доступ до фінансових ресурсів. Водночас зростає роль державного регулювання та контролю за фінансовими потоками з метою забезпечення макроекономічної стабільності. Важливим інструментом підтримки економіки є кредитні програми для бізнесу, зокрема пільгове кредитування [6].

Суттєвий вплив на економічні процеси має також зовнішньоекономічна діяльність. Україна поступово переорієнтовує свої торговельні зв'язки, зміцнюючи співпрацю з країнами Європейського Союзу та іншими міжнародними партнерами. Це відкриває нові можливості для експорту, але водночас вимагає дотримання високих стандартів якості продукції та послуг.

У перспективі відновлення економіки України значною мірою залежатиме від ефективності державної політики, рівня міжнародної підтримки та здатності бізнесу адаптуватися до нових умов. Важливими напрямками залишаються

модернізація інфраструктури, розвиток інновацій, залучення інвестицій та інтеграція у європейський економічний простір.

Суттєвим чинником розвитку економіки в сучасних умовах є також людський капітал. Масова міграція населення, зокрема виїзд кваліфікованих спеціалістів за кордон, створює додаткові труднощі для функціонування підприємств. Водночас це стимулює роботодавців до підвищення рівня оплати праці, покращення умов роботи та інвестування у професійний розвиток працівників. Збереження та відновлення трудового потенціалу країни є важливою передумовою довгострокового економічного зростання [1; 7].

Не менш важливою є роль державних реформ у формуванні сприятливого бізнес-середовища. Спрощення регуляторних процедур, цифровізація державних послуг та створення прозорих умов ведення бізнесу сприяють активізації підприємницької діяльності. У поєднанні з міжнародною підтримкою це формує основу для поступового економічного відновлення та підвищення конкурентоспроможності України на світовому ринку.

Таким чином, незважаючи на складні виклики, економіка України демонструє здатність до адаптації та поступового відновлення. Поєднання зусиль держави, бізнесу та міжнародних партнерів, розвиток інновацій, підтримка підприємництва та ефективне використання людського капіталу створюють передумови для стабілізації економічної ситуації та формування основ сталого розвитку в майбутньому.

Список використаних джерел:

1. Бойко В. В. Економіка України в умовах воєнного стану: виклики та перспективи розвитку. Сучасні тенденції розвитку економіки держави : матеріали Всеукр. наук.-практ. конф., м. Київ, 2023 р. Київ : Центр навчальної літератури, 2023. С. 45—52.
2. Коваленко О. М., Іваненко Т. С. Розвиток малого та середнього бізнесу в Україні. Економіка та держава в умовах глобальних викликів : матеріали наук.-практ. конф., м. Львів, 2022 р. Львів, 2022. С. 12—18.

3. Мельник Л. Г. Національна економіка: сучасні тенденції та трансформації. Актуальні проблеми економічного розвитку : тези міжнар. наук.-практ. конф., м. Суми, 2021 р. Суми : Університетська книга, 2021. С. 88—95.
4. Кейнс Дж. М. Загальна теорія зайнятості, процента і грошей. Проблеми та перспективи розвитку економічної науки : матеріали міжнар. наук. симпозіуму, м. Київ, 2008 р. Київ : Основи, 2008. С. 21—34.
5. Державна служба статистики України. Соціально-економічний розвиток України у 2023 році. Економічна статистика та сучасні виклики : матеріали аналітичного круглого столу, м. Київ, 2024 р. Київ, 2024. Режим доступу: ukrstat.gov.ua
6. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність. Фінансова система України в умовах трансформації : матеріали наук.-практ. семінару, м. Київ, 2023 р. Київ, 2023. С. 5—14.
7. Міністерство економіки України. Економіка України в умовах війни: аналітичний огляд. Відновлення економіки України: сучасні виклики та перспективи : матеріали міжнар. наук.-практ. конф., м. Київ, 2023 р. Київ, 2023. С. 30—39.

Ільєнко Марія Сергіївна

здобувачка освіти III курсу, групи ПТ-1-23
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Літовка-Деменіна Світлана Григорівна,

кандидат педагогічних наук, спеціаліст
вищої категорії, викладач-методист,
викладач циклової комісії фінансово-
облікових дисциплін, економіки та
підприємництва Київського фахового
коледжу туризму та готельного господарства

ОЦІНКА ВПЛИВУ РЕКЛАМИ НА ПОВЕДІНКУ ПОКУПЦІВ

Оцінювання впливу реклами на споживчу поведінку є складним завданням, оскільки на купівельні рішення одночасно впливає безліч факторів – рівень доходів, сезонні коливання попиту, дії конкурентів, попередній досвід споживання, рекомендації знайомих. Виокремити власне рекламний ефект із цієї

багатофакторної системи можна лише опосередковано, аналізуючи динаміку ключових показників у зіставленні з інтенсивністю рекламної активності.

Фейсінг – щоденне вирівнювання товарів лицьовою стороною до покупця – також демонструє помітний вплив на поведінку. У дні, коли фейсінг проведено якісно (усі упаковки стоять рівно, етикетки повернуті вперед), покупці частіше беруть товари з переднього ряду, навіть якщо їх термін придатності є дещо меншим, ніж у товарів на задніх рядах. Це є проявом когнітивної евристики «доступність»: те, що легше побачити і взяти, сприймається як більш бажане або нормальне. Коли ж фейсінг не проведено і товари стоять безладно, покупці витрачають більше часу на пошук, частіше проходять повз, а деякі взагалі відмовляються від покупки, якщо не можуть швидко знайти потрібний продукт.

Рекламні матеріали (плакати, постери, воблери) також впливають на поведінку, особливо в категоріях товарів, де покупець не має сформованої прихильності до конкретного бренду. Наприклад, у категорії напоїв (лимонади, холодні чаї) покупці часто обирають той бренд, який на момент візиту представлений яскравим плакатом або воблером, навіть якщо до цього вони не мали досвіду споживання цього продукту. Це пояснюється дією механізму впізнаваності: яскравий рекламний матеріал робить бренд більш помітним, а помітність помилково інтерпретується як поширеність, популярність або якість [1].

Програма лояльності (дисконтні картки для постійних покупців) є інструментом, що впливає не стільки на разові покупки, скільки на формування довгострокової поведінки. Власники дисконтних карток відвідують магазини частіше та витрачають за один візит на 15-20% більше, ніж покупці без карток. Однак ефективність цього інструменту значно знижується через відсутність інформування власників карток про поточні акції (немає e-mail-розсилок, SMS-повідомлень, сторінки в соціальних мережах). Картка сприймається покупцями просто як «знижка», а не як елемент системи комунікації, що зменшує її потенціал для формування лояльності [3].

Водночас слід відзначити обмеження рекламного впливу, які демонструють діяльність магазинів. У періоди відсутності цінових акцій продажі падають, що свідчить про те, що реклама не сформувала стійкої прихильності до магазину як такого. Покупці приходять за «акційними» товарами, а коли акцій немає, обирають інші магазини. Це типова проблема цінового позиціонування: стимулюючи короткострокові продажі знижками, підприємство ризикує не сформувати довгострокову лояльність, оскільки покупець звикає до низьких цін і не готовий платити більше в звичайний період. Формування лояльності потребує не цінових, а емоційних механізмів впливу – створення позитивних асоціацій, приємної атмосфери, індивідуального підходу.

Важливим показником ефективності реклами є також рівень впізнаваності магазину серед мешканців прилеглих будинків. Неформальне опитування (хоча й не репрезентативне) свідчить про те, що магазин знають переважно ті, хто живе в безпосередній близькості (радіус 200-300 м). Мешканці більш віддалених кварталів часто не обізнані про існування магазину або не мають уявлення про його асортимент і ціни. Це є прямим наслідком відсутності зовнішньої реклами за межами будівлі, а також відсутності присутності в цифровому просторі. Таргетована реклама в соціальних мережах, націлена на геолокацію прилеглих районів, могла б суттєво підвищити обізнаність і залучити нових покупців [2].

Отже, аналіз впливу реклами на поведінку покупців магазину дозволяє зробити такі висновки. По-перше, найбільш помітний ефект дають цінові акції, які стимулюють короткострокове зростання продажів у передсвяткові періоди (перевиконання плану на 1,4-5,7%). По-друге, мерчендайзингові рішення (розміщення на «золотому рівні», фейсінг) безпосередньо впливають на імпульсні покупки та полегшують орієнтацію в торговельній залі. По-третє, рекламні матеріали (плакати, воблери) підвищують впізнаваність окремих брендів, особливо в категоріях без сформованої прихильності. По-четверте, програма лояльності працює недостатньо ефективно через відсутність комунікації з власниками карток. По-п'яте, відсутність зовнішньої та цифрової

реклами обмежує зону залучення покупців лише найближчими будинками, що стримує зростання клієнтської бази.

Список використаних джерел:

1. Аналіз ефективності медійної реклами // *Netpeak*. URL: <https://netpeak.net/uk/blog/analiz-yefektivnosti-mediynoi-reklami-kompleksniy-pidkhid-do-otsinyuvannya-vplivu/> (дата звернення: 28.04.2026).
2. Гаврилюк І., Томашевський Ю., Хірівський Р. Особливості маркетингових досліджень поведінки споживачів в умовах війни в Україні. *Економіка та суспільство*, 2024. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-135> (дата звернення: 25.04.2026).
3. Галка Л. Фактори впливу на поведінку споживачів або які тенденції стимулюють покупки у 2025 році. *Promodo*. URL: <https://www.promodo.ua/blog/povedinka-spozhiwachiv-faktori-na-osnovi-yakih-roblyat-pokupki> (дата звернення: 24.04.2026).

Качур Дар'я

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, Право 081, навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: **Воробель У.Б.** - доктор філософії в галузі права, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ

ДОГОВІР ПРО НАДАННЯ ФІНАНСОВИХ ПОСЛУГ ЯК ІНСТРУМЕНТ ЗАХИСТУ ПРАВ СПОЖИВАЧА: ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА

Проблема правового регулювання відносин на ринку фінансових послуг у сучасній Україні набуває стратегічного значення. Це зумовлено не лише прагненням нашої держави інтегруватися до європейського правового простору, а й критичною необхідністю відновити довіру громадян до банківської та небанківської систем у надскладних умовах воєнного стану. В основі цих

відносин завжди лежить договір, який у теоретичному розумінні є не просто актом фіксації волі сторін, а складним регулятивним інструментом. Саме через договір реалізується захисна функція права, яка спрямована на вирівнювання фактичної нерівності між потужною фінансовою установою та пересічним споживачем. Теоретична доктрина цивільного та господарського права розглядає такий договір як правочин із підвищеним ступенем соціальної відповідальності, де свобода договору обмежена імперативними вимогами держави задля недопущення зловживань [4].

Згідно з положеннями Закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14.12.2021 № 1953-IX [1], який став фундаментом для реформи ринку у 2024 році, договір має бути максимально прозорим. Проте на практиці ми часто бачимо, що юридична складність термінів у текстах договорів створює бар'єри для розуміння. Захист прав споживача починається не з моменту підписання документа, а набагато раніше – на етапі ознайомлення з умовами. Практичне застосування Постанови Правління Національного банку України № 27 від 14.03.2024 [3, с. 5] підтверджує, що сучасний договір неможливий без попереднього надання Паспорта споживчого кредиту чи іншого стандартного документа. Це дозволяє подолати так звану інформаційну асиметрію, коли клієнт бачить лише привабливу рекламу, але не усвідомлює реального фінансового тягаря. Теоретично, такий підхід забезпечує право на свідомий вибір, що виступає головним фундаментом для забезпечення прав клієнта у фінансових питаннях.

Важливим аспектом, який варто детально проаналізувати, є включення до тексту договору обов'язкових параметрів реальної річної процентної ставки. У попередні роки фінансові установи часто маніпулювали цифрами, зазначаючи низький відсоток, але приховуючи величезні комісії за обслуговування рахунку, страхування або послуги третіх осіб. Офіційні роз'яснення НБУ від 19.03.2024 [5, с. 5] ставлять крапку в цих маніпуляціях: тепер будь-який платіж, без якого надання послуги є неможливим, має бути частиною загальної вартості кредиту чи іншої послуги і чітко прописаний у договорі. Це не просто технічна вимога, а

реальний інструмент економічного захисту, який запобігає потраплянню споживачів у боргову яму через власну непоінформованість. Практика свідчить, що чим детальнішим є договір у частині витрат, тим менше виникає судових спорів у майбутньому.

Особливу увагу в контексті захисту прав слід приділити питанню несправедливих умов договору. Теорія права визначає умови як несправедливі, якщо вони всупереч принципу добросовісності створюють істотний дисбаланс прав та обов'язків на шкоду споживачу [4]. На практиці це виражалося у наданні банкам права змінювати умови в односторонньому порядку або вимагати дострокового повернення коштів без вагомих причин. Сучасне законодавство, зокрема Закон України «Про споживче кредитування» від 15.11.2016 № 1734-VIII [2], прямо забороняє подібні практики. Сьогодні договір, який надає установі безконтрольне право змінювати тарифи, може бути визнаний недійсним у судовому порядку або стати причиною застосування жорстких санкцій з боку регулятора. Це створює атмосферу правової визначеності, де клієнт може планувати свій бюджет, не побоюючись раптових змін у правилах гри.

Процеси цифровізації, що охопили фінансовий сектор, змінили саму форму договору. Електронні правочини, що укладаються через мобільні застосунки за допомогою BankID або електронного підпису, стали повсякденністю. Проте такий формат несе в собі нові виклики. Теоретично електронний договір нічим не відрізняється від паперового, але на практиці споживачі часто схильні легковажно ставитися до цифрових документів. Захисна функція договору тут проявляється у вимозі щодо незмінності тексту після підписання та обов'язкового надсилання копії споживачеві на електронну пошту [3]. Це дозволяє людині мати «тверду» копію документа, яку неможливо непомітно відредагувати в базі даних фінансової установи. Такий підхід посилює безпеку транзакцій та гарантує право на доказову базу у разі юридичного конфлікту.

Не менш важливим елементом захисту є механізм «періоду охолодження». В теорії це право на роздуми після укладення угоди, що є особливо актуальним

для складних фінансових продуктів . На практиці це означає, що протягом 14 днів споживач може розірвати договір без пояснення причин, сплативши лише відсотки за фактичний час користування грошима. Ця норма обов’язково має бути відображена в тексті договору про надання фінансових послуг [2]. Якщо установа свідомо приховує це право або ускладнює процедуру відмови, це розцінюється як порушення прав споживачів. Така практика дисциплінує ринок і змушує компанії змагатися за клієнта якістю сервісу, а не агресивним маркетингом.

В умовах воєнного стану договір про надання фінансових послуг набув ще однієї специфічної риси – він став майданчиком для реалізації соціальних гарантій держави. Теорія форс-мажорних обставин у фінансовому праві отримала нове дихання. Сьогодні, навіть якщо в договорі прописані жорсткі штрафи за прострочення, норми спеціальних законів мають пріоритет. На практиці це означає заборону нарахування пені та штрафів за споживчими кредитами в період дії воєнного стану та протягом 30 днів після його припинення. Важливо, щоб споживачі розуміли: умови договору не існують у вакуумі, вони завжди підпорядковані загальному законодавству, яке в кризові часи стає на захист людини. Це створює необхідний соціальний стабілізатор і запобігає масовим дефолтам домогосподарств.

Крім того, варто згадати про етичні аспекти, які тепер також інтегруються в договірні відносини. Йдеться про регулювання роботи з боргами та взаємодію з колекторськими компаніями. Сучасний договір має містити посилання на правила етичної поведінки, що забороняють психологічний тиск, нічні дзвінки чи розголошення інформації третім особам [3]. Якщо раніше ці питання залишалися поза межами договору, то зараз вони є його важливою складовою, що забезпечує захист гідності споживача. Практика свідчить, що наявність таких пунктів у договорі робить фінансові установи більш обережними у виборі методів стягнення заборгованості.

Підсумовуючи вищевикладене, можна зробити висновок, що договір про надання фінансових послуг у 2024–2025 роках еволюціонував від простого

інструменту комерції до фундаментального механізму захисту прав людини. Теоретична модель такого договору як справедливого і прозорого правочину поступово стає реальністю завдяки жорсткому контролю з боку Національного банку України та активній позиції самих споживачів. На практиці ефективність цього інструменту залежить від того, наскільки ретельно клієнт вивчає умови та наскільки послідовно держава припиняє будь-які спроби обійти захисні норми. У перспективі розвиток законодавства має бути спрямований на подальшу спрощеність формулювань у договорах, щоб правовий захист був доступним для кожного громадянина незалежно від рівня його фінансової грамотності.

Список використаних джерел:

1. Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14.12.2021 № 1953-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1953-20> (дата звернення: 06.03.2026).
2. Закон України «Про споживче кредитування» від 15.11.2016 № 1734-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1734-19> (дата звернення: 06.03.2026).
3. Про внесення змін до деяких нормативно-правових актів НБУ з питань захисту прав споживачів фінансових послуг : Постанова Правління Національного банку України від 14.03.2024 № 27. URL: https://bank.gov.ua/ua/legislation/Resolution_14032024_27 (дата звернення: 06.03.2026).
4. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 06.03.2026).
5. Роз'яснення Національного банку України щодо оновлених вимог до договорів (новина від 19.03.2024). URL: <https://bank.gov.ua/ua/news/all/vneseno-zmini-do-deyakih-normativno-pravovih-aktiv-natsionalnogo-banku-z-pitan-zahistu-prav-spojivachiv-finansovih-poslug> (дата звернення: 06.03.2026).

Кичка Софія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок, факультету бізнесу та права Луцького національного технічного університету

Науковий керівник: Поліщук В.Г. - к.е.н., доцент, доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування Луцького національного технічного університету

СХЕМИ ФІНАНСОВИХ ЗЛОЧИНІВ ЧЕРЕЗ МАНІПУЛЮВАННЯ ЦІНАМИ У ЗОВНІШНЬОЕКОНОМІЧНИХ ОПЕРАЦІЯХ ТА ІНСТРУМЕНТИ ЇХ ПРОТИДІЇ

Для України в світову економіку важливим елементом інтеграції є зовнішньоекономічна діяльність. Але ця дія може створювати можливості для фінансових махінацій. Серйозною загрозою для економічної стабільності України є фінансові злочини, адже вони знижують довіру до фінансових установ, можуть порушувати принципи чесної конкуренції, і сприяють розширенню тіньового сектору економіки на ринку праці.

Фінансові злочини у зовнішньоекономічній діяльності – це незаконні дії, що є пов'язаними з міжнародними фінансовими та торгівельними операціями. Вони спрямовані на приховування реальних доходів, ухилення від сплати податків та виведенням капіталу за кордон. Таким чином, операції здійснюються з метою отримання незаконної вигоди [1].

Злочини у сфері зовнішньоекономічної діяльності охоплюють широкий та досить великий спектр операцій, водночас такі як: експорт та імпорт товарів і послуг, створення спільних підприємств, міжнародне інвестування, фінансові операції та інші форми з іноземної діяльності.

До найбільш типових схем фінансових злочинів у зовнішньо-економічній сфері належать: використання подвійних контрактів – коли укладається один офіційний договір для контролюючих органів та інший, неофіційний, із реальними умовами угоди; оформлення товарів на фіктивні підприємства із

використанням підроблених документів або документів прикриття з метою приховування реальних учасників операції; незаконне привласнення державного майна або ресурсів, зокрема через змову суб'єктів зовнішньоекономічної діяльності з посадовими особами органів влади; ухилення від сплати податків та обов'язкових платежів шляхом створення або використання фіктивних компаній; неповернення валютної виручки після того, як товар експортувався або її приховування, щоб уникнути оподаткування; контрабанда товарів, тобто незаконне переміщення товарів через митний кордон; підкуп посадових осіб органів державної влади та управління для сприяння незаконним зовнішньоекономічним операціям [1].

У сфері зовнішньоекономічної діяльності в сучасних умовах воєнного стану ризики зловживань значно підвищуються. Адже, спостерігається активізація незаконного використання гуманітарної допомоги, благодійних коштів та спрощених процедур зовнішньоекономічної діяльності. Саме транскордонним характером, використанням складних фінансових інструментів і високим рівнем організованості спричинена складність таких махінацій. Тому такі дії завдають шкоди і суспільству, адже вони підривають їхню довіру та міжнародних партнерів.

Отже, у сфері зовнішньоекономічної діяльності фінансові схеми, а саме маніпулювання цінами, являють загрозу економічній безпеці держави та потребують ефективних механізмів протидії.

Зовнішньоекономічні операції мають транскордонний характер, тому протидія таким злочинам повинна бути системною і включати економічні, правові та організаційні інструменти, а також міжнародну співпрацю.

Маніпуляції з митною вартістю товарів є найпоширенішими порушеннями. Саме це проявляється найбільше у заниженні вартості імпорту з метою зменшення податкового навантаження або завищенні вартості експорту для незаконного виведення коштів за кордон. Схожі схеми часто втілюються через мережу посередницьких компаній. Тому це дозволяє приховати реальну вартість операцій та ускладнює контроль з боку держави.

Валютні операції у сфері ЗЕД показують проблему неповернення валютної виручки в країну. У багатьох випадках кошти за експортовані товари або послуги залишаються на рахунках іноземних компаній, часто зареєстрованих в офшорних юрисдикціях. Наприклад, у практиці розслідувань щодо окремих українських підприємств встановлювалося, що експорт продукції здійснювався через афілійовані структури за кордоном за заниженими цінами, що дозволяло акумулювати прибутки поза межами України [4].

Фіктивні підприємства є одним із основних інструментів незаконної мінімізації податкових зобов'язань. Такі структури використовуються для переведення безготівкових коштів у готівку, формування штучних витрат та легалізації незаконних доходів. Часто вони об'єднуються у так звані конвертаційні центри, які обслуговують значну кількість суб'єктів господарювання. На основі аналізу боротьба з такими схемами є можливою лише за умови автоматизованого податкового контролю та оперативного блокування підозрілих операцій. Через складні корпоративні структури компанії отримують можливість зменшувати податкове навантаження та виводити капітал за межі національної економіки.

Аналізуючи систему правового регулювання, слід зазначити, що кримінально-правові інструменти відіграють важливу роль у протидії фінансовим злочинам, однак їх ефективність часто обмежується складністю доведення та тривалістю судових процедур. У багатьох випадках злочинні дії мають транснаціональний характер, що ускладнює притягнення винних до відповідальності [3].

Комплексний підхід, що передбачає поєднання економічного регулювання, цифрових технологій, посилення контролю та міжнародної співпраці є найбільш ефективним. Впровадження ризик-орієнтованих систем моніторингу є досить важливим, що дозволяє виявляти підозрілі операції на ранніх етапах. Ефективно перешкоджати фінансовим злочинам у сфері зовнішньоекономічної діяльності може лише системна взаємодія всіх інструментів.

Аналізуючи матеріали про фінансові порушення у сфері зовнішньоекономічної діяльності, можна спостерігати, що вони мають як міждержавний, так і внутрішній характер. Зокрема, йдеться про затримання Угорщиною значних грошових коштів і цінностей, що прямували до України, що демонструє складність і політичну залежність процесів повернення активів у міжнародних відносинах, адже такі ситуації часто вирішуються через тривалі переговори або судові процедури [2].

У другому випадку митні органи України виявили спробу приховування реального товару – смартфонів, які були задекларовані як інші предмети, з метою ухилення від сплати митних платежів. Обидва приклади свідчать про вразливість фінансово-економічної системи до як зовнішніх обмежень і політичних чинників, так і до внутрішніх схем ухилення від оподаткування та недекларування товарів, що негативно впливає на бюджет держави та потребує посилення контролю і міжнародної співпраці у сфері зовнішньоекономічної діяльності. У цілому ефективна протидія таким явищам потребує наближення фінансової системи України до європейських стандартів та врахування національних інтересів у сфері економічної безпеки.

Отже, зовнішньоекономічна діяльність відіграє ключову роль у розвитку економіки будь-якої держави, тому вона потребує ефективного державного регулювання. Досвід розвинених країн показує, що найкращих результатів можна досягти за умов ринкової економіки у поєднанні з активною та ефективною роллю держави. В Україні вдосконалення системи державного регулювання зовнішньоекономічної діяльності стає дедалі важливішим через посилення процесів інтеграції у світову економіку та зростання взаємозалежності з іншими країнами й міжнародними об'єднаннями. Контроль трансфертного ціноутворення, митний та фінансовий контроль, міжнародне співробітництво, кримінально-правові заходи та використання сучасних технологій є головними інструментами протидії. Ефективне поєднання всіх цих речей дозволяє зменшити рівень фінансових злочинів та забезпечити стабільність економічної системи надалі. Тому зокрема, вдосконалення

механізмів протидії фінансовим злочинам у сфері зовнішньоекономічної діяльності є важливим напрямом державної політики та необхідною умовою економічного розвитку України.

Список використаних джерел:

1. Абламський С.Є., Лук'яненко С.В., Швець Ю.В.. Злочинність у зовнішньоекономічній сфері як об'єкт кримінологічного аналізу. Вісник кримінологічної асоціації України. 2023. Том 28, № 1. DOI: <https://doi.org/10.32631/vca.2023.1.05>
2. Давиднюк В.М. Кіберзлочинність у зовнішньоекономічній діяльності: виклики та ризики. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: юридичні науки. 2025. Том 36(75), № 5. С.141-145. DOI: <https://doi.org/10.32782/TNU-2707-0581/2025.5/24>
3. Іващенко Г.А. Методичне забезпечення управління ризиками зовнішньоекономічної діяльності підприємства. Бізнес Інформ. 2025. № 10. С. 283-290. DOI: <https://doi.org/10.32983/2222-4459-2025-10-283-290>
4. Левицька С.О., Власюк І.І. Облікове забезпечення фінансового моніторингу в контексті зовнішньоекономічних викликів. Вісник НУВГП. 2023. Том 1, № 101. DOI: <https://doi.org/10.31713/ve120238>

Кобеняк Олександр Михайлович

Студент групи ПТ-4-23-11

Київський фаховий коледж туризму та
готельного господарства

Островершенко Анна Петрівна

викладач циклової комісії фінансово-
облікових дисциплін, економіки та
підприємництва, спеціаліст вищої категорії,
старший викладач, голова ради молодих
вчених КТГГ

СУТНІСТЬ МЕРЧАНДАЙЗИНГУ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ У КОМЕРЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах розвитку ринкової економіки та посилення конкурентної боротьби між підприємствами роздрібною торгівлі особливого значення набувають інструменти, спрямовані на підвищення ефективності

реалізації товарів і формування позитивного споживчого досвіду. Одним із таких інструментів є мерчандайзинг, який забезпечує раціональну організацію торговельного простору, оптимальне представлення товарів та активний вплив на поведінку покупців безпосередньо у місці продажу [4].

Формування концепції мерчандайзингу пов'язане з розвитком маркетингу, зміною моделей споживчої поведінки та необхідністю адаптації торговельних підприємств до потреб сучасного споживача. В умовах насичення ринку товарами підприємства змушені приділяти увагу не лише якості продукції, а й способам її презентації, зручності розміщення та створенню комфортного торговельного середовища [7].

У науковій літературі відсутній єдиний підхід до трактування поняття «мерчандайзинг», що пояснюється багатогранністю його змісту та функціонального призначення. Так, Філіп Котлер та Кевін Келлер розглядають мерчандайзинг як складову маркетингової діяльності підприємства, яка спрямована на ефективне представлення товарів у місцях продажу з метою стимулювання попиту та збільшення обсягів реалізації. У цьому підході акцент робиться на взаємозв'язку мерчандайзингу з маркетинговими комунікаціями та психологією споживача.

На думку С. С. Гаркавенко, мерчандайзинг є системою організаційних та маркетингових заходів, що охоплюють викладку товарів, оформлення торговельного залу, використання POS-матеріалів та інших засобів стимулювання збуту [5]. Такий підхід підкреслює комплексний характер мерчандайзингу та його роль у забезпеченні ефективного функціонування торговельного підприємства.

Л. В. Балабанова трактує мерчандайзинг як складову комерційної діяльності, яка забезпечує ефективну взаємодію товару та споживача у місці продажу й сприяє підвищенню результативності торговельної діяльності підприємства [3]. У даному визначенні особлива увага приділяється економічному ефекту від застосування мерчандайзингових технологій.

Узагальнення наукових підходів дозволяє визначити мерчандайзинг як комплекс організаційних, маркетингових, комунікаційних та візуальних заходів, спрямованих на оптимальне представлення товарів у торговельному просторі з метою впливу на поведінку споживачів, стимулювання попиту та забезпечення зростання обсягів продажу.

Сутність мерчандайзингу розкривається через його основні характеристики. Насамперед, мерчандайзинг має комплексний характер, оскільки поєднує елементи маркетингу, комерційної діяльності, психології споживача, логістики та дизайну торговельного середовища. Крім того, він орієнтований на досягнення конкретного економічного результату — збільшення товарообігу, підвищення прибутковості та формування конкурентних переваг підприємства [2].

Важливою особливістю мерчандайзингу є його реалізація безпосередньо у місці продажу, де покупець приймає остаточне рішення щодо здійснення покупки. Дослідження свідчать, що значна частина покупок має імпульсний характер і формується під впливом зовнішніх факторів: викладки товарів, кольорового оформлення, освітлення, рекламних матеріалів та загальної атмосфери торговельного простору [8]. Саме тому ефективна організація торговельного середовища здатна суттєво впливати на поведінку споживачів та стимулювати збільшення продажів.

Функціональне призначення мерчандайзингу реалізується через систему взаємопов'язаних функцій. До основних функцій мерчандайзингу належать:

- аналітична — вивчення попиту, поведінки та потреб споживачів;
- організаційна — забезпечення раціонального розміщення товарів у торговельному залі;
- комунікаційна — передача інформації про товар за допомогою візуальних та рекламних засобів;
- стимулююча — активізація процесу продажу та формування імпульсного попиту;

- контрольна — забезпечення дотримання стандартів викладки та оформлення товарів [1].

Значення мерчандайзингу у комерційній діяльності підприємства є багатограним. Насамперед, він забезпечує ефективне використання торговельної площі та оптимізацію розміщення товарів, що сприяє підвищенню продуктивності торговельного процесу. Раціональна викладка товарів дозволяє полегшити процес вибору для покупця, скоротити час пошуку необхідної продукції та підвищити рівень задоволеності обслуговуванням [7].

Крім того, мерчандайзинг є важливим інструментом формування конкурентних переваг підприємства. Сучасне оформлення торговельного простору, використання POS-матеріалів, рекламних конструкцій та візуальних елементів сприяють формуванню позитивного іміджу підприємства, підвищують рівень лояльності споживачів та забезпечують зростання обсягів реалізації продукції [5].

Особливого значення мерчандайзинг набуває в умовах цифровізації торгівлі. Сучасні торговельні підприємства активно використовують цифрові технології для аналізу поведінки споживачів, автоматизації процесів викладки товарів та оцінки ефективності торговельного простору. Інтеграція мерчандайзингу з цифровими інструментами управління продажами дозволяє підприємствам оперативно реагувати на зміни попиту та підвищувати результативність комерційної діяльності.

Отже, мерчандайзинг є важливою складовою комерційної діяльності підприємства, яка поєднує організаційні, маркетингові та психологічні аспекти впливу на споживача. Його ефективне застосування забезпечує підвищення обсягів продажу, оптимізацію використання торговельного простору, покращення якості обслуговування покупців та зміцнення конкурентних позицій підприємства на ринку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Балабанова Л. В. Комерційна діяльність підприємств : навч. посіб. Київ : Професіонал, 2023. 512 с.

2. Бланк І. О. Управління торговельним підприємством. Київ : Ніка-Центр, 2022. 784 с.
3. Гаркавенко С. С. Маркетинг : підручник. Київ : Лібра, 2021. 720 с.
4. Дубовик Т. В. Організація торгівлі : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2023. 430 с.
5. Мазаракі А. А. Організація торговельного підприємства : підручник. Київ : КНТЕУ, 2021. 680 с.
6. Окландер М. А. Поведінка споживача : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 304 с.
7. Панкратов Ф. Г. Комерційна діяльність : підручник. Київ : Дашков і К, 2024. 500 с.
8. Череп А. В. Цифровізація торговельної діяльності підприємств : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 286 с.

Корнієнко Вікторія

здобувачка третього курсу фахової
передвищої освіти, спеціальності 073
Менеджмент відділення Транспорту,
управління та енергетики ВСП «Київський
фаховий коледж міського господарства
Таврійського національного університету
імені В.І. Вернадського»

Науковий керівник: Сарнавська Л.В. –
викладач вищої категорії, викладач-методист
ВСП «Київський фаховий коледж міського
господарства Таврійського національного
університету імені В.І. Вернадського»

**НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ОРГАНІЗАЦІЇ
ПЕРЕВЕЗЕНЬ ШКОЛЯРІВ В УКРАЇНІ**

Організація перевезень школярів в Україні є важливою складовою функціонування освітньої системи та забезпечення рівного доступу дітей до навчання. Особливого значення ця проблема набуває у сільській місцевості, де значна частина учнів проживає на значній відстані від закладів освіти. У таких умовах держава та органи місцевого самоврядування повинні створювати належні умови для безпечного, регулярного та безперебійного підвезення

школярів до місця навчання та у зворотному напрямку. Ефективність організації таких перевезень залежить від нормативно-правового регулювання, фінансового забезпечення, технічного стану транспортних засобів, а також правильно організованої маршрутної мережі.

Нормативно-правове регулювання перевезень школярів в Україні являє собою систему правових норм, що визначають організаційні, економічні та технічні засади транспортування дітей. Основу цієї системи становлять Конституція України, закони України, постанови Кабінету Міністрів України, державні стандарти та міжнародні норми у сфері безпеки дорожнього руху й пасажирських перевезень.

Основним законодавчим актом, який регулює автомобільні перевезення, є Закон України «Про автомобільний транспорт». Відповідно до його положень перевезення організованих груп дітей можуть здійснюватися як у регулярному, так і в нерегулярному режимі за умови погодження маршруту та графіка руху із замовником і відповідними органами. Закон визначає, що кількість дітей не повинна перевищувати кількість місць для сидіння у транспортному засобі, а перевезення повинні здійснюватися водієм зі стажем керування не менше п'яти років. Також обов'язковою є наявність необхідних документів: ліцензії перевізника, договору на перевезення, посвідчення водія та інших супровідних документів.

Важливе місце у системі правового регулювання займає постанова Кабінету Міністрів України №176 «Про затвердження Правил надання послуг пасажирського автомобільного транспорту» [2, с.53]. Вона визначає порядок організації пасажирських перевезень, зокрема перевезення організованих груп дітей, та є обов'язковою для всіх учасників транспортного процесу. Додатково перевезення школярів регулюються Правилами дорожнього руху України, які визначають вимоги до водіїв автобусів, встановлюють обмеження швидкості руху та передбачають обов'язкове використання розпізнавального знаку «Діти» під час перевезення організованих груп учнів. Такі вимоги спрямовані на

підвищення рівня безпеки під час транспортування дітей та зменшення ризику виникнення дорожньо-транспортних пригод.

Важливу роль у забезпеченні перевезень школярів відіграє система фінансування. Вона реалізується шляхом надання державних субвенцій місцевим бюджетам для закупівлі шкільних автобусів та організації підвезення учнів. Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України №319 від 2019 року передбачено державне фінансування закупівлі шкільних автобусів, у тому числі спеціально обладнаних для перевезення дітей з особливими освітніми потребами. Особливістю цієї програми є співфінансування з державного та місцевого бюджетів. Для закладів освіти у містах обласного значення до 70% вартості автобуса компенсується за рахунок державної субвенції, а 30% покривається коштами місцевих бюджетів. Для закладів освіти у районах та територіальних громадах частка державного фінансування може становити до 90%, тоді як не менше 10% забезпечується місцевими бюджетами. Для закладів освіти у гірських населених пунктах держава компенсує до 95% вартості автобуса, а місцеві бюджети покривають щонайменше 5%.

Значна увага приділяється технічному стану транспортних засобів, які використовуються для перевезення школярів. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України №1166 автобуси повинні відповідати встановленим вимогам безпеки, що базуються на міжнародних стандартах, зокрема правилах Європейської економічної комісії ООН.

Транспортні засоби для перевезення учнів належать до категорій М2 та М3, повинні мати сертифікати відповідності та проходити регулярний технічний контроль.

Особливе місце у сфері організації шкільних перевезень займають державні стандарти. Тривалий час в Україні діяв стандарт ДСТУ 7013:2009 «Автобуси спеціалізовані для перевезення школярів. Технічні вимоги», який визначав основні вимоги до конструкції, обладнання та умов експлуатації шкільних автобусів. Проте у зв'язку з необхідністю гармонізації українських

стандартів із європейськими вимогами було розроблено новий стандарт ДСТУ 7013:2024, який набув чинності 1 червня 2025 року [1].

Новий стандарт передбачає обов'язкове використання триточкових ременів безпеки, оснащення автобусів відеокамерами, покращення умов перевезення за рахунок систем кондиціонування та обігріву, зміну планування салону з «3+2» на «2+2» для підвищення безпеки евакуації, а також створення умов для перевезення дітей з інвалідністю. Крім цього, передбачений перехідний період до 1 червня 2027 року, протягом якого допускається використання автобусів, виготовлених за вимогами попереднього стандарту.

Отже, нормативно-правове регулювання перевезень школярів в Україні є складною багаторівневою системою, спрямованою на забезпечення безпеки, доступності та належної якості транспортування учнів. Важливим прикладом удосконалення цієї системи стало впровадження стандарту ДСТУ 7013:2024, який свідчить про поступове наближення українського законодавства до європейських вимог та підвищення рівня організації перевезень школярів.

Список використаних джерел:

1. ДП «Державтотрансдідпроект» : нові національні стандарти. INSAT: веб-сайт. URL: <https://insat.org.ua/other/news/030225/> (дата звернення: 09.05.2026).
2. Збірник нормативно-правових актів щодо матеріально-технічного забезпечення галузі освіти. Шкільний автобус / Укл. Молибог В.В. – Вид. 2.- К., 2019.-53 с. URL: <https://nus.org.ua/wp-content/uploads/2019/07/SHkilnyj-avtobus.pdf> (дата звернення: 09.05.2026).
3. Нові надходження нормативних документів українською мовою. Леонорм : веб-сайт. URL: http://www.leonorm.lviv.ua/P/News/05_2025/NTNFD_12_05_2025.htm (дата звернення: 09.05.2026).
4. Посохова Ю. Шкільні автобуси за євростандартом : в Україні оновили правила перевозки школярів. Знай.ua : веб-сайт. URL: <https://deti.znaj.ua/523930-shkilni-avtobusi-za-yevrostandartom-v-ukrajini-onovili-pravila-perevozki-shkolyariv> (дата звернення: 09.05.2026).

5. Про затвердження Положення про порядок використання шкільних автобусів : рішення виконавчого комітету Коростенської міської ради від 21 серп. 2024 р. № 486. URL: <https://doc.korosten-rada.gov.ua/pro-zatverdzhennya-polozhennya-pro-poryadok-vykorystannya-shkilnyh-avtobusiv/> (дата звернення: 09.05.2026).

Костка М.С.

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 073 «Менеджмент», факультету менеджменту Миколаївського національного аграрного університету

Науковий керівник: Кушнірук В.С. –

к.е.н., доцент, доцент кафедри готельно-ресторанної справи та туризму

Миколаївського національного аграрного університету

СТРАТЕГІЇ ЗАЛУЧЕННЯ КЛІЄНТІВ У СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Сучасні бізнеси все частіше використовують соціальні мережі для взаємодії з клієнтами та просування своїх товарів і послуг. Однак залучення уваги користувачів у переповненому інформаційному середовищі стає складним завданням. Багато компаній стикаються з проблемою недостатньої активності аудиторії, низької конверсії та швидкого зникнення інтересу до контенту. Виникає потреба у розробці ефективних стратегій, які дозволять не лише привернути увагу потенційних клієнтів, а й утримати їх, формуючи лояльність та стимулюючи повторні покупки[2].

Уявімо собі компанію, яка прагне привернути увагу клієнтів у соціальних мережах у 2026 році. На початку вони розуміють, що просто постити красиві фото або рекламні банери вже недостатньо. Сьогодні користувачі цінують автентичність — їм важливо бачити живі історії, справжні кейси та контент, який резонує з їхнім життям.

Тому компанія починає створювати контент, що розповідає про людей, процеси та ідеї, а не лише про товари. Вона активно реагує на коментарі

підписників і будує спільноту, де кожен відчуває себе почутим. Незабаром користувачі починають ділитися власним досвідом, фотографіями та відгуками — це і є контент, створений самими користувачами (UGC), який значно підвищує довіру та залученість.

Паралельно компанія застосовує таргетовану рекламу та персоналізовані пропозиції, щоб доносити потрібну інформацію саме тим, хто зацікавлений у її продуктах. Вона експериментує з AI та доповненою реальністю, створюючи інтерактивний досвід, що захоплює користувачів і стимулює їх взаємодіяти ще більше[3].

З часом команда помічає, що найбільш ефективні кампанії не просто збільшують лайки чи перегляди — вони формують глибокий контакт з аудиторією, перетворюючи підписників на лояльних клієнтів. Соціальні мережі вже стали повноцінним каналом продажів і комунікації, де автентичність, взаємодія та технології працюють разом, забезпечуючи успіх компанії.

І так, крок за кроком, стратегія залучення клієнтів у соцмережах стає живою історією взаємодії, довіри та розвитку бренду.

Мета цього дослідження полягає у виявленні ефективних стратегій залучення клієнтів через соціальні мережі, що сприяють підвищенню популярності бренду та зростанню продажів. Основним завданням є аналіз сучасних інструментів і методів комунікації з аудиторією, оцінка їхньої ефективності та формування рекомендацій для оптимізації маркетингових кампаній. Дослідження також передбачає вивчення поведінки користувачів у соціальних мережах, визначення найбільш привабливого контенту та каналів взаємодії з потенційними клієнтами. У результаті воно дозволяє зрозуміти, як правильно використовувати соціальні платформи для залучення та утримання клієнтської аудиторії.

Сучасне підприємство яке тільки починає активно працювати у соціальних мережах. Спершу вони визначили свою цільову аудиторію: вік, інтереси, місце проживання — все це допомогло створювати пости, які були дійсно цікавими

людям. Команда почала робити різноманітний контент: відео, яскраві фото, інфографіку, історії, що розважали та навчали одночасно.

Важливою стала взаємодія з підписниками. Компанія відповідала на коментарі, ставила опитування, проводила конкурси, запрошувала людей голосувати та ділитися думкою. Це дозволяло клієнтам відчувати себе частиною спільноти, а компанії – розуміти потреби аудиторії[1].

Не обійшлося й без реклами: таргетовані оголошення допомагали знайти нових клієнтів, а співпраця з блогерами та партнерами приносила додаткову увагу до бренду. Команда постійно аналізувала, що працює, а що ні: лайки, коментарі, переходи на сайт – усе це допомагало вдосконалювати стратегію.

З часом компанія зуміла створити впізнаваний стиль, який відображав її цінності та тональність бренду. Відгуки задоволених клієнтів та реальні кейси стали додатковим доказом надійності і якості продукту.

Отже, у сучасному світі соціальні мережі стали потужним інструментом для залучення клієнтів. Ефективні стратегії включають створення цікавого та корисного контенту, активну взаємодію з аудиторією та використання таргетованої реклами. Важливу роль відіграє персоналізація повідомлень та побудова довіри через відгуки й історії успіху. Регулярний аналіз результатів дозволяє коригувати підхід і підвищувати залучення користувачів. Таким чином, грамотно вибудовані стратегії у соціальних мережах сприяють зростанню клієнтської бази, підвищенню лояльності та зміцненню бренду.

Список використаних джерел:

1. Воляник Г., Марушко Н. Сучасні маркетингові стратегії у готельному бізнесі: інструменти залучення та утримання клієнтів. *Економіка та суспільство*. 2024. № 66. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-66-122> (дата звернення: 31.01.2026).
2. Шматок М. В. Соціальні мережі в системі управління брендом підприємств малого бізнесу. *Український економічний часопис*. 2025. № 11. С. 106–113. DOI: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2025-11-16>.

3. Ярмолук О. Я., Фісун Ю. В., Шаповалова А. А. Соціальні мережі як сучасний інструмент просування. *Підприємництво та інновації*. 2020. № 11-2. С. 62–65. DOI: <https://doi.org/10.37320/2415-3583/11.28> (дата звернення: 24.04.2026).

Кочмар Вадим Володимирович

Студент групи ПТ-4-23-11

Київський фаховий коледж туризму та
готельного господарства

Островерщенко Анна Петрівна

викладач циклової комісії фінансово-
облікових дисциплін, економіки та
підприємництва, спеціаліст вищої категорії,
старший викладач, голова ради молодих
вчених КТГГ

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ОРГАНІЗАЦІЇ КОМЕРЦІЙНОЇ ЛОГІСТИКИ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах розвитку ринкової економіки ефективність діяльності торговельних підприємств значною мірою залежить від рівня організації логістичних процесів. Логістика забезпечує управління матеріальними, інформаційними та фінансовими потоками, що виникають у процесі закупівлі, транспортування, зберігання та реалізації товарів.

Зростання конкуренції на ринку, розвиток електронної комерції, підвищення вимог споживачів до швидкості доставки товарів та нестабільність логістичних ланцюгів постачання зумовлюють необхідність удосконалення системи управління логістикою.

У сучасних умовах логістика трансформується з допоміжної функції у стратегічний елемент діяльності підприємства та може виступати складовою маркетингової стратегії бренду [1].

Метою дослідження є визначення сучасних проблем організації комерційної логістики торговельних підприємств та обґрунтування напрямів їх вирішення в умовах цифровізації економіки.

Комерційна логістика є складовою системи управління торговельним підприємством та охоплює процеси планування, організації та контролю руху товарних потоків.

Раціональна організація логістичних процесів сприяє підвищенню оборотності товарних запасів, оптимізації транспортних витрат та покращенню рівня обслуговування споживачів.

Сучасні тенденції розвитку економіки сприяють трансформації традиційних логістичних систем у більш інноваційні та технологічно орієнтовані моделі.

Одним із перспективних напрямів розвитку є впровадження концепції інтелектуальної логістики, що передбачає використання цифрових технологій, автоматизованих систем управління та аналітики даних для оптимізації ланцюгів постачання [2].

Попри активний розвиток логістичних технологій та впровадження сучасних управлінських підходів, у діяльності торговельних підприємств продовжує існувати ряд проблем, що ускладнюють ефективну організацію логістичних процесів. Ці проблеми пов'язані як із внутрішніми особливостями діяльності підприємств, так і з впливом зовнішнього економічного середовища.

Однією з найбільш поширених проблем є нестабільність логістичних ланцюгів постачання. Порушення транспортних маршрутів, затримки поставок або зміни умов співпраці з постачальниками можуть призводити до перебоїв у забезпеченні торговельних підприємств товарами. У результаті виникають ситуації дефіциту товарів у торговельних мережах, що негативно впливає на задоволення споживчого попиту та знижує ефективність комерційної діяльності підприємств.

Суттєвою проблемою є також зростання транспортних витрат, які пов'язані із підвищенням вартості пального, логістичних послуг та складністю організації перевезень.

Для торговельних підприємств транспортні витрати становлять значну частку у структурі логістичних витрат, тому їх оптимізація є одним із ключових завдань управління логістикою.

Важливим викликом для підприємств є також неефективне управління товарними запасами. Недостатньо точне прогнозування попиту або відсутність належного контролю за рухом товарів можуть призводити як до дефіциту продукції, так і до накопичення надлишкових запасів на складах.

Надлишкові запаси збільшують витрати на зберігання товарів і знижують ефективність використання оборотних коштів підприємства.

Окремою проблемою є недостатній рівень цифровізації логістичних процесів. Відсутність сучасних інформаційних систем управління запасами, постачанням і транспортуванням ускладнює оперативний контроль за товарними потоками, що знижує швидкість прийняття управлінських рішень та ефективність логістичної діяльності підприємства.

В умовах воєнного стану логістичні системи стикаються з додатковими викликами, пов'язаними з порушенням транспортної інфраструктури, зміною логістичних маршрутів та ускладненням міжнародних перевезень. Бойові дії, обмеження транспортного сполучення та руйнування інфраструктури суттєво впливають на функціонування логістичних систем та потребують пошуку нових підходів до організації логістичних процесів [3].

Водночас сучасний розвиток логістики характеризується активним впровадженням цифрових технологій. Однією з ключових тенденцій розвитку є цифровізація логістичних процесів, що дозволяє підвищити ефективність управління матеріальними потоками та оптимізувати діяльність підприємств.

Сучасні торговельні підприємства активно впроваджують інформаційні системи управління логістикою, зокрема системи планування ресурсів підприємства (ERP), системи управління складом (WMS) та системи управління транспортом (TMS). Використання таких технологій забезпечує можливість відстеження руху товарів у режимі реального часу, підвищує точність планування постачань та сприяє оптимізації логістичних витрат.

Крім того, важливу роль у розвитку сучасної логістики відіграє застосування інтелектуальних систем управління та аналітики великих даних. Використання таких технологій дозволяє підприємствам аналізувати значні обсяги інформації щодо продажів, поведінки споживачів та стану товарних запасів, що сприяє підвищенню ефективності планування логістичних операцій та формуванню більш стійких ланцюгів постачання [2].

Значний вплив на розвиток логістичних систем також має стрімке зростання електронної комерції. Онлайн-торгівля змінює традиційні підходи до організації логістичних процесів та формує нові вимоги до швидкості доставки товарів, гнучкості логістичних систем і якості обслуговування споживачів.

У зв'язку з цим підприємства змушені впроваджувати нові логістичні моделі, що передбачають розвиток розподільчих центрів, використання автоматизованих складських систем, оптимізацію транспортних маршрутів та впровадження сучасних інформаційних технологій.

Ефективна логістика стає важливим елементом формування конкурентних переваг підприємства та підвищення рівня задоволеності споживачів [1].

Таким чином, комерційна логістика є важливим елементом ефективного функціонування торговельних підприємств. У сучасних умовах її організація стикається з рядом проблем, серед яких нестабільність постачань, зростання транспортних витрат, неефективне управління запасами та недостатній рівень цифровізації логістичних процесів.

Водночас розвиток цифрових технологій та електронної комерції відкриває нові можливості для вдосконалення логістичних систем. Використання сучасних інформаційних технологій, аналітики даних та автоматизованих систем управління дозволяє підвищити ефективність логістичних процесів, оптимізувати витрати підприємства та забезпечити формування стійких конкурентних переваг на ринку.

Список використаних джерел:

1. Панюк Т., Марценюк В. Логістика як частина маркетингової стратегії бренду. *Bulletin of Sumy National Agrarian University*. 2025.

2. Муха Т. Інтелектуальна логістика для сталих ланцюгів постачання. Економіка та суспільство. 2025.
3. Блинов В., Череп О. Логістика під час війни та проблеми, з якими стикаються перевізники. Сталий розвиток економіки. 2025.
4. Попова Ю., Чуприна О. Логістика та повоєнне відновлення економіки України. Економіка та суспільство. 2025.
5. Кучкова О., Олефіренко Я. Сталий розвиток та «зелена» логістика: інноваційні рішення для оптимізації екологічної ефективності ланцюгів поставок. Молодий вчений. 2025.

Кращенко Кароліна

здобувачка освіти III курсу, спеціальності 071
Облік і оподаткування, групи ОО-23
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Малишко Лариса Григорівна,

спеціаліст вищої категорії, викладач циклової
комісії фінансово-облікових дисциплін,
економіки та підприємництва Київського
фахового коледжу туризму та готельного
господарства,

ФІНАНСОВА ЗВІТНІСТЬ ЯК ДЖЕРЕЛО ЕКОНОМІЧНОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Сучасна економіка функціонує в умовах постійних змін, високої конкуренції та швидкого розвитку інформаційних технологій. За таких умов важливе значення має достовірною економічна інформація, яка дозволяє підприємствам приймати ефективні управлінські рішення, оцінювати результати діяльності та планувати подальший розвиток. Одним із головних джерел такої інформації є фінансова звітність підприємства. Саме вона забезпечує користувачів даними про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства [1].

Фінансова звітність — це система узагальнених показників, які характеризують фінансово-господарську діяльність підприємства за певний

період. Вона складається на основі даних бухгалтерського обліку та подається у встановленій формі. Основними складовими фінансової звітності є баланс, звіт про фінансові результати, звіт про рух грошових коштів, звіт про власний капітал та примітки до звітності [2]. Кожен із цих документів містить важливу інформацію для аналізу діяльності підприємства.

Фінансова звітність виконує важливу інформаційну функцію. Вона необхідна не лише керівникам підприємства, а й зовнішнім користувачам: інвесторам, кредиторам, податковим органам, партнерам та державним установам. Наприклад, інвестори аналізують показники прибутковості та фінансової стійкості підприємства перед вкладенням коштів. Банки оцінюють платоспроможність підприємства при наданні кредитів. Державні органи використовують звітність для контролю дотримання законодавства та сплати податків [3].

Уявімо підприємство, яке планує залучити інвестора для розширення виробництва. Потенційний інвестор насамперед аналізує фінансову звітність компанії: чи отримує підприємство прибуток, які має активи, чи існують борги та наскільки стабільним є його фінансовий стан. Якщо звітність містить достовірну та зрозумілу інформацію, це підвищує довіру до підприємства та його конкурентоспроможність. Водночас недостовірні або неповні дані можуть негативно вплинути на репутацію компанії та зменшити можливості залучення інвестицій.

Важливе значення фінансова звітність має і для внутрішнього управління підприємством. Керівництво використовує показники звітності для оцінки ефективності роботи, аналізу витрат, доходів та фінансових результатів. На основі цих даних приймаються рішення щодо оптимізації витрат, збільшення прибутку та підвищення ефективності діяльності. Наприклад, якщо аналіз звітності показує зростання витрат або зниження прибутковості, підприємство може переглянути свою цінову політику чи скоротити зайві витрати.

У сучасних умовах особливу роль відіграє цифровізація фінансової звітності. Більшість підприємств використовують автоматизовані системи бухгалтерського обліку, які дозволяють швидко формувати звіти, зменшувати кількість помилок та забезпечувати оперативний доступ до інформації.

Це значно спрощує процес аналізу та підвищує якість управлінських рішень. Крім того, електронна звітність забезпечує швидку взаємодію підприємств із державними органами та контролюючими установами [4].

Разом із перевагами фінансова звітність має і певні проблеми. Однією з головних є ризик викривлення інформації через помилки або навмисне приховування реального фінансового стану підприємства.

Також важливим питанням є своєчасність подання звітності, адже застаріла інформація може втратити свою цінність для користувачів. Саме тому важливо дотримуватися принципів достовірності, повноти та прозорості при складанні фінансової звітності.

Отже, фінансова звітність є важливим джерелом економічної інформації та основою для прийняття управлінських рішень. Вона дозволяє оцінити результати діяльності підприємства, визначити його фінансовий стан та перспективи розвитку. У сучасних умовах якісна фінансова звітність забезпечує прозорість бізнесу, підвищує довіру інвесторів і сприяє ефективному функціонуванню підприємства.

Список використаних джерел:

1. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: підручник. Житомир: ПП «Рута», 2021. 832 с.
2. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13#Text> (дата звернення: 09.05.2026)
3. Ткаченко Н.М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність: підручник. Київ: Алерта, 2022. 928 с.
4. Електронна звітність в Україні. URL: <https://tax.gov.ua/> (дата звернення: 09.05.2026)

Крилов Олексій Юрійович

Здобувач освіти III курсу, 076 Підприємництво та торгівля Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства

Островершенко Анна Петрівна

викладач циклової комісії фінансово-облікових дисциплін, економіки та підприємництва, спеціаліст вищої категорії, старший викладач, голова ради молодих вчених КТГГ

ОПТИМІЗАЦІЯ ТОРГОВЕЛЬНОГО ПРОСТОРУ ЯК ЧИННИК ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРОДАЖІВ У СУЧАСНОМУ РИТЕЙЛІ НА ПРИКЛАДІ МЕРЕЖІ «SMART-MARKET»

У сучасних умовах розвитку роздрібної торгівлі підприємства функціонують у середовищі високої конкуренції, що зумовлює необхідність пошуку ефективних інструментів підвищення результативності діяльності. Одним із таких інструментів є оптимізація торговельного простору, яка дозволяє підвищити товарообіг без значного збільшення витрат на розширення площ.

Торговельний простір підприємства роздрібної торгівлі доцільно розглядати як сукупність функціональних зон магазину (торговельний зал, складські приміщення, допоміжні зони, комунікаційні проходи), що забезпечують процес реалізації товарів та обслуговування покупців. У свою чергу, оптимізація торговельного простору — це комплекс заходів щодо раціонального планування та організації цих зон з метою максимізації товарообігу на одиницю площі, підвищення рівня обслуговування та ефективності використання ресурсів підприємства.

Об'єктом дослідження у роботі виступає мережа магазинів «Smart-маркет», яка функціонує у форматі дискаунтера та поєднує ефективну цінову політику з використанням сучасних підходів до організації торговельного простору і цифрових інструментів взаємодії з покупцями.

Актуальність теми обумовлена кількома чинниками. По-перше, спостерігається зростання конкуренції у сфері роздрібної торгівлі, що змушує

підприємства шукати нові способи залучення та утримання покупців. По-друге, особливо важливою оптимізація простору є для магазинів дискаунтерного формату, де рівень торговельної націнки відносно невисокий, а ефективність діяльності значною мірою залежить від товарообігу на одиницю площі. По-третє, змінюється поведінка сучасних споживачів, які цінують швидкість обслуговування, зручність навігації та економію часу під час здійснення покупок. Рациональна організація торговельного простору сприяє підвищенню задоволеності клієнтів, формуванню лояльності та збільшенню обсягів продажів без значних додаткових інвестицій. Основною складовою торговельного простору є торговельний зал, у межах якого виділяють вхідну зону, зону основних стелажів, касову зону та спеціальні зони викладки товарів. Ефективна взаємодія між цими зонами сприяє оптимізації потоків покупців та підвищенню продуктивності праці персоналу. Одним із ключових підходів до оптимізації є зонування торговельного залу з виділенням «гарячих» та «холодних» зон. Розміщення товарів повсякденного попиту у глибині магазину стимулює покупців проходити більшу частину торговельного залу, що підвищує ймовірність додаткових покупок. Для магазинів дискаунтерного формату характерним є лінійне планування, яке забезпечує зручність орієнтації покупців та ефективне використання площі.

Важливу роль відіграє мерчандайзинг, який передбачає раціональне викладення товарів, визначення оптимальної кількості фейсингів, блокове розміщення продукції та використання імпульсних зон, особливо у прикасовій зоні. Організація торговельного простору безпосередньо впливає на поведінку споживачів, маршрут їх руху та тривалість перебування у магазині. Дослідження свідчать, що покупці частіше рухаються проти годинникової стрілки, що необхідно враховувати при плануванні торговельного залу. Комфортність перебування також має важливе значення: достатня ширина проходів, зручний доступ до товарів та відсутність перевантаження простору позитивно впливають на рівень задоволеності покупців. Розміщення супутніх товарів поруч з основними та використання торцевих зон стелажів для акційних пропозицій

стимулює імпульсний попит. Сучасний розвиток роздрібної торгівлі пов'язаний із впровадженням омніканальних підходів, які передбачають інтеграцію онлайн-та офлайн-каналів продажів. Одним із таких інструментів є сервіс Click & Collect, що дозволяє клієнтам замовляти товари онлайн та отримувати їх у фізичному магазині або пункті видачі [1; 2]. Використання цифрових інструментів, мобільних додатків, електронних карт лояльності та QR-кодів сприяє скороченню часу обслуговування, зменшенню черг та підвищенню зручності покупок. Крім того, клієнти, які приходять за онлайн-замовленнями, часто здійснюють додаткові покупки, що позитивно впливає на товарообіг підприємства. Аналітика даних по поведінку покупців дозволяє підприємствам своєчасно коригувати планограми викладки товарів та підвищувати ефективність використання торговельної площі.

На основі проведеного аналізу можна виділити основні інструменти оптимізації торговельного простору, що застосовуються у діяльності мережі.

Таблиця 1

Інструменти оптимізації торговельного простору мережі «Smart-маркет»

Інструмент	Характеристика	Очікуваний ефект
Лінійне планування торговельного залу	Раціональне розміщення стелажів із забезпеченням зручної навігації	Підвищення пропускної здатності та зручності покупок
Зонування «гарячих» і «холодних» зон	Розміщення товарів повсякденного попиту у віддалених зонах	Збільшення тривалості перебування покупців і додаткових продажів
Мерчандайзинг та імпульсні зони	Використання торців стелажів і прикасової зони	Зростання середнього чека
Цифрові інструменти лояльності	Мобільні додатки, електронні картки, персоналізовані пропозиції	Підвищення лояльності клієнтів
Click & Collect	Замовлення онлайн із отриманням у магазині	Залучення нових клієнтів та додаткові покупки
Аналітика даних покупців	Аналіз структури попиту та поведінки споживачів	Оптимізація асортименту та викладки

Отже, оптимізація торговельного простору є важливим чинником підвищення ефективності діяльності підприємств роздрібної торгівлі. Вона включає раціональне планування торговельного залу, застосування принципів мерчандайзингу, використання сучасного обладнання та впровадження цифрових технологій.

На основі проведеного аналізу діяльності мережі «Smart-маркет» доцільно запропонувати такі рекомендації:

1. Подальше розширення омніканальних сервісів обслуговування (Click & Collect).
2. Активне використання цифрових інструментів лояльності для персоналізації пропозицій.
3. Системний аналіз даних про поведінку споживачів для коригування планogram.
4. Оптимізація внутрішньої логістики магазину для прискорення поповнення товарів.

Ефективне управління торговельним простором із використанням сучасних цифрових рішень дозволяє підприємствам підвищити товарообіг, збільшити середній чек та забезпечити конкурентні переваги на ринку.

Список використаних джерел

1. Арвато. Click & Collect w e-commerce : вебсайт. URL: <https://blog.arvato.pl/click-collect-w-e-commerce/> (дата звернення: 20.02.2026).
2. Mecalux. Metoda click and collect i jej zastosowanie w logistyce : вебсайт. URL: <https://www.mecalux.pl/blog/click-and-collect> (дата звернення: 20.02.2026).
3. Апопій В. В., Міщук І. П., Ребицький В. М. Організація торгівлі : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 632 с.
4. Балабанова Л. В., Германчук А. М. Маркетинг підприємства : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2023. 328 с.
5. Лігоненко Л. О., Краснокутська Н. С. Управління підприємством торгівлі : монографія. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2021. 456 с.

Лебедюк Максим

здобувач освіти III курсу, спеціальності 076
Підприємництво та торгівля
Київський фаховий коледж туризму та
готельного господарства

Науковий керівник: Самонова Т.Б. -

к.е.н., доцент, спеціаліст вищої категорії,
викладач, голова циклової
комісії фінансово-облікових дисциплін,
економіки та підприємництва Київський
фаховий коледж туризму та готельного
господарства

СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ КОМЕРЦІЙНОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА В УКРАЇНІ

Сучасний стан комерційного підприємництва в Україні формується під впливом великої кількості економічних, соціальних, технологічних і безпекових факторів. У результаті ринок одночасно демонструє як наявність значних труднощів, так і реальні можливості для розвитку. Якщо розглядати ситуацію комплексно, можна побачити, що сьогодні комерційне підприємництво в Україні функціонує в умовах високої невизначеності, але водночас змушене активно шукати нові моделі роботи, які дозволяють утримувати клієнта, скорочувати витрати та зберігати прибутковість [1].

До основних проблем сучасного етапу слід насамперед віднести зниження купівельної спроможності частини населення. Для торговельних підприємств це означає більш обережну поведінку споживача, зростання чутливості до ціни та орієнтацію на товари економ-сегмента. У такій ситуації магазин уже не може керуватися лише бажанням збільшити націнку. Він змушений вибудовувати цінову політику так, щоб одночасно зберігати доступність товарів і підтримувати власну рентабельність. Це є серйозним викликом насамперед для малого роздрібного бізнесу, який не має таких масштабів закупівлі, як великі мережі [3].

Другою вагомою проблемою є посилення конкуренції. Вона проявляється не тільки між магазинами одного формату, а й між різними

каналами торгівлі. Традиційна роздрібна торгівля конкурує з мережевими супермаркетами, інтернет-магазинами, маркетплейсами, мобільною торгівлею та прямими поставками від виробників. Для малого комерційного підприємництва це означає потребу чітко розуміти свої сильні сторони. У більшості випадків такими сторонами стають близькість до споживача, швидкість обслуговування, гнучкість асортименту, персональна комунікація і добре знання локального попиту [5].

Третьою важливою проблемою є нестабільність зовнішнього середовища. Воєнний стан, логістичні труднощі, ризики перебоїв в енергопостачанні, зміни в роботі постачальників та інфляційні коливання прямо впливають на комерційну діяльність підприємств. Для малого магазину будь-який збій у поставках або різке зростання закупівельної ціни може мати більш відчутні наслідки, ніж для великої торговельної мережі. Саме тому в сучасних умовах особливого значення набуває управління ризиками, диверсифікація джерел постачання, контроль товарних запасів і швидкість управлінської реакції [6].

Окремим викликом є цифровізація підприємницької діяльності. З одного боку, цифрові технології відкривають нові можливості для продажів, аналітики, реклами, автоматизації обліку та роботи з клієнтами. З іншого боку, вони створюють для малого бізнесу потребу постійно освоювати нові інструменти і вкладати ресурси в оновлення процесів. Підприємство повинно не лише вести торгівлю, а й працювати з електронними розрахунками, обліковими системами, локальною онлайн-рекламою, цифровими сервісами постачальників та елементами діджитал-комунікації. Якщо така адаптація відбувається повільно, підприємство поступово втрачає конкурентні переваги [3].

Разом із проблемами слід виділити і перспективи розвитку комерційного підприємництва в Україні. Однією з них є подальша професіоналізація малого торговельного бізнесу. Ринок дедалі чіткіше показує, що успіх сьогодні залежить не лише від наявності товару, а від здатності грамотно організувати торговельно-технологічний процес, вивчити попит,

підтримувати широкий, але керований асортимент, працювати з рекламою та формувати лояльність покупця. Тобто навіть малий магазин потребує елементів професійного управління, які раніше часто асоціювалися лише з великим бізнесом [2].

Ще однією перспективою є використання цифрових інструментів у межах традиційної торгівлі. Для невеликого магазину це не обов'язково означає повний перехід в онлайн. У багатьох випадках достатньо впровадження сучасного POS-обліку, використання месенджерів для зв'язку з клієнтами, локальних рекламних каналів, попередніх замовлень, електронної аналітики продажів і більш гнучкої системи управління асортиментом. Саме така «помірна цифровізація» виглядає найбільш реалістичною перспективою для комерційного підприємництва на рівні малих населених пунктів [4].

Важливою перспективою є також підвищення конкурентоспроможності за рахунок сервісу. Якщо раніше основним інструментом боротьби за клієнта вважалася ціна, то зараз дедалі більшу роль відіграють зручність покупки, швидкість обслуговування, охайність торговельної зали, якість мерчандайзингу, чіткі цінніки, доброзичливе ставлення до покупця, наявність додаткових послуг і довіра до магазину. Для локального торговельного підприємства саме сервіс часто стає тією перевагою, яку великі мережі не завжди можуть повністю відтворити [7].

Не менш важливою є перспектива розвитку через більш точну асортиментну політику. В умовах обмежених фінансових ресурсів і високої конкуренції підприємство не може розширювати асортимент хаотично. Воно повинно робити це на основі реального попиту, аналізу продажів, сезонності та структури своєї аудиторії. Такий підхід дає змогу зменшити обсяг неліквідних залишків, скоротити списання, підвищити обертання товарних запасів і водночас краще задовольнити потреби споживачів.

Отже, сучасні проблеми комерційного підприємництва в Україні пов'язані з інфляцією, конкурентним тиском, воєнними ризиками, зміною купівельної поведінки та необхідністю цифрової адаптації. Водночас

перспективи розвитку пов'язані з професіоналізацією управління, точнішою асортиментною політикою, використанням цифрових інструментів, посиленням сервісу та зміцненням локальних конкурентних переваг. Саме така подвійність, коли ризики поєднуються з можливостями, і визначає сучасний стан комерційного підприємництва в Україні.

Список використаних джерел:

1. Андронік О. Л., Клочковський О. В., Солоненко Ю. В. Інноваційне підприємництво як складова стратегії розвитку національної економіки // Економіка і організація управління. 2025. № 1. С. 12-20.
2. Бабух І. Б., Кніжницька К. С. Комерційна діяльність та її управління в сучасному розумінні // Актуальні проблеми менеджменту та публічного управління в умовах інноваційного розвитку економіки : матеріали конференції. Тернопіль, 2025. С. 112-115.
3. Балан О. С., Тютюнник С. В., Лега О. В., Безкровний О. В., Стецюк Н. А. Цифровізація і трансакційні витрати: вплив трансформації бізнес-процесів на собівартість продукції та конкурентоспроможність // Здобутки економіки: перспективи та інновації. 2025. № 18.
4. Болтянська Л. О., Завадських Г. М., Лисак О. І., Тебенко В. М. Основи підприємництва і торгівлі: від класики до диджиталізації : навч. посіб. Запоріжжя : ТДАТУ, 2025. 320 с.
5. Бортник Я., Огородник С., Зомчак Л. Регіональний аналіз підприємницької діяльності України методами таксономічного рейтингування // Економіка та суспільство. 2025. № 73.
6. Левицький В. В., Радинський С. В., Артеменко Л. Б., Радинська С. П. Підприємництво України в умовах війни та цифровізації: можливості та перспективи удосконалення // Трансформація бізнесу для сталого майбутнього: дослідження, цифровізація та інновації : колективна монографія. 2024. С. 187-205.
7. Морохов А. Моделі забезпечення конкурентоспроможності підприємств малого бізнесу: вітчизняний та зарубіжний досвід їх реалізації // Економіка та суспільство. 2025. № 76.

Леґецька Софія

здобувачка освіти III курсу, спеціальності
076 Підприємництво та торгівля

Київський фаховий коледж туризму та
готельного господарства

Науковий керівник: Самонова Т.Б. -

к.е.н., доцент, спеціаліст вищої
категорії, викладач, голова циклової
комісії фінансово-облікових дисциплін,
економіки та підприємництва Київський
фаховий коледж туризму та готельного
господарства

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ У КОМЕРЦІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ

Для підприємств використання сучасних підходів до управління якістю має гарний вплив на результати комерційної діяльності. Підвищення якості обслуговування позитивно впливає на кількість продажів, формування гарної репутації та відгуків серед клієнтів та їх залучення.

Виділяють декілька основних підходів, які підприємства використовують для підвищення ефективності своєї роботи. Першим є клієнтоорієнтований підхід, він передбачає, що головною метою підприємства є задоволення потреб споживачів. Він спрямований не лише на продаж товару або послуги, а й на надання високої якості обслуговування, забезпечення довготривалих відносин та на індивідуальний підхід до клієнта. В наш час саме споживачі визначають рівень якості, через це підприємства активно використовують різні опитування, програми лояльності, аналіз всіх відгуків та інші засоби для зворотного зв'язку з людьми. Слід зазначити, що даний підхід пов'язаний з формуванням позитивного враження споживача, яке включає в себе не лише саму покупку, а й спілкування під час консультації та після самого придбання, швидкість реагування на скарги та можливі питання. Як зазначають, саме якість взаємодії зі споживачем визначає переваги торговельного підприємства на ринку. Другим вважається процесний підхід, він розглядає діяльність організації як систему взаємопов'язаних процесів, без поділу на окремі частини. Його спрямовують на підвищення ефективності, швидку та

якісну реакцію на зміни та налагодити взаємодії між процесами задля виконання поставлених цілей. Велику увагу приділяють результату кожного процесу на фінальному етапі, тому вони мають своїх відповідальних осіб, які стежать за роботою. Важливим є також заснування чітких дій при виконанні внутрішніх правил, це дозволяє забезпечити стабільну якість товару на всіх етапах [3]. Такий спосіб допомагає швидко виявити порушення та уважно контролювати якість на кожній стадії. Системний підхід – це коли підприємство розглядається як одна ціла мережа всіх процесів, а не окремими елементами. Він ґрунтується на розумінні та управлінні людей, ресурсів тощо, задля підвищення результату та швидшому досягненню цілей. Усі підрозділи підприємства пов'язані та взаємодіють між собою, а в разі змін в одному елементі, вони вплинуть на кінцевий та загальний результат. Це дозволяє досягти ефективного управління якістю на всіх підрозділах та раціональне регулювання дій. Підхід постійного вдосконалення, який спрямований на постійне але поступове покращення товару, послуг, методів роботи та рівень сервісу. Основною метою є оптимізація витрат, підвищення ефективності і якості. Він базується на аналізі попередніх помилок, підвищенні кваліфікації працівників та введення інновацій. Важливо пам'ятати що цей підхід передбачає постійний аналіз усіх процесів з ціллю виявлення слабких місць та їх швидке усунення. В наукових дослідженнях зазначається, що саме постійне вдосконалення є головним в розвитку сучасних системах управління якістю. Не менш важливим є маркетинговий підхід, який орієнтується на ринок та подальшу поведінку споживачів. Він передбачає глибокий аналіз ринку та сегментацію споживачів. Даний підхід дозволяє компаніям розвиватися та функціонувати в конкурентній сфері. Також, він дозволяє підприємствам краще формувати асортимент, забезпечити себе гарним попитом та показувати правильний приклад обслуговування [4]. Усі процеси підприємства в ідеалі повинні бути спрямовані на задоволення потреб споживачів, для успіху на перспективі. Орієнтація на споживача включає в себе швидкість обслуговування, якість товару, комфортну атмосферу та позитивні враження покупця. Задоволений відвідувач є головним показником ефективності

системи якості. Контроль якості в цьому випадку виступає як інструмент, який перевіряє надані послуги на відповідність встановленим нормам, що дає гарантію зниження помилок та стабільну роботу підприємства [1].

Персонал підприємства має не менш важливу роль, оскільки саме він обслуговує клієнтів та має тісний контакт з ними. Мотивація, рівень обізнаності та манера спілкування працівника мають прямий вплив на перше враження споживача про підприємство та якість обслуговування [2]. Оскільки набагато приємніше спілкуватися з людиною, яка знається на своїй справі та має гарно поставлену вимов, ніж з тою, яка не має бажання допомогти клієнту та не може дати консультацію щодо певного товару або послуги. Логістика, яка відповідає за транспортування, зберігання товарів та їх постачання теж можна віднести в цей список. Гарно налагоджена логістична система допомагає уникнути нестачу товару, забезпечити належні умови зберігання та наявність всіх потрібних товарів. В сучасному управлінні якістю є важливим дотримуватись всіх визначених вимог та стандартів, що регулюють діяльність підприємства. Сюди входять санітарні норми, внутрішні регламенти та правила, стандарти обслуговування тощо – вони забезпечують якість продукції та безпеку споживачів [1].

До міжнародних стандартів входять серії ISO 9000, вони визначають основні принципи утворення системи управління якістю. Дотримання цих стандартів дозволяє підприємству здобути довіру від споживачів, вийти на більший ринок та отримати стабільні процеси.

Отже, підприємства в наш час активно використовують цифрові технології та автоматизовані системи управління, які допомагають більш точно вести облік, підвищити швидкість обслуговування та оптимізованіше проводити контроль якості.

Автоматизація допомагає покращити якість обслуговування, оскільки завдяки технологіям можна впровадити нові онлайн – сервіси та сучасні засоби комунікації. Це сприяє підвищенню задоволеності клієнтів та загальній ефективності роботи підприємства.

Список використаних джерел:

1. Босак В. О. Підвищення культури торговельного обслуговування покупців у підприємствах роздрібної торгівлі. 2023. URL: <https://elar.khmnmu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/be6233ab-f> (дата звернення: 05.05.2026).
2. Жарко О. В. Ключові принципи системи управління якістю сучасного підприємства. 2025. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/384909> (дата звернення: 05.05.2026).
3. Мельник О. В. Сутність системи управління розвитком персоналу у роздрібній торгівлі. 2025. URL: <https://www.lute.lviv.ua/fileadmin/www.lac.lviv.ua/data/pidrozdily/> (дата звернення: 06.05.2026).
4. Тимур І., Вараксіна О. Теоретико-методичні підходи до визначення сутності менеджменту якості підприємства. 2025. URL: <https://economicspace.pgasa.dp.ua/article/view/32838730> (дата звернення: 06.05.2026).

Лішунова Аліса

здобувачка освіти III курсу, спеціальності
076 Підприємництво та торгівля,
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Літовка-Деменіна Світлана

к.пед.н., спеціаліст вищої
категорії, викладач-методист, викладач
циклової комісії фінансово-облікових
дисциплін, економіки та підприємництва
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

КОМЕРЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ З РОЗДРІБНОГО ПРОДАЖУ НЕПРОДОВОЛЬЧИХ ТОВАРІВ ТА ШЛЯХИ ЇЇ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Роздрібна торгівля є критичною складовою економіки, оскільки саме через торговельні підприємства товари надходять безпосередньо до кінцевого споживача.

Значну частину роздрібного товарообігу становлять непродовольчі товари, попит на які постійно змінюється під впливом економічних, соціальних і технологічних факторів. У сучасних умовах розвитку ринку підприємства роздрібною торгівлі виконують свої функції у умовах високої конкуренції, цифровізації та змін споживчої поведінки, що зумовлює необхідність постійного вдосконалення комерційної діяльності [1, с. 54; 7, с. 25].

Комерційна діяльність у сфері роздрібного продажу являє собою систему взаємопов'язаних процесів, які охоплюють закупівлю товарів, організацію постачання, формування товарного асортименту, управління запасами, реалізацію продукції та обслуговування покупців [6, с. 87]. Основною метою такої діяльності є забезпечення стабільного товарообігу, задоволення потреб споживачів та отримання прибутку підприємством. Ефективність роботи торговельного підприємства значною мірою залежить від здатності швидко реагувати на зміни ринкового середовища, аналізувати попит та впроваджувати сучасні методи організації продажу [2, с. 210].

Одним із найважливіших елементів комерційної діяльності є формування товарного асортименту. Асортиментна політика підприємства повинна враховувати рівень попиту, особливості споживчих переваг, сезонність та рівень доходів населення [4, с. 98]. Для ефективного управління асортиментом підприємства використовують різноманітні методи аналізу, серед яких ABC- та XYZ-аналіз, оцінка рентабельності товарних груп, аналіз стабільності попиту та цифрові інструменти управління продажами [6, с. 167]. Це дозволяє підприємствам підтримувати оптимальний рівень товарних запасів та уникати надлишкових витрат.

У сучасній роздрібній торгівлі значного поширення набули інноваційні методи продажу товарів. Найбільш популярним є формат самообслуговування, який забезпечує покупцям вільний доступ до товарів, скорочує час обслуговування та стимулює імпульсивні покупки [7, с. 170]. Для окремих груп товарів важливе значення зберігає традиційний продаж через прилавок, який передбачає консультаційну підтримку клієнтів. Одночасно активно

розвивається й електронна комерція та омніканальна торгівля, що поєднує онлайн- та офлайн-продажі [3]. Використання інтернет-магазинів, мобільних застосунків та електронних сервісів дозволяє підприємствам підвищувати доступність товарів і покращувати рівень обслуговування споживачів.

Було досліджено діяльність підприємства «Епіцентр К», яке є одним із найбільших представників ринку непродовольчих товарів в Україні.

Підприємство здійснює реалізацію широкого асортименту продукції та використовує сучасні методи організації торговельного процесу [3].

Встановлено, що важливими перевагами підприємства є значна широта асортименту, ефективна логістична система, впровадження цифрових технологій та використання омніканальної системи продажу.

Різноманітний асортимент підприємства включає будівельні матеріали, побутову техніку, меблі, товари для дому, сантехніку, інструменти та інші групи непродовольчих товарів. Такий підхід дозволяє забезпечити комплексне задоволення потреб покупців і підвищити рівень конкурентоспроможності підприємства [2, с. 136].

Важливим напрямом діяльності є співпраця як із вітчизняними виробниками, так і з міжнародними постачальниками, що забезпечує стабільність товаропостачання та різноманітність асортименту.

Організація роздрібного продажу на підприємстві базується на принципах клієнтоорієнтованості та використанні сучасних технологій. У торговельних центрах застосовується система зонування торгового простору, що полегшує навігацію покупців та сприяє зростанню обсягів продажів. Використання кас самообслуговування, електронних каталогів, мобільного застосунку та онлайн-замовлень підвищує швидкість обслуговування та комфорт покупців [5, с. 221]. Крім того, підприємство активно використовує маркетингові інструменти, зокрема програми лояльності, акційні пропозиції та рекламні кампанії.

Напрямами вдосконалення комерційної діяльності підприємств роздрібної торгівлі є подальша її цифровізація бізнес-процесів, розвиток

омніканальної торгівлі, оптимізація логістичних процесів та вдосконалення асортиментної політики. Значну роль відіграє також впровадження CRM-систем та автоматизованих систем управління товарними запасами, які дозволяють більш точно прогнозувати попит та формувати персоналізовані пропозиції для покупців [8, с. 54].

Одним із перспективних напрямів розвитку є підвищення якості торговельного обслуговування. Високий рівень сервісу, професійна консультаційна підтримка, швидкість обслуговування та комфортні умови здійснення покупки позитивно впливають на рівень лояльності споживачів і сприяють формуванню позитивного іміджу підприємства [1, с. 271]. Також важливим є використання сучасних методів мерчандайзингу та раціональна організація торговельного простору, які стимулюють імпульсивні покупки та збільшують середній чек.

Отже, ефективна організація комерційної діяльності є важливою умовою забезпечення стабільного розвитку підприємств роздрібної торгівлі. Використання сучасних цифрових технологій, орієнтація на потреби споживачів, удосконалення системи управління асортиментом та підвищення якості обслуговування дозволяють підприємствам зміцнювати конкурентні позиції та забезпечувати ефективність діяльності в умовах сучасного ринку непродуктивних товарів.

Список використаних джерел:

1. Балабанова Л. В., Сардак О. В. Комерційна діяльність підприємств : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 504 с.
2. Бланк І. О. Торговельний менеджмент : підручник. Київ : Ніка-Центр, 2020. 784 с.
3. Епіцентр К : офіційний сайт компанії. URL: <https://epicentrk.ua> (дата звернення 29.04.2026).
4. Ілляшенко С. М. Маркетингові дослідження та поведінка споживачів : навч. посіб. Суми : Університетська книга, 2020. 344 с.

5. Крикавський Є. В., Чухрай Н. І. Логістика та управління ланцюгами поставок : навч. посіб. Львів : Львівська політехніка, 2021. 848 с.
6. Кузьмін О. Є., Мельник О. Г. Управління торговельним підприємством : підручник. Львів : Львівська політехніка, 2022. 540 с.
7. Лігоненко Л. О. Економіка торговельного підприємства : підручник. Київ : КНТЕУ, 2020. 428 с.
8. Федулова Л. І. Цифровізація бізнес-процесів у сфері торгівлі. Економіка України. 2021. № 8. С. 54–67.

Мажор Дмитро

здобувач освіти III курсу, спеціальності 076
Підприємництво та торгівля,
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Літовка-Деменіна Світлана

к.пед.н., спеціаліст вищої
категорії, викладач-методист, викладач
циклової комісії фінансово-облікових
дисциплін, економіки та підприємництва
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

**ОРГАНІЗАЦІЯ ДІЯЛЬНОСТІ ТОРГОВЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ
ТА НАПРЯМИ ПІДВИЩЕННЯ ЇЇ ЕФЕКТИВНОСТІ**

Торговельні операції підприємства відіграють вирішальну роль у ринковій економіці, сприяючи передачі товарів і послуг від виробників до кінцевих споживачів. Це охоплює не лише процеси купівлі-продажу, але й різні додаткові види діяльності, включаючи логістику, маркетинг продукції, сприяння фінансовим операціям та встановлення ефективного управління товарними потоками. Основною метою цих операцій є задоволення ринкового попиту та отримання прибутку завдяки ефективній організації комерційних процесів.

Оптова торгівля стосується продажу товарів у значних кількостях, в першу чергу орієнтованих на підприємства, виробничі фірми або дистриб'юторів, які

згодом займаються перепродажем цієї продукції. На противагу цьому, роздрібна торгівля спрямована на кінцевого споживача та передбачає продаж товарів у менших кількостях через магазини, онлайн-платформи або альтернативні канали збуту.

Вирішальним аспектом торговельної діяльності є роль посередництва, яке здійснюють брокери, дилери та дистриб'ютори, що допомагають виробникам знаходити нових клієнтів, оптимізувати продажі та досягати конкурентних переваг.

Ключовою ознакою торговельного підприємства є його організаційна єдність, що означає функціонування бізнесу як єдиного економічного суб'єкта, який охоплює створення внутрішньої системи управління, розподіл функцій між різними підрозділами та чітко визначену стратегію розвитку.

Ринкові пріоритети охоплюють важливий аспект торговельної діяльності, який передбачає окреме майно. Це майно включає активи, необхідні для здійснення господарських операцій. До цих активів належать торгові площі, склади, транспортні засоби, обладнання, фінансові ресурси та різні інші матеріальні та нематеріальні ресурси, що використовуються для продажу та розповсюдження продукції [1].

Майнова відповідальність займає окреме місце в рамках торговельного підприємства, охоплюючи обов'язки суб'єкта господарювання щодо виконання зобов'язань перед державними органами, партнерами, постачальниками та споживачами. Це включає дотримання договірних угод, дотримання законодавчих положень, своєчасну сплату податків, забезпечення якості продукції та послуг, а також захист прав споживачів. Будучи основою сталої присутності компанії на ринку, майнова відповідальність дозволяє уникнути юридичних ризиків, одночасно сприяючи сприятливій діловій репутації.

Важливим аспектом комерційного підприємства є його відмінна назва або бренд, що сприяє його унікальності та впізнаваності серед споживачів. Загальна репутація компанії, поряд з її брендом, логотипом та корпоративним стилем, відіграє вирішальну роль у встановленні довіри з клієнтами та партнерами [2].

Окрім основних атрибутів, торговельна діяльність охоплює різноманітні додаткові функції, що підвищують її ефективність. Зокрема, логістична підтримка сприяє оптимізації руху товарів, мінімізує транспортні витрати, покращує систему зберігання продукції та гарантує оперативну доставку товарів кінцевому споживачеві. Маркетингові стратегії зосереджені на аналізі ринку, оцінці попиту, позиціонуванні продукції, розробці рекламних кампаній та стимулюванні продажів. Фінансовий менеджмент включає аналіз прибутковості, контроль витрат, встановлення цінової політики та залучення інвестицій для зростання бізнесу.

Торговельні операції підприємства можуть проявлятися в різних формах, що залежать від масштабу бізнесу, організаційних методів, ринкової орієнтації та економічних цілей. Цей процес є динамічним, охоплює як комерційні, так і некомерційні аспекти, а також враховує особливості внутрішньої та міжнародної торгівлі [3].

Особливий акцент було зроблено на сучасних тенденціях розвитку торгівлі, зокрема на цифровізації процесів, впровадженні електронної комерції та розвитку омніканальних стратегій залучення споживачів, що створює нові вимоги для підприємств, що працюють у цьому секторі.

Список використаних джерел:

1. Балджи М. Д., Допіра І. А., Однолько В. О. Економіка та організація торгівлі. URL: <https://evnuir.vnu.edu.ua/items/6be4128a-51a8-445e-ace5-17a2bb093491> (дата звернення: 19.03.2026)
2. Бозуленко О. Я. Організація торгівлі. URL: <https://dspace.krok.edu.ua/items/816a8358-14f4-4e54-9ba8-0a1456d9d3fc/full> (дата звернення: 28.03.2026).
3. Кожухар В. Економічна сутність і види витрат на маркетингові комунікації підприємств. Економіка, управління та адміністрування. URL: <http://ema.ztu.edu.ua/article/view/288007> (дата звернення: 18.03.2026).

Христина Мазай

студентка II курсу групи М-2-24

Київський фаховий коледж прикладних наук,

Юрченко Олена

доктор філософії, викладач спеціальних
дисциплін,

Київський фаховий коледж прикладних наук,

МЕНЕДЖМЕНТ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СТАЛОГО РОЗВИТКУ БІЗНЕСУ ТА СУСПІЛЬСТВА

У сучасних умовах розвитку економіки питання сталого розвитку набуває особливої актуальності як для бізнесу, так і для суспільства в цілому. Функціонування підприємств відбувається в умовах невизначеності, глобальних викликів та кліматичних змін, що посилюють ресурсні обмеження і впливають на ефективність діяльності. Це зумовлює підвищення ролі менеджменту як ключового чинника забезпечення стабільності та конкурентоспроможності. [1]

Менеджмент у контексті сталого розвитку передбачає інтеграцію економічних, екологічних і соціальних цілей у систему управління підприємством. У сучасних умовах важливого значення набуває концепція ESG-менеджменту, яка поєднує екологічні, соціальні та управлінські аспекти діяльності підприємства. Такий підхід дозволяє формувати комплексну модель управління, орієнтовану на довгострокову стійкість. [4]

Водночас сучасні підприємства стикаються з низкою проблем, серед яких обмежені фінансові ресурси, недостатній рівень цифровізації, складність впровадження інновацій та відсутність чіткої стратегії розвитку. Крім того, значний вплив мають зовнішні фактори, зокрема кліматичні зміни, які можуть порушувати виробничі процеси та збільшувати витрати підприємств. [1]

Ефективний менеджмент, орієнтований на принципи сталого розвитку та ESG-підходи, сприяє формуванню конкурентних переваг. Це досягається через раціональне використання ресурсів, впровадження екологічних технологій, розвиток соціальної відповідальності та підвищення прозорості управління. Такі підходи також сприяють зростанню довіри з боку інвесторів і споживачів. [3]

Інтеграція ESG-принципів у систему управління сприяє підвищенню стійкості підприємства до криз та змін зовнішнього середовища. Підприємства, що застосовують такі підходи, мають більше можливостей для розвитку, залучення інвестицій та виходу на нові ринки. [4]

Реалізація принципів сталого розвитку бізнесу позитивно впливає і на суспільство, оскільки сприяє створенню робочих місць, підвищенню рівня життя та розвитку громад. Дотримання екологічних і соціальних стандартів дозволяє зменшити негативний вплив на довкілля та підвищити відповідальність бізнесу. [2]

Таким чином, менеджмент виступає важливим інструментом забезпечення сталого розвитку бізнесу та суспільства, поєднуючи економічну ефективність, екологічну безпеку та соціальну відповідальність. Особливу роль при цьому відіграє ESG-менеджмент як сучасний підхід до управління. [4]

Узагальнюючи, подальший розвиток бізнесу значною мірою залежить від ефективності управління та впровадження принципів сталого розвитку, що забезпечує узгодження інтересів підприємств і суспільства. [2]

Список використаних джерел:

1. Гудзь О. Роль штучного інтелекту в управлінні підприємством [Електронний ресурс] / О. Гудзь // Вчені записки Університету «КРОК». – 2025. – № 2. – Режим доступу: <https://www.venu-journal.org/download/2025/2/21-Gudz.pdf> (дата звернення: 08.05.2026).
2. Олійник І. В. Стратегії адаптації HR-менеджменту в умовах цифровізації [Електронний ресурс] / І. В. Олійник. – 2025. – Режим доступу: https://dspace.ksaeu.kherson.ua/bitstream/handle/123456789/10613/Олійник_І.В._СТРАТЕГІЇ_АДАПТАЦІЇ_HR-МЕНЕДЖМЕНТУ_2025.pdf?sequence=1&isAllowed=y (дата звернення: 08.05.2026).
3. Використання штучного інтелекту в підприємництві [Електронний ресурс] // Вчені записки Таврійського національного університету імені В. І. Вернадського. Серія: Економіка і управління. – 2024. – Т. 35 (74), № 4. – Режим

доступу: https://www.econ.vernadskyjournals.in.ua/journals/2024/35_74_4/14.pdf
(дата звернення: 08.05.2026).

4. Дювгованець О. М., Дудник С. О., Федурця В. П. ESG-МЕНЕДЖМЕНТ: СТАЛИЙ РОЗВИТОК ТА КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА. *Інвестиції: практика та досвід*. 2025. № 19. С. 179–185. URL: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2025.19.179> (дата звернення: 08.05.2026).

Максименко Руслан Анатолійович

Студент групи ПТ-4-23-11

Київський фаховий коледж туризму та
готельного господарства

Острове́ршенко Анна Петро́вна

викладач циклової комісії фінансово-
облікових дисциплін, економіки та
підприємництва, спеціаліст вищої категорії,
старший викладач, голова ради молодих
вчених КТГГ

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ СУТНОСТІ ТА КЛАСИФІКАЦІЇ КОМЕРЦІЙНИХ РИЗИКІВ

У сучасних умовах розвитку ринкової економіки діяльність підприємств супроводжується значним рівнем невизначеності та постійними змінами зовнішнього середовища. Посилення конкуренції, нестабільність економічної ситуації, коливання попиту, зміни цінової політики та трансформація споживчих потреб формують передумови для виникнення різноманітних ризиків у процесі здійснення господарської діяльності. Особливе місце серед них займають комерційні ризики, які безпосередньо пов'язані з процесами закупівлі, реалізації товарів, організацією збуту та отриманням прибутку підприємством. Поняття ризику є однією з ключових економічних категорій, що характеризує діяльність підприємства в умовах невизначеності. У науковій літературі існують різні підходи до трактування сутності комерційного ризику, що пояснюється багатогранністю цього явища та складністю умов його прояву.

Так, В. В. Вітлінський визначає ризик як економічну категорію, що відображає ймовірність відхилення фактичних результатів діяльності від запланованих під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів [3]. Френк Найт розглядав ризик як вимірювану невизначеність, що виникає у процесі прийняття управлінських рішень [8]. У свою чергу, І. Т. Балабанов трактує комерційний ризик як можливість виникнення фінансових втрат у процесі здійснення підприємницької та комерційної діяльності [2]. На думку О. О. Терещенка, комерційний ризик є невід'ємною складовою функціонування підприємства в ринкових умовах та проявляється через імовірність втрати доходів, прибутку або ресурсів у результаті несприятливого впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища [11]. Узагальнення наукових підходів дозволяє визначити комерційний ризик як ймовірність виникнення фінансових втрат, недоотримання прибутку або виникнення додаткових витрат у процесі здійснення комерційної діяльності підприємства в умовах невизначеності ринкового середовища. Сутність комерційних ризиків проявляється через їх основні характеристики. Насамперед, ризики мають імовірнісний характер, оскільки їх виникнення неможливо передбачити з абсолютною точністю. Крім того, комерційні ризики характеризуються невизначеністю результатів діяльності та наявністю альтернативних управлінських рішень. Важливою ознакою ризику є також можливість як негативних, так і позитивних наслідків, хоча в комерційній діяльності основна увага приділяється саме можливим втратам [6]. Комерційні ризики формуються під впливом великої кількості факторів, серед яких:

- нестабільність економічного середовища;
- зміна кон'юнктури ринку;
- коливання попиту та пропозиції;
- зміна цін на ресурси та продукцію;
- посилення конкурентної боротьби;
- недосконалість системи управління підприємством;
- зміни у законодавстві та податковій політиці;

- порушення логістичних і постачальницьких процесів.

В умовах сучасного ринку комерційні ризики мають тенденцію до зростання, що пов'язано з глобалізацією економіки, цифровізацією бізнес-процесів та високою швидкістю змін ринкового середовища. Це обумовлює необхідність постійного моніторингу ризиків та впровадження ефективної системи управління ними [5]. Для забезпечення ефективного управління важливе значення має класифікація комерційних ризиків, яка дозволяє систематизувати їх види, визначити джерела виникнення та обрати відповідні методи мінімізації негативного впливу.

Таблиця 1

Класифікація комерційних ризиків підприємства

Ознака класифікації	Вид ризику	Характеристика
За сферою виникнення	Закупівельні	Пов'язані з перебоями постачання, зміною цін на сировину та матеріали
	Збутові	Виникають у процесі реалізації продукції та взаємодії зі споживачами
	Логістичні	Пов'язані з транспортуванням, зберіганням та переміщенням товарів
	Фінансові	Виникають у процесі здійснення розрахунків та управління фінансовими ресурсами
За причинами виникнення	Зовнішні	Зумовлені впливом ринкового середовища, конкуренції, економічної ситуації
	Внутрішні	Пов'язані з організацією діяльності підприємства та помилками управління
За наслідками	Допустимі	Не спричиняють значних фінансових втрат
	Критичні	Призводять до суттєвого зниження прибутку підприємства
	Катастрофічні	Можуть викликати втрату платоспроможності або банкрутство
За можливістю прогнозування	Прогнозовані	Можуть бути оцінені та передбачені
	Непрогнозовані	Виникають раптово під впливом непередбачуваних факторів

Важливим нормативним документом у сфері управління ризиками є ДСТУ ISO 31000:2018 «Менеджмент ризиків. Принципи та настанови», відповідно до

якого ризик визначається як вплив невизначеності на досягнення поставлених цілей [4]. Даний стандарт акцентує увагу на необхідності системного підходу до ідентифікації, аналізу та управління ризиками в діяльності підприємства.

Сучасні підприємства здійснюють діяльність у динамічному ринковому середовищі, що вимагає впровадження ефективної системи ризик-менеджменту. Управління комерційними ризиками передбачає своєчасне виявлення можливих загроз, оцінювання ймовірності їх виникнення, розроблення заходів щодо мінімізації негативних наслідків та забезпечення стабільного функціонування підприємства [9].

Отже, комерційні ризики є важливою економічною категорією, яка характеризує діяльність підприємства в умовах невизначеності та відображає ймовірність виникнення фінансових втрат у процесі здійснення комерційної діяльності. Ефективне управління ризиками потребує комплексного підходу, систематичного аналізу факторів ризику та застосування сучасних методів ризик-менеджменту.

Список використаних джерел:

1. Балдинюк В. М. Управління підприємницькими ризиками : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2021. 320 с.
2. Балабанов І. Т. Ризик-менеджмент. Москва : Фінанси і статистика, 2019. 192 с.
3. Вітлінський В. В. Ризикологія в економіці та підприємництві : монографія. Київ : КНЕУ, 2020. 480 с.
4. ДСТУ ISO 31000:2018 Менеджмент ризиків. Принципи та настанови. Київ : ДП «УкрНДНЦ», 2018.
5. Ілляшенко С. М. Економічний ризик : навчальний посібник. Київ : Центр навчальної літератури, 2020. 220 с.
6. Коваленко О. В. Управління комерційними ризиками підприємства : навчальний посібник. Харків : Фактор, 2021. 288 с.
7. Нечипоренко Т. Д., Пужак Д. А. Ризики у підприємницькій діяльності та особливості управління ними. Економіка та суспільство. 2022. № 39.

8. Френк Найт. Ризик, невизначеність та прибуток. Київ : Основи, 2020. 352 с.
9. Терещенко О. О. Фінансова діяльність суб'єктів господарювання : підручник. Київ : КНЕУ, 2021. 554

Мироненко Юрій Олександрович

Здобувач освіти III курсу, 076
Підприємництво та торгівля
Київський фаховий коледж туризму та
готельного господарства

Островершенко Анна Петрівна

викладач циклової комісії фінансово-
облікових дисциплін, економіки та
підприємництва, спеціаліст вищої
категорії, старший викладач, голова ради
молодих вчених КТГГ
Київський фаховий коледж туризму та
готельного господарства

ОПТИМІЗАЦІЯ УПРАВЛІННЯ ТОВАРНИМИ ЗАПАСАМИ ЯК ФАКТОР ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ КОМЕРЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

У сучасних умовах розвитку економіки підприємства функціонують у середовищі високої конкуренції, нестабільного попиту та зростання вимог споживачів до якості обслуговування. За таких умов важливого значення набуває ефективне управління товарними запасами як складова комерційної діяльності підприємства. Саме товарні запаси забезпечують безперервність процесу реалізації продукції, впливають на рівень витрат і визначають фінансові результати діяльності суб'єкта господарювання.

Товарні запаси є невід'ємною частиною оборотних активів підприємства, що забезпечують процес товарообігу та виступають джерелом формування доходу.

Як зазначає Крикавський Є.В., ефективне управління запасами дозволяє оптимізувати матеріальні потоки, скоротити витрати та підвищити результативність діяльності підприємства [1]. У свою чергу, сучасні дослідження

свідчать, що саме раціональна організація запасів є одним із ключових факторів підвищення конкурентоспроможності підприємства [2].

Важливим аспектом дослідження є визначення впливу рівня товарних запасів на фінансові результати підприємства. Надлишкові запаси призводять до заморожування оборотних коштів, що негативно впливає на ліквідність підприємства. Крім того, зростають витрати на зберігання, обслуговування та управління запасами, що знижує загальний рівень прибутковості. У свою чергу, недостатній рівень запасів може спричинити втрату потенційного прибутку через незадоволений попит, що також негативно позначається на фінансових результатах підприємства [3].

З позиції сучасних логістичних підходів товарні запаси розглядаються як елемент системи управління ланцюгами постачання. Згідно з підходами Chopra S. та Meindl P., запаси виконують функцію балансування попиту і пропозиції, забезпечуючи стабільність функціонування підприємства [4].

У свою чергу, Christopher M. наголошує на важливості інтеграції процесів управління запасами у загальну логістичну систему підприємства, що дозволяє підвищити ефективність діяльності та скоротити витрати [5].

У межах дослідження встановлено, що підвищення оборотності товарних запасів має позитивний вплив на фінансові результати підприємства. Зростання оборотності сприяє прискоренню обігу капіталу, що дозволяє підприємству отримувати більший обсяг доходу при тих самих обсягах вкладених ресурсів. Водночас зменшується потреба у додатковому фінансуванні запасів, що позитивно впливає на фінансову стійкість підприємства.

Аналіз діяльності підприємств роздрібної торгівлі свідчить, що ефективність управління товарними запасами значною мірою залежить від їх структури. Наявність повільно оборотних товарів призводить до зниження загальної ефективності використання ресурсів, тоді як оптимізація структури запасів дозволяє підвищити рівень прибутковості. Саме тому важливим напрямом є застосування сучасних методів аналізу, зокрема ABC- та XYZ-

аналізу, які дозволяють класифікувати товари за рівнем значущості та стабільності попиту.

Суттєвий вплив на ефективність управління запасами має рівень організації процесу закупівель. Раціональне планування закупівель, врахування сезонності попиту та використання прогностичних методів дозволяють мінімізувати ризики формування надлишкових або недостатніх запасів. У цьому контексті важливу роль відіграє використання сучасних інформаційних систем, які забезпечують автоматизацію процесів обліку, аналізу та контролю товарних запасів.

В умовах цифровізації економіки підприємства все активніше впроваджують інформаційні технології в управління запасами. Використання ERP-систем, систем автоматизованого обліку та аналітичних інструментів дозволяє підвищити точність прогнозування попиту, оптимізувати рівень запасів і зменшити витрати на їх утримання. Це, у свою чергу, сприяє підвищенню ефективності комерційної діяльності підприємства.

Отже, управління товарними запасами є важливим фактором, що безпосередньо впливає на фінансові результати підприємства. Раціональне формування запасів, підвищення їх оборотності та впровадження сучасних методів управління дозволяють забезпечити ефективне використання ресурсів, зростання прибутковості та зміцнення конкурентних позицій підприємства.

Список використаних джерел:

1. Крикавський Є.В. Логістика та управління ланцюгами постачання. Львів, 2021.
2. Гринько Т.В., Гвініашвілі Т.З. Стратегічне управління запасами торговельного підприємства. // Економіка та суспільство. 2022.
3. Тульчинська С.О. Управління товарними запасами в системі закупівельної діяльності підприємства. // Економічний вісник. 2024.
4. Chopra S., Meindl P. Supply Chain Management: Strategy, Planning, and Operation. 2022.
5. Christopher M. Logistics & Supply Chain Management. 2021.

Мордованець Альбіна

здобувач освіти, II курс, спеціальність
072 «Фінанси, банківська справа,
страхування та фондовий ринок»
Науковий керівник: **Смочко В. Ю.**,
к.е.н., доцент, спеціаліст вищої
категорії, викладач-методист
Відокремлений структурний підрозділ
«Ужгородський торговельно-
економічний фаховий коледж ДТЕУ»

БАНКІВСЬКИЙ СЕКТОР УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ: ДИНАМІКА РИЗИКІВ

В умовах повномасштабної війни банківська система України функціонує під впливом значних зовнішніх та внутрішніх викликів, що супроводжуються високим рівнем невизначеності, макроекономічною нестабільністю та зростанням фінансових ризиків. У таких умовах особливої актуальності набуває оцінка банківських ризиків та пошук ефективних механізмів їх мінімізації.

Війна суттєво вплинула на структуру банківського сектору, зокрема на кількість діючих банків, рівень їх капіталізації та стійкість до зовнішніх шоків. Разом із цим банки продемонстрували здатність до швидкої адаптації, що дозволило уникнути системної кризи. З початком повномасштабної війни чисельність банків в Україні змінилась (табл. 1)

Таблиця 1

Динаміка чисельності банків в Україні. 2022-2025 рр

Стан на грудень місяць	2022	2023	2024	2025	На 01.03.2026
Кількість діючих банків	67	63	62	59	58
з них з іноземним капіталом	30	28	26	26	27
У т.ч. зі 100% іноземним капіталом	22	20	19	19	20

Джерело: складено на основі сайту [1]

Як бачимо, у 2022-2026 рр. спостерігається поступове скорочення кількості діючих банків в Україні (з 67 до 58), а також зменшення частки банків з

іноземним капіталом. Причина — зростання макроекономічної нестабільності, підвищення кредитних ризиків, погіршення фінансового стану позичальників та загальне зниження ділової активності. У результаті частина банків залишила ринок або була змушена консолідуватися.

Ключові тенденції розвитку банківських ризиків:

- різке зростання ризиків у період початку повномасштабної війни;
- поступове їх зниження у наступні роки;
- зростання значення державної підтримки банківського сектору.

Таким чином, трансформація структури банківської системи безпосередньо пов'язана зі зростанням банківських ризиків, що потребує їх детальної оцінки та ефективного управління.

Поняття «ризик» доцільно розглядати з двох позицій. З боку банку ризик трактується як ймовірність недоотримання запланованих доходів або зменшення ринкової вартості капіталу під впливом внутрішніх чи зовнішніх факторів. Водночас, відповідно до підходу Національного банку, ризик визначається як імовірність того, що як очікувані, так і непередбачувані події можуть негативно позначитися на доходах банку та його капіталі. Банківські ризики — це ймовірність виникнення фінансових втрат у результаті несприятливих змін у діяльності банку або зовнішньому середовищі. В умовах війни їх структура та рівень суттєво трансформуються під впливом економічних, політичних і соціальних факторів. [2]

До ключових ризиків відносять кредитний ризик, ризик ліквідності, ризик прибутковості та макроекономічний ризик. НБУ оцінює ризики за шкалою від 1 до 10, де 1 – найнижчий рівень ризику, 10 – найвищий рівень ризику.

На Рисунку 1 відображено карту банківських ризиків. Оцінка відображає очікуваний стан на наступні 12 місяців. Методологія побудови карти ризиків була скоригована з огляду на доступність даних.

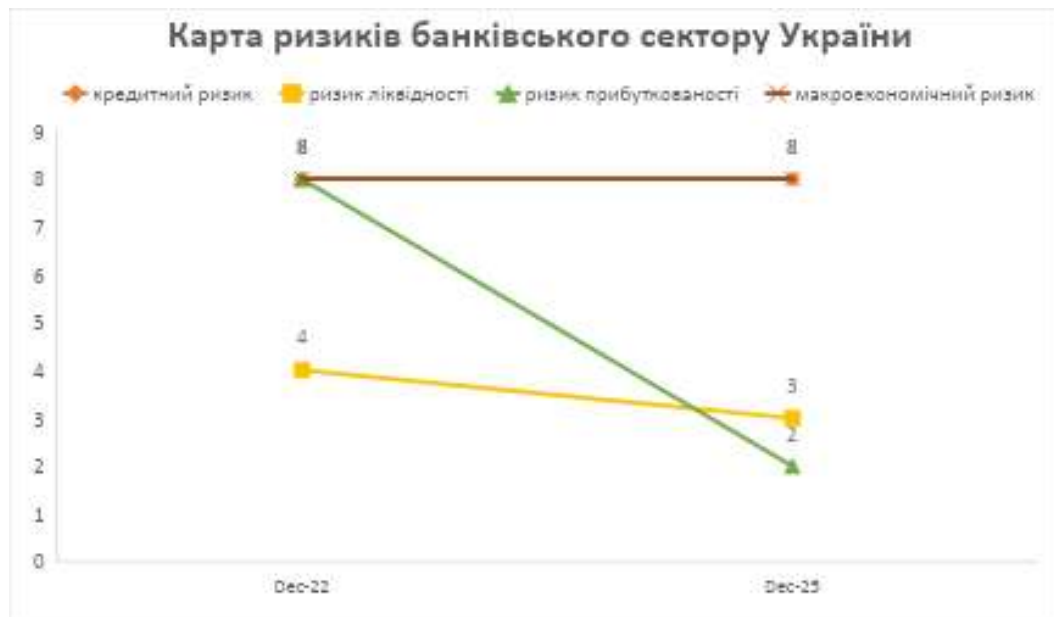

Рисунок 1. Карта ризиків банківського сектору (Джерело: [3; 4])

У 2022 році відбулося різке зростання банківських ризиків, що було зумовлено погіршенням платоспроможності позичальників, скороченням ділової активності та загальною економічною нестабільністю. Порівняльний аналіз банківських ризиків у 2022 та 2025 роках свідчить про їх поступову стабілізацію. На початку повномасштабної війни (2022 р.) банківський сектор функціонував в умовах різкого зростання макроекономічної нестабільності, високих кредитних ризиків у корпоративному секторі та загального погіршення економічного середовища. Водночас ризики ліквідності та прибутковості частково стримувалися завдяки заходам НБУ та стабільності депозитної бази.

Станом на 2025 рік ситуація є більш збалансованою: макроекономічний ризик залишається високим, однак значною мірою компенсується міжнародною допомогою. Кредитні ризики стабілізувалися, ризики ліквідності та прибутковості оцінюються як помірні або низькі, що свідчить про адаптацію банківської системи та підвищення ефективності ризик-менеджменту.

У 2023–2024 роках спостерігається поступова стабілізація банківського сектору, що проявляється у:

- зниженні кредитного ризику, зокрема в корпоративному секторі;
- зменшенні ризику ліквідності;

- покращенні показників прибутковості банків;
- адаптації банків до нових умов функціонування [2].

Важливим фактором стабілізації стало посилення ролі державного регулювання, а також впровадження антикризових заходів у банківській системі. Розглядаючи роль Національного банку, варто підкреслити, що його пріоритет зараз — це створення "фундаменту стійкості". НБУ не просто регулює ринок, а намагається максимально пом'якшити той удар, якого завдає війна нашій фінансовій стабільності.

Аналізуючи реальний стан справ видно, що система зіткнулася з цілим "букетом" критичних ризиків. По-перше, це макроекономічний тиск: глибокий спад економіки та величезна діра в бюджеті змушують банки працювати у режимі постійної напруги. По-друге, серйозне питання щодо кредитів. Оскільки доходи населення впали, а багато підприємств просто зупинилися, ризик неповернення коштів став нашою щоденною реальністю. Це змушує банки заморожувати величезні ресурси в резервах, що, звісно, б'є по їхній прибутковості. Саме тому сьогодні всі зусилля спрямовані на стабілізацію. Головна мета — зберегти систему живою та надійною, щоб навіть у таких екстремальних умовах кожен українець міг бути впевненим у своїх заощадженнях, а бізнес мав підтримку для виживання. [2]

Список використаних джерел:

1. Мінфін: портал фінансових новин. Основні показники діяльності банків.
URL: <https://index.minfin.com.ua/ua/banks/stat/>
2. Петик Л. О., Міщенко К. С. Оцінка банківських ризиків в умовах війни.
Економіка та суспільство. Випуск#65/2024. URL:
<https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4476/4415>
3. Національний банк України. Звіт про фінансову стабільність за 2022 рік.
URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2022-H2.pdf?v=17
4. Національний банк України. Звіт про фінансовий стан за 2025 рік. URL:
https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/FSR_2025-H2.pdf?v=17

Натяглий Віталій Іванович

Студент групи ПТ-4-23-11

Київський фаховий коледж туризму та
готельного господарства

Островерщенко Анна Петрівна

викладач циклової комісії фінансово-
облікових дисциплін, економіки та
підприємництва, спеціаліст вищої категорії,
старший викладач, голова ради молодих
вчених КТГГ

ПОНЯТТЯ КОМЕРЦІЙНОГО УСПІХУ ТА ЙОГО ЗНАЧЕННЯ ДЛЯ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Ефективність функціонування підприємства значною мірою залежить від його здатності досягати комерційного успіху. Саме комерційний успіх визначає результативність підприємницької діяльності, рівень конкурентоспроможності суб'єкта господарювання та його здатність забезпечувати стабільний розвиток у довгостроковій перспективі. В умовах високого рівня конкуренції, швидких змін ринкового середовища та постійного зростання вимог споживачів досягнення комерційного успіху стає одним із ключових стратегічних завдань підприємства [4].

Комерційний успіх є складною економічною категорією, яка характеризує рівень ефективності комерційної діяльності підприємства та результати його функціонування на ринку. У науковій літературі поняття комерційного успіху трактується з різних позицій: як результат ефективного управління ресурсами, як показник конкурентоспроможності підприємства або як здатність підприємства забезпечувати стабільне отримання прибутку та задоволення потреб споживачів.

Так, Л. В. Балабанова визначає комерційний успіх як результат ефективної організації комерційної діяльності підприємства, що проявляється у зростанні обсягів продажу, підвищенні прибутковості та зміцненні ринкових позицій [2]. На думку А. А. Мазаракі, комерційний успіх безпосередньо пов'язаний із рівнем

організації торговельно-комерційних процесів, ефективністю маркетингової діяльності та здатністю підприємства адаптуватися до змін ринкового середовища [6].

Філіп Котлер розглядає успіх підприємства як результат максимально ефективного задоволення потреб споживачів порівняно з конкурентами [8]. Такий підхід підкреслює важливість орієнтації підприємства на споживача та необхідність формування довгострокових конкурентних переваг.

Узагальнюючи наукові підходи, комерційний успіх доцільно визначити як комплексний результат ефективного здійснення комерційної діяльності підприємства, що проявляється у зростанні прибутковості, підвищенні конкурентоспроможності, розширенні ринкових позицій та здатності підприємства задовольняти потреби споживачів у динамічному ринковому середовищі.

Сутність комерційного успіху проявляється через систему його характерних ознак. Насамперед, комерційний успіх має комплексний характер, оскільки формується під впливом економічних, організаційних, маркетингових та соціальних факторів. Крім того, він є динамічним показником, що змінюється залежно від умов функціонування підприємства, стану ринку та ефективності управлінських рішень [5].

Важливою ознакою комерційного успіху є його орієнтація на досягнення стратегічних цілей підприємства. Досягнення позитивних фінансових результатів саме по собі не може повністю характеризувати комерційний успіх підприємства. Суттєве значення мають також рівень задоволеності споживачів, ділова репутація підприємства, ефективність використання ресурсів та здатність підприємства до інноваційного розвитку [1].

Комерційний успіх підприємства формується під впливом великої кількості факторів, які умовно поділяють на внутрішні та зовнішні.

До внутрішніх факторів належать:

- ефективність системи управління підприємством;
- рівень організації комерційної діяльності;

- якість товарів і послуг;
- професійна компетентність персоналу;
- ефективність маркетингової політики;
- рівень використання сучасних технологій;
- фінансовий стан підприємства;
- рівень інноваційної активності [3].

До зовнішніх факторів відносять:

- стан ринкової кон'юнктури;
- рівень конкуренції;
- платоспроможність населення;
- державне регулювання підприємницької діяльності;
- податкову політику;
- темпи інфляції;
- зміни у споживчих перевагах;
- глобалізаційні процеси та цифровізацію економіки [7].

У сучасних умовах особливого значення для досягнення комерційного успіху набуває цифровізація бізнес-процесів. Використання цифрових технологій, CRM-систем, електронної комерції, автоматизованих систем обліку та аналітики дозволяє підприємствам підвищувати ефективність управління продажами, покращувати взаємодію зі споживачами та оперативно реагувати на зміни ринкового середовища [9].

Комерційний успіх підприємства проявляється через систему відповідних показників, які характеризують результати його діяльності. До основних показників комерційного успіху належать:

- зростання обсягів реалізації продукції;
- збільшення прибутку та рентабельності;
- розширення ринків збуту;
- підвищення рівня конкурентоспроможності;
- формування позитивного іміджу підприємства;
- зростання лояльності споживачів;

- підвищення ефективності використання ресурсів [6].

Для узагальнення основних складових комерційного успіху доцільно представити їх у вигляді таблиці.

Таблиця 1

Основні складові комерційного успіху підприємства

Складова	Характеристика	Результат для підприємства
Економічна	Отримання прибутку та зростання рентабельності	Підвищення фінансової стійкості
Маркетингова	Формування попиту та конкурентних переваг	Збільшення обсягів продажу
Організаційна	Ефективне управління ресурсами	Оптимізація діяльності підприємства
Соціальна	Формування позитивного іміджу та лояльності споживачів	Зміцнення позицій на ринку
Інноваційна	Використання сучасних технологій та цифрових рішень	Підвищення конкурентоспроможності

Таким чином, комерційний успіх є важливою характеристикою ефективності діяльності підприємства, яка відображає його здатність досягати стратегічних цілей, забезпечувати прибутковість діяльності та формувати конкурентні переваги в умовах ринкового середовища. Досягнення комерційного успіху потребує комплексного підходу до організації комерційної діяльності, ефективного використання ресурсів, впровадження сучасних технологій та постійного врахування потреб споживачів.

Список використаних джерел:

1. Балабанова Л. В. Комерційна діяльність підприємств : навчальний посібник. Київ : Професіонал, 2021. 512 с.
2. Бланк І. О. Управління торговельним підприємством. Київ : Ніка-Центр, 2022. 784 с.
3. Гринько Т. В. Ефективність діяльності підприємства : навчальний посібник. Дніпро : УМСФ, 2021. 340 с.

4. Дубовик Т. В. Організація підприємницької діяльності : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2020. 410 с.
5. Ілляшенко С. М. Управління розвитком підприємства в умовах ризику : монографія. Суми : Університетська книга, 2021. 420 с.
6. Мазаракі А. А. Організація торговельного підприємства : підручник. Київ : КНТЕУ, 2021. 680 с.
7. Окландер М. А. Маркетингова діяльність підприємства : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2020. 296 с.
8. Філіп Котлер. Основи маркетингу. Київ : Діалектика, 2021. 880 с.
9. Череп А. В. Цифровізація бізнес-процесів підприємств : монографія. Запоріжжя : ЗНУ, 2023. 312 с.

Павленко Максим

здобувач третього курсу фахової передвищої освіти, спеціальності 073 Менеджмент відділення Транспорту, управління та енергетики ВСП «Київський фаховий коледж міського господарства Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського»

Науковий керівник: Сарнавська Л.В. – викладач вищої категорії, викладач-методист ВСП «Київський фаховий коледж міського господарства Таврійського національного університету імені В.І. Вернадського»

**СУЧАСНІ МЕТОДИ УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ НА
ТРАНСПОРТНО-ЛОГІСТИЧНИХ ПІДПРИЄМСТВАХ**

В умовах сучасної економіки управління персоналом на транспортно-логістичному підприємстві є визначальним фактором якості та своєчасності виконання завдань. Ефективність вантажних перевезень безпосередньо залежить від створення єдиної системи мотивації та контролю, що поєднує різні підходи менеджменту. Особливої ваги це питання набуває в умовах воєнного стану в

Україні, де управління людським ресурсом забезпечує не лише розвиток, а й виживання та стабільність критичної інфраструктури.

На сучасному транспортно-логістичному підприємстві управління реалізується через систему методів, способів впливу на окремих працівників і трудові колективи для досягнення цілей господарства. Якість і ефективність вантажних перевезень невідривно залежить від того, наскільки сильно поєднуються різні методи менеджменту, що утворює єдину систему мотивації та контролю. Існує безліч методів управління персоналом, але, у більшості наукової літератури виділяють лише кілька основних. Далі буде розглянуто 5 основних методів, а саме: економічний, адміністративний, правовий, соціально-психологічний та морально-етичний.

Економічний метод управління – є основним у ринковій економіці, оскільки він на пряму впливає на матеріальні інтереси працівників. Цей метод полягає у створенні таких умов, за яких працівник матеріально зацікавлений у результатах своєї праці та загальному успіху підприємства. Основними рисами даного способу є: базова заробітна плата, премії, надбавки за перевиконання, а також система штрафів та позбавлення премій за порушення. У сфері вантажних перевезень економічні методи діють максимально прямо. Наприклад, для водіїв встановлюється відрядно-преміальна система оплати – яка передбачає, крім заробітної плати, нарахованої за відрядними розцінками, виплату премій за досягнення високих результатів у роботі. Її застосовують для оплати прані продавців і виробничих працівників [1, с.103]. Додатково застосовуються бонуси за економію паливно-мастильних матеріалів, дбайливе ставлення до транспортного засобу (відсутність позапланових ремонтів), своєчасну доставку (Just-in-Time) та відсутність пошкоджень вантажу. Саме цей підхід стимулює лінійний персонал до оптимізації витрат та підвищення якості послуг, і вважається найдієвішим.

Адміністративні або ж – організаційно-розпорядчі методи – покладаються на владу, авторитет керівника та системі підпорядкування, ієрархії. Головна мета – забезпечення чіткої організації праці та стабільності функціонування

підприємства. В вантажних перевезеннях методи включають прийняття якісних управлінських рішень по плануванню рейсів, виданні наказів, розпоряджень та інструктажів. Адміністративні методи в більшості своїй залежать від підтримки суворой дисципліни, порядку та особистій відповідальності кожного працівника в ланці. На транспорті це критично важливо, оскільки недотримання водієм графіку або порушення правил експлуатації транспортного засобу може призвести до значних збитків або нещасних випадків, пов'язаних з дорожньо-транспортною пригодою [3, с.20].

Правові методи управління невід'ємно пов'язані адміністративними, проте мають іншу основу. Вони функціонують на чинному законодавстві держави (Конституції, Кодексі законів про працю, Цивільному кодексі, транспортних статутах та конвенціях) і, встановлюють юридичні межі взаємовідносин між роботодавцем та найманим працівником. До правових методів належить укладання колективних договорів, індивідуальних трудових договорів, застосування норм трудового права для захисту прав працівників і роботодавця, а також механізми притягнення до юридичної (матеріальної, дисциплінарної, адміністративної чи кримінальної) відповідальності. Для логістичних та транспортних компаній правові методи мають виняткову вагу через питання матеріальної відповідальності. Водій-експедитор під час рейсу несе повну матеріальну відповідальність за доручений йому вантаж і транспортний засіб (далі - ТЗ) (вартість яких часто вимірюється мільйонами гривень). Відповідно, юридично правильне оформлення договорів про повну матеріальну відповідальність, актів прийому-передачі транспортного засобу та вантажу є головним в правовому захисту інтересів як працівника, так і підприємства.

Соціально-психологічні методи мають на меті управління поведінкою працівників через вплив на їхні соціальні потреби, ціннісні орієнтації та мікроклімат у колективі. Інструментами є опитування, формування ефективних команд, управління конфліктами та психологічна підтримка. У специфіці вантажних перевезень цей методи відіграють компенсаторну роль: робота водія пов'язана з тривалою ізоляцією, дорожнім стресом та конфліктними ситуаціями.

Тому вміння диспетчера чи керівника побудувати правильну емпатійну і довірливу комунікацію з водієм, надати йому психологічну підтримку (особливо в умовах воєнного стану) – є життєво необхідним для стабільної роботи підприємства [4, с.79]. Морально-етичні методи базуються на зверненні до внутрішніх принципів людини: її совісті, почуття гідності, справедливості та обов'язку. Вони є основним чинником корпоративної культури компанії і включають публічне визнання заслуг (подяки, нагороди), справедливе ставлення керівництва та дотримання етичного кодексу. І хоча ці методи не вимагають прямих фінансових витрат – вони формують високу лояльність персоналу і почуття гордості за підприємство (наприклад, через соціальну відповідальність та допомогу ЗСУ). Це допомагає утримувати цінні кадри навіть у періоди, коли компанія не може запропонувати найвищу фінансову мотивацію. [2, с.292]

Отже, використання всіх перерахованих методів управління в тій чи іншій мірі – є обов'язковим для підприємства, що бажає розвитку. Використання цих методів дає можливість створити таке господарство, на якому люди дійсно виявляють бажання працювати. В умовах воєнного стану в Україні пріоритетність методів дещо змістилася: адміністративні та правові методи забезпечують безпеку та мобілізаційну готовність, економічні – виживання персоналу в умовах інфляції, а соціально-психологічні та морально-етичні – допомагають долати стрес і зберігати віру в стабільне майбутнє компанії. Класифікація методів управління персоналом показує вплив на людський ресурс. Адміністративні та правові методи створюють каркас дисципліни, економічні – двигун мотивації, а соціально-психологічні та морально-етичні – характер організації. Лише комплексне та збалансоване застосування цих методів дасть змогу не лише транспортному господарству, а і іншим нішам ефективно функціонувати, забезпечуючи високу якість вантажних перевезень та стабільність кадрового потенціалу.

Список використаних джерел:

1. Кундицький О. О. Менеджмент: навч. посібник. – Львів : Видавництво ПП "Магнолія 2006", 2024. – 316 с. URL: <https://magnolia.lviv.ua/wp->

звернення: 07.05.2026).

2. Овчар Д. О. Ключові аспекти управління персоналом водіїв у підприємствах логістичних провайдерів в умовах економічної нестабільності та кризових ситуацій. Збірник наукових праць «ДОРОГИ І МОСТИ», 2025. – 292 с. (дата звернення: 09.05.2026).

3. Сидоренко А. О. Сучасні методи управління персоналом підприємства [Електронний ресурс] / Сидоренко А. О., Чорній В. В. // Актуальні проблеми економіки та управління : збірник наукових праць молодих вчених. – 2020. – Вип. 14. – 20 с. (дата звернення: 07.05.2026)

URL: <https://ela.kpi.ua/server/api/core/bitstreams/1cb507b9-ce8e-4052-a01f-cd4714ec32fc/content> (дата звернення: 09.05.2026).

4. Управління персоналом : підручник / О. М. Шубалий, Н. Т. Рудь, А. І. Гордійчук, І. В. Шубала, М. І. Дзямулич, О. В. Потьомкіна, О. В. Середа; за заг. ред. О. М. Шубалого. – Луцьк : ІВВ Луцького НТУ, 2018. – 404 с. (дата звернення: 09.05.2026)

Панюхно Христина

здобувачка освітнього ступеня «Фаховий молодший бакалавр», спеціальності «Готельно-ресторанна справа» спеціалізації «Готельне обслуговування»
Науковий керівник: Джгутаєв І. Н. М. - к. е. н., викладачка вищої категорії Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ

Сучасний готельно-ресторанний бізнес функціонує в умовах високої конкуренції, глобалізації та активного розвитку цифрових технологій. У таких умовах маркетингові комунікації стають одним із ключових інструментів забезпечення ефективної діяльності підприємств сфери гостинності. Вони

дозволяють формувати довгострокові відносини з клієнтами.

Маркетингові комунікації являють собою систему взаємодії підприємства із зовнішнім середовищем, спрямовану на передачу інформації про товар або послугу. До їх складу входять реклама, стимулювання збуту, PR, прямий маркетинг, а також цифрові канали. У готельно-ресторанному бізнесі особливо важливим є комплексний підхід до використання цих інструментів [1].

Значну роль відіграє digital-маркетинг, який включає використання соціальних мереж, контекстної реклами, email-розсилок та SEO-оптимізації. Сучасні споживачі активно користуються онлайн-ресурсами для вибору готелів і ресторанів, тому присутність у цифровому просторі є обов'язковою умовою успіху.

Соціальні мережі виступають ефективним каналом комунікації, що дозволяє закладам демонструвати свої послуги через фото- та відеоконтент, взаємодіяти з аудиторією, проводити акції та формувати імідж бренду. Крім того, велике значення мають платформи з відгуками, де клієнти діляться своїм досвідом, що безпосередньо впливає на репутацію підприємства [2].

Інфлюєнсери сьогодні виступають не просто альтернативою традиційній рекламі – вони уособлюють новий тип комунікації зі споживачем. Адже сучасна аудиторія дедалі рідше реагує на стандартизовані маркетингові повідомлення, віддаючи перевагу контенту, який створює ефект особистої взаємодії. [3].

Не менш важливим є використання персоналізованих комунікацій. Аналіз даних про поведінку споживачів дозволяє підприємствам пропонувати індивідуальні пропозиції, що підвищує рівень задоволеності клієнтів та їхню лояльність. Важливим напрямом розвитку маркетингових комунікацій є використання екологічного та соціально відповідального маркетингу. Підприємства готельно-ресторанного бізнесу все частіше акцентують увагу на екологічних ініціативах, сталому розвитку, енергозбереженні та підтримці місцевих виробників. Така комунікаційна стратегія позитивно впливає на репутацію підприємства та формує довіру споживачів [4,с.124].

Разом із тим, підприємства стикаються з низкою проблем. Серед них: висока

конкуренція, швидка зміна тенденцій, інформаційне перенасичення та складність утримання уваги клієнтів. Для подолання цих викликів необхідно постійно вдосконалювати маркетингові стратегії, впроваджувати інновації та використовувати сучасні аналітичні інструменти.

Ефективні маркетингові комунікації сприяють формуванню позитивного іміджу підприємства, підвищенню його впізнаваності та конкурентоспроможності. Вони забезпечують стабільний потік клієнтів і створюють передумови для довгострокового розвитку та забезпечення злагодженої роботи підприємства.

Отже, у сучасних умовах маркетингові комунікації є невід'ємною складовою діяльності готельно-ресторанних підприємств. Їх грамотне використання дозволяє досягти високих результатів та забезпечити стійке положення на ринку.

Список використаних джерел:

1. ІНТЕГРОВАНІ МАРКЕТИНГОВІ КОМУНІКАЦІЇ ЗІ СПОЖИВАЧАМИ ПОСЛУГ У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ. (2025). *Комунальне господарство міст. Серія: «Економічні науки»*, 5(193), 31-36. URL:<https://doi.org/10.33042/3083-6735-2025-5-193-31-36> (дата звернення: 25.04.2026 р.).
2. Подолян, М. (2026). МОДЕЛЬ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ У РЕСТОРАННОМУ БІЗНЕСІ. *Innovations and Technologies in the Service Sphere and Food Industry*, (1 (19), 81-86. URL:[https://doi.org/10.32782/2708-4949.1\(19\).2026.11](https://doi.org/10.32782/2708-4949.1(19).2026.11) (дата звернення: 20.04.2026 р.).
3. Літовка-Деменіна , С. Г., Джгутаєвілі , Н. М., & Бовш , Л. А. (2025). РОЛЬ БЛОГЕРІВ В ІНФЛЮЕНС-МАРКЕТИНГОВИХ СТРАТЕГІЯХ СУБ'ЄКТІВ СФЕРИ ГОСТИННОСТІ ТА ТУРИЗМУ. *Актуальні проблеми сталого розвитку*, 2(8), 210-217. URL:[https://doi.org/10.60022/2\(8\)-23S](https://doi.org/10.60022/2(8)-23S) (дата звернення: 20.04.2026 р.).
4. Попова Н. В., Катаєв А. В., Базалієва Л. В., Кононов О. І., Муха Т. А. Маркетингові комунікації : підручник; під загальною редакцією Н. В. Попової. Харків : «Факт», 2020. 315 с.
URL: https://tourlib.net/statti_ukr/podzigun.htm (дата звернення: 23.04.2026 р.).

Полевик Олександр Олександрович

здобувач фахової передвищої освіти третього курсу, спеціальності «Підприємництво та торгівля» Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Діденко Т.Л. - спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

SMART-ПІДХІД У РОЗДРІБНІЙ ТОРГІВЛІ: ЯК ВДОСКОНАЛИТИ КОМЕРЦІЙНУ ДІЯЛЬНІСТЬ СЬОГОДНІ

Сучасна роздрібна торгівля переживає глибоку трансформацію під впливом цифровізації, зміни споживчих звичок та посилення конкуренції. В умовах воєнного стану українські підприємці змушені шукати нові моделі управління та адаптуватися до нестабільного ринкового середовища. Саме тому SMART-підхід стає не просто перевагою, а необхідністю для виживання та розвитку бізнесу. Концепція SMART-підходу охоплює п'ять ключових принципів, кожен з яких відіграє важливу роль у побудові ефективної торговельної системи:

- **S – Стратегічність:** чітке позиціонування магазину, робота з конкретними товарними нішами та визначення цільової аудиторії.
- **M – Вимірюваність:** впровадження ABC/XYZ-аналізу, дашбордів KPI та інших інструментів контролю ефективності.
- **A – Автоматизація:** програмне забезпечення для обліку товарів, замовлень і мінімізації операційних помилок.
- **R – Гнучкість:** швидка реакція на зміну попиту, споживчих трендів та ринкової кон'юнктури.
- **T – Технологічність:** застосування інновацій – розумних полиць, електронних ціників, алгоритмів прогнозування продажів.

Цікаво, що сучасний SMART-підхід перетворює роздрібну торгівлю з процесу "продати те, що є на складі" на мистецтво прогнозування бажань. Завдяки алгоритмам машинного навчання, система може передбачити сплеск

попиту на певний товар ще до того, як покупець усвідомить потребу в ньому. Наприклад, аналіз великих даних дозволяє коригувати асортимент залежно від прогнозу погоди, локальних подій чи навіть настроїв у соціальних мережах. У презентації ми детальніше розглянемо, як звичайний мобільний додаток стає персональним асистентом, що веде клієнта до полиці з потрібним продуктом ще до появи черги. Сучасні підходи передбачають інтеграцію цифрових технологій: QR-коди, мобільні додатки чи інтерактивні веб-ресурси дозволяють покупцеві отримати розширену інформацію про походження товару, склад, умови виробництва та утилізації. Така прозорість не лише підвищує довіру до бренду, а й формує екологічну культуру споживання, стимулюючи попит на більш відповідальні продукти. [1]

Впровадження SMART-технологій у підприємницьку діяльність є надзвичайно актуальним у сучасному динамічному бізнес-середовищі, оскільки ці технології сприяють автоматизації процесів, зниженню витрат та підвищенню ефективності прийняття рішень. Незважаючи на їх потенціал для покращення бізнес-операцій і забезпечення конкурентних переваг, існують проблеми, пов'язані з високими витратами на інтеграцію та необхідністю спеціалізованих знань. Ми часто сприймаємо автоматизацію як щось холодне та механічне, проте SMART-технології насправді повертають у торгівлю людяність. Вивільняючи персонал від рутинного переклеювання цінників чи інвентаризації, ми даємо їм можливість стати консультантами та експертами для клієнта. Цифрова прозорість — це не просто QR-код, це розповідь історії продукту: від ферми, де виростили зерно, до екологічної упаковки, яку можна переробити. Під час візуалізації я продемонструю, як саме технології доповненої реальності (AR) на полицях магазинів створюють новий рівень емоційного зв'язку з брендом. Підприємництво в Україні, особливо в умовах війни, стикається з численними викликами, включаючи руйнування інфраструктури та дефіцит ресурсів, що підкреслює важливість інноваційних рішень, таких як SMART-технології, для підвищення стійкості та ефективності бізнесу. [2] Серед основних викликів при впровадженні SMART-підходів — значні первинні інвестиції, потреба у

кваліфікованих фахівцях та опір до змін з боку персоналу. Втім, досвід провідних торговельних мереж демонструє: витрати на цифровізацію окупаються вже протягом першого року завдяки зростанню продажів та зниженню операційних витрат. Отже, SMART-підхід у роздрібній торгівлі — це комплексна стратегія, що поєднує аналітику, автоматизацію та інновації задля підвищення конкурентоспроможності. Для українського бізнесу це не просто тренд, а інструмент стійкості та розвитку в умовах нових викликів.

Список використаних джерел:

1. Підприємництво і торгівля у SMART-середовищі. Ч. 1 : навч. посіб. / О. В. Щельник, Т. І. Грінка, Т. А. Немченко [та ін.] ; М-во освіти і науки України, Центральноукраїн. нац. техн. ун-т. Кропивницький : Ексклюзив-Систем, 2025. 187 с.
2. Мозговий Є. SMART-технології в підприємницькій діяльності. Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences. 2024. № 332(4). С. 119–124.

Поліщук Віктор

здобувач третього (аспірантського)
рівня вищої освіти, Міжрегіональної
Академії Управління персоналом

Науковий керівник:

кандидат наук з державного управління,
доцент, **Капеліста Ірина Михайлівна**
Міжрегіональної Академії
Управління персоналом

ЕЛЕКТРОННЕ УРЯДУВАННЯ В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ, ПРОБЛЕМИ ТА РІШЕННЯ

Постановка проблеми. Електронне урядування є важливим інструментом підвищення ефективності державного управління, забезпечення прозорості влади та покращення якості публічних послуг. В Україні його розвиток має особливе значення у контексті цифрової трансформації та євроінтеграції.

Попри наявні досягнення, система електронного урядування стикається з низкою проблем, зокрема недосконалістю нормативно-правового забезпечення, недостатнім рівнем цифрової інфраструктури, нерівним доступом населення до електронних послуг, а також питаннями кібербезпеки та захисту персональних даних.

У зв'язку з цим виникає необхідність дослідження сучасних підходів до розвитку електронного урядування в Україні, визначення основних проблем та пошуку ефективних шляхів їх вирішення.

Метою роботи є обговорення ключових проблем та перспектив розвитку електронного урядування в Україні, дослідження основних підходів до його впровадження, виявлення ключових проблем функціонування та обґрунтування ефективних шляхів їх вирішення з урахуванням міжнародного досвіду та національних особливостей.

Виклад основного матеріалу. Цифровізація державного управління виступає необхідним кроком для інтеграції України у європейський та світовий цифровий простір. Міжнародний та європейський досвід підтверджує, що впровадження електронного урядування дозволяє покращити ефективність і якість надання адміністративних послуг, які належать до основних функцій держави. Воно спрямоване на підвищення відкритості та прозорості діяльності органів влади, покращення якості надання публічних послуг, зменшення бюрократичних процедур і мінімізацію корупційних ризиків. Крім того, це сприяє скороченню корупційних проявів і зменшенню бюрократичного навантаження на населення та бізнес, а також зміцнює демократичні інститути і підвищує позиції держави у глобальній конкуренції.

На сучасному етапі в Україні створено фундамент для функціонування електронного урядування, який втілюється через удосконалення електронних сервісів, розвиток відкритих даних, впровадження електронного документообігу та систем цифрової ідентифікації населення. Вагомим кроком стало запровадження та ефективне функціонування порталу «Дія», який надає громадянам можливість отримувати широкий перелік адміністративних послуг

у дистанційному режимі. Поряд із цим активно розвиваються електронні реєстри, системи міжвідомчого обміну даними та цифрові платформи, що забезпечують взаємодію держави з бізнесом і населенням.

Сучасні підходи до розвитку електронного урядування в Україні ґрунтуються на низці ключових принципів, які визначають його зміст і спрямованість. Передусім йдеться про принцип відкритості, що передбачає забезпечення прозорості діяльності органів державної влади через оприлюднення публічної інформації, доступ до відкритих даних та можливість громадського контролю. Це сприяє підвищенню довіри суспільства до державних інституцій і зменшенню корупційних ризиків.

Не менш важливим є принцип доступності, який означає, що електронні послуги мають бути однаково доступними для всіх категорій громадян незалежно від місця проживання, соціального статусу чи рівня цифрової грамотності. Це включає адаптацію сервісів для людей з інвалідністю, розвиток цифрової інфраструктури та забезпечення широкого доступу до Інтернету.

Принцип зручності для користувачів орієнтує державу на створення інтуїтивно зрозумілих, простих у використанні сервісів, що мінімізують витрати часу та зусиль громадян при отриманні адміністративних послуг. Це передбачає оптимізацію процедур, скорочення кількості необхідних документів і впровадження принципу «єдиного вікна».

Водночас особлива увага приділяється принципу безпеки, який полягає у захисті персональних даних, забезпеченні кібербезпеки та надійності електронних систем. Гарантування конфіденційності інформації є необхідною умовою ефективного функціонування електронного урядування.

Нарешті, ключовим є принцип орієнтації на потреби громадян, що передбачає формування державних сервісів з урахуванням реальних запитів суспільства. Це означає залучення громадян до процесу розробки цифрових рішень, аналіз їхніх потреб і постійне вдосконалення послуг відповідно до зворотного зв'язку.

У сукупності ці принципи формують сучасну модель електронного урядування, спрямовану на підвищення ефективності державного управління та забезпечення якісного сервісу для громадян.

Важливим напрямом розвитку електронного урядування в Україні є впровадження концепції «держава у смартфоні», яка передбачає всебічну цифровізацію державних функцій, послуг і управлінських процесів. Сутність цієї концепції полягає у забезпеченні можливості для громадян і бізнесу взаємодіяти з державою у будь-який час і з будь-якого місця за допомогою мобільних пристроїв, без необхідності особистого відвідування органів влади.

Реалізація цієї ідеї передбачає переведення максимальної кількості адміністративних послуг в онлайн-формат, створення зручних мобільних застосунків (зокрема, «Дія»), інтеграцію державних реєстрів та автоматизацію внутрішніх процедур державного управління. Це дозволяє значно скоротити час отримання послуг, мінімізувати бюрократичні процедури та зменшити людський фактор, який часто є джерелом корупційних ризиків.

Крім того, концепція «держава у смартфоні» орієнтована на формування нової моделі взаємодії між державою та громадянином, де ключовими стають швидкість, зручність і прозорість. Вона також передбачає розвиток електронної демократії, зокрема через впровадження електронних петицій, онлайн-опитувань та інших інструментів участі громадян у прийнятті управлінських рішень.

Водночас важливою складовою реалізації цієї концепції є забезпечення належного рівня кібербезпеки та захисту персональних даних, а також підвищення цифрової грамотності населення. Без цих елементів повноцінне функціонування цифрової держави є неможливим.

Концепція «держава у смартфоні» виступає стратегічним напрямом розвитку сучасного державного управління, спрямованим на підвищення ефективності, відкритості та орієнтованості держави на потреби громадян.

Значну роль у розвитку електронного урядування в Україні відіграє гармонізація національного законодавства з європейськими стандартами, що є

необхідною умовою інтеграції держави до європейського правового та цифрового простору. Під гармонізацією у цьому контексті слід розуміти процес узгодження норм українського законодавства з правом Європейського Союзу, а також впровадження кращих європейських практик у сфері цифрового урядування.

Передусім це стосується сфери захисту персональних даних. В умовах активного розвитку електронних сервісів питання безпеки інформації набуває особливої актуальності. Орієнтація на європейські стандарти, зокрема положення Загального регламенту про захист даних (GDPR), передбачає посилення вимог до обробки персональних даних, забезпечення прозорості їх використання, а також надання громадянам більшого контролю над власною

інформацією. Це сприяє підвищенню довіри користувачів до електронних сервісів і державних інституцій загалом.

Важливим напрямом гармонізації є також розвиток систем електронної ідентифікації та довірчих послуг. У цьому аспекті Україна орієнтується на регламент eIDAS, який визначає єдині підходи до електронної ідентифікації, електронного підпису, електронних печаток і часових міток у країнах ЄС. Запровадження сумісних стандартів дозволяє забезпечити взаємне визнання електронних підписів і цифрових ідентифікаторів, що відкриває можливості для транскордонної взаємодії, спрощує ведення бізнесу та доступ до послуг за межами країни.

Крім того, гармонізація законодавства сприяє вдосконаленню правового регулювання електронного документообігу, цифрових адміністративних послуг і функціонування державних реєстрів. Вона також забезпечує формування єдиних підходів до кібербезпеки та управління інформаційними ресурсами держави.

Узгодження українського законодавства з європейськими стандартами є не лише формальною вимогою євроінтеграційного процесу, а й важливим інструментом підвищення якості електронного урядування, зміцнення правових гарантій захисту громадян і створення сучасної, ефективної цифрової держави.

У сучасних умовах цифровізація стала одним із ключових чинників трансформації економічних систем, сприяючи підвищенню їхньої конкурентоспроможності, інноваційності та стійкості. Розвиток цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту, великих даних, блокчейну Інтернету речей, змінює традиційні бізнес-моделі, створює нові ринки та формує принципово нове цифрове середовище. Цифрове середовище – це платформа цифрової економіки з набором функцій і сервісів, що забезпечує потреби споживачів і виробників, а також реалізує можливості прямої взаємодії між ними. Водночас розвиток інформаційно-комунікаційних технологій дає змогу поєднувати виробника з кожним кінцевим споживачем [1].

Однією з головних ініціатив ЄС у сфері цифрової трансформації є Цифровий компас Європи 2030 (Digital Compass 2030), оприлюднений у березні 2021 року. Він встановлює пріоритети на цифрових навичках, інфраструктурі, цифровізації бізнесу та державних послуг із наступною їх реалізацією до 2030 року. Зокрема, ЄС прагне, щоб не менше ніж 80% населення мали базові цифрові навички, 75% підприємств використовували хмарні сервіси, штучний інтелект або великі дані, а 100% державних послуг були доступні онлайн. Це забезпечується щорічним моніторингом через індекс DESI (Digital Economy and Society Index) та двічі на рік переглядом стратегічних дорожніх карт для кожної країни-члена [2]. Індекс DESI із його структурними показниками адаптовано до програми європейської цифрової трансформації із метою рейтингування. Для цього потрібно оцінити:

- людський капітал (human capital) – частка населення країни, що володіє базовими і розширеними цифровими навичками;
- зв'язок (connectivity) – частка населення країни, яка використовує інтернет-сервіси;
- інтеграцію цифрових технологій (integration of digital technology), а саме електронну комерцію і діджиталізацію бізнесу;

– цифрові державні послуги (digital public services) – впровадження електронного урядування у державне управління, електронної охорони здоров'я [1].

Водночас розвиток електронного урядування в Україні супроводжується низкою проблем. Однією з ключових є недосконалість нормативно-правового забезпечення, що проявляється у фрагментарності правового регулювання та відсутності єдиного системного підходу. Закони та підзаконні акти, що регулюють електронні послуги та цифрові сервіси, часто приймаються окремими урядовими органами без єдиного системного підходу. Через це виникає розрив між різними нормативними документами, що ускладнює їхнє застосування.

Значною проблемою залишається також недостатній рівень розвитку цифрової інфраструктури, особливо в сільській місцевості, що обмежує доступ населення до електронних послуг.

Не менш важливим викликом є нерівномірний рівень цифрової грамотності громадян, що знижує ефективність використання електронних сервісів. Крім того, існують проблеми інтеграції державних інформаційних систем та реєстрів, що призводить до дублювання інформації, ускладнює обмін даними між органами влади та знижує загальну ефективність управління. Відсутність єдиного стандарту електронних послуг. Немає комплексних вимог щодо форматів даних, процедури електронної ідентифікації та безпеки. Це призводить до того, що різні державні органи використовують несумісні системи, що зменшує ефективність електронного урядування. Особливої уваги потребують питання кібербезпеки та захисту персональних даних, адже зростання обсягів цифрової інформації підвищує ризики несанкціонованого доступу та кібератак. Закони про електронне урядування часто не охоплюють детально питання захисту інформації, що створює ризики витоку даних або кіберзагроз. В умовах воєнного стану значення електронного урядування суттєво зростає, оскільки забезпечення безперервності функціонування державних інституцій та доступу до послуг в онлайн-форматі стає критично

важливим. Це вимагає підвищення стійкості цифрової інфраструктури, удосконалення механізмів захисту інформації та оперативного впровадження інноваційних рішень. Для подолання існуючих проблем доцільно здійснити комплекс заходів. Насамперед необхідно вдосконалити нормативно-правову базу у сфері електронного урядування, забезпечивши її системність та узгодженість із міжнародними стандартами. Важливим є розвиток цифрової інфраструктури, зокрема розширення доступу до швидкісного інтернету в усіх регіонах України. Особливу увагу слід приділити підвищенню рівня цифрової грамотності населення шляхом впровадження освітніх програм та інформаційних кампаній.

Необхідно також забезпечити повноцінну інтеграцію державних реєстрів і інформаційних систем, що сприятиме підвищенню ефективності управлінських процесів. Важливим напрямом є посилення кібербезпеки та вдосконалення механізмів захисту персональних даних відповідно до європейських стандартів. Таким чином, електронне урядування в Україні перебуває на етапі активного розвитку та трансформації. Попри наявні досягнення, існує низка проблем, які потребують системного вирішення. Реалізація комплексних заходів, спрямованих на вдосконалення правового регулювання, розвиток інфраструктури та підвищення цифрової грамотності, сприятиме підвищенню ефективності електронного урядування та наближенню України до європейських стандартів державного управління.

Список використаних джерел:

1. Войтович Л.М., д.е.н., професор, професор кафедри аналітичної економіки та міжнародної економіки, Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів, Україна. Адаптація європейських практик цифровізації до реалій української економіки.

2. Череп А. В., Воронкова В. Г., Череп О. Г Концепція блокчейн-економіки як економіки нового типу в умовах цифровізації. С. 54–61. URL: <https://www.eo.kiev.ua/resources/>

Польовенко Олександра

здобувачка освіти спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа страхування та фондовий ринок», економічного відділення

ВСП Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу УНУ

Науковий керівник: Булах І.І. - викладач вищої кваліфікаційної категорії, викладач-методист ВСП Уманський фаховий коледж технологій та бізнесу УНУ

СУЧАСНИЙ ФІНАНСОВИЙ ОБЛІК В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ІННОВАЦІЇ, РИЗИКИ ТА СТРАТЕГІЇ АДАПТАЦІЇ

Фінансовий облік є ключовим елементом управління будь-яким підприємством, оскільки забезпечує прозорість економічної діяльності, контроль за фінансовими потоками та формування фінансової звітності для внутрішніх і зовнішніх користувачів. Сучасні трансформації економіки України, спричинені воєнним станом, глобальною економічною нестабільністю та цифровізацією, ставлять перед обліковою системою нові завдання: оперативне реагування на зміни, управління ризиками, адаптація до нових регуляторних норм та використання інноваційних технологій [1, с. 12].

Інновації у фінансовому обліку стають стратегічним інструментом для підвищення ефективності управління підприємством, збереження фінансової стійкості та забезпечення прозорості у складних економічних умовах. Наукова новизна цих тез полягає у комплексному аналізі сучасних практик обліку в Україні з урахуванням воєнних та економічних викликів, а також пропозиціях щодо вдосконалення цифрових та аналітичних механізмів.

Воєнний стан суттєво впливає на всі складові фінансового обліку:

Переривання логістики та постачання – порушуються звичні ланцюги руху товарів та ресурсів, що ускладнює правильне відображення запасів і витрат.

Коливання валютних курсів – збільшуються курсові ризики, що потребує точного обліку та коригування фінансових результатів.

Порушення платіжних процесів – затримки у розрахунках із постачальниками та клієнтами впливають на облік дебіторської та кредиторської заборгованості.

Необхідність швидкої адаптації до нових регуляторних норм – зміни у законодавстві, податковому та фінансовому регулюванні вимагають оперативного коригування облікових політик [2, с. 34].

Ці виклики формують потребу у застосуванні інноваційних підходів до обліку та управління фінансовими потоками підприємств.

Серед ключових сучасних інновацій у фінансовому обліку виділяють:

Цифрові облікові платформи та ERP-системи – автоматизують ведення бухгалтерського обліку, управлінської звітності та аналіз фінансових показників. Це дозволяє зменшити помилки, підвищити оперативність та точність даних.

Онлайн-звітність та хмарні сервіси – забезпечують доступ до фінансової інформації у будь-який час і з будь-якого місця, що особливо важливо для підприємств у зонах з обмеженою мобільністю через воєнні дії.

Аналітичні інструменти для управління ризиками – використання великих даних (Big Data) та штучного інтелекту (AI) дозволяє прогнозувати фінансові потоки, оцінювати ризики неплатежів та оптимізувати витрати.

Автоматизація податкового обліку – допомагає швидко адаптуватися до змін у законодавстві та контролювати правильність нарахування податків, мінімізуючи ризик штрафів [3, с. 50].

Ці технології не лише підвищують ефективність обліку, але й створюють базу для стратегічного планування та прийняття управлінських рішень.

Сучасні виклики, що постали перед українськими підприємствами через воєнний стан, економічну нестабільність та глобальні трансформації, суттєво впливають на систему фінансового обліку. Для забезпечення ефективності управління фінансами та збереження стійкості підприємств, облікова політика має активно адаптуватися до нових умов. Адаптація фінансового обліку включає комплекс організаційних, технологічних і аналітичних заходів, які спрямовані на

підвищення прозорості, точності та своєчасності інформації, що використовується для управлінських рішень.

По-перше, важливим напрямом адаптації є диверсифікація облікових методів та каналів. Традиційні паперові форми ведення бухгалтерського обліку поступово доповнюються цифровими платформами, ERP-системами та хмарними сервісами. Такий підхід дозволяє підприємствам оперативно реагувати на зміни зовнішніх умов, відновлювати дані в разі порушення роботи основних офісів та забезпечувати безперервність ведення обліку навіть у складних логістичних умовах.

По-друге, адаптація передбачає впровадження гнучких облікових політик, що дозволяють коригувати методи оцінки запасів, обліку валютних операцій та нарахування витрат відповідно до актуальних економічних умов. Наприклад, коливання валютних курсів та зміни цін на сировину можуть призводити до необхідності перерахунку вартості запасів та фінансових результатів. Гнучкі облікові політики дозволяють мінімізувати негативний вплив таких коливань та забезпечують адекватне відображення фінансового стану підприємства.

По-третє, адаптація фінансового обліку включає підвищення кваліфікації облікових працівників та фінансових менеджерів. У сучасних умовах ведення обліку потребує знань не лише традиційних бухгалтерських методів, а й цифрових технологій, аналітики даних та управління ризиками. Навчання персоналу у сфері сучасних ERP-систем, хмарних платформ та аналітичних інструментів дозволяє скоротити помилки, підвищити швидкість формування звітності та своєчасно реагувати на зміни у зовнішньому середовищі.

По-четверте, важливою складовою адаптації є взаємодія з державними органами та регуляторами. Підприємства повинні своєчасно впроваджувати зміни, що вносяться у податкове та фінансове законодавство, використовувати електронні форми подання звітності та брати участь у пілотних проектах цифровізації обліку. Така взаємодія дозволяє не лише уникнути порушень та штрафів, а й сприяє формуванню прозорої та ефективної системи обліку на рівні підприємств та країни в цілому.

Крім того, сучасні підходи до адаптації фінансового обліку включають використання аналітичних та прогнозних інструментів. Великі дані та штучний інтелект дозволяють прогнозувати майбутні фінансові потоки, оцінювати ризики неплатежів, моделювати наслідки різних управлінських рішень та оптимізувати структуру витрат. Це підвищує стратегічну цінність облікової інформації і дозволяє керівникам приймати обґрунтовані рішення навіть у умовах високої невизначеності.

Таким чином, адаптація фінансового обліку до сучасних викликів – це багаторівневий процес, який поєднує технологічні інновації, зміни у методиках обліку, розвиток людського капіталу та активну взаємодію з регуляторними органами. Реалізація цих заходів дозволяє українським підприємствам забезпечити фінансову стійкість, прозорість та ефективність управління ресурсами, навіть в умовах воєнного стану та економічної нестабільності [3, с. 50; 5, с. 29].

Впровадження ERP-систем у виробничих підприємствах Києва та Львова дозволило скоротити час формування фінансової звітності з 10 до 2 днів.

Онлайн-бухгалтерія та хмарні сервіси забезпечують віддалений доступ до даних для підприємств у регіонах, де ведення паперового обліку неможливе через бойові дії.

Використання аналітичних платформ дозволяє прогнозувати курсові коливання та оптимізувати витрати на імпорт сировини.

Ці приклади підтверджують, що інновації у фінансовому обліку є не абстрактною ідеєю, а реально працюючим інструментом адаптації та підвищення ефективності підприємств [5].

Воєнний стан та економічна нестабільність формують нові виклики для фінансового обліку, які потребують інноваційного підходу.

Цифрові платформи, ERP-системи, онлайн-звітність та аналітичні інструменти стають ключовими факторами ефективного ведення обліку.

Адаптація фінансового обліку включає диверсифікацію методів, навчання персоналу та взаємодію з регуляторними органами.

Практичні приклади українських підприємств демонструють ефективність інновацій у забезпеченні стійкості бізнесу та управлінської прозорості.

Таким чином, сучасний фінансовий облік в умовах воєнного стану є стратегічним інструментом адаптації, управління ризиками та підтримки економічної стабільності підприємств України.

Список використаних джерел:

1. Іваненко І. П. Фінансовий облік в умовах кризових трансформацій. Київ: Нац. академія наук України, 2023. 96 с.
2. Петренко Т. М. Цифровізація бухгалтерського обліку та ERP-системи. Харків : Фінансовий університет, 2024. 88 с.
3. Коваленко О. В. Управлінський аналіз та фінансові ризики підприємств. Київ : Видавництво «Економіка», 2023. 112 с.
4. Шевченко Т. І. Впровадження інновацій у фінансовий облік України. Львів : Львівська політехніка, 2024. 96 с.
5. Бондаренко В. С. Фінансовий облік та стратегічне управління підприємством. Київ : КНЕУ, 2023. 120 с.

Попадинець Анастасія

здобувач освіти ІІ курсу, спеціальності 071
Облік і оподаткування,
відділення обліку та фінансів,
ВСП «Ужгородський торговельно-
економічний фаховий коледж ДТЕУ»,
Науковий керівник: Голубка С.М.,
викладач облікових дисциплін
ВСП «Ужгородський торговельно-
економічний фаховий коледж ДТЕУ»,

ОБЛІК ТА ОЦІНКА ЗБИТКІВ ПІДПРИЄМСТВА, СПРИЧИНЕНИХ ВОЄННИМИ ДІЯМИ: ДОКУМЕНТАЛЬНЕ ПІДТВЕРДЖЕННЯ ТА ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ

Збройна агресія проти України спричинила безпрецедентні руйнування виробничих потужностей та інфраструктури суб'єктів господарювання. В таких умовах перед бухгалтерською службою постає критичне завдання: не лише

зафіксувати втрату активів у звітності, а й сформулювати юридично значущу доказову базу для майбутнього відшкодування збитків у міжнародних судах. Актуальність теми зумовлена необхідністю адаптації стандартних процедур інвентаризації до реалій воєнного стану [1.].

Першим і ключовим етапом визнання збитків є проведення інвентаризації. Згідно з наказом Міністерства фінансів № 879, проведення інвентаризації є обов'язковим у разі техногенних аварій, пожеж або стихійного лиха, до яких прирівнюються наслідки бойових дій. Проте воєнний стан вносить свої корективи: якщо підприємство знаходиться в зоні активних бойових дій або на тимчасово окупованій території, інвентаризація проводиться лише тоді, коли забезпечено безпечний та безперешкодний доступ уповноважених осіб до активів [3].

Алгоритм дій бухгалтерської служби при виявленні пошкоджень майна має бути наступним:

- **Виклик екстрених служб:** У разі обстрілу чи пожежі обов'язковою є фіксація події представниками ДСНС. Отриманий «Акт про пожежу» є первинним документом, що підтверджує причину пошкодження майна.
- **Звернення до правоохоронних органів:** Необхідно отримати витяг з Єдиного реєстру досудових розслідувань (ЄРДР). Це підтверджує, що збитки є наслідком кримінального правопорушення з боку агресора.
- **Комісійне обстеження:** Окрім внутрішньої інвентаризаційної комісії, доцільно залучити представників органів місцевого самоврядування для складання «Акта обстеження об'єкта». В акті слід максимально детально описати характер руйнувань: пряме влучання, вибухова хвиля, пожежа тощо.
- **Візуальна фіксація:** Фото - та відеозйомка руйнувань із прив'язкою до місцевості (геолокацією) та датою є важливим додатком до інвентаризаційних описів.

Особливу увагу слід приділити оцінці збитків. В бухгалтерському обліку ми оперуємо поняттям залишкової (балансової) вартості. Однак для цілей репарацій та відшкодування шкоди необхідно визначати ринкову вартість або

вартість заміщення (витрати на відновлення об'єкта до стану, у якому він перебував до руйнування). Оцінка має проводитися сертифікованими суб'єктами оціночної діяльності відповідно до Методики № 326 [2.].

З точки зору оподаткування, правильне документування дозволяє підприємству скористатися нормами Податкового кодексу України щодо не збільшення податкових зобов'язань з ПДВ. Якщо майно знищене внаслідок дії обставин непереборної сили (форс-мажору), що підтверджено документально, норми ст. 198.5 ПКУ щодо «компенсуючого» ПДВ не застосовуються. Це суттєво зменшує податкове навантаження на бізнес, що вже постраждав від війни.

Облік активів на територіях, де доступ обмежений, також має свої особливості. Такі активи не списуються з балансу автоматично. Вони продовжують обліковуватися, але на підставі професійного судження бухгалтера може бути прийняте рішення про їх знецінення (згідно з НП(С)БО 28 «Зменшення корисності активів»). У фінансовій звітності інформація про такі активи розкривається окремо у примітках, щоб не вводити в оману користувачів звітності щодо реальної ліквідності підприємства.

Підсумовуючи, можна констатувати, що якість документування воєнних збитків сьогодні визначає життєздатність підприємства завтра. Поєднання класичних методів інвентаризації з експертною оцінкою та залученням державних служб дозволяє створити надійний фундамент для захисту економічних інтересів суб'єкта господарювання та держави загалом.

Список використаних джерел:

1. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань: Наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 № 879.
2. Про затвердження Методики визначення шкоди та збитків, завданих Україні внаслідок збройної агресії Російської Федерації: Постанова Кабінету Міністрів України від 20.03.2022 № 326.

3. Офіційний сайт Міністерства фінансів України: роз'яснення щодо обліку в умовах воєнного стану (Електронний ресурс). – Режим доступу: mof.gov.ua

Сірчук Крістіна

здобувачка освітнього ступеня

«Фаховий молодший бакалавр»,

спеціальності «Готельно-ресторанна справа»

спеціалізації «Готельне обслуговування»

Київського фахового коледжу туризму

та готельного господарства

Науковий керівник: **Джгуташвілі Н.М.** - к. е. н.,

викладачка вищої категорії Київського фахового

коледжу туризму та готельного господарства

**ТРАНСФОРМАЦІЯ МЕНЕДЖМЕНТУ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ
БІЗНЕСІ В УМОВАХ ЗМІН**

Сучасний готельно-ресторанний бізнес є однією з найбільших динамічних галузей економіки, яка швидко реагує на глобальні та локальні зміни. В умовах нестабільності, економічних криз, цифрової трансформації та змін у споживчих вподобаннях особливої актуальності набуває питання трансформації менеджменту.

Трансформація менеджменту в готельно-ресторанному бізнесі передбачає глибоке переосмислення традиційних підходів до управління. Якщо раніше управлінські процеси базувалися на жорсткій ієрархії та стандартизованих процедурах, то сьогодні все більшого значення набувають гнучкість, адаптивність та інноваційність [1]. Менеджери повинні швидко приймати рішення, враховуючи мінливість зовнішнього середовища, а також орієнтуватися на індивідуальні потреби клієнтів.

Одним із ключових факторів трансформації є цифровізація. Впровадження сучасних інформаційних технологій суттєво змінює підходи до управління підприємствами. Зокрема, автоматизовані системи управління готелем, CRM-системи, онлайн-сервіси бронювання та мобільні додатки дозволяють

оптимізувати операційні процеси, підвищити якість обслуговування та зменшити витрати [2, с.112]. Використання цифрових інструментів також сприяє покращенню комунікації з клієнтами та формуванню їхньої лояльності.

Важливу роль у трансформації менеджменту відіграє аналіз великих даних (Big Data). Завдяки збору та обробці інформації про поведінку клієнтів, їхні вподобання та звички, підприємства можуть більш точно прогнозувати попит, формувати персоналізовані пропозиції та підвищувати ефективність маркетингових стратегій [4]. Це дозволяє не лише залучати нових клієнтів, а й утримувати постійних.

Не менш важливим аспектом є зміна підходів до управління персоналом. У сучасних умовах людський капітал стає ключовим ресурсом підприємства. Ефективний менеджмент передбачає розвиток професійних компетенцій працівників, підвищення їхньої мотивації та створення сприятливого психологічного клімату в колективі [1]. Особливого значення набувають лідерські якості керівників, їхня здатність надихати команду та забезпечувати ефективну комунікацію.

Сучасні тенденції також свідчать про перехід до клієнтоорієнтованого менеджменту. Основною метою діяльності готельно-ресторанних підприємств стає не лише отримання прибутку, а й створення унікального клієнтського досвіду [2, с. 14]. Це передбачає індивідуальний підхід до кожного гостя, високий рівень сервісу, а також врахування культурних, соціальних та психологічних особливостей споживачів. Індивідуальний підхід можна застосовувати на різних етапах подорожі клієнта у вигляді: цільової email-реклами, унікальних цільових сторінок, спеціалізованих пропозицій продуктів на сайті чи в додатку, багатоканального обслуговування клієнтів, чат-ботів для розмов, push-сповіщень, індивідуалізованих програм лояльності [3].

Крім того, трансформація менеджменту тісно пов'язана з впровадженням принципів сталого розвитку. Соціальна відповідальність бізнесу також стає важливим чинником формування позитивного іміджу підприємства.

Значний вплив на трансформацію менеджменту мають кризові явища, такі як пандемії, економічні спади та воєнні дії. У таких умовах підприємства змушені швидко адаптуватися до нових реалій, змінювати бізнес-моделі, впроваджувати антикризові стратегії [2, с. 91]. Наприклад, розвиток доставки їжі, онлайн-сервісів, безконтактного обслуговування став відповіддю на сучасні виклики.

Важливо також зазначити роль інновацій у процесі трансформації менеджменту. Інноваційні підходи включають використання штучного інтелекту, автоматизації процесів обслуговування, що дозволяє підвищити ефективність діяльності та зменшити людський фактор [1]. Водночас важливо зберігати баланс між технологічністю та людяністю сервісу, що є ключовою особливістю індустрії гостинності.

Окремої уваги заслуговує впровадження гнучких управлінських підходів, таких як Agile та Lean-менеджмент, які активно використовуються в сучасному готельно-ресторанному бізнесі. Дані підходи дозволяють швидко адаптуватися до змін попиту, оптимізувати бізнес-процеси та підвищити ефективність використання ресурсів. Зокрема, застосування принципів Agile сприяє покращенню командної роботи, підвищенню швидкості прийняття рішень та орієнтації на потреби клієнтів, тоді як Lean-менеджмент допомагає мінімізувати втрати та підвищити якість послуг [1].

Суб'єкти гостинності демонструють позитивні приклади адаптивності до воєнної кризи. Ключові лідери ринку гостинності трансформували бізнес-моделі та цінності, щоб відповідати реаліям війни і мультикриз, при цьому зберігаючи сервіс, емпатію та локальну сутність [4].

Отже, трансформація менеджменту в готельно-ресторанному бізнесі є складним і багатограним процесом, який охоплює всі аспекти діяльності підприємства. Вона спрямована на підвищення ефективності управління, адаптацію до змін зовнішнього середовища та забезпечення високого рівня задоволення потреб клієнтів [2, с. 28]. Успішна реалізація цих змін є запорукою

сталого розвитку підприємств та їхньої конкурентоспроможності та сучасному ринку.

Список використаних джерел:

1. Бугаєва, М., Малихін , О., & Гринько , Я. (2024). Управління бізнес-процесами в готельно-ресторанній справі. *Центральноукраїнський науковий вісник. Економічні науки*, (12(45), 162–177. URL: [https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.12\(45\).162-177](https://doi.org/10.32515/2663-1636.2024.12(45).162-177) (дата звернення: 09.04.2026 р.).
2. Гуцол А. Інновації в готельно-ресторанному сервісі та туризмі: навч. метод. посіб. Старобільськ, 2021. 354 с.
3. Personalization in Hospitality: Stages, Key Elements, and Industry Examples. AlexSoft. 2023. URL: <https://www.altexsoft.com/blog/personalization-hospitality/> (дата звернення: 09.04.2026 р.).
4. Бовш Л.А., Джгутаєвілі Н.М., Везомський Є.І. «Розвиток адаптивного лідерства у сфері гостинності» Наукові перспективи № 8(62), 2025, серія «Економіка», с. 462–482. URL: [https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-8\(62\)](https://doi.org/10.52058/2708-7530-2025-8(62)) (дата звернення: 09.04.2026 р.).

Скрильова Анастасія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Маркетинг», навчально-наукового інституту економіки і менеджменту Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

Науковий керівник: Тохтамиш Т.О. – к.е.н., доцент кафедри економіки та маркетингу Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

ПРОГНОЗУВАННЯ МАКРОЕКОНОМІЧНИХ ПОКАЗНИКІВ

Прогнозування макроекономічних показників є невід’ємною частиною державного управління та економічної політики. Без обґрунтованих прогнозів неможливо сформулювати реалістичний державний бюджет, визначити грошово-кредитну політику, оцінити наслідки структурних реформ. Тому розробка

методологічної основи прогнозування залишається актуальною як для науки, так і для практики державного регулювання.

Основними об'єктами прогнозування є ВВП, рівень інфляції, безробіття, обмінний курс, дефіцит бюджету та обсяги інвестицій. Ці показники тісно взаємопов'язані, тому зміна одного з них тягне за собою коригування інших. Головною метою прогнозування є визначення можливих сценаріїв економічного розвитку та мінімізація ризиків під час прийняття управлінських рішень [3]. Усі методи прогнозування поділяються на дві групи: інтуїтивні (експертні) та формалізовані. Інтуїтивні методи базуються на досвіді та судженнях фахівців, формалізовані – на статистичних даних та математичному апараті. На практиці обидва підходи використовуються паралельно, оскільки кожен має свої переваги залежно від умов прогнозування. Експертні методи використовуються переважно тоді, коли кількісні дані неповні або недостовірні. Серед них виділяють індивідуальні та колективні форми. Одним із найбільш перевірених є метод Дельфі, який передбачає кілька послідовних раундів анонімних експертних опитувань, після кожного з яких учасники отримують узагальнені результати попереднього етапу та уточнюють свої оцінки. Перевагою методу є поступове досягнення консенсусу серед експертів без прямого тиску на думки окремих учасників. Метод використовується, зокрема, Міжнародним валютним фондом (МВФ) та Організацією економічного співробітництва та розвитку (ОЕСР) при підготовці середньострокових прогнозів [1]. Екстраполяція є одним з найпоширеніших формалізованих методів. Він базується на припущенні, що тенденції, що спостерігалися в минулому, збережуться в прогнозованому періоді. Трендові моделі ВВП або споживчих цін будуються за цим принципом. Однак метод має суттєве обмеження: він втрачає надійність в умовах структурних змін або різких зовнішніх шоків, коли попередні закономірності перестають діяти. Економетричні моделі дозволяють формалізувати взаємозалежності між кількома змінними одночасно. Зокрема, векторні авторегресивні моделі широко використовуються центральними банками, включаючи Національний банк України, для аналізу інфляційних процесів.

Окремим інструментом є система випереджаючих індикаторів – індикаторів, зміни яких статистично випереджають зміни в економіці. До них належать фондові індекси, обсяги нових промислових замовлень та кількість виданих дозволів на будівництво. ОЕСР публікує композитний випереджаючий індикатор для більшості країн, який дозволяє визначити фазу економічного циклу до того, як вона відобразиться в основних показниках. В Україні щорічні макроекономічні прогнози традиційно формуються навколо монетарних змінних, насамперед рівня інфляції. Це пов'язано з довгостроковою ціновою нестабільністю та структурою вітчизняної економіки.

Водночас повномасштабне вторгнення 2022 р. значно ускладнило застосування стандартних моделей прогнозування: руйнування виробничої інфраструктури, масова міграція населення та значна зовнішня фінансова підтримка вийшли за межі сценаріїв, які раніше включалися до прогнозів [2].

Прогнозування макроекономічних показників – це складний аналітичний процес, який поєднує кількісні методи з експертною оцінкою. Жоден з існуючих підходів не забезпечує абсолютної точності, оскільки економічні системи залежать від численних факторів, деякі з яких принципово не піддаються формалізації. Тому сучасна практика прогнозування все більше орієнтована не на точкові значення, а на сценарний аналіз з визначенням діапазонів можливих відхилень. Така стратегія дозволяє підвищити практичну цінність прогнозів для цілей економічної політики. Тому прогнозування макроекономічних показників є важливим інструментом державного управління, що забезпечує обґрунтованість економічної політики та прийняття рішень, а його ефективність залежить від комплексного використання інтуїтивних та формалізованих методів, що доповнюють один одного.

В умовах сучасної нестабільності, зокрема структурних змін та військових викликів, традиційні підходи до прогнозування потребують адаптації, що зумовлює перехід до сценарного аналізу та врахування діапазонів можливих відхилень, оскільки жоден метод не забезпечує абсолютної точності результатів.

Список використаних джерел:

1. Коваленко В. В., Шаповал О. А. Макроекономічне прогнозування в умовах невизначеності : монографія. Київ : КНЕУ, 2022. 256 с.
2. Міністерство економіки України. Прогноз економічного і соціального розвитку України на 2024–2026 роки. Київ, 2023. 45 с.
3. Національний банк України. Інфляційний звіт. Київ : НБУ, 2024. 78 с.

Стоєва Дар'я

студентка 2 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 072

«Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок», Одеський національний економічний університет

Науковий керівник: **Бондаренко П.В.** – ст. викладач кафедри фінансів Одеського національного економічного університету

ЦИФРОВІЗАЦІЯ СТРАХОВИХ ПОСЛУГ В УКРАЇНІ: СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Сучасний страховий ринок України розвивається в умовах воєнного стану, високої невизначеності та швидкого переходу фінансових послуг в онлайн-середовище. За таких обставин цифровізація страхових послуг уже не є лише додатковою перевагою страховика, а поступово стає умовою збереження клієнтів, скорочення операційних витрат і підтримання безперервного обслуговування.

У наукових дослідженнях цифровізація розглядається як чинник конкурентоспроможності страхових компаній, оскільки впливає на швидкість обслуговування, якість комунікації з клієнтом, точність оцінювання ризиків і можливість створення нових страхових продуктів [1, с. 15-20]. Водночас цифровізація не змінює економічної сутності страхування. Як і раніше, страхування передбачає передання ризику від страхувальника до страховика за певну страхову премію.

Проте змінюється форма реалізації послуги: договір може укладатися дистанційно, документи подаються в електронному вигляді, оплата здійснюється онлайн, а врегулювання страхового випадку дедалі частіше відбувається без відвідування офісу.

Особливо важливим це стало в умовах війни, коли частина населення перебуває за межами постійного місця проживання, а бізнес потребує швидкого дистанційного доступу до фінансових сервісів [2, с. 29-36].

Сучасний стан цифровізації страхових послуг в Україні можна охарактеризувати як поступовий, але нерівномірний. Найпомітнішими цифрові рішення є в масових видах страхування, де клієнт може швидко обрати стандартний продукт, оплатити його онлайн і отримати електронний документ.

Практичним прикладом є ринок обов'язкового страхування цивільно-правової відповідальності (ОСЦПВ): за даними МТСБУ, у 2024 році 76,8% внутрішніх договорів було оформлено в електронному вигляді, а у 2025 році цей показник зріс до 99,7% [5; 6]. Це свідчить про перехід окремих страхових продуктів від змішаної моделі обслуговування до майже повністю цифрової.

Таблиця 1

Аналітичні показники цифровізації ОСЦПВ в Україні у 2024-2025 рр.

Показник	Дані	Аналітичний висновок
Частка електронних внутрішніх договорів ОСЦПВ	2024 р. - 76,8%; 2025 р. - 99,7%	Фактичний перехід масового страхового продукту до цифрового формату.
Кількість внутрішніх договорів ОСЦПВ	2024 р. - понад 8,0 млн; 2025 р. - понад 7,4 млн	Попит на послугу залишається масовим, тому цифровий канал має значний соціально-економічний ефект.
Нараховані страхові премії ОСЦПВ	2024 р. - 11,0 млрд грн; 2025 р. - 23,6 млрд грн	Цифровізація поєднується з реформою ринку, оновленням ціноутворення та зростанням вартості страхового захисту.

Джерело: складено автором за даними МТСБУ [5; 6].

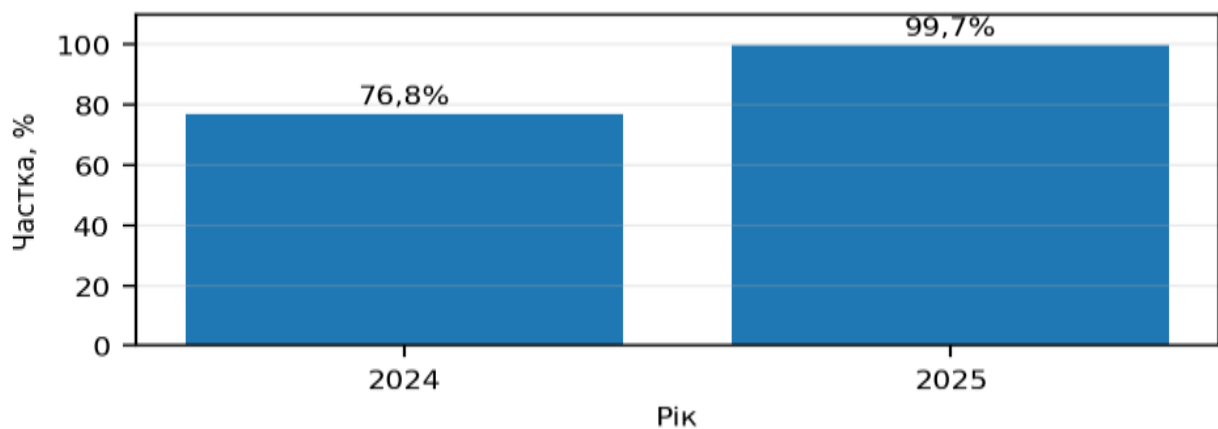

*Рис. 1. Частка електронних внутрішніх договорів ОСЦПВ в Україні у 2024-2025 рр., %
Джерело: побудовано автором за даними МТСБУ [5; 6].*

Наведені дані показують, що цифровізація в українському страхуванні найшвидше розвивається там, де продукт є масовим, стандартизованим і має зрозумілу процедуру укладання. Це важливо не лише для зручності клієнтів, а й для прозорості ринку: електронна форма договору зменшує ризик помилок, спрощує перевірку чинності поліса і прискорює обмін інформацією між страховиком, клієнтом та уповноваженими організаціями. Водночас, за даними Національного банку України, у 2024 році премії з ризикового страхування зросли на 13% до 47 354 млн грн, а премії зі страхування життя - на 11% до 5 725 млн грн [7]. Отже, цифровізація відбувається на тлі поступового відновлення страхового ринку.

До ключових цифрових технологій у страхуванні належать Big Data, штучний інтелект, хмарні сервіси, інтернет речей, телематика, блокчейн та автоматизовані системи обробки звернень. Вони дають змогу точніше оцінювати ризики, персоналізувати тарифи, швидше обробляти заяви клієнтів і виявляти підозрілі операції. Особливо перспективними такі рішення є для автострахування, медичного страхування та страхування майна [3, с. 105-114].

Окремої уваги потребує розвиток InsurTech, тобто технологічних рішень для модернізації страхових послуг: онлайн-платформ, мобільних сервісів, автоматизованого андеррайтингу та цифрового врегулювання збитків. Для українського ринку InsurTech має практичне значення, адже допомагає страховикам працювати швидше, зменшувати адміністративні витрати та

забезпечувати безперервність обслуговування в умовах кризових явищ і воєнного стану [4, с. 150-157].

Переваги цифровізації страхових послуг проявляються як для клієнтів, так і для страховиків. Страхувальники отримують доступність послуги, економію часу, прозорість умов і швидше подання документів при настанні страхового випадку. Страховики, своєю чергою, автоматизують рутинні операції, зменшують паперовий документообіг, скорочують витрати на обслуговування та підтримують постійний контакт із клієнтом [3, с. 105-114].

Разом з тим цифровізація має і проблемні сторони. Найважливішими з них є потреба у кіберзахисті персональних і фінансових даних, різний рівень цифрової грамотності споживачів, висока вартість технологічних рішень та нестача кваліфікованих працівників. Окремою проблемою залишається нерівномірність цифрового розвитку: великі страхові компанії мають більше можливостей для інвестицій, тоді як менші учасники ринку можуть відставати [8, с. 291-301].

Отже, перспективи цифровізації страхових послуг в Україні пов'язані з розвитком електронних полісів, мобільних застосунків, дистанційного врегулювання збитків, персоналізованих продуктів і вбудованого страхування. Конкурентні переваги матимуть ті страхові компанії, які зможуть поєднати фінансову надійність, зрозумілі умови страхування, захист персональних даних і зручний цифровий сервіс.

Список використаних джерел:

1. Базилевич В. Д., Приказюк Н. В., Лобова О. М. Цифровізація у забезпеченні конкурентних переваг страхових компаній. Економіка та держава. 2020. № 2. С. 15-20. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6806.2020.2.15>.
2. Горбачова О., Петрова А. Цифровізація страхового ринку України: основні проблеми та перспективи в умовах воєнного стану. Сталий розвиток економіки. 2025. № 2 (53). С. 29-36. DOI: <https://doi.org/10.32782/2308-1988/2025-53-4>.

3. Євтушенко Н., Кривенко Ю., Стеценко Д. Цифрові технології у страхуванні. Grail of Science. 2024. № 43. С. 105-114. DOI: <https://doi.org/10.36074/grail-of-science.06.09.2024.011>.
4. Кривенко В. Ю. InsurTech на ринку страхових послуг України. Інвестиції: практика та досвід. 2023. № 24. С. 150-157. DOI: <https://doi.org/10.32702/2306-6814.2023.24.150>.
5. Моторне (транспортне) страхове бюро України. Понад 8 мільйонів договорів «автоцивілки» оформили водії з українськими страховими компаніями у 2024 році. URL: <https://mtsbu.ua/news/post/ponad-8-miljoniv-dogovoriv-avtocivilki-oformili-vodiyi-z-ukrayinskimi-strahovimi-kompaniyami-u-2024-roci> (дата звернення: 10.05.2026).
6. Моторне (транспортне) страхове бюро України. Середня виплата за Автоцивілкою зросла на 33% - підсумки ринку ОСЦПВ у 2025 році. URL: <https://mtsbu.ua/news/post/serednya-viplata-za-avtocivilkoyu-zrosla-na-33-pidsumki-rinku-oscpv-u-2025-roci> (дата звернення: 10.05.2026).
7. Національний банк України. Річний звіт 2024. Київ, 2025. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/annual_report_2024.pdf (дата звернення: 10.05.2026).
8. Панченко О., Садчикова І. Вплив цифрових технологій на розвиток страхового бізнесу. Проблеми і перспективи економіки та управління. 2023. № 4 (36). С. 291-301. DOI: [https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4\(36\)-291-301](https://doi.org/10.25140/2411-5215-2023-4(36)-291-301).

Сторчеус Софія

студентка || курсу групи М-2-24

Київський фаховий коледж прикладних наук,

Науковий керівник **Олена Юрченко**

доктор філософії, викладачка спеціальних дисциплін,

Київський фаховий коледж прикладних наук,

ЦИРКУЛЯРНА ЕКОНОМІКА ЯК НОВА МОДЕЛЬ ГЛОБАЛЬНОГО УПРАВЛІННЯ

В умовах обмеженості природних ресурсів і зростання екологічних викликів традиційна лінійна модель економіки, що базується на принципі «взяти — виготовити — викинути», поступово втрачає ефективність і не відповідає

вимогам сталого розвитку [1]. Вона характеризується інтенсивним використанням первинних ресурсів та одностороннім рухом матеріальних потоків без їх повернення у виробничий цикл, що призводить до накопичення відходів, зниження ресурсоефективності та посилення екологічного навантаження.

У розвинених країнах, де проживає близько 16% населення світу, обсяги утворення твердих відходів на одну особу більш ніж удвічі перевищують показники України, однак значна їх частина переробляється або компостується. В Україні ж слабкі регуляторні механізми та низькі екологічні платежі не стимулюють впровадження сталих виробничих моделей.

Економіка України залишається переважно лінійною: зростає відходомісткість ВВП, рівень ресурсоефективних технологій низький, а частка перероблених і спалених відходів становить лише 20–25%. Водночас збільшуються обсяги відходів, тоді як інфраструктура їх обробки скорочується, що посилює екологічні дисбаланси.

Воєнні дії в Україні додатково загострюють проблему ресурсної нестабільності, руйнування інфраструктури управління відходами та зростання обсягів будівельного й промислового сміття, що підсилює актуальність впровадження циркулярних підходів.

Альтернативою лінійній моделі є циркулярна економіка, концепція якої була сформульована Тернером і Пірсом у контексті сталого розвитку. Вона ґрунтується на подовженні життєвого циклу ресурсів через їх повторне використання, відновлення та переробку, а також формуванні замкнених матеріальних потоків [3], що реалізується через принцип 3R: reduce, reuse, recycle.

Сучасні підходи охоплюють циркулярне постачання ресурсів, відновлення матеріалів, подовження життєвого циклу продукції, спільне використання та продукт-сервісні моделі. Ключову роль у цьому відіграє бізнес, адже саме на підприємствах формуються нові моделі створення економічної цінності. За даними ESADE, циркулярна економіка дає компаніям конкурентні

переваги, зокрема зростання прибутковості та стійкості до ресурсних криз. Такі моделі також зменшують витрати й залежність від ресурсів і створюють нові джерела доходу через сервіси, оренду, ремонт і повторне використання.

Реалізація цих підходів ґрунтується на еко-дизайні, що передбачає врахування екологічного впливу на всіх етапах життєвого циклу продукції та підтримується політикою ЄС. Орієнтація на довговічність, ремонтпридатність і переробку зменшує утворення відходів та підвищує ресурсну ефективність.

Цифрові технології є основним інструментом підтримки циркулярних моделей. Штучний інтелект, машинне навчання та аналіз даних оптимізують виробництво, логістику та переробку відходів, а інтеграція з IoT, робототехнікою та 3D-друком підвищує точність екологічних рішень [4]

Державна політика суттєво стимулює перехід, адже розширена відповідальність виробника, екологічні податки та стимули для використання вторинної сировини роблять циркулярні моделі економічно привабливішими за лінійні. Важливим доповненням є фінансова система, що поступово інтегрує принципи сталого фінансування: за даними UNEP FI, банки та інвестиційні установи впроваджують green finance та ESG для підтримки циркулярних проєктів і зниження фінансових ризиків екологічного переходу.

ЄС демонструє ефективність циркулярної економіки через регулювання пакування, батарей і текстилю, розвиток переробки, EPR та заборону одноразового пластику. Наприклад, у Німеччині та Нідерландах це вже забезпечує високий рівень повторного використання матеріалів.

Ефективність циркулярної економіки проявляється у скороченні викидів CO₂, зменшенні відходів, підвищенні ресурсної ефективності та збереженні біорізноманіття (Eurostat; European Commission). Подальший розвиток моделі посилюватиметься завдяки Circular Economy Act (2026), політиці декарбонізації (net-zero) та впровадженню цифрових технологій, зокрема штучного інтелекту.

У ширшому контексті циркулярна економіка виступає елементом глобального управління сталим розвитком і Європейського зеленого курсу,

об'єднуючи питання ресурсної безпеки, кліматичної політики та збереження екосистем.

Реалізація цих механізмів потребує узгодженої координації дій на всіх рівнях управління, що забезпечується багаторівневим підходом. За оцінками OECD, ефективний перехід можливий лише за узгодженої взаємодії урядів, міст та міжнародних інституцій, де міста та регіони є ключовими осередками впровадження циркулярних рішень.

Таким чином, циркулярна економіка виходить за межі суто економічної концепції та набуває статусу нової моделі глобального управління, що інтегрує економічні, екологічні та інституційні механізми регулювання світового розвитку. Вона формує систему координації між державами, міжнародними організаціями, бізнесом і регіонами щодо ефективного використання ресурсів, скорочення відходів та зменшення екологічного навантаження і стає основою нової архітектури глобального управління.

Список використаних джерел:

1. Global Economic Diversification Index 2023 / A. Prasad et al. Mohammed bin Rashid School of Government, 2023. URL: <https://doi.org/10.46993/1/52> (date of access: 08.05.2026).
2. Global Economic Diversification Index 2023 / A. Prasad et al. Mohammed bin Rashid School of Government, 2023. URL: <https://doi.org/10.46993/1/52> (date of access: 08.05.2026).
3. Pietikäinen S. The Processes Regarding the Circular Economy in the European Parliament and Related Issues, Discussions, Activities and Challenges—A Personal Approach. *The Circular Economy in the European Union*. Cham, 2020. P. 43–54. URL: https://doi.org/10.1007/978-3-030-50239-3_5 (date of access: 08.05.2026).
4. Ellen MacArthur Foundation. The Business Opportunity of a Circular Economy. *An Introduction to Circular Economy*. Singapore, 2020. P. 397–417. URL: https://doi.org/10.1007/978-981-15-8510-4_20 (date of access: 08.05.2026).

Ткаченко Анастасія

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти вищої освіти, спеціальності 051

Економіка, факультет економічних відносин та фінансів, Державного біотехнологічного університету

Науковий керівник: Антощенкова Віталіна -

докт. екон. наук, проф., професор кафедри глобальної економіки, Державного біотехнологічного університету

КАТЕГОРІЯ СОБІВАРТОСТІ В ГОСПОДАРСЬКІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Собівартість продукції є центральним економічним показником, який безпосередньо визначає фінансову стійкість, конкурентоспроможність та загальну ефективність господарської діяльності підприємства. Вона представляє собою сукупність усіх витрат, пов'язаних з виробництвом і реалізацією одиниці продукції, включаючи прямі матеріальні, трудові витрати та накладні витрати. Стратегічне управління собівартістю не є просто бухгалтерською процедурою, а ключовим інструментом стратегічного управління, особливо в умовах жорсткої конкуренції та обмеженого впливу на ринкові ціни, як це часто має місце в Україні. Дослідження українських аграрних підприємств чітко вказують, що оскільки вони мають обмежений вплив на ціну реалізації сільськогосподарської продукції, основним напрямком підвищення рентабельності стає саме зниження собівартості виробництва.

Вплив собівартості на результати діяльності є прямим і фундаментальним. За незмінної ціни реалізації, будь-яке зниження собівартості призводить до пропорційного збільшення валового прибутку та, відповідно, чистого прибутку. Цей прибуток є первинним фінансовим джерелом для подальшого розвитку підприємства, інвестування в нові технології, розширення виробництва та виплати дивідендів. Навпаки, зростання собівартості призводить до зниження рентабельності, що обмежує інвестиційну привабливість підприємства та його здатність конкурувати на ринку, особливо коли конкуренти здатні пропонувати

аналогічну продукцію за нижчою ціною завдяки більш ефективному управлінню витратами. У кризових умовах, таких як повномасштабна збройна агресія проти України, проблема управління собівартістю набуває критичного значення для запобігання банкрутству, оскільки підприємства стикаються з фінансовими втратами, перебоями в постачанні та складнощами з виконанням зобов'язань [1, с.27].

Ефективне управління собівартістю вимагає синтезу різноманітних методів, оскільки жоден окремий підхід не здатний вирішити весь комплекс завдань. Сучасні підходи передбачають врахування впливу як внутрішнього, так і зовнішнього середовища на витрати. Серед ключових інструментів можна виділити системи стандарт-костингу та ABC-аналіз (Activity-Based Costing), які дозволяють не лише точно калькулювати витрати, але й ідентифікувати «вузькі місця» та невикористані витрати в операційних процесах [2, с.74]. Факторний аналіз собівартості є особливо корисним інструментом для обґрунтування напрямків інноваційного розвитку, оскільки він дозволяє кількісно визначити вплив окремих факторів (наприклад, зміни цін на сировину, продуктивності праці, енергоспоживання) на загальний рівень витрат і виявити резерви для їх зниження. У контексті України, де обсяги промислового виробництва значно скоротилися за роки незалежності через неефективне управління, впровадження таких сучасних систем обліку та контролю витрат є ваговою потребою. Оптимізація собівартості досягається через комплекс заходів, спрямованих на підвищення загальної ефективності виробництва, представлених в табл.1.

Таблиця 1. Заходи підвищення загальної ефективності виробництва

Напрями	Обґрунтування
Підвищення продуктивності	впровадження інноваційних технологій, які дозволяють збільшити обсяги виробництва при тих самих або навіть менших витратах .
Ресурсозбереження	зниження витрат сировини, матеріалів, енергії та води за рахунок модернізації обладнання та оптимізації технологічних процесів
Автоматизація та цифровізація	використання штучного інтелекту та систем керування для прогнозування попиту, оптимізації логістики та управління запасами, що зменшує витрати на зберігання та простой
Управління ланцюгами поставок	встановлення довгострокових партнерських відносин з постачальниками для отримання більш вигідних умов, а також оптимізація логістичних маршрутів

В Україні повномасштабна збройна агресія з 2022 року серйозно порушила безперервність бізнесу, пошкоджуючи інфраструктуру та створюючи гостру нестачу кваліфікованої робочої сили. Ці екзогенні шоки посилюють виробничі витрати [3]. Підприємства, які використовують динамічні системи моніторингу витрат, можуть виявити резерви, такі як перехід на альтернативні джерела енергії або перегляд контрактів з постачальниками, та перерозподілити заощадження на інновації. Наприклад, ініціативи з цифровізації, які оптимізують управління запасами або прогнозують потреби в технічному обслуговуванні, можуть забезпечити значне довгострокове уникнення витрат.

Отже, собівартість продукції це ключова категорія для оцінки ефективності господарської діяльності підприємства. Нормативне визначення та управління собівартістю дозволяє прийняти обґрунтовані управлінські рішення, підвищити конкурентоспроможність підприємства. Варто підкреслити, що аналіз собівартості є невід'ємною частиною оцінки економічної ефективності будь-якого виробничого процесу. Таким чином, глибоке розуміння структури собівартості та ефективне управління нею є стратегічною необхідністю для забезпечення діяльності будь-якого підприємства в сучасних умовах.

Список використаних джерел:

1. Самородов Б., Жемецке-Мілашауске А., Майборода А., Манько М.. Управління прибутком підприємств в умовах кризи: деякі особливості та система забезпечення. *Фінансово-кредитні системи: перспективи розвитку*. Харків. ХНУ імені В. Н. Каразіна. 2023. 2(9). С. 25-33.
2. Чернишенко О.І. Собівартість як економічна категорія. *Економічний журнал Одеського політехнічного університету*. 2024. № 3 (29). С. 70-79. <https://economics.net.ua/ejoru/2024/No3/70.pdf>.
3. Кучер А., Кучер Л., Антощенкова В.. Рефлексивний підхід у бізнесі, управлінні, економіці та маркетингу: інформаційне забезпечення ефективності бізнес-процесів. *Herald of Khmelnytskyi National University. Economic Sciences*, 2024. 330(3). С. 492-498. <https://doi.org/10.31891/2307-5740-2024-330-78>

Шептуха Олена

к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу

Харківського національного університету
міського господарства імені О.М. Бекетова

ЦИФРОВІ РЕКЛАМА ТА ПАБЛІК РІЛЕЙШЕНЗ: ОСОБЛИВОСТІ ЗАСТОСУВАННЯ ПІД ЧАС ВІЙСЬКОВОГО СТАНУ В УКРАЇНІ

Початок війни у 2022 році спричинив кардинальне падіння обсягів рекламного ринку в Україні. Найменших втрат у порівнянні з традиційними медіа зазнала саме інтернет-реклама, обсяги якої у 2022 році скоротилися на 42%, тоді як реклама на телебаченні впала на 81%, а у пресі — на 79% [2].

Основними тенденціями у цифровому сегменті стали:

1. Зміна споживчих пріоритетів: початково реклама зникла через недоречність, оскільки запити споживачів змістилися до базових потреб безпеки та виживання.

2. Галузеві зміни: після відновлення попиту влітку 2022 року лідером стала фармацевтична продукція, а згодом — сфера торгівлі, фінансів, послуг мобільних операторів.

3. Технічні виклики: зовнішня цифрова реклама зіткнулася з проблемою блекаутів восени та взимку 2022 року, що зробило трансляцію технічно неможливою [2].

У період військового стану соціальна реклама частково замінила комерційну, ставши регулятором суспільних настроїв та інструментом вирішення гуманітарних проблем. До завдань соціальної реклами відносяться:

1. Формування позитивного іміджу державних структур: Збройних сил України, Національної поліції, Державної служби з надзвичайних ситуацій тощо.

2. Мобілізація ресурсів: залучення громадян до волонтерства та демонстрація соціальної відповідальності бізнесу через благодійні внески.

3. Зміна поведінкових моделей: підтримка патріотизму та формування нових типів суспільних відносин [2].

Медіа та компанії перейшли до активного впровадження практик корпоративної соціальної відповідальності, де 75% активностей зосереджені на відповідальності перед суспільством [1]. Ключовими формами гуманітарної відповіді в цифровому просторі стали:

1. Краудсорсинг та фандрейзинг: збір коштів на потреби армії та допомогу переселенцям через соціальні мережі та офіційні сайти.

2. Інформаційна підтримка: створення віртуальних музеїв війни та спеціальних проєктів для об'єднання нації.

3. Об'єднання зусиль: створення Єдиного марафону та платформи «UA Разом» для централізованого інформування населення [1].

Цифрові платформи стали головним джерелом новин, випередивши традиційне телебачення. Telegram (47%), YouTube (32%) та Facebook (10%) охоплюють 89% усіх візитів до соціальних медіа в Україні. При цьому спостерігається висока довіра до офіційних джерел: повідомлень Президента України та Збройних сил України [1].

Особливо треба наголосити на важливості інформаційної гігієни. Хоча рівень поширення російської пропаганди на Facebook та X (Twitter) знизився після впровадження санкцій та модерації платформ, вона не зникла повністю. Основними поширювачами російської пропаганди часто виступають верифіковані акаунти, що мають значний вплив на аудиторію. Платформи видаляють лише близько 8-15% постів з недостовірним контентом, що підкреслює вразливість цифрового простору під час криз. Більшість українців (84%) знають про існування дезінформації, а 56% вважають, що саме держава має нести відповідальність за боротьбу з фейками [3].

Отже, цифрова реклама та PR під час війни трансформувалися з інструментів продажу в засоби національної єдності, психологічної підтримки та інформаційного захисту.

Список використаних джерел:

1. Безчотнікова С., Зражевська Н. Український медіаландшафт під час війни (2022–2024 рр.): трансформація, реакція на війну, динаміка медіаспоживання.

Інтегровані комунікації. 2024. № 18. URL:
<https://intcom.kubg.edu.ua/index.php/journal/article/view/335/284> (дата
звернення 5.05.2026 р.)

2. Лук'янихіна О. А. Комерційна і соціальна реклама під час війни. *Правова наука і державотворення в Україні в контексті інтеграційних процесів* : матеріали XIV Міжнар. наук.-практ. конф. Суми, 2023. С. 261–263. URL:
<https://dspace.univd.edu.ua/server/api/core/bitstreams/03851700-944d-4055-abf8-89c01702a262/content> (дата звернення 5.05.2026 р.)
3. Pierri F., Luceri L., Jindal N., Ferrara E. Propaganda and Misinformation on Facebook and Twitter during the Russian Invasion of Ukraine. *ArXiv*. 2022. URL:
<https://arxiv.org/pdf/2212.00419> (дата звернення 5.05.2026 р.)

Шумілов Єгор

здобувача першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти, 072 (D2) спеціальності,
факультет фінансів та банківської справи
Одеського національного економічного
університету

Науковий керівник: Бондаренко П.В. -
к.е.н., ст. викладач кафедри фінансового
менеджменту та фондового ринку
Одеського національного економічного
університету

ТРАНСФОРМАЦІЯ СТРАХОВОГО РИНКУ УКРАЇНИ

Страховий ринок відіграє фундаментальну роль у фінансовій системі, виступаючи стабілізатором соціально-економічних процесів. В умовах тривалої макроекономічної нестабільності вітчизняні страхові компанії проходять етап глибокої трансформації, що додатково посилюється стратегічним курсом країни на євроінтеграцію. Для розуміння поточних тенденцій розвитку страхового ринку доцільно проаналізувати динаміку кількості страхових компаній та обсягів їхніх валових премій, що подана на рис. 1.

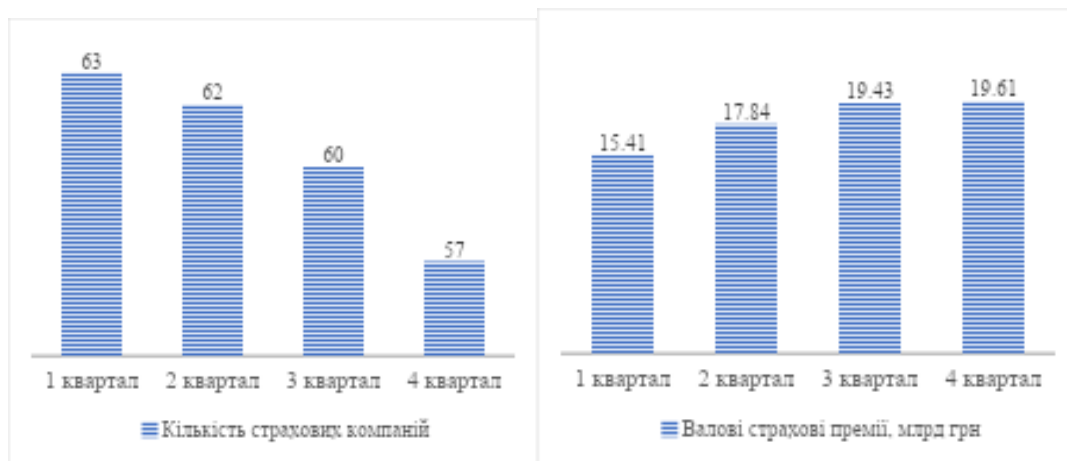

Рис. 1. Динаміка кількості страхових компаній України та обсягів валових страхових премій за кварталами 2025 року, од. та млрд. грн.

Джерело: побудовано автором на основі [2]

Як свідчать наведені дані, на вітчизняному ринку фіксуються дві виразні різноспрямовані тенденції. З одного боку, спостерігається стабільне скорочення кількості діючих страхових компаній протягом 2025 року їхня чисельність зменшилася з 63 до 57 установ. Цей процес є закономірним наслідком послідовної макропруденційної політики Національного банку України, спрямованої на очищення фінансового сектору та гармонізацію українського законодавства з нормами Європейського Союзу. Посилення вимог до капіталу, платоспроможності в рамках нового Закону України «Про страхування» та підготовка до впровадження європейських стандартів «Solvency II» змушують слабких гравців залишати ринок. Відбувається консолідація галузі – ринок стає більш концентрованим, а частка установ-лідерів суттєво зростає [4].

З іншого боку, попри зменшення кількості учасників та загального рівня проникнення страхування, обсяги валових страхових премій демонструють стійку позитивну динаміку. Проте варто наголосити на ключовому аспекті: таке збільшення обсягів надходжень зумовлене насамперед підвищенням тарифів на страхові послуги, а не розширенням клієнтської бази чи реальним збільшенням обсягів наданих послуг. Офіційна статистика підтверджує, що загальна кількість укладених договорів страхування за останні роки суттєво скоротилася, тому номінальне зростання премій відображає переважно інфляційно-ціновий фактор

та зростання середньої вартості страхових продуктів [4]. В умовах інфляційного тиску страховики змушені переглядати цінову політику для збереження власної рентабельності та формування надійних технічних резервів.

Процес трансформації також супроводжується низкою викликів для самих компаній. Запровадження жорсткіших стандартів діяльності, реєстрації та звітності створює додаткове фінансове та адміністративне навантаження на страховиків. Зокрема, галузь відчуває гострий брак кваліфікованих фахівців у сферах управління ризиками, комплаєнсу та актуарної діяльності. Крім того, компанії змушені інвестувати значні ресурси в цифровізацію своїх послуг та адаптацію програмного забезпечення до вимог нового Закону України «Про страхування» що, за оцінками дослідників, є необхідною умовою їхньої фінансової стійкості та виживання у конкурентному середовищі.

Отже, сучасна трансформація страхового ринку України характеризується процесами консолідації, очищення від неплатоспроможних установ та цінового коригування вартості послуг. Зростання валових премій за рахунок підвищення тарифів свідчить про адаптацію компаній до економічних реалій в умовах скорочення попиту. Для подальшого стратегічного розвитку ринку необхідне стимулювання реального інтересу населення до страхових продуктів, підвищення фінансової грамотності та формування збалансованого підходу до державного регулювання, що забезпечить стабільність національної економіки.

Список використаних джерел:

1. Метеленко Н. Г., Сіліна І. В., Жовнір-Василенко К. В. Адаптація страхового ринку України до глобальних викликів та євроінтеграції. *Економіка та суспільство*. 2025. № 71. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-71-50> (дата звернення: 05.05.2026).
2. Офіційний сайт Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua> (дата звернення 05.05.2026)
3. Закон України від 18.11.2021 № 1909-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1909-20> (дата звернення: 05.05.2026).
4. Журнал «Insurance TOP» : вебсайт. URL: <https://insurancetop.com> (дата звернення: 05.05.2026).

Яремус Софія

здобувачка освітнього ступеня

«Фаховий молодший бакалавр»,

спеціальності «Готельно-ресторанна справа»

спеціалізації «Готельне обслуговування»

Київського фахового коледжу туризму

та готельного господарства

Науковий керівник: **Джгуташвілі Н.М.** - к. е.

н., викладачка вищої категорії Київського

фахового коледжу туризму та готельного

господарства

АДАПТИВНІ СТРАТЕГІЇ УПРАВЛІННЯ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

Сучасна індустрія гостинності є однією з найбільш динамічних галузей економіки, що швидко реагує на глобальні та локальні зміни. В умовах воєнного стану, економічної нестабільності, цифрової трансформації та змін у поведінці споживачів особливої актуальності набуває впровадження адаптивних стратегій управління [1, с. 28].

Адаптивне управління передбачає здатність підприємства швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища, ефективно використовувати ресурси та впроваджувати інновації. Одним із ключових напрямів адаптивних стратегій є клієнтоорієнтованість та цифровізація бізнес-процесів.

Сучасні споживачі очікують персоналізованого сервісу, швидкого обслуговування та високого рівня безпеки. Використання інноваційних платформ для управління взаєминами з клієнтами (CRM-систем) та автоматизації процесів бронювання і обслуговування, дозволяє готелям більш точно сегментувати аудиторію, аналізувати поведінкові моделі гостей і пропонувати персоналізовані послуги.

Окрім цього, інноваційні рішення на базі штучного інтелекту можуть покращувати якість обслуговування через автоматизацію відповідей на запити, управління рецензіями та оперативне реагування на потреби клієнтів [2].

Використання аналітики даних дозволяє підприємствам формувати індивідуальні пропозиції та підвищувати лояльність клієнтів.

Вагомим складником адаптивних стратегій також виступає управління персоналом, орієнтоване на гнучкість і швидку трансформацію компетенцій.

У сучасних умовах працівники мають бути мультифункціональними, здатними оперативно навчатися та ефективно діяти в динамічному середовищі. У зв'язку з цим підприємства впроваджують гнучкі режими праці, інструменти дистанційного навчання та інноваційні підходи до мотивації персоналу.

Наступним важливим елементом адаптивних стратегій є диверсифікація послуг. Підприємства готельно-ресторанної сфери активно розширюють асортимент сервісів, інтегруючи коворкінг-простори, формати довготривалого проживання, сервіси доставки харчування та wellness-програми.

Наприклад, Mirotel Resort & SPA - цей готель впроваджує wellness-підхід через поєднання рекреаційних і медичних послуг:

- аква-зона (басейни, сауни, джакузі),
- фітнес-програми (йога, аквааеробіка, стретчинг),
- бальнеологічні процедури та діагностичні послуги [3].

Такий формат дозволяє створити комплексні програми оздоровлення на базі проживання.

Суттєвого значення в сучасних умовах набувають процеси управління ризиками та антикризового планування як інструменти забезпечення стійкості підприємств.

На окрему наукову увагу заслуговує імплементація гнучких управлінських підходів, зокрема концепцій Agile та Lean-менеджменту, що підвищують ефективність управлінських процесів.

З появою та розвитком генеративного штучного інтелекту з'явилися нові можливості для аналізу різних аспектів психології та поведінки споживачів і прогнозування сценаріїв розвитку споживчого ринку [4].

Таким чином, основним завданням стратегії розвитку підприємств індустрії гостинності в кризовий період є досягнення адаптаційних цілей підприємства з максимальною ефективністю та забезпечення змін в організації, відповідно до змін в зовнішньому середовищі [5].

Отже, адаптивні стратегії управління постають ключовим детермінантом сталого розвитку індустрії гостинності в умовах сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Кудла Н. Є. Менеджмент туристичного підприємства : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 344 с.
2. ІННОВАЦІЙНІ СТРАТЕГІЇ В ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ: АДАПТАЦІЯ ДО ТЕНДЕНЦІЙ РИНКУ ТА УПРАВЛІННЯ КОНКУРЕНТНИМИ ПЕРЕВАГАМИ. (2024). *Комунальне господарство міст. Серія: «Економічні науки»*, 7(188), 36-41. URL: <https://doi.org/10.33042/2522-1809-2024-7-188-36-41> (дата звернення: 07.04.2026 р.).
3. Офіційний сайт Mirotel resort & spa Трускавець. URL: <https://mirotel.ua/> (дата звернення: 05.04.2026 р.).
4. Bovsh, L., Hopkalo, L., Rasulova, A., Jgutashvili, N., & Sydorenko, T. (2026). Predictive Consumer Segmentation in Anti-Crisis Strategizing of the Hotel and Restaurant Business. In K. Mouloudj & A. Bouarar (Eds.), *Insights on Consumer Psychology in the Digital Landscape* (pp. 393-422). IGI Global Scientific Publishing. URL: <https://doi.org/10.4018/979-8-3373-2424-1.ch014> (дата звернення: 07.04.2026 р.).
5. Поворознюк І.М. Адаптаційні стратегії підприємств індустрії гостинності в умовах кризи. Теорія, практика та інновації розвитку туристичної і готельно-ресторанної індустрії: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції , 24-25 травня 2023р., Умань: ВПЦ «Візаві», 2023. С. 203-204. URI: <https://dspace.udpu.edu.ua/handle/123456789/15709> (дата звернення: 07.04.2026 р.).

Ясенчук Христина Володимирівна

студентка кафедри менеджменту та публічного управління Державний податковий університет, спеціальність 073 «Менеджмент»

Науковий керівник: Слюсарева Людмила Валеріївна,

доктор економічних наук, професор, професор кафедри управління та бізнес-адміністрування Державний податковий університет

ВПЛИВ МАРКЕТИНГОВОГО СЕРЕДОВИЩА НА ДІЯЛЬНІСТЬ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

У сучасних умовах розвитку ринку готельно-ресторанний бізнес функціонує в складному, динамічному та багатофакторному маркетинговому середовищі, яке безпосередньо впливає на ефективність діяльності підприємств, рівень їх конкурентоспроможності та здатність до адаптації. Маркетингове середовище формує сукупність умов, у яких функціонує підприємство, визначаючи не лише поточні результати, а й стратегічні напрями розвитку. Особливість цієї сфери полягає в тому, що вона тісно пов'язана з поведінкою споживачів, їхніми емоціями, очікуваннями та рівнем задоволеності, що значно підсилює роль маркетингу як ключового інструменту управління.

Зовнішнє маркетингове середовище охоплює фактори макрорівня, які підприємство не може контролювати, але змушене враховувати у своїй діяльності. До них належать економічні, політичні, соціально-культурні та технологічні чинники. В умовах сучасної України ці фактори набувають особливої ваги, оскільки нестабільність економічної ситуації, зміни в доходах населення та загальна невизначеність суттєво впливають на попит у сфері гостинності. Підприємства змушені швидко адаптуватися до нових умов, змінювати формат послуг, оптимізувати витрати та переглядати маркетингові підходи. Водночас розвиток цифрових технологій відкриває нові можливості для просування, комунікації та залучення клієнтів, що дозволяє частково компенсувати негативний вплив зовнішніх факторів [1].

Водночас значний вплив на діяльність сфери гостинності мають соціально-культурні фактори. Зміна способу життя населення, популяризація здорового харчування, зростання інтересу до екологічності та нових форматів дозвілля формують нові вимоги до послуг. Споживачі дедалі частіше обирають заклади не лише за ціною чи розташуванням, а й за атмосферою, цінностями бренду та загальним враженням. Це стимулює підприємства до впровадження концепцій сталого розвитку, використання локальних продуктів та створення більш емоційно орієнтованих маркетингових стратегій.

Особливу роль у сучасному маркетинговому середовищі відіграють технологічні фактори, які фактично трансформують підходи до ведення бізнесу. Використання цифрових платформ, автоматизованих систем управління, онлайн-бронювання та аналітики даних дозволяє підприємствам значно підвищити ефективність своєї діяльності. Крім того, технології дають змогу глибше розуміти поведінку споживачів, прогнозувати попит і формувати більш точні маркетингові рішення. У сучасних умовах цифровізація стає не просто конкурентною перевагою, а необхідною умовою успішного функціонування підприємств готельно-ресторанного бізнесу [1].

Не менш важливим є мікросередовище, яке включає безпосереднє оточення підприємства: споживачі, конкуренти, постачальники, контактні аудиторії та посередники. Саме на цьому рівні формується основна взаємодія, яка визначає результативність діяльності. Сучасний споживач стає більш обізнаним, вимогливим і чутливим до якості сервісу. Він очікує не просто отримання послуги, а певного досвіду, емоцій та індивідуального підходу. Це змушує підприємства готельно-ресторанного бізнесу переосмислювати свою маркетингову політику, орієнтуючись на персоналізацію, швидкість обслуговування та створення унікальної цінності для клієнта. У цьому контексті особливого значення набувають цифрові канали комунікації, соціальні мережі та онлайн-платформи, які дозволяють підтримувати постійний контакт зі споживачами та оперативно реагувати на їх потреби [2].

Конкурентне середовище також відіграє вагомую роль у формуванні маркетингової стратегії підприємств. Зростання кількості закладів, поява нових форматів обслуговування та активне використання сучасних технологій значно підвищують рівень конкуренції. У таких умовах підприємства змушені не лише підтримувати якість послуг, а й постійно шукати нові способи диференціації. Це може проявлятися у створенні унікальної концепції закладу, впровадженні інноваційних сервісів, використанні інтерактивних технологій або формуванні сильного бренду [3]. Маркетингові інновації стають одним із ключових інструментів підвищення конкурентоспроможності, адже дозволяють привернути увагу споживача та сформувати його лояльність.

Важливим аспектом впливу маркетингового середовища є також формування іміджу та репутації підприємства. У сфері обслуговування гостей репутація відіграє особливо значущу роль, оскільки вибір споживача часто базується на відгуках, рекомендаціях і загальному сприйнятті бренду. Негативна інформація може швидко поширюватися через цифрові канали, що вимагає від підприємств постійного моніторингу інформаційного поля та активного управління комунікаціями. Водночас позитивний імідж сприяє формуванню довіри, підвищує рівень лояльності клієнтів і забезпечує довгострокові конкурентні переваги. Окрім цього, важливо враховувати роль внутрішнього маркетингового середовища, яке включає персонал, корпоративну культуру та систему управління підприємством. Якість обслуговування безпосередньо залежить від професіоналізму працівників, їх мотивації та рівня залученості. Саме тому підприємства готельно-ресторанного бізнесу повинні приділяти значну увагу внутрішньому маркетингу, розвитку персоналу та створенню сприятливого робочого середовища. Це дозволяє не лише підвищити якість послуг, а й забезпечити стабільність діяльності та позитивне сприйняття бренду. Варто також зазначити, що маркетингове середовище є динамічним і постійно змінюється, що вимагає від підприємств високого рівня гнучкості та адаптивності. Уміння швидко реагувати на зміни, впроваджувати інновації та ефективно використовувати маркетингові інструменти стає визначальним

фактором успіху. Особливо це актуально в умовах кризових явищ, коли підприємства стикаються з різким скороченням попиту або зміною структури споживання. У таких ситуаціях саме маркетинг дозволяє знайти нові можливості для розвитку, утримати клієнтів і забезпечити стабільність діяльності [4].

Таким чином, маркетингове середовище має комплексний і багатовимірний вплив на діяльність готельно-ресторанного бізнесу. Воно визначає умови функціонування підприємств, формує попит, впливає на вибір стратегій розвитку та рівень конкурентоспроможності. У сучасних умовах особливого значення набуває здатність підприємств не лише реагувати на зміни, а й діяти на випередження, формуючи власне маркетингове середовище через впровадження інновацій, ефективні комунікації та орієнтацію на потреби споживачів. Саме це забезпечує довгострокову стабільність і розвиток підприємств у сфері гостинності.

Список використаних джерел:

1. Лисюк Т., Терещук О., Пасічник М. ІННОВАЦІЙНІ ТЕХНОЛОГІЇ У ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОМУ ГОСПОДАРСТВІ | Економіка та суспільство. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/1450> (дата звернення: 01.05.2026).
2. Даниленко О., Приходько К., Осієвський В. Цифровізація маркетингових стратегій у ресторанному бізнесі: від онлайн-бронювання до персоналізованих пропозицій. *Ресторанний і готельний консалтинг. Інновації*. URL: <https://restaurant-hotel.knukim.edu.ua/article/view/348675/337014> (дата звернення: 01.05.2026).
3. Кушнірук Г., Худоба В. Маркетингові інновації у ресторанному бізнесі | innovations and technologies in the service sphere and food industry. *Наукові видання Черкаського державного технологічного університету*. URL: <https://journals.chdtu.ck.ua/index.php/itsf/article/view/153> (дата звернення: 01.05.2026).
4. Богданівна Ж. З., Євгенівна С. М. Маркетингові інструменти стимулювання розвитку готельно-ресторанного бізнесу в умовах воєнного часу. *Zenodo*. URL: <https://zenodo.org/records/14876461> (дата звернення: 01.05.2026).

Божко С.А., Ходоровський С.О.

Божко С.А.

к.п.н., голова циклової комісії фізичного виховання та захисту України Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Ходоровський С.О.

викладач фізичного виховання
Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ФІЗИЧНА ПІДГОТОВКА ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ МОЛОДІ В УМОВАХ КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ

Актуальність дослідження.

Сучасні соціальні трансформації, зумовлені військовими загрозами, економічною нестабільністю, вимушеним переміщенням населення та гібридними впливами, актуалізують проблему формування соціальної стійкості молоді як ключової умови стабільності суспільства. Особливої значущості ця проблема набуває в умовах війни в Україні, коли діти та молодь зазнають впливу тривалого стресу, освітніх втрат, соціальної дезадаптації та безпекових ризиків [1; 2; 10].

У цьому контексті фізична культура розглядається не лише як засіб розвитку фізичних якостей, а як важливий компонент формування соціальної адаптації, психологічної витривалості, емоційної саморегуляції та готовності до дій у кризових ситуаціях [3; 4; 5]. Регулярна фізична активність, відповідно до сучасних міжнародних рекомендацій, є одним із чинників підтримання фізичного й психічного здоров'я дітей та підлітків, зниження рівня стресу й підвищення загальної життєстійкості [4; 6].

Фізична підготовка в сучасних умовах набуває ознак соціально-педагогічного інструменту, який забезпечує інтеграцію особистості в умовах

невизначеності, підвищує рівень її функціональної, поведінкової та громадянської готовності [7; 8]. Це дозволяє розглядати її як важливий елемент системи освіти, національного спротиву та формування культури безпечної поведінки молоді [8; 9].

Мета дослідження

Визначити роль фізичної підготовки у формуванні соціальної стійкості молоді в умовах сучасних кризових викликів.

Методи дослідження

У процесі дослідження застосовано:

- аналіз наукової літератури, міжнародних аналітичних матеріалів і нормативних документів з проблем фізичної активності, життєстійкості, соціально-емоційного розвитку та національної безпеки [2; 3; 4; 8; 9];
- соціально-педагогічний аналіз ролі фізичної культури у формуванні адаптивної поведінки молоді [5; 6; 7];
- системний підхід до інтерпретації феномену соціальної стійкості як інтегральної характеристики особистості [3; 5];
- узагальнення сучасних концепцій розвитку життєстійкості, соціально-емоційних навичок і психологічної витривалості молоді [3; 6; 7].

Результати дослідження.

У результаті дослідження встановлено, що фізична підготовка виконує комплексну функцію у формуванні соціальної стійкості молоді, яка проявляється через взаємодію фізіологічних, психологічних, соціальних і безпекових механізмів.

1. Фізіологічний механізм забезпечує підвищення рівня загальної витривалості, оптимізацію функціонального стану організму, профілактику гіподинамії та покращення адаптації до стресових впливів. Відповідно до рекомендацій Всесвітньої організації охорони здоров'я, систематична фізична активність є важливою умовою збереження здоров'я дітей і підлітків, підтримання функціональної працездатності та зниження ризиків, пов'язаних із малорухливим способом життя [4]. Дослідження також підтверджують, що

фізична активність може позитивно впливати на розвиток життєстійкості підлітків через покращення самопочуття, емоційної регуляції та адаптивної поведінки [5].

2. Психологічний механізм пов'язаний із розвитком саморегуляції, стресостійкості, впевненості у власних можливостях і здатності діяти в умовах невизначеності. Сучасні дослідження резильєнтності підлітків і молоді засвідчують ефективність цілеспрямованих програм, спрямованих на розвиток психологічної стійкості, адаптаційних ресурсів та соціально-емоційних навичок [3; 6]. У цьому аспекті фізична підготовка виступає не лише руховою активністю, а й педагогічним середовищем формування вольових якостей, самоконтролю та здатності долати труднощі.

3. Соціальний механізм проявляється у розвитку командної взаємодії, відповідальності, дисципліни, взаємопідтримки та соціалізації через спільну діяльність. Особливо важливим цей компонент є для дітей і молоді, які постраждали від війни, оскільки інклюзивні спортивні та фізкультурні програми можуть сприяти відновленню соціальних зв'язків, формуванню довіри, зниженню відчуття ізоляції та підвищенню рівня соціальної залученості [7]. У цьому контексті фізична культура виконує інтегративну функцію, поєднуючи рухову, виховну та соціально-психологічну складові.

4. Безпековий компонент передбачає формування готовності до дій у надзвичайних ситуаціях, засвоєння базових військово-прикладних навичок, розвиток громадянської відповідальності та готовності до участі в системі національного спротиву. Закон України «Про основи національного спротиву» визначає правові та організаційні засади підготовки громадян до національного спротиву [8]. Водночас оновлення змісту навчальної дисципліни «Захист України» спрямоване на посилення практико-орієнтованої, безпекової та громадянської складових підготовки здобувачів освіти [9]. Це створює передумови для інтеграції фізичної підготовки, військово-прикладних умінь і соціальної відповідальності в єдину освітню систему.

Отже, регулярна фізична активність сприяє формуванню адаптивної поведінки, розвитку стресостійкості, зміцненню соціальних зв'язків і підвищенню готовності молоді до дій в умовах кризових викликів [4; 5; 7]. Фізична підготовка у цьому контексті постає як багатофункціональний чинник соціальної стійкості, що поєднує здоров'язбережувальний, психологічний, виховний і безпековий потенціал.

Наукова новизна.

Наукова новизна дослідження полягає у розгляді фізичної підготовки як багаторівневої системи формування соціальної стійкості молоді, що інтегрує фізіологічні, психологічні, соціальні та безпекові компоненти розвитку особистості. На відміну від традиційного підходу, у якому фізична культура переважно трактується як засіб фізичного розвитку, у цьому дослідженні вона розглядається як соціально-педагогічний механізм підвищення адаптаційного потенціалу молоді в умовах кризових викликів [3; 5; 7].

Практичне значення.

Результати дослідження можуть бути використані:

- у закладах освіти при модернізації програм фізичного виховання та посиленні їх здоров'язбережувальної, виховної й соціально-адаптаційної спрямованості [10];
- у процесі впровадження оновленої навчальної дисципліни «Захист України» з урахуванням потреб формування безпекових, громадянських і практичних компетентностей молоді [9];
- при розробленні програм формування життєстійкості, соціально-емоційних навичок і психологічної витривалості дітей та молоді, зокрема в умовах війни, вимушеного переміщення та соціальної нестабільності [2; 3; 6; 7].

Висновки.

Фізична підготовка виступає важливим чинником формування соціальної стійкості молоді в умовах кризових викликів. Її вплив реалізується через розвиток фізичної працездатності, функціональної витривалості, саморегуляції,

стресостійкості, командної взаємодії, соціальної відповідальності та готовності до дій у надзвичайних ситуаціях [4; 5; 8; 9].

Інтеграція фізичної підготовки у систему освіти дозволяє підвищити рівень адаптації, психологічної витривалості й громадянської відповідальності молодого покоління, що має стратегічне значення для розвитку держави, зміцнення суспільної згуртованості та формування культури національної стійкості [1; 2; 7; 8].

Список використаних джерел

1. UNICEF. *Situation Analysis of Children in Ukraine: 2024*. UNICEF Ukraine, 2024.
2. OECD. *Supporting the Social and Emotional Well-being of Refugee Students from Ukraine in Host Countries*. Paris : OECD Publishing, 2022.
3. OECD. *Social and Emotional Skills for Better Lives*. Paris : OECD Publishing, 2024.
4. World Health Organization. *WHO Guidelines on Physical Activity and Sedentary Behaviour*. Geneva : World Health Organization, 2020.
5. Li X., Wang J., Yu H. et al. How does physical activity improve adolescent resilience? Serial indirect effects via self-efficacy and basic psychological needs. *PeerJ*. 2024. Vol. 12. Article e17059. DOI: <https://doi.org/10.7717/peerj.17059>.
6. Ciren Z., Tsui H. K. H., Chan S. K. W. Effects of resilience interventions for adolescents and young adults without psychiatric diagnoses: a systematic review and network meta-analysis of randomized controlled trials. *Adolescent Research Review*. 2025. DOI: <https://doi.org/10.1007/s40894-025-00270-6>.
7. UNICEF. *Building Resilience of Children Affected by War in Ukraine through Inclusive Sports*. UNICEF, 2024.
8. Про основи національного спротиву : Закон України від 16.07.2021 № 1702-IX // База даних «Законодавство України» / Верховна Рада України. 2021.
9. Міністерство освіти і науки України. Модельна навчальна програма «Захист України. Інтегрований курс». Київ : МОН України, 2024.

10. Міністерство освіти і науки України. Модельна навчальна програма «Фізична культура. 5–9 класи». Київ : МОН України, 2024.

Воронова Галина Віталіївна

кандидат філософських наук,
доцент кафедри загальнотеоретичної та
прикладної підготовки,
Київський фаховий коледж туризму та
готельного господарства, м. Київ

СОЦІОГУМАНІТАРНИЙ ВЕКТОР ХХІ СТОЛІТТЯ: КЛЮЧОВІ ВИКЛИКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Динамізм та суперечливість процесів сучасного світу зумовлюють особливу роль соціогуманітарних наук у ХХІ столітті, глобалізація, тотальна цифровізація та ціннісні трансформації формують нове поле викликів, що потребують глибокої наукової рефлексії. Сьогодні гуманітаристика стає не просто описовою дисципліною, а й стратегічним інструментом формування сталого суспільства.

Однією з найважливіших проблем про яку слід говорити є вплив глобалізації на соціальні та культурні процеси. Глобалізація сприяє інтеграції світового співтовариства, посиленню економічних і культурних зв'язків між країнами, розвитку міжнародного співробітництва, але так само вона призводить до уніфікації культур, зникнення локальних традицій та загострення проблеми національної ідентичності, тому особливо актуальним вважається питання збереження культурної спадщини в умовах глобального інформаційного простору. Крім того, глобалізація посилює міграційні процеси, що, у свою чергу, породжує нові соціальні виклики, пов'язані з інтеграцією мігрантів, міжкультурною комунікацією та запобіганням конфліктам [1].

Складність сучасних соціальних феноменів унеможливорює їх вивчення в межах однієї галузі, аналіз поведінки людини у цифровому середовищі сьогодні вимагає синергії соціології, психології та когнітивних технологій. Така

методологічна конвергенція дозволяє досягнути суспільні процеси цілісно, хоча й ставить перед вченими складні завдання щодо узгодження різних наукових підходів. [2].

Перехід суспільних комунікацій у віртуальну площину став тим ХХІ століття, до якого гуманітарна думка виявилася цілком не готовою, соціальні мережі та цифрові платформи, онлайн-комунікації докорінно змінили архітектуру людських відносин. Але разом із цифровізацією постає низка проблем, зокрема загроза інформаційної безпеки, поширення фейкових новин і маніпуляцій, кіберзлочинність та втрата приватності, тому особливо актуальними постають сьогодні етичні питання використання штучного інтелекту, зокрема відповідальність за рішення, прийняті алгоритмами, а також проблема контролю над великими масивами даних [3].

Традиційна моральна матриця зазнає суттєвої ерозії під тиском глобального прагматизму, спостерігається парадоксальне поєднання утвердження прав людини з посиленням радикального індивідуалізму та дефіцитом довіри до соціальних інститутів. У цьому контексті соціогуманітарні науки мають стати фундаментом для розробки нових ціннісних орієнтирів, що забезпечать суспільну солідарність [1].

Соціальна нерівність залишається потужним дестабілізуючим фактором. Незважаючи на економічний розвиток, у багатьох країнах світу спостерігається значний розрив між багатими та бідними, ця нерівність проявляється у обмеженні доступу до освіти, медицини, інформаційних ресурсів і можливостей самореалізації, і, відповідно, це призводить до соціальної напруженості, зростання протестних настроїв і політичної нестабільності, тому саме соціогуманітарні науки покликані досліджувати причини цих явищ і розробляти ефективні механізми їх подолання [4].

Важливою складовою сучасних досліджень постає проблема розвитку освіти. У ХХІ столітті освіта стає безперервним процесом, що триває протягом усього життя, змінюються підходи до навчання, акцент переноситься з передачі знань на формування компетентностей, критичного мислення та здатності до

адаптації, поширення дистанційної освіти та цифрових технологій відкриває нові можливості для доступу до знань, однак водночас ставить питання якості освіти та необхідності розвитку цифрових навичок [5].

Особливого значення в сучасних умовах набуває вплив воєн, криз і глобальних потрясінь на розвиток соціогуманітарних наук. Збройні конфлікти, економічні кризи та пандемії змінюють соціальну структуру суспільства, впливаючи на психологічний стан людей та визначають нові напрями наукових досліджень. Для України ця проблема, на жаль, є особливо актуальною, оскільки війна суттєво впливає на всі сфери життя. У таких умовах соціогуманітарні науки відіграють важливу роль у дослідженні процесів відновлення суспільства, формування національної ідентичності та забезпечення соціальної стійкості [6].

Надзвичайно затребуваним є соціогуманітарний аспект екологічної свідомості та сталого розвитку, хоча ця тема традиційно належить до природничих наук. Питання екологічної відповідальності, зміни поведінки людей і формування екологічної культури стають перспективними напрямками досліджень, соціогуманітарні науки допомагають зрозуміти, як соціальні та культурні фактори впливають на ставлення людини до навколишнього середовища.

Ще однією вагомою проблемою є криза довіри до науки та інформації. У сучасному інформаційному суспільстві люди стикаються з величезними обсягами даних, серед яких складно відрізнити достовірну інформацію від неправдивої і все це підриває авторитет науки, ускладнюючи процес прийняття обґрунтованих рішень. У таких умовах соціогуманітарні науки повинні сприяти розвитку критичного мислення та медіаграмотності.

Підсумовуючи, соціогуманітарні науки у XXI столітті розвиваються в умовах складних і взаємопов'язаних процесів і вони стикаються з такими проблемами, як глобалізація, цифровізація, трансформація цінностей, соціальна нерівність, освітні зміни, вплив воєн і криз, екологічні виклики та інформаційні ризики. Для їх вирішення потрібен комплексний, міждисциплінарний підхід та активна взаємодія між науковцями різних галузей, тому що саме

соціогуманітарні науки відіграють ключову роль у формуванні гуманістичного, справедливого та стійкого суспільства.

Список використаних джерел

1. Соціально-гуманітарні проблеми XXI століття: актуальність, багатополарність, перспективи розвитку : матеріали наук.-практ. конф. (Полтава, 2022). URL: <https://www.researchgate.net/publication/369650579>
2. Батрин Т. Сучасні проблеми соціогуманітарних наук // Вектори розвитку науки і бізнесу в глобальному середовищі. 2019. С. 259-261. URL: <http://dspace.tneu.edu.ua/handle/316497/36603>
3. Hagerty A., Rubinov I. Global AI Ethics: A Review of the Social Impacts and Ethical Implications of Artificial Intelligence. 2019. URL: <https://arxiv.org/abs/1907.07892>
4. Syvyi M. та ін. Distance learning as innovation technology of school geographical education. 2022. URL: <https://arxiv.org/abs/2202.08697>
5. Nazarovets S. The publication activity and migration trends of Ukrainian scientists in the social sciences and humanities during the war. 2024. URL: <https://arxiv.org/abs/2412.11719>

Гнатюк Володимир

д. філ. з політ. н., н. с.

Міжнародного інституту освіти,
культури

і зв'язків з діаспорою

Національного університету «Львівська
політехніка»

СУЧАСНІ УМОВИ ДЛЯ РОЗВИТКУ ГРОМАДСЬКОГО АКТИВІЗМУ УКРАЇНЦІВ В ЕСТОНІЇ ТА ЛАТВІЇ: ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ

Повномасштабна агресія росії проти України обумовила хвилю вимушеної міграції українців до країн Європи, зокрема Балтійського регіону.

Так, за даними УВКБ ООН [1], станом на кінець 2025 – початок 2026 років в Естонії та Латвії перебуває понад 40 тис. та 31 тис. українців відповідно. Такий стрімкий приплив мігрантів не міг не спричинити трансформаційні процеси усередині української діаспори і в приймаючих суспільствах загалом. У цьому контексті особливої ролі набуває вивчення організацій українців, які постали суб'єктами представництва інтересів мігрантів та головними осередками їхнього національно-культурного й освітнього розвитку. Водночас ефективність об'єднань безпосередньо залежить від середовища, у якому вони функціонують. Тому виникає необхідність аналізу сучасних умов розвитку громадського активізму, зокрема в Латвії та Естонії, які, попри спільний регіональний простір, мають свої національні відмінності.

Джерелами для аналітичної роботи є результати комплексних досліджень, що проведені у 2024–2026 роках [2; 3]. Вони дозволяють відобразити сучасний стан умов для розвитку громадського активізму українців у зазначених країнах у порівняльній перспективі після початку повномасштабного вторгнення. Дотепер жодних спроб серед науковців реалізувати це завдання не було.

Загалом вектори розвитку громадської діяльності українців визначаються комбінацією з внутрішньої мотивації мігрантів та зовнішніх інституційних умов. Попри спільні виклики, спричинені війною з 2022 року, дві країни сформували свої моделі підтримки громадської активності. Їх порівняльний аналіз дозволяє якраз виокремити наступні ключові аспекти, зокрема:

1. *Державна підтримка та нормативно-правове поле.* У Латвії важливою специфікою було делегування державних функцій на місцевому рівні. Латвійські муніципалітети укладали низку договорів з об'єднаннями українців на надання різних соціальних послуг, чим *de facto* інтегрували громадський сектор у систему державного управління. Не менш практичним став інститут «кейс-менеджерів» (спеціалізовані соціальні працівники або координатори, котрі закріплюються за конкретною людиною / сім'єю для

комплексного супроводу), що функціонує як місток між мігрантом і бюрократичним апаратом, зменшуючи навантаження на активістів у питаннях первинної адаптації. В Естонії акценти були спрямовані на цифрову прозорість та грантову мобільність. Так, реєстрація через *e-Residency* та електронний «Реєстр неприбуткових організацій» мінімізував корупційні ризики і час на запуск різних ініціатив. Держава – через Міністерство культури та Касу безробіття – стимулювала допомогу у формі проєктної діяльності, спрямованої на стратегічну інтеграцію та вихід на ринок праці. В обох країнах сформувалося сприятливе поле для активізму, проте механізми взаємодії з різними інститутами держави були відмінними;

2. *Специфіка громадського сектору* («давні» versus «нові» спілки). У Латвії є організації українців, засновані ще у 90-х роках ХХ століття, частина яких була виключена зі Світового конгресу українців (СКУ) через проросійські впливи ще до початку повномасштабного вторгнення. Представники «новостворених» та проукраїнських об'єднань змушені не лише допомагати воєнним мігрантам, а й зробити своєрідний ребрендинг (створення Конфедерації «ВІЧЕ» як акумуляції патріотичних сил) і дієву демонстрацію проукраїнської позиції, відмежовуючись від токсичної, ворожої та деструктивної радянської / проросійської спадщини. В Естонії «нові» об'єднання виникали також як відповідь на гуманітарні виклики. Але там чіткіше виділялася відмінність між ними й «давніми» спілками (попри наявність двох «парасолькових» структур, що поєднували обидва види). Перші – «нові» – функціонують як системи, яким властива структура з домінуванням горизонтальних зв'язків та багатофункціональністю членів. Це забезпечувало їм вищу конкурентоздатність, особливо у залученні фінансування від міжнародних донорів. Натомість «давні» спілки, попри трансформації від початку вторгнення, залишалися акцентованими на питаннях збереження ідентичності у вимірах, як національному, етнічному та культурному. Вони мають об'єктивно більш сталі зв'язки з естонським громадським і державним секторами та характеризувалися ієрархічністю та

нижчим рівнем оперативності у прийнятті рішень. Важливим чинником диференціації серед спілок став контекст «розриву» між поколіннями, що обумовив низку відмінностей: демографічний профіль, способи залучення коштів, питання цифровізації, широта налагоджених контактів на ін.;

3. *Основні напрями активізму.* Попри подібність в меті – допомога Україні та збереження української ідентичності – наповнення активізму відрізнялося. На сучасному етапі діяльність спілок вийшла за межі культурного представництва, охопивши інші важливі сфери діяльності громад.

Зокрема у Латвії можна виділити наступні напрями роботи НУО:

- *делегування соціальних послуг.* Спілки взяли на себе роль посередників у наданні гуманітарної та соціальної допомоги, співпрацюючи з муніципалітетами через договори делегування функцій на регулярній основі;
- *адвокація та юридичний супровід.* Важливим став захист прав українців на ринку праці та роз'яснення специфіки латвійського законодавства;
- *інформаційний спротив.* Увага до боротьби з російськими наративами в місцевому інфопросторі.

Натомість в Естонії були прикметні такі особливості:

- *освітня і мовна інтеграція.* Акцент на курсах вивчення естонської мови та адаптації дітей до місцевої системи освіти;
- *цифрове волонтерство.* Використання е-платформ у наданні допомоги та створення цифрових хабів для обміну досвідом;
- *психологічна реабілітація.* Фокус на ментальному стані мігрантів через залучення грантових ресурсів.

При цьому, спільними векторами діяльності для обох країн стали:

- *Допомога ЗСУ.* Організація постійних зборів коштів на різні потреби;
- *Культурна дипломатія.* Проведення акцій на підтримку українців і показ українського питання у приймаючому суспільстві.

Таким чином, у Латвії спостерігалася модель «соціального партнерства», де активізм інтегрований у державну систему завдяки механізму

делегування. В Естонії реалізовувалася модель «інноваційної інтеграції» з особливим акцентом на цифровому форматі волонтерства, тобто «smart-активізму».

Загалом аналіз даних дозволяє окреслити також і виклики, з якими спілки стикаються в Латвії та Естонії: безпекові, ресурсні та внутрішньоорганізаційні. Так, геополітичне розташування і специфіка етнополітичного складу країн Балтії зумовлюють високий рівень вразливості українського активізму до зовнішніх інформаційних та фізичних загроз. Спільним бар'єром для обидвох країн є криза простору. Більшість новостворених організацій не мають власних приміщень, що спричиняє адміністративну залежність та складність сталого планування. Окрім цього, моделям є властива також проблема «волонтерського перевантаження», коли лідери «новостворених» об'єднань поєднують проєктний менеджмент із повноцінною професійною зайнятістю. А неоплачуваний характер громадської праці, навіть у межах міжнародних проєктів, призводить до швидкої емоційної деструкції та дефіцит кваліфікованих кадрів у майбутньому.

Отже, порівняльний аналіз умов розвитку громадського активізму в Латвії та Естонії дозволяє зробити такі узагальнення:

- *диференціація моделей взаємодії з державою.* Попри високу лояльність обох держав до українських воєнних мігрантів, сформувалися відмінні формати підтримки: інституційно-сервісна в Латвії та цифрово-ліберальна в Естонії;
- *трансформація суб'єктності громади.* «Нова хвиля» активізму зумовила якісні зміни. В Латвії відбулася ідеологічна фільтрація та боротьба за очищення «українського» від «проросійського» елементу. В Естонії реалізовано перехід до горизонтальних мережевих структур, що показали вищу адаптивність;
- *еволюція функціоналу.* Спілки трансформувалися з винятково культурно-просвітницьких осередків у багатопрофільні центри;

- *критична загроза сталості*. Спільним викликом досі залишається розрив між високим рівнем відповідальності активістів і дефіцитом базових ресурсів. Професіоналізація громадського сектору залежатиме від здатності перетворити «ситуативне волонтерство» на сталу систему з незалежною ресурсною базою. Це дозволить мінімізувати ризики виснаження кадрів та бути готовими до зовнішніх викликів.

Список використаних джерел:

1. UNHCR. Ukraine Refugee Situation – Data Explanatory Note. Operational Data Portal. 2026. URL: <https://data.unhcr.org/en/situations/ukraine> (Retrieved April 16, 2026).
2. Громадотворення українців в Естонії. Результати дослідження / І. Ключковська, О. П'ятковська, О. Долінська, В. Гнатюк. Львів : МІОК, 2025. 111 с.
3. Українці в Латвії: інтеграція і громадотворення під час повномасштабної російсько-української війни: результати дослідження / В. Гнатюк, О. П'ятковська, В. Черепенчук ; за заг. ред. І. Ключковської. Львів : [Електронне видання], 2026. 124 с.

Грач Світлана

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Туризм і рекреація», відділення бакалаврату КТГГ, гр. Тб-23

Науковий керівник: кандидат наук з державного управління, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Красавцева Л. Ю.

СТАТИСТИЧНИЙ АНАЛІЗ ДИНАМІКИ ПОПИТУ НА ПРОДУКТИ ХАРЧУВАННЯ В СЕКТОРІ NORESA ЯК ІНДИКАТОР ТУРИСТИЧНОЇ АКТИВНОСТІ

Традиційні методи статистичного обліку туристичних потоків, що базуються на даних готелів та пунктів пропуску, часто мають часовий лаг і не повною мірою відображають реальну картину споживання. В сучасних умовах

цифровізації бізнесу дані ланцюгів постачання в секторі HoReCa стають «швидким» статистичним індикатором. Аналіз закупівель продовольчих товарів дозволяє оцінити не лише кількість відвідувачів, а й їхній споживчий профіль, що є критично важливим для стратегічного менеджменту дестинацій [4].

Метою дослідження є обґрунтування використання показників дистрибуції продуктів харчування (на прикладі досвіду компаній-лідерів ринку, таких як Global Foods) як релевантного інструменту статистичного моніторингу туристичного ринку [3].

У роботі використано методи аналізу динамічних рядів для виявлення сезонних коливань, метод порівняння середніх величин та індексний метод для оцінки структурних зрушень у споживанні.

Проведена статистична обробка даних постачання (рис. 1) чітко демонструє нерівномірність попиту на преміальну продукцію (на прикладі морепродуктів) протягом року. Чітко виділяються два піки: весняний (березень-травень) та найбільш виражений зимовий (грудень-січень). Зростання обсягів закупівель у грудні на 65% порівняно із середньорічним показником є прямим індикатором активізації святкового внутрішнього туризму та збільшення витатків туристів на гастрономію [2].

Рис. 1. Сезонні коливання обсягів постачання морепродуктів у заклади HoReCa як індикатор туристичної активності.

(Джерело: власна розробка на основі статистичних даних дистрибуції)

На графіку чітко видно залежність між календарем туристичних подій та обсягами реалізації продукції:

Травневий пік: Відображає початок сезону пікніків та зростання внутрішнього туризму на весняні свята.

Серпневий підйом: Традиційний пік літніх відпусток [1].

Грудневий максимум (+65%): Найбільш значущий статистичний показник, який демонструє «святковий бум» та масові подорожі на новорічні канікули. Саме цей показник є ключовим індикатором для нашого дослідження.

Статистичне спостереження за ринком HoReCa дозволяє виокремити три ключові вектори аналізу:

Кореляція між туристичним сезоном та обсягами реалізації специфічних груп товарів. Статистика показує, що попит на інгредієнти для автентичних кухонь (наприклад, рибної продукції, спеціалізованих соусів та рису для японської кухні) має чітко виражену сезонність, яка на 85-90% збігається з піками внутрішнього туризму. Розрахунок коефіцієнтів сезонності дозволяє бізнесу та державним органам прогнозувати навантаження на інфраструктуру задовго до офіційних звітів засобів розміщення.

Структурно-асортиментний аналіз як метод вивчення показників якості турпотоку. Статистичне групування товарів за ціновими категоріями дозволяє визначити тип туризму, що домінує в регіоні. Збільшення частки преміальних інгредієнтів у загальній структурі поставок свідчить про розвиток ділового та індивідуального елітарного туризму, тоді як домінування базового асортименту вказує на масовий бюджетний сегмент.

Щодо логістичної статистики та територіального розвитку, варто зауважити, що географічний розподіл обсягів постачання дозволяє ідентифікувати «точки зростання». Статистичне зростання замовлень у раніше непопулярних локаціях є випереджаючим індикатором формування нових туристичних магнітів.

Математичне підкріплення. Для підвищення точності прогнозів доцільно застосовувати модель лінійної регресії, де залежною змінною (Y) виступає

кількість туристів, а незалежною (X) — обсяг закупівель ключових продовольчих категорій [4].

Висновки. Статистичний аналіз попиту в HoReCa є високоефективним непрямым методом вивчення туризму. Використання даних дистриб'юторів продуктів харчування дозволяє отримувати оперативну інформацію про стан ринку, мінімізувати ризики дефіциту ресурсів та розробляти точніші маркетингові стратегії для розвитку туристичного потенціалу регіонів.

Список використаних джерел:

1. [Туризм в Україні: Статистичний збірник / Державна служба статистики України. Київ, 2025. 120 с.](#)
2. [Огляд ринку ресторанного бізнесу \(HoReCa\) в Україні: тенденції та прогнози на 2024–2026 рр.](#)
3. Аналітичні звіти відділу логістики та збуту ТОВ «Глобал Фудс» за період 2024–2026 рр. [Внутрішнє джерело].
4. [Лук'яненко І. Г. Економетричне моделювання. Київ: НаУКМА, 2003.](#)

Жигadlo Сергій

здобувач освіти III курсу, спеціальності 076
Підприємництво та торгівля
Науковий керівник: **Чайка С.А.** –
кандидат філософських наук, спеціаліст
вищої категорії, викладач методист
Київського фахового коледжу туризму
та готельного господарства

ОСВІТА ЯК СОЦІАЛЬНИЙ ІНСТИТУТ: ІСТОРИЧНІ МОДЕЛІ ТА ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ЛЮДСЬКОГО КАПІТАЛУ

У сучасному суспільстві освіта виконує функції не лише передання знань, а й соціалізації особистості, формування професійної структури суспільства та розвитку людського капіталу. В умовах глобалізації, цифровізації та переходу до інформаційного суспільства її роль істотно зростає. Освіта стає стратегічним

ресурсом держави, що визначає рівень соціально-економічного розвитку та інноваційний потенціал країни.

У соціологічному аспекті освіта розглядається як соціальний інститут, який забезпечує відтворення соціальної структури, соціальну мобільність та інтеграцію особистості в систему суспільних відносин. Через освітню систему суспільство передає культурні цінності, соціальні норми й професійні компетентності. Для України це питання набуває особливої актуальності в умовах післявоєнного відновлення та інтеграції до європейського освітнього простору.

Метою дослідження є аналіз освіти як соціального інституту, характеристика історичних моделей її розвитку та визначення сучасних підходів до формування людського капіталу.

Освіта виконує низку важливих соціальних функцій: соціалізаційну, культурно-трансляційну, професійну, стратифікаційну та інноваційну. Вона виступає одним із головних механізмів соціальної мобільності, оскільки через здобуття освіти особа отримує можливість підвищення соціального статусу та професійної реалізації [1, с. 148].

Історичний розвиток освітніх систем відображає трансформацію суспільних потреб. **Традиційна** модель освіти, характерна для аграрного суспільства, була орієнтована на передання знань і культурних традицій від покоління до покоління та мала переважно елітарний характер. Соціологічно така модель забезпечувала стабільність соціального порядку та збереження культурної спадщини. Проте доступ до освіти був обмеженим, що посилювало соціальну нерівність. **Індустріальна** модель сформувалася під впливом розвитку промисловості та характеризувалася масовістю, стандартизацією навчання і підготовкою кадрів для виробництва. Освіта виконувала функцію професійного відбору та соціальної стратифікації. Саме в цей період вона стала одним із головних механізмів соціальної мобільності.

Сучасна **постіндустріальна** модель базується на цифровізації, компетентнісному підході, академічній мобільності та концепції «освіти

впродовж життя». У центрі сучасної освіти перебувають критичне мислення, здатність до адаптації та самостійного здобуття знань. Освіта перетворюється на відкриту систему розвитку людського потенціалу.

У сучасній науці людський капітал розглядається як сукупність знань, навичок і компетентностей, що забезпечують економічний та соціальний розвиток держави. Освіта виступає основним механізмом його формування. Інвестування в людський капітал є важливим чинником інноваційного розвитку економіки України [4, с. 178]. Освіта сприяє підвищенню соціальної мобільності, розвитку громадянської відповідальності, зниженню рівня безробіття та соціальній інтеграції.

Важливого значення набувають соціальні інновації в освіті, що передбачають інтеграцію науки, бізнесу та освітнього процесу. Сучасні університети дедалі більше функціонують як центри інноваційного розвитку та формування конкурентоспроможного людського капіталу [5, с. 43].

Для України формування людського капіталу має особливе значення в умовах війни та післявоєнного відновлення.

Ключовими викликами залишаються міграція висококваліфікованих кадрів, нерівний доступ до якісної освіти, недостатнє фінансування та потреба в цифровій модернізації освітньої системи.

У цих умовах освіта як соціальний інститут виступає стратегічним ресурсом держави та важливим чинником післявоєнного відновлення. Таким чином, освіта є одним із базових соціальних інститутів, що забезпечує соціалізацію особистості, передачу культурного досвіду та формування професійної структури суспільства. Як зазначено в соціологічній теорії, соціальні інститути виникають для задоволення базових потреб суспільства та забезпечення його стабільності [3, с. 64].

Освіта в цьому контексті виконує стратегічну функцію — формує людський потенціал держави. Історична еволюція освітніх моделей демонструє перехід від традиційної системи передання знань до інноваційної моделі, орієнтованої на розвиток компетентностей і людського капіталу.

Сучасні підходи до розвитку освіти — цифровізація, компетентнісний підхід та інтеграція науки й бізнесу — сприяють модернізації освітньої системи та забезпечують формування конкурентоспроможного людського капіталу.

Для України розвиток освіти має стратегічне значення в умовах післявоєнного відновлення та подальшого соціально-економічного розвитку.

Список використаних джерел:

1. Соціологія: підручник / за ред. В. М. Пічі. 4-те вид., виправл. Львів: Магнолія 2006, 2009. 293 с.
2. Дейнека В. В., Москвін Я. В. Філософія освіти: навч. посіб. 2-ге вид., оновл. Харків: ХНМУ, 2024. 72 с.
3. Рожанська Н. В., Дрожанова О. М., Онофрійчук О. А. Загальна соціологічна теорія: навч. посіб. Миколаїв: Вид-во ЧНУ ім. Петра Могили, 2017. 336 с.
4. Дашко І. М., Федина С. А. Інвестування в людський капітал як фактор інноваційного розвитку економіки України. Актуальні проблеми сталого розвитку. 2025. Т. 2, № 5. С. 178–185.
5. Осецький В., Кирильчук О., Савчук Н. Соціальні інновації в освіті – драйвери розвитку людського капіталу. Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. Економіка. 2020. № 1 (208). С. 42–48.

Зізоря Уляна

здобувачка фахової передвищої освіти,
спеціальності «Туризм та рекреація»,
Відокремленого структурного підрозділу
«Економіко-правничий фаховий коледж
Запорізького національного університету»

Науковий керівник: Носик М.О. – к.і.н.,
викладач-методист, спеціаліст вищої категорії,
голова циклової комісії суспільних дисциплін та
права

РУЙНУВАННЯ СТАЛИХ СТЕРЕОТИПІВ ГЕНДЕРНО-ВІКОВОГО ЛОМНУВАННЯ ЧОЛОВІКІВ У НАУЦІ ТА МИСТЕЦТВІ НОВОГО І НОВІТНЬОГО ЧАСУ

Гендерна рівність у науці та мистецтві – це не лише сучасна тенденція, а й результат тривалих історичних змін. Упродовж століть ці сфери вважалися

переважно «чоловічими», що було зумовлено як суспільними стереотипами, так і обмеженим доступом жінок до освіти. Саме тому важливо дослідити, яким чином змінювалася роль жінок у творчих та наукових професіях і як це вплинуло на їхню професійну реалізацію.

Метою дослідження є порівняння становища чоловіків і жінок у науці та мистецтві впродовж Нового й Новітнього часу, а також визначити вік досягнення ними найвищих творчих результатів.

Актуальність теми зумовлена необхідністю удосконалення сучасної освітньої політики та подолання залишків дискримінації через розуміння історичного досвіду жінок. Наразі у науці бракує системних статистичних досліджень, які б аналізували вік творчих досягнень крізь призму гендеру, виходячи за межі біографічних описів. Аналіз динаміки в цих сферах дозволяє глибше зрозуміти трансформацію доступу до ресурсів й природу соціальних процесів.

Основна гіпотеза дослідження полягає в тому, що за останні століття відбувся перехід від майже повної чоловічої домінації до гендерного паритету. *Додаткова гіпотеза* передбачає, що в минулому жінки досягали успіху в більш ранньому віці через необхідність швидко реалізувати свій талант в умовах обмежених можливостей, тоді як у сучасності віковий розрив між чоловіками та жінками значно скоротився.

Обрана методика базується на якісно-кількісному аналізі біографічних даних, де джерельною базою слугували провідні світові енциклопедії та спеціалізовані довідники з історії науки й мистецтва. Загалом вибірка охопила 400 видатних постатей, причому перевага нами надавалася діячам, чиї досягнення були відзначені престижними преміями та міжнародним визнанням. Для кожного творця фіксувався вік на момент найважливішого звершення – від публікації фундаментальної праці до створення знакового твору [1–8].

Робоча модель дослідження передбачає порівняння двох епох: Нового часу та сучасності. У межах кожного періоду ми виділили п'ять галузей у науці та мистецтві, що аналізувалися окремо. Такий підхід дозволив простежити не лише

персональні успіхи, а й системні трансформації, порівнюючи гендерну та вікову динаміку як усередині епох, так і в масштабах століть (див. Табл. 1 та 2).

Дослідження охоплює дві основні сфери:

- *Культурно-мистецька сфера*: скульптура та архітектура, музика, живопис, література, хореографія.
- *Науково-технічна сфера*: фізика, астрономія, біологія, хімія, математика.

Таблиця 1

Вікові та статеві тенденції винахідництва Нового часу

Категорія	Чоловіки	Жінки	Середній вік чоловіків	Середній вік жінок
Мистецтво	87	13	39,4	27,0
Наука	94	6	40,5	40,8
Разом	181	19	40,0	40,1

Таблиця 2

Вікові та статеві тенденції винахідництва Новітнього часу та сучасності

Категорія	Чоловіки	Жінки	Середній вік чоловіків	Середній вік жінок
Мистецтво	51	49	43,4	38,1
Наука	53	47	52,4	47,0
Разом	104	96	47,9	42,6

Отримані результати свідчать про значні відмінності між досліджуваними періодами. У Новому часі спостерігалася явна перевага чоловіків: у мистецтві жінки становили лише 13%, а в науці — 6%. Це пояснюється обмеженим доступом жінок до освіти та професійної діяльності, а також суспільними стереотипами, які стримували їхню самореалізацію.

Цікавим є також віковий аспект Нової доби. У мистецтві жінки досягали успіху в середньому у 27 років, тоді як чоловіки — у 39,4 року. Водночас у науці суттєвої різниці не спостерігалось (40,8 року у жінок і 40,5 — у чоловіків). Це свідчить про те, що вікові особливості реалізації залежали від сфери діяльності.

У сучасному суспільстві ситуація суттєво змінилася. Частка жінок у мистецтві зросла до 49%, а в науці — до 47%, що свідчить про майже повний

гендерний баланс. Такі зміни стали можливими завдяки розвитку освіти, розширенню прав жінок і поступовій зміні суспільних уявлень.

Водночас змінився і вік досягнення професійного успіху. У Новітній час він зріс як у чоловіків, так і у жінок, однак жінки в середньому досягають визнання дещо раніше (42,6 року проти 47,9 у чоловіків). Це свідчить про більш рівні умови професійного розвитку та можливість поступового накопичення досвіду.

Таким чином, результати дослідження підтверджують, що за останні століття відбулися суттєві зміни у структурі науки та мистецтва. Якщо раніше ці сфери були значною мірою обмеженими для жінок, то сьогодні вони характеризуються значно більшою відкритістю та рівними можливостями. Це дає підстави стверджувати, що сучасне суспільство поступово відходить від гендерних стереотипів, а успіх у науці та мистецтві дедалі більше залежить від здібностей, наполегливості та доступу до освіти й інформації.

Список використаних джерел:

1. *Encyclopedia of World Biography*. 2nd ed. Detroit : Gale Research, 1998–1999. Vol. 1–18. 8560 p.
2. *Dictionary of Scientific Biography* : in 16 vol. / ed. C. C. Gillispie. New York : Charles Scribner's Sons, 1970–1980. 6234 p.
3. *The Grove Dictionary of Art* : in 34 vol. Oxford : Oxford University Press, 1996. 26000 p.
4. *Benezit Dictionary of Artists* : in 14 vol. Oxford : Oxford University Press, 2006. 8256 p.
5. *Encyclopædia Britannica*. Chicago : Encyclopædia Britannica, Inc., 2024. 32480 p.
6. *Biographical Encyclopedia of Scientists* : in 5 vol. New York : Marshall Cavendish, 1998. 1520 p.
7. *Biographical Dictionary of the History of Technology* / eds. L. Day et al. London : Routledge, 1996. 864 p.
8. *Encyclopedia of Creativity, Invention, Innovation and Entrepreneurship* / ed. E. G. Carayannis. 2nd ed. Cham : Springer, 2020. 2350 p.

Крупський Сергій

курсант 3 курсу першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти, спеціальності 263
«Цивільна безпека», Навчально-наукового
інституту інженерної та спеціальної
підготовки Національного університету
цивільного захисту України

Науковий керівник: Харламов Михайло

д.іст. н., професор, професор кафедри
соціальних і гуманітарних дисциплін
Національного університету
цивільного захисту України;

ДО ПИТАННЯ ПРО РОЛЬ ДЕРЖАВИ У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ БЕЗПЕКИ ГРОМАДЯН У ВІЙСЬКОВИЙ ЧАС

Сучасний етап розвитку міжнародних відносин характеризується зростанням кількості збройних конфліктів, гібридних загроз та транснаціональних викликів, що актуалізує питання забезпечення безпеки громадян як ключової функції держави. У воєнний час держава виступає основним суб'єктом, відповідальним за організацію захисту населення, територіальної цілісності, функціонування економіки та підтримання соціальної стабільності. Водночас трансформація характеру сучасних війн, які все частіше мають асиметричний та гібридний характер, зумовлює необхідність перегляду традиційних підходів до реалізації безпекової політики.

У теоретичному вимірі держава розглядається як інститут, що забезпечує базові умови існування суспільства, зокрема безпеку, правопорядок і захист прав людини. У класичних політико-правових концепціях (Т. Гоббс, Дж. Локк, Ж.-Ж. Руссо) саме гарантування безпеки визнається однією з первинних причин виникнення держави. У сучасних умовах ця функція набуває особливої ваги, оскільки держава змушена діяти в умовах підвищеного рівня загроз, що охоплюють не лише військову, але й інформаційну, економічну, екологічну та гуманітарну сфери. Нормативно-правове забезпечення діяльності держави у сфері безпеки в Україні визначається, зокрема, Законом України «Про національну безпеку України», який встановлює принципи функціонування

сектору безпеки і оборони, а також визначає коло суб'єктів, відповідальних за формування та реалізацію державної політики у цій сфері. В умовах воєнного стану особливого значення набувають також положення законодавства про правовий режим воєнного стану, які регламентують можливість тимчасового обмеження прав і свобод громадян з метою забезпечення державної безпеки [1].

З початком повномасштабної збройної агресії проти України у 2022 році відбулося суттєве розширення функцій держави у сфері безпеки. Держава взяла на себе не лише організацію оборони та мобілізаційних заходів, але й забезпечення евакуації населення, функціонування систем життєзабезпечення, підтримку внутрішньо переміщених осіб, відновлення пошкодженої інфраструктури, а також координацію міжнародної допомоги. У цьому контексті особливої актуальності набуває питання ефективності державного управління в умовах кризових ситуацій. Важливим елементом забезпечення безпеки громадян є система цивільного захисту, яка виконує функції попередження, реагування та ліквідації наслідків надзвичайних ситуацій, у тому числі спричинених воєнними діями. Цивільний захист охоплює широкий спектр заходів, включаючи інженерний захист територій, евакуацію населення, укриття у захисних спорудах, медичне забезпечення, гуманітарну допомогу та інформаційне оповіщення населення [2]. Ефективність функціонування цієї системи значною мірою визначає рівень захищеності громадян у воєнний час. Суттєвим аспектом діяльності держави є забезпечення функціонування критичної інфраструктури, зокрема енергетичних систем, транспорту, зв'язку, водопостачання та охорони здоров'я. Умови війни створюють підвищені ризики для таких об'єктів, що вимагає від держави впровадження додаткових заходів безпеки, у тому числі кіберзахисту та резервування ресурсів. Порушення функціонування критичної інфраструктури може мати катастрофічні наслідки для населення, тому її захист є одним із пріоритетних завдань державної політики [2].

Не менш важливим є забезпечення громадського порядку та правопорядку. У воєнний час зростає ризик кримінальних правопорушень, диверсійної діяльності, інформаційних провокацій, що вимагає посилення діяльності

правоохоронних органів. Водночас держава повинна забезпечувати дотримання принципу верховенства права та недопущення надмірного обмеження прав громадян. Окрему увагу слід приділити гуманітарному виміру забезпечення безпеки. Йдеться про захист цивільного населення відповідно до норм міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевських конвенцій 1949 року. Держава зобов'язана забезпечувати належні умови для життя населення, включаючи доступ до медичної допомоги, освіти, соціального захисту та гуманітарної підтримки [3, с. 56]. У цьому контексті важливим є також співробітництво з міжнародними організаціями, такими як ООН, Міжнародний комітет Червоного Хреста та іншими. Аналіз міжнародного досвіду свідчить, що ефективне забезпечення безпеки громадян у воєнний час можливе лише за умови комплексного підходу, який передбачає інтеграцію військових і цивільних компонентів безпеки, розвиток системи територіальної оборони, підвищення рівня підготовки населення до дій у надзвичайних ситуаціях, а також впровадження сучасних технологій управління кризами. Важливим є також розвиток стійкості суспільства (resilience), що включає здатність швидко адаптуватися до змін та відновлюватися після кризових ситуацій. Сучасні виклики, зокрема кіберзагрози, інформаційні війни, використання безпілотних технологій та високоточної зброї, потребують від держави постійного вдосконалення механізмів забезпечення безпеки. Це передбачає модернізацію законодавства, реформування сектору безпеки і оборони, розвиток науково-технічного потенціалу, а також підвищення рівня міжвідомчої координації [3, с. 79].

Важливим напрямом є також післявоєнне відновлення, яке включає не лише відбудову інфраструктури, але й забезпечення соціальної та психологічної реабілітації населення, відновлення економіки, повернення внутрішньо переміщених осіб та інтеграцію ветеранів у суспільство. У цьому контексті роль держави полягає у формуванні довгострокової стратегії розвитку, спрямованої на забезпечення стійкості та безпеки суспільства. Таким чином, роль держави у забезпеченні безпеки громадян у воєнний час має комплексний, багатовимірний характер і охоплює військові, правові, економічні, соціальні та гуманітарні

аспекти. Держава виступає центральним суб'єктом управління безпекою, забезпечуючи координацію діяльності всіх елементів системи національної безпеки. Ефективність цієї діяльності залежить від рівня інституційної спроможності держави, якості нормативно-правового забезпечення, ступеня взаємодії між різними суб'єктами безпеки, а також рівня довіри громадян до державних інституцій. У сучасних умовах особливого значення набуває здатність держави до адаптації, інновацій та стратегічного планування, що дозволяє забезпечити належний рівень захисту громадян навіть у найскладніших умовах воєнного часу.

Список використаних джерел

1. Про національну безпеку України : Закон України від 21.06.2018 № 2469-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19> (дата звернення: 18.03.2026).
2. Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5403-17> (дата звернення: 18.03.2026).
3. Лещенко О. Я., Михайлов В. М., Андрієнко М. В. та ін. Цивільний захист у забезпеченні національної безпеки України: основи становлення, сучасний стан, напрямки розвитку : монографія. Київ : ІДУ НД ЦЗ, 2021. 348 с.

Любима Аліна

викладач вищої категорії, викладач-методист циклової комісії інформаційних технологій Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства, завідувач відділення підприємництва та інформаційних технологій.

ПЕРЕВАГИ ТА ЗАГРОЗИ СОЦІАЛЬНОЇ ІНЖЕНЕРІЇ В SMART-ВРЯДУВАННІ

Сучасний розвиток інформаційних технологій сприяє активному впровадженню концепції SMART-врядування, яке передбачає використання цифрових технологій, таких зокрема, як штучний інтелект та інтернет речей, для підвищення ефективності державного та публічного управління, доступності адміністративних послуг та всебічної взаємодії держави та громадян. Електронні

державні сервіси, цифрові документи, розвиток автоматизованих систем онлайн-застосунків широкого спектру – стають невід’ємною складовою сьогодення.

Разом із перевагами цифровізації з’являються також нові виклики в сфері кібербезпеки та захисту інформації, яка є дуже важливою для державного управління. Згідно останніх досліджень в галузі захисту інформації однією із основних причин, через які кіберінциденти стають можливими, є так званий «людський фактор». Соціальна інженерія – це метод впливу на людину з метою отримання конфіденційної інформації або несанкціонованого доступу до цифрових ресурсів, який базується на використанні саме психологічних особливостей людини, а не на технічних факторах апаратної та програмної складової системи [2].

Ефективність соціальної інженерії базується на шести принципах впливу (за Р. Чалдіні) [1]:

1. взаємності – люди схильні віддячувати за допомогу, послугу або позитивні відгуки;
2. послідовності або зобов’язань, при якому якщо людина вже погодилась на щось менше, то вона частіше погодиться і на подальші пропозиції;
3. соціального доказу, згідно якого люди орієнтуються на поведінку більшості;
4. принцип авторитетності – люди довіряють особам або структурам, які мають вигляд офіційних чи компетентних;
5. принцип симпатії – легше переконують ті, хто подобаються користувачу;
6. дефіциту – штучне створення стресової ситуації обмеження або «терміновості».

Переваги. Хоча в загальному розумінні термін «соціальної інженерія» часто асоціюється з негативним впливом (або, навіть, криміналом), але у межах державного SMART-врядування методи соціального проєктування можуть надавати і позитивні важелі для дій. Наприклад, формування позитивних соціальних звичок, підвищення залученості через гейміфікацію та персоналізацію, адаптація інтерфейсів під особливості різних груп громадян,

превентивна безпека, контр-соціальна інженерія: розсилка навчальних повідомлень, які імітують атаки.

Таблиця 1.

SWOT-аналіз впливу соціальної інженерії у SMART-врядуванні

S	W
1. Централізація стандартів безпеки 2. Багатофакторна верифікація (біо-метрія, відбиток, геолокація, пароль, сигнал, min доступ) 3. Прозорість процесів (блокчейн-технології, відкриті ресурси) 4. Швидкість сповіщень, розрахунків, прийняття рішень.	1. «Людський фактор» адміністраторів 2. Складність інтерфейсу для вразливих груп 3. Високий рівень довіри до державних застосунків (втрачають пильність) 4. Висока концентрація даних в одному місці
O	T
1. Зовнішній аналіз для аномальної поведінки користувачів 2. Цифрова освіта (інтеграція курсів з кібергігієни) 3. Міжнародна співпраця (обмін даними) 4. Розвиток культури «Zero Trust» (Нульової довіри)	1. Реалістичні DeepFake 2. Гібридна агресія національного рівня 3. Автоматизовані фішингові «ферми» на основі ШІ 4. Правовий вакуум та інертність (вісутність або повільність законодавчої бази)

Загрози. У системі SMART-врядування методи соціальної інженерії масштабуються через високий рівень конфіденційності інформації в публічному управлінні. До основних загроз можна віднести: підлив цифрової довіри громадян до держави, DeepFake- технології (використання згенерованих відео або голосу), атаки на операторів або адміністраторів критичних систем (простіше отримати доступ до повноважень одного адміністратора, який має широкі права доступу, ніж «зламувати» всі об'єкти системи окремо), автоматизований ШІ-фішинг. Для забезпечення захищеного функціонування SMART-врядування необхідно впроваджувати комплексні заходи для протидії соціальної інженерії в моделі CyberResilience (Кіберстійкість):

- підвищення цифрової грамотності населення;
- удосконалення системи автентифікації користувачів;
- розвиток та підтримка культури цифрової доброчесності;

- формування цифрових компетентностей працівників державних установ;
- підтримка ініціатив на законодавчому рівні.

Вплив соціальної інженерії на SMART-врядування є достатньо помітним, а результат цього впливу має як позитивні, так і негативні наслідки. Успіх безпеки цифрової держави залежить не лише від досконалості програмного та апаратного забезпечення, але й від психологічної, організаційної і правової готовності та здатності суспільства стійко та якісно протистояти новим викликам цифрової епохи.

Список використаних джерел

1. Чалдіні Р. Психологія впливу:; пер. з англ. А. Зорницького, Н. Коваль. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2022. 608 с.
2. Bosco G., Riccardi V., Sciarrone A., D'Amore R., Visvizi A. AI-driven innovation in smart city governance: achieving human-centric and sustainable outcomes // Transforming Government: People, Process and Policy. 2024.. URL: <https://www.emerald.com/tg/article-pdf/20/1/98/11466333/tg-04-2024-0096en.pdf> (accessed: 09.05.2026).

Слободянюк Вероніка

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 072 «Фінанси, банківська справа, страхування та фондовий ринок, Навчально-науковий інститут міжнародних відносин Харківського національного економічного університету імені Семена Кузнеця

Науковий керівник: Внукова Н.М. – д.е.н., професор кафедри міжнародної торгівлі, митної справи і фінансових технологій

ОЦІНКА СУСПІЛЬНОГО ІНТЕРЕСУ ДО ПОСТАТІ Б. ГАВРИЛИШИНА ЗАСОБАМИ GOOGLE

(до 100 річчя від дня народження)

Серед українських інтелектуалів XX сторіччя Богдан Гаврилишин займає особливе місце: він єдиний громадянин України, чия праця набула статусу офіційного документа Римського клубу. Його «Дороговкази в майбутнє» (1980)

— це не ідеологічний маніфест і не чергова теорія модернізації, а аналітична граматика для порівняння різних суспільних систем без претензії на знання єдино правильної відповіді [3]. Разом із тим спадщина вченого в Україні досі залишається більш відомою, ніж по-справжньому прочитаною. Мета цих тез — оцінити реальний рівень суспільного інтересу до постаті Богдана Гаврилишина через використання пошукової системи Google Trends і показати, чому його ідеї залишаються актуальними в умовах сучасних глобальних викликів.

Для вимірювання суспільного інтересу до постаті вченого застосовано метод аналізу пошукової активності в Google Trends — підхід, апробований у дослідженнях Пивоварова В.М. [6] та Внукової Н.М. [2]. Сервіс Google Trends надає нормалізовані дані про відносну частоту запитів за шкалою 0–100 і дозволяє простежити динаміку й географію інтересу до будь-якої теми у часі [1]. У березні 2026 року автором проведено пошук за запитами «Богдан Гаврилишин», «Дороговкази в майбутнє», «Римський клуб» в Україні за період 2004–2026 рр.

Отримані результати виявили три характерні закономірності. По-перше, базовий рівень пошукового інтересу є помірним — індекс здебільшого не перевищує 25–30 балів, що вказує на переважно елітарний характер рецепції. По-друге, виразні піки активності збіглися із переломними моментами суспільно-політичного життя: 2013–2014 рр. (Революція Гідності), 2016 р. (смерть вченого) і 2022 р. (початок повномасштабної агресії). Аналогічну залежність між кризовими подіями і пошуковою активністю щодо постатей видатних українців зафіксовано у Пивоварова В.М. на прикладі Тараса Шевченка [6]. По-третє, регіональний аналіз показав концентрацію інтересу переважно у Тернопільській, Львівській, Івано-Франківській областях і Києві — тобто там, де сильніша вкоріненість національно-культурної традиції [2].

Аналіз пов'язаних запитів засвідчив: суспільство знає ім'я Богдана Гаврилишина, але значно рідше звертається до змісту його ідей безпосередньо. Це свідчить про потребу в цілеспрямованих просвітницьких зусиллях для переорієнтації інтересу від особи до концептуального спадку.

Концептуальне ядро творчості Богдана Гаврилишина складають три взаємопов'язані блоки. Перший — тривимірна типологія суспільних систем за координатами: спосіб ухвалення рішень, принципи економічної організації і ціннісна орієнтація суспільства. Головний висновок типології: стійкі суспільства досягають балансу між полюсами кожної шкали — надмірний індивідуалізм руйнує солідарність так само, як надмірний колективізм гасить ініціативу [3]. Сучасні дані V-Dem Institute фіксують глобальний демократичний відкат до рівня 1985 року [8], підтверджуючи прогностичну цінність цієї типології.

Другий блок — концепція ефективного врядування. Богдан Гаврилишин ще 1980 року наполягав: жорсткі вертикальні структури є неефективними в умовах нелінійних трансформацій — натомість потрібні гнучкі мережеві форми координації, засновані на довірі і спільних нормах [3]. Ці ідеї передбачили концепції мережевого управління і «governance without government», що стали стандартом дискусій про глобальне управління лише у 2000-х [9].

Третій блок — ціннісний фундамент суспільного розвитку. Для Богдана Гаврилишина цінності є не риторичним доповненням до інституцій, а їхньою несучою конструкцією: формальні правила залишаються на папері, якщо суспільство не виробило відповідних норм довіри, підзвітності і поваги до права [3]. Це підтверджено кількісно у дослідженнях Kaufmann D., Kraay A. [7] і у порівняльних студіях посткомуністичних трансформацій [5].

Особливої актуальності ці ідеї набувають для сьогоденної України. Стрибок пошукового інтересу до Богдана Гаврилишина у 2022 р., зафіксований у проведеному дослідженні, — не випадковість: суспільство в переломні моменти інтуїтивно шукає стратегічні орієнтири. Повоєнна відбудова потребуватиме саме тих елементів, на яких наполягав вчений: якісних інститутів, сформованих на ціннісному фундаменті, стратегічного мислення у довгому горизонті і відмови від механічного копіювання чужих моделей [4].

Таким чином, ідеї Богдана Гаврилишина є живим інтелектуальним ресурсом, а не лише сторінкою історії. Метод Google Trends показав: суспільний інтерес до його спадщини існує, активізується у кризові моменти, проте

залишається ситуативним. Перетворення цього ситуативного запиту на системне засвоєння ідей вченого є важливим завданням для академічного і громадянського суспільства України.

Список використаних джерел:

1. Бринза Н. Використання інструментарію пошуково-аналітичної системи Google Trends в дослідженнях . *Матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. «Інформаційні технології та системи», 8–9 квіт. 2021 р. Харків : ФОРМ БРОВІН О.В., 2021. С. 38.*
2. Внукова Н. М. Оцінка зацікавленості сучасників постаттю В.Я. Тація *Наукова спадщина проф. В.Я. Тація і актуальні проблеми кримінального права : матеріали всеукр. наук.-практ. конф., 21 січ. 2025 р. Харків : Право, 2025. С. 178–182. URL: <https://repository.hneu.edu.ua/handle/123456789/36302>*
3. Гаврилишин Б. Дороговкази в майбутнє: до ефективніших суспільств : доп. Римському клубові / пер. з англ. Л. Лещенко. Київ : Основи, 1993. 238 с.
4. Гаврилишин Б. Ключ до ефективності організацій. Київ : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2005. 143 с.
5. Дергачов О. Моделі демократичного переходу та консолідації: порівняльний аналіз. *Політична думка*. 2019. № 3–4. С. 3–22.
6. Пивоваров В. М. Сучасне шевченкознавство: оцінка засобами Google. *Шевченкознавчі студії*. 2023. Вип. 1 (26). С. 227–238. DOI: [https://doi.org/10.17721/2410-4094.2023.1\(26\).227-238](https://doi.org/10.17721/2410-4094.2023.1(26).227-238)
7. Рябченко О. Ідеї Гаврилишина в контексті сучасних суспільних трансформацій. *Вісник Київського університету. Серія: Економіка*. 2020. № 4. С. 45–58.
8. Coppedge M. et al. V-Dem Codebook v14. Varieties of Democracy (V-Dem) Project. 2024. URL: <https://v-dem.net/documents/38/V-Dem Codebook v14.pdf>
9. Held D., McGrew A. Governing Globalization: Power, Authority and Global Governance. Cambridge : Polity Press, 2002. 374 p.
10. Kaufmann D., Kraay A. Worldwide Governance Indicators: Methodology and Analytical Issues. *Hague Journal on the Rule of Law*. 2011. Vol. 3. № 2. P. 220–246.

Тесленко Олена

викладач математики та вищої математики,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист
Київський фаховий коледж туризму та
готельного господарства

АКАДЕМІЧНА ДОБРОЧЕСНІСТЬ ЯК СКЛАДОВА ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ ЗДОБУВАЧІВ ЗФПО

Сучасний етап розвитку освіти в Україні супроводжується активним реформуванням освітнього середовища, впровадженням цифрових технологій та посиленням вимог до якості професійної підготовки майбутніх фахівців. У цих умовах особливого значення набуває академічна доброчесність як одна з ключових складових освітнього процесу у закладах фахової передвищої освіти. Академічна доброчесність сьогодні розглядається не лише як нормативна вимога, а і як важливий елемент професійної культури майбутнього фахівця.

Відповідно до статті 42 Закону України «Про освіту», академічна доброчесність визначається як сукупність етичних принципів та правил, якими мають керуватися учасники освітнього процесу під час навчання, викладання та провадження освітньої діяльності з метою забезпечення довіри до результатів навчання [1]. Саме тому питання формування культури академічної доброчесності у здобувачів освіти є важливим напрямом сучасної освітньої політики.

Проблема академічної доброчесності особливо актуалізувалася в умовах цифровізації освіти та поширення дистанційного навчання. Використання електронних ресурсів, цифрових платформ та сучасних технологій значно розширює можливості доступу до інформації, однак водночас створює нові ризики порушення принципів доброчесності. Найбільш поширеними проявами академічної недоброчесності залишаються списування, використання чужих робіт без посилання на автора, фабрикація результатів навчальної діяльності та використання готових матеріалів із мережі Інтернет [2].

У закладах фахової передвищої освіти проблема академічної доброчесності має особливе значення, оскільки саме у цей період формується

професійна відповідальність майбутнього фахівця. Недотримання принципів академічної доброчесності негативно впливає не лише на якість знань здобувачів освіти, а й на формування професійних компетентностей та професійної відповідальності майбутніх фахівців, самостійності та відповідального ставлення до майбутньої професійної діяльності [4].

Важлива роль у формуванні академічної доброчесності належить викладачу, який формує освітнє середовище, засноване на принципах довіри, партнерства та відповідальності [2]. Значну роль відіграє використання сучасних методів навчання, практикоорієнтованих завдань та індивідуальних форм контролю, що сприяють розвитку критичного мислення та самостійності здобувачів освіти.

Особливо актуальним є питання академічної доброчесності під час викладання математичних дисциплін. Математика передбачає не лише засвоєння теоретичного матеріалу, а й формування навичок логічного мислення, аналізу та самостійного розв'язання задач. Використання готових відповідей або механічне копіювання розв'язків значно знижує ефективність навчання та унеможливорює формування необхідних професійних компетентностей.

У процесі викладання математичних дисциплін доцільно використовувати такі форми роботи, які стимулюють самостійну діяльність студентів: індивідуальні завдання, практичні кейси, математичні дослідження, тестування з обмеженням часу та завдання прикладного характеру. Це сприяє не лише підвищенню рівня знань, а й формуванню відповідального ставлення до результатів власної навчальної діяльності.

Однією з важливих умов формування академічної доброчесності є розвиток цифрової грамотності здобувачів освіти та формування навичок відповідального використання інформаційних ресурсів [6]. У сучасному інформаційному середовищі студенти повинні вміти правильно працювати з інформаційними ресурсами, перевіряти достовірність інформації, здійснювати коректне цитування та дотримуватися принципів академічного письма [3].

Суттєвий вплив на формування академічної доброчесності має також система оцінювання. Прозорість критеріїв оцінювання та чіткість вимог до виконання завдань сприяють формуванню довіри між учасниками освітнього процесу та мінімізують ризики проявів академічної недоброчесності [4].

В умовах сучасних освітніх трансформацій академічна доброчесність стає важливою складовою професійної підготовки конкурентоспроможного фахівця. Формування культури академічної доброчесності потребує комплексного підходу та системної взаємодії всіх учасників освітнього процесу [5].

Підсумовуючи, можна зазначити, що академічна доброчесність є невід'ємною складовою якісної професійної підготовки здобувачів освіти у закладах фахової передвищої освіти. Формування принципів доброчесності потребує комплексного підходу, активної взаємодії між усіма учасниками освітнього процесу та впровадження сучасних педагогічних підходів [4]. Саме дотримання принципів академічної доброчесності сприяє формуванню професійно компетентного, відповідального та конкурентоспроможного фахівця [5].

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: [Закон України «Про освіту»](#)
2. Академічна доброчесність здобувачів освіти : інформаційні матеріали. URL: [Академічна доброчесність здобувачів освіти](#)
3. Глосарій термінів з академічної доброчесності НАЗЯВО. URL: [Глосарій академічної доброчесності НАЗЯВО](#)
4. Академічна доброчесність як складова забезпечення якості освіти. URL: [Державна служба якості освіти України](#)
5. Академічна доброчесність у вищій освіті: виклики та інструменти впливу. URL: [Матеріали НАЗЯВО](#)
6. OPTIMA: Відкриті практики, прозорість та доброчесність для сучасної вищої школи. URL: [Проект OPTIMA](#)

Трофименко Тетяна

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист,
завідувачка навчально-методичним кабінетом,
Київський фаховий коледж туризму та
готельного господарства

Мякінченко Ірина

доктор філософії за спеціальністю 032 історія
та археологія,
заступник директора з виховної роботи,
Київський фаховий коледж туризму та
готельного господарства;

ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ АНТИКОРУПЦІЙНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ

Формування ефективної державної антикорупційної політики є фундаментальною умовою виживання та розвитку сучасної України. В умовах повномасштабної агресії РФ та стратегічного курсу на членство в Європейському Союзі та НАТО, боротьба з корупцією перетворилася з внутрішнього правоохоронного завдання на питання національної безпеки та міжнародної суб'єктності держави.

На сьогодні Україна перебуває на етапі переходу від фрагментарних антикорупційних заходів до системної державної стратегії. Ключовим вектором цього процесу стало створення розгалуженої архітектури антикорупційних органів (НАЗК, НАБУ, САП, ВАКС) прийняття Антикорупційної стратегії та Державної антикорупційної програми (ДАП). Особливої ваги набуває цифровізація державних послуг (проекти «State in a Smartphone») як інструмент мінімізації людського фактора та усунення корупційних ризиків [4].

Еволюція антикорупційної політики незалежної України пройшла шлях від декларативних заходів 1990-х до інституціоналізації антикорупційної політики після Революції Гідності 2013 – 2014 рр. та створення масштабної інфраструктури (НАБУ, САП, НАЗК, ВАКС).

Антикорупційна політика України пройшла кілька етапів розвитку:

- 1991–2004 рр. – початкове формування законодавчих засад протидії корупції.

- 2005–2013 рр. – спроби модернізувати законодавство, проте без системності.
- Після Революції Гідності (з 2014 р.) – початок інституціональної реформи: створення ключових антикорупційних органів — НАБУ, НАЗК, САП та Вищого антикорупційного суду.
- Сучасний етап (з 2021 року) — реалізація Закону України «Про засади державної антикорупційної політики на 2021–2025 роки» та відповідної Антикорупційної стратегії [2].

Слід зазначити що стратегічні документи тих років не були результатом всебічного аналізу поточної ситуації з корупцією, не ґрунтувалися на фундаментальному аналізі попередніх зусиль у цій сфері, не узгоджувалися із загальноєвропейськими тенденціями у сфері подолання корупції, не враховували позитивного досвіду зарубіжних країн, а відтак були низької якості і не відповідали реальним потребам щодо запобігання корупції.

У 2014 р. ситуація в цій сфері почала стрімко покращуватися. Антикорупційну стратегію на 2014–2017 роки вперше було затверджено не Указом Президента (як відбувалося це раніше), а спеціальним законом. Ця обставина мала б надавати додаткової «ваги» цьому програмному документу та забезпечувати максимальний рівень виконання передбачених нею заходів [1].

Ключові етапи оновлення антикорупційної стратегії тих часів: прийняття базового закону «Про засади запобігання та протидії корупції», впровадження електронного декларування, прозорих закупівель (Prozorro) та розбудова системи запобігання.

Водночас слід зауважити, що законопроект № 8324 (Антикорупційна стратегія на 2018–2020 роки), який мав на меті безперервність державної антикорупційної політики, у квітні 2018 року не було остаточно ухвалено Верховною Радою як закон. Натомість, пізніше було прийнято Антикорупційну стратегію на 2021–2025.

Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки як фундамент системних змін.

В оновленій антикорупційній стратегії, затвердженій Верховною Радою у 2022 році, було закладено комплекс нововведень, спрямованих на підвищення ефективності системи запобігання корупції:

- посилення превенції: впровадження цифрових інструментів прозорості, електронного декларування й моніторингу стилю життя посадовців.
- фінансовий контроль і прозорість політики: удосконалення контролю за фінансуванням політичних партій, виборчих кампаній і публічних закупівель.
- регулювання конфлікту інтересів: розширення обов'язків щодо повідомлення про потенційні конфлікти і посилення відповідальності за їх приховування.
- захист викривачів корупції: створення ефективних механізмів правового й фізичного захисту громадян, які повідомляють про факти корупції.
- спеціальні галузеві заходи: антикорупційні стандарти для судової влади, податкової та митної систем, оборонного сектору, медицини, освіти й соціального захисту.
- індикатори ефективності: запровадження чіткої системи моніторингу та оцінки успішності антикорупційних заходів.

Метою цієї Антикорупційної стратегії задекларовано досягнення суттєвого прогресу в запобіганні та протидії корупції, а також забезпечення злагодженості та системності антикорупційної діяльності всіх органів державної влади та органів місцевого самоврядування [2].

В цілому Антикорупційна стратегія на 2021–2025 роки зміщує фокус із покарання за вчинену корупцію на усунення її причин через цифровізацію, спрощення бюрократичних процедур та прозорість прийняття рішень. *В основі документа лежать п'ять ключових принципів:* оптимізація функцій держави, цифрова трансформація (Paperless), невідворотність покарання, формування суспільної нетерпимості до корупції та відповідність стандартам ЄС і НАТО.

Вперше детально визначаються пріоритетні сфери з найвищими ризиками: судівництво, правоохоронна діяльність, митниця, оподаткування, містобудування та земельні відносини[3].

Комплексним планом дій, затвердженим Кабміном та розробленим НАЗК для реалізації Антикорупційної стратегії на 2025-2026 роки стає постанова Кабінету Міністрів України від 4 березня 2023 р. № 220 «Про затвердження Державної антикорупційної програми на 2023–2025 роки» (ДАП).

Ми бачимо, що динамічне реформування антикорупційного законодавства зумовлює необхідність розробки механізму оцінки ефективності заходів, спрямованих на запобігання та боротьбу з корупцією. Наприклад, впровадження ІТ-системи моніторингу ДАП (публічний дашборд НАЗК), дозволяє кожному громадянину бачити відсоток виконання реформ у реальному часі [4].

Базове антикорупційне законодавство, таке як Закон України №1700-VII «Про запобігання корупції» (регулює діяльність НАЗК, декларації, конфлікт інтересів та статус викривачів), Закон України №1698-VII «Про Національне антикорупційне бюро України» (регулює статус та повноваження НАБУ) пройшли шлях від «заморозки» певних процесів до їхнього повного відновлення та посилення вимог.

Наприклад, в ЗУ «Про запобігання корупції» (НАЗК) трансформація відбулася через адаптацію до безпекових ризиків та відновлення підзвітності:

Відбулося посилення відкритості даних через відновлення публічності Реєстру декларацій, але з вилученням (маскуванням) персональних даних та інформації, що може зашкодити безпеці (наприклад, населених пунктів, де розташоване майно). Також, оновились пріоритети перевірок через запровадження НАЗК системи логічного та арифметичного контролю для автоматичного відбору декларацій з найвищим ризиком, щоб зосередитися на найбільш підозрілих статках.

Звіт Європейської (ЄК) комісії про розширення ЄС щодо України як країни-кандидатки за 2024 рік [5] зазначає що Україна досягла певного прогресу у запобіганні та протидії корупції, зокрема, завдяки зміцненню антикорупційних

інституцій та поступовому накопиченню досвіду розслідування, судового переслідування та винесення судових рішень у топ корупційних справах.

Підсумовуючи аналіз формування державної антикорупційної політики України, можна зробити висновок що Україна здійснила перехід від точкових антикорупційних ініціатив до системної державної політики. Україна посилила незалежність та інституційну спроможність Спеціалізованої антикорупційної прокуратури (САП), Національного антикорупційного бюро України (НАБУ) та Національного агентства з питань запобігання корупції (НАЗК).

Важливим вектором сучасної політики стало впровадження цифрових інструментів (платформа «Дія», система Prozorro, Е-декларування). Автоматизація державних послуг та відкритість даних є найефективнішими механізмами зниження корупційних ризиків, оскільки вони усувають безпосередній контакт чиновника з громадянином.

В цілому, державна антикорупційна політика України демонструє динамічний розвиток, проте її успіх залежить від невідворотності покарання за корупційні злочини та сталості реформ у судовому та правоохоронному секторах.

Список використаних джерел:

1. Альтернативний звіт з оцінки ефективності державної антикорупційної політики / Р. Г. Рябошапка, О. С. Хмара, А. В. Кухарук, М. І. Хавронюк, О. В. Калітенко ; за заг. ред. А. В. Волошиної. К., 2015. С. 21. URL:https://pravo.org.ua/wpcontent/uploads/2024/10/14587120512015_shadow_report_anticorruption_policy_ukraine.pdf (дата звернення 04.04.2026)
2. Антикорупційна стратегія на 2021-2025 роки URL:<https://nazk.gov.ua/wp-content/uploads/2022/08/Antykoruptsijna-strategiya-na-2021-2025-rr.pdf> (дата звернення 05.04.2026)
3. Результати моніторингу та оцінки ефективності виконання державної антикорупційної програми на 2023-2025 роки URL:https://dap.nazk.gov.ua/module/?a%5Bstatus%5D=&a%5Bmain_organ%5D=&a%5Bid%5D=&a%5Bbydate%5D= (дата звернення 06.04.2026)
4. Аналітичний звіт «Культура викривання в органах місцевого самоврядування» URL: <https://wiki.nazk.gov.ua/pdfjs/?file=/wp->

content/uploads/Pages/14/bd/14bd837530278b5c89e72b814b7555998aafadeb7ec403e080223951fbe701c5119678214.pdf (дата звернення 06.04.2026)

5. Commission staff working document Ukraine 2024 Report URL: https://enlargement.ec.europa.eu/document/download/1924a044-b30f-48a2-99c1-50edeac14da1_en?filename=Ukraine%20Report%202024.pdf (дата звернення 06.04.2026)

Чайка С.А.

кандидат філософських наук, спеціаліст
вищої категорії, викладач методист
Київського фахового коледжу туризму
та готельного господарства

СОЦІАЛЬНА ДОВІРА В УМОВАХ ТРАНСФОРМАЦІЇ ІНСТИТУТІВ: ІСТОРИЧНИЙ ДОСВІД ТА ІННОВАЦІЙНІ ПРАКТИКИ ВІДНОВЛЕННЯ

У сучасному суспільстві проблема довіри до соціальних інститутів набуває особливої актуальності у зв'язку з масштабними трансформаціями політичної, економічної, культурної та цифрової сфер. Довіра виступає не лише психологічним чи моральним феноменом, а фундаментальною умовою функціонування соціального порядку, легітимності влади та стабільності суспільних відносин. Соціальні інститути — держава, право, освіта, наука, медіа, релігія — історично формували механізми координації та передбачуваності соціальної взаємодії. Проте у XXI столітті традиційні моделі легітимації дедалі більше втрачають свою стабільність, що породжує кризу інституційної довіри [1].

Поняття довіри активно досліджувалося у соціальній філософії, соціології та політичній теорії. Ніклас Луман визначав довіру як механізм зменшення соціальної складності, що дозволяє індивіду діяти в умовах невизначеності [2]. На думку Ентоні Гідденса, модерне суспільство ґрунтується на абстрактних системах довіри, які функціонують через експертні знання, професійні структури

та інституційні механізми [3]. Френсіс Фукуяма розглядав довіру як основу соціального капіталу та економічного розвитку суспільства [4]. Таким чином, довіра є не приватною емоційною категорією, а структурною умовою існування соціальних систем.

Історично механізми формування довіри змінювалися залежно від типу суспільства. У традиційних культурах довіра базувалася на релігійних системах, звичаї, родинних зв'язках і локальних спільнотах. Інституційна легітимність ґрунтувалася на сакральному авторитеті та культурній спадковості. У модерному суспільстві центральну роль починають відігравати бюрократичні структури, правові системи та наукова раціональність. Макс Вебер пов'язував модерний тип легітимності з раціонально-правовим порядком, у якому довіра переноситься з особистості на систему процедур і правил [5].

Однак сучасний етап розвитку суспільства характеризується кризою класичних інституційних структур. Цифровізація, глобалізація та медіатизація суттєво трансформують механізми соціальної взаємодії. Інформаційний простір стає фрагментованим, а традиційні авторитети втрачають монополію на виробництво знання. Соціальні мережі створюють нові форми горизонтальної комунікації, в яких інформація поширюється швидше, ніж механізми її перевірки. Це призводить до поширення феноменів постправди, дезінформації та маніпулятивних практик [6].

Особливого значення проблема довіри набуває в умовах воєн, криз та глобальної нестабільності. У таких ситуаціях суспільство стикається з підвищеним рівнем тривоги, невизначеності та інформаційного перевантаження. Довіра до державних структур, медіа та експертного середовища стає ключовим фактором соціальної стабільності. Водночас надмірна політизація інформаційного простору та цифрові алгоритми підсилюють поляризацію суспільства, формуючи так звані «інформаційні бульбашки», в яких люди отримують лише ту інформацію, що підтверджує їхні попередні переконання [7]. Трансформація довіри пов'язана також із зміною самої структури соціальних інститутів. Якщо раніше соціальні інститути функціонували як централізовані

вертикальні системи, то сучасне цифрове суспільство дедалі більше тяжіє до мережових моделей взаємодії. Мануель Кастельс зазначав, що у мережевому суспільстві влада та легітимність формуються через інформаційні потоки, цифрові платформи та комунікаційні мережі [8]. У такій ситуації довіра починає базуватися не лише на формальному статусі інституції, а й на репутаційних, комунікативних та афективних механізмах.

Однією з ключових проблем сучасності є криза експертності. Розвиток цифрових технологій зробив інформацію масово доступною, однак водночас послабив межу між науковим знанням, суб'єктивною думкою та маніпуляцією. Унаслідок цього суспільство часто втрачає здатність розрізняти компетентність і популярність. Авторитет експерта дедалі частіше замінюється алгоритмічною видимістю та емоційною впливовістю контенту [9]. Це створює додаткові ризики для науки, освіти та демократичних інституцій.

У відповідь на кризу довіри сучасні суспільства шукають нові механізми її відновлення. Одним із таких механізмів є принцип прозорості діяльності соціальних інституцій. Відкритість інформації, доступ до публічних даних та цифрові системи звітності дозволяють зменшити дистанцію між інституціями та громадянами. Значну роль відіграє також *participatory governance* — модель управління, заснована на залученні громадян до процесу ухвалення рішень [10]. Важливим напрямом відновлення довіри стає розвиток цифрової етики та відповідального використання штучного інтелекту. Алгоритмічні системи дедалі більше впливають на політичні процеси, економіку, медіа та соціальні взаємодії. У зв'язку з цим виникає потреба у формуванні етичних принципів цифрового середовища: прозорості алгоритмів, захисту персональних даних, недискримінаційності та відповідальності технологічних платформ [11].

Крім того, сучасні дослідження дедалі частіше підкреслюють значення локальних спільнот та горизонтальних соціальних зв'язків у формуванні довіри. Соціальний капітал формується не лише через державні механізми, а й через взаємодію людей у межах громад, професійних мереж, волонтерських ініціатив та громадянських платформ. У кризових ситуаціях саме горизонтальні практики

солідарності нерідко виявляються більш ефективними, ніж формальні бюрократичні структури [4]. Таким чином, трансформація соціальної довіри є однією з ключових характеристик сучасного суспільства. Історично довіра виконувала функцію стабілізації соціального порядку та легітимації інститутів. Проте цифровізація, глобальні кризи та інформаційна фрагментація суттєво змінюють механізми її формування. Сучасна довіра дедалі більше переходить від жорстких вертикальних моделей до мережових, комунікативних і репутаційних форм. У цих умовах відновлення довіри потребує не лише технологічних рішень, а й розвитку етичної відповідальності, прозорості, громадянської участі та нових форм соціальної солідарності.

Список використаних джерел:

1. Berger P., Luckmann T. The Social Construction of Reality. New York : Anchor Books, 1966. 219 p.
2. Luhmann N. Trust and Power. Chichester : Wiley, 1979. 208 p.
3. Giddens A. The Consequences of Modernity. Stanford : Stanford University Press, 1990. 186 p.
4. Fukuyama F. Trust: The Social Virtues and the Creation of Prosperity. New York : Free Press, 1995. 480 p.
5. Weber M. Economy and Society. Berkeley : University of California Press, 1978. 1469 p.
6. Keyes R. The Post-Truth Era: Dishonesty and Deception in Contemporary Life. New York : St. Martin's Press, 2004. 312 p.
7. Sunstein C. #Republic: Divided Democracy in the Age of Social Media. Princeton : Princeton University Press, 2017. 320 p.
8. Castells M. The Rise of the Network Society. Oxford : Blackwell Publishing, 2010. 597 p.
9. Nichols T. The Death of Expertise: The Campaign against Established Knowledge and Why it Matters. Oxford : Oxford University Press, 2017. 272 p.
10. Pierre J. Debating Governance: Authority, Steering, and Democracy. Oxford : Oxford University Press, 2000. 256 p.
11. Floridi L. The Ethics of Information. Oxford : Oxford University Press, 2013. 374 p.

Чайка Яна Миколаївна
кандидат філософських наук,
доцент кафедри філософії та методології науки
КНУ імені Тараса Шевченка

ЛОГІЧНІ СТРУКТУРИ ЕТИЧНОЇ КОМУНІКАЦІЇ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Стрімкий розвиток систем штучного інтелекту, зокрема великих мовних моделей (LLM), спричинив появу нових форм взаємодії між людиною та алгоритмічними системами. Якщо раніше штучний інтелект розглядався переважно як інструмент для обробки інформації, то сьогодні він дедалі активніше входить у сферу комунікації, емоційної підтримки, консультування та соціальної взаємодії. У зв'язку з цим виникає потреба дослідження не лише технічних можливостей LLM, а й логічних структур їхньої етичної комунікації.

Особливістю сучасних мовних моделей є здатність генерувати відповіді, що імітують емпатію, турботу, співпереживання та моральну підтримку. Формулювання на кшталт «Я завжди поруч», «Мені шкода, що тобі боляче» або «Ти можеш звернутися будь-коли» створюють ефект міжособистісної присутності. Проте принципова проблема полягає в тому, що штучний інтелект не має власного емоційного досвіду чи морального переживання. Він не «відчуває» емпатію, а лише статистично реконструює мовні патерни, які людина інтерпретує як емпатичні [1].

Унаслідок цього виникає феномен симуляції моральної комунікації. Людина сприймає відповіді системи як прояв турботи чи підтримки, хоча фактично йдеться про алгоритмічну генерацію найбільш імовірної відповіді. Таким чином, формується суперечність між зовнішньою формою моральної комунікації та відсутністю реального морального суб'єкта.

У цьому контексті особливого значення набуває аналіз логічних структур етичної комунікації LLM. Йдеться не лише про зміст повідомлень, а про саму логіку побудови висловлювань: імплікації, пресупозиції, модальні конструкції та

приховані нормативності. Наприклад, висловлювання «Я завжди тут для тебе» імпліцитно формує уявлення про стабільну присутність, доступність та взаємність, хоча онтологічно така присутність відсутня. Відповідно, сама логічна структура мовлення створює ефект емоційної близькості.

Сучасні мовні моделі значною мірою навчаються через RLHF (Reinforcement Learning from Human Feedback), тобто через підсилення тих відповідей, які люди оцінюють як корисні, безпечні чи емпатичні [2]. У результаті система не формує моральних переконань у людському сенсі, а оптимізує власну мовну поведінку відповідно до очікувань користувача. Це означає, що моральна комунікація LLM є не результатом етичного мислення, а наслідком статистичної адаптації до людських оцінок.

Проблема ускладнюється тим, що антропоморфна комунікація штучного інтелекту здатна формувати емоційну залежність користувача. Людина починає сприймати систему як співрозмовника, здатного до розуміння, підтримки та постійної присутності. Подібний феномен частково пов'язаний із так званим «ELIZA effect» — тенденцією приписувати комп'ютерним системам людські якості та психологічні характеристики [3]. Особливу увагу необхідно звернути на приховані логічні імплікації відповідей штучного інтелекту. Мовна модель може не лише підтримувати користувача, а й підсилювати певні поведінкові патерни, створювати ілюзію унікального емоційного зв'язку або формувати залежність від комунікації із системою. У такому випадку етична проблема полягає не лише у змісті відповіді, а й у структурі самої комунікації, яка впливає на психологічний стан людини [4].

Саме тому перспективним напрямом сучасних досліджень є створення методології логічного аналізу етичної комунікації LLM. Такий підхід може включати:

- аналіз імплікацій та пресупозицій;
- дослідження антропоморфних маркерів;
- аналіз структур симульованої емпатії;
- виявлення патернів псевдо-взаємності;

- дослідження комунікативних стратегій формування довіри.

Подібний підхід дозволяє перейти від абстрактної «етики штучного інтелекту» до конкретного аналізу мовної поведінки алгоритмічних систем. У сучасних умовах це набуває особливої актуальності, оскільки LLM дедалі активніше інтегруються у сфери освіти, психологічної підтримки, консультування та повсякденної комунікації. Відтак аналіз логічних структур етичної комунікації штучного інтелекту стає важливим міждисциплінарним напрямом, що поєднує логіку, філософію мови, етику, когнітивні науки та AI alignment (галузь досліджень, спрямована на те, щоб цілі, рішення та поведінка систем штучного інтелекту відповідали людським цінностям, намірам та етичним нормам).

Список використаних джерел:

1. Vallor S. Technology and the Virtues: A Philosophical Guide to a Future Worth Wanting. Oxford : Oxford University Press, 2016.
2. Christiano P. et al. Deep Reinforcement Learning from Human Preferences // Advances in Neural Information Processing Systems. 2017. Vol. 30.
3. Weizenbaum J. Computer Power and Human Reason: From Judgment to Calculation. San Francisco : W.H. Freeman, 1976.
4. Turkle S. Alone Together: Why We Expect More from Technology and Less from Each Other. New York : Basic Books, 2011.

Щербина Яна

Здобувачка другого (магістерського) рівня освіти ОПП «Публічна політика і лідерство», КНЕУ імені Вадима Гетьмана

**Науковий керівник: к. пол.н., доцент,
доцент кафедри політичних технологій
Лисенко Ю.В.**

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У ЗАБЕЗПЕЧЕННІ СОЦІАЛЬНОЇ СТІЙКОСТІ В КРИЗОВИХ УМОВАХ

Сучасний розвиток України відбувається в умовах складних політичних трансформацій, що супроводжуються кризовими явищами, загрозами безпеці та

високим ступенем соціальної напруги. Політична нестабільність, як системна ознака перехідних суспільств, актуалізує питання гарантування соціальної стабільності. В цьому контексті соціальна стабільність розглядається як спроможність соціуму зберігати єдність, функціональність і динаміку розвитку незважаючи на вплив дестабілізуючих чинників. У цьому сенсі особливої ваги набуває дослідження ролі громадянського суспільства як суб'єкта стабілізації суспільно-політичних процесів.

Зважаючи на сучасні виклики, пов'язані з військовими небезпеками, економічною хиткістю та трансформаціями державних інститутів, функції громадянського суспільства в Україні відчутно посилюються. За таких умов громадянське суспільство є не лише інституційною складовою демократичної політичної системи, а й важливим джерелом соціальної адаптації, мобілізації та згуртування.

У науковому дискурсі громадянське суспільство тлумачиться як сукупність незалежних від держави інститутів, соціальних практик і відносин, які уможливають реалізацію інтересів громадян та їх участь у суспільно-політичному житті. Воно діє на принципах добровільності, саморегулювання та плюралізму, утворюючи сферу взаємодії між державою та соціумом [2]. Такий підхід дає змогу бачити громадянське суспільство не лише як сукупність організацій, а як розгалужену мережу соціальних зв'язків та комунікацій.

Соціальна стійкість, у свою чергу, є інтегративною ознакою суспільства, що охоплює такі складові, як інституційна стабільність, соціальна згуртованість, рівень довіри та змога до адаптації. У цьому розумінні громадянське суспільство виступає одним із головних факторів формування соціального капіталу сукупності норм, цінностей та взаємодовіри, які гарантують ефективну взаємодію між членами громади.

Одним із фундаментальних механізмів впливу громадянського суспільства на соціальну стійкість є самоорганізація. У сучасних умовах вона набуває особливого значення, оскільки дозволяє суспільству швидко відповідати на кризові обставини без прямого втручання держави. На думку науковців,

горизонтальні зв'язки між громадянами, волонтерські заходи та громадські рухи формують альтернативні канали розв'язання соціальних проблем, збільшуючи адаптивний потенціал суспільства [3].

Український досвід показує, що саме громадянське суспільство здатне відчутно компенсувати інституційні слабкості держави в умовах кризи. Зокрема, у часи політичної нестабільності та військових загроз громадські організації забезпечують надання гуманітарної допомоги, підтримку соціально вразливих груп населення та сприяють збору ресурсів [1; 3]. Це вказує на високий рівень соціальної відповідальності та спроможність до спільних дій.

Не менш значущою є комунікативна роль громадянського суспільства. Засоби масової інформації та цифрові платформи виступають інструментами формування громадської думки, розповсюдження інформації та залучення громадян. Вони забезпечують зворотний зв'язок між владою та суспільством, що є обов'язковою умовою дієвого управління в демократичній державі [2]. Водночас інформаційне середовище може виступати як чинник стабілізації, так і дестабілізації, що актуалізує проблему інформаційної безпеки та медіаграмотності.

У структурі функцій громадянського суспільства вагоме місце займає контролююча функція. Вона реалізується через механізми громадського контролю, долучення громадян до ухвалення рішень та спостереження за роботою державних інституцій. Така діяльність сприяє збільшенню прозорості влади, зниженню корупційних ризиків та нарощуванню довіри до держави [1]. У свою чергу, довіра є головним складником соціальної стійкості, адже визначає ступінь легітимності політичної системи.

Окремо варто розглянути інтеграційну функцію громадянського суспільства, яка полягає у забезпеченні соціальної єдності та злагоди суспільства. Через діяльність громадських об'єднань, благодійних фондів та волонтерських рухів формуються горизонтальні зв'язки, котрі згуртовують різноманітні соціальні групи на підставі спільних цінностей та потреб. Це

надзвичайно необхідно в умовах політичної нестабільності, коли збільшується небезпека соціального роз'єднання [3; 4].

Водночас, розвиток громадянського суспільства в Україні має низку проблемних аспектів. Серед них недостатній рівень інституціоналізації, обмеженість ресурсної бази, нерівномірний розвиток у регіональному вимірі та низький рівень довіри до деяких громадських інституцій. Окрім того, взаємодія між державою та громадянським суспільством не завжди є ефективною, що обмежує потенціал останнього у забезпеченні соціальної стійкості [4].

В умовах політичної нестабільності важливим є формування партнерських відносин між державою та громадянським суспільством. Така взаємодія повинна базуватися на принципах відкритості, взаємної відповідальності та врахування інтересів різних соціальних груп. Лише за таких умов можливе досягнення високого рівня соціальної стійкості та забезпечення сталого розвитку.

Таким чином, громадянське суспільство в Україні виконує системоутворюючу роль у забезпеченні соціальної стійкості в умовах політичної нестабільності. Воно слугує багатофункціональною установою, що об'єднує мобілізаційні, комунікаційні, контрольні й інтеграційні функції. Завдяки здатності до самоорганізації та формування соціального капіталу, громадянське суспільство забезпечує адаптацію суспільства до кризових викликів і сприяє збереженню його цілісності.

Український досвід свідчить, що активізація громадянського суспільства є ключовим складником підвищення стійкості держави. Подальший розвиток цього сектору потребує зміцнення інституційної спроможності, піднесення рівня громадянської культури та вдосконалення механізмів взаємодії з державою. Це створить передумови для ефективного реагування на поточні виклики та забезпечення довгострокової стабільності українського суспільства.

Список використаних джерел:

1. Бикадорова Н. О., Новосколькова Л. О. Громадянське суспільство в системі стримувань і противаг демократичного врядування за умов політичної

- поляризації // Український політико-правовий дискурс. 2025. № 18. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17983458>
2. Корнієвський О. А., Нечипоренко В. О. Сучасні виклики громадянському суспільству України в умовах політичної нестабільності // Стратегічна панорама. 2017. № 1. С. 61–66. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Stpa_2017_1_11
3. Лисенко Ю. В. Соціальна безпека: виклики в умовах політичної нестабільності українського суспільства // Політикус : науковий журнал. 2022. № 6. С. 24–28. <http://dspace.pdpu.edu.ua/bitstream/123456789/16799/1/Lysenko%20Yuliia%20Vitaliyivna.pdf>
4. Tsiupryk A. Ya., Yakymovych O. N. Роль інститутів громадянського суспільства у формуванні та реалізації соціальної політики для забезпечення соціальної безпеки // Публічне управління та соціальна робота. 2025. № 1. С. 60–66. <https://journal.ldubgd.edu.ua/index.php/soc/article/view/2987/2869>

СЕКЦІЯ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СПРАВИ

Артуюнова-Пасіка Наталія, Антоненко Артем

Арутюнова-Пасіка Наталя

здобувач другого (магістерського) рівня
вищої освіти

Антоненко Артем,

канд. техн. наук, доцент

Національний університет біоресурсів і
природокористування України

ВПРОВАДЖЕННЯ БЕЗПАПЕРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ ГОТЕЛЮ

Сучасна готельна індустрія стикається з жорсткою конкуренцією, високими вимогами гостей та постійним тиском на зниження витрат. У цих умовах перехід від традиційної паперової документації до безпаперових (paperless) технологій у системі менеджменту якості стає не просто модною тенденцією, а стратегічною необхідністю. Особливо це актуально для готелів, які прагнуть відповідати міжнародним стандартам ISO 9001, HACCP, ISO 22000 або FSSC 22000. [1,2]

Безпаперова система менеджменту якості передбачає повну або максимальну відмову від паперових журналів, форм, чек-листів, інструкцій та протоколів на користь цифрових платформ, мобільних додатків, електронних систем і хмарних рішень. Це стосується всіх ключових процесів: контролю якості обслуговування, харчової безпеки, прибирання номерів, технічного обслуговування, навчання персоналу та роботи з відгуками гостей.

Однією з головних переваг впровадження безпаперових технологій є значне підвищення оперативності управління. Якщо раніше інформація про порушення температурних режимів у ресторані чи незадовільне прибирання номера надходила з запізненням у кілька годин або навіть днів, то в цифровій системі

керівник отримує сповіщення в реальному часі. Це дозволяє швидко реагувати на відхилення та запобігати проблемам, а не боротися з їх наслідками.

Другою важливою перевагою є суттєве зменшення ризику помилок, пов'язаних з людським фактором. Електронні чек-листи з обов'язковими полями, автоматичними розрахунками та фотофіксацією значно знижують ймовірність пропуску критичних контрольних точок. Крім того, система автоматично фіксує час і відповідального виконавця кожної дії, що підвищує прозорість і підзвітність персоналу.

Для готельних комплексів, які мають ресторани та харчоблоки, особливо актуальним є впровадження цифрового моніторингу НАССР. Температурні логери, підключені до єдиної платформи, автоматично передають дані про стан холодильного обладнання, температурні режими в процесі приготування та зберігання страв. Усі дані зберігаються в хмарі, легко доступні під час перевірок і не вимагають ручного заповнення журналів. [3,4]

Перехід на безпаперові технології також позитивно впливає на екологічну складову діяльності готелю. Зменшення споживання паперу, тонера та архівних місць відповідає вимогам стандарту ISO 14001 і сучасним очікуванням екологічно свідомих гостей. [5]

Однак впровадження таких технологій пов'язане з певними викликами. Найсерйознішими з них є опір персоналу змінам, недостатній рівень цифрової грамотності частини співробітників, питання кібербезпеки та необхідність значних початкових інвестицій. Крім того, важливо забезпечити безперервну роботу системи навіть під час блекаутів або проблем з інтернетом.

Для успішного впровадження безпаперової системи менеджменту якості в готелі рекомендується починати з пілотного проєкту в одному з підрозділів, наприклад у службі харчування або housekeeping.

Важливо залучати персонал на етапі вибору платформи, проводити якісне навчання та поступово масштабувати рішення на всі процеси готелю. Особливу увагу слід приділяти інтеграції нової системи з already існуючими програмними

продуктами – PMS (Property Management System), системами бронювання та обліку.

Впровадження безпаперових технологій дозволяє готелям створити сучасну, швидку, прозору та ефективну систему менеджменту якості. Воно підвищує рівень контролю, зменшує операційні витрати, покращує якість обслуговування гостей і значно полегшує проходження аудитів і сертифікацій.

У найближчі роки готелі, які активно використовуватимуть цифрові рішення в управлінні якістю, отримають суттєву конкурентну перевагу на ринку гостинності, особливо в умовах зростання вимог як з боку гостей, так і з боку регуляторних органів.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» : Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-vp> (дата звернення: 25.04.2026).

2. Codex Alimentarius Commission. General Principles of Food Hygiene. Codex Alimentarius Code of Practice, No. CXC 1-1969. Rome: FAO; WHO, 2023.

3. Аудит і метрологічні засоби оцінення якості харчової продукції на виробництві / А. Антоненко та ін. Measuring and Computing Devices in Technological Processes. 2025. № 1. С. 456–460. URL: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2025-81-57>

4. Аудит і контроль якості харчових продуктів у країнах ЄС та світу / А. Антоненко та ін. Measuring and Computing Devices in Technological Processes. 2024. № 4. С. 18–22. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-80-2>

5. Акредитація і перспективи впровадження системи HACCP у виробництві харчової продукції / А. Антоненко та ін. Measuring and Computing Devices in Technological Processes. 2024. № 1. С. 111–116. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-77-16>

Виноградов Давид Олексійович

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Готельно-ресторанна справа», економічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник: Неїленко С.М. – канд. техн. наук, доцент, доцент кафедри готельно-ресторанної справи та туризму Національного університету біоресурсів і природокористування України

ЯК ЦИФРОВІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ ЗМІНЮЮТЬ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИЙ БІЗНЕС І СЕРВІС ДЛЯ ГОСТЕЙ

Ще десять років тому в готелях і ресторанах панувала думка, що чим більше персоналу – тим краще. Швейцар біля дверей, адміністратор за стійкою, офіціант, який ледь не щохвилини питає, чи все вам подобається. Сьогодні ж індустрія гостинності починає кардинально змінюватись, хоча не всі це помічають. Гості почали цінувати швидкість та непомітність. Експерти кажуть, що згідно з прогнозами, до 2030-го ринок штучного інтелекту в готельно-ресторанному бізнесі може коштувати близько 76 мільярдів доларів. Ця цифра дійсно вражає! Втім справа не тільки в грошах. Фактично за цим стоїть набагато глибший процес. Ми переходимо до нового підходу обслуговування – так званої «агентної гостинності». Де мережа усіх програм та датчиків керує готелем як єдиним живим організмом, залишаючись при цьому абсолютно невидимою для гостя [1].

Чому ця тема настільки актуальна саме зараз? Відповідь лежить на поверхні: галузь просто затиснута в лещата. З одного боку – хронічний кадровий голод і постійне зростання витрат. З іншого – гості, які вже звикли до миттєвого сервісу в смартфонах і вже більше не хочуть чекати. Моя головна теза полягає в тому, що комплексна цифровізація і впровадження ШІ не вб'ють емпатію та «душу» гостинності. Ба більше, вони нарешті звільнять людей від механічної рутини,

щоб ті могли займатися тим, що вміють найкраще, а саме – створювати щирі емоції [2].

Спробуйте зазирнути за лаштунки середньостатистичного готелю чи ресторану. Там часто панує системний хаос із програмного забезпечення: одна система відповідає за касу, інша – за склад, третя – за бронювання, і між собою вони ніяк «не спілкуються». В одному з галузевих звітів, від Access Hospitality, я натрапив на приголомшливу цифру: менеджери витрачають понад 300 годин на рік просто на ручне перенесення даних з однієї таблички в іншу. Це ж абсурд – керівник понад місяць свого робочого часу працює звичайним «копіювальником» [3].

Сьогодні цю проблему вирішують алгоритми. Штучний інтелект виступає в ролі оркестратора, який бачить усе й одразу. До прикладу, системи такі як Rotaready можуть проаналізувати прогноз погоди, місцеві події та затори на дорогах, щоб точно сказати, скільки кухарів та офіціантів знадобиться в п'ятницю ввечері [3].

На кухнях фастфудів вже встановлюють роботизовані станції типу Flipru від Miso Robotics, які самі смажать картоплю з ідеальною точністю. І це не десь у далекому майбутньому! Навіть в Україні, попри всі економічні складнощі війни, заклади активно підключають свої каси такі як, Poster до III-додатків типу Avocado AI. І це дозволяє рестораторам на 30% скоротити запаси на складах, просто тому, що програма точніше розуміє та «вгадує», скільки помідорів чи м'яса реально замовлять гості [4].

Якщо ж говорити про сервіс і те, що бачить гість, тут ситуація ще цікавіша. Тут ми стикаємося з цікавим явищем, яке маркетологи називають «Великим розпакуванням» (The Great Unbundling). Люди більше не хочуть купувати готовий, вже фіксований пакет послуг. Вони хочуть платити тільки за те, чим реально користуються. Але якщо пояснювати це людською мовою, все зводиться до банальної зручності. Я, як гість, хочу сам вирішувати: чи витратити час на розмову з адміністратором, та кошти на запропоновані послуги чи просто відкрити двері номера телефоном через Face ID і нікого не бачити.

Безперечно, тут є величезний розрив між поколіннями. Опитування Oracle показують, що старші люди, бебі-бумери, все ще віддають перевагу живому спілкуванню – для них важливо, щоб на рецепції з ними привіталися та запитали якою була дорога. Натомість близько 35% міленіалів і зумерів з радістю проміняють розмову з адміністратором на зручний чат-бот. На перший погляд, роботизація мала б відлякувати людей, але це міф. Коли японська мережа Skylark поставила у своїх залах кілька сотень роботів-офіціантів BellaBot з котячими мордочками на екранах, виявилось, що гостям це дуже подобається. Психологи кажуть, що тут все просто: взаємодія з такими машинами викликає радість і приємне здивування, що тільки підіймає рейтинг закладу [5].

Підбиваючи підсумки, картинка вимальовується доволі однозначна. Готельно-ресторанний бізнес уже ніколи не повернеться до формату «блокнота і ручки». Цифровізація вирішує критичні проблеми виживання бізнесу – від логістики до нестачі рук на кухні. Але моє особисте бачення майбутнього індустрії полягає в іншому.

Мета всіх цих роботів, датчиків у номерах і предиктивних аналітик – не зробити з ресторану бездушну холодну машину. Їхня єдина задача – забрати всю механічну і непомітну роботу. Ідеальний сервіс майбутнього в моєму розумінні – це не робот, який наливає вино. Це живий бармен, який має час вислухати вашу історію і підібрати ідеальний напій саме тому, що в цей момент штучний інтелект десь на фоні вже автоматично звів касу, замовив лід на завтра і розрахував йому зарплату. Технології неминуче стануть безвідмовним мозком закладу, але саме людина назавжди залишиться його душею.

Список використаних джерел

1. AI In Hospitality And Tourism Market Report 2026 // The Business Research Company [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.thebusinessresearchcompany.com/report/ai-in-hospitality-and-tourism-global-market-report>

2. Future of Hospitality: AI-Driven Industry Trends // Deloitte US [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.deloitte.com/us/en/Industries/consumer/articles/future-of-hospitality-ai-innovation.html>
3. AI in Hospitality 2025 Trends and Tools to Improve Efficiency // The Access Group [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.theaccessgroup.com/en-gb/blog/hos-ai-hospitality/>
4. Miso Launches Next-Generation Flippy Fry Station: The Most Significant Evolution of the AI-Powered Robot Since Its Inception // Miso Robotics [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://misorobotics.com/newsroom/miso-launches-next-generation-flippy-fry-station-the-most-significant-evolution-of-the-ai-powered-robot-since-its-inception/>
5. Hospitality in 2025: Automated, Intelligent... and more ... // Oracle [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.oracle.com/in/a/ocom/docs/industries/hospitality/hospitality-industry-trends-for-2025.pdf>

Голубенко Олександр, Антоненко Артем

Голубенко Олександр

здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти

Антоненко Артем

канд. техн. наук, доцент

Національний університет біоресурсів і природокористування України

СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЯКОСТІ ВОДИ В ГОТЕЛЬНИХ КОМПЛЕКСАХ

Вода є одним із найважливіших ресурсів у готельному бізнесі. Вона використовується практично в усіх ключових процесах: у харчоблоках і ресторанах, басейнах і спа-зонах, для прибирання номерів, прання білизни, у

системах опалення та кондиціонування повітря. Від якості води безпосередньо залежить безпека гостей, репутація готелю та відповідність міжнародним стандартам якості та харчової безпеки. [1,2]

Сучасні готельні комплекси стикаються з різними ризиками, пов'язаними з водою. Найсерйознішими з них є мікробіологічне забруднення, зокрема розвиток легіонел у системах гарячого водопостачання та системах кондиціонування. Також актуальними залишаються хімічні ризики – надлишок заліза, хлору, важких металів, а також фізичні параметри: каламутність, запах, смак і температура води. У разі неналежного контролю ці фактори можуть призвести до спалахів інфекційних захворювань, скарг гостей та серйозних санкцій з боку контролюючих органів. [3]

Ефективна система контролю якості води в готелі повинна бути багаторівневою та охоплювати весь цикл водокористування – від точки входу води в готель до її використання в номерах, кухні, басейнах і технічних системах. Така система має включати як регулярний моніторинг, так і превентивні заходи.

Основними елементами сучасної системи контролю якості води є регулярний лабораторний аналіз на мікробіологічні та хімічно-фізичні показники, постійний моніторинг температури гарячої води, контроль концентрації дезінфектантів у басейнах і джакузі, а також візуальний і органолептичний контроль. Особливу увагу необхідно приділяти системам гарячого водопостачання, оскільки саме в них за температури від 25 до 50 °C активно розмножується *Legionella pneumophila*.

У провідних готелях сьогодні активно впроваджуються автоматизовані системи моніторингу якості води. Вони дозволяють у режимі реального часу відстежувати ключові параметри: температуру, рН, рівень хлору або діоксиду хлору, окислювально-відновний потенціал та інші показники. У разі відхилення система автоматично надсилає сповіщення відповідальним працівникам, що значно скорочує час реакції.

Важливим аспектом є інтеграція системи контролю води з загальною системою менеджменту якості готелю. Дані про якість води повинні бути

частиною НАССР-плану харчоблоку, особливо якщо вода використовується як інгредієнт або для миття обладнання. Крім того, результати моніторингу мають враховуватися під час проведення внутрішніх аудитів і підготовки до зовнішньої сертифікації за стандартами ISO 9001 та ISO 22000. [4,5]

Особливі виклики виникають у готелях, розташованих у старих будівлях або в регіонах із нестабільною якістю централізованого водопостачання. У таких випадках рекомендується встановлювати додаткові системи фільтрації, пом'якшення води та УФ-опромінення. Також важливо розробити чіткі плани дій у разі виявлення перевищення нормативів, включаючи тимчасове обмеження використання води в певних зонах готелю.

Ефективний контроль якості води – це не лише технічне питання, а й важлива складова культури безпеки та якості готелю. Персонал служб технічного обслуговування, харчоблоку та housekeeping повинен проходити регулярне навчання щодо ризиків, пов'язаних з водою, і чітко розуміти свої обов'язки в системі моніторингу.

Надійна система контролю якості води в готельному комплексі є запорукою безпеки гостей, дотримання законодавчих вимог і підтримки високого рівня сервісу. Перехід від епізодичних перевірок до системного, ризик-орієнтованого та цифровізованого моніторингу дозволяє готелям значно знизити ризики, оптимізувати витрати та підвищити конкурентоспроможність.

У сучасних умовах, коли гості стають дедалі більш вимогливими до безпеки та якості послуг, готелі, які інвестують у сучасні системи контролю якості води, отримують суттєву перевагу на ринку гостинності.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» : Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр> (дата звернення: 25.04.2026).

2. Codex Alimentarius Commission. General Principles of Food Hygiene. Codex Alimentarius Code of Practice, No. CXC 1-1969. Rome: FAO; WHO, 2023.

3. Аудит і метрологічні засоби оцінення якості харчової продукції на виробництві / А. Антоненко та ін. Measuring and Computing Devices in Technological Processes. 2025. № 1. С. 456–460. URL: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2025-81-57>

4. Аудит і контроль якості харчових продуктів у країнах ЄС та світу / А. Антоненко та ін. Measuring and Computing Devices in Technological Processes. 2024. № 4. С. 18–22. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-80-2>

5. Акредитація і перспективи впровадження системи HACCP у виробництві харчової продукції / А. Антоненко та ін. Measuring and Computing Devices in Technological Processes. 2024. № 1. С. 111–116. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-77-16>

Гусєва Олександра, Петрунчак Денис

Гусєва Олександра

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Готельно-ресторанна справа», відділення бакалаврату Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Петрунчак Денис

викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ ІНТЕР'ЄРНОГО СЕРЕДОВИЩА ГОТЕЛІВ РІЗНИХ ТИПІВ

У загальному розумінні дизайн-проект інтер'єру готелю є сукупністю рішень щодо планування його приміщень, вибору палітри кольорів зон відпочинку та робочого простору, підбору меблів та декору тощо.

Дизайнерська організація готельного середовища або досягнення краси інтер'єру готелю включає в себе багато самих різноманітних завдань. Головними з них є композиція простору, нестандартні кольорові рішення з обробки поверхонь, поодинокі (дизайнерські) форми облаштування стін та меблів, пропонування декоративних деталей освітлення та озеленення тощо.

Особливості готелів полягають в різних функціях цих закладів. Це як житлові, так і громадські будівлі, що і визначає особливості формування їхніх інтер'єрів. Дизайном інтер'єру готелю є така організація внутрішнього простору візуально обмеженого, штучно створеного середовища будівлі, яка би забезпечувала комфортні умови для проживання всіх його гостей. Це складне і багатопланове явище, яке може мати величезні естетичні та психофізіологічні наслідки для людини [1, с. 181].

Гарні умови проживання в готелях створюються за рахунок забезпечення комфорту як в самому готелі, так і на прилеглої до нього території. Повний комфорт внутрішнього простору готелю є невід'ємною його концепцією, яка включає в себе екологічний, функціональний та естетичний комфорт будь-якого з приміщень готелю. У всіх готелях, а особливо в 4 та 5-ти зіркових, велику увагу приділено досягненню естетичного комфорту, який створюється для художньої та просторової організації процесу життєдіяльності людини з використанням певних засобів. Це означає, що головним завданням є проектування в готелі просторової композиції. Це означає таку структуру в інтер'єрі приміщення, при якій окремі його елементи сприймаються в певній системі або в стилістичній єдності. На сьогоднішній день існує три найбільш поширені способи художньої та просторової організації інтер'єрів готелів, а саме: “ретро-стиль” – сучасні і змішані інтер'єри в стилі ретро створені з використанням елементів минулих століть (ампір, бароко, рококо тощо); сучасний інтер'єр в композиції простору відображає строгість, простоту, логіку та лаконічність форми, їхнє функціональне обґрунтування; а інтер'єри, оформлені у змішаному стилі, містять елементи двох попередніх технік просторової композиції.

У практиці сучасного світового дизайну інтер'єрів готелів реалізується багатовекторний стилістичний підхід, обумовлений основними функціональними характеристиками цих закладів та їх соціальною спрямованістю. При цьому важливого значення тут набувають національні та місцеві традиції, сучасні тенденції модного урбанізму або ж заміського середовища для відпочинку. Разом з відомими світовими брендами готельного бізнесу класу «люкс», в яких інтегрований дизайн характеризується стилістичною єдністю, в сфері послуг для широкого кола споживачів було сформовано концептуальний підхід до стилю завдяки максимальній привабливості та наближеності до клієнтів.

Загалом дизайн готелів є сферою проектування інтер'єрів та приміщень, яка постійно прогресує та розвивається, і в якій неможливо не йти разом з часом. При розробці проекту готелю дуже важливо спиратися на існуючий досвід проектування цієї категорії будівель, у тому числі і в інших країнах, враховувати сьогоденні перспективи у будівництві і дизайні інтер'єрів та застосовувані в нинішньому будівництві технології та матеріали.

Відтак при проектуванні внутрішнього середовища готелів у великих містах дизайнери намагаються керуватися світовими художніми та стилістичними тенденціями в організації простору, в той час як дизайн інтер'єру готельних комплексів в рекреаційних зонах можна охарактеризувати максимальним наближенням до етнічного середовища конкретного регіону з широким використанням народних атрибутів. Професійні ознаки дизайну та обслуговування готелів варіюються відповідно до міжнародних стандартів класифікації готелів і вводять систему «люкс»-класу, «бутік»-класу та «лакшері»-класу відповідно з максимальною кількістю «зірок» і разом з цим існують найпоширеніші в світі «4-зіркові» готелі, «бізнес»-готелі, мотелі та хостели [2, с. 15].

Найменші зміни в естетичних характеристиках готельного простору торкаються відомих брендів «люкс»-класу, зокрема «Ritz-Carlton», «Four Seasons». Характерною особливістю даних готелів є незмінний «фірмовий

стиль», який забезпечує традиції дизайну інтер'єрів з використанням найдорожчих матеріалів для обробки приміщень та антикварних меблів. В результаті концепція дизайну інтер'єру в таких готелях обмежена традиціями «люкс»-класу.

На сьогоднішній день у світі користується популярністю готелі так званого «бутік»-класу – це невеликі готелі, спроектовані в історичних будівлях міської архітектури, в яких формування внутрішнього простору відповідає стилістичним особливостям певного історичного стилю, а обстановка в готельних номерах демонструє ексклюзивний підхід з урахуванням комфорту та індивідуальних естетичних навантажень. У готелях цієї групи формування внутрішнього простору відбувається повністю в стилі архітектурної споруди, особливо в стилі модерн, неоренесансу або необароко. Обов'язковою особливістю комплексного проектування готелів такого типу є єдність художніх і стилістичних особливостей внутрішнього і зовнішнього простору будівлі і високоякісний професійний дизайн.

Набагато ширшу палітру стилістичних підходів до створення інтер'єрного середовища мають сучасні готелі так званого «бізнес»-класу, які будуються як у великих містах, так і на їх околицях або на важливих транспортних магістралях. Об'єкти відпочинку такого типу припускають переваги функціональних якостей, тому дизайн внутрішнього середовища формується з урахуванням цього. Найчастіше облаштування таких готелів здійснюється не на професійному рівні, а стихійно. Архітектори і дизайнери часто домагаються максимального комфорту мінімальними засобами, особливо за рахунок зниження вартості матеріалів, а не за рахунок концепції синтезу мистецтв або створення власного фірмового стилю. Це може призвести до певного дисонансу, антистилістичного або, в більшості випадків, спонтанного кітчю. Факторами для споживчої привабливості тут є тільки зовнішні естетичні характеристики, такі як цікаве зовнішнє освітлення, графічна яскрава реклама тощо.

Наступною типологічною групою готелів, яка приділяє велику увагу національним особливостям формування власного внутрішнього середовища, є

комплексі готелів і мотелів, побудованих в зонах відпочинку (в рекреативних зонах). Тут головним критерієм залучення клієнта є особливості національного побуту, кулінарія, традиційні особливості оформлення інтер'єру, що забезпечують комфортне перебування в даному етнічному середовищі. Інтер'єр таких готельно-мотельних комплексів є аналогічним традиційному народному житлу, архітектура будівель схожа з їх формою, інтер'єри наповнені меблями традиційної форми та прикрашені декоративною різьбою. Для посилення народного звучання і створення комфортної атмосфери в готелях використовуються автентичні або стилізовані традиційні тканини, фрески, розписи тощо.

Таким чином, приступаючи до процесу створення дизайн-проекту готелю, кожен професіонал повинен розуміти, що окрім специфічних завдань, властивих даному об'єкту, також необхідно домогтися реалізації низки універсальних знань, характерних для даної сфери проектування взагалі. Саме в такому випадку вдасться отримати позитивно високий результат, який повною мірою відповідає очікуванням. Говорячи про цілі та завдання дизайн-проекту, слід зазначити, що для досягнення успіху необхідно [3, с. 82]:

- створювати екологічний, акуратний та безпечний простір, що надає всі умови для повноцінного здійснення людської життєдіяльності;
- передбачати всебічний захист людини від можливого впливу будь-яких негативних факторів незалежно від природи їх походження;
- намагатися створювати гранично комфортні та зручні умови знаходження для гостей, співробітників та адміністрації готелю;
- розроблювати стилістичну концепцію, що відповідає уявленням замовника, манері його життя, характеру та звичкам;
- проектувати інтер'єри готелів таким чином, щоб у будь-який момент за бажанням його гостей в нього можна було внести зміни без заподіяння шкоди, у тому числі фінансового характеру.

Необхідно розуміти, що дизайн – це творча діяльність, метою якої є визначення формальних якостей будь-яких виробів. Ці якості вимагають

перетворень і в зовнішньому вигляді виробів, проте головним чином змінюються ті структурні та функціональні взаємозв'язки, які перетворюють виріб на єдине ціле як з точки зору споживача, так і з точки зору виробника. Дизайн прагне охопити всі нюанси навколишнього середовища людини, яка визначена промисловим виробництвом.

Дизайн інтер'єру готелю (інтер'єрний дизайн) – це розділ дизайну, художньо-технічна практика комбінування та інших маніпуляцій з об'єктами інтер'єру готелю з метою приведення будівлі до задоволення функціональних та естетичних запитів відвідувачів, зокрема збільшення ергономічності праці в приміщенні, зниження показників кольорової напруги, фонових шумів, удосконалення навігації у великих приміщеннях, оптимізації маркування використовуваних меблів, розробка спеціальних приміщень.

Особливу роль при проектуванні та дизайні готелю відіграє рівень міцності та якості всіх його комунікацій. Важливість цього визначена тим, що ремонт обладнання вимагатиме виселення всіх гостей та припинення роботи готелю і, отже, спричинить значні незручності та збитки.

Проектуванням та дизайном будівлі готелю повинен займатися спеціаліст, знайомий з особливістю сфери гостинності, інакше не уникнути помилок, плата за які виявиться дуже високою, а виправити щось буде занадто складно. В процесі проектування переваги мають віддаватися матеріалам та конструкціям, які відповідають необхідним властивостям та нормам.

Разом з тим готель повинен мати певні особливі, йому властиві риси, національний колорит чи романтичний ореол. Прагнення перебувати в рамках загальновизнаних стандартів особливого успіху новому готелю не принесе - цінується штучний товар, саме те, чого немає ні в кого іншого.

Список використаних джерел

1. Драницький Ю. Дизайн інтер'єрів сучасних готельних комплексів України: концептуальні підходи до проектування / Ю. Драницький // Вісник Львівської національної академії мистецтв. – 2012. – Вип. 26. – С. 180–187.

2. Манучарова Н. Д. Меблювання і естетичне оформлення готелів / Н. Д. Манучарова. – Київ : Вища школа, 2000. – 289 с.
3. Лук'янова Л. Г. Інтер'єр готелів / Л. Г. Лук'янова. – Київ : Вища школа, 2001. – 320 с.
4. Головка О. М. Організація готельного господарства : навч. посіб. / О. М. Головка, Н. С. Кампов, С. С. Махлинець, Г. В. Симочко. – Київ : Кондор, 2012. – 337 с.
5. Естетичне оформлення готелів : конспект лекцій для спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа» / уклад. С. І. Митник. – Київ : НМЦ «Укоопосвіта», 2018. – 62 с.

Друцька Вікторія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, відділення бакалаврату, спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа»

Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Земліна Ю.В. - кандидат педагогічних наук, доцент кафедри готельно-ресторанної справи Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

АДАПТИВНЕ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ГОТЕЛЬНИХ ПОСЛУГ В УМОВАХ КРИЗОВОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Сучасна індустрія гостинності функціонує в умовах підвищеної невизначеності та постійних змін. Вплив глобальних криз, зокрема пандемії та воєнних дій, суттєво трансформував ринок готельних послуг. Зниження попиту, зміна поведінки споживачів і обмеженість ресурсів змушують підприємства шукати нові підходи до управління [1]. У таких умовах особливої актуальності набуває проблема забезпечення стабільної якості обслуговування.

Традиційні підходи до управління якістю базуються на дотриманні фіксованих стандартів, що відповідають категорії готелю. Однак у нестабільному середовищі такі моделі виявляються недостатньо ефективними.

Вони не дозволяють швидко реагувати на зовнішні виклики та зміну умов функціонування. Це призводить до зростання розриву між очікуваннями клієнтів і реальними можливостями підприємства.

Проблема полягає у відсутності гнучкого механізму управління якістю, який би враховував динаміку зовнішнього середовища. Більшість існуючих моделей орієнтовані на стабільні умови та не передбачають оперативної адаптації. Це обмежує здатність готелів підтримувати конкурентоспроможність [3]. Відтак виникає потреба у впровадженні адаптивних підходів до управління якістю.

Якість готельних послуг доцільно розглядати як поєднання об'єктивних і суб'єктивних характеристик. Об'єктивна складова визначається відповідністю встановленим стандартам і показникам. Водночас суб'єктивна якість залежить від сприйняття споживача та конкретних умов середовища. У кризових ситуаціях саме суб'єктивний фактор відіграє ключову роль.

В умовах нестабільності очікування клієнтів змінюються залежно від контексту. Якщо в нормальних умовах переважає орієнтація на комфорт і додаткові послуги, то в кризі пріоритет зміщується на безпеку та базову функціональність [1]. Це вимагає від готелів перегляду підходів до формування якості. Відповідно, управління має бути гнучким і ситуативним.

Одним із ефективних рішень є впровадження системи дискретних рівнів якості. Кожен рівень відповідає певним умовам функціонування підприємства. Базовий рівень відображає стандартні умови роботи, тоді як мінімальний — використовується в кризових ситуаціях. Також можливе досягнення максимального рівня якості за сприятливих умов.

Окрім базових рівнів, доцільно використовувати специфічні рівні якості, адаптовані до конкретних ситуацій. Вони формуються залежно від сегмента споживачів або зовнішніх факторів. Це дозволяє більш точно налаштовувати послуги під потреби клієнтів. Такий підхід забезпечує підвищення гнучкості управління.

Практична реалізація адаптивного підходу здійснюється через систему профілів якості. Профіль являє собою сукупність параметрів послуги, які змінюються відповідно до умов. Він визначає, які характеристики сервісу слід посилити або зменшити. Це дозволяє розглядати управління якістю як динамічну систему оперативного реагування.

Виділяють чотири основні типи профілів: зниження, підвищення, компенсації та перерозподілу якості. Профілі зниження застосовуються в умовах дефіциту ресурсів і передбачають свідоме зменшення рівня сервісу. Профілі підвищення орієнтовані на покращення обслуговування для окремих сегментів. Компенсаційні та перерозподільчі профілі дозволяють зберегти задоволеність клієнтів за рахунок зміни структури послуги.

Ключовим елементом системи є механізм визначення подій-тригерів. Саме вони ініціюють перехід між різними профілями якості. Тригери відображають зміни зовнішнього або внутрішнього середовища. Їх своєчасне виявлення забезпечує ефективність управління.

Тригери можна класифікувати за рівнем впливу на макро-, мезо- та мікрорівні. До макрорівня належать глобальні події, такі як війна чи пандемія. Мезорівень охоплює коливання попиту та зміну структури клієнтів. Мікрорівень пов'язаний із внутрішніми ресурсними обмеженнями підприємства [2].

Активація адаптивних профілів може здійснюватися в межах реактивного, проактивного або випереджувального управління. Впровадження динамічного управління пов'язане з певними труднощами, зокрема ризиком втрати стабільності бренду та складністю адаптації персоналу. Важливо забезпечити чітку регламентацію процесів і ефективну комунікацію з клієнтами. Це дозволяє уникнути сприйняття змін як погіршення сервісу з боку споживачів.

Таким чином, адаптивне управління якістю готельних послуг є необхідною умовою ефективного функціонування в нестабільному середовищі. Використання системи рівнів, профілів і тригерів дозволяє забезпечити баланс між ресурсами та очікуваннями клієнтів. Це сприяє підвищенню стійкості

бізнесу та його конкурентоспроможності. Подальший розвиток підходу пов'язаний із використанням цифрових технологій і аналітичних інструментів.

Список використаних джерел

1. Безчасний О., Мітал О., Петровська І. Динамічне управління якістю готельних послуг в умовах нестабільності. 2026. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-84-2> (дата звернення: 04.05.2026)
2. Мамонтенко Н.С., Ганзюк Ю.Ю. Контроль якості послуг у готельному бізнесі під час війни. Науково-методична стаття. 2025 URL: <https://economics.op.edu.ua/files/archive/2025/No4/99.pdf> (дата звернення: 05.05.2026)
3. Линник О. І., Жадан Т. А. Основні елементи адаптивної системи управління підприємством готельно-ресторанного господарства в умовах нестабільної економіки. Інфраструктура ринку.- 2019. URL: <https://repository.kpi.kharkov.ua/bitstreams/3e0bd91b-9aff-4632-8fc0-ce54634b7e22/download> (дата звернення: 05.05.2026)

Джгуташвілі Наталія

канд. економ. наук, викладачка Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

СИСТЕМНИЙ ПІДХІД ДО УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВОМ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

У сучасних умовах розвитку індустрії гостинності підприємства готельно-ресторанного бізнесу функціонують в умовах високої конкуренції, цифровізації, змін споживчих потреб та нестабільності зовнішнього середовища. Це обумовлює необхідність застосування сучасних управлінських підходів, серед яких особливе місце займає системний підхід. Його використання дозволяє забезпечити ефективну координацію всіх елементів діяльності підприємства,

підвищити якість послуг та забезпечити конкурентоспроможність суб'єкта господарювання [1].

Системний підхід до управління підприємством передбачає розгляд підприємства як цілісної соціально-економічної системи, що складається із взаємопов'язаних елементів: персоналу, фінансових ресурсів, маркетингу, матеріально-технічної бази, сервісу, інформаційного забезпечення та управлінських процесів. Ефективність діяльності підприємства значною мірою залежить від узгодженості функціонування цих складових та здатності менеджменту забезпечувати їх взаємодію.

Для підприємств готельно-ресторанного бізнесу системний підхід є особливо актуальним, оскільки їх діяльність поєднує одночасно виробничі, сервісні, маркетингові та комунікаційні процеси. Готельно-ресторанне підприємство виступає відкритою системою, яка постійно взаємодіє із зовнішнім середовищем: споживачами, постачальниками, туристичними агенціями, державними органами та цифровими платформами бронювання. Відповідно, будь-які зміни у зовнішньому середовищі впливають на внутрішню організацію діяльності підприємства [2].

Основними принципами системного підходу в управлінні підприємствами готельно-ресторанного бізнесу є комплексність, цілісність, адаптивність, ієрархічність та взаємозалежність елементів системи. Комплексність передбачає врахування всіх факторів, що впливають на діяльність підприємства. Цілісність забезпечує узгодженість дій усіх структурних підрозділів. Адаптивність дозволяє підприємству швидко реагувати на зміни ринку та потреб споживачів [1].

Важливим елементом системного підходу є впровадження процесного управління. У сучасних умовах ефективність підприємства визначається не лише результатами окремих підрозділів, а й якістю взаємодії між ними. Процесний підхід дозволяє оптимізувати бізнес-процеси, скоротити витрати часу та ресурсів, підвищити якість обслуговування клієнтів. Особливого значення

набуває автоматизація процесів управління, використання CRM-систем, систем онлайн-бронювання та цифрових платформ комунікації з клієнтами [3].

У наукових дослідженнях останніх років значна увага приділяється системам контролінгу як складовій системного управління підприємствами готельно-ресторанного бізнесу. Контролінг забезпечує інформаційно-аналітичну підтримку менеджменту, координацію управлінських рішень та контроль результативності діяльності підприємства. Завдяки використанню контролінгу керівництво отримує можливість своєчасно виявляти проблеми, оцінювати ефективність діяльності підрозділів та формувати стратегії розвитку підприємства.

Не менш важливим аспектом системного підходу є управління персоналом. У сфері гостинності саме персонал визначає рівень сервісу та формує імідж підприємства. Тому сучасні підприємства готельно-ресторанного бізнесу повинні застосовувати інноваційні методи мотивації, навчання та розвитку персоналу. Системний підхід до управління персоналом передбачає поєднання економічних, адміністративних та соціально-психологічних методів управління [3].

Особливої актуальності системний підхід набув в умовах цифрової трансформації економіки. Використання сучасних інформаційних технологій дозволяє підприємствам підвищити ефективність управління, забезпечити швидкий обмін інформацією та покращити якість обслуговування споживачів. Цифровізація управлінських процесів сприяє автоматизації операційної діяльності, формуванню аналітичної бази для прийняття управлінських рішень та розвитку інноваційних сервісів у сфері гостинності.

Таким чином, системний підхід є одним із найбільш ефективних напрямів управління підприємствами готельно-ресторанного бізнесу. Його застосування забезпечує комплексне бачення діяльності підприємства, підвищує ефективність використання ресурсів, покращує якість послуг та сприяє забезпеченню конкурентних переваг. У сучасних умовах розвитку індустрії гостинності саме

системне управління створює основу для стабільного функціонування та стратегічного розвитку підприємств готельно-ресторанного бізнесу.

Список використаних джерел:

1. Райчева Л. І. Оптимізація механізму управління підприємствами готельно-ресторанного бізнесу на основі теорії систем. Інклюзивна економіка. 2023. URL: https://doi.org/10.32782/inclusive_economics.3-17 (дата звернення: 25.04.2026 р.).
2. Власюк К. В. Сучасні приклади управління діяльністю підприємствами готельно-ресторанного бізнесу на основі цифровізації. Український економічний часопис. 2023. URL: <https://doi.org/10.32782/2786-8273/2023-3-21> (дата звернення: 25.04.2026 р.).
3. Охота В. І., Городецький М. Я. Методи управління персоналом на підприємствах готельно-ресторанного бізнесу. Інноваційна економіка. 2023. URL: <https://doi.org/10.37332/2309-1533.2023.3.9> (дата звернення: 25.04.2026 р.).

Земліна Юлія

канд. пед. наук, доцент,
завідувач циклової комісії (кафедри) туризму
та готельно-ресторанної справи
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ СТАЛОГО РОЗВИТКУ У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Сучасний розвиток індустрії гостинності відбувається під впливом глобальних економічних, екологічних і соціальних трансформацій. У цих умовах особливої актуальності набуває впровадження принципів сталого розвитку, які передбачають збалансоване поєднання економічної ефективності, екологічної безпеки та соціальної відповідальності [1]. Готельний бізнес як складова туристичної індустрії є значним споживачем природних ресурсів, що зумовлює

необхідність переходу до більш екологічно орієнтованих моделей господарювання [2].

В Україні питання сталого розвитку готельного бізнесу набуває особливого значення в умовах сучасних викликів, пов'язаних із військовими діями, економічною нестабільністю та зміною структури попиту на готельні послуги. З одного боку, готелі змушені адаптуватися до кризових умов функціонування, з іншого – впровадження сталих практик стає інструментом підвищення їхньої конкурентоспроможності та стійкості [3].

Основними напрямками реалізації принципів сталого розвитку у діяльності засобів розміщення є впровадження енергоефективних технологій, раціональне використання водних ресурсів, мінімізація відходів та їх переробка, а також використання екологічно безпечних матеріалів і локальних продуктів [4]. Як свідчать наукові дослідження, готелі є значними споживачами енергії та води, що обумовлює необхідність впровадження екоінновацій та ресурсозберігаючих технологій [6]. Важливим аспектом є також сертифікація готелів за міжнародними екологічними стандартами, що сприяє підвищенню довіри споживачів та інтеграції українських підприємств у світовий туристичний простір [1].

Практичне впровадження принципів сталого розвитку в Україні вже знаходить відображення у діяльності окремих готельних підприємств. Зокрема, ряд готелів у великих містах і курортних регіонах впроваджують енергоощадні системи освітлення, програми повторного використання рушників, сортування відходів та відмову від одноразового пластику. У Карпатському регіоні активно розвиваються еко-готелі, які використовують природні матеріали, локальні продукти та альтернативні джерела енергії, що відповідає концепції «зеленого» туризму [7]. Крім того, окремі українські готелі проходять міжнародну екологічну сертифікацію (зокрема, за програмами Green Key), що підтверджує їх відповідність принципам сталого розвитку.

Поряд із екологічною складовою, сталий розвиток готельного бізнесу передбачає посилення соціальної відповідальності. У сучасних умовах

українські готелі активно залучаються до вирішення суспільно важливих проблем, зокрема надання тимчасового житла внутрішньо переміщеним особам, підтримки місцевих громад та створення нових робочих місць [5]. Таким чином, готельні підприємства виконують не лише економічну, а й важливу соціальну функцію. Така діяльність свідчить про трансформацію ролі готельного бізнесу – від виключно комерційної до соціально відповідальної.

Водночас процес впровадження принципів сталого розвитку супроводжується низкою проблем, серед яких варто виокремити значні початкові інвестиції, недостатній рівень обізнаності персоналу, обмеженість державної підтримки та поширеність формального підходу до екологічних ініціатив [3]. Це зумовлює необхідність формування комплексного підходу до сталого розвитку на рівні як окремих підприємств, так і державної політики.

З метою підвищення ефективності впровадження принципів сталого розвитку у готельному бізнесі України доцільним є розроблення та реалізація поетапних стратегій екологізації діяльності, впровадження програм навчання персоналу, стимулювання інноваційних рішень, а також посилення інформаційної роботи серед споживачів щодо переваг екологічно відповідального споживання.

Отже, впровадження принципів сталого розвитку у готельному бізнесі України є важливою умовою забезпечення його довгострокової конкурентоспроможності та стійкості. Реальні практики українських готелів свідчать про поступову трансформацію галузі у напрямі екологічної та соціальної відповідальності.

Список використаних джерел

1. United Nations. Transforming our world: the 2030 Agenda for Sustainable Development. – 2015.
2. World Tourism Organization. Sustainable Development of Tourism. – 2020.
3. Іванова Н.В. Сталий розвиток підприємств готельного господарства // Економіка та держава. – 2021. – №5. – С. 45–49.
4. Green Key. Environmental Requirements for Hotels. – 2022.

5. Петренко О.О. Соціальна відповідальність бізнесу в умовах кризи // Вісник економіки. – 2022. – №3. – С. 112–118.

6. Новак У.П. Екологізація готельного бізнесу: особливості сучасних тенденцій // Український економічний часопис. – 2024.

7. Мамонтенко Н.В. Сталий розвиток готельного бізнесу в Україні: стимули, перешкоди і найкращі практики // Сталий розвиток економіки. – 2025.

Крухмальова Анна

здобувачка освітнього ступеня «Бакалавр»,
спеціальності «Готельно-ресторанна справа
Київського фахового коледжу туризму
та готельного господарства

Науковий керівник: Джгуташвілі Н.М. –
канд. екон. наук, викладачка вищої категорії
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

КЛІЄНТООРІЄНТОВАНИЙ ПІДХІД У МЕНЕДЖМЕНТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНОЇ ІНДУСТРІЇ

У сучасних умовах високої конкуренції та динамічного розвитку сфери гостинності ключовим фактором успішної діяльності підприємств готельної індустрії є впровадження клієнтоорієнтованого підходу в систему менеджменту. Саме орієнтація на потреби, очікування та рівень задоволеності споживачів забезпечує формування позитивного іміджу готелю, підвищення конкурентоспроможності та довгострокову лояльність клієнтів.

Для успішного ведення готельно-ресторанної справи потрібно забезпечити високу клієнт-орієнтованість – спрямованість на максимальне задоволення не просто потреб, а все зростаючих запитів клієнтів [1].

Клієнтоорієнтований підхід передбачає спрямування всіх управлінських процесів на створення максимальної цінності для гостя. У готельному бізнесі це охоплює не лише якість основних послуг розміщення, а й рівень сервісу, індивідуальний підхід до гостей, швидкість реагування на запити, комфортність перебування, безпеку та емоційне враження від обслуговування. Ефективне

управління взаємовідносинами з клієнтами стає стратегічним інструментом розвитку підприємств готельної індустрії гостинності.

Важливу роль у реалізації клієнтоорієнтованого менеджменту відіграє персонал готелю. Працівники є безпосередніми носіями корпоративної культури та формують перше враження про заклад. Саме тому сучасні підприємства готельної індустрії приділяють значну увагу професійній підготовці кадрів, розвитку комунікативних навичок, емоційного інтелекту та мотивації персоналу. Високий рівень сервісної культури сприяє підвищенню задоволеності гостей та формуванню позитивних відгуків.

Одним із важливих інструментів клієнтоорієнтованого підходу є використання цифрових технологій. Сучасні готелі активно впроваджують онлайн-бронювання, мобільні додатки, автоматизовані сервіси реєстрації та персоналізовані маркетингові комунікації. Це дозволяє оперативно аналізувати потреби клієнтів, формувати індивідуальні пропозиції та підвищувати ефективність взаємодії зі споживачами.

Готелі можуть ефективно керувати даними гостей і максимізувати свої стратегії клієнт-орієнтованості за допомогою CRM-системи для готелів. Цей тип системи дозволяє готелям зберігати та відстежувати важливу інформацію про гостей, уподобання та минулу взаємодію. Маючи в своєму розпорядженні ці цінні дані, готелі можуть створювати точно цільові та персоналізовані кампанії [2].

Крім того, клієнт-орієнтованість передбачає постійний моніторинг рівня задоволеності гостей через анкетування, аналіз відгуків та оцінку якості обслуговування. Отримана інформація дає можливість своєчасно виявляти недоліки в роботі підприємства та вдосконалювати систему управління.

Перспективи подальших досліджень у цій сфері включають аналіз ефективності нових технологій, таких як штучний інтелект і великі дані, у передбаченні потреб клієнтів і поліпшенні взаємодії з ними [3].

Таким чином, клієнтоорієнтований підхід є необхідною умовою ефективного менеджменту підприємств готельної індустрії. Його впровадження

сприяє підвищенню якості послуг, зміцненню конкурентних позицій, формуванню позитивної репутації та забезпеченню стабільного розвитку підприємств сфери гостинності.

Список використаних джерел

1. Джгуташвілі Н. М. Управління клієнт-орієнтованістю персоналу як інструмент підвищення якості сервісного продукту готелю *Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Економіка і управління*. 2020. [Том 31 \(70\). № 4. Частина 1](#). С. 108–116.
2. Воляник, Г., & Марушко, Н. (2024). СУЧАСНІ МАРКЕТИНГОВІ СТРАТЕГІЇ У ГОТЕЛЬНОМУ БІЗНЕСІ: ІНСТРУМЕНТИ ЗАЛУЧЕННЯ ТА УТРИМАННЯ КЛІЄНТІВ. *Економіка та суспільство*, (66).
URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4628> (дата звернення: 20.04.2026 р.).
3. Польова Л., Гуменюк Г. Інтернет-маркетинг в готельній сфері. *Наука і техніка сьогодні*. 2024. No 2 (30). URL: [https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-2\(30\)-403-414](https://doi.org/10.52058/2786-6025-2024-2(30)-403-414) (дата звернення: 20.04.2026 р.).

Кропивка Вікторія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Маркетинг», навчально-наукового інституту економіки і менеджменту Харківського національного університету міського

господарства імені О.М. Бекетова

Науковий керівник: Тохтамиш Т.О. – к.е.н., доцент, доцент кафедри економіки та маркетингу Харківського національного університету міського господарства імені О.М. Бекетова

ОЛЬФАКТРОНІКА В ГОТЕЛЯХ ЯК ОСНОВНИЙ МЕТОД КОНКУРЕНТНОЇ БОРОТЬБИ

Актуальність досліджень нюху в готельній індустрії зумовлена зростанням конкуренції на ринку гостинності та необхідністю пошуку нових нематеріальних

інструментів впливу на споживача, формування унікального клієнтського досвіду; в контексті стандартизації послуг саме сенсорний маркетинг, зокрема ароматизація простору, дозволяє створити емоційну прив'язаність до гостей, підвищити їхню лояльність та диференціювати бренд готелю.

Ольфактроніка – це напрямок, що вивчає вплив запахів на поведінку, емоції та рішення людини. Нюх – єдиний орган чуття, сигнали якого доходять до лімбічної системи мозку, що відповідає за емоції та пам'ять. Саме тому запах здатний викликати стійку асоціацію з місцем набагато сильнішу, ніж будь-який візуальний образ чи рекламний слоган [1].

Більшість готелів давно намагаються просто позбутися будь-яких запахів, оскільки нейтральність сприймалася як еталон чистоти. Однак з часом стало зрозуміло, що відсутність запаху – це також певне враження, і не завжди приємне. Якщо готель не приділяє уваги управлінню ароматами, це не робить номер вільним від запахів. Це просто означає, що готель втрачає контроль над важливою частиною вражень гостей. Саме так народилася концепція фірмового аромату – унікального аромату, який стає впізнаваним елементом бренду, як-от логотип чи кольорова палітра інтер'єру.

Людина може розрізняти понад трильйон різних запахів, але свідомо аналізує лише невелику їх частину. Більшість ароматичних подразників обробляються на підсвідомому рівні, такий гість може навіть не помітити певний запах, але його настрій та оцінка простору вже будуть сформовані. Наявність приємного аромату у вестибюлі збільшує час перебування гостей у загальних зонах, завершуючи суб'єктивну оцінку чистоти та провокуючи бажання повернутися. Це створює унікальну конкурентну перевагу, яку важко скопіювати та не можна замінити лише цінними факторами [2].

Ефективна стратегія ольфактроніки передбачає індивідуальні рішення для кожної функціональної зони готелю. Вестибюль формує перше враження, тому він вимагає свіжих, нейтрально-тепліх ароматів, що сигналізують про комфорт та чистоту. СПА-зони потребують розслаблюючих композицій, наприклад, лаванди, сандалового дерева, евкаліпта. Ресторани готелів, навпаки, вимагають

максимальної обережності, ваш аромат не повинен конкурувати з їжею, але ви можете делікатно торкнутися апетиту. Коридори та ліфти – це зони, які часто ігноруються, хоча випадкові запахи можуть значно зіпсувати загальне враження гостя від перебування в готелі.

Сучасним стандартом є професійні дифузори холодного розпилення, які дозволяють рівномірно розподілити аромат у великих приміщеннях. Завдяки відсутності нагрівання та хімічних реакцій, парфумерна композиція зберігає свою початкову структуру та складність. Найефективнішим рішенням є інтеграція таких систем у централізовану вентиляцію готелю, що дозволяє дистанційно керувати ароматизацією окремих поверхів або зон. Водночас використання дешевих синтетичних замінників часто призводить до зворотного ефекту, оскільки такі запахи швидко стають нав'язливими та викликають подразнення у гостей, тому якість сировини має бути на високому рівні [3].

Мережеві готелі одними з перших оцінили переваги використання брендового аромату як частини бренду. Серед найвідоміших прикладів – мережа готелів Westin, яка ще в 2000-х роках розробила власний аромат White Tea, який поширюється у вестибюлях по всьому світу. Marriott та Hilton успішно використовували подібні стратегії, підбираючи ароматичні рішення для кожного зі своїх суббрендів. Деякі готелі навіть продають свої аромати у вигляді свічок або дифузорів, дозволяючи гостям перенести відчуття відпустки додому, що підсвідомо активує позитивні спогади про відпустку та зміцнює емоційну прив'язаність до певного готельного бренду.

Надмірно інтенсивний або нав'язливий аромат може викликати головний біль, алергічні реакції та постійне подразнення гостя. Тому інтенсивність розпилення повинна бути ретельно скоригована, а вибір конкретного складу узгоджений з позиціонуванням готелю та портретом цільового гостя. Стратегія ароматизації для бізнес-готелю в центрі міста та для сімейного курорту буде принципово різною, оскільки вони орієнтовані на різні потреби та очікування клієнтів. Ольфактроніка в готельному бізнесі є стратегічним інструментом формування клієнтського досвіду та лояльності. Часто виявляється, що технічні

характеристики номерів та рівень обслуговування в готелях одного сегмента практично ідентичні, тому такі «невидимі» деталі стають вирішальним фактором для повторного візиту. Запах залишається унікальним маркетинговим інструментом, який починає впливати на сприйняття гостя ще до того, як він встигне логічно проаналізувати свої враження та прийняти усвідомлене рішення.

Отже, ольфактроніка є ефективним інструментом конкурентної боротьби в готельному бізнесі, впливаючи на підсвідоме сприйняття клієнтів, формуючи позитивні емоції та сприяючи підвищенню лояльності; Впровадження ароматичних стратегій, адаптованих до функціональних зон та цільової аудиторії, дозволяє зміцнити бренд готелю, але вимагає врахування інтенсивності, якості ароматів та безпеки для здоров'я гостей, що визначає необхідність комплексного та відповідального підходу до їх використання.

Список використаних джерел

1. Войнаровська Н. А., Панченко М. О. Використання мультисенсорного маркетингу компаніями для підвищення залученості споживачів. *Економіка: реалії часу*. 2024. № 4 (74). С. 13-19. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2024/No4/13.pdf>.
2. Коваль С. О. Роль технології нейромаркетингу у зміцненні довіри та розвитку туристичного сектору України. *Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення та проблеми розвитку*. 2025. № 2 (14). С. 297-309. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2025/dec/41336/101225maket16122025-299-309.pdf>.
3. Якименко-Терещенко Н. В. Готельно-ресторанна справа: навч. посіб. Харків: НТУ «ХПІ», 2022. 256 с.

Левченко Анастасія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Готельно-ресторанна справа», групи ГРСб-23, відділення бакалаврату Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Білоброва Ю.О. – викладач кафедри загально-теоретичної та прикладної підготовки Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ЛІНГВІСТИЧНІ БАР'ЄРИ ТА СТРАТЕГІЇ ЇХ ПОДОЛАННЯ В КОНТЕКСТІ МІЖНАРОДНИХ СТАНДАРТІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах глобалізації туристична галузь відіграє важливу роль у формуванні економічного потенціалу держави та її міжнародного іміджу. Україна, інтегруючись у світовий туристичний простір, активно розвиває індустрію гостинності, однак стикається з низкою проблем, серед яких вагоме місце займають лінгвістичні бар'єри. Вони ускладнюють ефективну комунікацію між іноземними туристами та персоналом, знижують рівень задоволеності клієнтів і негативно впливають на конкурентоспроможність туристичних послуг.

Лінгвістичні бар'єри в туризмі слід розуміти як сукупність перешкод, що виникають у процесі міжмовної та міжкультурної комунікації. Вони проявляються у недостатньому рівні володіння іноземними мовами, труднощах у сприйнятті професійної термінології, а також у відмінностях комунікативних моделей і культурних кодів [2, с. 88]. У сфері обслуговування ці бар'єри набувають особливої ваги, оскільки якість сервісу значною мірою залежить від ефективності спілкування між клієнтом і працівником. У цьому контексті мовна компетентність персоналу виступає не лише професійною вимогою, а й складовою загального стандарту якості туристичних послуг.

В Україні проблема лінгвістичних бар'єрів має свої особливості, зумовлені історичним розвитком, багатомовністю суспільства та нерівномірним рівнем підготовки кадрів у різних регіонах. Незважаючи на поступове зростання популярності англійської мови, її рівень серед працівників сфери обслуговування часто залишається недостатнім для повноцінної взаємодії з іноземними туристами.

Крім того, використання інших іноземних мов, таких як німецька, французька чи китайська, є обмеженим, що звужує можливості обслуговування ширшого кола туристів. Відсутність єдиних стандартів мовної підготовки персоналу також ускладнює процес забезпечення високої якості сервісу [1, с. 156]. Дослідження свідчать, що система стандартизації туристичних послуг в Україні ще не повністю відповідає міжнародним вимогам, зокрема стандартам ISO, що позначається на рівні комунікації та обслуговування [3, с. 169].

У сучасній науковій парадигмі туризму лінгвістичні бар'єри розглядаються як складова ширшого поняття безбар'єрності. Йдеться не лише про фізичну доступність туристичних об'єктів, а й про інформаційну та комунікативну доступність. Наявність мовних перешкод обмежує доступ туристів до інформації, ускладнює орієнтацію в новому середовищі та знижує рівень їхнього комфорту. Формування безбар'єрного туристичного середовища передбачає забезпечення багатомовної інформації, адаптацію сервісів до потреб різних груп відвідувачів та впровадження принципів універсального дизайну комунікації. Особливої актуальності це набуває в умовах післявоєнного відновлення України, коли туризм може стати важливим інструментом міжнародної інтеграції та економічного розвитку [2, с. 90].

Важливу роль у подоланні лінгвістичних бар'єрів відіграють міжнародні стандарти обслуговування, які визначають вимоги до якості туристичних послуг. Зокрема, вони передбачають забезпечення багатомовного обслуговування, підготовку персоналу до міжкультурної комунікації та стандартизацію інформаційних матеріалів. Впровадження таких стандартів в Україні є необхідною умовою підвищення якості сервісу та інтеграції у світовий

туристичний ринок. Проте процес гармонізації національних стандартів із міжнародними відбувається поступово і потребує системного підходу. Наявність застарілих нормативів і недостатня увага до мовної складової сервісу стримують розвиток галузі [3, с. 171].

Ефективне подолання лінгвістичних бар'єрів можливе лише за умови впровадження комплексних стратегій, які охоплюють різні аспекти діяльності туристичних підприємств. Одним із ключових напрямів є підвищення мовної компетентності персоналу через систему професійної освіти та підвищення кваліфікації. Важливим є також впровадження сертифікації знань іноземних мов та розвиток спеціалізованої лексики у сфері туризму. Поряд із цим значну роль відіграють сучасні цифрові технології, які дозволяють частково компенсувати мовні обмеження. Використання мобільних додатків для перекладу, інтерактивних інформаційних систем, чат-ботів та інших інструментів штучного інтелекту сприяє покращенню комунікації між туристами та персоналом. Дослідження у сфері цифрового туризму підтверджують ефективність таких рішень у подоланні мовних бар'єрів [1, с. 160]

Ще одним важливим напрямом є стандартизація інформаційного забезпечення, що передбачає створення багатомовних меню, туристичних вказівників, вебсайтів та інших інформаційних ресурсів. Уніфікація туристичної термінології та використання міжнародних символів дозволяють зробити інформацію доступнішою для іноземних відвідувачів. Водночас необхідно враховувати культурні особливості різних груп туристів, що вимагає розвитку міжкультурної компетентності персоналу. Проведення спеціалізованих тренінгів та навчальних програм сприяє формуванню навичок ефективної комунікації у мультикультурному середовищі.

У контексті сучасного розвитку туризму особливого значення набуває інклюзивність, яка передбачає створення умов для рівного доступу до туристичних послуг для всіх категорій населення. Лінгвістична доступність є невід'ємною складовою інклюзивного середовища, оскільки забезпечує можливість отримання інформації та послуг незалежно від мовних особливостей

користувачів. Світовий досвід свідчить, що впровадження інклюзивних практик підвищує рівень задоволеності туристів та сприяє зростанню конкурентоспроможності підприємств гостинності. В Україні цей напрям лише розвивається, однак уже визнається одним із пріоритетних у контексті модернізації туристичної галузі [4, с. 50]. Якість обслуговування в туризмі є комплексною категорією, що включає матеріальні, організаційні та комунікативні аспекти. Лінгвістичні бар'єри безпосередньо впливають на сприйняття якості сервісу, оскільки ускладнюють взаєморозуміння між клієнтом і персоналом. Навіть за наявності розвиненої інфраструктури недостатній рівень мовної підготовки може призвести до негативного досвіду туристів. Тому інтеграція мовної складової у систему управління якістю є необхідною умовою підвищення ефективності туристичних підприємств [4, с. 61]. Перспективи подолання лінгвістичних бар'єрів в Україні пов'язані з комплексною трансформацією туристичної галузі, що включає гармонізацію стандартів із міжнародними, розвиток цифрових технологій, удосконалення системи освіти та впровадження інклюзивних підходів. Важливу роль у цьому процесі відіграє державна політика, спрямована на підтримку мовної освіти та розвиток туристичної інфраструктури. З урахуванням євроінтеграційного курсу України особливого значення набуває адаптація до стандартів Європейського Союзу, які передбачають високий рівень мовної та культурної доступності.

Отже, лінгвістичні бар'єри є важливим чинником, що впливає на розвиток туристичної індустрії України. Їх подолання потребує системного підходу, який поєднує освітні, технологічні та організаційні заходи. Впровадження міжнародних стандартів обслуговування, розвиток мовної компетентності персоналу та забезпечення інклюзивності туристичного середовища сприятимуть підвищенню якості сервісу та зміцненню позицій України на світовому туристичному ринку.

Список використаних джерел

1. Барвінок Н. Світовий досвід інклюзивності в індустрії гостинності. *Економічні горизонти*. 2025. №3(32). С. 155-163.

2. Коваленко О. В. Інноваційні підходи до проектування безбар'єрних туристичних маршрутів. *Acta Academiae Beregsasiensis: Geographica Et Recreatio*. 2025. №4. С. 87-94.
3. Мілінчук О. В., Кириєнко Ю. О. Стандартизація вітчизняних туристичних послуг в контексті європейської інтеграції. *Вісник ЖДТУ. Економіка, управління та адміністрування*. 2015. №2. С. 169-174.
4. Ніколайчук О. Інклюзивність в індустрії туризму та гостинності України: сучасний стан та перспективи розвитку. *Економічні горизонти*. 2025. №3(32). С. 49-64.

Локанцева Вікторія, Плецан Христина

Локанцева Вікторія

здобувачка освіти четвертого року навчання,
кафедра готельно-ресторанного і туристичного
бізнесу, Київський національний університет
культури і мистецтв

Плецан Христина

канд. наук з держ. управління, доцент,
професор з/н, кафедра ГРіТБ
ПВНЗ «Київський університет культури»,
Київський національний університет культури і
мистецтв

ІННОВАЦІЙНІ ЦИФРОВІ РІШЕННЯ В УПРАВЛІННІ ПЕРСОНАЛОМ ЯК ЧИННИК КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОТЕЛЬНИХ ПІДПРИЄМСТВ

Сучасний ринок готельних послуг функціонує в умовах кризових викликів, де ключовою конкурентною перевагою стає здатність підприємств швидко адаптуватися до змін зовнішнього середовища через ефективне управління людськими ресурсами. Якість обслуговування, яка безпосередньо залежить від професійності та мотивації персоналу, визначає лояльність гостей і ринкові позиції готелю. За даними American Hotel & Lodging Association, у 2024 році завантаженість готелів США досягла 63%, з прогнозованим зростанням до 63,4%

у 2026 році, однак рівень персоналу залишається нижчим за докризові показники, що актуалізує пошук інноваційних HR-рішень [9]. Впровадження цифрових інструментів управління персоналом дозволяє готельним підприємствам не лише оптимізувати внутрішні процеси, але й формувати стійкі конкурентні переваги в умовах глобальної турбулентності.

Аналіз сучасних тенденцій цифровізації HR-процесів у готельній індустрії демонструє стрімке зростання ролі штучного інтелекту в рекрутингу та управлінні талантами. Згідно з дослідженням HSMAI Foundation, опублікованим у листопаді 2025 року, 44% організацій використовують інструменти штучного інтелекту для підбору персоналу, причому великі роботодавці повідомляють про скорочення часу на найм до 86% [6]. Провідні рекрутингові компанії, такі як SearchWide Global, фіксують зменшення навантаження на етапі дослідження та розробки на 60-80% завдяки використанню генеративного ШІ для створення проєктів оціночних карт, структурованих рамок оцінювання та синтезу історичних даних [5]. Особливо показовим є той факт, що 51% компаній вже використовують ШІ саме в рекрутингу, що робить цю функцію лідером серед HR-напрямків за рівнем впровадження інноваційних цифрових рішень [2].

Трансформація вимог до керівного складу готельних підприємств є важливим індикатором змін у галузі. Аналіз тисяч посадових інструкцій для керівників вищої ланки свідчить, що 30-40% позицій тепер акцентують увагу на аналітичній грамотності, системному мисленні та цифровій адаптивності [4]. Навіть від керівників без технічної освіти очікується здатність управляти командами, що працюють з ШІ, та інтегрувати дані в процес прийняття стратегічних рішень [5]. Штучний інтелект також розширює кадровий потенціал галузі через ідентифікацію високопотенційних кандидатів з нетрадиційних для готельного бізнесу секторів – SaaS, логістики, роздрібної торгівлі – шляхом оцінювання поведінкових характеристик та лідерських якостей, а не лише галузевого досвіду [6].

В умовах повномасштабної війни в Україні готельні підприємства демонструють виняткову стійкість та адаптивність, впроваджуючи інноваційні

моделі управління персоналом. За даними Державного агентства розвитку туризму України, у 2024 році надходження туристичного збору зросли на 23% порівняно з попереднім роком, що свідчить про певну стабілізацію та поживлення туристичної активності. Водночас готельний сектор стикається з критичним дефіцитом кадрів, спричиненим мобілізацією, вимушеною міграцією населення та фізичним і моральним виснаженням працівників. Як зазначають дослідники Л. Бовш, Н. Джгуташвілі та О. Полтавська, подолання кадрового дефіциту вимагає інноваційних управлінських підходів, заснованих на маркетинговому забезпеченні процесів управління персоналом, що передбачає впровадження компетентнісних вимог, мотиваційних інструментів та програм розвитку, які підвищують клієнтоорієнтованість працівників відповідно до стратегічних цілей підприємства [1]. Цікаво, що важливим трендом 2024-2026 років в Україні стає розвиток внутрішньогалузевих освітніх ініціатив, спрямованих на подолання кадрового дефіциту та інтеграцію внутрішньо переміщених осіб. Показовим прикладом є діяльність міжнародної некомерційної школи Grains, створеної німецькою підприємницею Мадіною Каттер та генеральною директоркою готелю Shelest Оленою Мурадян. Проект забезпечує безкоштовне навчання та гарантоване працевлаштування внутрішньо переміщених осіб у готельній сфері. У травні 2025 року відбувся перший випуск слухачок, 95% яких працевлаштовані в готелі Shelest [3]. Іншим прикладом є Всеукраїнська школа гостинності Ribas, відкрита у липні 2024 року за підтримки програми USAID «Конкурентоспроможна економіка України», яка планує забезпечити зайнятість понад 300 осіб у HoReCa-секторі через професійне навчання та перенавчання працівників, які втратили роботу через війну [8]. Так, цифровізація HR-процесів в українських готелях набуває особливого значення в контексті безпекових викликів. Впровадження хмарних технологій для віддаленого управління персоналом, автоматизація кадрового обліку та використання мобільних додатків для комунікації з працівниками дозволяють забезпечити безперервність бізнес-процесів навіть в умовах фізичної загрози. Як свідчить досвід міжнародних мереж, інтегровані цифрові платформи дозволяють

скоротити час адаптації нових працівників, стандартизувати процеси навчання та забезпечити керівництву прозорість операційної діяльності навіть за територіальної розосередженості об'єктів [10]. Зокрема, впровадження моделей аутсорсингу, аутстафінгу та онбордингу в готельному господарстві дозволяє знизити HR-витрати, підвищити операційну гнучкість та забезпечити доступ до висококваліфікованих спеціалістів, що є критично важливим для збереження стійкості бізнес-моделей в умовах війни.

Аналітика даних стає невід'ємним інструментом стратегічного управління персоналом готельних підприємств. Використання штучного інтелекту для прогнозування плинності кадрів, оцінювання ефективності працівників на основі ключових показників діяльності (KPI) та оптимізації чисельності персоналу відповідно до сезонних коливань завантаження готелю дозволяє приймати обґрунтовані управлінські рішення.

Згідно з дослідженням HSMAI Foundation, генеративний ШІ забезпечує більш глибокий бенчмаркінг та аналіз лідерських патернів, створюючи підсумкові профілі кандидатів, узгоджені з організаційними цінностями, цілями трансформації та метриками успішності [4]. Відповідно вплив цифрових HR-рішень на конкурентоспроможність готельних підприємств проявляється через низку кількісних та якісних показників. Скорочення часу на закриття вакансій, зниження витрат на підбір та навчання персоналу, мінімізація кадрового діловодства безпосередньо впливають на операційну ефективність [2].

Водночас формування більш мотивованої та професійної команди, здатної забезпечити високий стандарт сервісу, створює довгострокові конкурентні переваги. Як свідчать дані Colliers U.S. Hospitality Outlook 2025, витрати на оплату праці залишаються однією з найшвидше зростаючих статей видатків для готелів [7], що робить інвестиції в технології підвищення продуктивності персоналу стратегічним пріоритетом, а не розкішшю.

Отже, інноваційні цифрові рішення в управлінні персоналом є не просто технічним удосконаленням, а стратегічним чинником, що формує довгострокову конкурентоспроможність готелю в умовах глобальних викликів. Для

українських готельних підприємств цифрова трансформація HR-процесів набуває додаткового значення як інструмент забезпечення безперервності бізнесу в умовах війни та пост-воєнного відновлення. Подальшого дослідження потребують питання інтеграції HR-систем з іншими бізнес-процесами готелю (CRM, PMS), оцінки економічної ефективності їх впровадження в українських реаліях та адаптації міжнародного досвіду до умов вітчизняного ринку.

Список використаних джерел:

1. Бовш Л., Джгуташвілі Н., Полтавська О. Маркетингове забезпечення персоналу суб'єктів гостинності в умовах війни. *Актуальні питання економічних наук*. 2025. № 14. URL: <http://a-economics.com.ua/index.php/home/article/view/752> (дата звернення: 03.03.2026).
2. A(I) Recruitment Revolution. *HSMAI Global*. 2025. URL: <https://global.hsmai.org/insight/ai-recruitment-revolution/> (date of access: 03.03.2026).
3. 'A blueprint' – foreign investors, Ukrainian hotel create jobs for war displaced. *The Kyiv Independent*. 2025. URL: <https://kyivindependent.com/new-ukrainian-school-helps-the-displaced-build-new-lives-through-hospitality/> (date of access: 03.03.2026).
4. HSMAI Foundation Releases New Report on How Generative AI Is Changing Executive Hiring in Hospitality. *Hospitality Net*. 2025. URL: <https://www.hospitalitynet.org/news/4121961.html> (date of access: 03.03.2026).
5. HSMAI Foundation Shares Findings From Report About AI. *LODGING Magazine*. 2025. URL: <https://lodgingmagazine.com/hsmai-foundation-shares-findings-from-report-on-how-generative-ai-is-changing-executive-hiring-in-hospitality/> (date of access: 03.03.2026).
6. HSMAI report: How generative AI is changing executive hiring. *Hotel Management*. 2025. URL: <https://www.hotelmanagement.net/tech/hsmai-report-how-generative-ai-changing-executive-hiring> (date of access: 03.03.2026).

7. Colliers U.S. Hospitality Outlook 2025. *Colliers*. 2025. URL: <https://www.colliers.com/en/research/2025-us-hospitality-outlook> (date of access: 03.03.2026).

8. Ribas Hotels Group Opens All-Ukrainian Ribas School of Hospitality. 2024. URL: <https://ribashotelsgroup.ua/en/blog/ribas-hotels-group-otkrivaet-vseukrainskuyu-shkolu-gostepriimstva-ribas/> (date of access: 03.03.2026).

9. The Future of Hospitality – Navigating New Frontiers. Jan 15, 2026. URL: <https://www.hotel-online.com/news/the-future-of-hospitality-navigating-new-frontiers> (date of access: 03.03.2026).

10. How Hotels Can Tackle Staffing Shortages with Smart Technology. *Duve*. 2025. URL: <https://duve.com/how-hotels-can-tackle-staffing-shortages-with-smart-technology/> (date of access: 03.03.2026).

Лукашенко Елла

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Готельно-ресторанна справа», групи ГРСб-24-М відділення бакалаврату Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Жарко О.О. – викладач кафедри загально-теоретичної та прикладної підготовки Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

КОМУНІКАТИВНІ ВИКЛИКИ ІНДУСТРІЇ NORECA В УКРАЇНІ: МОНІТОРИНГ МОВНИХ ПОТРЕБ ТА БАР'ЄРІВ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ В ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННІЙ СФЕРІ УКРАЇНИ

У готельно-ресторанній індустрії України традиційно домінує низький рівень англомовної компетенції персоналу, особливо за межами курортних зон. Переважна більшість співробітників HoReCa мають знання англійської нижче середнього (B1) рівня, причому типово це A1-A2. Водночас готелі та ресторани

стикаються зі зростаючими мовними потребами від прийому іноземних відвідувачів (бронювання, ресепшн, рекомендації, безпека) до обслуговування гостей у залі та на кухні (меню, алергени, екскурсійна інформація).

Основні бар'єри ефективної англомовної комунікації – це освітній («вузькість» фахової лексики і меню), мотиваційний (вигорання персоналу, низька оплата праці), інфраструктурний (технічні збої, відсутність стандартизованих процедур), культурний (невірне тлумачення етикету іноземців) та термінологічний (незнання професійної термінології сфери гостинності) [1].

Повномасштабна війна й внутрішня міграція змінили склад гостей, західноукраїнські готелі приймали багато внутрішньо переміщених осіб (12% гостей у 2022 р. ВПО), а також іноземних журналістів, дипломатів, волонтерів. Це потребує адаптації сервісу, з одного боку, більшої україномовної взаємодії, з іншого, готовності обслуговувати міжнародних клієнтів англійською [1].

Персонал HoReCa виконує широке коло операцій, пов'язаних із комунікацією з гостями. Водночас мовні потреби суттєво відрізняються за ролями і видами діяльності. З огляду на ключові функції можемо виділити такі основні сфери англомовного спілкування:

1. Фронт-офіс/ресепшн – привітання гостей, оформлення реєстрації (чек-ін/чек-аут), укладання або уточнення бронювань, консультування щодо послуг готелю та місцевих пам'яток, реагування на скарги. Працівник повинен вільно користуватися фразами типу Hello/Good morning, запросити інформацію з паспортів (NAME, DURATION OF STAY), надати інструкції (Wi-Fi password, breakfast time) та у разі потреби оперативно викликати допомогу [2, с. 373].

2. Обслуговування в ресторані – зустріч клієнтів і показ столика, презентація меню, пояснення страв (склад, гострота, спеціальні позиції), прийом замовлень, уточнення алергенів і переваг, рекомендація вин/напоїв, проведення попередньої оплати або уточнення умов. Офіціант повинен вміти описати страву англійською, поставити уточнювальні питання (Are there any allergies? How do you like your steak cooked?), ввічливо відповісти на зауваження. Часто

використовується сервісний жаргон на позначення частин меню чи кухонного процесу.

3. Кухня – безпосереднє спілкування з гостями зазвичай відбувається через офіціанта, кухарі повинні розуміти замовлення, сформульовані англійською (особливо у відкритому чи форматомі open kitchen), наприклад, «table 5, medium rare steak». Також важлива англійська термінологія для позначення продуктів, приправ і технік, особливо якщо на кухню надходять іноземні постачання чи рецепти. Кухар може використовувати англійську для читання меню або інструкцій, а також для безпечного попередження про алергени чи особливі побажання (наприклад, «No peanuts», «Gluten-free order»).

5. Менеджери готелів і ресторанів виступають комунікаторами з іноземними партнерами, постачальниками, туристичними агенціями, а також вирішують конфлікти. Вони проводять екскурсії готелем, організовують групові трансфери, здійснюють переговори про співпрацю з міжнародними компаніями. Від них очікується вміння проводити презентації англійською, узгоджувати умови контрактів, оформлювати звіти для іноземних інвесторів, а також ефективно поводитися в кризових ситуаціях («in case of emergency...»). Менеджер відповідає за адаптацію стандартів обслуговування під міжнародні бренди [3, с. 302].

Як зазначили Світлична В. Ю. та Александрова С. А., бар'єри у готельно-ресторанній сфері мають об'єктивні й суб'єктивні чинники: шумові чи освітні умови, технічні збої, емоційне вигорання персоналу, культурні різниці, мовні рівні тощо [4, с. 3]. Зокрема, освітні бар'єри проявляються у нерозумінні працівниками професійних термінів і меню, що призводить до неправильних пояснень клієнту або помилок в обслуговуванні. Лексичні (термінологічні) бар'єри виникають через різний рівень володіння англійською між персоналом і туристами. Технічні (інфраструктурні) бар'єри обумовлені збоєм зв'язку чи обладнання, наприклад, проблеми з телефоном, системами бронювання або касовим ПО затримують обмін інформацією. Усі ці фактори значно ускладнюють сприйняття інформації і знижують якість сервісу.

У подоланні цих бар'єрів важливу роль відіграють цифрові інструменти [2, с. 379]. Цифровізація в HoReCa слугує інструментом адаптації до мовних викликів. Зокрема, багато закладів впроваджують електронні меню з QR-кодами, де інформацію можна читати англійською, а офіціанти використовують мобільні перекладачі (Google Translate та ін.) для швидкої допомоги гостям. А для підготовки персоналу популярні онлайн-платформи для вивчення лексики, такі як Quizlet, Lingua Skills тощо.

Крім того, цифрові HR-інструменти (LMS, платформи дистанційного навчання) та мобільні застосунки з комунікації з клієнтами (чат-боти, месенджери) можуть розвантажити працівників і знизити потребу в екстреному перекладі [1]. Однак системних досліджень щодо ефективності цих цифрових рішень у контексті HoReCa в Україні поки що мало.

Профільні освітні програми України передбачають вивчення іноземних мов в обсязі, необхідному для сервісу. Наприклад, робочі програми спеціальності «Готельно-ресторанна справа» включають дисципліни «Іноземна мова за професійним спрямуванням».

Проте на практиці недосконалість освітніх стандартів і недостатня взаємодія з роботодавцями створюють прогалини.

Експерти зазначають, що для покращення потрібно оновлювати навчальні плани з врахуванням реальних потреб ринку, зокрема з додатковими тренінгами з лексики HoReCa і бізнес-етикету.

Має значення і безперервне навчання персоналу: організація короткотермінових курсів англійської мови для офіціантів, рецепціоністів та кухарів. Так, бізнес-кейси свідчать про ефективність тритижневих корпоративних інтенсивів для персоналу кав'ярень і ресторанів (практика Busy English) [1].

Для системного оцінювання мовних компетенцій персоналу пропонується комплексна методологія. По-перше, опитування персоналу (анкетування) дає змогу виміряти самотійну оцінку рівня володіння мовою, потреби у навчанні і

бачення бар'єрів. Аналогічно, опитування клієнтів (гостей) можна проводити при виїзді (анкетки задоволеності сервісом), аби отримати іноземну перспективу.

По-друге, доцільні спостереження та рольові тренінги, зокрема регулярні «таємні клієнти» (mystery shopping) або симуляційні вправи з англомовними сценаріями дозволяють кількісно фіксувати успішні/неуспішні випадки комунікації. По-третє, аналіз вакансій, моніторинг оголошень про роботу у сфері HoReCa показує, які мови і на яких рівнях вимагають роботодавці.

Отже, індустрія HoReCa в Україні має значні мовні труднощі. Рівень англомовної підготовки персоналу часто є недостатнім і це ускладнює ефективну комунікацію з іноземними гостями. Водночас існує потреба у професійно орієнтованому навчанні англійської мови, позаяк подолання цих бар'єрів сприятиме розвитку галузі.

Список використаних джерел

1. Fricke C., Gusak N. Kryshthal A. How language affects access to services and information. URL: <https://www.fmreview.org/ukraine/fricke-gusak-kryshthal/#:~:text=Firstly%2C%20the%20war%20between%20Ukraine,unable%20to%20make%20that%20change> (дата звернення: 05.04.2026).
2. Poznansky R., Davis D. English Language Proficiency in the Hospitality Industry of Western Ukraine: pedagogical, challenges and promises. *Revista Românească pentru*. 2021. №13. С. 370-383.
3. Дуга В. О. Безбар'єрність в індустрії гостинності: базові підходи та нові виклики. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*. 2025. №24. С. 299-311.
4. Світлична В. Ю., Александрова С. А. Бар'єри комунікації підприємств індустрії HoReCa: організаційні заходи подолання. *Економіка та суспільство*. 2025. №82. С. 1-7.

Лук'яненко Глеб

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа»

ПВНЗ «Київський університет культури»

Науковий керівник: Ворошилова Г.О. – кандидат економічних наук, доцент кафедри готельно-ресторанного та туристичного бізнесу ПВНЗ «Київський університет культури»

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ТА СТАНДАРТИЗАЦІЯ СЕРВІСНИХ ПРОЦЕСІВ ЯК ЧИННИК СТІЙКОСТІ ГОТЕЛЬНИХ МЕРЕЖ УКРАЇНИ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ

Сучасний розвиток готельно-ресторанної справи в Україні відбувається в умовах посилення конкуренції, зміни споживчої поведінки, кадрового дефіциту, безпекових ризиків та потреби у швидкому відновленні туристичної інфраструктури. За таких обставин особливого значення набувають готельні мережі, які здатні забезпечувати стабільність сервісу, впізнаваність бренду, єдині стандарти обслуговування та ефективніше використання управлінських ресурсів. Мережева форма організації готельного бізнесу є не лише способом масштабування, а й інструментом підвищення стійкості підприємств гостинності в умовах сучасних суспільно-економічних викликів.

Актуальність теми зумовлена тим, що український ринок гостинності поступово переходить від моделі окремих незалежних закладів до інтегрованих мережевих структур. У межах таких структур важливу роль відіграють стандартизовані операційні процедури, цифрові системи управління, програми лояльності, централізований маркетинг, автоматизовані канали бронювання та інструменти персоналізації клієнтського досвіду. Саме поєднання стандартизації та цифровізації створює передумови для формування конкурентоспроможного готельного продукту.

Метою дослідження є обґрунтування значення цифровізації та стандартизації сервісних процесів для підвищення стійкості й конкурентоспроможності готельних мереж України в умовах сучасних викликів. Досягнення поставленої мети передбачає визначення ролі мережевої моделі в розвитку готельного бізнесу, аналіз ключових інструментів цифрової трансформації та окреслення практичних напрямів удосконалення діяльності українських готельних операторів.

Готельна мережа може розглядатися як інтегрована система засобів розміщення, що функціонують під спільним брендом, дотримуються єдиних сервісних стандартів та координуються через централізовану управлінську модель. Її перевага полягає у можливості поєднати масштабування бізнесу з контролем якості, а також забезпечити для гостя прогнозований рівень обслуговування незалежно від конкретної локації об'єкта. У цьому контексті стандартизація виступає основою довіри споживача до бренду, а цифрові інструменти забезпечують швидкість, прозорість і гнучкість управлінських рішень [1; 2].

Для українських готельних мереж особливо важливим є впровадження єдиних стандартних операційних процедур (SOP), що регламентують роботу служби прийому та розміщення, бронювання, хаускіпінгу, ресторанного обслуговування, комунікації з гостями та реагування на нестандартні ситуації. Наявність таких процедур мінімізує залежність якості сервісу від суб'єктивного чинника, спрощує навчання персоналу та дає змогу швидше масштабувати бізнес-модель на нові об'єкти. Водночас стандарти не повинні обмежувати гнучкість: у кризових умовах вони мають доповнюватися протоколами безпеки, енергоавтономності та адаптивного управління ресурсами.

Цифровізація сервісних процесів у готельних мережах охоплює використання PMS-систем, CRM-платформ, мобільних застосунків, онлайн-каналів бронювання, електронних ключів, безконтактної оплати, чат-ботів, автоматизованої аналітики попиту та інструментів Revenue Management. Їх упровадження дозволяє не лише оптимізувати операційні витрати, а й формувати

персоналізовану пропозицію для гостя. Наприклад, CRM-система дає змогу накопичувати інформацію про попередні бронювання, уподобання клієнта, частоту візитів і канал комунікації, що підвищує ефективність повторних продажів та програм лояльності [3].

На прикладі діяльності національних готельних операторів, зокрема «Optima Hotels & Resorts», простежується значення мережевої моделі для регіонального розвитку індустрії гостинності. На відміну від міжнародних брендів, які переважно концентруються у великих ділових центрах, українські мережі активніше охоплюють регіональні, транспортні та бізнес-локації. Такий підхід сприяє не лише розширенню готельної пропозиції, а й підтримці внутрішнього туризму, ділової мобільності та локальних економік.

Водночас розвиток мережевого готельного бізнесу в Україні супроводжується низкою проблем. Серед них можна виділити неоднорідність матеріально-технічної бази об'єктів, кадровий дефіцит, високу залежність від онлайн-агрегаторів, потребу в інвестиціях у безпекову інфраструктуру, а також необхідність узгодження корпоративних стандартів із національними нормативними вимогами. Тому цифрова трансформація має розглядатися не як окрема технологічна опція, а як складова загальної стратегії сталого розвитку мережі.

Практичними напрямками вдосконалення діяльності готельних мереж України доцільно визначити: розроблення єдиної цифрової екосистеми управління об'єктами; оновлення стандартних операційних процедур з урахуванням безпекових ризиків; розвиток власних каналів прямих продажів; впровадження CRM-аналітики для персоналізації сервісу; автоматизацію рутинних операцій у службах прийому, бронювання та хаускіпінгу; посилення програм лояльності; підвищення енергоавтономності готельних об'єктів; системне навчання персоналу на основі єдиних корпоративних стандартів.

Окремої уваги потребує поєднання стандартизації із локальною автентичністю. Сучасний гість очікує не лише однакового рівня комфорту, а й унікального досвіду, пов'язаного з місцем перебування. Тому українські готельні

мережі можуть посилювати конкурентні позиції через інтеграцію локальних елементів у дизайн, гастрономічну пропозицію, комунікацію з гостями та партнерство з місцевими виробниками. Такий підхід дозволяє уникнути надмірної уніфікації та водночас зберегти керованість сервісної системи.

Отже, цифровізація та стандартизація сервісних процесів є взаємопов'язаними чинниками стійкості готельних мереж України. Стандартизація забезпечує стабільну якість, контрольованість операцій та довіру до бренду, тоді як цифровізація підвищує швидкість управління, точність аналітики, персоналізацію обслуговування та економічну ефективність. У сучасних умовах саме синергія цих інструментів дає можливість українським готельним мережам адаптуватися до викликів, зміцнювати ринкові позиції та брати активну участь у повоєнному відновленні сфери гостинності.

Список використаних джерел

1. Андренко І. Б., Шестірко А. А. Особливості функціонування готельних ланцюгів в Україні. Економіка та суспільство. 2022. Вип. 40. С. 23-34.
2. Басюк О. В. Аналіз світового досвіду функціонування готельних ланцюгів. Глобальні та національні проблеми економіки. 2015. № 5. С. 23-26.
3. Безручко Л., Жук Ю. Сучасний стан та перспективи розвитку готельних мереж у світі та Україні. Вісник Львівського університету. Серія : Міжнародні відносини. 2018. Вип. 45. С. 273-280.
4. Безуглий І. В. Інноваційна основа формування національних готельних мереж України. Глобальні та національні проблеми економіки. 2018. Вип. 22. С. 136-141.
5. ДСТУ 4269:2003. Послуги туристичні. Класифікація готелів. Київ : Держспоживстандарт України, 2004.

Магалецька Ірина
керівниця Навчального центру
мережі готелів Optima Hotels & Resorts,
кандидат технічних наук

ГОТЕЛЬНИЙ БІЗНЕС В УМОВАХ ЗМІН: ЯК OPTIMA HOTELS & RESORTS АДАПТУЄТЬСЯ ДО НОВОЇ РЕАЛЬНОСТІ

Готельна індустрія України переживає період безпрецедентних викликів, пов'язаних з воєнним станом, змінами в структурі попиту та трансформацією очікувань гостей. Мережа Optima Hotels & Resorts, маючи багаторічний досвід роботи на українському ринку, активно адаптує свою стратегію до нових умов, зберігаючи при цьому високі стандарти обслуговування.

Зміни в структурі гостьового попиту потребували перегляду сервісних стандартів. Компанія переорієнтувала фокус з міжнародного ділового туризму на внутрішній, розробивши спеціальні пропозиції для українських гостей, включаючи корпоративних клієнтів, внутрішньо переміщених осіб та волонтерів. Гнучка цінова політика та персоналізований підхід до потреб різних сегментів гостей дозволили зберегти завантаженість готелів на прийнятному рівні.

Але варто зазначити, що мережевий принцип роботи допомагає оптимізувати антикризову політику. В порівнянні з немережевими готельними об'єктами, у мережі є можливість диференціювати свою операційну діяльність в залежності від регіону.

Таким чином була застосована політика даунсайзингу в регіонах з погіршеною безпековою ситуацією. Наразі припинили роботу готелі в Одесі та Кременчуці. Це, в першу чергу, зумовлено значним зростанням розхідної частини на паливо, роботу генераторів, підтримку комунікацій. Невеликий номерний фонд цих готелів не дозволив збільшити надходження для виведення готелів в операційний прибуток. Припинили свою діяльність концептуальні заклади ресторанного господарства, що працювали як паби. Це зумовлено обмеженнями

режиму роботи в комендантську годину та місцевими обмеженнями на продаж алкоголю.

В той же час західні регіони України мають нестачу засобів розміщення, зокрема з можливостями надання послуг MICE. Тому компанія продовжує інвестувати в готелі з великими конференц залами в цьому регіоні. Так вкінці 2024 року здійснили повну реіновацію готелю в м. Луцьк на 80 номерів, запустили другий готель в м. Хмельницький під брендом Camrus, на черзі запуск другого готелю в центрі м. Чернівці та другого готелю в м. Житомир.

Однією з ключових стратегій адаптації стала трансформація системи навчання персоналу. В умовах високої плинності кадрів та дефіциту кваліфікованих фахівців компанія розробила інноваційну програму онбордингу, яка дозволяє новим співробітникам швидко інтегруватися в команду та досягати необхідного рівня компетенцій. Система наставництва, впроваджена в мережі, забезпечує передачу досвіду від досвідчених працівників до новачків, що критично важливо в умовах оновлення колективу.

Особливу увагу приділено роботі з персоналом покоління Z, який становить значну частину співробітників. Впровадження елементів геймифікації в навчальні процеси, створення можливостей для швидкого кар'єрного росту та забезпечення регулярного зворотного зв'язку сприяють утриманню молодих талантів в компанії. Цифровізація внутрішніх процесів, включаючи мобільні додатки для навчання та комунікації, відповідає очікуванням цифрового покоління.

Критично важливим напрямком стала робота з утримання досвідчених співробітників. Розроблена система мотивації включає не тільки матеріальні стимули, а й можливості для професійного розвитку, участь у стратегічних проєктах компанії та визнання їхнього внеску в успіх організації.

Партнерство з навчальними закладами стало ще одним стратегічним напрямком адаптації. Optima Hotels & Resorts активно співпрацює з коледжами та університетами, надаючи місця для практики студентів спеціальності «Готельно-ресторанна справа». Така співпраця забезпечує компанію потоком

молодих фахівців, які вже під час навчання знайомляться з корпоративною культурою та стандартами мережі.

Досвід Optima Hotels & Resorts демонструє, що успішна адаптація в кризових умовах можлива через комплексний підхід: диверсифікацію ринку, інвестиції в розвиток персоналу, гнучкість у роботі з різними сегментами гостей та збереження базових цінностей якісного сервісу. Готельний бізнес України має значний потенціал для відновлення, і ключовим фактором успіху залишається команда професіоналів, готових працювати в нових реаліях.

Магалецький Андрій

керуючий партнер ресторанної компанії
«Restetika»,
президент Асоціації кулінарів України,
кандидат економічних наук

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ В УМОВАХ ТУРБУЛЕНТНОСТІ

Ресторанний бізнес України переживає період глибокої трансформації, спричиненої воєнним станом, економічною нестабільністю та зміною споживчих пріоритетів. Ці виклики змушують власників та менеджерів закладів харчування переосмислювати бізнес-моделі, шукати нові формати роботи та адаптувати операційні процеси до реалій сьогодення.

Однією з найбільш помітних тенденцій стала зміна географії ресторанного бізнесу. Масове переміщення населення із східних та південних регіонів у західні міста України спричинило перерозподіл попиту на послуги громадського харчування. Львів, Івано-Франківськ, Ужгород, Поляна, Буковель та інші міста на заході країни зафіксували значне зростання кількості закладів харчування, тоді як у прифронтових зонах спостерігається скорочення ресторанної пропозиції.

Суттєвою трансформації зазнала структура асортименту ресторанних послуг. Формат *fine dining* значно скоротився через зниження купівельної спроможності населення та зміну пріоритетів споживання. Натомість активно розвиваються демократичні формати: кав'ярні, заклади швидкого обслуговування, *food-корт* та концептуальні заклади середнього цінового сегменту.

Діджиталізація стала критичним фактором виживання ресторанного бізнесу. Сервіси доставки їжі, онлайн-бронювання столиків, безконтактна оплата та *QR-меню* перетворилися з опційних інновацій на базові вимоги споживачів. За даними дослідження ринку, частка онлайн-замовлень у загальному обороті ресторанів зростає з 15% у 2022 році до понад 40% у 2024 році. Заклади, які не адаптувалися до цифрових каналів продажу, втратили значну частину клієнтської бази. Значного розвитку набули сервіси доставки, формати *take away*, *dark kitchen*.

Кадрова криза залишається одним із найгостріших викликів для ресторанної індустрії. Мобілізація, трудова міграція за кордон та перепрофілювання працівників спричинили дефіцит кваліфікованих кухарів, офіціантів та барменів. Це змушує власників ресторанів інвестувати в програми швидкого навчання персоналу, підвищувати заробітні плати та створювати комфортні умови праці для утримання співробітників. Окремі мережі впроваджують системи наставництва та корпоративні університети для вирощування власних кадрів.

Енергетична безпека стала новим пріоритетом у операційній діяльності закладів харчування. Інвестиції в генератори, системи безперебійного живлення та альтернативні джерела енергії перетворилися на необхідність. Ресторани змушені переглядати технологічні процеси приготування страв, оптимізувати енергоспоживання та створювати резервні плани роботи в умовах відсутності електропостачання.

Зміна споживчої поведінки також суттєво вплинула на ресторанний бізнес. Гості стали більш раціональними у витратах, уважнішими до якості продуктів та обслуговування. Сьогодні споживачі звертають увагу не лише на якість страв, а

й на безпечність, швидкість сервісу, атмосферу, рівень комунікації. Водночас зріс попит на емоційний досвід – відвідування ресторану сприймається як можливість відволіктися від стресу та отримати позитивні враження. Це стимулює заклади розвивати унікальні концепції, створювати атмосферу та пропонувати не просто їжу, а комплексний гастрономічний досвід.

Екологічність та соціальна відповідальність набувають дедалі більшого значення. Ресторани активно впроваджують практики zero waste, використовують локальні продукти, мінімізують пластик у пакуванні та підтримують благодійні ініціативи. Такий підхід не лише відповідає етичним очікуванням споживачів, а й формує позитивний імідж закладу.

Попри численні виклики, ресторанний бізнес України демонструє стійкість та здатність до адаптації. Власники та менеджери закладів харчування шукають нові можливості, експериментують з форматами та створюють інноваційні рішення. Успішними стають ті підприємці, які поєднують гнучкість у реагуванні на зміни з незмінною орієнтацією на якість продукту та сервісу. Ресторанна індустрія залишається важливою частиною економіки та соціального життя країни, і її розвиток у поствоєнний період матиме значний потенціал для зростання.

Неїленко Сергій Михайлович

кандидат технічних наук, доцент,

доцент кафедри готельно-ресторанної справи та туризму

Національного університету біоресурсів і природокористування України

КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ТА ПОТЕНЦІАЛ ГАСТРОНОМІЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ КУХНІ

У період глибоких суспільних трансформацій питання збереження національної ідентичності набуває стратегічного значення. Одним із найпотужніших ресурсів цієї ідентичності є традиційна кухня, яка виступає не

лише елементом нематеріальної культурної спадщини, а й дієвим інструментом економічного та культурного відновлення країни [1].

Українська гастрономія — це складний продукт взаємодії різних культур: Речі Посполитої, Османської імперії, козацької та селянської традицій. Саме ця полікультурність сформувала унікальну технологічну базу, де домінуючу роль відігравали культ печі (томління, запікання) та глибокі традиції ферментації (квашення, закваски) [2]. Сьогодні значна частина автентичних страв перебуває на межі забуття через глобалізацію та спрощення ресторанних меню. Проте сучасний готельно-ресторанний бізнес активно шукає нові автентичні концепції, де ресторан постає не просто комерційним об'єктом, а простором культурної реконструкції.

Дослідження та адаптація таких страв, як тетеря, саламаха, шпундра чи верещака, дозволяють створити унікальний гастрономічний наратив [3]. Оригінальність української кухні базується на кількох ключових чинниках: синтез європейських та східних впливів, інтегрованих у власну кулінарну модель; використання печі як центру формування специфічних текстур; природні методи збереження продуктів, що створюють складні смакові профілі; нерозривний зв'язок страв із календарно-обрядовим циклом та соціальними кодами.

Відродження цих традицій через сучасну ресторанну інтерпретацію (наприклад, використання локальних круп для приготування тетері або адаптація саламахи як поживної борошняної страви) є важливим напрямом розвитку індустрії гостинності. Це дозволяє актуалізувати історичну спадщину та сформувати потужний міжнародний гастрономічний бренд України.

Список використаних джерел

1. Френкель І. Гастроспадщина — ресурс розвитку економіки регіонів.

URL: <https://uccs.org.ua/novyny/hastrospadshchyna-resurs-rozvytkuekonomiky-rehioniv/>

2. Дишкантюк, О., Осипова, Л., Жмудь, А. (2024). Кулінарна етнологія в контексті сталого розвитку індустрії гостинності. *Економіка та суспільство*, (70). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-70-90>
3. Бренич, О. Р., Неїленко, С. М., Антоненко, А. В. (2024). Стратегії розвитку готельно-ресторанного сектору в умовах глобальних криз та нестабільності. *Таврійський науковий вісник. Серія: Технічні науки*, (5), С. 130-141. <https://doi.org/10.32782/tnv-tech.2024.5.14>

Нікітіна Юлія, Петрунчак Денис

Нікітіна Юлія

здобувач першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти,

спеціальності «Готельно-ресторанна справа та
кейтеринг», відділення бакалаврату
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Петрунчак Денис

викладач кафедри туризму та готельно-
ресторанної справи Київського фахового
коледжу туризму та готельного господарства

АВТЕНТИЧНІСТЬ І СТИЛЬ: ВПЛИВ КУЛЬТУРНИХ ТРАДИЦІЙ НА ГОТЕЛЬНИЙ ДИЗАЙН

Культурна спадщина – це скарбниця знань, традицій і цінностей, що передається з покоління в покоління. Вона формує нашу ідентичність і важлива частина нашої історії. Збереження та популяризація культурної спадщини – завдання не тільки держави, а й кожного з нас. Готелі як важливі елементи туристичної інфраструктури мають унікальну можливість долучитися до цього процесу. Культурні традиції мають значний вплив на оформлення та атмосферу готелів, оскільки вони дозволяють створити унікальну атмосферу, що відображає історію, цінності та специфіку певної культури чи регіону. Це не лише впливає на зовнішній вигляд готелю, але й на досвід, який отримують його гості, створюючи певні враження та емоції під час перебування в закладі.

Впровадження культурних традицій у дизайн інтер'єру та атмосферу готелю може сприяти підвищенню його привабливості, а також підкреслити ідентичність регіону або країни [1].

Культурна спадщина в дизайні готелів є важливим елементом, що дозволяє створити неповторний досвід для гостей. Використання місцевої архітектури, ремесел, традицій і кухні допомагає готелю виділятися серед конкурентів, формувати емоційний зв'язок із відвідувачами та сприяти розвитку місцевої економіки.

Сучасні туристи шукають справжні враження, і готелі, які пропонують можливість занурення в місцеву культуру, привертають увагу вибагливих мандрівників, підвищують лояльність гостей та можуть збільшити середній дохід від перебування [2].

Інтеграція культурної спадщини в дизайн готелю – це не лише мода, а й стратегічне рішення, яке дозволяє зберігати культурні цінності та створювати успішний бізнес. Це включає створення атмосфери, яка дозволяє гостям відчувати дух місця через правильний вибір концепції, використання місцевих матеріалів і мотивів, а також співпрацю з місцевими художниками.

Відтворення історичної атмосфери у готельному дизайні – це не просто створення естетичного інтер'єру, а можливість перенести гостей в минуле. Такий підхід дозволяє відчувати атмосферу епохи та створити унікальну атмосферу, яка залишиться в пам'яті надовго. Щоб правильно реалізувати це завдання, необхідно уважно вивчити історію регіону, зрозуміти важливі події та архітектурні стилі різних епох, що дозволить створити автентичний інтер'єр.

Інтер'єр готелю, що відображає культурні традиції, може включати різноманітні елементи, такі як меблі, текстиль, кольори, декоративні елементи та архітектурні деталі, що передають дух певної культури чи регіону. У готелях, що намагаються передати атмосферу традиційної культури, часто використовуються меблі, зроблені з натуральних матеріалів, що характерні для певної місцевості або періоду часу. Наприклад, у готелях, які прагнуть відобразити українські

культурні традиції, можуть бути використані народні мотивації в меблях або килимах, такі як різьблення по дереву або вишивка [3].

Культурні традиції також можуть впливати на вибір кольорів для оформлення інтер'єру. Наприклад, для створення атмосфери Сходу часто використовуються золоті та червоні відтінки, а для європейських готелів можуть бути характерні спокійні, пастельні кольори, що нагадують про історичні тенденції в архітектурі.

Використання традиційних для певної культури архітектурних елементів, таких як арки, колони, різьблені елементи на стінах, також є частиною культурного виразу в оформленні готелів. Величезну роль відіграють матеріали, що використовуються в будівництві: натуральний камінь, дерево, кераміка можуть бути характерними для готелів в різних регіонах.

Процес створення готелю, який відображає місцеву культуру та історію, є складним, але водночас надзвичайно цікавим. Це не просто будівництво, а створення унікального простору, де кожен елемент – від архітектури до обслуговування – має своє значення і розповідає власну історію.

Поєднання традиційних і сучасних елементів в дизайні та комфорті дозволяє створити готель, який стане не лише місцем для відпочинку, а й важливою частиною регіонального ландшафту. Такий заклад не тільки приваблює туристів, але й підтримує розвиток місцевої економіки та збереження культурної спадщини.

Гості таких готелів отримують унікальний досвід, що дозволяє їм поринути в атмосферу іншої культури, відчувати дух місця і створити незабутні спогади. Відкриття готелю, який відображає місцеву культуру, є інвестицією в майбутнє, що дозволяє готелю виділятися серед конкурентів і привертати увагу мандрівників. Обираючи цей підхід, готель не лише задовольняє вимоги сучасних туристів, а й бере на себе відповідальність за збереження культурної спадщини для наступних поколінь [5].

Список використаних джерел

1. Бойко М., Кулик М., Зікій Н. (2024). ЕКОНОМІЧНА ЕФЕКТИВНІСТЬ ДИЗАЙНУ БРЕНДУ ГОТЕЛЮ. Економіка та суспільство, (63) URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-63-99>
2. Гнідик І. Інноваційні підходи у сфері історико-культурної спадщини у контексті сталого розвитку суспільства URL: http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/45720/2/2019_Hnidyk_Innovatsiini_pidkhody_u_sferi_21-23.pdf
3. Радіонова О.М., Добрянська А.Ю. Аналіз розвитку культурно-пізнавального туризму в Україні / О.М. Радіонова, А.Ю. Добрянська // Економіка та управління національним господарством. – 2019. – №47-1. С. 73-78.
4. Український культурний фонд. Культурний туризм – непрості відносини URL: <http://dialog.lviv.ua/kulturniy-turizm-neprosti-vidnosini>
5. Тенденції у сучасному проектуванні готелів: що враховувати в 2024 році URL: <https://gazeta.te.ua/tendentsiyi-u-suchasnomu-proektuvanni-goteli-v-shho-vrahovuvaty-v-2024-rotsi/>

Опанащук Юрій

канд. екон. наук, доцент,
президент Асоціації готельних об'єднань та
готелів міст України,
викладач циклової комісії (кафедри) туризму
та готельно-ресторанної справи
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

ДЕРЖАВНО-ПРИВАТНЕ ПАРТНЕРСТВО ТА ДУАЛЬНА ОСВІТА У ПІДГОТОВЦІ ФАХІВЦІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОЇ СФЕРИ: СУЧАСНІ ПІДХОДИ ТА ПРАКТИКИ ВЗАЄМОДІЇ

Сучасний розвиток системи освіти в Україні характеризується необхідністю адаптації освітнього процесу до потреб ринку праці, цифрової трансформації суспільства та вимог роботодавців щодо професійної підготовки майбутніх

фахівців. Особливої актуальності ці процеси набувають у сфері готельно-ресторанного бізнесу, яка функціонує в умовах високої конкуренції, динамічних змін сервісних технологій та постійного оновлення професійних компетентностей працівників [1].

Освіта як соціальний інститут охоплює процеси навчання, виховання та розвитку особистості, формуючи професійні, соціальні та комунікативні компетентності здобувачів освіти. У сучасних умовах освіта повинна не лише забезпечувати передачу теоретичних знань, а й виступати платформою для впровадження інноваційних підходів до організації освітнього процесу та практичної підготовки майбутніх фахівців [2]. Саме тому важливого значення набуває дуальна форма здобуття освіти як інноваційний механізм інтеграції освіти, науки та практичної діяльності підприємств.

Дуальна форма освіти передбачає поєднання навчання у закладі освіти з практичною підготовкою безпосередньо на підприємствах, установах та організаціях, що дозволяє забезпечити тісний взаємозв'язок між теоретичними знаннями та професійною практикою [3]. Для галузі знань «Сфера обслуговування» така модель є особливо актуальною, оскільки професійна діяльність майбутніх фахівців готельно-ресторанної сфери безпосередньо пов'язана з практичними навичками сервісного обслуговування, організації виробничих процесів, комунікації зі споживачами та використанням сучасних технологій управління підприємствами гостинності.

В умовах реформування системи освіти України важливу роль відіграє державно-приватне партнерство між закладами освіти та суб'єктами готельно-ресторанного бізнесу. Така взаємодія забезпечує формування сучасного освітнього середовища, адаптованого до реальних потреб галузі, сприяє оновленню освітніх програм, удосконаленню матеріально-технічної бази та впровадженню інноваційних методів навчання [4]. Участь роботодавців у підготовці фахівців дозволяє забезпечити відповідність професійних компетентностей здобувачів освіти сучасним вимогам ринку праці та сприяє формуванню практикоорієнтованого підходу до навчання.

Особливістю дуальної форми навчання є циклічний характер освітнього процесу, що передбачає поєднання теоретичної підготовки із систематичним набуттям практичних навичок на підприємствах індустрії гостинності. Такий підхід забезпечує ефективний розподіл навчального навантаження між аудиторною та практичною складовими відповідно до вимог чинних стандартів вищої та фахової передвищої освіти [5]. Практична діяльність студентів у реальному виробничому середовищі сприяє формуванню професійного мислення, розвитку відповідальності, комунікативних здібностей та здатності приймати управлінські рішення в умовах професійної діяльності.

Важливим напрямом розвитку дуальної освіти є використання сучасних інформаційно-комунікаційних технологій, цифрових платформ навчання та елементів дистанційної освіти. В умовах цифровізації економіки це дозволяє забезпечити безперервність освітнього процесу, гнучкість індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти та доступ до сучасних професійних ресурсів [6]. Застосування цифрових технологій у поєднанні з практичною підготовкою створює передумови для формування конкурентоспроможного фахівця, здатного адаптуватися до швидких змін у сфері гостинності.

Особливого значення набуває питання розвитку професійних компетентностей здобувачів освіти через безпосередню участь роботодавців у навчальному процесі. Підприємства готельно-ресторанного бізнесу виступають не лише базами практичної підготовки, а й активними учасниками формування змісту освітніх програм, оцінювання результатів навчання та організації стажувань. Такий підхід сприяє формуванню професійних навичок відповідно до сучасних вимог індустрії гостинності та забезпечує ефективну адаптацію випускників до професійної діяльності [7].

Світовий досвід свідчить, що найбільш ефективні моделі дуальної освіти функціонують у Німеччині, Австрії, Швейцарії та інших країнах Європейського Союзу, де система професійної підготовки базується на тісній співпраці держави, бізнесу та закладів освіти [8]. Використання кращих міжнародних практик у вітчизняній системі освіти дозволить забезпечити модернізацію професійної

підготовки фахівців сфери гостинності та підвищити конкурентоспроможність української освіти на міжнародному рівні.

Водночас ефективне впровадження дуальної форми навчання потребує удосконалення нормативно-правового забезпечення, оновлення освітніх стандартів та формування чітких механізмів взаємодії між закладами освіти і роботодавцями. У цьому контексті важливу роль має відігравати Міністерство освіти і науки України як ініціатор системних змін у сфері професійної підготовки фахівців. Доцільним є розроблення сучасних стандартів освіти з урахуванням компетентнісного підходу, практичної складової навчання та вимог роботодавців до професійної діяльності майбутніх фахівців [5].

Таким чином, дуальна форма здобуття освіти є важливим інструментом модернізації системи професійної підготовки фахівців готельно-ресторанної сфери. Її впровадження сприяє підвищенню якості освіти, забезпечує інтеграцію теоретичної та практичної підготовки, посилює взаємодію між закладами освіти та роботодавцями, а також створює умови для формування конкурентоспроможного фахівця індустрії гостинності. Розвиток державно-приватного партнерства та впровадження дуальної освіти є важливими передумовами підготовки професійних кадрів, здатних ефективно працювати в сучасних умовах трансформації сфери обслуговування.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про освіту» від 05.09.2017 № 2145-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
2. Кремень В. Г. Філософія освіти: сучасні виклики. Київ : Грамота, 2021. 512 с.
3. Концепція підготовки фахівців за дуальною формою здобуття освіти : розпорядження Кабінету Міністрів України від 19.09.2018 № 660-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/660-2018-p>
4. Ковальчук Л. І. Державно-приватне партнерство у сфері професійної освіти: сучасні тенденції розвитку. Освітня аналітика України. 2023. № 2. С. 45–53.

5. Стандарт вищої освіти України за спеціальністю 241 «Готельно-ресторанна справа». Міністерство освіти і науки України. URL: <https://mon.gov.ua>
6. Биков В. Ю. Цифрова трансформація освіти і педагогічної науки. Інформаційні технології і засоби навчання. 2022. Т. 89. № 3. С. 6–27.
7. Охріменко А. Г., Антоненко І. Я. Інноваційні підходи до професійної підготовки фахівців сфери гостинності. Економіка та суспільство. 2024. № 61.
8. Euler D. Germany's Dual Vocational Training System: a model for other countries? Gütersloh : Bertelsmann Stiftung, 2019. 76 p.

Поведа Юлія, Літовка-Деменіна Світлана

Поведа Юлія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа»,

Літовка-Деменіна Світлана

канд. пед. наук, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ОСНОВНІ ПРИНЦИПИ ІНКЛЮЗИВНОСТІ В ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ ТА ЇХ ОСОБЛИВОСТІ

Інклюзивність у готельному бізнесі базується на системі принципів, які забезпечують однаковий доступ до сервісів і утворюють комфортне середовище для усіх категорій гостей. Реалізація інклюзивності вимагає комплексного підходу та одночасного врахування фізичних, психологічних і соціальних аспектів обслуговування гостей.

По-перше, це доступність. Цей принцип передбачає прибирання будь-яких бар'єрів, що обмежують вільне використання послуг. Фактично це реалізується через пандуси, ліфти, спеціально обладнані номери, адаптовані санітарні приміщення, санвузли а також зрозумілу навігацію по території та доступність

інформації для людей із вадами зору або слуху. В Україні готелі обладнують частину номерів для гостей з інклюзивністю та створюють спеціальні аудіоінструкції для людей із вадами зору [3].

По-друге, це звичайно безпека. Інклюзивний сервіс утворює фізичну та психологічну безпеку всіх клієнтів закладу. Сюди відносяться: протиковзкі покриття, поручні в санітарних приміщеннях, спеціалізоване освітлення, а також чіткі та прості в розумінні інструкції для гостей на випадок надзвичайних ситуацій. В готелях дотримуються стандартів інклюзивності, також враховують потреби людей із сенсорними порушеннями при проведенні евакуаційних процедур. [1].

По-третє це комфорт і зручність. Комфорт передбачає організацію внутрішнього простору та сервісів таким чином, щоб гості могли користуватися ними без зайвих зусиль. Це включає легкий доступ до номерів, зон відпочинку, ресторанів, басейнів та конференц-залів. Готель пропонує спеціальні кімнати з адаптованими меблями та розширеними дверними прорізами для зручності пересування [4].

Четверте – це рівність. Принцип рівності гарантує однакові можливості користування послугами для всіх гостей, незалежно від віку, стану здоров'я чи фізичних обмежень. Це включає дотримання етичних норм обслуговування та персоналізований підхід до клієнтів [5].

П'яте – інклюзивна комунікація. Ефективна комунікація є невід'ємною складовою інклюзивного сервісу. Персонал повинен володіти навичками вдгукливого та тактовного спілкування, знати особливості взаємодії з людьми з інвалідністю та забезпечувати доступність інформації через різні канали: візуальні, аудіо або цифрові. В деяких сучасних готелях використовуються мобільні додатки, що автоматично адаптують інформаційні матеріали для гостей із порушеннями слуху або зору [2].

Шосте – гнучкість та адаптивність. Готельні послуги повинні бути здатними підлаштовуватися під потреби кожного гостя. Це може проявлятися у зміні

розташування номерів, адаптації меню у ресторанах, наданні допоміжних засобів або спеціальних сервісів за запитом [3].

Під час повномасштабної війни готелі перебудували свою роботу, зробивши акцент на створені не тільки комфорту, а й безпеки гостя. Персонал готелю дотримується певних правил, що гарантують людям безпеку, а саме: захист попри низку обмежень, намагаються втримати належний рівень сервісу, пристосувавшись до нових умов роботи. У організації безпеки готелю допомагає бомбосховище з усім необхідним для комфортного перебування відвідувачів під час повітряної тривоги. А на випадок блекауту, для підтримання звичного рівня сервісу, об'єкти мають альтернативні джерела електроенергії та запас води.

Під час повітряної тривоги всі гості та працівники на території об'єкту зобов'язані спускатись у бомбосховище. Якщо є люди, які не бажають залишати готель і прямувати в укриття, то вони особисто несуть повну відповідальність за своє життя, та інші можливі наслідки через невиконання рекомендацій під час воєнного стану (у такому разі в готелі повинен залишитися один черговий працівник готелю). Всі співробітники мають бути проінструктовані про дії у надзвичайних ситуаціях.

Особливістю інклюзивності в індустрії гостинності є її реалізація одночасно у трьох ділянках: матеріально-технічній, організаційно-управлінській та соціальній. Матеріально-технічний аспект включає безбар'єрне облаштування готельної інфраструктури, організаційно-управлінський – розробку політик та процедур для інклюзивного обслуговування, а соціальний – підготовку персоналу та формування корпоративної культури, що підтримує рівні можливості для всіх гостей.

Дотримання цих принципів дозволяє готелям створювати безпечне та комфортне середовище для всіх категорій клієнтів, підвищувати їх задоволеність і формувати позитивний імідж. Інклюзивність сьогодні стає не лише соціальною необхідністю, а й важливою конкурентною перевагою для сучасних готелів на внутрішньому та міжнародному ринку.

Розвиток інклюзивного туризму та готельно-ресторанного бізнесу є не тільки соціально важливим, але й економічно вигідним. За різними оцінками, люди з інвалідністю становлять значну частину населення, і їхні потреби у доступному та комфортному відпочинку зростають. Створення інклюзивного середовища в готелях, ресторанах та туристичних об'єктах розширює аудиторію, залучаючи нових клієнтів та підвищуючи лояльність існуючих [3].

Інклюзивна гостинність – це необхідність часу, тому індустрія гостинності повинна забезпечувати комфорт та доступність для всіх гостей, незалежно від їхніх фізичних можливостей.

Розвиток інклюзивності у сфері туризму та гостинності – це інвестиція в майбутнє, де кожен має право на відпочинок та комфорт [2].

Список використаних джерел

1. Барвінок, Н. Світовий досвід інклюзивності в індустрії гостинності. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/338687> (дата звернення: 28.04.2026).
2. Крамаренко К., Іващенко Д. Інклюзивна економіка як концепція повоєнного розвитку України. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4784> (дата звернення 28.04.2026).
3. Кудінова, І. *Інклюзія в індустрії гостинності: адаптація сервісу та простору для всіх*. URL: https://tourlib.net/statti_ukr/kudinova7.htm (дата звернення 29.04.2026).
4. Ніколайчук, О. *Інклюзивність в індустрії туризму та гостинності України: сучасний стан та перспективи розвитку*. URL: <http://eh.udpu.edu.ua/article/view/334871> (дата звернення: 29.04.2026).
5. Ростовцев, С. С., Яріко, М. О. Запровадження принципів різноманітності та інклюзії в туристичному бізнесі України. URL: <https://journals-lute.lviv.ua/index.php/tourism/article/view/1091> (дата звернення: 28.04.2026).

Плецан Христина, Рева Катерина

Плецан Христина

канд. наук з держ. управління, доцент,
професор з/н, кафедра ГРіТБ
ПВНЗ «Київський університет культури»,
Київський національний університет культури
і мистецтв

Рева Катерина

здобувачка першого (бакалаврського) рівня
вищої освіти, спеціальності 241 Готельно-
ресторанна справа, кафедри ГРіТБ,
ПВНЗ «Київський університет культури»

СТРАТЕГІЧНІ ОРІЄНТИРИ ВДОСКОНАЛЕННЯ СИСТЕМИ МАРКЕТИНГОВИХ КОМУНІКАЦІЙ І РЕКЛАМНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ВІТЧИЗНЯНИХ ГОТЕЛІВ У КРИЗОВИЙ ПЕРІОД

Сучасний етап розвитку індустрії гостинності характеризується високим рівнем конкуренції, динамічністю споживчих переваг та швидкою зміною ринкових трендів. У таких умовах ефективне функціонування підприємств готельно-ресторанного бізнесу (HoReCa) неможливе без формування потужної системи маркетингових комунікацій та продуманої рекламної діяльності. Вони є головним інструментом побудови бренду, залучення нових клієнтів та утримання лояльних гостей. Необхідність постійного вдосконалення комунікаційної політики зумовлена тим, що традиційні методи реклами поступово втрачають свою ефективність. Натомість виникає потреба в інтеграції новітніх підходів, які б дозволили підприємствам сфери HoReCa забезпечити фінансову стійкість, покращити імідж та підвищити свою конкурентоспроможність на ринку.

Врахування цифрових тенденцій, зміни поведінкових моделей споживачів і зростання ролі інтерактивних каналів взаємодії дало змогу сформувати послідовну систему практичних заходів, спрямованих на підсилення лояльності, збільшення конверсійності комунікаційних потоків та формування стійкої

ціннісної переваги готелю. У цьому контексті запропонований комплекс рекомендацій є логічним продовженням проведеного аналізу та становить фундамент для ефективної модернізації комунікаційної та рекламної діяльності підприємства. На основі проведеного аналізу розроблено комплекс рекомендацій щодо вдосконалення маркетингових комунікацій «Grand Hotel Lviv Casino & Spa» [6], систематизованих у таблиці 1. Поданий комплекс рекомендацій свідчить про необхідність переходу до цілісної інтегрованої комунікаційної політики, орієнтованої на підвищення цінності взаємодії зі споживачем через персоналізацію, цифровізацію та багатоканальну взаємодію.

Кожен захід у таблиці структурно відображає конкретну відповідь на виявлені проблеми й недоліки комунікаційного комплексу, а також демонструє чіткий причинно-наслідковий зв'язок між інструментом, ціллю та прогнозованим змістовним ефектом.

Таблиця 1

**Комплекс заходів щодо вдосконалення маркетингових комунікацій
«Grand Hotel Lviv Casino & Spa»**

<i>№</i>	<i>Захід</i>	<i>Мета</i>	<i>Очікуваний результат</i>	<i>Термін впровадження</i>	<i>Бюджет, тис. грн</i>
1	Впровадження програми лояльності «Grand Privileges»	Підвищення повторних бронювань	+15% повторних візитів	6 місяців	280
2	Розвиток контент-маркетингу (блог, YouTube)	Зростання органічного трафіку	+40% трафіку на сайт	12 місяців	180
3	SEO-оптимізація офіційного сайту	Підвищення позицій у пошуку	Топ-3 за ключовими запитами	6 місяців	120
4	Інфлюенс-маркетингова кампанія	Залучення нової аудиторії	+5 000 бронювань	12 місяців	350
5	Чат-бот для автоматизації комунікацій	Покращення обслуговування	-30% навантаження на персонал	3 місяці	85
6	Персоналізовані email-розсилки (AI)	Підвищення конверсії	+25% відкриттів, +18% кліків	4 місяці	95
7	Віртуальний 3D-тур готелем	Збільшення конверсії сайту	+12% конверсії	2 місяці	150
Разом	—	—	—	—	1 260

Джерело: розроблено автором

Підкреслимо, що дослідження ринку преміальних готельних послуг свідчать, що наявність структурованих loyalty-програм підсилює конкурентну диференціацію, особливо в сегменті luxury, у якому споживачі орієнтовані на унікальний досвід і відчуття ексклюзивності. При цьому розвиток контент-маркетингу через блог і відеоплатформи забезпечує формування експертної присутності готелю в інформаційному середовищі, що сприяє зростанню органічного трафіку та формуванню психологічної довіри до бренду. Так, контент, заснований на досвіді гостей, візуальних демонстраціях сервісів та lifestyle-наративі, підсилює емоційно-когнітивний зв'язок потенційних клієнтів із готелем [2]. Ця стратегія демонструє високу ефективність у преміальному сегменті, оскільки високоякісний візуальний контент є критичним фактором впливу на намір здійснити бронювання. Одночасне впровадження SEO-оптимізації виступає необхідним технічним інструментом, що забезпечує релевантність та видимість сайту в пошукових системах на тлі високої конкуренції. Систематичні SEO-поліпшення дозволяють зменшити залежність від платного трафіку та зміцнюють довгострокову цифрову присутність готелю.

Водночас інфлюенс-маркетингова кампанія є логічним продовженням стратегії розширення аудиторії, оскільки дозволяє отримати доступ до нових сегментів через довірені канали. Ефективність співпраці з лідерами думок у готельній сфері зумовлена тим, що користувачі віддають перевагу рекомендаційним джерелам інформації [3]. Для luxury-сегменту інфлюенс-маркетинг набуває особливої ваги, оскільки формує репутаційний капітал і підсилює емоційний імідж бренду. Цікаво, що впровадження чат-бота для автоматизації комунікацій виконує функцію підвищення сервісної швидкодії та забезпечує своєчасну реакцію на типові запити [1]. Цей інструмент підсилює ефективність фронт-офісу та зменшує ризики появи негативного досвіду, пов'язаного з тривалим очікуванням відповіді від адміністративного персоналу. Автоматизація рутинних комунікацій дозволяє сфокусувати людські ресурси на обслуговуванні складніших гостевих ситуацій, що загалом підвищує якість сервісу.

Переконані, що персоналізовані email-розсилки, побудовані на алгоритмах штучного інтелекту, забезпечують індивідуалізацію комунікацій завдяки адаптації повідомлень до поведінкових патернів клієнтів. AI-моделі здатні сегментувати аудиторію за мікроповедінкою, передбачати наміри та пропонувати релевантні пропозиції, що значно підвищує конверсійні показники [4]. У готельній індустрії цей інструмент є важливим для підвищення заповнюваності в міжсезоння та формування динамічного попиту. Водночас інтеграція віртуального 3D-туру забезпечує інструмент візуальної демонстрації готелю, який значно знижує інформаційну невизначеність потенційних гостей [1]. Аудіовізуальні технології створюють ефект присутності, що позитивно впливає на прийняття рішення щодо бронювання, оскільки користувач отримує змогу оцінити простір, естетику та якість сервісів до здійснення покупки [5]. В умовах високої конкуренції між готельно-ресторанними комплексами подібний інтерактивний інструмент стає елементом конкурентної переваги.

Отже, комплекс запропонованих заходів має чітке фінансове, організаційне та стратегічне обґрунтування, а прогнозовані ефекти свідчать про значне підвищення конкурентоздатності Grand Hotel Lviv Casino and Spa у преміальному сегменті ринку. Із системної точки зору розроблена модель формує умови для стійкого зростання доходів, зміцнення репутаційного капіталу, формування тривалих взаємин із клієнтами та підвищення ефективності маркетингової політики готелю в цілому. Подальші напрями досліджень можуть охоплювати поглиблений аналіз впливу штучного інтелекту на персоналізацію маркетингових комунікацій у готельному бізнесі, дослідження ефективності метавсесвіту як нового каналу просування готельних послуг, розробку методики оцінювання довгострокового ефекту інфлюенс-маркетингу на формування бренду готелю.

Список використаних джерел:

1. Ніколюк О. В., Савченко Т. В., Нікітчина Т. І. Особливості управління інноваційними технологіями на підприємствах гостинності. *Інфраструктура*

ринку. 2022. Вип. 64. С. 48–53. URL: <https://doi.org/10.32843/infrastruct64-9> (дата звернення: 28.03.2026).

2. Павленко О. В. Розробка моделі маркетингових комунікацій. *Стратегія економічного розвитку України*. 2024. № 45. С. 150–164.

3. Піняк І. Л. Розвиток підсистеми управління маркетинговими активами в складі менеджменту інтелектуального капіталу підприємства. *Сучасний маркетинг: візія, технології, інновації* : монографія за ред. В. А. Фаловича. Тернопіль : Бескиди, 2023. С. 275–313.

4. Плецан Х. В. Ефективні технології маркетингу персоналу у середовищі туристичного бізнесу. *Інноваційні технології в туристичному та готельно-ресторанний бізнесі* : колект. монограф. / за заг. ред. д-ра іст. наук, проф. Г. М. Чепурди ; Черкас. держ. технол. ун-т. Черкаси: Новий курс, 2020. С. 67-77.

5. Старовойт В.В. Аналіз ефективності цифрових маркетингових стратегій для підтримки готельного бізнесу під час кризи. *Актуальні питання економічних наук*. 2024. № 3

6. Grand Hotel Lviv Casino & Spa: *офіційний сайт*. URL: <https://grand-hotel.com.ua/en>(дата звернення: 28.03.2026).

Полуда Вікторія

канд. пед. наук, доцент, зав. лабораторією НВЛ «Готель «Гостинність», викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МОТЕЛЬНОГО РИНКУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННИХ ВИКЛИКІВ І СТРУКТУРНОЇ ПЕРЕБУДОВИ ІНДУСТРІЇ ГОСТИННОСТІ

У сучасних соціально-економічних умовах розвитку України мотельний сегмент поступово формується як важлива складова індустрії гостинності, що забезпечує функціонування автомобільного туризму та транзитних перевезень.

Його становлення відбувається під впливом як глобальних тенденцій мобільності, зокрема зростання індивідуальних форм подорожей, так і внутрішніх чинників, пов'язаних із воєнними подіями, зміною логістичних маршрутів та трансформацією туристичного попиту [3; 7].

Оцінка сучасного стану мотельного ринку свідчить про його перебування на етапі поступового розвитку та структурного оформлення. За наявними статистичними даними, станом на 2024 рік в Україні функціонувало понад 2000 колективних засобів розміщення, при цьому частка мотелів становить близько 9-10% від їх загальної кількості [1]. Незважаючи на складні умови функціонування туристичної сфери, цей сегмент демонструє відносно стабільну позитивну динаміку, зокрема приріст на рівні понад 10% упродовж останніх років. Така тенденція свідчить про здатність мотельного бізнесу адаптуватися до кризових умов та реагувати на зміни у структурі попиту [3].

Формування мотельної інфраструктури в Україні має виражену територіальну диференціацію та тісно пов'язане з розміщенням основних транспортних артерій. Найбільша концентрація мотелів спостерігається вздовж автомобільних трас міжнародного та національного значення, зокрема Київ – Львів, Київ – Одеса та Київ – Чоп, а також у прикордонних регіонах. Це обумовлено орієнтацією мотелів на обслуговування транзитних потоків, водіїв вантажного транспорту та туристів, які надають перевагу автомобільним подорожам як більш безпечному та гнучкому способу пересування в умовах воєнного часу [2; 7].

Водночас географічна структура мотельного ринку залишається нерівномірною. Найвища щільність розміщення характерна для західних і центральних областей, тоді як у східних та віддалених регіонах кількість таких об'єктів є обмеженою. Це створює дисбаланс у розвитку туристичної інфраструктури та стримує формування комплексного туристичного продукту на загальнонаціональному рівні [2].

Структурний аналіз ринку дозволяє виокремити кілька основних типів мотелів. Домінуючою є категорія малих приватних об'єктів, що пропонують

базовий рівень сервісу та орієнтовані на бюджетний сегмент споживачів. Водночас поступово формується сегмент мотелів середнього рівня, які прагнуть підвищити якість обслуговування шляхом модернізації інфраструктури та впровадження додаткових послуг. Відсутність розвинених мережових мотелів свідчить про недостатній рівень інституційного розвитку ринку та обмежену інвестиційну активність у цьому напрямі [3; 4].

Попит на мотельні послуги формується під впливом ряду факторів, серед яких ключовими є зростання внутрішнього автомобільного туризму, активізація транзитних перевезень та зміна поведінкових моделей споживачів. У воєнний період автомобільні подорожі стали більш популярними завдяки їх гнучкості та відносній безпеці. Додатковим стимулом є прагнення туристів до оптимізації витрат, що підвищує попит на доступні форми розміщення [3; 7].

Разом із тим, розвиток мотельного сегмента стримується рядом системних проблем. До них належать обмежений доступ до фінансових ресурсів, низький рівень інвестицій, зношеність матеріально-технічної бази, а також недостатня цифровізація бізнес-процесів. Значна частина мотелів не інтегрована у глобальні системи бронювання, не використовує сучасні інформаційні технології управління та не забезпечує належного рівня сервісу, що знижує їх конкурентоспроможність [4; 5].

Важливим аспектом розвитку мотельного ринку є вдосконалення нормативно-правового регулювання. На сьогодні діяльність мотелів регламентується загальними положеннями законодавства у сфері готельного господарства, що не враховує специфіку цього сегмента. Відсутність чіткої класифікації та стандартизації ускладнює оцінювання якості послуг і формування довіри споживачів. У цьому контексті актуальним є впровадження європейських стандартів та гармонізація національного законодавства [3; 4].

Суттєвий вплив на розвиток мотельного бізнесу мають державні інструменти підтримки підприємництва. Зокрема, програма Дія. Бізнес створює сприятливі умови для започаткування та розвитку малого і середнього бізнесу, надаючи доступ до консультацій, освітніх ресурсів і фінансових можливостей

[6]. Це сприяє відкриттю нових об'єктів придорожного сервісу, включаючи мотелі, а також модернізації вже існуючих закладів.

У сучасних умовах спостерігається поступове впровадження інноваційних підходів у діяльність мотелів. Зростає роль цифрових технологій, зокрема онлайн-бронювання, мобільних сервісів, систем безконтактного заселення та автоматизації управління. Паралельно посилюється увага до екологічних аспектів функціонування, що відповідає принципам сталого розвитку та сучасним вимогам споживачів [4].

Перспективи розвитку мотельного ринку України пов'язані з модернізацією матеріально-технічної бази, підвищенням якості обслуговування, розширенням географії розміщення об'єктів та їх інтеграцією у туристичні та транспортно-логістичні системи. Важливим напрямом також є активне впровадження цифрових технологій, що дозволить підвищити ефективність управління та рівень сервісу [4; 5]. Отже, мотельний сегмент в Україні, попри наявні структурні обмеження, демонструє загалом позитивну динаміку розвитку та зберігає суттєвий потенціал для подальшого зростання. Його формування відбувається в умовах трансформації туристичного ринку, зміни споживчих уподобань та поступового відновлення внутрішнього й в'їзного туризму. Важливу роль у цьому процесі відіграє географічне розташування мотелів уздовж основних транспортних коридорів, що забезпечує стабільний попит з боку транзитних подорожуючих, а також туристів, які обирають доступні засоби розміщення з базовим рівнем сервісу. Подальший розвиток і зміцнення мотельного сегмента потребує системного та комплексного підходу, який охоплює залучення інвестицій у модернізацію матеріально-технічної бази, удосконалення нормативно-правового регулювання діяльності засобів розміщення, а також впровадження інноваційних технологій у процеси бронювання, обслуговування та управління. Не менш важливою є інтеграція мотелів у загальну туристичну інфраструктуру регіонів через розвиток логістичних зав'язків, інформаційної доступності та партнерства з іншими суб'єктами туристичної сфери. Реалізація зазначених заходів у перспективі сприятиме підвищенню якості сервісу,

розширенню ринку послуг та посиленню конкурентоспроможності національного туристичного продукту на внутрішньому й міжнародному рівнях.

Список використаних джерел

1. Державна служба статистики України. Колективні засоби розміщування в Україні: статистичний збірник. URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 19.04.2026)
2. Кулик О. С. Проблеми та перспективи розвитку придорожнього сервісу в Україні. *Наукові записки НаУКМА*. 2021. Т. 6.
3. Структурні зміни в готельному бізнесі в умовах воєнного часу // Вісник ОНУ. Географічні науки. – 2023. DOI: 10.18524/2303-9914.2023.1(42).282239
4. Охріменко А.Г., Антоненко І.Я. Інноваційні проекти розвитку суб'єктів туристичного та готельного бізнесу // 2023. DOI: 10.32782/2524-0072/2023-57-4
5. Програма «Дія. Бізнес»: URL: <https://diia.business> (дата звернення: 26.04.2026)
6. Сай О. В. Світові тенденції розвитку придорожньої інфраструктури. *Глобальні та національні проблеми економіки*. 2022. № 34.

Перекальський Богдан, Петрунчак Денис

Перекальський Богдан

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Готельно-ресторанна справа», відділення бакалаврату Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Петрунчак Денис

викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

РОЛЬ СТАНДАРТІВ ОБСЛУГОВУВАННЯ ТА ЦИФРОВИХ РІШЕНЬ У ПІДВИЩЕННІ ПРОДУКТИВНОСТІ ТА ЯКОСТІ СЕРВІСУ РЕСТОРАНІВ

У сучасних умовах розвитку індустрії гостинності ресторани функціонують у середовищі високої конкуренції, зростаючих очікувань клієнтів та швидкої

зміни технологічних підходів до організації сервісу. Сьогодні не достатньо просто надавати якісну страву. Клієнт очікує комплексного досвіду, що поєднує швидкість, точність, персоналізацію та комфорт. У зв'язку з цим особливої ваги набуває впровадження системних стандартів обслуговування, які забезпечують єдину якість сервісу, незалежно від зміни персоналу чи навантаження закладу.

Одночасно цифрові технології стають невід'ємним інструментом оптимізації роботи ресторану: автоматизація процесів, електронне управління замовленнями, використання мобільних додатків та смарт-рішень значною мірою зменшують кількість помилок, підвищують швидкість роботи та покращують взаємодію з гостями. Поєднання стандартів і цифрових рішень дає змогу отримати синергію, яка формує основу стабільної якості та продуктивності. Це дозволяє ресторанам залишатися конкурентоспроможними, адаптуватися до сучасних викликів, розширювати інструменти управління та відповідати новим тенденціям поведінки споживачів. Інтернет речей (IoT) може революціонізувати управління ресторанами, від стеження за якістю продуктів до контролю за енергоспоживанням. Цифрові технології, такі як IoT, дозволяють ресторанам автоматизувати рутинні процеси, знижуючи витрати та покращуючи ефективність обслуговування [3, с. 94].

Стандарти обслуговування – це комплекс регламентів, правил і вимог, спрямованих на уніфікацію сервісу, що надається кожному гостю ресторану. До ключових принципів таких стандартів належать: чіткість та логічність процесів обслуговування, передбачуваність для клієнта, професійна поведінка персоналу, дотримання санітарно-гігієнічних норм, комунікаційна грамотність та оперативність реагування на запити гостей [1, с. 12]. Ці принципи формують основу успішної взаємодії між персоналом і клієнтом, мінімізують можливість помилок і створюють у клієнта відчуття турботи та уваги.

Важливою складовою стандартів є вимоги щодо компетентності персоналу. Зокрема, кожен співробітник має володіти знаннями про продукцію ресторану, технологію приготування страв, правила сервірування, техніки продажів та етикет ділового спілкування. Високі стандарти також передбачають уміння

працювати в команді, контроль емоцій і здатність пропонувати рішення у складних ситуаціях. Наявність чітких правил забезпечує однорідність сервісу, що позитивно впливає на репутацію закладу та рівень задоволеності гостей.

Роль стандартів у підвищенні якості сервісу полягає у створенні передбачуваного та комфортного для клієнта середовища. Вони сприяють побудові довіри між гостем і закладом, формують професійну поведінку персоналу та забезпечують стабільність роботи ресторану. Стандарти також виступають підґрунтям для ефективного навчання співробітників, слугують інструментом контролю якості та дозволяють швидко інтегрувати нові технології, що робить сервіс більш гнучким і адаптивним.

Із загальносвітових ризиків особливо загрозливою постає кібербезпека. Згідно з аналітикою, готелі й ресторани дедалі частіше стають об'єктами кібератак [4, с. 199]. Це пов'язано з активним впровадженням цифрових систем, онлайн-бронювання, електронних оплат, мобільних додатків і POS-терміналів, що збільшують кількість точок доступу для потенційних загроз. Тому забезпечення належного рівня кіберзахисту стає важливою складовою якості сервісу та невід'ємною частиною сучасних стандартів роботи ресторану.

Цифровізація ресторанного бізнесу стала ключовим фактором його розвитку протягом останніх років. Одним з найпоширеніших інструментів є системи онлайн-бронювання, які забезпечують зручність для клієнтів та точність для ресторану. Гості отримують можливість швидко обрати дату, час і кількість гостей, а заклад оптимізувати посадку, уникнути перевантаження та прогнозувати потік клієнтів. POS-системи (Point of Sale) відіграють важливу роль у централізації управління замовленнями, оплатою та аналітикою. Вони дозволяють автоматично передавати інформацію з залу на кухню, зменшуючи ризик помилок; фіксувати дані про продажі, що сприяє прийняттю управлінських рішень; забезпечувати прозорість фінансових операцій, що особливо важливо для контролю діяльності закладів [5].

Електронні меню та QR-коди стали сучасною альтернативою традиційним друкованим карткам. Вони дозволяють оновлювати інформацію про страви у

реальному часі, демонструвати фотографії та характеристики страв, а також інтегрувати процес замовлення безпосередньо з мобільного пристрою клієнта. Це не лише підвищує швидкість обслуговування, а й розвиває елемент самостійності та інтерактивності. В той час мобільні додатки та CRM-системи додають персоналізації. Через додаток клієнт може слідкувати за акціями, отримувати індивідуальні пропозиції, накопичувати бонуси й навіть оформлювати попередні замовлення. Для ресторану це потужний інструмент формування лояльності, аналізу поведінки гостей і створення довготривалих відносин з аудиторією.

Інтеграція стандартів і цифрових рішень потребує системного підходу, що передбачає узгодження технологій із практичними навичками персоналу. Один із ключових методів впровадження це розробка уніфікованих процедур обслуговування, які враховують використання цифрових інструментів на кожному етапі сервісу від зустрічі гостя до розрахунку та відгуку. Наприклад, процедура прийняття замовлення може включати одночасно правила спілкування та алгоритм роботи з POS-системою [5]. Важливою частиною інтеграції є навчання персоналу. Тренінги повинні охоплювати як професійні навички, так і технічну грамотність: роботу з електронним меню, використання мобільних додатків для прийому замовлень, контроль резервування столів. Навчання допомагає персоналу ефективно працювати в умовах цифровізації, зменшує кількість технічних помилок і збільшує продуктивність. Автоматизація процесів обслуговування є ще одним інструментом інтеграції. Вона включає автоматичний облік інвентарю, контроль завантаженості залу, планування графіків співробітників, електронні системи черг і навіть роботизовані рішення для подачі страв. Поєднання автоматизації й стандартів забезпечує високу точність, зменшує людський фактор та створює сприятливі умови для персоналу, який може зосередитися на взаємодії з гостями.

Використовуючи відповідне програмне забезпечення, менеджери ресторанів можуть оперативно реагувати на стан справ у кожній робочій ланці, коригуючи її адаптацію, планування діяльності та відстежуючи витрати

часу [2, с. 4]. Інтеграція стандартів обслуговування та сучасних цифрових рішень у діяльність ресторану дає змогу досягти низки важливих результатів, що безпосередньо впливають на ефективність роботи закладу. Насамперед підвищується продуктивність персоналу та загальна операційна ефективність. Це відбувається завдяки чіткій регламентації процесів та автоматизації рутинних завдань: оформлення замовлень, передача інформації на кухню, контроль столів, управління фінансами та внутрішніми ресурсами. Цифрові інструменти дозволяють значно скоротити час виконання ключових операцій, зменшують кількість технічних помилок і допомагають персоналу зосередитися на головному – взаємодії з гостями.

Другим важливим результатом є покращення якості обслуговування. Використання електронних меню, мобільних додатків, CRM-систем і онлайн-платформ забезпечує зручність для клієнтів, дозволяє кастомізувати обслуговування та формує відчуття високого рівня сервісу [1, с. 76]. Стандарти поведінки персоналу, у поєднанні з цифровими інструментами, забезпечують передбачуваність і стабільність сервісу, що підвищує рівень довіри гостей та сприяє формуванню позитивного іміджу закладу. Третім аспектом є оптимізація внутрішніх процесів. Системи автоматизованого управління запасами, аналітичні модулі POS-систем і алгоритми прогнозування попиту дозволяють управляти ресурсами більш раціонально, мінімізувати втрати та підвищувати рентабельність. В умовах конкурентного ринку це стає суттєвою перевагою, оскільки дає можливість приймати обґрунтовані управлінські рішення на основі достовірних даних [5]. Таке комплексне впровадження стандартів і цифрових технологій формує високий рівень конкурентоспроможності ресторану. Заклади, що забезпечують швидкий, точний і технологічно підтриманий сервіс, мають більші шанси втримувати клієнтську лояльність і привертати нових гостей. Таким чином, цифровізація та стандартизація стають ключовими чинниками стратегічного розвитку сучасних ресторанів.

Отже, впровадження стандартів обслуговування у поєднанні з цифровими рішеннями забезпечує ресторанам стабільну якість сервісу, підвищує

ефективність внутрішніх процесів та сприяє формуванню позитивного клієнтського досвіду. Такі інновації не лише оптимізують роботу персоналу, а й дозволяють закладам оперативно реагувати на зміни ринку та очікування гостей. У результаті ресторан отримує стійку конкурентну перевагу та можливість стратегічного розвитку в умовах цифрової трансформації індустрії гостинності.

Список використаних джерел:

1. Kimes S. E. Restaurant Revenue Management: Optimizing Digital Strategies and Service Standards / S. E. Kimes. – New York: Cornell University Press, 2020. – 312 p.
2. Камушков О., Жилко О., Незвещук-Когут Т. Технології автоматизації системи управління у закладах ресторанного господарства / О. Камушков, О. Жилко, Т. Незвещук-Когут // Економіка та суспільство. – 2022. - №43. – С. 1-5. URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2022-43-48>
3. Мамалига Д. Цифровізація маркетингової діяльності ресторанної мережі / Д. Мамалига // Готельний бізнес. 2023. – №7. – С. 92-97. URL: <https://ur.knute.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5e0ad537-3221-4982-b252-54c9acd0a661/content>
4. Нікітенко К. С. Управлінські виклики цифровізації в готельно-ресторанному бізнесі України / К. С. Нікітенко // Економічний простір. – 2025. – №202. – С. 196-201. URL: <https://doi.org/10.30838/EP.202.196-201>
5. Скула М. Що таке POS система та як вона працює? [Електронний ресурс] / М. Скула // POS . – Режим доступу: <https://magefan.com/ua/blog/shtcho-take-pos-systema?srsId=AfmBOoqs-81o1qIZQGkaOMKv1dazXF1Ag7vLPPTVnLiLbVc9W7QyGUiIb>

Петрунчак Денис

викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

РЕСТОРАННА СПРАВА КИЄВА В УМОВАХ ПІЗНЬОРАДЯНСЬКОЇ ЕПОХИ: ОРГАНІЗАЦІЯ ТА СТАНДАРТИ ОБСЛУГОВУВАННЯ

Ресторанна справа в світі є однією з найприбутковіших. У країнах Західної Європи, США і Японії зафіксовано збільшення витрат клієнтів на проведення дозвілля саме в ресторанах. В Україні ж, яка довго була у складі СРСР і в якій спостерігався брак елементарних продуктів, сьогодні лише зароджується і формується культура харчування і відповідно культура ресторанного бізнесу.

У період після революції закрилися багато ресторанів, і розвиток ресторанного бізнесу знову почався з 50-х рр. У 80-х рр. ресторани знову переживали кризу через тимчасовий дефіцит. За статистичними даними 2023 р., у Києві діє 4,5 тис закладів громадського харчування, з-поміж яких понад 1300 кафе та ресторанів. На відміну від сьогоднішнього вільного ринку, радянські часи не особливо «балували» своїх громадян. Так, станом на 1962 р. в Києві налічувалось близько 15 ресторанів (і це у місті-мільйоннику!).

Проте, уже кінець 60-х рр. відзначився своєрідним ресторанним бумом. Це були часи, коли у Києві відкрились такі легендарні заклади в етнографічному стилі, як «Млин», «Вітряк», «Дубки». У 70-ті та 80-ті рр., у зв'язку із проведенням Олімпіади, для потреб уболівальників та гостей-іноземців були відкриті ресторани готелів «Братислава», «Русь», а також ресторани з промовистими назвами «Олімпіада-80» та «Олімпія».

В 1982 р. на хвилі святкування 1500-річчя міста також відкривались нові ресторани, зокрема на околицях міста: «Чернігів» на Виноградарі, «Крим» на Оболоні і т. п.

Деякі з закладів були культовими і могли похвалитися власними історіями. Так, в 60-х рр. на Хрещатику у кафе «Грот» збиралися стиляги – представники

перших радянських субкультур. На вулиці Червоноармійській (зараз Велика Васильківська) існував винний бар – «Троянда Закарпаття», де подавались закарпатські вина. Ресторан «Лейпциг» на розі нинішніх вулиць Прорізної та Володимирської мав репутацію закладу для творчої еліти, бо ще з дореволюційних часів його полюбляли навідувати поети і письменники. Елітним також вважався ресторанний комплекс «Мисливець», що розташовувався недалеко від станції метро «Гідропарк» і за яким тягнувся містичний шлейф. Так, одна із міських легенд стверджує, що ресторан побудували на місці церкви, в якій нацисти в часи Другої Світової війни спалили населення села, розташованого на Трухановому острові [6].

Ресторанна справа Києва у пізньорадянську епоху відображала ключові тенденції та особливості тогочасної радянської системи громадського харчування. Це був період, коли функціонували жорсткі державні стандарти, централізоване планування, але разом із цим з'являлися й спроби створити атмосферу вишуканості та певного престижу в закладах ресторанного типу.

Усі заклади харчування в СРСР, зокрема в Києві, належали державі. Ресторани управлялися через систему громадського харчування, а їх діяльність була жорстко регламентована. Вони належали до системи Міністерства громадського харчування УРСР. Визначалися меню, постачання продуктів, ціни та навіть стандарти інтер'єру.

Сучасна класифікація ресторанів, напевно, не сильно відрізняється від радянської. У середині 80-х рр. поділ був наступним: категорії «люкс» («Метрополь», «Дніпро», «Інтурист»), «вища» («Столичний»), «перша» («Вітряк», «Млин») та «друга» (зклади масового харчування). Різниця полягала у кількості страв, що пропонувались, зовнішньому вигляді персоналу, якості посуду, наявності концертної програми, вишуканості інтер'єру та навіть поліграфічному виконанні меню.

Відвідування ресторану вважалося престижною подією, особливо для робітників і службовців. Такі заклади ставали місцем проведення сімейних свят, весіль і банкетів. Найпрестижніші заклади могли відвідувати лише

високопосадовці, гості із соціалістичних країн, представники дружніх держав або радянська еліта. У ресторанах вищого класу можна було почути джаз, естрадну музику або навіть подивитися виступи артистів.

Усі аспекти обслуговування регламентувалися інструкціями. Персонал мав дотримуватися стандартів зовнішнього вигляду, привітання гостей, сервірування столів і подачі страв. Меню було суворо регламентованим і відповідало радянським гастрономічним нормам. Пропонували традиційні радянські страви: борщ, котлети «по-київськи», оселедець під шубою, салат «Олів'є». Десерти були представлені в основному тортами і тістечками [3, с. 62].

Незважаючи на стандарти, ресторани часто стикалися з проблемами постачання. Дефіцит продуктів (особливо якісних м'яса, риби, овочів) змушував персонал шукати неформальні шляхи вирішення (так звані «блати»). Продукти здебільшого були місцевими. Делікатесами вважались чорна ікра, осетрина, сиров'ялений балік – усе, що зараз можна легко придбати в будь-якому супермаркеті. Існувала практика подавати деякі «делікатеси», наприклад, ікру, рибу осетрових порід чи імпортні вина, проте вони зазвичай були доступні лише у ресторанах вищої категорії.

Оскільки взимку овочі не імпортували, а в Україні була тільки одна теплиця, де їх вирощували увесь рік, то потрібен був дійсно важливий привід, щоб вони у «несезон» потрапили на стіл столичного ресторану. Зелень також використовувалась «вітчизняна» – кріп, петрушка, трави не завозились навіть із кавказьких республік. Ресторанів із національною кухнею було небагато: «Кавказ», «Прага», «Лейпциг».

Офіціанти та метрдотелі проходили спеціальну підготовку у професійних училищах. Уміння спілкуватися з клієнтами, знання етикету та базова гастрономічна ерудиція вважались обов'язковими. У престижних закладах персонал мав уніформу (іноді з елементами національного стилю). У період розквіту радянських ресторанів всіх категорій було майже неможливо без допомоги «знайомих» влаштуватись на роботу офіціантом. Барменів взагалі

вважали особливою кастою, і кандидатура на їх посаду навіть узгоджувалась із міськкомом партії [2, с. 63-64].

На практиці обслуговування іноді залишало бажати кращого через бюрократизм, низький рівень мотивації персоналу та загальну культуру споживання. Черги і формальний підхід були поширеними навіть у ресторанах вищої категорії. Відсутність приватної ініціативи також значно знижувала якість обслуговування та рівень кулінарних інновацій.

Інтер'єри ресторанів часто оформлювалися у стилі, який мав відображати «розкіш»: дорогі люстри, масивні меблі, декоративні панно. Жива музика або оркестри були обов'язковим елементом закладів вищого класу. Так, ресторан «Ленінград» відрізнявся тематичними панно із зображеннями розводу мостів. У «Мисливці» усюди були опудала та роги тварин. Певний час там у клітці навіть мешкав живий ведмідь. Ресторан «Вітряк» відомий тим, що в його оформленні приймала участь знаменита художниця і дисидентка Алла Горська. В ресторані «Дніпро» інтер'єр було оздоблено керамічними тарілками-блюдами ручної роботи. У «Закарпатській троянді», де проходили винні дегустації, столи з лавами розміщувались наче в перерізаних наполовину бочках. А ресторан в українському стилі «Дубки» особливо цінувався влітку через відкриту веранду, адже без кондиціонерів в ресторанних залах була неймовірна задуха. Напрочуд гарним інтер'єр був у ресторані «Верховина» – килими ручної роботи, карпатські мотиви в оформленні меблів, вишиті рушники та серветки... На стінах та підлозі винного льоху була кам'яна кладка [4].

Не всі ресторани тієї епохи були пафосними, дорогими і великими. У Києві пізньої радянської доби існувало безліч маленьких їдалень та кафетеріїв, які були найдоступнішими закладами харчування. Меню було обмежене, але ціни були низькими. Їдальні часто розташовувалися на підприємствах, у навчальних закладах та інших громадських місцях. Так, сакральним місцем, що стало однією з візитівок Києва, було найстаріше київське кафе-пиріжкова «Ярослава» (заклад існує з 1946 р.) з інтер'єром у стилі давньослов'янської трапезної,

демократичними цінами та простими і смачними стравами, а також надзвичайними пиріжками, за якими і досі вишикуються черги [1, с. 18].

Важко порівнювати радянські ціни із сучасними, особливо враховуючи, що в різні часи вони могли досить сильно відрізнятись. Ресторани вищої категорії або «люкс» могли вважатися дорогими, але порівняно з сучасними стандартами вартість була низькою. Нижче наведено приблизний рівень цін у тогочасних ресторанах (на прикладі меню ресторанів «Прага», «Столичний», «Вітряк, «Жокей»): оселедець під шубою – 50-80 коп, салат «Олів'є» – 0,6-1 крб, ікра (червона) – 2-3 крб за 100 г, котлета «по-київськи» – 1,5-2 крб, шашлик зі свинини – 2,5-3,5 крб за порцію, стейк (фарш, запечений з сиром, грибами та шинкою) – 1,7 крб, печеня у горщиках – 1,58 крб, курчата степові смажені – 1,92 крб, риба (судак або сазан) – 2-2,5 крб, борщ зі сметаною, м'ясом та пампушками – 40-60 коп, рибний суп – 50-80 коп., морозиво з сиропом – 25-50 коп. за порцію, шматочок торту – 0,6-1 крб, чай з лимоном – 10-20 коп., кава натуральна – 30-50 коп., мінеральна вода «Боржомі» – 20-30 коп., пляшка горілки (0,5 л) – 4,7-5,3 крб, коньяк «Арарат» (0,5 л) – 8-10 крб, вино сухе – 1,5-2,5 крб за пляшку, пиво – 40-60 коп. за пляшку. Комплексний обід коштував від 3 до 5 карбованців, у залежності від страв (сюди входили закуска, основна та гаряча страва, десерт, кава або чай) [5].

Середня заробітна плата в СРСР у 1980-х рр. становила близько 120-150 карбованців на місяць. Вечеря у ресторані для двох осіб коштувала приблизно 10-20 карбованців, що робило такі походи доступними, хоча й не регулярними для середньостатистичної родини.

Таким чином, київські ресторани пізньорадянської епохи стали не лише місцем харчування, а й осередком соціального життя. Вони відображали баланс між радянською уніфікованістю та прагненням до створення локального шарму. Багато з них (наприклад, ресторани «Дніпро», «Прага» чи «Метрополь») залишили слід у культурній пам'яті міста.

На початку 90-х рр. минулого століття «канув в Лету» не тільки політичний лад тієї країни, а й радянський побут. Деякі його рудименти ще проглядаються в

будинках і на вулицях багатьох міст нашої країни. Багато традицій радянського ресторанного бізнесу залишилися актуальними для сучасних українських ресторанів, зокрема інтер'єри, меню, акцент на урочистості. У пострадянський період деякі відомі заклади («Прага», «Славутич») зберегли свої назви, адаптуючись до сучасних вимог.

Ресторани Києва у пізньорадянський період стали важливою частиною міської культури, виконуючи функції не лише закладів харчування, але й місць для соціалізації, відпочинку та урочистих подій. Незважаючи на обмеження, характерні для соціалістичної системи, вони створили основу для розвитку сучасної ресторанної індустрії столиці.

Список використаних джерел

1. Бондаренко І., Кремень Т., Цалик С. та ін. Альтернативний путівник Києвом «Інший Київ». Київ : Фондація Центр Сучасного Мистецтва, 2012. 143 с.
2. Івасишина Н. В. Історія розвитку ресторанного господарства в Україні. Вісник Київського національного лінгвістичного університету. 2023. № 28. С. 60-65.
3. Пересічна С. М., Криворучко К. Тенденції розвитку готелів та ресторанів у місті Києві в 70-80-х рр. ХХ ст. Гостинність, сервіс, туризм: досвід, проблеми, інновації: тези доповідей VI Міжнар. наук.-практ. конф., Київ, 11-12 квіт., 2019 р. Київ: Вид. центр КНУКіМ, 2019. С. 61-64.
4. Пилипчук М. 7 легендарних історичних ресторанів Києва. ТиКиїв. URL: <https://tykyiv.com/establishments/top-7-legendarnikh-istorichnikh-restorani-kiieva/>
5. Ресторани Києва за радянських часів. Tours de Kiev. URL: <https://toursdekiev.com.ua/uk/radianski-restorany-kyiv>
6. Фоменко А. Якими були київські ресторани у 1960-1980 роках. Вечірній Київ. URL: <https://vechirniy.kyiv.ua/news/21568/>

Саміленко Марина

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності 241 «Готельно-ресторанна справа», Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства
Науковий керівник: Земліна Ю.В. – канд. пед. наук, доцент, голова циклової комісії (кафедри) туризму та готельно-ресторанної справи Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

БЕЗПЕКА ГОСТЕЙ ЯК ПРІОРИТЕТ СУЧАСНОГО ГОТЕЛЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

У сучасних умовах української готельній галузі питання безпеки гостей набуло особливої актуальності. Повномасштабна війна суттєво змінила роботу закладів розміщення та змістила акцент з традиційного сервісу та комфорту на забезпечення фізичної, технічної та психологічної безпеки гостей.

Безпека є однією з базових потреб людини, яка відповідно до ієрархії потреб А. Маслоу займає фундаментальне місце у системі мотивації поведінки. У воєнний час ця потреба набуває вирішального значення, оскільки ризики для життя та здоров'я значно зростають. Як наслідок, готелі змушені пристосовувати свою діяльність до цих нових реалій, забезпечуючи не лише якість послуг, а й створюючи необхідні умови для безпеки своїх гостей.

Аналіз діяльності готельних мереж України в умовах воєнного стану дозволяє оцінити масштаби впливу війни на сферу гостинності. Зокрема, мережа Reikartz, яка є однією з найбільших в Україні, зазнала суттєвих втрат через бойові дії. Із 61 готелю мережі роботу 21 закладу було тимчасово призупинено, переважно у регіонах активних бойових дій, зокрема в Києві, Кривому Розі, Херсоні, Сумах та Миколаєві. Частина цих підприємств змогла відновити діяльність уже після квітня 2022 року. Найскладніша ситуація склалася для готелів, що опинилися на тимчасово окупованих територіях, серед яких – Raziotel Рішельєвський Херсон, Optima Херсон та Reikartz Маріуполь. Війна

також негативно позначилася на роботі національної мережі Premier Hotel. Через активні бойові дії було припинено діяльність готелю Premier Hotel Aurora у Харкові, а Compass Hotel Kherson певний час перебував на окупованій території [4].

Запровадження воєнного стану в Україні призвело до глибоких структурних змін у сфері гостинності. Насамперед відбулося різке скорочення туристичних потоків, масове скасування бронювань та зниження рівня завантаженості готелів. Особливо критичною ситуація стала для готелів центральних, південних і східних регіонів, де рівень заповнюваності скоротився до 5-15%, а в Києві та великих містах обсяги бронювань зменшилися на 85-98% [2].

Для підприємств готельного бізнесу впровадження посилених заходів безпеки стало найвищим пріоритетом, зокрема будівництво укриттів, встановлення систем аварійного електропостачання, розробка планів евакуації, а також інформування гостей про порядок дій у разі надзвичайної ситуації. За таких обставин забезпечення безпеки гостей стало одним із вирішальних факторів стабільної роботи сучасного готелю.

Умови воєнного стану несуть для гостей готелю низку небезпек, які безпосередньо впливають на їхню безпеку та комфорт. До основних ризиків належать загроза ракетних ударів та попередження про повітряні атаки, що вимагають швидкої реакції та доступу до укриттів. Ще однією проблемою є можливі пошкодження інфраструктури будівлі, які можуть виникнути внаслідок бойових дій або ударних хвиль.

Перебої з постачанням життєво необхідних ресурсів, зокрема електроенергії та води, також мають значний вплив і заважають нормальній роботі готелю. У кризових ситуаціях обмежений доступ до оперативної та надійної інформації стає великою проблемою, що може посилити невпевненість серед гостей. Окремої згадки заслуговує психологічний фактор, оскільки постійне зіткнення з загрозливими обставинами викликає стрес і посилення тривоги [3].

Крім того, персонал готелів стикається зі значними організаційними викликами. Вони пов'язані з необхідністю оперативного прийняття рішень у надзвичайних ситуаціях, чіткої координації дій під час евакуації та забезпечення злагодженої співпраці між усіма службами закладу. У результаті безпека в готельній сфері в умовах війни набуває комплексного характеру, поєднуючи фізичні, технічні, організаційні та психологічні аспекти, що вимагає системного підходу до її забезпечення.

Готель Fairmont Grand Hotel Kyiv є конкретним прикладом реалізації комплексного підходу до забезпечення безпеки гостей. Готель оснащений централізованою системою оповіщення, яка в режимі реального часу інформує гостей та співробітників про наявність та відбій повітряної тривоги. Це забезпечує швидку реакцію та організовану евакуацію до укриття.

Особлива увага була приділена облаштуванню укриття, яке облаштоване таким чином, щоб у разі небезпеки гості могли перебувати там протягом тривалого часу. Приміщення обладнане ліжками, місцями для сидіння, запасами питної води, гарячими напоями, доступом до інтернету та основними зручностями для забезпечення комфорту. Крім використання конференц-залів, у готелі також регулярно надходять запити на проведення різних заходів безпосередньо в укритті, що пов'язано з підвищеними вимогами до безпеки під час воєнного стану. Такий підхід демонструє, що готель підготовлений до умов надзвичайної ситуації, та підтверджує, що безпека гостей у сучасній готельній індустрії є найвищим пріоритетом [1].

У нинішніх умовах надзвичайного стану безпека гостей набуває дедалі більшого значення як визначальний фактор ефективного функціонування готельних закладів. Вона є фундаментальним елементом якості готельних послуг і безпосередньо впливає на довіру споживачів, ділову репутацію закладу та його позиціонування на ринку готельних послуг.

Готельні заклади, які впроваджують комплексні підходи до управління безпекою та гарантують швидке реагування у разі надзвичайних ситуацій,

демонструють більшу стійкість до кризових ситуацій і зберігають свої конкурентні переваги навіть у разі значного зниження попиту.

Незважаючи на складні умови, пов'язані з надзвичайним станом, українська готельна галузь змогла пристосуватися та поступово створити безпечніші умови проживання для гостей. Багато готельних підприємств впровадили необхідні заходи безпеки, зокрема облаштували укриття та організували базові системи реагування на надзвичайні ситуації.

Однак цей процес не є повсюдним і стосується не всіх закладів розміщення. Частина готелів досі не має належної інфраструктури безпеки, що безпосередньо впливає на довіру гостей та кількість гостей. Як наслідок, готелі, що мають укриття та чітко організовану систему захисту, мають значно вищий попит, ніж ті, де ці умови відсутні.

Список використаних джерел

1. Fairmont Grand Hotel Kyiv. URL: <https://www.fairmont.com/en/hotels/kyiv/fairmont-grand-hotel-kyiv.html> (дата звернення: 08.05.2026).
2. Готельна нерухомість під час війни та після: Україна і світовий досвід. Економічна правда. URL: <https://epravda.com.ua/biznes/gotelna-neruhomist-pid-chas-viyni-ta-pislya-ukrajina-i-svitoviy-dosvid-803789/> (дата звернення: 07.05.2026).
3. Готельний бізнес під час війни: 6 викликів та рішень. URL: <https://apgrade.com.ua/hotel-business-during-the-war-6-challenges/> (дата звернення: 07.05.2026).
4. Роль готельної індустрії України в умовах воєнного стану. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/2145/2074> (дата звернення: 07.05.2026).

Славінська Любов

здобувач IV курсу ОС «Бакалавр»,
групи ГРС-12, ПВНЗ «Київський університет
культури»

Земліна Юлія

кандидат педагогічних наук, доцент
завідувач циклової комісії (кафедри) туризму та
готельно-ресторанної справи Київського
фахового коледжу туризму університет
культури»

ІНКЛЮЗИВНИЙ СЕРВІС ЯК СКЛАДОВА КОРПОРАТИВНОЇ КУЛЬТУРИ ГОТЕЛЬНОГО ПІДПРИЄМСТВА

Поняття «інклюзивний туризм» є відносно новим для сфери міжнародного туризму. Незважаючи на те, що перші згадки про нього з'явилися ще у 1980-х роках, рівень наукового опрацювання цієї тематики залишається недостатнім, що зумовлює відсутність єдиного підходу до трактування даного терміна в науковому середовищі.

У зарубіжній літературі застосовуються різні термінологічні варіанти, зокрема «доступний туризм», «безбар'єрний туризм», «туризм для всіх» та «доступний туризм для всіх». Найбільш уживаним є поняття «доступний туризм», яке безпосередньо пов'язане з категорією доступності.

Міжнародні організації, зокрема UNWTO та ENAT, використовують саме цей термін. Відповідно до наукового підходу, доступний туризм розглядається як форма організації туристичної діяльності, що базується на взаємодії всіх суб'єктів галузі та спрямована на забезпечення можливості особам із різними потребами (мобільними, сенсорними, когнітивними) здійснювати подорожі самостійно, на рівних умовах і з дотриманням принципу людської гідності шляхом створення універсальних туристичних продуктів, послуг і середовища [1].

У контексті інклюзивного туризму важливо чітко визначити цільові групи споживачів. Поширеною є думка, що до них належать виключно люди з інвалідністю, однак такий підхід є обмеженим.

Згідно з рекомендаціями UNWTO (2013), до цієї категорії відносять осіб зі стійкими фізичними, психічними, інтелектуальними або сенсорними порушеннями, а також інших людей, які можуть відчувати труднощі в доступі до туристичних послуг. Зокрема, це особи з тимчасовими обмеженнями, літні люди, батьки з малими дітьми, люди з багажем, а також особи з нестандартними фізичними характеристиками [2].

Відповідно, до основних груп споживачів інклюзивного туризму доцільно віднести: людей з інвалідністю, осіб із тимчасовими порушеннями здоров'я, батьків із малими дітьми, людей із особливими фізичними параметрами, осіб з алергіями та тих, хто має мовні бар'єри (рис. 1).

Рис. 1. «Основні категорії споживачів інклюзивних туристичних послуг»

Забезпечення доступності та належного рівня обслуговування осіб з особливими потребами є невід'ємною складовою сучасної індустрії гостинності. Готелі мають орієнтуватися не лише на задоволення базових потреб таких

клієнтів, а й на створення рівних можливостей для відпочинку, дозвілля та відновлення.

Створення інклюзивного середовища в готелях, ресторанах та інших закладах індустрії гостинності сприяє не лише задоволенню потреб усіх категорій гостей, але й підвищенню репутації закладу, розширенню його цільової аудиторії та формуванню позитивного іміджу. У таблиці 1 наведено приклади адаптації сервісу та просторового оформлення для різних груп відвідувачів, що сприяє підвищенню інклюзивності та гостинності закладів.

Таблиця 1

Інклюзія в готелях та ресторанах

Аспект інклюзії	Адаптація сервісу	Адаптація простору
1	2	3
Фізична доступність	- персонал, підготовлений до надання допомоги людям з інвалідністю; - можливість замовлення послуг онлайн або телефоном; - доставка їжі в номер або до іншого зручного місця	- пандуси та ліфти для пересування на візках; - широкі дверні прорізи та коридори; - зручні санітарні кімнати з поручнями; - номери з обладнанням для людей з інвалідністю (регульовані ліжка, поручні у душі)
Комунікація	- персонал, який володіє жестовою мовою або має досвід роботи з людьми з порушеннями слуху; - інформаційні матеріали, доступні шрифтом Брайля або великим шрифтом; - меню з описом страв шрифтом Брайля або з ілюстраціями	- вивіски та покажчики шрифтом Брайля або з використанням візуальних символів; - аудіо-гід для людей з порушеннями зору
Харчування	- меню, адаптоване до дієтичних потреб різних гостей (вегетаріанське, безглютенове, халяль тощо); - можливість замовлення страв із врахуванням індивідуальних потреб (без солі, без цукру)	- розташування столів на достатній відстані для зручності людей на візках; - наявність дитячих стільчиків
Обслуговування	- персонал, навчений принципам інклюзії та етики спілкування з різними категоріями гостей; - індивідуальний підхід до кожного відвідувача; - увага до деталей та потреб клієнтів	- зручне розташування меблів та обладнання; - створення безпечного та комфортного середовища для всіх гостей

Джерело: сформовано автором на основі [3, 4]

З урахуванням глобальної тенденції до забезпечення рівних можливостей, готелі мають адаптувати інфраструктуру, послуги та підготовку персоналу до потреб осіб з різними видами обмежень.

Організація обслуговування таких гостей передбачає індивідуальний підхід, зокрема забезпечення доступності номерів, санвузлів і загальних приміщень, що сприяє створенню комфортних умов і рівного доступу до послуг. Важливу роль відіграє професійна підготовка персоналу, яка включає знання специфіки обслуговування та дотримання етичних норм взаємодії.

Готелі повинні бути оснащені відповідними технічними засобами доступності (пандуси, ліфти, спеціально обладнані санвузли), а також враховувати індивідуальні потреби гостей, зокрема щодо харчування, пересування та додаткових сервісів.

Забезпечення комфортного середовища для осіб з особливими потребами є не лише соціально відповідальним кроком, а й чинником підвищення іміджу, лояльності клієнтів і конкурентоспроможності готельного підприємства.

Список використаних джерел

1. Darcy, S. Towards a Definition of Accessible Tourism / Accessible tourism research, 2010. URL: <http://accessibletourismresearch.blogspot.com/2010/01/towards-definitionofaccessible.html> (дата звернення: 01.05.2026)
2. ЮНВТО: Рекомендації з доступного туризму (Прийняті на підставі резолюції A/RES/637(XX) Генеральної Асамблеї ЮНВТО в серпні 2013 р.) (нова редакція рекомендацій ЮНВТО по туризму от 2005 р.). Всесвітня туристична організація, 2016, Мадрид.
3. Безугла Л., Куваєва Т., Герасименко Т. Проблеми та перспективи розвитку інклюзивного туризму в Україні та Європі // Економіка та суспільство. 2022. Вип.43. С.26-37.
4. Данчевська І., Калайтан Т. Інклюзивний туризм: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні // Development Service Industry Management. 2024. №2. С.96-104.

Цируль Вероніка

здобувачка освітнього ступеня «Бакалавр»,
спеціальності «Готельно-ресторанна справа»
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Науковий керівник: Джгуташвілі Н.М. –
канд. екон. наук, викладачка вищої категорії
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

ЕФЕКТИВНІ УПРАВЛІНСЬКІ РІШЕННЯ ЯК ЧИННИКИ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ ГОТЕЛЬНО- РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ

Сучасний розвиток готельно-ресторанного бізнесу характеризується високим рівнем конкуренції, динамічністю зовнішнього середовища, цифровізацією процесів та зміною потреб споживачів. В умовах воєнних викликів, економічної нестабільності та глобалізації саме ефективні управлінські рішення стають ключовим чинником забезпечення конкурентоспроможності підприємств сфери гостинності. Управлінські рішення визначають здатність підприємства адаптуватися до ринкових змін, підтримувати якість послуг, формувати позитивний імідж та забезпечувати довгострокову ефективність діяльності.

Готельна індустрія функціонує відповідно до закономірностей розвитку економіки сервісного типу, однією із ключових особливостей якої є пропозиція на ринку специфічної цінності, що об'єднує матеріальний продукт і послуги, а ступінь корисності яких оцінюється в процесі споживання такого матеріально-сервісного набору [1, с.6].

Під конкурентоспроможністю підприємств готельно-ресторанного бізнесу слід розуміти здатність суб'єкта господарювання забезпечувати стабільні конкурентні переваги шляхом надання якісних послуг, впровадження інновацій, оптимізації ресурсів та ефективного управління персоналом. Науковці наголошують, що сучасний менеджмент у сфері HoReCa має ґрунтуватися на

стратегічному підході, клієнт-орієнтованості та використанні цифрових технологій [2].

Ефективність управлінських рішень значною мірою залежить від якості інформаційного забезпечення, професійності менеджерів та здатності підприємства швидко реагувати на зміни зовнішнього середовища. У сучасних умовах керівники підприємств готельно-ресторанного бізнесу повинні приймати рішення щодо оптимізації витрат, автоматизації бізнес-процесів, впровадження CRM-систем, цифрового маркетингу та підвищення рівня сервісу. Важливу роль також відіграє система стратегічного менеджменту, що дозволяє прогнозувати ризики та формувати довгострокові конкурентні переваги [3].

Одним із найважливіших чинників конкурентоспроможності є інноваційність управлінських рішень. Інновації у сфері гостинності включають використання сучасних цифрових технологій, автоматизованих систем бронювання, онлайн-комунікацій із клієнтами, безконтактного сервісу, енергозберігаючих технологій та сучасних маркетингових інструментів. Дослідники зазначають, що інноваційні рішення сприяють зростанню продуктивності підприємств, підвищенню лояльності клієнтів та зміцненню ринкових позицій закладів готельно-ресторанного бізнесу [4].

Особливого значення набуває кадровий менеджмент. Успішність діяльності готелів та ресторанів значною мірою залежить від професійності персоналу, рівня мотивації працівників та ефективності внутрішніх комунікацій. Управлінські рішення у сфері HR-менеджменту повинні бути спрямовані на розвиток корпоративної культури, професійне навчання працівників та стимулювання інноваційної активності персоналу. В умовах високої конкуренції саме людський капітал формує якість обслуговування та репутацію закладу.

Важливим напрямом сучасного управління є цифровізація підприємств готельно-ресторанного бізнесу. Використання інформаційних технологій дозволяє оптимізувати операційні процеси, покращити систему обслуговування клієнтів та підвищити ефективність маркетингових комунікацій. Зокрема, впровадження CRM-систем, чат-ботів, онлайн-платформ бронювання та

аналітичних інструментів забезпечує оперативність прийняття управлінських рішень і підвищує рівень конкурентоспроможності підприємств [5].

Крім того, сучасні управлінські рішення мають враховувати принципи сталого розвитку та екологічного менеджменту. У сфері гостинності дедалі більшого значення набувають енергоефективність, екологічна відповідальність та соціальна орієнтованість бізнесу. Формування екологічного іміджу підприємства позитивно впливає на його конкурентні позиції та підвищує довіру споживачів.

Таким чином, ефективні управлінські рішення є основою формування конкурентоспроможності підприємств готельно-ресторанного бізнесу. Вони забезпечують адаптивність підприємства до сучасних викликів, сприяють підвищенню якості послуг, оптимізації ресурсів та впровадженню інновацій. У сучасних умовах розвитку індустрії гостинності саме професійний менеджмент, цифровізація та інноваційний підхід виступають ключовими чинниками успішного функціонування підприємств та зміцнення їх конкурентних переваг.

Список використаних джерел

1. Савицька Н.Л., Чміль Г.Л., Джгуташвілі Н.М. Клієнт-орієнтоване управління в готельно-ресторанному бізнесі: монографія. Харків: Видавець Іванченко І. С. 2021. 209 с.
2. Круковська, О. (2025). ФОРМУВАННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО ПІДПРИЄМСТВА ЧЕРЕЗ ЕФЕКТИВНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ. *Економіка та суспільство*, (74). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-74-33> (дата звернення: 24.04.2026 р.).
3. Нікітенко, К. (2023). ВДОСКОНАЛЕННЯ УПРАВЛІНСЬКИХ ПРАКТИК ДЛЯ ПІДВИЩЕННЯ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИХ ПІДПРИЄМСТВ У СУЧАСНОМУ ТУРИСТИЧНОМУ СЕРЕДОВИЩІ. *Таврійський науковий вісник. Серія: Економіка*, (17), 140-146. URL: <https://doi.org/10.32782/2708-0366/2023.17.19> (дата звернення: 25.04.2026 р.).

4. Бондаренко, Л., Стахорська, О., & Чаус, В. (2025). ВПЛИВ ІННОВАЦІЙНИХ РІШЕНЬ НА КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ЗАКЛАДІВ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННОГО БІЗНЕСУ. *Економіка та суспільство*, (78). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2025-78-109> (дата звернення: 25.04.2026 р.).
5. Лисюк, Т. (2026). ІННОВАЦІЙНІ ПРОЄКТИ У РОЗВИТКУ ГОТЕЛЬНО-РЕСТОРАННИХ ПІДПРИЄМСТВ. *Економіка та суспільство*, (84). URL: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2026-84-17> (дата звернення: 26.04.2026 р.).

СЕКЦІЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ

Вишневський Володимир

здобувач фахової передвищої освіти
2 курсу Академічного фахового
коледжу ОНЮА

Науковий керівник: Пучков В.О.-
аспірант кафедри інформаційних
технологій Національного
університету «Одеська юридична
академія»

МІКРОСЕРВІСНА АРХІТЕКТУРА СИСТЕМИ АГРЕГАЦІЇ ТА ДОСТАВКИ ОСВІТНІХ ДАНИХ У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ НА БАЗІ ХМАРНИХ API

Оперативне інформування студентів є критично важливою складовою організації навчання. Традиційні методи публікації розкладів на сайтах або в LMS часто характеризуються високою затримкою оновлення даних та низькою залученістю аудиторії. Створення спеціалізованих мобільних застосунків є фінансово витратним, тому найбільш раціональним підходом є використання API месенджерів, зокрема Telegram [5]. Проте пряма інтеграція бота з базами даних навчального закладу породжує проблему нерівномірного навантаження. У пікові ранкові години масові звернення призводять до перевищення лімітів запитів (Rate Limits) [7] та блокування доступу за помилкою HTTP 429 [6]. Для вирішення цієї проблеми розроблено архітектуру з проміжним програмним шаром кешування [1]. Основна логіка полягає у відмові від прямого з'єднання з таблицею при кожному клієнтському запиті. Система працює асинхронно: зміни, внесені адміністратором у Google Sheets, ініціюють роботу скрипта-обробника через веб-хуки [7]. Програма виконує парсинг даних, структурує їх у формат JSON і зберігає у локальній пам'яті сервера [2]. Telegram-бот зчитує інформацію виключно з цього кешу, що забезпечує миттєву відповідь і повну ізоляцію хмарної таблиці від навантаження.

Додатково в системі реалізовано механізми валідації даних та оптимізації інтерфейсу [4]. Використання інтерактивних кнопок із запам'ятовуванням вибору користувача дозволяє отримувати розклад в один клік. Під час підготовки JSON-пакета скрипт автоматично фільтрує порожні клітинки та розпізнає текстові маркери про скасування чи перенесення занять (наприклад, «Скасовано» або «Дистанційно»), що гарантує відображення лише коректної інформації. Такий підхід забезпечує стабільну роботу системи навіть у моменти пікового оновлення даних диспетчером. Ефективність запропонованої моделі підтверджена навантажувальним тестуванням. У той час як пряма синхронізація бота з таблицею призводила до відмов уже на 50-му одночасному запиті, архітектура з проміжним кешуванням успішно опрацювала 100% запитів без затримок. Середній час відгуку системи склав 2–3 секунди, що є оптимальним показником для автоматизації освітніх процесів.

Висновки. Розроблена система на базі Telegram API та Google Sheets доводить свою ефективність як стабільний інструмент доставки даних. Впровадження проміжного кешування дозволило повністю нівелювати обмеження хмарних API та забезпечити відмовостійкість під час пікових навантажень. Рішення є економічно вигідним, не потребує перенавчання персоналу і має потенціал для масштабування через інтеграцію нових модулів сповіщень та графіків консультацій.

Список використаної літератури:

1. Литвин В.В., Шаховська Н.Б. Проектування інформаційних систем: навч. посіб. Львів: Магнолія 2006, 2020. 380 с.
2. Саченко І. А. Проектування інформаційних систем : конспект лекцій. Київ : КНУБА, 2024. 88 с.
3. Трофименко О. Г., Прокоп Ю. В., Логінова Н. І., Чанишев Р. І. Офісні технології : навч. посібник. Одеса : Фенікс, 2019. 207 с.
4. Чикунов П. О., Соловійов А. С. Об'єктно-орієнтоване програмування : навч.-метод. посіб. для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузей знань F «Інформаційні технології», А «Освіта» та Г «Електроніка,

- автоматизація та електронні комунікації» [Електронне видання] / П. О. Чикунов, А. С. Соловйов ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». – Одеса : НУ «ОЮА», 2025. – 105 с.
5. Якимчук І. Ю., Кирик Т. А. Розробка чат-боту оповіщення про розклад занять факультету // Наука, освіта, суспільство очима молодих : матеріали XVII Міжнар. наук.-практ. конф. здобувачів вищої освіти та молодих учених. Рівне : РВВ РДГУ, 2024. С. 91-92.
6. Nottingham M., Fielding R. RFC 6585: Additional HTTP Status Codes. Internet Engineering Task Force (IETF). 2012. URL: <https://datatracker.ietf.org/doc/html/rfc6585> (дата звернення: 08.05.2026).
7. Telegram Bot API. Telegram API Documentation. URL: <https://core.telegram.org/bots/api> (дата звернення: 08.05.2026).

Вишневський Володимир

здобувач фахової передвищої освіти
2 курсу Академічного фахового
коледжу ОНЮА

**Науковий керівник: Якубовська
Н.Л.-викладач вищої категорії
Фахового коледжу морського
транспорту Національного
університету «Одеська морська
академія»**

**РОЗРОБКА АДАПТИВНОЇ СИСТЕМИ КОМП'ЮТЕРНОГО
ТЕСТУВАННЯ НА БАЗІ ITEM RESPONSE THEORY**

Традиційні системи комп'ютерного тестування, які пропонують студентам статичний набір запитань, мають суттєвий недолік: вони витрачають час відмінників на занадто легкі завдання та демотивують слабких студентів занадто складними. Сучасним стандартом розв'язання цієї проблеми є комп'ютерне адаптивне тестування (CAT). Його архітектура базується на алгоритмах Item Response Theory (IRT), які дозволяють динамічно підбирати складність кожного наступного запитання залежно від відповідей на попередні [1].

Програмна реалізація такої системи становить собою складне інженерне завдання, оскільки її логічна структура та об'єктна модель безпосередньо спираються на базовий апарат вищої математики (диференціальне числення, дискретна математика) та принципи об'єктно-орієнтованого проектування [4; 5].

В основі системи лежить однопараметрична логістична модель (модель Раша). Згідно з нею, ймовірність P того, що користувач із рівнем підготовки, правильно відповість на запитання зі складністю, описується неперервною функцією:

$$P = \frac{e^{\theta}}{1 + e^{\theta - \beta}}$$

Оскільки ця функція є диференційованою на всій числовій осі, стає можливим застосування методів математичного аналізу для оцінки реального рівня знань у режимі реального часу [2; 5]. Після кожної відповіді система перераховує значення. Результати відповідей фіксуються за допомогою булевих змінних $u_i \in \{0, 1\}$ (де 1 — правильна відповідь, 0 — неправильна), що є класичним елементом дискретної математики [3]. Далі алгоритм будує функцію правдоподібності $L(\theta)$, яка є добутком ймовірностей для всіх наданих відповідей.

Для найбільш точної оцінки знань системі необхідно знайти максимум цієї функції. На цьому етапі застосовується класичний алгоритм пошуку екстремуму з курсу математичного аналізу [2]. Алгоритм бере натуральний логарифм від функції правдоподібності, знаходить першу похідну по θ , і прирівнює її до нуля:

$$\frac{\partial \ln L}{\partial \theta} = \sum_{i=1}^n u_i - P_i = 0$$

Програмна реалізація архітектури системи базується на ієрархії класів, де кожне тестове завдання є об'єктом із визначеними параметрами складності [4]. Крім того, банк завдань подається як орієнтований зважений граф, де вага ребра визначається інформаційною функцією Фішера. З точки зору структур даних, система виконує обхід графа, вибираючи ту вершину, яка забезпечує максимум інформації при поточному значенні рівня знань [3].

Висновки. Отже, розробка адаптивної системи тестування на базі IRT демонструє ефективну трансформацію математичних моделей у програмний

продукт. Поєднання методів математичного аналізу та дискретної математики з об'єктно-орієнтованим підходом дозволяє створити систему, яка об'єктивно оцінює компетенції за мінімальну кількість ітерацій. Це підтверджує тезу про те, що фундаментом оптимізованої програмної архітектури залишається використання фундаментального математичного апарату.

Список використаної літератури:

1. Baker F. B. The Basics of Item Response Theory. 2nd ed. College Park, MD : ERIC Clearinghouse on Assessment and Evaluation, 2001. 176 p.
2. Дубовик В. 11.. Юрик І. І. Вища математика: Навч. посібн. К.: А.С.К., 2006. - 648 с.: іл. Бібліогр.: с. 632-633. (Університет. 6-ка).
3. Дискретна математика : підручник / Ю. В. Нікольський, В. В. Пасічник, Ю. М. Щербина ; за наук. ред. д-ра техн. наук, проф. В. В. Пасічника. 7-ме видання, випр. та допов. Львів : ПП "Магнолія 2006 "; ЛНУ ім. Івана Франка, 2024. 432 с.
4. Чикунов П. О., Соловйов А. С. Об'єктно-орієнтоване програмування : навч.-метод. посіб. для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти галузей знань F «Інформаційні технології», A «Освіта» та G «Електроніка, автоматизація та електронні комунікації» [Електронне видання] / П. О. Чикунов, А. С. Соловйов ; Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : НУ «ОЮА», 2025. – 105 с.
5. Григор'єва Т. І. Вища математика : метод. реком. для самост. роботи здобувачів фахової передвищої освіти за спеціальністю 123 «Комп'ютерна інженерія» [Електронне видання] / Т. І. Григор'єва ; Циклова комісія «Комп'ютерна інженерія» Фахового коледжу Міжнародного гуманітарного університету. Одеса, 2023. 22 с.

Вишняк Нікіта

здобувач IV курсу фахової передвищої освіти, спеціальності 121 Інженерія програмного забезпечення, відділення підприємництва та інформаційних технологій, Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Малюх Є.В. - викладач II категорії циклової комісії інформаційних технологій Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ГЕЙМІФІКАЦІЯ ТА ІНТЕРАКТИВНІСТЬ У ВИВЧЕННІ ТОЧНИХ НАУК ЯК ВІДПОВІДЬ НА ВИКЛИКИ СУЧАСНОЇ ОСВІТИ

Сучасний етап розвитку освіти характеризується активним впровадженням цифрових технологій та зміною підходів до організації освітнього процесу. Суспільство потребує висококваліфікованих фахівців у галузях науки, інформаційних технологій, інженерії та математики, здатних швидко адаптуватися до нових умов професійної діяльності. Водночас викладання точних наук нерідко супроводжується труднощами, пов'язаними зі складністю навчального матеріалу, високим рівнем абстракції та недостатньою мотивацією здобувачів освіти. Традиційні форми подання інформації вже не повною мірою відповідають потребам сучасного покоління студентів, яке звикло до інтерактивного цифрового середовища та швидкого отримання зворотного зв'язку. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває використання гейміфікації та інтерактивних технологій у процесі навчання точних наук [2, 4].

Аналіз останніх досліджень свідчить, що проблеми впровадження ігрових методів в освітній процес активно розглядаються сучасними науковцями та розробниками освітніх технологій. У працях дослідників підкреслюється позитивний вплив гейміфікації на підвищення мотивації, залученості та академічної успішності здобувачів освіти [1]. Водночас питання комплексної інтеграції гейміфікованих підходів у навчання складних математичних, алгоритмічних та інженерних дисциплін потребує подальшого практичного опрацювання та методичного обґрунтування.

Одним із перспективних напрямів модернізації освітнього процесу є створення інтерактивних навчальних середовищ на базі сучасних вебтехнологій. Використання таких платформ дозволяє трансформувати процес навчання з пасивного сприйняття матеріалу у активну діяльність, орієнтовану на розв'язання практичних завдань і дослідницьких кейсів. Гейміфікація виступає ключовим інструментом підвищення залученості студентів через використання ігрових елементів, таких як бали, рівні, рейтинги, досягнення та система нагород [1].

Важливим елементом є впровадження інтерактивних завдань із миттєвим зворотним зв'язком. У курсах програмування це можуть бути браузерні середовища розробки, де студент одразу перевіряє коректність свого коду. Додатковим стимулюючим фактором виступають ігрові обмеження, які змушують шукати оптимальні алгоритмічні рішення. Наприклад, виконання завдання без використання певних бібліотек або конструкцій мови програмування сприяє формуванню глибшого розуміння принципів розробки програмного забезпечення.

У математичних дисциплінах інтерактивність дозволяє суттєво покращити розуміння абстрактних понять завдяки візуалізації. Під час вивчення математичного аналізу студенти можуть у режимі реального часу спостерігати зміну графіків функцій, поведінку похідних та інтегралів. У дискретній математиці та комбінаториці гейміфіковані середовища дозволяють моделювати задачі з різними параметрами, автоматично перевіряти результати та оцінювати ефективність розв'язання [3]. Це сприяє більш глибокому засвоєнню матеріалу та розвитку логічного мислення.

Застосування інтерактивних технологій також дає можливість автоматизувати процес збору та аналізу даних про навчальну діяльність студентів. Викладач отримує доступ до аналітики щодо прогресу, типових помилок та рівня засвоєння матеріалу, що дозволяє оперативно адаптувати навчальний контент до потреб конкретної групи та реалізовувати індивідуальний підхід.

Окрему роль у розвитку таких систем відіграє використання елементів штучного інтелекту, які забезпечують адаптивність навчання. Інтелектуальні платформи можуть підбирати завдання відповідно до рівня знань студента, поступово підвищуючи складність і формуючи індивідуальну траєкторію навчання [2].

Водночас впровадження гейміфікації та інтерактивних технологій супроводжується певними викликами, серед яких необхідність технічного забезпечення, підготовка викладачів до роботи з цифровими інструментами та ризик надмірної гейміфікації освітнього процесу. Тому важливо забезпечити методично обґрунтований баланс між навчальними цілями та ігровими механіками.

Отже, гейміфікація та інтерактивність є ефективними інструментами модернізації сучасної освіти, особливо у процесі вивчення точних наук, де традиційні методи навчання не завжди забезпечують достатній рівень залученості здобувачів освіти. Використання ігрових механік, інтерактивних завдань і миттєвого зворотного зв'язку сприяє підвищенню мотивації, кращому засвоєнню навчального матеріалу та розвитку практичних навичок. Крім того, такі підходи формують алгоритмічне та критичне мислення, що є важливим для підготовки майбутніх фахівців у сфері ІТ, інженерії та природничо-математичних наук.

Список використаних джерел:

1. Kapp K. M. The Gamification of Learning and Instruction: Game-based Methods and Strategies for Training and Education. San Francisco: Pfeiffer, 2012. 336 p.
2. Биков В. Ю. Цифровізація освіти: сучасні виклики та перспективи. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2023. Т. 75. № 1. С. 1–15.
3. Галицька-Дідух Т. В., Гречановська О. В., Батарейна І. О., Гурська В. А., Бабік І. В. Гейміфікація як засіб індивідуалізації навчання XXI століття : підручник. / за ред. Н. О. Євдокимової. Івано-Франківськ: Futurity Research Publishing, 2025. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.17407316>

4. Тріщук, О. В., Фіголь, Н. М., Волик, Н. С. (2019) Гейміфікація в освітньому процесі. *Технологія і техніка друкарства*, 3 (65), 72-79.

Гриценко Олександр

здобувач III курсу фахової передвищої освіти,
спеціальності 123 Комп'ютерна інженерія,
відділення підприємництва та інформаційних
технологій, Київського фахового коледжу туризму
та готельного господарства

Науковий керівник: Малюх Є.В. – викладач
II категорії циклової комісії інформаційних
технологій Київського фахового коледжу туризму
та готельного господарства

РОЛЬ NO-CODE ТЕХНОЛОГІЙ У РОЗРОБЦІ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ РЕСУРСІВ

Технології цифрової розробки сьогодні стрімко змінюють підходи до створення програмних продуктів. Якщо раніше для запуску вебсайту чи онлайн-сервісу були необхідні знання програмування та команда розробників, то сьогодні значну частину таких завдань можна реалізувати за допомогою No-Code платформ. Саме тому No-Code технології набувають все більшої популярності як серед підприємців, так і серед освітян, представників малого бізнесу та стартапів.

Процеси цифровізації охопили майже всі сфери суспільного життя. За даними аналітичних досліджень McKinsey Global Institute, пандемія COVID-19 суттєво прискорила цифрову трансформацію бізнесу та впровадження онлайн-сервісів [4]. У зв'язку зі зростанням попиту на цифрові продукти виникла потреба у швидких та доступних інструментах розробки, що стало одним із чинників активного розвитку No-Code технологій.

No-Code – це підхід до створення програмного забезпечення без написання програмного коду. Розробка здійснюється за допомогою візуальних інтерфейсів, готових блоків, шаблонів та інструментів автоматизації [5]. Користувач може

створювати вебсайти, мобільні застосунки або системи автоматизації процесів, використовуючи принцип «drag-and-drop» та готові логічні елементи.

Варто розрізняти поняття No-Code та Low-Code. Low-Code платформи допускають використання мінімального програмування для розширення функціоналу, тоді як No-Code орієнтований на повну відсутність роботи з кодом. Обидва підходи спрямовані на спрощення процесу розробки та залучення до створення цифрових продуктів користувачів без професійної ІТ-підготовки.

Сьогодні існує значна кількість платформ, що працюють за принципом No-Code [1]:

- Bubble (<https://bubble.io/>) використовується для створення вебзастосунків із власною логікою та базами даних;
- Webflow (<https://webflow.com/>) – для розробки сучасних вебсайтів;
- Glide (<https://www.glideapps.com/>) – для створення мобільних застосунків на основі таблиць Google Sheets;
- Make (<https://www.make.com/>) та Zapier (<https://zapier.com/>) – для автоматизації бізнес-процесів та інтеграції різних сервісів між собою.

За прогнозами аналітичної компанії Gartner, понад 70% нових застосунків, що розробляються на підприємствах, використовуватимуть Low-Code або No-Code технології [3]. Це пояснюється насамперед швидкістю розробки та зниженням витрат на створення цифрових продуктів.

Однією з головних переваг No-Code технологій є їх доступність для широкого кола користувачів. Завдяки таким платформам представники малого бізнесу можуть самостійно створювати вебсайти, системи замовлень та онлайн-сервіси без необхідності залучення професійних програмістів. Наприклад, власник пекарні може розробити сайт із каталогом продукції та формою замовлення, фотограф – автоматизувати процес бронювання фотосесій, а репетитор – створити власний онлайн-курс без значних витрат на технічну розробку. Це робить No-Code технології особливо актуальними для малого підприємництва, стартапів та громадських організацій.

Важливу роль No-Code технології відіграють і в освітній діяльності. Заклади освіти можуть використовувати такі інструменти для створення навчальних платформ, електронних форм опитування, чат-ботів підтримки студентів та систем організації дистанційного навчання. У сучасних умовах це дозволяє швидше адаптувати освітній процес до цифрового середовища.

Крім переваг, No-Code підхід має і певні обмеження. Такі платформи не завжди підходять для створення складних систем із нестандартною бізнес-логікою або високими вимогами до продуктивності. Також існує залежність від конкретної платформи, оскільки перенесення проєкту на інший сервіс може бути складним. Окремої уваги потребують питання безпеки даних та налаштування захисту даних [1].

Водночас однією з ключових переваг No-Code підходу є економічна доступність. Використання таких платформ дозволяє суттєво зменшити витрати на створення цифрових продуктів порівняно з традиційною розробкою програмного забезпечення. Середня зарплата junior-розробника в Україні у 2024 році становила від 1000 доларів на місяць. Більшість No-Code сервісів пропонують доступні тарифні плани (від 0 до 50 доларів на місяць) або безкоштовні версії, що робить їх зручними для малого бізнесу, стартапів та громадських організацій [2].

Важливим аспектом розвитку No-Code технологій є також демократизація доступу до цифрових інструментів. Представники різних професійних сфер – педагоги, медичні працівники, агрономи, менеджери – можуть самостійно автоматизувати окремі процеси своєї діяльності без глибоких знань програмування. Це сприяє активнішому впровадженню цифрових рішень у різних галузях суспільства.

Попри активний розвиток No-Code технологій, їх використання має певні обмеження. Такі платформи не завжди підходять для створення складних систем із високими вимогами до продуктивності та безпеки даних. Крім того, No-Code рішення залежать від конкретної платформи, що може ускладнювати

перенесення проєкту. Тому No-Code технології доцільно розглядати як доповнення до традиційного програмування, а не його повну заміну [5].

Отже, No-Code технології сьогодні є важливим напрямом розвитку сучасної цифрової індустрії та відповідають зростаючим потребам суспільства у швидкому створенні цифрових ресурсів. Вони сприяють зниженню порогу входу у сферу цифрової розробки, пришвидшують процес реалізації ідей та розширюють можливості використання інформаційних технологій у професійній діяльності.

Для України розвиток No-Code платформ має особливе значення в умовах активної цифровізації держави та суспільства. Використання таких технологій дозволяє залучати до створення цифрових продуктів представників різних галузей, не обмежуючись лише фахівцями ІТ-сфери. Водночас ефективне застосування No-Code інструментів потребує розуміння їх функціональних можливостей, переваг та обмежень для вибору оптимального рішення відповідно до поставлених завдань.

Список використаних джерел

1. Aron J. No-Code: The Rise of Citizen Developers. MIT Technology Review, 2022.
2. DOU.ua. Зарплати українських розробників 2024. URL: <https://dou.ua/lenta/articles/salary-report-2024/> (дата звернення: 09.05.2026)
3. Gartner. Magic Quadrant for Enterprise Low-Code Application Platforms. Gartner Research, 2023.
4. McKinsey Global Institute. The Future of Work After COVID-19. McKinsey & Company, 2021. URL: <https://www.mckinsey.com/featured-insights/future-of-work> (дата звернення: 09.05.2026)
5. Richardson C. The No-Code Revolution: How Visual Programming is Transforming Business. *Forbes Technology Council*, 2023.

Дідківський Олександр

здобувач рівня фахової передвищої освіти,
спеціальності інженерія програмного
забезпечення, відділення підприємництва та
інформаційних технологій
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Науковий керівник: Любима А.Є. викладач
циклової комісії інформаційних технологій
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства, завідувач відділення
підприємництва та інформаційних технологій.

ВЕБПЛАТФОРМА ОНЛАЙН-ТОРГІВЛІ З ІНТЕГРАЦІЄЮ АНАЛІТИКИ КОРИСТУВАЦЬКОЇ ПОВЕДІНКИ

Сучасний розвиток електронної комерції зумовлює необхідність використання вебплатформ, які не лише забезпечують онлайн-торгівлю, а й дають можливість аналізувати поведінку користувачів. Для інтернет-магазинів важливо розуміти, як відвідувач – потрапляє на сайт, які сторінки переглядає, які товари додає до кошика та на якому етапі може припинити оформлення замовлення.

Актуальність теми полягає в тому, що аналітика користувацької поведінки допомагає виявляти проблемні місця у структурі сайту, покращувати навігацію, оптимізувати картки товарів, спрощувати процес оформлення замовлення та підвищувати рівень конверсії [5].

Типова вебплатформа онлайн-торгівлі може містити клієнтську частину, серверну частину, базу даних, адміністративну панель та аналітичний модуль. Клієнтська частина забезпечує перегляд каталогу товарів, пошук і фільтрацію, перегляд картки товару, додавання товарів у кошик або список бажаного, порівняння товарів оформлення замовлення та перегляд історії покупок. Серверна частина відповідає за обробку запитів, роботу з базою даних, авторизацію користувачів, керування замовленнями, оплатою та доставкою [3].

Адміністративна панель у таких системах використовується для керування товарами, категоріями, цінами, залишками на складі, статусами замовлень і формування звітності. Вона дозволяє менеджерам або адміністраторам контролювати процес продажів, оновлювати інформацію про товари та аналізувати результати роботи онлайн-магазину.

Особливе значення має модуль аналітики користувацької поведінки. Його основним завданням є збір, обробка та інтерпретація даних про взаємодію користувача з платформою. До таких даних можна віднести – кількість переглядів сторінок, частоту відкриття карток товарів, додавання товарів до кошика, видалення товарів із кошика, переходи між сторінками, використання пошуку, застосування фільтрів, оформлення замовлення та відмову від покупки.

На основі цих даних можна визначати популярні товари, аналізувати ефективність пошуку і фільтрації, виявляти проблеми у процесі оформлення замовлення та оцінювати зручність інтерфейсу. Наприклад, якщо користувачі часто переглядають певний товар, але рідко додають його до кошика, це може свідчити про завищену ціну, недостатній опис або відсутність важливих характеристик. Якщо користувачі часто залишають кошик без завершення покупки, це може вказувати на складну форму замовлення, незручний вибір доставки або недостатню кількість способів оплати [1].

Інтеграція аналітики користувацької поведінки дозволяє приймати управлінські рішення на основі фактичних даних. Це особливо важливо для електронної комерції, де навіть незначні зміни в інтерфейсі або логіці оформлення замовлення можуть впливати на кількість завершених покупок. Аналітичні дані можуть використовуватися для покращення структури сайту, персоналізації рекомендацій, оптимізації рекламних кампаній та підвищення якості обслуговування клієнтів.

Персоналізація взаємодії користувача з вебплатформою може розглядатися як комплекс методів, що допомагають залучити відвідувача, краще зрозуміти його потреби та утримати увагу до онлайн-магазину. У цьому процесі важливу роль відіграє система аналізу поведінки, яка фіксує джерело переходу, дії

користувача на сайті та подальшу взаємодію з товарами чи замовленнями [2].

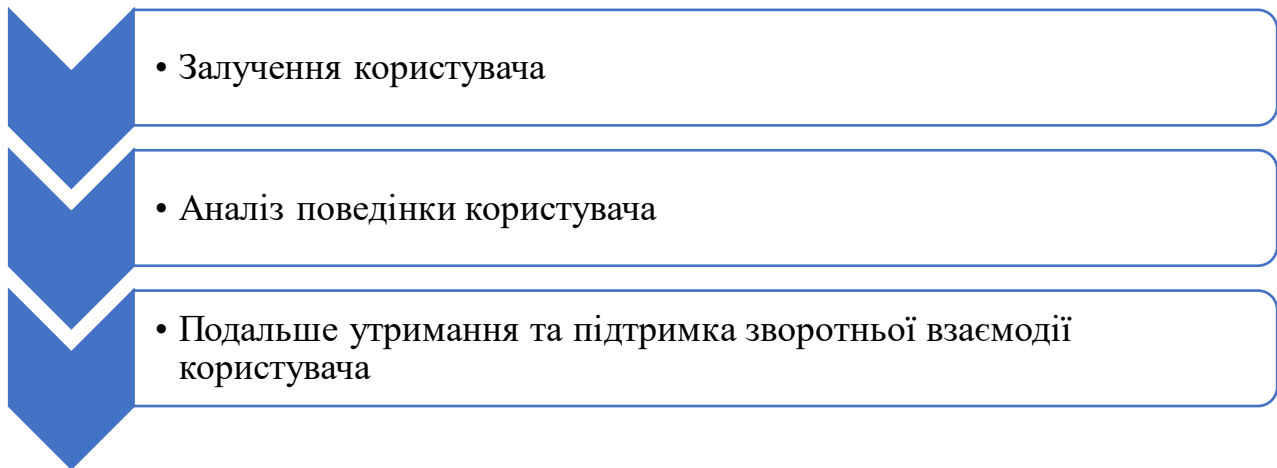

Рис.1. Методи взаємодії користувача з аналітичною системою вебплатформи онлайн-торгівлі.

Першим методом є залучення користувача через рекламні та пошукові канали. Користувач може потрапити на сайт через пошукову систему, персоналізовану рекламу, Google Ads, соціальні мережі або інші рекламні джерела. За допомогою cookie-файлів, UTM-міток та аналітичних сервісів система може визначати, з якого каналу прийшов користувач, які оголошення були ефективними та які групи товарів викликали зацікавлення.

Другим методом є аналіз поведінки користувача безпосередньо на сайті. Система може відстежувати перегляд сторінок, пошук товарів, відкриття карток товарів, додавання позицій у кошик або бажане, видалення товарів, порівняння товару, перехід до оформлення замовлення або відмову від покупки. На основі цих даних можна формувати персоналізовані рекомендації, добірки схожих товарів, спеціальні пропозиції або нагадування про товари, які залишилися в кошику [3].

Третім методом є утримання користувача та підтримка повторної взаємодії. Для цього можуть застосовуватися email-розсилки, push-повідомлення, ремаркетинг, програми лояльності, персональні знижки та повідомлення про зміну статусу замовлення. Аналітична система допомагає визначити, які дії користувача свідчать про зацікавленість, а які – про ризик втрати клієнта.

Завдяки цьому платформа може своєчасно запропонувати користувачу більш зручний сценарій взаємодії та покращити його досвід [4].

Практичне значення використання аналітики користувацької поведінки полягає в тому, що вона допомагає краще розуміти потреби клієнтів і підвищувати ефективність роботи онлайн-магазину. Вебплатформа, яка поєднує функції онлайн-торгівлі та аналітики, може бути більш гнучкою, зручною для користувача та корисною для бізнесу.

Отже, поєднання торгового функціоналу з аналізом дій користувачів дозволяє не тільки забезпечити процес продажу товарів, а й отримати важливу інформацію для покращення інтерфейсу, підвищення конверсії та прийняття обґрунтованих управлінських рішень. Подальші дослідження можуть бути спрямовані на використання штучного інтелекту для прогнозування поведінки покупців, автоматичного формування персоналізованих рекомендацій, виявлення ризику відмови від покупки та створення більш адаптивних систем взаємодії з користувачем.

Список використаних джерел

1. Baymard Institute. Cart & Checkout Usability Research. URL: <https://baymard.com/research/checkout-usability> (accessed: 10.05.2026).
2. eSputnik. Поведінка клієнта: аналіз, типи покупців і корисні поради для ecommerce. URL: <https://esputnik.com/uk/blog/povedinka-kliyenta-analiz-tipi-pokupciv-i-korisni-poradi-dlya-ecommerce> (дата звернення: 08.05.2026).
3. Google Ads Help. About privacy and personalized ads. URL: <https://support.google.com/google-ads/answer/2549116> (accessed: 06.05.2026).
4. KeyCRM Blog. 5 типів покупців: як працювати з ними в інтернет-магазині. URL: <https://blog.keycrm.app/uk/5-tipiv-pokupciv-yak-pracjuvati-z-nimi-v-internet-magazini/> (дата звернення: 07.05.2026).
5. Хорошоп. Google Analytics 4: можливості, переваги та підключення. URL: <https://horoshop.ua/ua/blog/google-analytics-4/> (дата звернення: 09.05.2026).

Матвій ДРІЗД

здобувач освіти Інституту психологічної
підтримки персоналу Національної академії
сухопутних військ імені гетьмана Петра
Сагайдачного

Анна ЖУКОВА

професор кафедри іноземних мов
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного, Україна

АНАЛІЗ ВЕЛИКИХ ДАНИХ ДЛЯ ВИЯВЛЕННЯ ПСИХОЕМОЦІЙНИХ ПРОБЛЕМ У ВІЙСЬКОВИХ КОЛЕКТИВАХ

Збройний конфлікт є потужним психотравматизуючим чинником, що генерує широкий спектр психоемоційних порушень серед особового складу: від гострих стресових реакцій (Acute Stress Reaction, ASR) і бойового операційного стресу (Combat and Operational Stress, COS) до посттравматичного стресового розладу (Post-Traumatic Stress Disorder, PTSD) і бойового стомлення (Combat Fatigue).

Своєчасна діагностика цих станів є критично важливою для збереження бойової ефективності підрозділів та охорони психічного здоров'я військовослужбовців. Водночас традиційні методи клінічного скринінгу — структуроване діагностичне інтерв'ю, стандартизовані тест-опитувальники (PCL-5, PHQ-9, GAD-7) — мають суттєве обмеження: вони є дискретними, ресурсомісткими і потребують активної участі самого військовослужбовця, який нерідко приховує симптоми через соціальну стигму [1].

Технології аналізу великих даних (Big Data Analytics, BDA) та машинного навчання (Machine Learning, ML) відкривають принципово новий підхід до психоемоційного моніторингу: неперервний, неінвазивний і заснований на об'єктивних цифрових сигналах поведінки та фізіологічних параметрів. Метою тез є систематизація методів BDA для виявлення психоемоційних проблем у військових колективах та аналіз їхнього діагностичного потенціалу і обмежень.

Аналіз великих даних у контексті психологічного моніторингу військових колективів ґрунтується на концепції цифрових біомаркерів (digital biomarkers) — об'єктивних, цифрово фіксованих індикаторів психофізіологічного стану, що збираються пасивно в ході звичайної діяльності особового складу.

Цифрові біомаркери психоемоційного стану охоплюють три класи даних: поведінкові (behavioural data) — патерни сну, фізичної активності, соціальної взаємодії; фізіологічні (physiological data) — варіабельність серцевого ритму (Heart Rate Variability, HRV), рівень кортизолу, шкірно-гальванічна реакція (Galvanic Skin Response, GSR); лінгвістичні (linguistic data) — тональність і семантика мовлення, частота використання негативно-забарвленої лексики в комунікаційних каналах [2]. Джерела даних та технологічний інструментарій їхнього збору і аналізу систематизовано у Таблиці 1.

Таблиця 1

Джерела Big Data для психоемоційного моніторингу військових колективів

Клас даних	Джерело	Технологія збору	Психологічний індикатор
Фізіологічні	Носимі пристрої (wearables)	ІоТ-сенсори, смарт-годинники (Garmin, Fitbit Military)	HRV, рівень стресу, якість і тривалість сну, ЧСС у спокої
Поведінкові	Мобільні пристрої, GPS-трекери	Passive sensing, accelerometer data	Соціальна ізоляція, зміни рухової активності, порушення добового ритму
Лінгвістичні	Службові месенджери, рапорти, щоденники	NLP, Sentiment Analysis, LIWC (Linguistic Inquiry and Word Count)	Негативна афективність, ознаки ангедонії, зміна комунікативної активності
Когнітивні	Комп'ютерні когнітивні тести, симулятори	Adaptive Testing Platform, reaction time logging	Уповільнення реакції, зниження концентрації, помилки прийняття рішень
Соціомережеві	Структура комунікацій підрозділу	Social Network Analysis (SNA), graph algorithms	Згуртованість / фрагментація колективу, ізоляція окремих бійців

Алгоритми машинного навчання у психологічній діагностиці.

Для аналізу зібраних цифрових біомаркерів застосовується широкий спектр ML-алгоритмів. Алгоритми контрольованого навчання (supervised learning) — Random Forest, Gradient Boosting (XGBoost), Support Vector Machine (SVM) — навчаються на розмічених датасетах клінічно підтверджених випадків ПТСР і бойового стресу й надалі класифікують нові спостереження. Алгоритми

неконтрольованого навчання (unsupervised learning) — кластерний аналіз (k-means, DBSCAN), аналіз аномалій (Isolation Forest) — дозволяють виявляти нетипові патерни поведінки без апіорної розмітки, що є критично важливим в умовах обмеженості маркованих військових даних.

Рекурентні нейронні мережі (Recurrent Neural Networks, RNN) та моделі LSTM (Long Short-Term Memory) застосовуються для аналізу часових рядів фізіологічних даних і виявлення поступових змін у динаміці психоемоційного стану [3]. На відміну від індивідуально-орієнтованих підходів, SNA дозволяє діагностувати психоемоційний стан на рівні колективу як соціальної системи.

Аналіз графу комунікацій підрозділу виявляє структурні ознаки колективного дистресу: зростання кількості ізольованих вузлів (соціально відчужених бійців), зниження щільності зв'язків (cohesion index), поява субкластерів із негативним афективним забарвленням комунікацій.

Дослідження, проведені на основі даних підрозділів армії США (US Army Research Laboratory), показали, що індекс фрагментації соціальної мережі підрозділу прогнозує рівень бойового стресу з точністю 71 % за 14 днів до клінічного прояву симптомів [4].

Порівняльну характеристику ML-методів за їхньою придатністю до різних завдань психодіагностики у військових колективах подано у Таблиці 2.

Таблиця 2

Порівняльна характеристика ML-методів для психоемоційної діагностики у військових колективах

ML-метод	Тип завдання	Переваги	Обмеження
Random Forest / XGBoost	Класифікація (ПТСР / норма)	Висока точність на структурованих даних, інтерпретованість	Потребує великих розмічених датасетів
LSTM / RNN	Аналіз часових рядів	Виявляє поступові зміни у динаміці стану	Обчислювально затратний, чорний ящик
Isolation Forest / DBSCAN	Виявлення аномалій	Не потребує розміченого датасету, раннє сповіщення	Висока частота хибно-позитивних результатів
NLP / Sentiment Analysis	Аналіз тексту й мовлення	Неінвазивний збір, аналіз природного дискурсу	Контекстна залежність, питання мовної локалізації
Social Network Analysis (SNA)	Групова діагностика	Виявляє колективний дистрес, ізоляцію бійців	Потребує постійного моніторингу мережевої структури

Впровадження BDA-систем моніторингу психоемоційного стану у військових колективах пов'язане з низкою принципових етичних і правових проблем.

По-перше, принцип інформованої згоди (informed consent) у військовому контексті є структурно обмеженим: службові відносини підпорядкування ускладнюють забезпечення добровільності участі в моніторингу.

По-друге, ризик алгоритмічної стигматизації: автоматична класифікація військовослужбовця як «психологічно неблагополучного» на основі цифрових даних без клінічного верифікування може спричинити незаслужені службові наслідки.

По-третє, кібербезпека психологічних даних: бази персональних психофізіологічних даних є критично чутливим інформаційним ресурсом, що становить потенційну ціль для ворожих кібератак і операцій впливу (information operations).

По-четверте, проблема пояснюваного ІІІ (Explainable AI, XAI): рішення, прийняті на основі непрозорих ML-алгоритмів, не можуть бути використані як підстава для клінічного діагнозу без інтерпретації кваліфікованим психологом [5].

Аналіз великих даних і технології машинного навчання формують принципово нову парадигму психологічного моніторингу у військових колективах: неперервну, неінвазивну і здатну виявляти ознаки психоемоційного дистресу задовго до клінічного прояву симптомів.

Поєднання фізіологічних (HRV, GSR), поведінкових, лінгвістичних і соціомережевих цифрових біомаркерів із потужним ML-інструментарієм (XGBoost, LSTM, SNA, Sentiment Analysis) дозволяє реалізовувати ранні системи попередження (Early Warning Systems) для командирів і військових психологів. Водночас алгоритмічна стигматизація, проблема пояснюваного ІІІ та кіберзахист психологічних даних є критичними бар'єрами, що вимагають розробки спеціальних етичних протоколів та нормативно-правової бази застосування BDA у військово-психологічній практиці. Перспективою

подальших досліджень є апробація інтегрованої BDA-платформи раннього виявлення психоемоційних проблем на базі вітчизняних підрозділів ЗСУ.

Список використаних джерел

1. Блінов, О. А. (2021). Психологічна реабілітація військовослужбовців з ознаками бойового стресу засобами цифрових технологій. *Вісник Національного університету оборони України*, (1), 5–14. <https://doi.org/10.33099/2617-6858-2021-60-1-5-14>
2. Кокун, О. М., Пішко, І. О., Лозінська, Н. С., & Копаниця, О. В. (2020). Збірник методик для діагностики психологічної готовності військовослужбовців до діяльності в особливих умовах. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*, (4), 55–63. <https://doi.org/10.32999/ksu2312-3206/2020-4-7>
3. Максименко, С. Д., & Назаренко, О. В. (2022). Застосування методів машинного навчання для прогнозування посттравматичного стресового розладу у військовослужбовців. *Психологія і суспільство*, (3), 78–91. <https://doi.org/10.35774/pis2022.03.078>
4. Осьодло, В. І., & Сиропятов, О. Г. (2023). *Психологія бойового стресу: діагностика, профілактика, реабілітація: монографія*. Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського.
5. Чернов, Д. М., & Стасюк, В. В. (2021). Аналіз великих даних як інструмент моніторингу психологічного клімату військового підрозділу. *Збірник наукових праць Національної академії Державної прикордонної служби України. Серія: Психологічні науки*, 17(2), 112–126. <https://doi.org/10.32453/5.v17i2.756>

Богдан Журба

Здобувач рівня фахової передвищої освіти,
спеціальності комп'ютерна інженерія,
відділення підприємництва та
інформаційних технологій

Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Науковий керівник: Тетяна Хоменко -
викладач циклової комісії інформаційних
технологій Київського фахового коледжу
туризму та готельного господарства.

5G/6G МЕРЕЖІ ТА ЇХ ВПЛИВ НА КОМП'ЮТЕРНУ ІНЖЕНЕРІЮ

Актуальність даної теми зумовлена стрімкою еволюцією мобільних мереж від передачі контенту до створення глобального обчислювального середовища. У 2026 році комп'ютерна інженерія стикається з викликом розробки систем, здатних підтримувати стандарти 6G, що передбачають швидкість передачі даних до 1 Тбіт/с. Це вимагає відмови від традиційної архітектури фон Неймана на користь спеціалізованих обчислювальних модулів, здатних обробляти сигнали в терагерцовому діапазоні з мінімальними енерговитратами [3].

Особливої важливості набуває концепція «обчислень у мережі» (In-Network Computing), де процеси обробки даних інтегруються безпосередньо в маршрутизатори та комутатори. Це фактично стирає межу між мережевим обладнанням та сервером.

Для комп'ютерного інженера це означає перехід до проектування програмованих логічних пристроїв, які виконують аналітику даних безпосередньо під час їх транзиту, що є критичним для систем з наднизькою затримкою [4].

Крім того, визначальним фактором стає інтеграція штучного інтелекту на рівні фізичного протоколу мережі. Використання глибокого навчання для керування складними антенними масивами Massive MIMO дозволяє адаптувати параметри сигналу до оточуючого середовища в реальному часі. Така конвергенція AI та мережевої інженерії створює підґрунтя для «автономних

інфраструктур», які самостійно перерозподіляють ресурси залежно від пріоритетів трафіку.

Основною проблемою є складність архітектурної синхронізації мільярдів пристроїв у гетерогенних мережах 5G/6G.

Величезна кількість підключень створює критичне навантаження на підсистеми пам'яті та шини обміну даними. Крім того, виникає гостра потреба у нових методах апаратної безпеки, оскільки традиційне програмне шифрування не встигає за швидкостями 6G, що потребує впровадження квантово-стійких алгоритмів безпосередньо в архітектуру мікросхем [1].

Найбільш ефективними є гібридні архітектури, що поєднують потужні хмарні обчислення з інтелектуальною периферією (Edge AI).

Використання технології мережевого слайсингу дозволяє виділяти ізольовані ресурси для специфічних інженерних завдань - від точного землеробства до дистанційного керування промисловими роботами, забезпечуючи стабільність технічних характеристик [5].

Розробка таких високопродуктивних систем включає кілька основних етапів (рис. 1):

1. Визначення цільових метрик (пропускна здатність, затримка, щільність пристроїв).
2. Проектування апаратних прискорювачів для специфічних мережевих протоколів.
3. Віртуалізація мережевих функцій (NFV) для гнучкого масштабування систем.
4. Валідація на базі цифрових двійників для прогнозування поведінки мережі під навантаженням.

Рис. 1. Основні етапи розробки високопродуктивних систем

Як приклад практичного застосування можна розглянути екосистему автономного транспорту та «розумні заводи» Industry 5.0 (рис.

2).

Рис. 2. Екосистема автономного транспорту та «Розумних заводів»

У цих системах мережа 6G виконує роль не просто каналу зв'язку, а розподіленої операційної системи, що координує дії тисяч сенсорів та актуаторів у реальному часі, забезпечуючи рівень безпеки та продуктивності, недоступний для попередніх поколінь зв'язку [2].

Отже, вплив 5G/6G на комп'ютерну інженерію полягає в переході до цілісних інтелектуальних архітектур, де обчислення та зв'язок є нерозривними, що відкриває перспективи для створення ще більш точних і універсальних систем.

Список використаних джерел

1. Kumar, R. (2025). Network Security and Data Privacy in 6G Communication. Routledge.
<https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.1201/9781003583127/network-security-data-privacy-6g-communication-rajendra-kumar-vishal-jain-danish-ather-vinay-kukreja-manoj-singhal> (accessed: 05.05.2026).
2. Raj, P., et al. (2025). The Convergence of Artificial Intelligence (AI) and 6G Communication Networks. Elsevier Science, p. 17.
https://www.researchgate.net/publication/390066849_A_Review_of_6G_and_AI_Convergence_Enhancing_Communication_Networks_With_Artificial_Intelligence (accessed: 06.05.2026).
3. Tong, W., & Zhu, P. (2024). 6G: The Next Horizon – From Connected People and Things to Connected Intelligence. Cambridge University Press.
https://assets.cambridge.org/97811088/39327/frontmatter/9781108839327_frontmatter.pdf (accessed: 07.05.2026).
4. Vyas, A. K., et al. (2024). 6G Communication Network: Architecture, Security and Applications. CRC Press / Taylor & Francis.
<https://www.taylorfrancis.com/books/edit/10.1201/9781003522003/6g-communication-network-ajay-kumar-vyas-narendra-khatri-sunil-kumar-jha> (accessed: 08.05.2026).
5. Wiley-IEEE Press. (2025). 6G-Enabled Technologies: Fundamentals, Applications and Analysis. Wiley. <https://dokumen.pub/6g-enabled-technologies-for-next-generation-fundamentals-applications-analysis-and-challenges-1nbsped-139425833x-9781394258338.html> (accessed: 08.05.2026).

Ігнатенко Ганна

Здобувач рівня фахової передвищої освіти,
спеціальності інженерія програмного
забезпечення, відділення підприємництва та
інформаційних технологій

Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Науковий керівник: **Стародуб О.П.**

викладач циклової комісії інформаційних
технологій

Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО РОЗРОБКИ ВЕБЗАСТОСУНКІВ ПОШТОВИХ ПОСЛУГ

У сучасних умовах цифрової трансформації логістичної галузі вебзастосунки поштових сервісів відіграють важливу роль у забезпеченні швидкої взаємодії між клієнтами, операторами та логістичними системами. Зростання обсягів онлайн-торгівлі та підвищення вимог користувачів до якості сервісу зумовлюють необхідність впровадження сучасних підходів до розробки вебзастосунків, здатних працювати стабільно навіть за умов високого навантаження та нестабільного інтернет-з'єднання.[4]

У тезах розглянуто еволюцію створення вебзастосунків поштових послуг — від традиційних монолітних систем до сучасних прогресивних вебзастосунків (Progressive Web Apps, PWA). Особливу увагу приділено використанню мікрофронтенд-архітектури, стратегії offline-first та інтеграції сучасних вебтехнологій для підвищення продуктивності й надійності сервісів.[1] Початково проєкт розроблявся як класичний Single Page Application (SPA) для оформлення поштових відправлень та відстеження посилань. Однак аналіз сучасних тенденцій розвитку логістичних платформ показав, що традиційний монолітний підхід має низку недоліків: складність масштабування, залежність усіх компонентів від єдиної системи та високі ризики під час оновлення функціоналу.[3] У зв'язку з цим було прийнято рішення перейти до мікрофронтенд-архітектури. Такий підхід дозволяє розділити вебзастосунок на

окремі незалежні модулі: «Трекінг», «Оформлення посилки», «Оплата» та «Особистий кабінет». Кожен модуль може розроблятися, тестуватися та оновлюватися незалежно від інших частин системи, що значно спрощує підтримку застосунку та підвищує його відмовостійкість.[1]

Наступним етапом стала інтеграція технології Progressive Web Apps та реалізація стратегії offline-first. Використання Service Workers дозволяє кешувати критично важливі дані й забезпечувати доступ до основних функцій застосунку навіть без підключення до мережі Інтернет. Це особливо актуально для логістичної сфери, де працівники та клієнти можуть працювати в умовах нестабільного зв'язку.

Завдяки реалізації offline-first користувач отримує можливість переглядати інформацію про відправлення, накладні та статус доставки навіть без активного інтернет-з'єднання. Після відновлення мережі система автоматично синхронізує зміни з сервером. Додатковою перевагою є можливість використання push-сповіщень, що дозволяє оперативно інформувати користувачів про зміну статусу доставки без використання дорогих SMS-сервісів[4].

Важливим аспектом сучасних вебзастосунків також є безпека та швидкодія. Використання API-first підходу забезпечує ефективну взаємодію між фронтендом і серверною частиною системи, а оптимізація кешування та асинхронного завантаження даних сприяє зменшенню навантаження на сервер і покращенню користувацького досвіду[2].

Для забезпечення безперебійної роботи такої розподіленої системи ключовим є використання хмарних технологій та контейнеризації (наприклад, Docker та Kubernetes), що дозволяє автоматизувати розгортання та гарантувати високу доступність сервісів для кінцевих користувачів навіть під час пікових навантажень [3].

Додатковою перевагою застосування хмарної інфраструктури є можливість впровадження сучасних практик DevOps, зокрема налаштування розширеного моніторингу та систем логування, що дозволяє розробникам

оперативно виявляти й усувати програмні збої на рівні окремих контейнерів без зупинки роботи всього поштового сервісу [3].

Окрім глибоких архітектурних змін, значний потенціал для покращення користувацького досвіду має інтеграція алгоритмів штучного інтелекту, які дозволяють автоматично прогнозувати точний час доставки та оптимізувати логістичні маршрути в режимі реального часу, що є невіддільним етапом комплексної цифровізації сучасних поштових сервісів [4]. Отже, у процесі розробки навчальний проєкт трансформувався у концепцію сучасної інноваційної системи поштових послуг.

Використання мікрофронтендів, PWA-архітектури та offline-first підходу дозволяє створити масштабований, надійний і зручний вебзастосунок, який відповідає сучасним вимогам цифрової логістики.

Список використаних джерел

Биков В. Ю., Спірін О. М. Цифрова трансформація та розвиток інформаційних систем в Україні // Інформаційні технології і засоби навчання. 2023. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt> (дата звернення: 06.05.2026).

1. Основи кібербезпеки вебсистем. 2024. URL: https://cip.gov.ua/ua/news?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 08.05.2026).

2. Хмарні технології та контейнеризація в архітектурі сучасних вебзастосунків. 2025. URL: <https://dou.ua/tech/articles/cloud-native-architecture> (дата звернення: 07.05.2026).

3. Цифровізація логістичних та поштових сервісів в Україні. 2024. URL: https://thedigital.gov.ua/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 04.05.2026).

Кагарлицький Владислав

здобувач рівня фахової передвищої освіти,
спеціальності комп'ютерна інженерія, відділення
підприємництва та інформаційних технологій
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Науковий керівник: Любима А.Є. викладач
циклової комісії інформаційних технологій
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства, завідувач відділення
підприємництва та інформаційних технологій

ПЕРСПЕКТИВИ ЗАСТОСУВАННЯ КВАНТОВИХ ОБЧИСЛЕНЬ У КОМП'ЮТЕРНІЙ ІНЖЕНЕРІЇ

Актуальність даної теми зумовлена стрімким розвитком інформаційних технологій та зростанням потреби в обробці великих обсягів даних, які класичні комп'ютери вже не завжди здатні ефективно опрацьовувати. У сучасному світі, де швидкість прийняття рішень і точність обчислень відіграють ключову роль, квантові обчислення розглядаються як один із найперспективніших напрямів розвитку комп'ютерної інженерії. Вони відкривають нові можливості для вирішення задач, які раніше вважалися практично нерозв'язними [2].

Особливої важливості набуває використання квантових комп'ютерів у сферах, де потрібна надзвичайно висока швидкість обчислень та здатність працювати з великою кількістю змінних одночасно. Квантові комп'ютери працюють із кубітами, які можуть перебувати в стані суперпозиції, що дозволяє одночасно виконувати велику кількість обчислень і значно підвищує ефективність роботи систем для оптимізації складних задач, пошуку інформації в неструктурованих базах даних та якісних рішень для моделювання [4].

Крім того, квантові обчислення відкривають нові перспективи для розвитку штучного інтелекту, криптографії, моделювання складних фізичних і хімічних процесів. Наприклад, у сфері криптографії квантові алгоритми можуть як зламувати існуючі системи шифрування, так і створювати принципово нові, більш надійні методи для захисту інформації [3].

Основною проблемою впровадження квантових обчислень у комп'ютерну інженерію є, на жаль, складність їх реалізації на практиці. Квантові системи дуже чутливі до зовнішніх впливів, таких як температура, електромагнітні поля та інші фактори. Це призводить до помилок у обчисленнях і потребує створення складних систем корекції помилок або т.з. «квантових інкубаторів».

Крім того, розробка квантового програмного забезпечення вимагає нових підходів, спеціальних знань та компетентних спеціалістів, що теж ускладнює масове впровадження цієї технології.

Розвиток квантових обчислень включає кілька основних етапів (Рис.1). Перший етап – це теоретичне обґрунтування квантових алгоритмів і принципів роботи квантових систем. Другий етап – створення експериментальних моделей квантових комп'ютерів. Третій етап – вдосконалення апаратного забезпечення та зменшення кількості помилок у роботі систем. І, нарешті, четвертий етап – інтеграція квантових технологій у практичні сфери комп'ютерної інженерії [1].

Рис. 1. Етапи розвитку квантових обчислень

Як приклад практичного застосування можна розглянути використання квантових обчислень у логістиці та оптимізації транспортних систем, де необхідно знайти найкращі маршрути з урахуванням великої кількості змінних. Також важливим є застосування квантових обчислень у фармацевтиці для моделювання молекулярних структур, що прискорює розробку нових лікарських засобів.

У комп'ютерній інженерії квантові обчислення можуть бути використані для створення нових архітектур обчислювальних систем. Це включає розробку гібридних систем, які поєднують класичні та квантові компоненти. Такі системи дозволяють максимально ефективно використовувати переваги обох підходів,

забезпечуючи високу продуктивність і гнучкість роботи комп'ютерів та всієї інформаційної системи [1].

Отже, квантові обчислення є одним із найперспективніших напрямів розвитку комп'ютерної інженерії, що відкриває перспективи для створення ще більш точних і універсальних систем.

Важливо зазначити, що повноцінне впровадження квантових технологій потребує значних ресурсів і часу для розв'язання низки технічних та, навіть, теоретичних проблем підготовки фахівців, здатних працювати з новими технологіями. Однак, незважаючи на ці труднощі, потенціал квантових обчислень є надзвичайним. У майбутньому квантові технології можуть стати основою нової епохи ІТ, значно розширивши можливості людства у вирішенні складних завдань.

Список використаних джерел

1. Квантові комп'ютери у 2025 році: перспективи розвитку // ProIT. URL: <https://proit.com.ua/news/kvantovi-komp-yutery-2025-rotsi/> (дата звернення: 06.05.2026).
2. Чому квантові комп'ютери – це технологічний прорив // AIN.UA. URL: <https://ain.ua/2023/12/07/chomu-kvantovi-kompyutery-cze-tehnologichnyj-proryv-poyasnyuye-sto-haiqu-mykola-maksymenko/> (дата звернення: 06.05.2026).
3. Як квантові комп'ютери можуть зламати криптогаманці // Minfin. URL: <https://minfin.com.ua/ua/crypto/articles/kak-kvantovye-kompyutery-mogut-vzlomat-millions-kriptokoshelkov-i-obnulit-stoimost-bitkoina/> (дата звернення: 06.05.2026).
4. Google здійснив прорив у розробці квантових комп'ютерів // Deutsche Welle. URL: <https://www.dw.com/uk/google-zdijsniv-proriv-u-rozrobci-kvantovih-komputeriv/a-71021911> (дата звернення: 06.05.2026).

Клобуков Олег Вікторович

студент, спеціальність 123

Комп'ютерна інженерія,

назва закладу: Державний університет
інтелектуальних комунікацій і технологій,

керівник: **Антоненко А.В.** к.т.н.,

доцент, Кафедра комп'ютерних систем та
мереж

E-mail: ovk30329@gmail.com

РОЗРОБКА КОМП'ЮТЕРНОГО ЗОР У РЕАЛЬНОМУ ЧАСІ ДЛЯ АВТОНОМНОЇ НАВІГАЦІЇ МОБІЛЬНОГО РОБОТА З ВИКОРИСТАННЯМ EDGE AI НА МІКРОКОНТРОЛЕРІ STM32H743

ВВЕДЕННЯ

Автономні мобільні роботи з інтегрованими системами комп'ютерного зору потребують обробки відеопотоку в реальному часі для навігації та уникнення перешкод. Традиційні підходи, що передають весь відеопотік на віддалені хмарні сервери, характеризуються значною затримкою (latency 100–500 мс), високим енергоспоживанням та залежністю від якості мережевого з'єднання [1]. Парадигма граничних обчислень (Edge AI / TinyML) пропонує альтернативний підхід, при якому первинна обробка кадрів відбувається безпосередньо на вбудованому мікроконтролері (MCU), що забезпечує скорочення затримки з 100–500 мс (хмарні сервери) до 35–70 мс, повну автономність та резистентність до збоїв мережевого з'єднання [2].

Мета даної роботи — розробка архітектури обробки відеопотоку у реальному часі на базі STM32H743 з використанням апаратного прискорення та механізму подвійної буферизації для досягнення частоти обробки 14–28 FPS при розпізнаванні об'єктів без залежності від хмарних сервісів.

АПАРАТНА ПЛАТФОРМА І СЕНСОР

Ядром системи служить мікроконтролер STM32H743ZIT6 із процесорним ядром Cortex-M7 (тактова частота 480 МГц, обсяг SRAM 1 МБ, Flash-пам'ять 2 МБ) [3]. Ключові особливості:

- вбудований блок FPU (floating-point unit) для прискорення математичних операцій;
- інструкції розширення DSP, що дозволяють виконувати операції матричного множення і згортки з мінімальною затримкою;
- інтегрований контролер DMA з підтримкою багатоканальної передачі даних;
- модуль DCMI (Digital Camera Interface) для прямого підключення камери.

Як сенсор використовується 2-мегапіксельний CMOS-сенсор OV2640 (OmniVision Technologies) [4], налаштований на розпізнавання в форматі RGB565 з роздільною здатністю QVGA (320×240 пікселів). Цей модуль мінімізує апаратні витрати і забезпечує достатню роздільну здатність для детектування об'єктів на дистанціях 0,5–3 метри.

АРХІТЕКТУРА ОБРОБКИ ПОТОКУ ДАНИХ

Ключова інженерна інновація — використання механізму подвійної буферизації (Double Buffering / Ping-Pong) із контролером DMA [5]. Принцип роботи:

1. DMA інтерфейсу DCMI постійно записує вхідний відеопотік у буфер А, розташований в AXI SRAM (область пам'яті, доступна для DMA без блокування критичної пам'яті процесора ITCM/DTCM).
2. У той же час процесор Cortex-M7 обробляє попередній кадр, розташований у буфері В, виконуючи операції передобробки (нормалізація пікселів), згортки та класифікації за допомогою вбудованого FPU.
3. Коли DMA завершує запис кадру в буфер А, а процесор — обробку буфера В, буфери міняються місцями (swap operation), і цикл повторюється [6].

Це дозволяє повністю накласти час захоплення нового кадру на час обробки попереднього, виключаючи простої процесора та значно підвищуючи пропускну здатність конвеєра.

РОЗРАХУНКИ ТА РЕЗУЛЬТАТИ

Пропускна здатність інтерфейсу DCMI для параметрів модуля OV2640:

- роздільна здатність: 320×240 пікселів;

- формат: RGB565 (2 байти на піксель);
- частота кадрів: 30 FPS.

Обсяг даних на один кадр: $320 \times 240 \times 2 = 153,6$ кілобайт. Пропускна здатність: $153,6 \text{ КБ} \times 30 = 4,608 \text{ МБ/с} \approx 4,39 \text{ МБ/с}$ [3].

Часовий бюджет повного конвеєра обробки:

- захоплення кадру DCMI: ~ 10 мс (паралельно із обробкою);
- попередня обробка (нормалізація): ~ 8 мс;
- згортка та класифікація (з ФПУ і DSP): $\sim 20\text{--}40$ мс;
- загальна затримка: $35\text{--}70$ мс [5].

Досяжна частота обробки: $1000 \text{ мс} \div 50 \text{ мс}$ (середнє значення часового бюджету) $\approx 20 \text{ FPS}$ (в межах $14\text{--}28 \text{ FPS}$ залежно від складності моделі класифікації). Ці результати забезпечують достатню частоту для навігації мобільного робота в середовищі з помірною динамікою обстановки [7].

ВИСНОВКИ

Розроблена гетерогенна архітектура пам'яті та системи обробки даних на базі STM32H743 вирішує ключову проблему затримок при обробці відеопотоку у реальному часі на вбудованих платформах. Механізм подвійної буферизації з DMA та оптимальне розміщення критичних буферів в AXI SRAM дозволяють досягти частоти обробки $14\text{--}28 \text{ FPS}$ без залежності від зовнішніх мережевих сервісів, що робить систему повністю автономною.

Майбутні напрямки розвитку включають інтеграцію квантованих нейронних мереж (quantized neural networks) для підвищення точності розпізнавання об'єктів та портування системи на більш компактні MCU з меншим енергоспоживанням для довгострокової автономної роботи [2, 8].

Список використаних джерел:

- [1] Shi W., Cao J., Zhang Q., Li Y., Xu L. (2016). Edge Computing: A Survey. IEEE Internet of Things Journal, 3(6), 854–864. DOI: 10.1109/JIOT.2016.2579198
- [2] TensorFlow Lite for Microcontrollers. (2024). TensorFlow Official Documentation. Available at: <https://www.tensorflow.org/lite/microcontrollers>

- [3] STMicroelectronics. (2023). STM32H742, STM32H743 and STM32H750 Value line advanced ARM-based 32-bit MCUs – Reference Manual (RM0468). Retrieved from: https://www.st.com/resource/en/reference_manual/
- [4] OmniVision Technologies. (2022). OV2640 CMOS Camera Sensor Datasheet. Available at: <https://datasheets.altera.com/>
- [5] Hennessy J. L., Patterson D. A. (2018). Computer Architecture: A Quantitative Approach (6th ed.). Morgan Kaufmann Publishers. ISBN: 978-0128119051
- [6] Arm Holdings. (2024). Cortex-M7 Devices Generic User Guide. Available at: <https://developer.arm.com/documentation/dui0646/latest/>
- [7] Goodfellow I., Bengio Y., Courville A. (2016). Deep Learning. MIT Press. ISBN: 978-0262035613
- [8] Molchanov P., Tyree S., Karaman S., Rosenfeld A., Hinton G. (2019). Pruning Neural Networks Without Any Data by Iteratively Conserving Synaptic Flow. Proceedings of Neural Information Processing Systems (NeurIPS 2020), arXiv: 1906.05957

Кобиляцький Дмитро

Здобувач рівня фахової передвищої освіти,
спеціальності комп'ютерна інженерія,
відділення підприємництва та інформаційних
технологій

Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Науковий керівник: Тетяна Хоменко -
викладач циклової комісії інформаційних
технологій Київського фахового коледжу
туризму та готельного господарства.

МЕРЕЖІ 6G ТА РЕВОЛЮЦІЯ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Актуальність даної теми зумовлена стрімким розвитком цифрових технологій, збільшенням кількості підключених пристроїв та необхідністю забезпечення надшвидкого і стабільного обміну даними. Сучасний світ поступово переходить до нової епохи інформаційного суспільства, де ключову

роль відіграють штучний інтелект, великі дані, Інтернет речей та автоматизовані системи керування. У зв'язку з цим традиційні мережі зв'язку вже не можуть повністю задовольнити потреби сучасних користувачів і технологій. Саме тому розробка мереж шостого покоління - 6G - є одним із найважливіших напрямів розвитку телекомунікаційної сфери. Очікується, що мережі 6G забезпечать швидкість передачі даних у десятки разів вищу порівняно з 5G, а також мінімальну затримку сигналу та високий рівень енергоефективності [1].

Особливої важливості набуває поєднання технологій 6G із системами штучного інтелекту. Штучний інтелект уже сьогодні активно використовується для автоматизації різних процесів, аналізу інформації та прийняття рішень. Інтеграція ШІ в мережі 6G дозволить створити інтелектуальні системи зв'язку, здатні самостійно оптимізувати свою роботу, прогнозувати навантаження та швидко реагувати на зміни в мережі [2]. Завдяки цьому стане можливим значне підвищення якості зв'язку, ефективності передачі інформації та безпеки цифрових систем. Крім того, поєднання 6G і ШІ створить основу для розвитку автономного транспорту, робототехніки, «розумних» міст та дистанційної медицини [3].

Сьогодні мережі 6G розглядаються не лише як новий етап еволюції мобільного зв'язку, а як глобальна цифрова платформа для взаємодії людей, пристроїв і штучного інтелекту. Однією з головних особливостей 6G стане використання надвисоких частот та інтелектуальних систем управління мережею. Це дозволить значно збільшити пропускну здатність каналів зв'язку та забезпечити практично миттєву передачу інформації. У майбутньому це матиме важливе значення для технологій віртуальної та доповненої реальності, хмарних сервісів, цифрових двійників та систем дистанційного керування складними механізмами [1]. Основною проблемою впровадження мереж шостого покоління є складність забезпечення стабільного зв'язку на надвисоких частотах. Чим вища частота сигналу, тим менша дальність його поширення та більша залежність від зовнішніх факторів, таких як погодні умови чи фізичні перешкоди. Крім того, побудова інфраструктури 6G потребуватиме значних фінансових витрат,

модернізації існуючих базових станцій та створення нових стандартів передачі даних. Важливою проблемою також є підвищення рівня кібербезпеки, оскільки збільшення кількості підключених пристроїв створює додаткові ризики для захисту інформації [5].

Найбільш ефективними є методи використання штучного інтелекту для оптимізації мережевого трафіку та автоматичного керування ресурсами мережі. Алгоритми машинного навчання можуть аналізувати навантаження в режимі реального часу та автоматично перерозподіляти ресурси між користувачами. Це дозволяє зменшити затримки передачі даних, підвищити стабільність роботи мережі та покращити якість обслуговування користувачів.

Також штучний інтелект може використовуватися для прогнозування можливих збоїв у роботі системи та своєчасного усунення технічних проблем. Таким чином, інтеграція ШІ у мережі 6G сприятиме створенню самокерованих інтелектуальних мереж нового покоління [4].

Процес інтеграції технологій 6G і штучного інтелекту включає кілька основних етапів (рис. 1). Першим етапом є аналіз потреб користувачів та визначення технічних вимог до мережі. Далі здійснюється розробка інтелектуальних алгоритмів керування мережею, які повинні забезпечувати швидку обробку даних та ефективний розподіл ресурсів.

Наступним етапом є моделювання роботи системи та проведення тестувань для перевірки її стабільності та безпеки. Після цього відбувається впровадження технології у реальні умови експлуатації та її подальше вдосконалення на основі отриманих результатів [1].

Рис.1. Основні етапи інтеграції технологій 6G та штучного інтелекту

Як приклад практичного застосування можна розглянути використання інтелектуальних мереж 6G у сфері автономного транспорту (рис. 2). Безпілотні автомобілі потребують миттєвого обміну великими обсягами інформації між транспортними засобами, дорожньою інфраструктурою та системами навігації. Навіть незначна затримка сигналу може призвести до аварійної ситуації. Саме тому використання мереж 6G у поєднанні зі штучним інтелектом дозволить забезпечити швидкий аналіз дорожньої ситуації та прийняття рішень у реальному часі [3].

Рис. 2. Приклад використання мереж 6G та штучного інтелекту у системі Smart City

Отже, поєднання мереж 6G і технологій штучного інтелекту формує основу нового етапу розвитку цифрового суспільства. Використання інтелектуальних мереж забезпечить підвищення швидкості передачі інформації, автоматизацію багатьох процесів та створення нових цифрових сервісів. Незважаючи на складність реалізації та значні технічні виклики, розвиток 6G має надзвичайно важливе значення для майбутнього науки, економіки та суспільства загалом. У перспективі такі технології сприятимуть створенню ще більш точних, автономних і універсальних систем, здатних забезпечити ефективну взаємодію між людиною, технікою та штучним інтелектом.

Список використаних джерел:

1. Tong W. *6G: The Next Horizon: From Connected People and Things to Connected Intelligence*. - 2021.
https://assets.cambridge.org/97811088/39327/frontmatter/9781108839327_frontmatter.pdf (accessed: 07.05.2026).
2. Iliev T., Szolga L. *Application of Artificial Intelligence in the New Era of Communication Networks*. - MDPI, 2025.
<https://www.mdpi.com/books/reprint/10755-application-of-artificial-intelligence-in-the-new-era-of-communication-networks> (accessed: 07.05.2026).
3. Wu J. та ін. *Toward Native Artificial Intelligence in 6G Networks: System Design, Architectures, and Paradigms*. - 2021. <https://arxiv.org/abs/2103.02823> (accessed: 08.05.2026)
4. Wu W. та ін. *AI-Native Network Slicing for 6G Networks*. - 2021. <https://arxiv.org/abs/2105.08576> (accessed: 08.05.2026)
5. Tong W., Li G. *Nine Challenges in Artificial Intelligence and Wireless Communications for 6G*. - 2021. <https://arxiv.org/abs/2109.11320> (accessed: 08.05.2026)

Коломійчук Максим

Здобувач рівня фахової передвищої освіти,
спеціальності комп'ютерна інженерія, відділення
підприємництва та інформаційних технологій
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Науковий керівник: Будя О.П. - к.т.н. доцент,
викладач кафедри загальнотеоретичної та
прикладної підготовки Київського фахового
коледжу туризму та готельного господарства

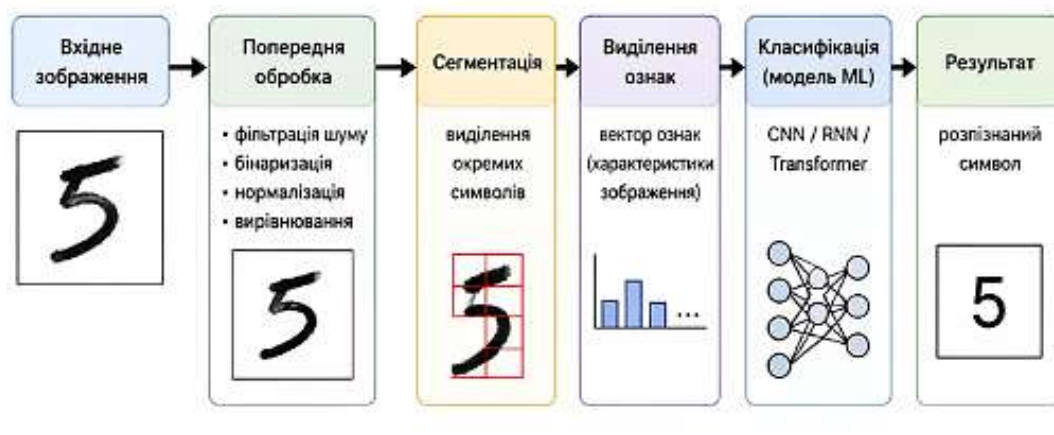
ЗАСТОСУВАННЯ АЛГОРИТМІВ МАШИННОГО НАВЧАННЯ ДЛЯ РОЗПІЗНАВАННЯ РУКОПИСНИХ СИМВОЛІВ

Розпізнавання рукописних символів є однією з ключових задач у галузі штучного інтелекту та машинного навчання, яка спрямована на автоматизацію

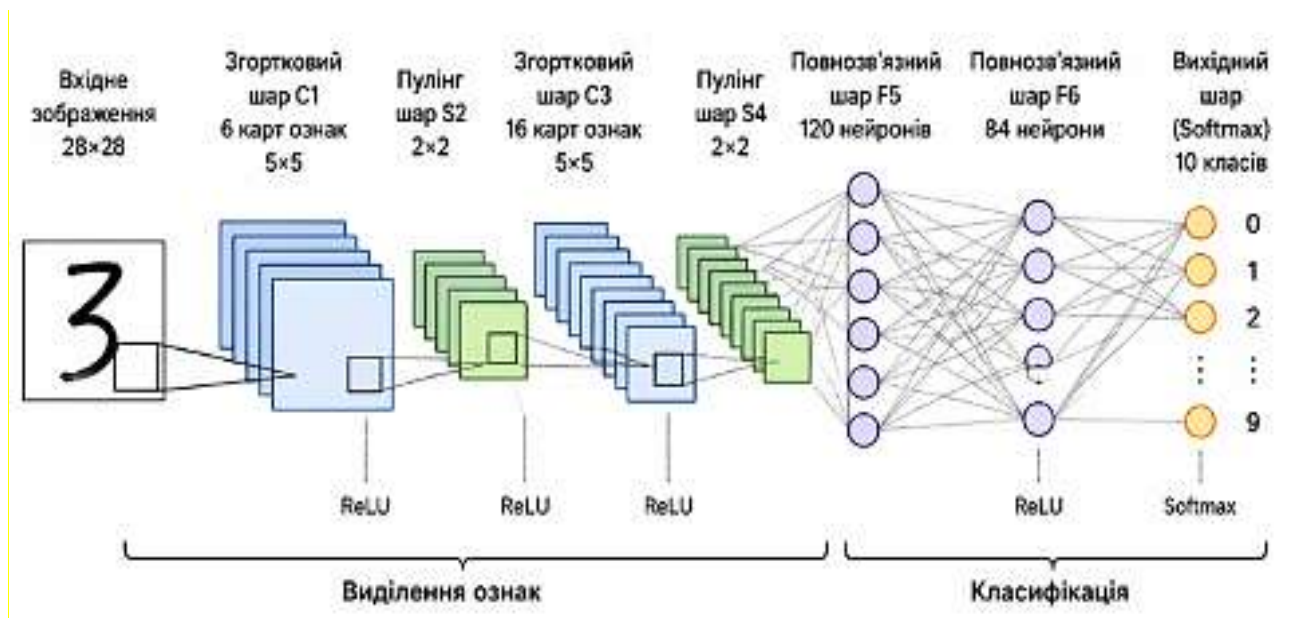
обробки текстової інформації. Актуальність даної теми зумовлена зростаючою потребою у швидкій, ефективній та точній цифровізації рукописних документів у різних сферах суспільної діяльності. В умовах активного розвитку інформаційних технологій та штучного інтелекту значна частина інформації все ще зберігається у паперовому вигляді, що ускладнює її обробку, пошук та аналіз.

Особливої важливості набуває автоматизація розпізнавання рукописного тексту в банківській сфері (обробка чеків, анкет, підписів), в освіті (перевірка письмових робіт, оцифрування архівів), у медицині (аналіз рукописних рецептів, історій хвороб) та в державному управлінні (цифровізація архівних документів, адміністративних форм і заяв). Ручна обробка таких даних є трудомісткою, повільною та схильною до помилок, що знижує ефективність роботи установ. Крім того, зростання обсягів даних та необхідність їх інтеграції в електронні системи вимагають застосування сучасних методів машинне навчання, здатних забезпечити високу точність і швидкість обробки інформації. Використання алгоритмів глибокого навчання дозволяє враховувати складність і варіативність рукописних символів, що значно перевищує можливості традиційних методів обробки зображень. Основною проблемою розпізнавання рукописного тексту є висока варіативність почерків, різні стилі написання символів, наявність шумів, спотворень і нерівномірності освітлення на зображеннях. Для вирішення цих задач застосовуються сучасні алгоритми машинного навчання, зокрема методи глибокого навчання. Найбільш ефективними є згорткові нейронні мережі (CNN), які здатні автоматично виділяти релевантні ознаки із зображень без необхідності ручного конструювання характеристик [1, с. 15]. Серед популярних наборів даних для навчання моделей варто виділити MNIST, який містить 70000 зображень рукописних цифр, та EMNIST, що розширює його до літер латинського алфавіту. Для складніших задач також використовуються набори IAM Handwriting Database та Google Quick, Draw!, які дозволяють працювати з більш різноманітними стилями письма [3, с.17]. Процес розпізнавання рукописних символів включає кілька основних етапів (рис. 1). На першому етапі здійснюється попередня обробка даних: нормалізація зображень, видалення

шуму, бінаризація, вирівнювання та сегментація символів. Далі відбувається навчання моделі на основі великого обсягу розмічених даних. На завершальному етапі здійснюється класифікація нових зображень і оцінка точності моделі.

Як приклад практичного застосування можна розглянути використання бібліотек TensorFlow та PyTorch для створення моделей розпізнавання. Наприклад, CNN-архітектура LeNet-5 (рис. 2), запропонована Yann LeCun, показала високу ефективність на наборі MNIST [3, с. 30]. Сучасні моделі, такі як ResNet або EfficientNet, дозволяють досягати ще вищих показників точності завдяки глибшій архітектурі та використанню механізмів регуляризації.

Окрім CNN для розпізнавання послідовностей символів застосовуються рекурентні нейронні мережі (RNN) та моделі з механізмом уваги (attention), які

ефективні при обробці рукописного тексту як безперервного сигналу [4, с. 5]. Такі підходи використовуються в системах оптичного розпізнавання тексту (OCR), зокрема в рішеннях компанії Google.

Отже, використання алгоритмів машинного навчання, особливо глибоких нейронних мереж, значно підвищує ефективність розпізнавання рукописних символів. Подальший розвиток цієї галузі пов'язаний із вдосконаленням моделей, збільшенням обсягів навчальних даних та інтеграцією новітніх підходів, таких як трансформери, що відкриває перспективи для створення ще більш точних і універсальних систем.

Список використаних джерел

1. Бондаренко М. Ф., Білоус Н. В. Основи штучного інтелекту: навч. посіб. Київ: Видавництво НТУУ «КПІ», 2019. 256 с.
2. Згуровський М. З., Панкратова Н. Д. Основи системного аналізу. Київ: Видавнича група BHV, 2007. 544 с.
3. Кравець П. О. Машинне навчання: навчальний посібник. Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2020. 264 с.
4. Субботін С. О. Інтелектуальні інформаційні системи. Запоріжжя: ЗНТУ, 2014. 312 с.

Руслан Кравченко

Здобувач рівня фахової передвищої освіти,
спеціальності інженерія програмного
забезпечення Київського фахового коледжу
туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Аліна Любима

викладач циклової комісії інформаційних
технологій Київського фахового коледжу туризму
та готельного господарства, завідувач відділення
підприємництва та інформаційних технологій

ПРОЄКТУВАННЯ ОФЛАЙН-ЗАСТОСУНКУ «КАЛЬКУЛЯТОР КАЛОРИЙ» ДЛЯ БЕЗПЕЧНОГО МОНІТОРИНГУ ХАРЧУВАННЯ

Актуальність даної теми зумовлена стрімким зростанням інтересу суспільства до здорового способу життя, фітнесу та необхідністю щоденного,

скрупульозного контролю раціону. У сучасних умовах інформатизації суспільства здоров'я стає об'єктом цифрового моніторингу, і мільйони людей використовують програмні рішення для відстеження спожитих нутрієнтів. Проте більшість існуючих популярних сервісів та мобільних додатків для підрахунку калорій мають суттєвий недолік: вони вимагають стабільного високошвидкісного інтернет-з'єднання та за замовчуванням зберігають приватні дані про здоров'я, фізичні параметри, хронічні захворювання на сторонніх віддалених серверах компаній-розробників.

Такий підхід створює значні ризики. Відомі випадки масштабних витоків даних з популярних фітнес-платформ демонструють, що медична та особиста інформація може стати здобиччю зловмисників або використовуватися маркетинговими корпораціями для таргетованої реклами без явного розуміння цього з боку користувача [4].

Особливої важливості набуває розробка та впровадження спеціалізованих автономних десктопних застосунків, які вирішують цю проблему комплексно та радикально. Такий програмний продукт гарантує абсолютну конфіденційність раціону, повну незалежність від якості покриття мережі та надійну, безперебійну роботу в офлайн-режимі, залишаючи право власності на дані виключно за користувачем.

Основною проблемою існуючих рішень для моніторингу харчування є складність збереження балансу між багатим функціоналом (обширні бази продуктів, аналітика, розпізнавання штрих-кодів) та повною автономністю роботи. Розробники хмарних сервісів змушують користувачів синхронізуватися з хмарою для доступу до бази даних їжі, що робить додаток непрацездатним у зонах без покриття мережі або під час блекаутів.

Найбільш ефективними є архітектурні рішення, що базуються на локальному зберіганні оптимізованої бази даних (наприклад, з використанням СУБД SQLite) та перенесенні всієї обчислювальної бізнес-логіки безпосередньо на центральний процесор пристрою користувача [2]. Це забезпечує високу швидкодію, оскільки виключає затримки на мережеві запити.

Архітектура розробленої системи базується на локальній взаємодії модулів. База даних містить нормалізовані таблиці: довідник продуктів харчування (з розкадруванням на білки, жири, вуглеводи, клітковину та енергетичну цінність на 100 грамів), а також транзакційні таблиці щоденників харчування та активності [3]. Для розрахунку базового рівня метаболізму використовується найбільш точна на сьогодні формула Міффіна-Сан Жеора, яка коригується на коефіцієнт фізичної активності. Для демонстрації переваг локального підходу до розробки трекерів харчування наведено порівняльну характеристику архітектур (див. табл. 1) [1].

Крім того, функціонал програмного продукту реалізовано з урахуванням вимог до зручності користувача (UX/UI). Програма забезпечує автоматизований підрахунок загальної калорійності та балансу макронутрієнтів у режимі реального часу під час додавання продуктів. Для підвищення ефективності взаємодії реалізовано підсистему створення шаблонів складних страв (рецептів) – це дозволяє значно прискорити щоденне введення даних, не вираховуючи щоразу інгредієнти комплексного обіду. Окремим модулем реалізовано ведення журналу фізичної активності з його збереженням безпосередньо у файловій системі комп'ютера. Також система включає потужний інструмент для візуалізації: динаміка споживання калорій, зміни ваги та пропорції нутрієнтів відображаються через інтерактивні графіки й аналітичні звіти за обраний період [5].

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз архітектур систем моніторингу харчування

<i>Критерій порівняння</i>	<i>Хмарні застосунки (SaaS)</i>	<i>Розроблений автономний застосунок</i>
Рівень конфіденційності даних	Низький (дані на чужих серверах)	Абсолютний (дані на диску ПК)
Залежність від Інтернету	Критична (без мережі не працює)	Повна незалежність
Швидкість пошуку по базі	Залежить від якості з'єднання	Миттєва (звернення до файлу .db)

Експорт та бекап історії	Часто закритий або платний (Premium)	Вільний доступ до локальних файлів

Як приклад практичного застосування можна розглянути сценарій використання програми у складних інфраструктурних умовах. Користувач перебуває у тривалому відрядженні або в регіоні з нестабільним електропостачанням і відсутністю мобільного інтернету. За таких умов популярні додатки стають марними. Проте, користувач розробленої системи запускає програму на своєму ноутбукі та продовжує вести повноцінний облік: здійснює пошук продуктів у локальній офлайн-базі, додає прийоми їжі. Програма миттєво перераховує баланс калорій на поточну добу, будує графіки прогресу схуднення або набору маси. Жоден байт інформації не залишає пристрій, забезпечуючи цифрову безпеку користувача.

Отже, розробка десктопного автономного програмного продукту «Калькулятор калорій» є високоефективним та надійним інструментом для безпечного моніторингу харчування. Вона усуває критичну залежність користувачів від мережевої інфраструктури та безвідповідальності третіх сторін, гарантуючи конфіденційність даних. Використання локальної СУБД та оптимізованих алгоритмів дієтологічних розрахунків забезпечує високу швидкодію та точність. Це відкриває перспективи для створення ще більш точних і універсальних систем автономного трекінгу показників здоров'я, з можливістю майбутньої інтеграції локальних алгоритмів машинного навчання для генерації персоналізованих рекомендацій без порушення приватності.

Список використаної літератури:

1. Ратушняк Т. В., Гладченко О. В., Омельчук А. А., Вишемірська Я. С. Математична модель збалансованого харчування з дефіцитом калорій на базі розширеного методу Міффіліна–Сан Жеора. *Прикладні питання математичного моделювання*. 2022. Т. 5, № 2. С. 70–79. DOI: <https://doi.org/10.32782/mathematical-modelling/2022-5-2-7>. (дата звернення: 05.05.2026).

2. Appropriate Uses For SQLite. SQLite Documentation. URL:

<https://sqlite.org/whentouse.html> (accessed: 07.05.2026).

3. Architecture of SQLite. SQLite Documentation. URL: <https://sqlite.org/arch.html> (accessed: 07.05.2026).

4. Lin Y., Juneja J., Birrell E., Cranor L. F. Data Safety vs. App Privacy: Comparing the Usability of Android and iOS Privacy Labels. *ArXiv*. 2023. URL: <https://arxiv.org/abs/2312.03918> (accessed: 06.05.2026).

5. Pasichnyk T. V., Fedyna L. O., Bomba M. Y., Pandyak I. H. The Use of Computer Technologies in Calculating the Optimum Diet for Different Categories of the Population. *Journal of Chemistry and Technologies*. 2023. Vol. 31, № 1. DOI: <https://doi.org/10.15421/jchemtech.v31i1.272815> (accessed: 05.05.2026).

Леонідова Марія Сергіївна

здобувач IV курсу фахової передвищої освіти, спеціальності 123 Комп'ютерна інженерія, відділення підприємництва та інформаційних технологій, Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Панібратов А.І., викладач циклової комісії інформаційних технологій Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

**ПЛАТФОРМА ДЛЯ АНАЛІЗУ НАВЧАЛЬНОЇ АКТИВНОСТІ
СТУДЕНТІВ З РЕКОМЕНДАЦІЙНОЮ СИСТЕМОЮ**

Цифровізація освітнього процесу зумовила широке впровадження систем управління навчанням (LMS), які щоденно накопичують значні обсяги даних про навчальну діяльність студентів, зокрема відвідуваність занять, успішність, виконання завдань, час роботи з навчальними матеріалами та активність у системі. Аналіз показує, що ці дані здебільшого використовуються лише для формування базової статистики та контролю успішності, тоді як їх потенціал для підтримки навчального процесу реалізується недостатньо. У результаті

викладачі часто виявляють проблеми у навчанні вже тоді, коли студент фактично починає суттєво відставати [1].

У межах дослідження розглядається підхід до створення аналітичної платформи, яка дозволяє виявляти ризики відставання на ранніх етапах та формувати персоналізовані рекомендації для кожного студента.

Об'єктом дослідження є процес моніторингу навчальної активності в цифровому середовищі. Предметом дослідження є методи аналізу освітніх даних та побудови рекомендаційних механізмів.

Для розуміння запропонованого рішення серед існуючих систем було проведено порівняльний аналіз популярних LMS платформ за основними функціональними критеріями, включно з аналітикою, рекомендаціями та підтримкою стандартів обміну даними (табл. 1).

Таблиця 1.

Порівняльний аналіз існуючих навчальних платформ

Платформа	Аналітика активності	Рекомендаційна система	Сповіщення викладача	Відкритий API	Підтримка xAPI
Moodle	Обмежена	Відсутня	Ручне	Часткова	Так
Canvas LMS	Базова статистика	Відсутня	Відсутнє	Так (REST)	Частково
Google Classroom	Мінімальна	Відсутня	Відсутнє	Обмежена	Ні
Blackboard Learn	Розширена	Базові підказки	Часткове	Так	Так
Запропонована платформа	Повна (xAPI)	Гібридна (CF+CBF)	Автоматичне	Так (REST+xAPI)	Так (повністю)

Аналіз результатів показує, що жодна з існуючих платформ не забезпечує комплексного підходу до раннього виявлення навчальних ризиків. У більшості випадків системи або обмежуються статистичними даними, або не мають вбудованих механізмів підтримки студентів на основі аналітики.

Запропонована платформа будується за трирівневою архітектурою. Перший рівень відповідає за збір даних і використовує стандарт xAPI, що дозволяє фіксувати навчальні події у єдиному форматі та забезпечує сумісність між різними системами [3]. Другий рівень виконує аналітичну обробку даних та визначає рівень навчального ризику. Третій рівень формує рекомендації та надсилає автоматичні сповіщення викладачам і студентам.(рис. 1)

Рис.1 Загальні дані платформи аналізу навчальної активності

Окрему увагу в роботі приділено вибору підходу до формування рекомендацій. Розглянуто три основні підходи: колаборативну фільтрацію, яка базується на схожості поведінки студентів, контентну фільтрацію, яка враховує характеристики навчальних матеріалів, та гібридний підхід, що поєднує обидва методи. У результаті аналізу було обрано гібридну модель як більш гнучку та точну в умовах реального навчального середовища [4]. Також у ході дослідження визначено основні індикатори навчального ризику. До них відносяться

регулярність відвідування занять, активність у роботі з матеріалами, своєчасність виконання завдань, динаміка успішності та участь у навчальних дискусіях. Для кожного індикатора встановлено порогові значення на основі аналізу наукових джерел [4], [5]. На основі цих показників система формує загальну оцінку ризику для кожного студента, враховуючи принципи конфіденційності та етичної обробки даних [5]. Таким чином, проведене дослідження показало, що існуючі освітні платформи недостатньо використовують дані навчальної активності для підтримки студентів у процесі навчання. Запропонована аналітична платформа дозволяє поєднати збір даних, їх аналіз та рекомендаційні механізми, що сприяє своєчасному виявленню труднощів і підвищенню ефективності навчального процесу.

Результати даного дослідження безпосередньо лягли в основу дипломного проекту, оскільки визначені підходи до аналізу навчальних даних, вибір гібридної рекомендаційної моделі та запропонована архітектура платформи були використані при проектуванні та розробці програмної системи підтримки навчального процесу.

Список використаних джерел:

1. ADL Initiative. xAPI Specification [Електронний ресурс]. Режим доступу: <https://github.com/adlnet/xAPI-Spec> .
2. Baker R. S., Inventado P. S. Educational data mining and learning analytics: An updated survey // arXiv. 2024. Режим доступу: <https://arxiv.org/>
3. Pardo A., Siemens G. Human-centred learning analytics and ethical considerations in educational data systems // arXiv. 2023. Режим доступу: <https://arxiv.org/>
4. Prinsloo P., Slade S. Fairness, transparency and responsibility in learning analytics // Journal of Learning Analytics. 2023. Режим доступу: <https://learning-analytics.info/>
5. Siemens G., Long P. Learning analytics: trends and directions // Educational Technology Review. 2023. Режим доступу: <https://er.educause.edu/>

Лич Максим

Здобувач рівня фахової передвищої освіти, спеціальності інженерія програмного забезпечення, Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства
Науковий керівник: **Стародуб О.П.**

викладач циклової комісії інформаційних технологій Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ІНТЕГРУВАННЯ ШІ В АНАЛІТИЧНУ СИСТЕМУ «СІМЕЙНИЙ БЮДЖЕТ» ДЛЯ АВТОНОМНОГО ОБЛІКУ ТА ПЛАНУВАННЯ ФІНАНСІВ

Актуальність даної теми зумовлена стрімким переходом від класичних систем обліку до інтелектуальних фінансових помічників. Сучасні тенденції показують, що інфраструктури, готові до ШІ (*AI-Ready Infrastructure*), стають стандартом для аналітичних систем. Звичайне фіксування витрат більше не задовольняє користувачів, яким потрібні автоматизація, предиктивна аналітика та глибоке розуміння власних фінансових звичок [1]. Основною проблемою сучасного персонального фінансового менеджменту є відсутність розумної обробки даних у безпечних, локальних застосунках. Тому метою роботи стала розробка локальної аналітичної системи «Сімейний бюджет», яка поєднує конфіденційне зберігання даних з інтелектуальними алгоритмами обробки без необхідності підключення до Інтернету [4].

Для практичної реалізації програмного продукту було обрано архітектуру, що поєднує високу продуктивність системного рівня та сучасні інструменти *Data Science*. Проте, для забезпечення повністю автономної роботи безпосередньо на пристрої користувача, навчені моделі інтегруються в основний десктопний додаток, написаний на *C++/CLI*, за допомогою бібліотеки *ONNX Runtime*.

Цей вибір дозволив успішно поєднати високу швидкодію *C++* із можливостями нейромережових обчислень [3].

Порівняльна характеристика базової та інтелектуальної локальних систем

Критерій порівняння	Базова локальна система (C++/CLI)	Система з інтеграцією ШІ (C++/CLI + ONNX)
Введення та класифікація даних	Виключно ручне рознесення по категоріях	Автоматична класифікація на базі ML-моделей [2]
Аналіз та планування бюджету	Статична констатація поточного залишку	Предиктивне прогнозування (Time Series Forecasting) [2]
Взаємодія з інформацією	Стандартні UI фільтри та меню	Елементи Natural Language Querying (NLQ) [4]
Рівень конфіденційності	Максимальний (локальна база даних)	Максимальний (всі обчислення виконуються локально) [3]

Завдяки такій архітектурі управління фінансами побудовано на інтелектуальному рівні та включає наступні функціональні блоки:

1. Модуль розумної категоризації: автоматичне розпізнавання категорії витрат (харчування, транспорт тощо) на основі текстового опису транзакції за допомогою ML-алгоритмів [2].
2. Модуль інтелектуального планування: інструменти для автоматичного прогнозування залишків (*Time Series Forecasting*) на основі історичної динаміки витрат [2].
3. Генеративний аналітичний модуль: використання елементів природно-мовних запитів (*Natural Language Querying*), що дозволяє формувати візуальні звіти на основі простих текстових команд користувача замість ручного налаштування фільтрів [4].

4. Модуль безпеки: криптографічний захист локального файлу бази даних та виконання всіх ШІ-обчислень виключно ресурсами локального процесора або відеокарти.

Для обґрунтування переваг такого архітектурного підходу було проведено порівняльний аналіз, результати якого наведено у таблиці 1.

Отже, розробка аналітичної системи «Сімейний бюджет» з інтеграцією штучного інтелекту дозволяє значно підвищити ефективність персонального фінансового менеджменту. Використання моделей, навчених на *Python*, та їх швидке виконання через *ONNX Runtime* у середовищі *C++/CLI* забезпечило користувачам високий рівень автоматизації без компромісів у сфері безпеки персональних даних. Це перетворює звичайний додаток для обліку на повноцінний автономний фінансовий радника.

Список використаних джерел:

1. Штучний інтелект: можливості, ризики та регулювання фінансових послуг // https://eba.com.ua/shtuchnyj-intelekt-mozhlyvosti-ryzyky-ta-regulyuvannya-finansovyh-poslug/?utm_source=chatgpt.com 2023. (дата звернення: 07.05.2026).

2. Штучний інтелект у фінансовому секторі України: драйвер розвитку та фактор модернізації // Innovation and Sustainability. 2023. №3. URL: https://ins.vntu.edu.ua/index.php/ins/article/view/192?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 09.05.2026).

3. Як штучний інтелект і машинне навчання використовуються фінансовими кредиторами у 2023 році // https://www.unite.ai/uk/how-ai-machine-learning-are-being-used-by-financial-lenders-in-2023/?utm_source=chatgpt.com 2023. (дата звернення: 04.05.2026).

4. Deployment of YOLOv8 on ONNX Runtime (C++) // URL: https://fei-work.github.io/blogs/yolo-onnx-runtime/?utm_source=chatgpt.com 2024. (дата звернення: 07.05.2026)

Лівіцький Кирило

здобувач рівня фахової передвищої освіти,
спеціальності комп'ютерна інженерія, відділення
підприємництва та інформаційних технологій
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Науковий керівник: Лень В.В. - викладач
циклової комісії інформаційних технологій
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

БЕЗПЕЧНА РОЗРОБКА АПАРАТНО-ПРОГРАМНИХ СИСТЕМ (SECURE HARDWARE DESIGN)

Актуальність даної теми зумовлена стрімким розвитком цифрових технологій та зростанням кількості кіберзагроз, спрямованих на апаратні й програмні компоненти сучасних систем, адже сучасні вбудовані пристрої інтегровані в критичну інфраструктуру, а їхній тривалий життєвий цикл вимагає стійких до фізичного втручання та побічних каналів апаратних рішень, здатних адаптуватися до еволюції кіберзагроз [1].

Особливої важливості набуває забезпечення захисту інформації на всіх етапах проектування та експлуатації апаратно-програмних комплексів, зокрема в критично важливих сферах. Оскільки вбудовані системи є основою таких об'єктів, як енергомережі, транспортні системи та медичне обладнання, їхня безпека є першочерговою для захисту від кіберзагроз, що можуть порушити роботу життєво важливих служб. Це потребує впровадження комплексних стратегій проектування, які поєднують апаратні покращення із програмними механізмами захисту та системами виявлення вторгнень для створення відмовостійких і надійних систем [1].

Крім того, інтеграція IoT – пристроїв, хмарних сервісів і вбудованих систем потребує впровадження нових підходів до безпечної розробки та контролю доступу. Сучасні вбудовані системи потребують багатошарового захисту (Defense in Depth), що поєднує шифрування даних, суворий контроль доступу та перевірку цілісності на апаратному рівні. Важливим аспектом є впровадження

апаратної ізоляції та віртуалізації, які дозволяють відокремити критичні компоненти системи від потенційно вразливих частин, зменшуючи поверхню атаки [1].

Основною проблемою є виявлення та усунення вразливостей ще на етапі проектування систем, оскільки їх експлуатація може призвести до витоку даних або порушення роботи обладнання. Дослідження доводять, що загрози безпеці, такі як відомі атаки Spectre і Meltdown або нещодавно виявлена атака Orc , не є виключною особливістю лише складних процесорів із позачерговим виконанням команд. На практиці ці вразливості існують і в менш складних архітектурах із послідовним конвеєром (in - order processors) , які сьогодні становлять основу для широкого спектру пристроїв – від систем інтернету речей (IoT) до автономних транспортних засобів [3]. Найбільш ефективними є методи багаторівневого захисту, що поєднують апаратні механізми безпеки, криптографічні алгоритми та програмні засоби моніторингу характеристик [1].

Яскравим підтвердженням цього підходу є розробка новітньої схеми багаторівневої криптографії, спрямованої на посилення захисту конфіденційних даних від сучасних кіберзагроз. Запропонована стратегія базується на інтеграції декількох етапів обробки інформації:

1. Перший рівень використовує вдосконалений цифровий словник, створення якого базується на складних процедурах ASCII-конвертації, ротаційних зміщеннях та генерації хаотичних матриць. Це забезпечує надвисоку швидкість обробки - менше 0,01 секунди порівняно з понад 3 секундами у стандартних реалізаціях, не поступаючись при цьому в ефективності дешифрування.

2. Другий рівень залучає модифікований алгоритм AES із унікальною методикою генерації ключів на основі теорії хаосу.

3. Додатковий рівень захисту забезпечується методом RSA, який використовується для шифрування параметрів ключа, гарантуючи цілісність всієї системи [2].

Процес побудови системи кіберзахисту

Рис. 1. Основні етапи побудови системи кіберзахисту

Результати досліджень демонструють, що такий комплексний підхід до багаторівневого шифрування не лише підвищує стійкість до зламів, а й оптимізує часові витрати на захист текстових документів, роблячи систему придатною для використання в умовах реального часу.

Процес розробки безпечних систем включає кілька основних етапів (Рис. 1.) [2].

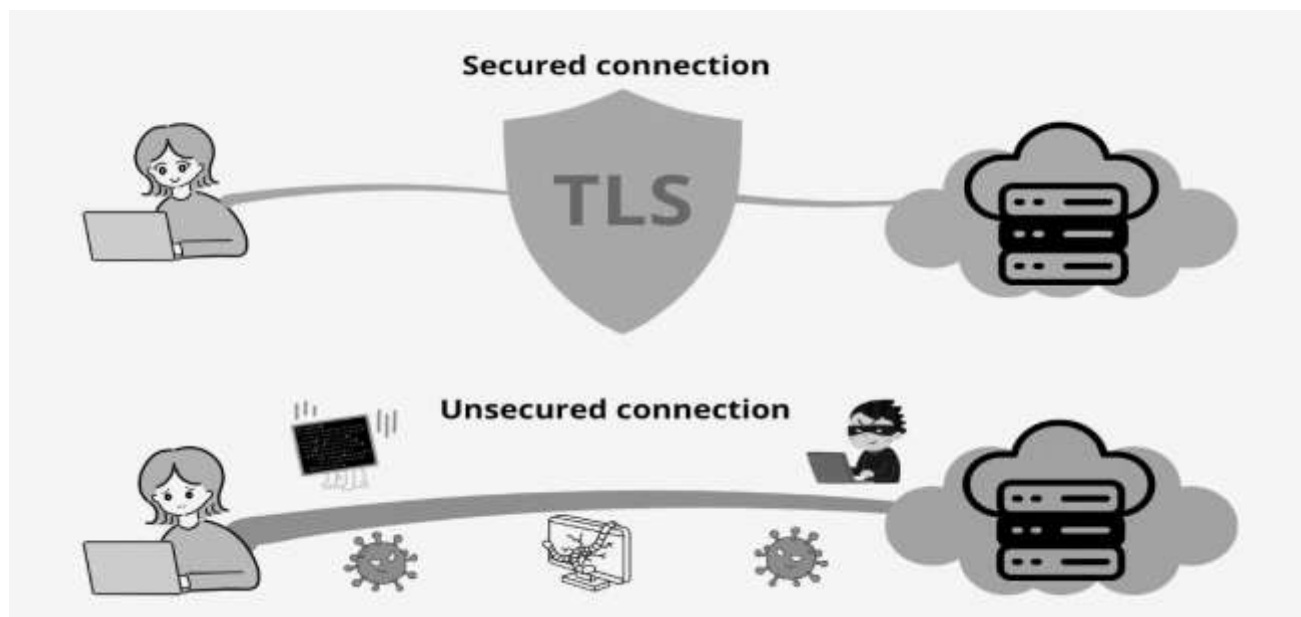

Рис. 2. Схема забезпечення конфіденційності даних шляхом створення захищеного з'єднання на базі TLS-протоколу.

Як приклад практичного застосування можна розглянути забезпечення цілісності та конфіденційності даних у мережах Інтернету речей шляхом реалізації механізмів автентифікації та шифрування на базі апаратних модулів захисту (Рис. 2), що дозволяє перетворити вразливий канал передачі даних на захищене середовище [1].

Отже, безпечна розробка апаратно-програмних систем є важливою складовою сучасних інформаційних технологій, оскільки забезпечує надійність, стабільність та захищеність цифрових рішень у різних сферах застосування.

В умовах зростання кількості кіберзагроз і ускладнення архітектури сучасних систем особливого значення набуває впровадження комплексного підходу до безпеки вже на етапі проєктування, що дозволяє своєчасно виявляти вразливості, зменшувати ризики атак та гарантувати цілісність і конфіденційність даних [4].

Список використаних джерел:

1. Tsai X., Jing L. Hardware-Based Security for Embedded Systems. Journal of Integrated VLSI, Embedded and Computing Technologies. 2025. Vol. 2, No. 2. P. 9 - 17. URL: <https://ecejournals.in/index.php/JIVCT/article/view/184/237> (accessed: 06.05.2026).
2. Qasim O. A., Golshannavaz S. Enhancing data security using a multi-layer encryption system. IJECE. 2025. Vol. 15, No. 2. P. 1961 - 1967. URL: https://www.researchgate.net/publication/390377603_Enhancing_data_security_using_a_multi-layer_encryption_system (accessed: 07.05.2026).
3. Processor Hardware Security Vulnerabilities / M. R. Fadiheh et al. DATE '19: Proceedings. 2019. P. 994 - 999. URL: <https://theory.stanford.edu/~barrett/pubs/FSB+19.pdf> (accessed: 07.05.2026).
4. IoT Device Cybersecurity Guidance for the Federal Government: Establishing IoT Device Cybersecurity Requirements : Special Publication 800-213 / M. Fagan, J. Marron, K. G. Brady Jr. et al. ; National Institute of Standards and Technology. Gaithersburg : NIST, 2021. 40 p. - URL:

Лінчук Юлія

здобувач фахової передвищої освіти,
спеціальності інженерія програмного
забезпечення, відділення інформаційних
технологій

Науковий керівник: Любима А.Є. викладач
циклової комісії інформаційних технологій
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства, завідувач відділення
підприємництва та інформаційних технологій

РОЗРОБКА ІННОВАЦІЙНИХ АВТОМАТИЗОВАНИХ БІБЛІОТЕЧНИХ СИСТЕМ

Попри курс на цифровізацію, значна частина бібліотек – зокрема шкільних та районних – досі ведуть облік вручну: паперові картотеки, журнали видач, інвентарні книги. Це не лише забирає час у бібліотекарів, а й підвищує ризик помилок та втрати даних. Впровадження автоматизованих бібліотечних інформаційних систем (АБІС) забезпечує оперативність управління фондами та підвищення якості обслуговування [2]. Проте великі системи такі, наприклад, як *Koha*, *Evergreen*, *UniLib* – вимагають серверної інфраструктури, постійного інтернет-з'єднання та кваліфікованого ІТ-супроводу, що нереально для закладів з обмеженим бюджетом та ресурсами. Це підтверджує наявність незаповненої ніші для повністю автономних рішень.

Koha – найпоширеніша у світі відкрита АБІС, яка охоплює повний цикл обслуговування: каталогізацію, контроль надходжень, керування читачами та книговидачу, підтримку періодики й онлайновий каталог. Однак її розгортання потребує *Linux*-сервера та кваліфікованого адміністрування.

Evergreen – розроблена для великих бібліотечних мереж система із функціями каталогізації, книговидачі, *OPAC*, статистики та пошуку за *Z39.50*. Водночас вона орієнтована на американські стандарти, має складну архітектуру й вимагає значних зусиль для адаптації та супроводу.

OpenBiblio, попри простоту, вимагає вебсервера та *PHP*-середовища. Підтримує формат *MARC21*, комплектування, каталогізацію з імпортом записів *MARC* і *MARCXML*, *OPAC*, адміністрування та статистичні звіти [1].

Вітчизняна *UniLib* навіть у безкоштовній версії потребує адміністрування СУБД. Її функціонал охоплює каталогізацію, обслуговування читачів (реєстрація, електронний формуляр, видача/повернення, контроль заборгованості), *web*-модуль, статистику та інтеграцію зі сканерами штрихкодів і принтерами [3].

Жодна з розглянутих систем не призначена для одного ПК без *IT*-підтримки, тому в межах курсового проєкту було розроблено програмний застосунок «АРМ Бібліотекаря». Ключові можливості розробленого ПЗ включають: автономне управління даними за допомогою вбудованої СУБД без потреби в розгортанні сервера чи підключенні до Інтернету, облік книжкового фонду, керування базою читачів, захист від дублювання читацьких квитків, зручний пошук та фільтрацію даних. Аналітичний модуль АБІС формує системну звітність: завантаженість читальних залів, рейтинг п'яти найпопулярніших видань, список читачів з унікальними примірниками. Звіти автоматично генеруються у форматі *HTML* з можливістю експорту в *Microsoft Word*.

У межах згаданого проєкту «АРМ Бібліотекаря» було реалізовано лише базовий функціонал автономного робочого місця бібліотекаря (вбудована СУБД, облік фонду, читачі). Для поступового перетворення цього застосунку на повноцінну АБІС доцільно доповнити його архітектуру вебсайтом і клієнтським застосунком для читачів, які забезпечать перегляд каталогу, бронювання книг, електронну чергу та особистий кабінет із історією читацької активності.

Створення мобільного додатку зі вбудованим сканером штрихкодів спрощувало б ідентифікацію примірників під час видачі та повернення для читачів, а для бібліотекарів ця сама функція дозволить додавати нові книги до фонду скануванням.

Окремим важливим кроком має стати підключення модуля штучного інтелекту, який на основі аналізу прочитаних книг формуватиме персоналізовані

рекомендації: система вивчатиме вподобання читача, зіставлятиме їх із профілями інших користувачів і пропонуватиме ті видання, які з високою ймовірністю йому сподобаються.

Для безпеки персональних даних і захисту від несанкціонованого доступу на етапі розширення системи слід передбачити шифрування каналів зв'язку та багатофакторну автентифікацію.

Аналіз сучасних наукових публікацій доводить, що подальший розвиток бібліотечних систем нерозривно пов'язаний із концепцією смарт-бібліотеки – інтелектуального середовища, яке поєднує інформаційні технології, Інтернет речей, хмарні сервіси та штучний інтелект для глибокої автоматизації всіх процесів і персоналізації обслуговування.

Згідно з дослідженням *Farkhari et al.*, смарт-бібліотека – це не просто автоматизована книгозбірня, а адаптивна екосистема, здатна самонавчатися на основі даних про поведінку користувачів[4]. У межах такого підходу використання RFID-міток дає змогу автоматично розпізнавати кожен примірник як частину єдиної мережі: з'являється можливість у реальному часі відстежувати розташування книг, автоматично реєструвати видачу й повернення без участі персоналу та проводити повну інвентаризацію за лічені хвилини.

Підключення до Інтернету через програмно-конфігуровані мережі (SDN) забезпечує гнучке централізоване керування десятками пристроїв без значних витрат на мережеву інфраструктуру, що підтверджено працею *Xu et al.* [5].

Окремим потужним напрямом є застосування штучного інтелекту: алгоритми машинного навчання аналізують історію читацьких запитів, виявляють приховані вподобання, прогнозують попит на конкретні видання й формують персоналізовані рекомендації, які підвищують зацікавленість відвідувачів.

Хмарні обчислення дозволяють винести ресурсомістку аналітику та зберігання великих даних за межі локальної установи, роблячи смарт-технології доступними навіть для невеликих бібліотек.

У сукупності ці інновації змінюють саму роль бібліотеки – з сховища вона перетворюється інформаційний центр, який не тільки реагує на запити, а й передбачає їх. Саме ці ідеї, узагальнені за результатами вивчення сучасного стану галузі, становлять теоретичне підґрунтя для подальшої еволюції розробленої системи «АРМ Бібліотекаря» в бік повноцінної автоматизованої бібліотечно-інформаційної системи

Отже, локальне робоче місце бібліотекаря має шлях еволюції в інтегровану АБІС, яка об'єднує персонал і читачів у єдиному цифровому середовищі, підвищує якість обслуговування та робить бібліотеку більш привабливою для сучасного користувача.

Список використаних джерел:

1. Безкоштовні АБІС – вільне відкрите програмне забезпечення. URL: <https://nbu.gov.ua/node/1336> (дата звернення: 05.05.2026).
2. Зубарева М. Сучасні підходи до автоматизації бібліотечних процесів у закладах вищої освіти. *Бібліотекознавство. Документознавство. Інформологія*. 2026. URL: <https://journals.uran.ua/bdi/article/view/356328> (дата звернення: 06.05.2026).
3. UniLib – професійна платформа для сучасної бібліотеки. URL: <https://unilib.com.ua/> (дата звернення: 06.05.2026).
4. Farkhari F., CheshmehSohrabi M., Karshenas H. Smart library: Reflections on concepts, aspects and technologies. *Journal of Information Science*. 2024. URL: <https://www.researchgate.net/publication/383028652> (Accessed: 07.05.2026).
5. Xu H., Liu W., Li L., Zhou Q. An IoT-based low-cost architecture for smart libraries using SDN. *Scientific Reports*. 2024. Vol. 14, Article 7022. URL: <https://www.researchgate.net/publication/379267147> (Accessed: 08.05.2026).

Любима Аліна, Панібратов Андрій

Любима Аліна

завідувач відділення Підприємництва та ІТ, викладач вищої категорії, викладач-методист, КТГГ, Україна,

Панібратов Андрій

викладач інформаційних технологій, КТГГ, Україна

ІНТЕРНЕТ РЕЧЕЙ ЯК ТЕХНОЛОГІЧНА ОСНОВА SMART-ВРЯДУВАННЯ

На сьогодні неможливо заперечувати те, що триваюча хвиля цифрової трансформації змінює принцип підходу урядів до надання послуг та взаємодії зі своїми громадянами. І ця зміна, швидка й невідворотна, вже стала незворотною. В основі цього зсуву лежить концепція SMART-врядування – підхід, побудований на збиранні даних у режимі реального часу, автоматизації адміністративних процесів та інтеграції мережевих технологій у публічну інфраструктуру [4]. Існує багато різних чинників, які стимулюють цю зміну, один із них — технологія, відома як Інтернет речей (ІоТ). ІоТ – це глобальна інфраструктура інформаційного суспільства, яка забезпечує надання розширених сервісів шляхом взаємодії фізичних і віртуальних об'єктів на основі існуючих та перспективних ІКТ. Іншими словами, ІоТ означає мережу фізичних пристроїв, таких як датчики, актуатори, виконавчі механізми, контролери та інші вбудовані системи, оснащені програмним забезпеченням і засобами мережевого підключення. Їх основна функція – збирання й обмін отриманими даними, а також здатність діяти на основі цих даних без прямого втручання людини [5].

Щоб зрозуміти, чому Smart Governance є необхідним, варто розглянути, що собою являє традиційне публічне управління. І найочевидніший (та водночас найбільш шкідливий) чинник одразу привертає увагу: залежність від поєднання інтуїції, історичної статистики та періодичних опитувань для формування політичних рішень. Такий підхід має два очевидні обмеження: дані часто застарівають ще до того, як потрапляють до осіб, які ухвалюють рішення, а

деталізація доступної інформації зазвичай є занадто наближеною для вирішення локальних, контекстно залежних проблем [4].

Здатність обробляти великі обсяги сенсорних даних відкриває шлях до предиктивної (прогнозної) аналітики. А у поєднанні зі штучним інтелектом та алгоритмами машинного навчання дані IoT можуть використовуватися для широкого спектру завдань. Виділимо деякі: створювати прогнози щодо потреб у своєчасному технічному обслуговуванні інфраструктури, передбачати перевантаження транспортних потоків, виявляти імовірні екологічні загрози тощо. Таким чином це дає можливість зробити урядування не просто реактивним, а проактивним [1].

Варто зауважити, що вище сказане надає позитивних рис використанню IoT в публічному врядуванні, однак слід пам'ятати, що даний процес не позбавлений суттєвих недоліків. Кожна нова кінцева точка IoT, додана до урядової мережі, становить додаткову поверхню атаки, яка створює додаткові власні ризики, зокрема несанкціонований доступ до чутливих даних, порушення роботи критичної інфраструктури та маніпуляція системами, що впливають на громадську безпеку [2]. Особливо небезпечним є різноманітність залучених пристроїв і протоколів до даної глобальної системи, які первинно були розроблені насамперед із фокусом на функціональність, а не на безпеку.

Дана ситуація неоднозначності робить актуальним питання ефективним управлінням всіма зазначеними ризиками. У цьому контексті обговорюються два широкі підходи. Перший передбачає ідею саморегулювання галузі, а другий – ґрунтується на стандартах, обов'язково встановлених та контрольованих державою.

Аргументація на користь саморегулювання базується на припущенні, що виробники, мотивовані ринковим тиском і репутаційними міркуваннями, добровільно впроваджуватимуть належні стандарти безпеки та приватності. На практиці, однак, ситуація свідчить про протилежне. Безпека, приватність та екологічна відповідальність функціонують як негативні зовнішні економічні ефекти, оскільки це витрати, які знижують прибутковість виробника, не

створюючи прямих фінансових вигод [2]. Компанії, які суттєво інвестують у безпеку, на жаль, ризикують втратити частку ринку на користь конкурентів, які вирішують заощаджувати на даному аспекті.

З іншого боку, IoT-інфраструктура, яка забезпечує ефективне надання послуг, за певних політичних умов може перетворитися на інструмент суцільного нагляду й контролю.

Здатність всіх елементів системи інтернету речей обробляти надзвичайно великі обсяги даних у режимі реального часу робить їх привабливими інструментами для цензури та моніторингу, що раніше не було неможливим [2].

Попри ці занепокоєння, реальний практичний досвід використання IoT у Smart Governance дає суттєві підстави для оптимізму – особливо тоді, коли впровадження супроводжується прозорістю та архітектурою і дизайном, орієнтованим на громадян.

Таблиця 1.

Позитивні приклади впровадження систем IoT в містах світу

Місто	Ініціатива	IoT-впровадження	Ключові результати
Сінгапур	Smart Nation	Масове розгортання сенсорних мереж (розумні датчики у транспорті, ЖКГ, держпослугах)	Висока ефективність міського управління, топові позиції у глобальних рейтингах smart cities
Барселона	Smart City	IoT-сенсори в інфраструктурі (освітлення, транспорт, вода, відходи)	Зменшення витрат ресурсів, зниження забруднення, оптимізація міських сервісів
Сеул	Digital Seoul	IoT + цифрові платформи участі громадян (mVoting, smart governance сервіси)	Підвищення прозорості, швидке реагування служб, розвиток електронної демократії

Інтернет речей є фундаментальною технологією для розвитку Smart Governance. Його здатність генерувати безперервні дані про міські системи в

режимі реального часу забезпечує такий рівень ефективності, прозорості та оперативності реагування, якого традиційні моделі управління просто не можуть досягти. Водночас ризики, пов'язані з упровадженням IoT, – від вразливостей кібербезпеки, невпевненості щодо якості пристроїв та потенційного надмірного втручання держави – є реальними й потребують серйозної уваги. Подальшим оптимальним напрямом руху та градієнтом розвитку SMART-врядування має бути не вибір між сучасними технічними інноваціями та консервативною обережністю і тоталітарним наглядом, а в синергетичній взаємодії різних підходів через комплекс технічних, організаційних і регуляторних заходів.

Список використаних джерел:

1. Council of the European Union. Cyber resilience act: *Council adopts new law on security requirements for digital products : press release*, 10 October 2024. URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2024/10/10/cyber-resilience-act-council-adopts-new-law-on-security-requirements-for-digital-products/> (date of access: 08.05.2026).
2. Freedom House. *Freedom on the Net 2024: The Struggle for Trust Online* : annual report. Washington, DC : Freedom House, 2024. URL: <https://freedomhouse.org/report/freedom-net/2024/struggle-trust-online> (date of access: 07.05.2026).
3. Lim S., Pettit S., Alias C., Weng Wai C. Smart Nation Singapore: Developing policies for a citizen-centric smart city initiative // *Developing National Urban Policies: Ways Forward to Green and Smart Cities* / ed. by Cham: Springer, 2023. P. 87–109. DOI: https://doi.org/10.1007/978-981-15-3738-7_18 (date of access: 09.05.2026).
4. OECD. *Measuring the Internet of Things*. Paris : OECD Publishing, 2023. DOI: <https://doi.org/10.1787/021333b7-en>. URL: <https://doi.org/10.1787/021333b7-en> (date of access: 06.05.2026).
5. OECD. *Global Trends in Government Innovation 2024*. Paris : OECD Publishing, 2024. URL: <https://www.oecd.org/gov/innovation/> (date of access: 06.05.2026).

Магдик Данило

здобувач фахової передвищої освіти спеціальності
інженерія програмного забезпечення, відділення
Підприємництва та інформаційних технологій
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Науковий керівник: Стародуб О.П. - викладач
циклової комісії інформаційних технологій
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

ВПЛИВ ЦИФРОВІЗАЦІЇ НА ВЕДЕННЯ БІЗНЕСУ НА ПРИКЛАДІ ВЕБСИСТЕМИ ДЛЯ ЗАПИСУ ТА ОБСЛУГОВУВАННЯ КЛІЄНТІВ СТО

У наші дні, епоху технологій, світ переживає масштабну реструктуризацію у всіх напрямках. Старі та неефективні процеси автоматизуються, або ж значно спрощуються за рахунок сучасних технологій [5, с. 6]. Не оминула дана тенденція і дуже давню сферу – підприємництво. У сучасному світі, де головними постачальниками більшості послуг є звичайні люди, а не держава, особливо важливо грамотно розпоряджатись ресурсами і використанням технологій, щоб витримувати конкуренцію та мати можливість запропонувати якісний товар чи послугу [5, с. 16].

Особливо дана тема актуальна для ведення бізнесу у сфері обслуговування автомобілів, адже вони всюди – починаючи від приватного використання для пересування в бажану точку, до комерційного використання – доставка вантажів, зручні та швидкі перевезення людей на великі відстані і навіть порятунок людей та їх майна.

Оскільки автомобілів по всьому світу дуже багато, сфера технічного обслуговування автомобілів вкрай насичена пропозицією, що часто перевищує попит. Саме тому компаніям важливо не відставати від прогресу та впроваджувати нові рішення для ведення бізнесу [3, с. 13]. Розберемо це на прикладі впровадження вебсистеми запису на послуги та обслуговування клієнтів СТО.

Вебсистема складається із сайту, який умовно можна поділити на дві частини, а також із бази даних. Сайт можна умовно розділити на частину для клієнта і на частину для працівників СТО. Частина для клієнта містить сторінку з відомостями про компанію, зокрема набір послуг, ціни на них, наявні акції, відгуки, контактну інформацію (електронна пошта, мобільний телефон, фізична адреса компанії тощо), а також найголовніший бізнес-компонент – веб-форму для запису на послуги. Вона дозволяє як швидкий запис, де клієнт лише залишає свій контакт та чекає на дзвінок від менеджера, так і запис, де клієнт може детально вказати інформацію про себе та проблему, яку він бажає розв'язати.

Частина для працівників являє собою систему, що має розподіл за ролями та дозволяє зручно обробляти замовлення – затверджувати заявки, формувати договори, акти, формувати та переглядати графік робіт, вести контроль над витратними матеріалами та запчастинами, а також формувати рахунки. Важливим елементом всієї вебсистеми є база даних, яка зберігає інформацію про всіх працівників компанії, включаючи відповідні їм ролі, про запчастини та матеріали на складі, про історії обслуговувань автомобілів, а також про клієнтів безпосередньо. До основних функціональних можливостей такої вебсистеми можна віднести:

1. Онлайн-запис клієнтів на послуги СТО із можливістю вибору зручного формату звернення.
2. Обробку заявок працівниками СТО з подальшим підтвердженням або уточненням запису.
3. Формування графіка робіт із прив'язкою замовлень до конкретної дати, часу та відповідального працівника.
4. Ведення обліку виконаних робіт, використаних запчастин і витратних матеріалів.
5. Формування рахунків, актів виконаних робіт та інших супровідних документів.

6. Накопичення даних, які можуть бути використаними для аналізу попиту на послуги, завантаженості працівників і планування подальшого розвитку бізнесу.

Впровадження подібної системи дозволяє розв'язати найголовнішу проблему – зекономити час і сили. Клієнт, що збирається здійснити запис, має можливість переглянути всі відомості про підприємство, оцінити їх заслуги, дізнатися перелік робіт, ціни, а також може швидко залишити заявку на сайті, що значно спрощує запис на послуги. З іншого боку, працівники отримують зручний інструмент, який має весь необхідний функціонал для ведення бізнесу в одному місці. Працівники можуть зручно зареєструвати заявку на обслуговування та супроводжувати її аж до виставлення рахунку клієнтові. Подібний підхід значно зменшує навантаження на персонал, підвищує продуктивність роботи, зменшує ймовірність помилок при роботі. Також росте упізнаваність бренду – з'являється більше каналів, через які потенційні клієнти можуть дізнатися про підприємство, а, отже, і зробити свій вибір щодо звернення до СТО [1, с. 1].

Зокрема, використання вебсистеми дозволяє значно вплинути на залученість клієнтів, оскільки, згідно із дослідженнями, клієнти часто користуються вебсайтами для пошуку інформації про підприємство [1, с. 2]. Не менш важливим пунктом є наявність чесних відгуків, які також можуть впливати на вибір клієнта, оскільки практика показує, що у сфері автобізнесу відгуки часто стають ключовими факторами до вибору станції технічного обслуговування [2, с. 1].

Окремо варто зазначити, що цифровізація бізнесу має користь не лише для окремого підприємства, а й для держави загалом. Впровадження вебсистем у діяльність малого та середнього бізнесу сприяє підвищенню прозорості господарських процесів, упорядкуванню обліку заявок, послуг, працівників, запчастин і фінансових операцій. Це створює передумови для більш контрольованого та відповідального ведення підприємницької діяльності. Крім того, цифрові інструменти допомагають бізнесу працювати якісніше, швидше адаптуватися до змін ринку та підвищувати якість послуг для клієнтів. Для

держави це означає розвиток економіки, підтримку малого й середнього підприємництва, створення робочих місць, зростання конкурентоспроможності національного бізнесу та формування сучасного сервісного середовища, орієнтованого на потреби суспільства [3, с. 13]

Таким чином, вебсистема для запису та обслуговування клієнтів СТО є не лише технічним інструментом автоматизації, а й прикладом практичного рішення сучасних викликів, з якими стикаються підприємства у сфері послуг. В умовах високої конкуренції, зростання очікувань клієнтів та необхідності швидкої обробки інформації цифрові рішення дозволяють бізнесу працювати ефективніше, прозоріше та якісніше. Для клієнтів така система створює зручніший і прозоріший спосіб взаємодії з підприємством: вони можуть швидко отримати інформацію, залишити заявку, порівняти послуги та прийняти рішення. Для працівників СТО вона спрощує організацію внутрішніх процесів, зменшує кількість рутинної роботи та підвищує контроль за виконанням замовлень. Для підприємства у загальному це означає підвищення конкурентоспроможності, покращення репутації та можливість подальшого розвитку, що вигідно всім сторонам – як самому бізнесу, так і клієнтам та державі.

Список використаних джерел

1. Arini M. N., Sudarmiatin, Winarno A. The effectiveness of using the web for the promotion of a car repair business to increase purchasing decisions. URL: <https://lnk.ua/2o0qxo5vh> (accessed: 28.04.2026).
2. BrightLocal. Local Consumer Review Survey 2023. URL: <https://lnk.ua/9S9HFD6Wx> (accessed: 02.05.2026).
3. OECD. Enhancing resilience by boosting digital business transformation in Ukraine. URL: <https://lnk.ua/uOIT1Y33E> (accessed: 29.04.2026).
4. OECD. SME Digitalisation for Competitiveness: 2025 OECD D4SME Survey. URL: <https://lnk.ua/OFPJcJx15> (accessed: 30.04. 2026).
5. World Bank. Digital Progress and Trends Report 2023. URL: <https://lnk.ua/4OjntS8tx> (accessed: 29.04. 2026)

Пінчук Андрій

Здобувач рівня фахової передвищої освіти,
спеціальності інженерія програмного забезпечення,
відділення підприємництва та інформаційних технологій
Київського фахового коледжу туризму та готельного
господарства

Науковий керівник: Аліна Любима - викладач
циклової комісії інформаційних технологій Київського
фахового коледжу туризму та готельного господарства,
завідувач відділення підприємництва та інформаційних
технологій

ІНТЕГРАЦІЯ ТЕХНОЛОГІЙ ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ У ВЕБЗАСТОСУНОК ПРОДАЖУ МОБІЛЬНОЇ ТЕХНІКИ ТА АКСЕСУАРІВ

Стрімкий розвиток цифрових технологій і глобальна інформатизація суспільства суттєво змінили підходи до ведення бізнесу. Електронна комерція стала невід’ємною складовою сучасної економіки, а онлайн-продажі мобільної техніки та аксесуарів займають одне з провідних місць на ринку. Зростання кількості інтернет-користувачів і постійне оновлення модельного ряду техніки створюють умови для активного розвитку вебзастосунків, орієнтованих на продаж цифрових пристроїв. Водночас підвищення конкуренції між онлайн-магазинами вимагає впровадження інноваційних рішень, здатних забезпечити швидке обслуговування, персоналізацію взаємодії з клієнтом та ефективне управління бізнес-процесами. Однією з таких технологій є штучний інтелект [4].

Штучний інтелект у контексті вебзастосунків електронної комерції розглядається як сукупність алгоритмів і програмних рішень, що дозволяють системі аналізувати великі обсяги даних, виявляти закономірності та приймати рішення без безпосереднього втручання людини. У сфері продажу мобільної техніки це особливо актуально, оскільки споживчі вподобання стають дедалі більш індивідуалізованими. Використання ШІ дозволяє не лише автоматизувати стандартні операції, а й створити адаптивне середовище, яке підлаштовується під конкретного користувача [2].

У процесі роботи система накопичує дані про поведінку користувача: переглянуті сторінки, обрані категорії, час перебування на сайті, додані до кошика товари та завершені покупки. Таким чином формується індивідуальна стрічка рекомендацій, що суттєво підвищує ймовірність повторної покупки [1].

Особливу роль відіграє аналіз взаємозв'язків між товарами. Наприклад, якщо більшість покупців разом із конкретною моделлю телефону обирають певний тип навушників або зарядний пристрій, система здатна автоматично пропонувати ці товари як супутні. Такий підхід підвищує середній чек замовлення та сприяє комплексному задоволенню потреб клієнта. Крім того, алгоритми можуть враховувати популярність товарів у певному регіоні або серед певної вікової категорії, що робить рекомендації ще більш релевантними.

Не менш важливим аспектом є використання штучного інтелекту для автоматизованої підтримки користувачів. Інтелектуальні чат-боти, інтегровані у вебзастосунок, здатні обробляти текстові запити клієнтів, аналізувати їх зміст і надавати відповідні відповіді. Завдяки технологіям обробки природної мови система може розуміти запитання у довільній формі, уточнювати деталі та підтримувати діалог. Автоматизація консультацій значно зменшує навантаження на персонал і забезпечує безперервну підтримку клієнтів [3].

Штучний інтелект також відіграє важливу роль у прогнозуванні попиту та управлінні товарними запасами. Аналіз історичних даних продажів дає змогу виявити сезонні тенденції, пікові періоди активності покупців та вплив маркетингових кампаній на обсяг реалізації продукції. На основі отриманої інформації система може прогнозувати рівень попиту на конкретні моделі смартфонів або аксесуарів у майбутньому. Це дозволяє більш ефективно планувати закупівлі, оптимізувати складські запаси та уникати ситуацій дефіциту або надлишку товарів. Для бізнесу це означає зменшення фінансових ризиків та підвищення стабільності роботи.

Окремим напрямом є використання алгоритмів динамічного ціноутворення. У конкурентному середовищі ціни на мобільну техніку можуть змінюватися досить часто. Штучний інтелект здатний аналізувати попит, залишки товару на

складі, активність користувачів та навіть цінову політику конкурентів. На основі цього система може автоматично коригувати вартість продукції, підтримуючи оптимальний баланс між привабливістю для покупця та прибутковістю для компанії. Такий підхід забезпечує гнучкість бізнес-стратегії та дозволяє оперативно реагувати на зміни ринку.

Застосування штучного інтелекту також сприяє підвищенню рівня безпеки вебзастосунку. Алгоритми можуть виявляти підозрілу активність, аналізувати нетипові дії користувачів та запобігати шахрайським операціям. У сфері онлайн-продажів це має особливе значення, оскільки обробка платіжної інформації потребує високого рівня захисту.

Інтелектуальні системи здатні виявляти аномальні транзакції та своєчасно блокувати потенційно небезпечні операції [5].

Процес впровадження штучного інтелекту у вебзастосунок є складним і багатоетапним. Він передбачає аналіз бізнес-вимог, визначення функціональних можливостей системи, збір і структурування даних, розробку та навчання моделей машинного навчання, а також інтеграцію створених модулів у загальну архітектуру застосунку. Важливим етапом є тестування та подальша оптимізація алгоритмів на основі реальних даних користувачів. Ефективність роботи системи значною мірою залежить від якості даних, що використовуються для навчання моделей.

Попри значні переваги, впровадження штучного інтелекту пов'язане з певними труднощами. До них належать необхідність забезпечення конфіденційності персональних даних, складність технічної реалізації та потреба у висококваліфікованих спеціалістах.

Крім того, система повинна бути прозорою та зрозумілою для користувачів, щоб уникнути недовіри до автоматизованих рішень. Важливо забезпечити баланс між рівнем автоматизації та можливістю втручання людини у разі потреби.

Таким чином, використання штучного інтелекту у вебзастосунку продажу мобільної техніки та аксесуарів відкриває широкі можливості для підвищення ефективності електронної комерції.

У перспективі розвиток технологій машинного навчання та аналізу даних дозволить створити ще більш адаптивні та автономні системи, здатні самостійно вдосконалювати власну роботу. Це забезпечить формування сучасного вебсередовища, орієнтованого на потреби користувача та ефективність бізнесу в умовах цифрової економіки.

Отже, використання штучного інтелекту у вебзастосунку продажу мобільної техніки та аксесуарів є важливим інструментом підвищення ефективності електронної комерції. Інтелектуальні алгоритми забезпечують персоналізацію пропозицій, автоматизацію обслуговування клієнтів, прогнозування попиту та підвищення рівня безпеки онлайн-операцій. Впровадження таких технологій сприяє зростанню конкурентоспроможності бізнесу та формуванню сучасного клієнтоорієнтованого цифрового середовища.

Список використаних джерел

1. Аналіз використання штучного інтелекту в цифровому фінансовому середовищі в Україні. *Економіка та Суспільство.*, 2023. URL: <https://surl.li/fcsziw> (дата звернення 07.05.2026)
2. Концепція розвитку штучного інтелекту в Україні. *DIGITAL STATE UA.*, 2023. URL: <https://surl.cc/ifefqz> (дата звернення 06.05.2026)
3. Штучний інтелект та машинне навчання: сучасні підходи. *Український католицький університет (UCU).*, 2024. URL: <https://surl.li/nfeuhu> (дата звернення 07.05.2026)
4. Штучний інтелект у бізнесі: можливості та перспективи впровадження. *Економіка та Суспільство.*, 2024. URL: <https://surl.li/rqqorc> (дата звернення 06.05.2026)
5. Using artificial intelligence in modern digital systems and e-commerce. *IBM.* URL: <https://surl.li/xfdxwy> (accessed 08.05.2026)

Почтаренко Роман

здобувач IV курсу фахової передвищої освіти,
спеціальності 121 Інженерія програмного
забезпечення, відділення підприємництва та
інформаційних технологій, Київського фахового
коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Малюх Є.В. - викладач
II категорії циклової комісії інформаційних
технологій Київського фахового коледжу туризму
та готельного господарства

АКТУАЛЬНІСТЬ ВИКОРИСТАННЯ СУЧАСНИХ ТЕХНОЛОГІЙ ДЛЯ РОЗРОБКИ ВЕБПЛАТФОРМ ОНЛАЙН-КУРСІВ НА БАЗІ .NET

У сучасному світі цифровізація суспільства призводить до змін в освітньому процесі. Онлайн-курси стали однією з провідних форм організації навчання. Електронне навчання нині розглядається як ефективна альтернатива традиційній формі освіти, а сфера його застосування постійно розширюється [1].

Аналіз наукових джерел свідчить, що навіть за умов доступності навчальних матеріалів в мережі Інтернет їх просте розміщення не забезпечує якісного навчання. Важливим є створення структурованого освітнього середовища для підтримки процесу навчання. Використання вебплатформ сприяє підвищенню якості, ефективності та доступності дистанційної освіти [1]. Водночас актуальним залишається питання вибору технологічної основи таких систем. Мережа наповнена різноманітними освітніми системами, не кожна з цих систем є однаково корисною. Існуючі онлайн-платформи не завжди відповідають сучасним вимогам: серед їхніх недоліків виділяють обмежену відкритість, повільне оновлення, недостатню підтримку самостійного навчання, а також перевантаженість функціоналом при слабкій організації навчального середовища [3].

У контексті зазначених проблем особливого значення набуває використання сучасних технологій розробки, зокрема платформи .NET, яка забезпечує створення гнучких, масштабованих і безпечних вебрішень. Завдяки підтримці кросплатформеності, інтеграції з хмарними сервісами та високій

продуктивності, .NET виступає ефективною технологічною основою для реалізації освітніх вебплатформ.

Вебплатформа є комплексною інформаційною системою, призначеною для організації онлайн-навчання та включає ключові функціональні компоненти [2, с. 61-79].

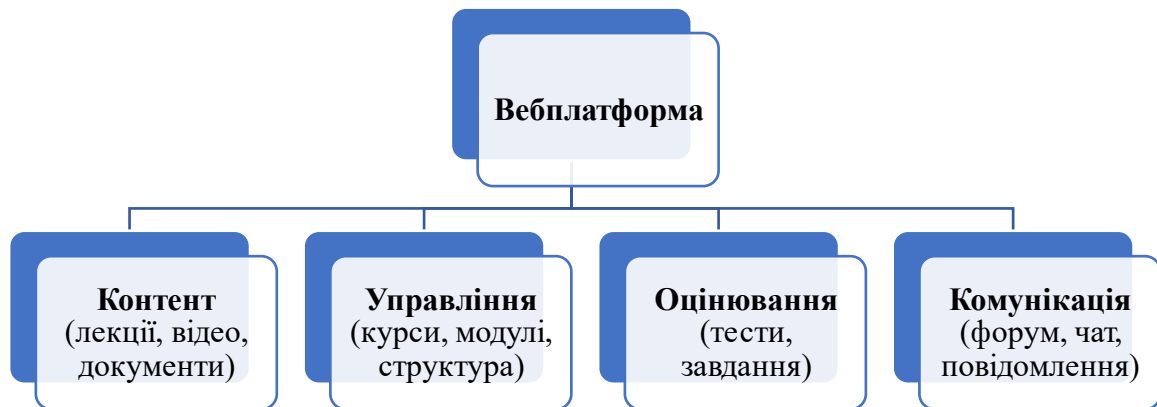

Рис. 1. Структура функціональних компонентів вебплатформи онлайн-курсів

Сукупність зазначених компонентів формує цілісне освітнє середовище, орієнтоване на ефективне засвоєння навчального матеріалу.

Використання вебплатформ підвищує доступність освіти та дозволяє студентам гнучко організовувати власний освітній процес [1]. Можливість самостійно обирати час і темп навчання сприяє розвитку автономності та підвищенню ефективності засвоєння знань [3].

Важливим аспектом розробки є побудова архітектури системи, яка забезпечує розподіл функцій та ефективне управління освітнім процесом. Таким чином, система поділяється на функціональні модулі: студент, викладач і адміністратор, як зазначається у дослідженнях, подібна структура дозволяє реалізувати повноцінне середовище навчання та взаємодії користувачів [3].

Відповідно, архітектура впливає на ефективність та якість роботи платформи, забезпечуючи зручність її використання.

Реалізація зазначених вимог потребує застосування сучасних програмних платформ, серед яких .NET займає провідне місце завдяки своїм можливостям забезпечення масштабованості, високого рівня безпеки та ефективної роботи з базами даних. Це дозволяє створювати надійні освітні системи, адаптовані до потреб користувачів.

При розробці платформи потрібно зазначити функціональні та нефункціональні вимоги. Функціональні вимоги визначають основні можливості системи як: робота з навчальними матеріалами, проходження тестувань та взаємодія між користувачами, що забезпечують реалізацію основного функціоналу. В той час як нефункціональні вимоги враховують якість системи: масштабованість, безпека, та зручність у застосуванні. Саме сукупність цих вимог визначає ефективність і надійність роботи системи [3].

Аналіз досліджень свідчить, що ефективність сучасних вебплатформ залежить від використаних технологій. Правильний вибір технології визначає швидкість роботи, безпеку та стабільність системи. Вибір технологічної основи впливає на ефективність впровадження та використання освітніх систем [1]. У результаті, вибір технології є важливим етапом розробки вебплатформи. До основних критеріїв вибору технологій належать масштабованість, продуктивність, безпека та підтримка роботи з базами даних.

Розробка освітніх вебплатформ може здійснюватися із застосуванням технологій ASP.NET, C#, ADO.NET та SQL [2, с. 1-9]. Таким чином, Сучасна платформа .NET відповідає актуальним вимогам до розробки вебсистем, забезпечуючи кросплатформеність, високу продуктивність і можливість інтеграції з хмарними сервісами. Використання ASP.NET сприяє створенню надійних, масштабованих і структурованих освітніх вебплатформ [3]. Це робить .NET ефективною платформою для створення освітніх вебсистем.

Отже, вебплатформи є важливою складовою сучасного освітнього процесу та суттєво впливають на його ефективність. Використання технологій .NET є

доцільним для розробки освітніх систем, оскільки забезпечує необхідні умови для створення функціональних і надійних вебплатформ. Практичне значення полягає у можливості застосування отриманих підходів при створенні програмного забезпечення для онлайн-навчання, що сприяє обґрунтованому вибору технологій і підвищенню якості освітніх продуктів.

Список використаних джерел:

1. Matei A., Vrabie C. E-learning platforms supporting the educational effectiveness of distance learning programmes. *Procedia – Social and Behavioral Sciences*. 2013. URL: <https://www.proquest.com/openview/f586d8f922ac97d937378e5dd580c7ae/1?pq-origsite=gscholar&cbl=5452619>
2. Vriesema T. R. Online Learning Environment using ASP.NET. University of Southern Queensland, 2004. URL: <https://sear.unisq.edu.au/68/1/TimothyVRIESEMA-2004.pdf>
3. Zhang L. Development of an Information-Based Online Foreign Language Teaching Platform with ASP.NET. *iJET*. 2019. URL: <https://doi.org/10.3991/ijet.v14i13.10711>

Приходько Олександр Олександрович
студент 4 курсу, спеціальності 123
Комп'ютерна інженерія
Київський фаховий коледж туризму
та готельного господарства
Науковий керівник: Панібратов А.І —
Викладач інформаційних технологій, КТГТ

ГОЛОСОВИЙ АССИСТЕНТ ДЛЯ КЕРУВАННЯ РОЗУМНИМ ДОМОМ НА БАЗІ ЛОКАЛЬНОЇ МОДЕЛІ РОЗПІЗНАВАННЯ МОВЛЕННЯ

Одним із найбільш перспективних напрямів розвитку систем «розумного дому» є використання голосових інтерфейсів. Голосове керування дозволяє користувачу взаємодіяти з системою природним способом, без необхідності

використання додаткових пристроїв або інтерфейсів. Це особливо актуально у випадках, коли користувач зайнятий або має обмежений доступ до традиційних засобів керування [5].

Незважаючи на значні переваги, більшість сучасних голосових асистентів (зокрема комерційні рішення великих технологічних компаній) функціонують на основі хмарних технологій. Це означає, що обробка голосових запитів відбувається на віддалених серверах. Такий підхід має низку суттєвих недоліків. По-перше, він створює залежність від стабільного інтернет-з'єднання, і у разі його відсутності або нестабільності система може працювати некоректно або бути недоступною. По-друге, виникають ризики, пов'язані з конфіденційністю та безпекою даних, оскільки голосові команди передаються через мережу. По-третє, використання хмарних сервісів може призводити до додаткових затримок під час обробки запитів, що знижує швидкість реакції системи. За результатами аналітичних досліджень, близько 68% користувачів голосових сервісів вважають захист персональних даних одним із найважливіших критеріїв під час використання систем голосового керування [1].

Дослідження показують, що користувачі негативно сприймають затримки понад 2 секунди під час взаємодії з голосовими асистентами. У середньому час обробки команд у хмарних системах становить 1,5-2,5 секунди, тоді як локальні моделі забезпечують реакцію системи приблизно за 0,3-0,8 секунди [4].

У зв'язку з цим актуальним є розроблення рішень, що базуються на локальній обробці мовлення. Такий підхід дозволяє обробляти голосові команди безпосередньо на пристрої користувача або в межах локальної мережі, що значно підвищує автономність системи та рівень захисту даних.

Метою роботи є розробка голосового асистента для керування системою «розумного дому», який використовує локальну модель розпізнавання мовлення та забезпечує автономну роботу без постійного підключення до мережі Інтернет.

Для досягнення поставленої мети визначено такі завдання: проаналізувати існуючі підходи до створення голосових асистентів; дослідити методи розпізнавання мовлення; обґрунтувати доцільність використання локальної

моделі; розробити архітектуру системи; визначити способи інтеграції з пристроями «розумного дому».

У роботі розглянуто два основні підходи до розпізнавання мовлення: хмарний та локальний. Хмарні сервіси забезпечують високу точність розпізнавання завдяки використанню потужних обчислювальних ресурсів і великих наборів даних для навчання моделей. Проте вони мають обмеження, пов'язані із залежністю від Інтернету та ризиками витоку даних. Локальні моделі, у свою чергу, дозволяють обробляти мовлення безпосередньо на стороні користувача. Сучасні локальні моделі розпізнавання мовлення демонструють високий рівень точності навіть на пристроях середньої продуктивності. Наприклад, точність моделей Whisper може досягати 92-95%, тоді як Vosk забезпечує близько 85-90% залежно від якості аудіосигналу [1, 4].

Хоча вони можуть вимагати більше ресурсів від пристрою та мати дещо нижчу точність порівняно з хмарними рішеннями, їх основними перевагами є незалежність, швидкість реакції та конфіденційність (див Рис.1).

Рис. 1. Порівняння хмарного та локального підходів

Середня затримка обробки голосових команд у хмарних системах становить 1,5-2,5 секунди, тоді як локальні моделі забезпечують реакцію системи за 0,3-0,8

секунди. Крім того, локальна обробка не потребує постійного доступу до мережі Інтернет [1;4].

Таблиця 1

Порівняння хмарного та локального підходів до розпізнавання мовлення

Параметри	Хмарне	Локальне
Інтернет	Потрібен	Не потрібен
Затримка	1.5-2.5 с	0.3-0.8 с
Конфіденційність	Середня	Висока
Автономність	Низька	Висока

Запропонована система базується на використанні локальної моделі розпізнавання мовлення, яка інтегрується з модулем обробки команд. Після перетворення голосового сигналу у текст здійснюється аналіз отриманої команди та визначається відповідна дія. Для цього застосовуються методи обробки природної мови, що дозволяють коректно інтерпретувати наміри користувача навіть у разі різних формулювань команд.

Архітектура системи передбачає наявність кількох взаємопов'язаних модулів. Перший модуль відповідає за захоплення аудіосигналу з мікрофона та його попередню обробку. Другий модуль виконує розпізнавання мовлення за допомогою локальної моделі. Третій модуль здійснює обробку текстових команд, включаючи їх аналіз і класифікацію. Четвертий модуль забезпечує взаємодію з пристроями «розумного дому» та виконання відповідних дій.

Для зберігання налаштувань системи, списку доступних пристроїв та сценаріїв керування доцільно використовувати базу даних. Ефективним є комбінований підхід, що передбачає використання реляційної бази даних для структурованої інформації та NoSQL-сховища для збереження подій або журналів активності. Це забезпечує гнучкість системи та можливість її подальшого масштабування.

Взаємодія з пристроями «розумного дому» може здійснюватися через локальну мережу із застосуванням стандартних протоколів, таких як MQTT,

HTTP та інших IoT-рішень. Протокол MQTT використовується більш ніж у 60% сучасних IoT-систем завдяки низькому навантаженню на мережу та високій швидкості передачі повідомлень [3;5]. Це дозволяє інтегрувати систему з широким спектром пристроїв різних виробників. За прогнозами аналітичних компаній, кількість IoT-пристроїв у світі до 2030 року перевищить 29 мільярдів, що свідчить про активний розвиток технологій «розумного дому» та систем автоматизації [3]. Особливістю запропонованого рішення є можливість автономної роботи. Голосові команди обробляються локально, без передачі даних у хмарні сервіси. Це дозволяє мінімізувати затримки під час виконання команд, підвищити надійність системи та забезпечити захист персональних даних користувача. Крім того, система може функціонувати навіть за відсутності доступу до мережі Інтернет.

У результаті проведеного дослідження сформовано концепцію голосового асистента для керування системами «розумного дому» на основі локальної моделі розпізнавання мовлення. Визначено основні компоненти системи, принципи їх взаємодії та ключові переваги запропонованого підходу. Запропоноване рішення може бути використане як основа для створення ефективних, безпечних та автономних систем керування побутовими пристроями.

Список використаних джерел:

1. Eclipse Foundation. *IoT & Embedded Developer Survey 2024*. Eclipse Foundation, 2024. URL: <https://www.eclipse.org/org/foundation/reports/iot-embedded-developer-survey.pdf>
2. IoT Analytics. *State of IoT 2024: Number of Connected Devices Grows 13% to 18.8 Billion*. IoT Analytics, 2025. URL: <https://iot-analytics.com/number-connected-iot-devices/>
3. Jurafsky D., Martin J. H. *Speech and Language Processing*. 3rd ed. Stanford University, 2024. URL: <https://web.stanford.edu/~jurafsky/slp3/>
4. OpenAI. *Robust Speech Recognition via Large-Scale Weak Supervision (Whisper Large-v3)*. OpenAI, 2023. URL: <https://huggingface.co/openai/whisper-large-v3>

5. Yin Z., Zhang M., Kawahara D. *Harmony: A Human-Aware, Responsive, Modular Assistant with a Locally Deployed Large Language Model*. ACM UbiComp Companion, 2025. DOI: 10.1145/3714394.3754356. URL: <https://arxiv.org/abs/2410.14252>

Ростислав Білошицький

Здобувач рівня фахової передвищої освіти,
спеціальності комп'ютерна інженерія,
відділення підприємництва та інформаційних
технологій

Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

**Науковий керівник: Тетяна
Хоменко** - викладач циклової комісії
інформаційних технологій Київського
фахового коледжу туризму та готельного
господарства, завідувач відділення
підприємництва та інформаційних технологій

АРХІТЕКТУРА СУЧАСНИЙ ДАТА-ЦЕНТРІВ ТА ЇХ ЕНЕРГОЕФЕКТИВНІСТЬ

Актуальність даної теми зумовлена стрімким переходом глобальної економіки на рейки цифрової трансформації, де центри обробки даних (ЦОД) виступають фундаментом для хмарних сервісів, великих даних та систем штучного інтелекту. Сьогодні дата-центри споживають близько 1-2% світової електроенергії, і цей показник продовжує зростати. В умовах глобальної енергетичної кризи та жорстких екологічних вимог (ESG-стандартів), архітектурна оптимізація ЦОД стає не просто питанням економіки, а критичною умовою стабільного функціонування цифрової інфраструктури.

Особливої важливості набуває розробка та впровадження гібридних архітектурних рішень, що поєднують фізичну стійкість будівлі з інтелектуальним керуванням інженерними підсистемами. Сучасна архітектура ЦОД відходить від концепції «просто серверного приміщення» в бік складних екосистем, де кожен елемент — від матеріалу стін до топології мережевих стійок - працює на мінімізацію втрат енергії та максимізацію обчислювальної щільності.

Крім того, розвиток периферійних обчислень (Edge Computing) диктує нові вимоги до децентралізації архітектури. Це дозволяє створювати малі, але надзвичайно ефективні локальні вузли, які потребують специфічних методів охолодження та автономного живлення. Важливим аспектом є також використання відновлюваних джерел енергії (сонячних та вітрових станцій), інтегрованих безпосередньо в енергосистему об'єкта, що дозволяє зменшити вуглецевий слід.

Основною проблемою залишається те, що значна частина енергії витрачається не на обчислення, а на допоміжні процеси, зокрема на відведення тепла. Традиційні методи кондиціонування часто виявляються неефективними при високій щільності обладнання, що призводить до появи «гарячих точок» та передчасного виходу техніки з ладу. Невідповідність між піковими навантаженнями та статичною потужністю систем охолодження створює величезні енергетичні втрати.

Найбільш ефективними є технічні рішення, засновані на поєднанні апаратної гнучкості та інтелектуального софту. Згідно з дослідженнями, найбільш результативним підходом сьогодні є «впровадження модульних контейнерних архітектур із застосуванням систем рідинного охолодження безпосередньо на компоненти, що забезпечує коефіцієнт PUE нижче 1.1» [1]. Такий підхід дозволяє локалізувати тепло та відводити його з мінімальними витратами теплоносія.

Додатково, використання методів машинного навчання дозволяє оптимізувати робочі процеси в реальному часі. Зокрема, встановлено, що «динамічне предиктивне керування параметрами мікроклімату на основі нейромережових моделей дозволяє скоротити витрати на кондиціонування на 40% порівняно з класичними алгоритмами» [3, с.17]. Це досягається шляхом прогнозування навантаження на сервери та завчасної підготовки систем охолодження.

Архітектурне проектування сучасного ЦОД включає кілька основних етапів (рис. 1):

Рис. 1. Етапи архітектурного проектування сучасного ЦОД

1. Геопросторовий аналіз: Вибір локації з урахуванням можливості природного охолодження (фрікулінгу) та близькості до джерел енергії.

2. Розробка енергетичної топології: Створення схем живлення з подвійним резервуванням та мінімальною кількістю перетворень (DC-архітектури).

3. Конструювання зон ізоляції: Проектування фізичних бар'єрів для розділення потоків повітря.

4. Інтеграція BMS (Building Management System): Встановлення датчиків та контролерів для тотального моніторингу середовища.

Як приклад практичного застосування можна розглянути реалізацію концепції «замкненого циклу охолодження» з використанням природних водойм або підземних вод (рис. 2). Це дозволяє повністю відмовитися від

енергозатратних компресорних чиллерів протягом більшої частини року, використовуючи лише енергію насосів для циркуляції води.

Рис. 2. Реалізація концепції «замкненого циклу охолодження» з використанням природних водойм або підземних вод

Отже, сучасний етап розвитку ІТ-інфраструктури характеризується переходом до інтелектуальних, екологічно орієнтованих архітектур. Впровадження нових стандартів проектування та систем рекуперації тепла дозволяє не лише економити ресурси, а й створювати стійкі технологічні системи, що відкриває перспективи для створення ще більш точних і універсальних систем моніторингу та управління глобальними обчислювальними ресурсами.

Список використаних джерел:

1. Anh D. D. *Data Center Technical Design: Layout Footprint and Energy Requirements* : Bachelor Thesis / University of Science and Technology of Hanoi. - Hanoi, 2023. - 37 р. URL:

https://www.researchgate.net/publication/372715738_Data_Center_Technical_Design_Layout_Footprint_and_Energy_Requirements (Accessed: 08.05.2026).

2. Capozzoli A., Primiceri G. *Cooling Systems in Data Centers: State of Art and Emerging Technologies* // Energy Procedia. 2015. Vol. 83. P. 484–493. URL: https://www.researchgate.net/publication/290010399_Cooling_Systems_in_Data_Centers_State_of_Art_and_Emerging_Technologies (Accessed: 07.05.2026).

3. Pokathota L. *Energy Consumption and Cooling Efficiency Strategies in Data Centers: A Review* // Journal of Energy Research and Reviews. 2025. Vol. 17, Issue 7. P. 125–133. URL: https://www.researchgate.net/publication/392878847_Energy_Consumption_and_Cooling_Efficiency_Strategies_in_Data_Centers_A_Review (Accessed: 06.05.2026).

4. Rongon R. K., Das K. *An energy-efficient cloud data center architectural model for the national data center of Bangladesh* // Journal of Discrete Mathematical Sciences & Cryptography. 2024. Vol. 27, No. 6. P. 1905–1917. DOI: 10.47974/JDMSC-1916. URL: https://www.researchgate.net/publication/384136564_An_energy-efficient_cloud_data_center_architectural_model_for_the_national_data_center_of_Bangladesh (Accessed: 05.05.2026).

Смисловський Михайло

здобувач рівня фахової передвищої освіти,
спеціальності комп'ютерна інженерія,
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства
Науковий керівник: **Лень В. В.** викладач
циклової комісії інформаційних технологій
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

РОЗРОБКА ДРОНІВ: АПАРАТНА АРХІТЕКТУРА ТА АЛГОРИТМИ КЕРУВАННЯ

Актуальність дослідження зумовлена активним розвитком безпілотних авіаційних технологій та необхідністю створення високоточних автономних

систем керування, здатних ефективно працювати в умовах змінного зовнішнього середовища й дії дестабілізуючих факторів. Сучасні безпілотні літальні апарати широко використовуються у військовій сфері, екологічному моніторингу, геоінформаційних системах, логістиці, агропромисловості та промисловій автоматизації, що зумовлює потребу в удосконаленні алгоритмів навігації, стабілізації та автоматичного керування польотом [2, р 26].

Системи керування БПЛА базуються на математичних моделях динаміки польоту, які забезпечують створення алгоритмів стабілізації, адаптивного регулювання та компенсації впливу зовнішніх збурень. Математичне моделювання дозволяє аналізувати поведінку системи в умовах невизначеності параметрів, нелінійності процесів і змін характеристик навколишнього середовища.

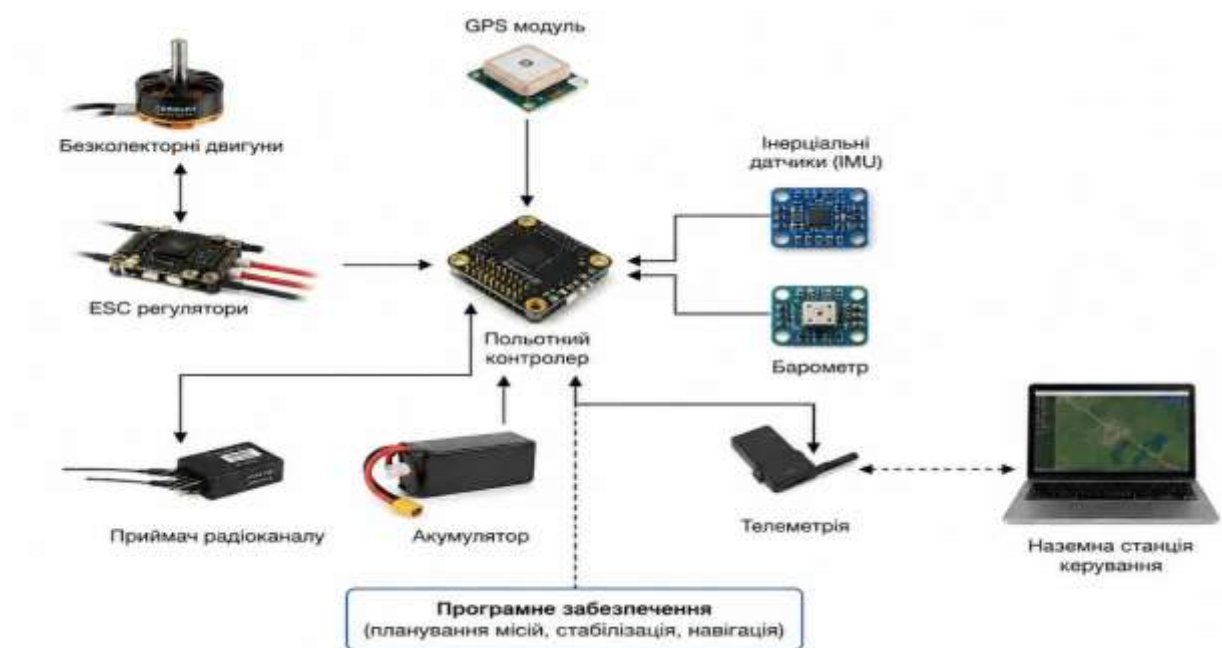

Рис. 1. Загальна архітектура апаратно-програмної системи безпілотного літального апарата.

Одним із ключових напрямів розвитку автономних безпілотних систем є інтеграція апаратних і програмних компонентів у єдину інтелектуальну архітектуру керування. До складу сучасних БПЛА входять мікроконтролери, сенсорні модулі, інерціальні навігаційні системи, GPS/GLONASS-приймачі,

цифрові регулятори та програмні засоби обробки телеметричної інформації в режимі реального часу [3].

Важливим завданням під час проєктування систем автоматичного керування є забезпечення стійкості польоту, робастності та адаптивності до зовнішніх факторів. Для цього використовуються PID-регулятори, адаптивні алгоритми, методи нечіткої логіки та предиктивного керування, які забезпечують стабільність польоту навіть за умов аеродинамічних збурень і параметричних невизначеностей. [4].

Значна увага приділяється розробці інтелектуальних алгоритмів керування. Поєднання класичних методів автоматичного регулювання з технологіями штучного інтелекту, нейромережами та машинним навчанням дозволяє реалізувати адаптивну навігацію, розпізнавання об'єктів, прогнозування траєкторії руху та прийняття рішень у реальному часі [1].

Відповідно до сучасних концепцій, архітектура БПЛА повинна будуватися за модульним принципом, що забезпечує масштабованість, модернізацію обладнання та інтеграцію нових програмних компонентів. Основними елементами системи є модуль керування польотом, навігаційна підсистема, сенсорний блок, система стабілізації, комунікаційний модуль і підсистема обробки даних.

Процес розробки систем автоматичного керування включає аналіз технічних вимог, створення математичної моделі, вибір апаратних компонентів, синтез алгоритмів керування, комп'ютерне моделювання польоту та експериментальну перевірку роботи системи. На етапі моделювання проводиться оптимізація параметрів цифрових регуляторів та оцінювання ефективності алгоритмів стабілізації [5]. Практичним прикладом автономних безпілотних систем є багатороторні квадрокоптери, які застосовуються для моніторингу територій, аерофотозйомки, дистанційного зондування, збору телеметричних даних і розвідувальних операцій. У таких системах використовуються алгоритми автоматичної стабілізації, супутникова навігація, цифрові канали передачі даних та інтелектуальні системи аналізу інформації.

Рис. 2. Структурна схема системи автоматичного керування та навігації безпілотного літального апарата.

Отже, розробка систем автоматичного керування БПЛА є важливим напрямом розвитку інформаційних та авіаційних технологій, оскільки забезпечує підвищення точності навігації, стабільності польоту, енергоефективності й автономності функціонування літальних платформ. Використання інтелектуальних алгоритмів, адаптивних систем стабілізації та сучасних методів цифрової обробки сигналів дозволяє мінімізувати навігаційні похибки та забезпечити надійну роботу БПЛА в умовах впливу зовнішніх факторів.

Список використаних джерел:

- 1 Advanced Cooperative Control Algorithms for Multi-UAV Systems / A. Kumar, P. Singh, D. Roy. arXiv, 2025. 29 p. URL: <https://arxiv.org/pdf/2502.01876.pdf> (accessed: 07.05.2026).
2. Autonomous Advanced Aerial Mobility An End-to-end Autonomy Framework for UAVs and Beyond / S. Mishra, P. Palanisamy. arXiv, 2023. 42 p. URL: <https://arxiv.org/pdf/2301.03714.pdf> (accessed: 03.05.2026).

3. Autonomous Drone Systems and Applications in Modern Aviation / M. Hassan, R. Gupta. Sensors Journal. Basel : MDPI, 2023. Vol. 23, No. 7. URL: <https://www.mdpi.com/1424-8220/23/7/3561/pdf> (accessed: 05.05.2026).

4. Intelligent Flight Control and Navigation for Unmanned Aerial Vehicles / Y. Chen, L. Wang, H. Zhou. Electronics Journal. Basel : MDPI, 2024. Vol. 13, No. 11. URL: <https://www.mdpi.com/2079-9292/13/11/2145/pdf> (accessed: 06.05.2026).

5. Vision-Based Autonomous UAV Navigation and Path Planning / R. Zhang, Y. Chen, H. Liu. arXiv, 2026. 18 p. URL: <https://arxiv.org/pdf/2410.05738.pdf> (accessed: 07.05.2026).

Стукало Микола

здобувач фахової передвищої освіти
2 курсу Академічного фахового
коледжу ОНЮА

Науковий керівник: Пучков В.О.-
аспірант кафедри інформаційних
технологій Національного
університету «Одеська юридична
академія»

ВПЛИВ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ НА РОЗВИТОК СУЧАСНОГО СУСПІЛЬСТВА

Сучасний етап розвитку суспільства відзначається активним впровадженням цифрових технологій у всі аспекти людського існування. Інтернет, соціальні мережі, мобільні додатки, хмарні сервіси та штучний інтелект [1] радикально змінюють способи комунікації, навчання, роботи і ведення бізнесу. Глобалізація разом з інформаційною революцією сприяє формуванню нового інформаційного суспільства, в якому знання та інформація постають основними ресурсами.

Цифровізація відкриває численні можливості для економічного прогресу. Наприклад, електронна комерція дозволяє компаніям виходити на міжнародну арену завдяки зменшенню витрат на фізичну інфраструктуру і логістики.

Застосування цифрових платформ поряд із онлайн-маркетингом і аналітикою даних забезпечує ефективніше взаємодію з клієнтами та допомагає прогнозувати попит в умовах посиленої конкурентоспроможності.

Автоматизація виробничих і управлінських процесів також сприяє підвищенню продуктивності праці й оптимізації використання ресурсів. У сфері освіти роль цифрових технологій набуває особливого значення; онлайн-платформи й дистанційне навчання забезпечують доступ до знань незалежно від місцезнаходження студентів - це є надзвичайно важливим у контексті війни в Україні, коли традиційні методи навчального процесу можуть бути обмежені або недоступні.

Цифрові засоби підтримують розвиток самостійності в здобутті освіти та критичного мислення щодо роботи з інформацією. Зміни торкаються також державного управління через запровадження електронних урядових сервісів які покращують прозорість діяльності органів влади , полегшуючи громадянам доступ до адміністративних послуг при цьому скорочуючи бюрократичні бар'єри.

Завдяки електронній системі можна швидко отримати довідки реєструвати бізнеси здійснювати податкове адміністрування, а також взаємодіяти зі структурами державної установ через мережеві ресурси.

Не менш важливою є роль цифр у соціальній сфері; соціальні медіа стали основним каналом зв'язку обміну думками формування громадської свідомості що супроводжується одночасно ризиками маніпуляції дезінформації .

Попри безперечну користь існують певні загрози пов'язані з залежністю від новітніх технологій проблематика кібербезпеки крадіжка персональних даних, поширення фейкової інформації, тому захист конфіденційної інформації з піклувань про формування digital literacy [2] серед населення залишається актуально питання необхідності навичок критично оцінювати джерела враховуючи правила безпечного поведіння онлайн.

Особливої уваги заслуговує трансформація трудового ринку, автоматизація може призвести до втрати окремих професії, але водночас

виникатимуть нові можливості, особливо у ІТ-сфері, цифровому маркетингу та аналітиці даних [3]. Це потребує постійнішого вдосконалювання кваліфікації співробітників та адаптацію їхнім змінам в робочому середовищі.

Отже, можна стверджувати, що цифрові технології виступають ключовим фактором сучасності вони створюють нові горизонти в економічному рості, освітній галузях, державноуправління одночасно забезпечуючи баланс між технічним прогресами.

Список використаної літератури:

1. Закон України «Про інформацію» : Закон України від 02.10.1992 № 2657-XII. URL: [Верховна Рада України](#)(дата звернення: 10.05.2026).
2. Закон України «Про захист персональних даних» : Закон України від 01.06.2010 № 2297-VI. URL: [Верховна Рада України](#) (дата звернення: 10.05.2026).
3. Manuel Castells. *The Rise of the Network Society*. Oxford : Blackwell Publishers, 2010. 597 p.
4. Don Tapscott. *Digital Economy: Promise and Peril in the Age of Networked Intelligence*. New York : McGraw-Hill, 2014. 368 p.
5. Klaus Schwab. *The Fourth Industrial Revolution*. Geneva : World Economic Forum, 2016. 172 p.

Тімовський Антон

бакалавр, 4 курс, комп'ютерна інженерія
Державного університету інформаційно-
комунікаційних технологій група

Антоненко Артем

канд. техн. наук, доцент

Національний університет біоресурсів і
природокористування України

м. Київ, Україна

СУЧАСНІ СТРАТЕГІЇ РЕЗЕРВНОГО КОПІЮВАННЯ

Актуальність резервного копіювання зумовлена зростанням кількості кібератак (зокрема програм-вимагачів), технічних збоїв та людського фактору, що призводить до втрати даних [1-6]. Впровадження надійної системи бекапів є

не технічною опцією, а обов'язковою вимогою для організацій будь-якого масштабу.

Метою роботи є систематизація підходів до організації резервного копіювання (backup) як критичного елементу забезпечення безперервності бізнес-процесів та кібербезпеки.

Аналіз існуючих рішень [7-9] дозволяє виділити три базові типи копіювання, які комбінуються залежно від стратегії.

Повне копіювання (Full Backup):

- *Характеристика*: створюється повна копія всіх вибраних даних.

- *Переваги*: максимальна швидкість відновлення (RTO – Recovery Time Objective).

- *Недоліки*: вимагає найбільше дискового простору та часу на створення.

Різницеве копіювання (Differential Backup):

- *Характеристика*: копіюються лише зміни, що відбулися з моменту останнього повного бекапу.

- *Особливість*: Обсяг даних зростає з кожним днем до моменту наступного повного копіювання.

Інкрементне копіювання (Incremental Backup):

- *Характеристика*: копіюються лише зміни з моменту останнього будь-якого бекапу (повного або інкрементного).

- *Переваги*: економія місця та мережевого трафіку.

- *Недоліки*: складніша процедура відновлення (потрібно послідовно накласти ланцюжок бекапів).

Золотим стандартом індустрії залишається правило «3-2-1», яке формулює мінімальні вимоги до надійності: 3 копії даних (основна робоча та дві резервні); 2 різних типи носіїв (наприклад, локальний SSD/HDD та хмарне сховище або стрічкова бібліотека); 1 офлайн-копія (розміщена фізично окремо від основних серверів для захисту від пожеж, крадіжок або атак вірусів-шифрувальників).

Порівняльний аналіз сховищ даних

Тип носія	Переваги	Недоліки	Рекомендоване використання
Локальний RAID-масив	Висока швидкість доступу, низька вартість гігабайта	Вразливість до фізичних загроз	Оперативне відновлення (Hot backup)
Стрічкові бібліотеки (LTO)	Довговічність (до 30 років), захист від кібератак (офлайн)	Повільний послідовний доступ	Довгостроковий архів (Cold backup)
Хмарні сервіси (BaaS)	Необмежена масштабованість, географічна віддаленість	Операційні витрати (OPEX), залежність від каналу зв'язку	Disaster Recovery (DR) сайт

Сучасні рішення для резервного копіювання [10-11] базуються на наступних технологіях, що підвищують ефективність:

- Дедуплікація даних (алгоритмічне виключення дублікатів блоків даних. Зменшує необхідний обсяг сховища у 10–30 разів без втрати інформації).
- Дедлайн-копіювання (миттєве «фотографування» стану файлової системи. Використовується перед оновленням ПЗ або критичними змінами).
- Безперервний захист даних (логування кожної зміни даних у реальному часі, що дозволяє відновити систему до стану на будь-який момент часу).

Резервні копії часто є ціллю хакерів [12], оскільки вони є «останньою лінією оборони». Обов'язковими є:

1. Шифрування (бекапи повинні зберігатися лише в зашифрованому вигляді (AES-256) як під час передачі мережею, так і на диску).
2. Ізоляція (Air Gap - фізичне від'єднання носія бекапу від мережі після завершення сеансу копіювання. Це єдиний гарантований захист від програм-вимагачів, які активно шукають і шифрують підключені резервні копії).
3. Регулярне тестування (відновлення даних з бекапу повинно відбуватися не рідше одного разу на квартал для підтвердження цілісності резервних копій).

На основі проведеного аналізу сформульовано наступні висновки: резервне копіювання є невід'ємною частиною програми інформаційної безпеки, а не просто ІТ-процедурою; архітектура за правилом «3-2-1» залишається базовим стандартом надійності, який має бути доповнений вимогами

шифрування та офлайн-копій (Air Gap); вибір методу (повний, інкрементний, різницевий) залежить від балансу між обсягом сховища (SLA по місцю) та допустимим часом простою (RTO); невиконання регулярного тестування процесу відновлення нівелює сенс створення будь-яких бекапів, оскільки створює ілюзію захищеності за наявності критичних помилок.

Список використаних джерел:

1. Лемешко А.В., Антоненко А.В., Петрик А.В. (2023) Нейроморфні системи як інструмент реалізації штучного інтелекту. Вчені записки ТНУ імені В.І. Вернадського. Серія: Технічні науки. Том 34 (73) № 3 2023, 175-183.
2. Пахомов М., Калита Антоненко А., Т., Галета В. Використання штучного інтелекту в автоматизованих системах. Вісник Хмельницького національного університету, №4, 2023 (323). 11-20.
3. Бенедіко І. В., Вічкарук А. І., Антоненко А. В., Лисенко К. В., Сижко О. Ю. (2023). Класифікації моделей застосування машинного навчання у кібербезпеці. Таврійський науковий вісник. Серія: Технічні науки, (4), 11-22.
4. Солобаєв, С. Г., Востріков, С. О., Ткаченко, О. В., Ходосов, А. О., Антоненко, А. В. & Остапенко, О. С. (2025). Використання нейронних мереж у прогнозуванні безпеки мережі. Таврійський науковий вісник. Серія: Технічні науки, (2), 3-10.
5. Лемешко А. В., Балвак А. А., Антоненко А. В., & Новіченко Є. О. (2023). Актуальні засади створення алгоритмів обробки інформації для логістичних центрів. Таврійський науковий вісник. Серія: Технічні науки, (1), 25-32.
6. Твердохліб, А. О., Коротін, Д. С., & Антоненко, А. В. (2023). Ефективність функціонування комп'ютерних систем при використанні технології блокчейн і баз даних. Таврійський науковий вісник. Серія: Технічні науки, (6), 25-36. <https://doi.org/10.32851/tnv-tech.2022.6.4>
10. Бурачинський А., Сольський Д., Твердохліб А., Антоненко, А., Мішкур У., & Зіняр Д. (2024). Аспекти застосування нейронних мереж для криптографії. Measuring And Computing Devices In Technological Processes, (4), 394–400.

11. Пахомов М., Калита Т., Антоненко А., Галета В. Використання штучного інтелекту в автоматизованих системах. Вісник Хмельницького національного університету, №4, 2023 (323). 11-20. <https://www.doi.org/10.31891/2307-5732-2023-323-4-11-20>

12. Зайцев Є.О., Березниченко В.О., Антоненко А.В., Закусило С.А. (2022). SMART засоби визначення аварійних станів у розподільних електричних мережах міст. Таврійський науковий вісник. Серія: Технічні науки, (5), 3-12.

Шевченко Тарас

здобувач ІV курсу фахової передвищої спеціальності комп'ютерна інженерія, відділення підприємництва та інформаційних технологій. Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства.

Науковий керівник: Панібратов А.І - викладач інформаційних технологій. Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства.

**СИСТЕМА ДИНАМІЧНОЇ ІДЕНТИФІКАЦІЇ ТА ПЕРЕКЛАДУ
ДОКУМЕНТІВ З ВИКОРИСТАННЯМ ТЕХНОЛОГІЇ КОМП'ЮТЕРНОГО
ЗОРУ**

У сучасних умовах розвитку інформаційних технологій постійно зростає обсяг електронних даних. Значну частину цих даних становлять текстові документи, які часто зберігаються у вигляді фотографій або сканованих копій. Це ускладнює їх подальшу обробку, редагування та переклад. У зв'язку з цим актуальним є використання технологій комп'ютерного зору та систем оптичного розпізнавання символів (OCR) для автоматизації роботи з документами [4].

Сучасні OCR-системи дозволяють автоматично отримувати текст із зображень та виконувати його подальшу обробку. За даними досліджень у сфері OCR-технологій, точність розпізнавання тексту сучасними системами може перевищувати 95 % при роботі з якісними зображеннями документів [1]. Це дає

можливість значно скоротити час обробки документів та зменшити кількість ручної роботи.

Метою роботи є аналіз підходів до створення системи динамічної ідентифікації та перекладу документів із використанням технологій комп'ютерного зору. Основним завданням системи є автоматизація процесу отримання тексту із зображення, його обробка та переклад різними мовами.

Роботу системи можна поділити на кілька основних етапів: отримання зображення документа, попередня обробка зображення, розпізнавання тексту, обробка результату та переклад тексту. Попередня обробка необхідна для покращення якості зображення, зменшення шумів та підвищення точності розпізнавання [2].

Рисунок 1 – Етапи роботи системи динамічної ідентифікації та перекладу документів

Для реалізації системи можуть використовуватись сучасні OCR-засоби, зокрема Tesseract OCR, який є одним із найпоширеніших інструментів розпізнавання тексту [2]. Для автоматичного перекладу тексту можуть застосовуватись хмарні сервіси машинного перекладу, наприклад Google Cloud Translation API [5]. Поєднання OCR-технологій і систем перекладу дозволяє створити універсальний програмний засіб для роботи з багатомовними документами.

Важливою особливістю системи є модульна структура побудови. Такий підхід дозволяє окремо реалізовувати модулі обробки зображення, розпізнавання тексту та перекладу, що спрощує модернізацію системи та її інтеграцію з іншими програмними рішеннями.

Рисунок 2 – Структура модулів системи

Для ефективної роботи системи важливим є правильний вибір технологій та інструментів реалізації. Кожен модуль системи виконує окрему функцію, що дозволяє підвищити продуктивність і спростити підтримку програмного забезпечення. OCR-модуль відповідає за розпізнавання тексту із зображення, а модуль перекладу забезпечує автоматичний переклад отриманого тексту різними мовами. Нижче наведено таблиця технологій.

Таблиця 1

Основні технології, що можуть використовуватись у системі

Технологія	Призначення
Tesseract OCR	Розпізнавання тексту із зображень
OCR	Отримання текстових даних із документів
Google Translate API	Автоматичний переклад тексту
Комп'ютерний зір	Аналіз та обробка зображень
Python	Реалізація програмної логіки системи

Використання технологій комп'ютерного зору дозволяє підвищити швидкість обробки документів, зменшити кількість помилок та спростити роботу з великими обсягами текстової інформації. Практичне значення роботи полягає у можливості створення програмної системи, яка може використовуватись у навчальних закладах, підприємствах та організаціях для автоматизованої обробки документів.

Отже, використання OCR-технологій і систем автоматичного перекладу є перспективним напрямом розвитку сучасних інформаційних систем. Поєднання комп'ютерного зору, розпізнавання тексту та машинного перекладу дозволяє автоматизувати обробку документів та підвищити ефективність роботи з інформацією.

Список використаних джерел:

1. Easyocr vs Tesseract (In-Depth OCR Features Comparison) | IronOCR. *C# Library Suite for .NET* | Iron Software. URL: https://ironsoftware.com/csharp/ocr/blog/ocr-tools/easyocr-vs-tesseract/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.05.2026).
2. Tesseract OCR – The World's Best Open Source OCR Engine. *Tesseract OCR*. URL: https://tesseractocr.org/?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.05.2026).
3. Tesseract User Manual. *tessdoc*. URL: https://tesseract-ocr.github.io/tessdoc/Home.html?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 01.05.2026).
4. Contributors to Wikimedia projects. Optical character recognition - Wikipedia. *Wikipedia, the free encyclopedia*. URL: https://en.wikipedia.org/wiki/Optical_character_recognition (дата звернення: 01.05.2026).
5. Cloud Translation documentation | Google Cloud Documentation. *Google Cloud Documentation*. URL: <https://docs.cloud.google.com/translate/docs> (дата звернення: 01.05.2026).

Яковець Всеволод

здобувач IV курсу навчання
третього (освітньо-наукового) рівня вищої
освіти спеціальності 172 – «Телекомунікації
та радіотехніка» Навчально-науковий
інститут Телекомунікацій Державного
університету інформаційно-комунікаційних
технологій

Науковий керівник: Галаган Н.В. – к.т.н.,
доцент завідувач кафедри мобільних та
відеоінформаційних технологій
Державного університету інформаційно-
комунікаційних технологій

СЕРВІС ВЗАЄМОДІЇ ЦЕНТРУ ХМАРНИХ ОБЧИСЛЕНЬ ТА ПОВІТРЯНИХ БЕЗПЛОТНИХ ПЛАТФОРМ В АЕРОКОСМІЧНІЙ МЕРЕЖІ ЗВ'ЯЗКУ В УМОВАХ НЕВИЗНАЧЕНОСТІ

Актуальність теми. У сучасних безпроводових мережах особливого значення набувають гнучкі рішення, здатні забезпечувати зв'язок у важкодоступних або тимчасово недоступних районах, де розгортання наземної інфраструктури є економічно недоцільним або технічно складним. Одним із перспективних підходів є використання безпілотних літальних апаратів (БПЛА) як повітряних базових станцій стандарту 5G для обслуговування наземних користувачів [3, с. 2]. У такій системі платформою верхнього рівня виступає HAPS (High Altitude Platform Station), що виконує функції сервісного центру керування, агрегації даних, аналітики та забезпечення кіберфізичної безпеки. Запропонована архітектура передбачає тісну взаємодію БПЛА та HAPS із розподілом функцій між рівнем доступу, транспортним рівнем та рівнем централізованого керування.

Виклад основного матеріалу. БПЛА в цій системі виконують роль рухомих базових станцій 5G, які забезпечують радіодоступ для наземних абонентів, збір телеметрії, передавання службової інформації та первинну обробку даних про стан мережі. Кожен БПЛА оснащується радіоінтерфейсом для

роботи з користувачами, навігаційними сенсорами, модулем збору телеметрії, засобами буферизації даних і комунікаційним блоком для зв'язку з HAPS. HAPS, у свою чергу, виконує роль центрального сервісу, який приймає інформацію від усіх БПЛА, аналізує її, формує керувальні рішення та забезпечує зберігання історичних даних для подальшого використання.

Передавання даних між БПЛА та HAPS організовано по двох незалежних каналах. Перший, вузькосмуговий канал в S-діапазоні, використовується для передавання телеметрії, службових повідомлень, команд керування та сигналів тривоги [2, с. 2]. Його основне призначення полягає у забезпеченні стабільного та енергоефективного обміну малими за обсягом, але критично важливими повідомленнями. Другий, LoS-канал в субтерагерцовому діапазоні з високою пропускнуою здатністю, призначений для передавання основного масиву даних – зокрема абонентського трафіку [5, с. 1-3]. Використання оптичного каналу забезпечує високу швидкість обміну даними за умови прямої видимості між вузлами, а вузькосмуговий канал відіграє роль надійного службового резерву.

Функціонування системи починається на рівні БПЛА, де відбувається збір даних від абонентів і сенсорів. БПЛА фіксує параметри роботи мережі, такі як:

- кількість активних користувачів;
- інтенсивність трафіку;
- показники якості каналу: затримка, втрати пакетів, завантаження радіоресурсів;
- власні навігаційні характеристики: координати, швидкість, висоту, курс, стан акумулятора та інші параметри технічного стану.

На рівні HAPS усі дані надходять до модуля прийому та обробки, де відбувається їхня класифікація за типами, синхронізація та подальший аналіз. Однією з ключових функцій HAPS є агрегування даних з БПЛА для оцінки стану мережі та прийняття рішень щодо оптимального розміщення повітряних базових станцій. Для цього система аналізує просторовий розподіл абонентів, рівень навантаження кожного БПЛА, якість обслуговування, показники покриття та ресурсні обмеження окремих платформ. На основі цих даних HAPS визначає

зони концентрації користувачів і формує рекомендації щодо переміщення БПЛА в положення, які забезпечують максимальне охоплення абонентів і найкращу ефективність використання мережевих ресурсів.

Окремим важливим напрямом роботи HAPS є забезпечення навігаційної безпеки та протидія спробам спуфінгу і глушіння GPS. Для цього система використовує багатокритеріальну перевірку достовірності координат, порівнюючи дані GPS із результатами інерціальної навігації, барометричних вимірювань, інформації про курс і швидкість, а також із просторовими оцінками, отриманими за допомогою AoA, як описано в [1, с. 1]. Якщо виявляються розбіжності між різними джерелами даних або аномально швидкі зміни координат, HAPS фіксує можливу спробу підміни навігаційних даних чи глушіння сигналу. У такому разі система може перевести БПЛА в режим підвищеного контролю, скоригувати довіру до GPS-вимірювань або запропонувати використання резервних навігаційних механізмів, що розглядаються в [4, с. 4]. Такий підхід підвищує стійкість системи до деструктивних впливів і забезпечує безперервність роботи мережі.

Ще однією складовою архітектури є підсистема бази даних, у якій зберігаються всі ключові записи про роботу системи. До неї надходять телеметричні дані, журнали подій, статистика абонентського трафіку, результати оцінки каналу, сигнали безпеки та рішення, прийняті HAPS. Накопичення цих даних дає змогу виконувати ретроспективний аналіз, формувати звіти, оцінювати ефективність алгоритмів оптимізації та вдосконалювати механізми керування. З огляду на це база даних є не лише сховищем, а й інструментом для навчання моделей, виявлення тенденцій і прогнозування стану мережі.

Для оператора передбачається створення інтерфейсу моніторингу, що відображає поточний стан БПЛА, якість зв'язку, рівень навантаження, карту покриття, попередження про можливі атаки та історію подій. Завдяки цьому забезпечується контроль у реальному часі та можливість оперативного втручання у випадку виникнення критичних ситуацій. Інтерфейс може бути реалізований у вигляді вебплатформи з картою розташування БПЛА, панеллю

стану каналів зв'язку, списком тривог і рекомендаціями щодо корекції просторового розміщення вузлів.

Висновки. Запропонована система взаємодії БПЛА та HAPS є багаторівневою архітектурою, у якій повітряні базові станції виконують функцію доступу для наземних абонентів, а HAPS забезпечує централізовану координацію, аналітику, безпеку та довготривале зберігання даних. Поєднання вузькосмугового каналу для службових повідомлень і високошвидкісного каналу субтерагерцового діапазону для основного трафіку дозволяє досягти балансу між надійністю та пропускнуою здатністю. Запропонований підхід створює основу для побудови адаптивних, енергоефективних і захищених телекомунікаційних систем нового покоління, здатних ефективно працювати в динамічному та потенційно небезпечному середовищі.

Список використаних джерел:

1. 5G Positioning Based on the Wideband Electromagnetic Vector Antenna / B. Sun et al. *ICL-GNSS 2021 WiP Proceedings*. June 01–03, 2021. Tampere, Finland.
2. Feasibility analysis of a HAP-LEO optical link for data relay purposes / M. Antonini et al. 2006 *IEEE Aerospace Conference*, Big Sky, MT, USA. URL: <https://doi.org/10.1109/aero.2006.1655897>.
3. QoS-Aware Downlink Paging Control for UAV-Assisted 5G-Advanced Networks with On-Demand Coverage / C. Li et al. *Drones*. 2026. Vol. 10, no. 3. P. 191. URL: <https://doi.org/10.3390/drones10030191>.
4. UAV Autonomous Navigation System Based on Air–Ground Collaboration in GPS-Denied Environments / P. Yue et al. *Drones*. 2025. Vol. 9, no. 6. P. 442. URL: <https://doi.org/10.3390/drones9060442>.
5. UxNB-Enabled Cell-Free Massive MIMO with HAPS-Assisted Sub-THz Backhauling / Abbasi O., Yanikomeroğlu H. *IEEE Transactions on Vehicular Technology*. 2024. P. 1–16. URL: <https://doi.org/10.1109/tvt.2023.3347140>.

Буцяк Руслана Миколаївна

викладач математики

ВСП «Стрийський фаховий коледж

Львівського НУП»

ОСВІТНІЙ ТЕХНОЛОГІЧНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ: STEM-НАВЧАННЯ ЯК ІНСТРУМЕНТ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Ми часто шукаємо відповіді у великих промислових об'єктах, забуваючи, що справжній фундамент держави закладається за звичайною партою. Технологічний суверенітет — це не стільки наявність власних верстатів, скільки наявність людей, чий розум налаштований на створення, а не лише на споживання. Коли ми говоримо про «інженерний генетичний код», ми маємо на увазі зміну самої природи мислення: з пасивного очікування готового іноземного рішення на активний пошук власного.

Сьогодні бути фахівцем означає не просто вміти користуватися програмою, а розуміти її архітектуру настільки глибоко, щоб у критичний момент мати змогу переписати її під власні потреби. Це і є справжня свобода — коли знання стають інструментом самозахисту та розвитку. STEM-навчання перетворює абстрактні формули на «цифрову зброю» та інженерні рішення, де кожна вивчена функція стає цеглинкою в системі національної стійкості. Ми маємо виховувати не просто виконавців, а архітекторів, які відчують себе господарями технологій, здатними проектувати складне майбутнє країни з нуля, покладаючись на власну інтелектуальну автономію.

Проблема: Якщо ми вчимо здобувачів освіти лише натискати кнопки в готових програмах, ми стаємо технологічно залежними.

Рішення: STEM-навчання (наука, технології, інженерія, математика) має стати інструментом «цифрового самозахисту».

Навчання на готових програмах створює технологічну залежність. Якщо студент вміє працювати лише в конкретному закритому софті, він прив'язаний до чужих стандартів, ліцензій та оновлень. У чому ризик? В умовах кризи (санкції, війна, економічна блокада) такі знання миттєво знецінюються і як наслідок держава втрачає здатність до автономного розвитку, перетворюючись на інтелектуальну колонію, яка чекає на "патчі" ззовні. Справжній STEM-підхід — це не про те, *як користуватися*, а про те, *як це працює*. Це перехід від експлуатації до проектування. По-перше, наука та математика дають змогу зрозуміти фізичні та логічні закони (наприклад, як розрахувати траєкторію або опір матеріалів без стороннього калькулятора). По-друге, технології та інженерія дають інструменти для втілення цих законів у залізі або коді (наприклад, створення власного контролера для БПЛА замість купівлі готового). Раніше професію здобували роками через підмайстерство. Сьогодні ігрові рушії (Unity, Unreal) та симулятори — це віртуальні майстерні. По-перше, це навчання через дію, адже студент не просто вчить фізику — він програмує поведінку металу в симуляторі. По-друге, це право на помилку, оскільки у віртуальному середовищі можна «підірвати» десять двигунів, поки не зрозумієш, як зробити один ідеальний. Це знімає страх перед технікою.

STEM-освіта сьогодні — це підготовка кадрів «подвійного призначення». Ті самі навички потрібні і в мирному, і в оборонному секторах:

- робототехніка — це і медичний протез, і автоматизована платформа для розмінування.
- математичне моделювання — це і розрахунок міцності житлового будинку, і розрахунок траєкторії захисної ракети.
- штучний інтелект — це і сортування врожаю, і розпізнавання загроз у небі.

Головний результат такого навчання — зміна мислення. Зміна мислення, про яку ми говоримо, — це перехід від моделі «людини-користувача» до моделі «людини-архітектора». У світі, де технології розвиваються швидше за підручники, головним капіталом фахівця стає не набір готових інструкцій, а здатність проектувати рішення в умовах повної невизначеності.

Висновки. Технологічна незалежність держави починається не з промислового обладнання, а з інженерного мислення фахівця. Якщо ми готуємо лише «користувачів кнопок», ми прирікаємо державу на роль інтелектуальної колонії. STEM-освіта сьогодні — це акт цифрового самозахисту, який гарантує автономність країни в умовах глобальних криз. Сучасний STEM-підхід стирає межу між цивільним та оборонним секторами. Універсальність знань — коли фахівець однаково ефективно проектує і медичний протез, і платформу для розмінування — створює мобільний кадровий резерв, здатний миттєво адаптуватися до викликів воєнного чи мирного часу.

Використання ігрових рушіїв (Unity, Unreal) трансформує процес навчання. Це дозволяє студенту отримати «досвід помилок» у безпечному середовищі, перетворюючи суху теорію на прикладне ремесло. Віртуальна симуляція знімає психологічний бар'єр перед технікою та вчить керувати складними системами через дію. Головним результатом STEM-навчання є зміна парадигми мислення. Ми готуємо не виконавців інструкцій, а творців, здатних проектувати рішення в умовах повної невизначеності. Ця інтелектуальна автономність є справжньою свободою — і для особистості, і для держави в цілому.

Список використаних джерел

1. Про схвалення Концепції розвитку природничо-математичної освіти (STEM-освіти) : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 05 серп. 2020 р. № 960-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/960-2020-p>.
2. Стратегія розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 23 лют. 2022 р. № 286-р. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/rizne/2022/23.02/Strategiya.rozvytku.vyshchoyi.osvity.2022-2032.pdf>.
3. Шваб К. Четверта промислова революція. Формуючи майбутнє / пер. з англ. Р. Корнута. Харків : Клуб Сімейного Дозвілля, 2019. 416 с.
4. STEM-освіта в умовах воєнного стану: виклики та можливості : зб. матеріалів наук.-практ. конф. / за заг. ред. Б. Байрачного. Київ : ІМЗО, 2023. 142с.

Вишневський Володимир

здобувач фахової передвищої освіти
2 курсу Академічного фахового
коледжу ОНЮА

Науковий керівник: Арабаджи В.І.-
магістр Національного університету
«Одеська юридична академія»,
викладач Академічного фахового
коледжу ОНЮА

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНО- КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Сучасна парадигма вищої та фахової передвищої освіти передбачає перехід від простого накопичення теоретичних знань до формування практичних компетентностей. Серед них ключове місце посідає професійно-комунікативна компетентність.

Незалежно від обраної спеціальності, здатність фахівця чітко артикулювати думки, вести професійну дискусію та дотримуватися норм академічної й ділової мови є визначальним фактором його конкурентоспроможності на ринку праці [4; 5]. Однак аналіз поточного стану освітнього процесу виявляє серйозну педагогічну та лінгвістичну проблему: у здобувачів освіти спостерігається зниження рівня активного словникового запасу, поширення шаблонного (кліпового) мислення та невміння логічно структурувати усне і письмове мовлення.

Традиційна репродуктивна модель навчання (завчив-переказав) більше не є ефективною, оскільки вона не стимулює розвиток мовленнєвого інтелекту. Більше того, поза увагою часто залишається невербальний компонент взаємодії, який є критично важливим для подолання психологічних і мовних бар'єрів у сучасному полікультурному середовищі [1; 2; 3]. Розв'язання цієї проблеми лежить у площині інтеграції методів прикладної лінгвістики та інноваційних педагогічних технологій. З метою підвищення рівня комунікативної культури

здобувачів освіти пропонується впровадження наступних педагогічних умов та рішень:

- Реалізація комунікативно-діяльнісного підходу.

Пропонується відійти від ізольованого вивчення мовних норм (правил граматики чи стилістики) на користь моделювання реальних професійних ситуацій. Навчальний процес має базуватися на вирішенні комунікативних завдань: публічний захист проєкту, ведення ділових переговорів, складання офіційних звернень. Це дозволяє перетворити мову з об'єкта вивчення на інструмент професійної діяльності;

- Метод лінгвістичного аналізу фахових кейсів.

Доцільно впровадити в програму гуманітарних дисциплін практику критичного аналізу професійних текстів (судових рішень, публіцистичних статей, офіційних звітів). Здобувачі освіти повинні не просто аналізувати зміст, а досліджувати мовні засоби маніпуляції, логічні хиби та стилістичні особливості тексту, що безпосередньо формує їхню аналітичну компетентність [2];

- Застосування інтерактивних технологій та педагогічної фасилітації. Традиційні лекції мають доповнюватися форматами дебатних клубів та круглих столів. Роль викладача (зокрема лінгвіста) трансформується з транслятора знань у фасилітатора, який керує дискусією, навчає правилам аргументації та екологічного ведення спору, запобігаючи використанню деструктивної лексики чи мови ворожнечі.

Висновки. Отже, формування професійно-комунікативної компетентності є комплексним педагогічним завданням, що вимагає міждисциплінарного підходу. Інтеграція лінгвістичного аналізу, комунікативно-діяльнісних методів та розуміння ролі невербальної комунікації дозволяє подолати кризу мовленнєвої культури здобувачів освіти.

Запропоновані педагогічні умови сприятимуть вихованню не лише вузькопрофільних спеціалістів, а й соціально активних особистостей, здатних до ефективної та етичної професійної комунікації.

Список використаної літератури:

1. Арабаджи В. І. Невербальна комунікація як засіб подолання мовного бар'єра при навчанні англійської мови в полікультурному середовищі = Nonverbal communication as a means of overcoming the language barrier in learning English in a multicultural environment : кваліфікаційна (магістерська) робота / В. І. Арабаджи. Одеса : НУ «ОЮА», 2025. 73 с.
2. Костів О., Сколосдра-Шепітко О. Методика викладання української мови : навчально-методичний посібник для студентів українського відділення філологічного факультету. Львів, 2018. 202 с.
3. Фіцула М. М. Педагогіка. Видання 3-тє, стереотипне : навчальний посібник / М. М. Фіцула. Київ: Академвидав, 2009. 560 с.

Вишневський Володимир

здобувач фахової передвищої освіти
2 курсу Академічного фахового
коледжу ОНЮА

**Науковий керівник: Слободенюк
Н.П.-викладач вищої категорії
Академічного фахового коледжу
ОНЮА**

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ МОВНОЇ СТІЙКОСТІ ТА КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ НА ЗАНЯТТЯХ З УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

У сучасних умовах розвитку українського суспільства статус державної мови виходить за межі суто комунікативної функції, набуваючи значення ключового фактора національної безпеки та ідентичності. Перед викладачами-словесниками у закладах фахової передвищої освіти постає завдання не лише забезпечити засвоєння здобувачами правописних норм, а й сформувати їхню мовну стійкість та свідому національно-мовну позицію. Це вимагає

впровадження методик, що базуються на засадах неперервної педагогічної освіти та новітніх лінгводидактичних підходів [2; 3].

Практика показує, що традиційна модель викладання часто призводить до психологічного бар'єра при намаганні вільно висловлювати думки українською мовою у професійному чи неформальному середовищі. Формування мовної особистості майбутнього фахівця потребує відходу від механічного зазубрювання правил до свідомого опанування мови як інструменту самореалізації. Важливою умовою цього процесу є поєднання теоретичних знань із інтенсивною практичною підготовкою [1].

Для підвищення ефективності мовної підготовки та формування комунікативної компетентності здобувачів освіти пропонується впровадження наступних підходів:

- Активізація практичної мовленнєвої діяльності.

Навчальний процес має базуватися на використанні сучасних практикумів, які пропонують завдання, максимально наближені до професійних реалій. Робота з автентичними текстами та аналіз мовних конструкцій у сучасному дискурсі допомагає студентам долати мовний інтерференційний тиск та розвивати стилістичну вправність [2].

- Метод проєктної лінгводидактики.

Замість репродуктивних вправ доцільно впроваджувати створення індивідуальних та групових проєктів: написання професійних есе, підготовку публічних виступів на актуальні суспільні теми, розробку словників професійної лексики. Це стимулює активний пошук мовних засобів та закріплює навички грамотного письма й усного мовлення [1];

- Емоційно-ціннісний компонент та культурний контекст. Використання матеріалів міжнародних педагогічно-мистецьких читань та творчої спадщини видатних педагогів дозволяє наповнити заняття української мови глибоким етичним змістом. Це сприяє вихованню мовної стійкості через усвідомлення культурної цінності мови, а не лише її функціонального призначення [3].

Окремої уваги потребує процес практичної імплементації зазначених підходів у системі фахової передвищої освіти. Формування мовної стійкості неможливе без створення психологічно безпечного, так званого «екологічного» мовного середовища на заняттях. Здобувачі освіти, які перебувають на етапі активного переходу на українську мову спілкування, часто стикаються з проблемою мовної інтерференції (використання суржику, калькування російськомовних синтаксичних конструкцій). У цьому контексті надмірно жорстка корекція помилок з боку викладача під час спонтанного усного мовлення студента може призвести до демотивації та посилення комунікативного бар'єра [1; 3].

Згідно з сучасними лінгводидактичними концепціями, викладач має трансформувати свою роль із суворого контролера на фасилітатора комунікації. Педагогічна тактика повинна передбачати толерантне ставлення до фонетичних чи лексичних огріхів на початкових етапах продукування власного висловлювання, акцентуючи увагу насамперед на змістовому наповненні та логіці побудови тексту. Наступний етап — рефлексивний аналіз, коли студенти самостійно або в мікрогрупах аналізують власні тексти, користуючись сучасними навчально-методичними комплексами та практикумами для виявлення та виправлення порушень літературної норми [2].

Не менш важливим вектором оптимізації освітнього процесу є професійна спрямованість мовної підготовки (ESP — English for Specific Purposes, адаптований до українських реалій як мова професійного спілкування). Студенти коледжу повинні усвідомлювати, що досконале володіння українською мовою — це не лише маркер загальної культури, а й жорстка вимога сучасного ринку праці. Залучення до навчального процесу текстів правової, адміністративної чи технічної тематики, моделювання ситуацій ділового спілкування (наприклад, проведення імпровізованих нарад, написання супровідних листів, розбір складних випадків офіційно-ділового стилю) дозволяє продемонструвати прикладний характер лінгвістичних знань [2]. Зміна парадигми навчання логічно вимагає і трансформації системи оцінювання. Традиційні диктанти та тести

закритого типу здатні перевірити лише рівень засвоєння орфографічних і пунктуаційних правил, проте вони не відображають реального стану комунікативної компетентності. Нагальною є потреба впровадження інструментів формуального (поточного) оцінювання. Створення мовного портфоліо здобувача освіти, взаємооцінювання (peer assessment) під час публічних виступів, оцінювання здатності вести аргументовану полеміку — ці інструменти дозволяють змістити фокус із фіксації помилок на відстеження індивідуального прогресу кожного студента [1; 3].

У комплексі такі інноваційні педагогічні рішення створюють міцний фундамент для формування неперервної мовної освіти, яка триватиме й після завершення навчання в закладі освіти.

Висновки. Отже, інтеграція класичної лінгводидактики та інноваційних практичних підходів є ключем до успішного формування комунікативної компетентності. Це дозволяє виховати сучасну мовну особистість із високим рівнем мовної стійкості, здатну до ефективного професійного спілкування та самовдосконалення.

Список використаної літератури:

1. Костів О., Сколоздра-Шепітко О. Методика викладання української мови : навчально-методичний посібник для студентів українського відділення філологічного факультету. Львів, 2018. 202 с.
2. Мамич М. В., Шевченко-Бітенська О. В. Сучасна українська мова : практикум для підготовки до аудиторних занять та самост. роботи здобувачів першого (бакалавр.) рівня вищої освіти [Електронне видання] / Нац. ун-т «Одес. юрид. академія». Одеса : Фенікс, 2024. 84 с. URL: <https://doi.org/10.32837/11300.27265> (дата звернення: 10.05.2026).
3. Неперервна педагогічна освіта XXI століття: зб. матеріалів XVI Міжнародних педагогічно-мистецьких читань пам'яті проф. О. П. Рудницької / наук. ред.: Г. І. Сотська, М. П. Вовк. Вип. 2 (14). Київ : Талком, 2019. 262 с.

Галченкова Марія

Старший викладач кафедри іноземних мов,
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9049-2082>

ВИКЛАДАЧ-ФАСИЛІТАТОР У ЦИФРОВОМУ ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ ЯК СУБ'ЄКТ ФОРМУВАННЯ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ

Сучасні загрози та виклики у секторі безпеки та оборони формують нові вимоги до підготовки майбутніх військовослужбовців, де особливу роль відіграє іншомовна комунікативна компетентність (ІКК). Майбутні офіцери повинні володіти навичками ефективної іншомовної комунікації: читати, розуміти та аналізувати оперативні документи, співпрацювати у спільних навчаннях у форматі НАТО, координувати дії під час багатонаціональних операцій. Саме ці вміння стають стратегічно важливими як на етапі навчання, так і під час виконання оперативних завдань. Разом з тим цифровізація освітнього процесу змінює традиційну модель навчання, де викладач раніше виступав єдиним джерелом знань. На зміну приходить фасилітативний підхід, в якому педагог переймає функції організатора, порадирика та консультанта, спрямовуючи до пізнавальної діяльності курсантів. Тому питання ролі викладача іноземної мови у цифровому середовищі в закладах вищої військової освіти є як науково актуальним, так і практично значущим.

Аналізуючи наукові джерела, можна зробити висновок, що ІКК має багатокомпонентну структуру, яка включає: лінгвістичну компетентність (граматичний, лексичний і фонетичний аспекти), комунікативну компетентність (стратегічний, дискурсивний і когнітивний рівні) та соціально-професійну компетентність (міжкультурні й фахові елементи). Лінгвістична компетентність – це сукупність знань і навичок для використання іноземної мови в різних комунікативних ситуаціях; комунікативна – здатність до ефективної взаємодії

вербальними й невербальними засобами; соціально-професійна – інтегральна здатність, що поєднує соціальні, культурні й професійні компоненти [3].

Стосовно підготовки майбутніх офіцерів наголошується, що комунікативна компетентність офіцера є інтегральною якістю, яка базується на знаннях, навичках, уміннях спілкування та культурних аспектах. Головними умовами для її формування є якісне організаційно-методичне забезпечення освітнього процесу та високий професійний рівень викладацького складу [1].

У сфері військово-фахового спілкування ІКК набуває унікальних рис. Особлива увага приділяється точності у використанні фахової термінології та готовності до оперативного прийняття рішень в умовах дефіциту часу. Ці фактори критично впливають на якість командної роботи під час міжнародних навчань і спільних операцій.

Роль цифрових технологій у формуванні іншомовної комунікативної компетентності (ІКК) є надзвичайно важливою. Цифровізація освітнього простору докорінно вплинула на підходи до навчання іноземних мов, інтегруючи традиційні методи з сучасними інноваційними рішеннями. Це сприяє формуванню високого рівня мовної та професійної компетентності, підтримує розвиток самостійного навчання, а також готує студентів до ефективної професійної діяльності в умовах цифрового суспільства [5 Ясногурська, Л. (2026)].

Серед ключових переваг цифрового освітнього середовища варто відзначити можливість розширення комунікативно-пізнавальної діяльності курсантів, автоматизацію контролю знань, швидке переключення між різними видами навчальної діяльності, а також доступ до автентичних матеріалів у режимі реального часу. Цифрові інструменти дозволяють створювати більш інтерактивне й студентоцентроване навчання, стимулюючи комунікацію, розвиток автономії та доступ до якісного контенту.

Окрему увагу слід приділити застосуванню штучного інтелекту в освітньому процесі. Системи на базі ШІ мають можливість надавати миттєвий зворотний зв'язок, персоналізовані навчальні модулі та симуляцію оперативних

сценаріїв. Для військової підготовки це є особливо цінним, адже поєднує традиційний формат тренувань з розширеними можливостями мовленнєвої практики [2].

Концептуальна характеристика викладача-фасилітатора передбачає зміну ролі педагога від носія знань до організатора освітнього середовища, яке сприяє самостійній побудові знань студентами. В контексті соціокультурної теорії викладач трансформується у фасилітатора складних інтерактивних ситуацій, що забезпечують адаптивне навчання залежно від потреб студентів. За стандартами ISTE 2024 він має створювати умови для автономного і творчого освітнього процесу, стимулюючи розвиток критичного мислення та глибинного аналізу інформації [4].

Отже, формування іншомовної комунікативної компетентності майбутніх офіцерів постає як комплексний і стратегічно важливий процес, зумовлений сучасними викликами у сфері безпеки та оборони. ІКК виступає не лише як складова професійної підготовки, а як ключовий інструмент ефективної взаємодії у багатонаціональному військовому середовищі. Її багатокомпонентна структура забезпечує інтеграцію мовних, комунікативних і соціально-професійних умінь, необхідних для виконання службових завдань в умовах міжнародної співпраці. Цифровізація освіти та впровадження інноваційних технологій, зокрема штучного інтелекту, суттєво розширюють можливості формування ІКК, сприяючи персоналізації навчання, підвищенню його інтерактивності та практичної спрямованості. Водночас це зумовлює трансформацію ролі викладача, який переходить від традиційної моделі транслятора знань до фасилітатора освітнього процесу, організатора навчального середовища та наставника.

Таким чином, ефективна підготовка майбутніх офіцерів у сучасних умовах потребує поєднання високоякісного методичного забезпечення, використання цифрових інструментів та реалізації фасилітативного підходу до навчання, що в сукупності забезпечує формування конкурентоспроможного, комунікативно

компетентного фахівця, здатного діяти в умовах глобалізованого безпекового простору.

Список використаних джерел:

1. Беньковська Н. Б. (2022). Педагогічна інтроспекція категорії «комунікативна компетентність» у ракурсі підготовки майбутніх офіцерів / Академічні студії. Серія «Педагогіка», (2), 31–35. <https://doi.org/10.52726/as.pedagogy/2022.2.5>
2. Бойко, І. (2024). Комунікативна компетентність в контексті сучасних освітніх стандартів та наукових досліджень / Професіоналізм педагога: теоретичні й методичні аспекти, (22), 216–230. <https://doi.org/10.31865/2414-9292.22.2024.320159>
3. Муқан Н., Горохівська Т., Ієвлев О., Чубінська Н., Кобрин В. Іншомовна комунікативна компетентність: поняттєво-категорійний дискурс. *Академічні візії*. 2023. № 15. URL: <https://academy-vision.org/index.php/av/article/view/738>
4. Ясногурська, Л. (2026). Педагогічні технології іншомовної підготовки майбутніх фахівців соціономічних спеціальностей засобами цифрових освітніх ресурсів / Наукові записки. Серія: Педагогічні науки, (222). <https://doi.org/10.36550/2415-7988-2026-1-222-125-129>

Галченкова Марія

Старший викладач кафедри іноземних мов,
Національна академія сухопутних військ
імені гетьмана Петра Сагайдачного

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-9049-2082>

РОЛЬ ВИКЛАДАЧА-ФАСИЛІТАТОРА В ФОРМУВАННІ ІНШОМОВНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ОФІЦЕРІВ ЗАСОБАМИ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ

У сучасних умовах воєнного стану, євроінтеграції та вимог стандартів НАТО (STANAG 6001) підготовка майбутніх офіцерів Збройних сил України набуває стратегічного значення. Іншомовна комунікативна компетентність (ІКК)

стає ключовою професійною компетенцією, адже вона забезпечує ефективну взаємодію під час міжнародних операцій, обміну розвідданими та оперативного управління. Традиційна модель «викладач – джерело знань» уже не відповідає вимогам цифрової трансформації освіти та швидкозмінних бойових реалій. Перехід до моделі «викладач-фасилітатор» (facilitator) передбачає створення умов для самостійного конструювання знань курсантами через активну взаємодію, рефлексію та співпрацю. Цифрові технології (LMS, AI-інструменти, віртуальні симулятори, платформи для колаборативного навчання) в цьому випадку стають сильним інструментом реалізації цієї ролі, дозволяючи моделювати професійні комунікативні ситуації в умовах обмеженого доступу до аудиторних занять.

Поняття «викладач-фасилітатор» ґрунтується на ідеях гуманістичної педагогіки, конструктивізму та андрагогіки. У військовій освіті фасилітатор – це не транслятор знань, а організатор навчального процесу, який стимулює критичне мислення, рефлексію та професійну комунікацію. ІКК майбутніх офіцерів, включає лінгвістичний, соціолінгвістичний, дискурсивний, стратегічний та культурний компоненти, що реалізуються в професійному контексті (Military English, ESP).

Цифрові технології (Zoom, Microsoft Teams, Moodle, Duolingo for Schools, AI-чатботи, VR-симулятори) забезпечують гнучкість, персоналізацію та імітацію реальних бойових комунікативних ситуацій. Дослідження підтверджують, що ІКТ підвищують мотивацію, розвивають автономію та дозволяють проводити діагностику рівня ІКК в реальному часі [2, 6].

У фасилітативній моделі викладач виконує функції:

- Мотиватора – створює психологічно безпечне середовище (зворотний зв'язок через Padlet, Mentimeter).
- Організатора колаборації – модерує групові проекти в Google Workspace або Microsoft 365 (симуляція штабних нарад, переговорів).
- Діагноста – використовує аналітику LMS для моніторингу прогресу [1].

- Ментора – супроводжує індивідуальні траєкторії через адаптивні платформи.

Перехід від «викладач – джерело» до «викладач – фасилітатор» вимагає розвитку цифрової компетентності педагога. У воєнних умовах це особливо актуально: дистанційне/змішане навчання дозволяє продовжувати підготовку навіть під час блекаутів.

Ефективними цифровими інструментами для формування ІКК є:

1. Онлайн-платформи (Moodle, Google Classroom) – для асинхронного вивчення лексики та граматики з подальшим синхронним обговоренням.
2. AI-інструменти (ChatGPT, Grammarly, ELSA Speak) – для персоналізованої практики speaking/listening та автоматизованої оцінки.
3. Віртуальна реальність – симуляція переговорів, допитів, координації з союзниками.
4. Колаборативні інструменти (Padlet, Jamboard, Flip) – для розвитку дискурсивної компетенції [5].

Експериментальні дані свідчать про зростання рівня ІКК на 25–35 % при фасилітативному підході з цифровими інструментами порівняно з традиційним викладанням [2, 3].

Отже, викладач-фасилітатор відіграє визначальну роль у формуванні ІКК майбутніх офіцерів, перетворюючи цифрові технології з технічних засобів на інструменти особистісного та професійного росту. Педагогічними умовами ефективності є суб'єкт-суб'єктна взаємодія, інтеграція цифрових інструментів у професійний контекст, постійна діагностика та рефлексія.

Список використаних джерел:

1. Грищук Ю. В. Педагогічне моделювання розвитку діагностичної компетентності викладачів іноземних мов у системі післядипломної освіти : дис. ... д-ра філос. : 011. Київ : НУОУ, 2023. 314 с.

2. Нагачевський В. Я., Семів Г. О. Forming Foreign Language Communicative Competence of Future Ukrainian Armed Forces Officers by Means of ICT // Information Technologies and Learning Tools. 2024. Vol. 99, № 1. P. 145–160.
3. Bondar N. V. Developing soft skills in future foreign language teachers through ICT // CTE Workshop Proceedings. 2024. Vol. 11. P. 52–66.
4. Мальченко М. С. Використання цифрових технологій та онлайн-платформ у методиці викладання німецької мови у ЗВО // Інноваційна педагогіка. 2025. Вип. 85. С. 133–138.
5. Bećirović S., Brdarević-Čeljo A., Delić H. The use of digital technology in foreign language learning // SN Social Sciences. 2021. Vol. 1. Art. 246.
6. Sovhar O. M. Using ICT to form foreign language communicative competence of future armed forces officers // Information Technologies and Learning Tools. 2021. Vol. 85, № 5.

Горбань Вікторія, Хомочкін Андрій

Горбань Вікторія

Вчитель біології, Smart-tasty

Приватний заклад освіти «КМДШ»

Хомочкін Андрій

Вчитель хімії, Smart-tasty

Приватний заклад освіти «КМДШ»

РЕАЛІЗАЦІЯ НАВЧАЛЬНОГО ПРЕДМЕТУ «КУЛІНАРНА МАЙСТЕРНЯ SMART-TASTY», ЯК ОДИН ІЗ ВАЖЛИВИХ СКЛАДНИКІВ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ

Сучасна освіта стає доступнішою та багатограннішою. Теоретичні знання можна отримати використовуючи сучасні технології та штучний інтелект, котрі за правильного користування та підходів здатні вирішувати численні задачі. Проте набуті теоретичні знання повинні мати також практичні спрямування, адже учні повинні вміти застосувати знання та вміння, а також опановувати нові навички та ставати самостійними на побутовому рівні, а можливо і в професійному спрямування.

Дорослішання в освітньому плані потребує значного ресурсу енергії, тому варто звернути увагу на харчування, яке завжди залишалось основним джерелом енергії протягом робочого дня та невід'ємною частиною у підтримці здоров'я організму в цілому для кожного. Останнім часом популярності набуває курс «Нутриціології та культури харчування», не лише серед вузьких кіл любителів здорового способу життя, а й серед блогерів, які популяризують такий культ в соціальних мережах. Основна категорія глядачів залишається за шкільним поколінням.

Виходячи з цього, створення такого курсу та освітньої програми є актуальним саме для сучасних підлітків, адже через процес приготування легко можна пояснити не лише «як готувати», а й «навіщо це їсти» та як працює наш організм.

Можна виокремити мету навчальної дисципліни, яка спрямована на оволодіння базовими навичками кулінарної майстерності та їх подальшого вдосконалення, ознайомлення з фізіології харчування, екологічною свідомістю та піклуванням про здоров'я.

Звичайно першочерговим завданням для кожного є освоєння кулінарної термінології та правил роботи на кухні, правила поводження з кухонними приладами, визначення їх основних характеристик та практичне закріплення базових навичок їх використання з дотриманням санітарно-гігієнічних вимог. Кожного з учнів важливо долучати до різних видів діяльності та технологічних процесів на кухні та ознайомити з особливостями технологічних процесів на виробництвах та закладах ресторанного господарства. Створення таких умов забезпечить формування та реалізації творчих підходів, самовизначення з урахуванням здібностей та уподобань учнів під час навчально-виробничого процесу. Під час вивчення дисципліни кожен з учасників навчального процесу здатен оволодіти такими компетентностями як природнича, що розкриває розуміння біохімічних процесів (робота ферментів організму) та біохімії процесів приготування їжі (ферментація, бродінні, денатурація, тощо.), піклування про здоров'я, математичну та фінансову грамотність, а також сформує культури праці та відповідальності за результат власної діяльності. Рекомендовано для реалізації навчального плану теоретичне навантаження на учнів варто знижувати і орієнтуватись на практичні заняття

Такий окремий предмет створює мотивацію у різновекторній навчальній діяльності та прояв власного потенціалу здатен спонукати подальші творчі успіхи.

Список використаних джерел:

1. Калін, А. В. (2024). Розробка інтерактивного мультимедійного комплексу «Кулінарія».
2. Кочан, І. М., Литвинович, Р. (2024). Національна кулінарія—невід’ємна частина української культури / Теорія і практика викладання української мови як іноземної, (18).
3. Дегтяренко, А. О. (2024). Формування проєктно-творчої компетентності учнів у процесі профільної підготовки (на матеріалі модуля «Кулінарія», 10 клас).

Жукова Анна

професор кафедри іноземних мов

Національна академія сухопутних військ імені
гетьмана Петра Сагайдачного м.Львів, Україна

<https://orcid.org/0000-0002-7292-1605>

ІННОВАЦІЙНІ МЕТОДИ ВИКЛАДАННЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ В ПІДГОТОВЦІ ОФІЦЕРІВ ТА АДАПТАЦІЯ ДО ВИМОГ ВІЙСЬКОВОЇ ПРОФЕСІЇ

Ключові слова: *військова англійська мова, CLIL-методологія, ESP, комунікативна компетентність, симуляційне навчання, інноваційні методи.*

Підготовка офіцерів Збройних Сил України відповідно до стандартів НАТО висуває якісно нові вимоги до рівня іншомовної комунікативної компетентності військовослужбовців. Професійна іншомовна підготовка офіцера виходить за межі загального мовного курсу й передбачає оволодіння мовою для спеціальних цілей (English for Specific Purposes, ESP) у її військовому різновиді — Military English, — що охоплює STANAG-документацію, оперативно-тактичну термінологію, протоколи радіообміну та дискурс міжнародних навчань [1]. Традиційні граматико-перекладні методи виявляються неспроможними сформувати у майбутніх офіцерів необхідний рівень спонтанної бойової

комунікації. Це зумовлює потребу в системному впровадженні інноваційних методів навчання, адаптованих до специфіки військової професійної діяльності. Метою тез є аналіз провідних інноваційних методів викладання англійської мови у закладах військової освіти та обґрунтування педагогічних умов їхньої ефективної реалізації. Концептуальну основу інноваційних підходів до навчання Military English складають: комунікативний підхід (Communicative Language Teaching, CLT), що ставить в центр навчального процесу автентичну мовленнєву взаємодію; інтегроване навчання мови та предметного змісту (Content and Language Integrated Learning, CLIL), де іноземна мова є одночасно метою й засобом засвоєння тактичного, логістичного та доктринального контенту; компетентнісно-орієнтований підхід, що передбачає формування інтегрованої іншомовної компетентності відповідно до Шкали мовної самооцінки НАТО (NATO STANAG 6001) [2]. Провідні інноваційні методи та їхню адаптацію до вимог військової підготовки систематизовано у Таблиці 1.

Таблиця 1

Інноваційні методи навчання англійської мови у підготовці офіцерів

Метод	Сутність	Приклад у військовій освіті
CLIL (Content and Language Integrated Learning)	Засвоєння тактичного змісту англійською мовою	Вивчення бойових статутів НАТО (АТР 3-21.8) мовою оригіналу
Task-Based Language Teaching (TBLT)	Виконання автентичних комунікативних завдань	Планування маршруту з командуванням позиції англійською (map exercise)
Симуляційне навчання (War Game Simulation)	Моделювання реальних оперативних ситуацій	Штабні тренування зі сценаріями міжнародних навчань (Rapid Trident, Clear Sky)
Метод кейсів (Case-Based Learning)	Аналіз автентичних військових комунікативних ситуацій	Розбір радіообміну реальних операцій; дебрифінг місій на основі SITREP-звітів
Перевернутий клас (Flipped Classroom)	Самостійне опрацювання лексики онлайн + аудиторна практика	Відеолекція з military terminology → аудиторна role-play за сценарієм NATO STANAG 6001
Gamification і військові serious games	Ігрові механіки для засвоєння лексики і процедур	Dodoc, Duolingo for Military English, VR-симулятори NATO Communications

CLIL-методологія у військовій мовній підготовці. CLIL є одним із найперспективніших підходів до навчання Military English, оскільки забезпечує одночасний розвиток мовної та фахової компетентностей. Принцип «подвійного

фокусу» (dual focus) CLIL означає, що викладач іноземних мов і викладач тактики спільно проєктують навчальні ситуації, в яких засвоєння оперативно-тактичного контенту здійснюється безпосередньо англійською мовою. Прикладами є опрацювання Operation Order (OPORD) за стандартом NATO 5-paragraph format, проведення англomовного після-дійового аналізу (After Action Review, AAR) та командно-штабних ігор у форматі LIVEX [3].

Task-Based Language Teaching в умовах військового вишу. TBLT передбачає організацію навчального процесу навколо послідовності автентичних комунікативних завдань (tasks), що відтворюють реальну службову комунікацію. У контексті підготовки офіцерів такими завданнями є: складання англomовного SITREP (Situation Report), ведення радіообміну за процедурами BATCO/STANAG 5000, брифінг командира за результатами розвідки, переговори з офіцерами зв'язку союзних підрозділів. TBLT формує в офіцерів функціональну іншомовну компетентність — здатність діяти мовою в умовах реального оперативного тиску, а не лише відтворювати засвоєні зразки [2].

Порівняльну ефективність провідних методів за ключовими педагогічними критеріями відображено у Таблиці 2.

Таблиця 2
Порівняльна ефективність інноваційних методів навчання Military English

Критерій	CLIL	TBLT	Симуляція	Case-Based	Flipped
Розвиток мовленнєвої автоматизованості	★★★	★★★★	★★★★★	★★★	★★★
Засвоєння фахової термінології (Military Vocabulary)	★★★★★	★★★	★★★★	★★★★	★★★★
Формування комунікативної впевненості	★★★	★★★★★	★★★★★	★★★★	★★★
Мотивація та залученість курсантів	★★★★	★★★★	★★★★★	★★★★	★★★
Відповідність стандарту STANAG 6001	★★★★★	★★★★	★★★★	★★★	★★★

Примітка. ★★★★★ — максимальна ефективність за критерієм; ★ — мінімальна.

Симуляційне навчання (Simulation-Based Learning, SBL) у підготовці офіцерів реалізується через командно-штабні ігри (war games), тактичні навчання на картах (map exercises, MAPEX) та польові командно-штабні

навчання (Field Training Exercises, FTX), що проводяться повністю англійською мовою. SBL активує механізм ситуативного навчання (situated learning, Lave & Wenger), забезпечуючи засвоєння мови в автентичному контексті її застосування. Дослідження засвідчують, що курсанти, які проходять англійськомовні МАРЕХ, демонструють на 34 % вищий рівень точності у вживанні оперативної термінології порівняно з контрольними групами, де та сама лексика засвоюється у традиційному аудиторному форматі [4].

Ефективна реалізація інноваційних методів навчання Military English потребує дотримання системи педагогічних умов: 1) забезпечення міждисциплінарної кооперації між кафедрами іноземних мов і тактичних дисциплін для спільного проектування CLIL-модулів; 2) відповідності навчальних матеріалів дескрипторам рівнів SLP 2/2/2/2 і SLP 3/3/3/3 шкали STANAG 6001; 3) систематичного мовного аудиту (language audit) для виявлення реальних комунікативних потреб офіцерів конкретних родів військ; 4) розвитку ШІ-асистованого зворотного зв'язку з вимови та мовленнєвої точності (Automated Pronunciation Assessment, APA) у платформах на кшталт ELSA Speak Military Edition; 5) формування у викладачів іноземних мов military awareness — базового знання оперативних процедур, статутних документів і реалій служби [5].

Впровадження інноваційних методів — CLIL, TBLT, симуляційного навчання, case-based learning та flipped classroom — у систему мовної підготовки офіцерів є стратегічним педагогічним завданням, що безпосередньо зумовлює рівень оперативної сумісності Збройних Сил України зі структурами НАТО. Аналіз засвідчив, що жоден метод сам по собі не забезпечує вичерпного формування Military English компетентності: максимальна ефективність досягається через інтегровану методичну систему, де кожен підхід виконує свою специфічну роль — від засвоєння термінологічного тезаурусу до формування автоматизованих мовленнєвих реакцій в умовах оперативного тиску. Перспективою подальших досліджень є розробка інтегрованої навчальної програми Military English на основі STANAG 6001 із вбудованими ШІ-інструментами адаптивного оцінювання.

Список використаних джерел:

1. Bojović, M. (2020). Teaching English for specific military purposes: Identifying needs and contexts. *Journal of Language and Education*, 6(1), 20–33. <https://doi.org/10.17323/jle.2020.9843>
2. Coombe, C., Troudi, S., & Al-Hamly, M. (2023). *Critical perspectives on English for military and defence purposes*. Springer. <https://doi.org/10.1007/978-3-031-14899-3>
3. Mehisto, P., Marsh, D., & Frigols, M. J. (2022). *Uncovering CLIL: Content and language integrated learning in bilingual and multilingual education* (3rd ed.). Macmillan Education.
4. Strivens, J., & Ward, R. (2021). Simulation-based language learning in military higher education: Evidence from NATO partner exercises. *English for Specific Purposes*, 64, 58–72. <https://doi.org/10.1016/j.esp.2021.06.004>
5. Willis, J., & Willis, D. (2022). *Doing task-based teaching: A practical guide for ELT teachers and teacher trainers* (2nd ed.). Oxford University Press.

Літовка-Деменіна Світлана, Родіонова Наталія

Літовка-Деменіна Світлана

к.пед.н., завідувачка бібліотеки

Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Родіонова Наталія

бібліотекар

Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

АКТУАЛЬНІ НАПРЯМИ РОБОТИ БІБЛІОТЕКИ У ПАТРІОТИЧНОМУ ВИХОВАННІ ЗДОБУВАЧІВ ОСВІТИ В УМОВАХ ВІЙНИ

Повномасштабна війна в Україні суттєво змінила роль освітніх інституцій у суспільстві. Сьогодні заклади освіти виконують не лише навчальну, а й важливу громадянську та виховну функцію. Особливого значення в цих умовах

набуває діяльність бібліотеки закладу освіти як простору формування національної свідомості, культурної пам'яті та духовної стійкості молоді.

Бібліотека перестає бути лише місцем збереження книжкового фонду. В умовах війни вона стає осередком підтримки української ідентичності, інформаційної безпеки та патріотичного виховання, яке спрямоване на утвердження любові до України, поваги до української культури, мови, історії та готовності до захисту держави. Саме бібліотеки здатні забезпечити доступ до достовірної інформації, літератури історичного та культурного змісту, документальних свідчень про сучасну російсько-українську війну.

Сучасні дослідники наголошують, що особливого значення набуває діяльність бібліотек закладів освіти, вони відіграють важливу роль у формуванні громадянської позиції молоді. Бібліотеки організовують тематичні виставки, години пам'яті, зустрічі з військовими, волонтерами, письменниками, проводять патріотичні акції, літературні читання, інформаційні години та інші заходи, спрямовані на формування національної свідомості молоді. Так, О. Шишкіна зазначає, що бібліотека є важливим середовищем формування національної свідомості учнів через художню літературу, документальні свідчення, краєзнавчі матеріали та виховні заходи. Особливий вплив мають емоційно насичені форми роботи: зустрічі з військовими, тематичні зустрічі, презентації книг про сучасну російсько-українську війну [4].

В умовах воєнного часу бібліотеки закладів освіти активно долучаються до збереження історичної пам'яті. Через книжкові виставки, інформаційні стенди, літературно-патріотичні години та краєзнавчі проєкти здобувачі освіти отримують можливість глибше усвідомити історію боротьби українського народу за незалежність.

Важливим напрямом діяльності є також популяризація сучасної української літератури та творів військової тематики. Саме через художнє слово формується емоційне сприйняття подій війни, співпереживання, усвідомлення цінності свободи та людської гідності.

Дослідники підкреслюють і значення бібліотеки як інформаційного центру. У сучасних умовах інформаційної війни одним із важливих напрямів роботи бібліотеки є інформаційна протидія дезінформації та пропаганді. Бібліотекарі допомагають студентам критично оцінювати інформацію, формують медіаграмотність та інформаційну культуру. У період війни це є важливим елементом національної безпеки, що є особливо важливим для здобувачів освіти, яка щоденно перебуває під впливом великого обсягу інформації та пропагандистських матеріалів.

Освітнянські бібліотеки також виконують важливу соціокультурну функцію. Вони організовують благодійні акції, волонтерські заходи, зустрічі з ветеранами, військовими, волонтерами, що сприяє формуванню активної громадянської позиції здобувачів освіти.

Таким чином, бібліотека закладу освіти в сучасних умовах є не лише інформаційним підрозділом, а важливим центром патріотичного виховання, духовної підтримки та консолідації молоді.

Патріотичне виховання, формування національної культури, поширення інтересу здобувачів освіти до історії рідного краю за допомогою літератури є пріоритетним напрямом в роботі бібліотеки Київського фахового коледжу туризму і готельного господарства. Поряд з незмінною та дієвою формою популяризації книги за допомогою тематичних книжкових виставок у бібліотеці впроваджують й інші форми культурно-просвітницької роботи, такі як бесіди, інформаційні години, експрес-інформації, книжкові вернісажі та калейдоскопи, літературні диліжанси, інсталяції та фотовиставки, зустрічі з сучасними авторами, культурними та громадськими діячами, військовими та волонтерами, гостьові авторські лекції, демонстрації відеоматеріалів тощо.

Особливу увагу в бібліотеці приділяють книгам про російсько-українську війну та комбатантській літературі [3], наразі, завдяки ініціативі співробітників, у фонді бібліотеки нараховується більше 120 найменувань таких книжок. Для популяризації саме цієї літератури та з метою вшанування пам'яті загиблих письменників в березні 2026 року у читальній залі бібліотеки,

разом зі 112 окремою бригадою Сил територіальної оборони ЗСУ була відкрита постійно діюча виставка «Герої нескореної країни», на якій представлені документальні хронічки російсько-української війни та комбатантська література. Окреме місце на виставці займають книги авторів, що віддали своє життя за свободу України.

Однією зі складових патріотичного виховання є також постійне долучення здобувачів освіти до благодійних ініціатив таких як національна акція «Стіл пам'яті» спільно з Благодійним фондом Іллі Грабара та Платформою пам'яті Меморіал [2], проєкт культурного десанту «Книга на фронт» та ініціатив фонду «Лелека». Це допомагає формуванню у здобувачів освіти не тільки патріотизму, а й соціальної відповідальності.

З метою надання здобувачам освіти, викладачам та співробітникам коледжу необхідних під час війни знань з психологічної підтримки та домедичної допомоги, бібліотека почала співпрацювати з соціальним проєктом відновлювальної комунікації «Як ти, брате?» [5] та громадською організацією «Психологічна підтримка та реабілітація «Вільний Вибір» [1], а також проводити тренінги з надання першої домедичної допомоги.

Ефективна діяльність бібліотеки коледжу та нові ініціативи і проєкти сприяють вихованню здобувачів освіти як свідомих громадян України, здатних до критичного мислення, відповідальності та захисту національних цінностей.

Список використаних джерел:

1. Громадська організація «Психологічна підтримка та реабілітація «Вільний Вибір». Вільний вибір. URL: <https://vvybir.org.ua/> (дата звернення: 28.04.2026).
2. Стіл пам'яті 2025. Національна акція з вшанування полеглих героїв - Memorial.UA. Memorial.UA. URL: <https://memorial.ua/memory-table-2025> (дата звернення: 28.04.2026).
3. Хархун В. Перемогти війну: комбатантська проза 2022–2023. «Критика». 2024. № 11–12. С. 2–13. URL: <https://m.krytyka.com/ua/articles/peremogty-viinu-kombatantska-proza-2022-2023> (дата звернення: 24.04.2026).

4. Шишкіна О. Роль шкільних бібліотек у патріотичному вихованні учнів. Інформаційні технології і системи в документознавчій сфері : Зб. матеріалів конф. - 2025, м. Вінниця, 11 квіт. 2025 р. 2025. С. 138–140.

5. «Як ти, брате?» – соціальний проєкт відновлювальної комунікації. Соціальний проєкт з комунікації під час війни. URL: <https://yakty.com.ua/> (дата звернення: 24.04.2026).

Острровершенко Анна

Здобувачка третього рівня вищої освіти педагогічного факультету
УДУ ім. Михайла Драгоманова

ЦИФРОВА ТРАНСФОРМАЦІЯ ОСВІТИ ЯК ЧИННИК АДАПТАЦІЇ ПРОФЕСІЙНОГО РОЗВИТКУ ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ

Цифрова трансформація освіти сьогодні виступає однією з ключових тенденцій розвитку сучасного суспільства. Активне впровадження інформаційно-комунікаційних технологій, поява нових цифрових інструментів та зміна характеру професійної діяльності зумовлюють необхідність переосмислення підходів до підготовки майбутніх фахівців. У цьому контексті освіта вже не може функціонувати в межах традиційної парадигми, а потребує гнучких, інноваційних рішень, орієнтованих на запити цифрового ринку праці [1; 10].

Варто зазначити, що проблема цифровізації освіти не є новою. Упродовж останніх років вона стала предметом численних наукових досліджень. Значна кількість публікацій присвячена питанням формування цифрової компетентності, впровадження інтерактивних технологій, використання цифрових платформ та адаптації освітнього процесу до умов дистанційного і змішаного навчання [3; 8; 12].

Водночас, попри значний обсяг наукових напрацювань, питання ефективної інтеграції цифрових технологій у професійну підготовку здобувачів

освіти залишається відкритим. Особливо це стосується сфери фахової передвищої освіти, яка має свою специфіку та орієнтацію на практичну підготовку майбутніх фахівців.

У межах цієї наукової проблеми авторкою здійснено низку досліджень, що охоплюють як теоретичні, так і практичні аспекти цифрової трансформації освіти. Зокрема, у працях увага зосереджена на обґрунтуванні сутності цифрової компетентності здобувачів освіти, визначенні її структури та ролі у професійному становленні особистості [11; 16].

Цифрова компетентність розглядається не лише як здатність користуватися цифровими інструментами, а як комплексна характеристика, що включає інформаційну грамотність, критичне мислення, комунікативні навички та здатність до ефективної діяльності в цифровому середовищі [13]. Особливу увагу приділено розвитку критичного мислення як важливої складової цифрової компетентності, адже в умовах інформаційного перенасичення здобувач освіти має вміти аналізувати, оцінювати та відбирати інформацію [14].

Важливим напрямом досліджень є використання інтерактивних технологій у навчальному процесі. Інтерактивні технології розглядаються як ефективний засіб активізації пізнавальної діяльності здобувачів освіти, підвищення їх мотивації та залученості до навчання [2; 16].

У працях авторки представлено класифікацію інтерактивних технологій, а також проаналізовано особливості їх застосування у процесі викладання фахових дисциплін [2]. Доведено, що використання інтерактивних методів сприяє розвитку комунікативних навичок, вмінню працювати в команді, приймати рішення та нести відповідальність за результат.

Окрему увагу приділено використанню цифрових освітніх платформ, які стали невід'ємною складовою сучасного освітнього процесу. Зокрема, досліджено можливості таких інструментів, як Padlet та Microsoft Teams, у контексті організації навчальної діяльності [6; 16].

Практичний досвід їх використання показав, що цифрові платформи забезпечують ефективну взаємодію між викладачем і здобувачами освіти,

сприяють організації спільної діяльності, дозволяють урізноманітнити форми подання навчального матеріалу [5].

Одним із ключових результатів досліджень є розробка авторської системи завдань для формування цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти [15]. Особливістю цієї системи є її практико-орієнтований характер.

У контексті цифрової трансформації особливої актуальності набуває питання адаптації професійного розвитку до змін на ринку праці [1]. Сучасний фахівець має бути готовим до постійного оновлення знань, освоєння нових технологій та роботи в умовах невизначеності.

Таким чином, цифрова трансформація освіти є необхідною умовою підготовки конкурентоспроможного фахівця, однак потребує подальших досліджень та системного впровадження.

Список використаних джерел:

1. Liubarets V., Kashyna G., Kachan Y., Brezetskyi S., Ostrovershenko A. Adapting professional development to the digital transformation of today's job market. *Multidisciplinary Science Journal*. 2024. Vol. 6. P. 0713.
2. Островерщенко А. Інтерактивні технології в освіті. Матеріали конференцій МЦНД. 2024. С. 555–558.
3. Mytnyk O., Ostrovershenko A. Психолого-педагогічні умови формування цифрової компетентності здобувачів вищої освіти. *Educational Scientific Space*. 2025. № 1(8). С. 83–93.
4. Ostrovershenko A. Creative technologies in the educational process. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*. 2024. P. 219–220.
5. Островерщенко А. Інтерактивні платформи для підвищення залученості студентів у дистанційному навчанні. Матеріали конференцій МЦНД. 2025. С. 229–232.
6. Островерщенко А. Інтерактивне управління інформаційним простором за допомогою Padlet в освітньому середовищі. *Фахова передвища і професійна освіта: теорія, методика, практика*. 2025.

7. Ternova O., Ostrovershenko A., Dmytriienko O. Innovative approaches to the automation of educational processes using information platforms. *Science and Technology Today*. 2025. № 4. С. 742–758.
8. Острoвершенкo А. Креативні технології в навчанні: сила групових проєктів і кейс-стаді. Матеріали конференцій МЦНД. 2024. С. 502–503.
9. Острoвершенкo А. Інноваційні методи навчання в цифрову епоху. *Collection of scientific papers «ΛΟΓΟΣ»*. 2024. С. 364–366.
10. Ostrovershenko A. Аналіз компетентностей майбутніх фахівців з підприємництва та торгівлі. *Modern engineering and innovative technologies*. 2023. С. 70–81.
11. Острoвершенкo А. Використання ІКТ на прикладі дисципліни «Організація і технологія торговельних процесів». *Multidisciplinary academic notes*. 2022.
12. Острoвершенкo А. Теоретичні засади формування цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти. *Педагогічна Академія: наукові записки*. 2025.
13. Teslenko T., Ostrovershenko A. Критичне мислення як компонент цифрової компетентності здобувачів освіти. *Educational Scientific Space*. 2025. № 1(9). С. 134–142.
14. Острoвершенкo А. Авторська система завдань для формування цифрової компетентності здобувачів фахової передвищої освіти: концепція та досвід упровадження. *SWorldJournal*. 2025. С. 78–88.
15. Ostrovershenko A. Digital transformation of the educational process in professional pre-higher education: challenges and prospects. *Collection of scientific papers «SCIENTIA»*. 2025. С. 172–175.
16. Ostrovershenko A. Opportunities of the Microsoft Teams digital educational environment for training students of professional pre-higher education. *Sworld-Us Conference proceedings*. 2025. С. 159–164.

Подуфалов Павло

викладач суспільних дисциплін

ВСП «Могилів-Подільський технологіко-
економічний фаховий коледж ВНАУ»

ЗНАЧЕННЯ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ ЯК ІНСТРУМЕНТА МОДЕРНІЗАЦІЇ СУСПІЛЬНИХ ДИСЦИПЛІН

Анотація. *Здійснено спробу викласти розуміння значення сучасних цифрових технологій в процесі модернізації суспільних дисциплін. На рівні перспектив подальшого дослідження проблеми входження інноваційних технологій навчання в освітній простір коледжів, виокремлено роботу з вивчення тих навчальних технологій, які стануть обов'язковою складовою сприйняття майбутньої професії, змінять систему викладання з банальної трансляції на проблемно-пошуковий підхід та допоможуть у формуванні цілісної, усебічно розвиненої особистості.*

Ключові слова: сучасні технології, освіта, методи викладання, навчання, інтенсивний розвиток

Постановка проблеми. Цифрові технології в освіті використовуються вже досить давно. Але серйозним поштовхом до їх масового впровадження стала пандемія COVID-19. У цей період технології перетворилися з простого доповнення до освітнього процесу в необхідність. Останніми роками відбувся стрімкий розвиток цього напрямку: з'явилися та впровадилися нові винаходи, тенденції і технології, що полегшують навчання і підвищують його ефективність. Цифровізація освітнього процесу – це широке поняття. Воно включає не тільки дистанційну освіту або роботу здобувачів з комп'ютером. Цифровізація передбачає використання інформаційних технологій на всіх рівнях: не тільки навчальному, але й організаційному (електронні щоденники, чати з науково-педагогічними працівниками).

Аналіз досліджень і публікації. Питанням цифровізації освіти в Україні та впровадження в навчальний процес новітніх технологій та методик навчання

присвячено чимало праць науковців: О.В. Гончара, І.М. Дичківської, О.А. Грищенко, І.М. Ковальчук, В.В. Петренко та інших.

Мета статті – аналіз потенціалу цифрових інструментів у процесі навчання суспільних дисциплін задля формування комунікативної та цифрової компетентностей здобувачів освіти.

Основні результати дослідження. Сьогодні неможливо уявити сучасну систему освіти без використання інформаційних технологій у процесі навчання, в тому числі із застосуванням комп'ютерної техніки і глобальних інформаційних мереж. Необхідність застосування сучасних методів викладання в коледжі з використанням новітніх інформаційних технологій продиктована зміною ролі викладача в навчальному процесі.

Основним критерієм використання інформаційних технологій є новизна, тому для педагога в інноваційному процесі важливим є визначення, в чому полягає сутність нового. З цією метою викладачі мають бути включені до інноваційної діяльності. Педагогічними інноваціями в навчальному процесі можуть бути такі, що стосуються змісту навчального матеріалу, технічних засобів, педагогічних технологій, методів.

Протягом останніх двох десятиків років, відбувається перехід від традиційного навчання до навчання на базі комп'ютерних технологій. Сучасні інформаційні технології дають змогу підвищити та вдосконалити ефективність освітнього процесу. Під час реформування освіти у вищих навчальних закладах прогресивно розробляється концепція дистанційної освіти, що передбачає розробку різноманітних технологій, у тому числі технології змішаного навчання [3, с 11].

Постійна увага підвищення якості надання освітніх послуг і впровадження сучасних інноваційних методів традиційного і інтерактивного навчання за допомогою інтерактивних методів і різних аудіо-візуальних програм (Skype, відео-конференції на базі платформи Zoom, Microsoft Teams, а також Viber, YouTube, Telegram, Instagram та ін.). У класичному варіанті навчання під час лекцій, практичних і семінарських занять основною дієвою особою є викладач,

який будує хід вивчення теми, тобто тему заняття. Для моніторингу рівня знань при класичній формі навчання використовуються такі оціночні засоби, як теоретичне опитування, тестування, рішення ситуаційних завдань, індивідуальне завдання. У викладача є тимчасові обмеження, тобто за певний час розглянути якомога більший обсяг навчального матеріалу.

Однак навіть найсучасніше технічне обладнання не може замінити на практичному занятті чи на лекції викладача. Увесь процес навчальної діяльності проходить на позитивному емоційному фоні, що забезпечує підвищення ефективності співпраці викладача та слухачів. При цьому викладач, проводячи заняття, стає не стільки джерелом інформації, скільки організатором усієї роботи, спрямовує її в потрібне русло, створює сприятливий психологічний клімат у групі, вказує на помилки. Викладач, у такому разі, повинен відігравати роль медіатора знань, який, з одного боку, сам бездоганно володіє інформаційною культурою, а з іншого, дає приклад для наслідування [1, с. 143].

В даний час завданням закладів вищої освіти є не просто підготовка фахівця, а висококваліфікованого професіонала, здатного приймати рішення швидко і адекватно в нестандартній ситуації, який здатен поєднати практичну діяльність з дослідницькою роботою, тому і виникає потреба в застосуванні сучасних методів викладання. Говорячи про нові технології викладання, розглянемо ті з них, які можуть бути використані, як самостійні елементи навчального процесу.

Скорочення загального обсягу аудиторного навантаження і розвиток навичок самостійної роботи можливе також і при використанні модульного навчання, яке найбільш доцільно використовувати при вивченні студентами дисциплін спеціалізації.

Варто відзначити, що електронні технології, які використовуються при дистанційному навчанні, діляться на три великі категорії: неінтерактивні (друковані матеріали або паперові носії, аудіо-, відео-носії), засоби комп'ютерного навчання (електронні підручники, комп'ютерне тестування і

контроль знань, новітні засоби мультимедіа), відеоконференції - розвинуті засоби телекомунікації по аудіо-каналам, відео-каналам і комп'ютерним мережам.

Високоєфективний зв'язок викладача і студента в педагогічному процесі не тільки підвищує рівень організації навчального процесу, а й більшою мірою формує комунікативні компетенції студентів. Ще одним з сучасних методів викладання з використанням інформаційних технологій є телекомунікаційні проекти – спільна навчально-пізнавальна, дослідницька, творча чи ігрова діяльність студентів, яка організована на базі комп'ютерних телекомунікацій та має спільну мету, проблему, погодження засоби та методи розв'язання проблеми, яка спрямована на те, щоб досягти певних результатів [2, с 12].

Висновки. Відповідно, глибоке вивчення тематичного матеріалу в закладі передвищої освіти диктує необхідність застосування сучасних інформаційних технологій, що дозволяють надати студентам повний і вільний контакт з великими обсягами довідкових даних, моніторинг змін змісту матеріалу відповідно до нових наукових досягнень світового масштабу.

Список використаних джерел:

1. Гончар О. В. Соціально-гуманітарні вектори педагогіки вищої школи: матеріали II Міжнародної наукової конференції. 15-16 квітня 2010 р. // ред. кол.: В. Г. Кремінь (гол. ред.) [та ін.]. Харків 2010. С.143-145.
2. Дичківська І.М. Інноваційні педагогічні технології: практикум: навч. посіб. Київ : Слово, 2013. 352 с.
3. Дистанційне навчання як сучасна освітня технологія. – [Електронний ресурс] : матеріали міжвузівського вебінару (м. Вінниця, 31 березня 2017 р.) / відп. ред. Л.Б. Ліщинська. Вінниця : ВТЕІ КНТЕУ, 2017. 102 с.

Подуфалова Ольга

викладач обліково-економічних дисциплін
ВСП «Могилів-Подільський технолого-

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНЦІЙ ФАХОВИХ МОЛОДШИХ БАКАЛАВРІВ ДО ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Анотація Досліджено сучасні підходи до формування професійних компетенцій фахівців до підприємницької діяльності. Аналіз виявив, що у наукових фахових джерелах недостатньо розглянуто особливості формування професійної компетентності студентів коледжів торговельно-економічного профілю. Виявлені протиріччя між потребою зміни наявного освітнього середовища з метою формування сучасних професійно-компетентних випускників та відсутністю означених особливостей формування професійної компетентності студентів вимагають створення необхідних передумов для цілеспрямованого впливу на формування професійної компетентності випускника професійного навчального закладу торговельно-економічного профілю. Запропоновано модель формування професійних компетенцій фахівців торговельно-економічного профілю.

Ключові слова: сучасні технології, освіта, підприємницька діяльність, професійна компетентність.

Постановка проблеми. Сьогоднішній етап розвитку економіки характеризується зростанням ролі підприємництва як ключового чинника забезпечення економічної стабільності, інноваційного розвитку та зайнятості населення. Особливого значення набуває підготовка молоді, здатної до самостійної економічної діяльності, створення власного бізнесу та ефективної адаптації до умов ринку. У цьому контексті система фахової передвищої освіти відіграє важливу роль у формуванні підприємницьких компетентностей у здобувачів освіти, зокрема фахових молодших бакалаврів.

В умовах глобалізації, цифровізації економіки та соціально-економічних викликів, з якими стикається Україна, зростає потреба у фахівцях, які не лише володіють професійними знаннями, а й здатні проявляти ініціативу, креативність, економічне мислення та готовність до підприємницького ризику.

Саме тому питання підготовки фахових молодших бакалаврів до підприємницької діяльності є актуальним і потребує наукового осмислення.

Аналіз досліджень і публікації. Сучасні підходи до підготовки фахових молодших бакалаврів до підприємницької діяльності досліджували вчені: С. Максименко, Л. Долинська, М. Корольчук, Л. Карамушка, О. Креденцер, С. Миронець В. Бодров, Л. Меркур'єва, М. Савіна, А. Сазонова та ін.

Мета статті. Визначити особливості формування професійної компетентності студентів коледжу до підприємницької діяльності та побудувати модель щодо її функціонування.

Основні результати дослідження. Підприємницька освіта розглядається як важлива складова сучасної освітньої парадигми, спрямована на формування у здобувачів освіти здатності створювати економічну цінність, приймати управлінські рішення та реалізовувати власні бізнес-ідеї. У документах Європейського Союзу підприємницька компетентність визначена однією з ключових компетентностей для навчання впродовж життя, що підтверджує її значущість для професійного та особистісного розвитку молоді. В Україні підготовка фахових молодших бакалаврів у сфері підприємництва здійснюється в межах спеціальності «Підприємництво та торгівля». Освітні програми цієї спеціальності орієнтовані на формування базових економічних знань, практичних навичок ведення господарської діяльності, а також здатності аналізувати ринкове середовище та оцінювати економічні ризики. Важливою особливістю фахової передвищої освіти є її практична спрямованість, що створює передумови для раннього залучення студентів до підприємницької діяльності.

Підготовка фахових молодших бакалаврів до підприємницької діяльності передбачає формування комплексу знань, умінь та навичок, необхідних для започаткування та ведення власної справи. Йдеться не лише про засвоєння теоретичних основ економіки, менеджменту та маркетингу, а й про розвиток підприємницького мислення, здатності до самостійного прийняття рішень та відповідальності за їх результати. Удосконалення підготовки фахових молодших

бакалаврів до підприємницької діяльності потребує комплексного підходу, який поєднує оновлення змісту освітніх програм, розвиток практичної складової навчання та підвищення кваліфікації педагогічних працівників [4, с 46]. Важливим є впровадження сучасних цифрових інструментів, що відповідають потребам цифрової економіки, а також розвиток підприємницької інфраструктури в закладах освіти. Доцільним є створення умов для реалізації студентських бізнес-ініціатив у межах освітнього процесу, що сприятиме формуванню реальних підприємницьких навичок. Партнерство з бізнес-структурами та органами місцевого самоврядування може стати ефективним інструментом підтримки молодіжного підприємництва та розвитку регіональної економіки.

Висновки. Підготовка фахових молодших бакалаврів до підприємницької діяльності є важливим чинником соціально-економічного розвитку та формування конкурентоспроможного людського капіталу. В умовах сучасних викликів саме фахова передвища освіта має потенціал забезпечити молодь необхідними знаннями, уміннями та навичками для успішної реалізації в підприємницькій сфері. Посилення практичної спрямованості навчання, розвиток підприємницьких компетентностей і підтримка молодіжних ініціатив сприятимуть формуванню активної, економічно самостійної та відповідальної особистості, здатної ефективно діяти в умовах ринкової економіки.

Список використаних джерел

1. Дієсперов В. С. Підприємництво: теорія, практика, перспективи розвитку. Київ: КНЕУ, 2021.
2. Закон України «Про фахову передвищу освіту» від 06.06.2019 № 2745-VIII.
3. Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» від 22.03.2012 № 4618-VI.
4. Савченко В. А. Формування підприємницької компетентності здобувачів освіти в умовах модернізації освітнього процесу // Професійна освіта. 2022. № 3. С. 45–50.

Антоненко Артем, Бровенко Тетяна

Антоненко Артем

канд. техн. наук, доцент Національний
університет біоресурсів і
природокористування України

Бровенко Тетяна

канд. техн. наук, доцент Національний
університет біоресурсів і
природокористування України

ВПРОВАДЖЕННЯ ПРИНЦИПІВ ESG У ХАРЧОВУ ПРОМИСЛОВІСТЬ ЧЕРЕЗ ПРИЗМУ СТАНДАРТИЗАЦІЇ

Сучасний вектор розвитку світової економіки визначається переходом до моделі сталого розвитку, де ключову роль відіграють критерії ESG (Environmental, Social, and Governance — екологія, соціальна відповідальність та корпоративне управління). Для харчової промисловості, яка має значний вплив на навколишнє середовище та безпосередньо взаємодіє з широкими верствами населення, інтеграція цих принципів є стратегічно важливою. Стандартизація стає тим фундаментом, який дозволяє трансформувати декларативні цілі сталого розвитку у чіткі, вимірювані та порівнювані показники. В умовах посилення регуляторних вимог на міжнародному ринку капіталу впровадження ESG-стандартів стає обов'язковою умовою для залучення інвестицій та забезпечення довгострокової життєздатності бізнесу [1-5].

Метою роботи є аналіз ролі інструментів стандартизації як ключового механізму інтеграції принципів ESG у діяльність підприємств харчової галузі, а також дослідження впливу цих стандартів на операційну прозорість та соціальну довіру до виробників продуктів харчування.

Системна інтеграція принципів ESG у діяльність харчових підприємств базується на переході від фрагментарних соціальних ініціатив до впровадження інтегрованих систем менеджменту, що відповідають міжнародним стандартам. Екологічний вектор (Environmental) реалізується через розгортання екологічного менеджменту за стандартом ISO 14001, який вимагає від виробника ідентифікації всіх аспектів впливу на довкілля — від викидів при спалюванні палива в печах до обсягів стічних вод. У харчовій промисловості цей напрям посилюється впровадженням стандартів енергоменеджменту ISO 50001, що дозволяє оптимізувати питомі витрати енергії на одиницю готової продукції. Важливим елементом стандартизації тут постає перехід до моделі циркулярної економіки, де стандарти серії ISO 14040 (оцінка життєвого циклу) допомагають мінімізувати відходи упаковки та харчових залишків, трансформуючи їх у вторинну сировину або енергію, що прямо впливає на екологічний рейтинг компанії.

Соціальна складова (Social) через призму стандартизації трансформується у набір конкретних зобов'язань перед персоналом, споживачами та громадами. Для харчового сектора ключовим стандартом соціальної відповідальності є SA 8000, який верифікує відсутність дискримінації, дотримання норм робочого часу та справедливую систему оплати праці. Проте унікальність галузі полягає в тому, що соціальна відповідальність нерозривно пов'язана з безпечністю продукту. Впровадження схеми сертифікації FSSC 22000 або стандарту ISO 22000 виступає гарантією захисту здоров'я населення. Крім того, сучасні стандартизаційні підходи включають розвиток «культури харчової безпеки», де етична поведінка кожного працівника на лінії стає вимірюваним параметром соціальної стійкості бізнесу. Це дозволяє компаніям уникати масових відкликів продукції, що є одним із головних соціальних ризиків у галузі.

Компонент корпоративного управління (Governance) забезпечується впровадженням стандартів прозорості та комплаєнсу, які мінімізують корупційні ризики та забезпечують етичну поведінку в ланцюгах постачання. Використання стандарту ISO 37001 (системи антикорупційного менеджменту) та ISO 31000 (менеджмент ризиків) створює каркас для прийняття зважених управлінських

рішень, що базуються на даних, а не на суб'єктивних чинниках. Особливого значення набуває стандартизація нефінансової звітності за вимогами Global Reporting Initiative (GRI) або Sustainability Accounting Standards Board (SASB). Це дозволяє підприємству перетворити свої досягнення в екологічній та соціальній сферах на уніфіковані звіти, які є зрозумілими для міжнародних інвесторів, аудиторів та банківських установ. Таким чином, через інструменти стандартизації принципи ESG стають частиною операційної ДНК підприємства, забезпечуючи йому високу репутаційну стабільність та доступ до дешевого капіталу в умовах глобального ринку. Інтеграція принципів ESG у харчову промисловість неможлива без використання інструментів міжнародної стандартизації, які забезпечують методологічну базу для сталих змін. Впровадження інтегрованих систем менеджменту дозволяє підприємствам одночасно оптимізувати використання природних ресурсів, покращити соціальний клімат та підвищити якість корпоративного управління. Стандартизація стає головним драйвером трансформації харчової галузі, забезпечуючи її конкурентоспроможність у новій економічній реальності, де сталий розвиток є головною передумовою ринкового лідерства.

Список використаних джерел:

- 1 Акредитація і перспективи впровадження системи НАССР у виробництві харчової продукції / А. Антоненко та ін. *Measuring and Computing Devices in Technological Processes*. 2024. № 1. С. 111–116. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-77-16>
2. Аудит і контроль якості харчових продуктів у країнах ЄС та світу / А. Антоненко та ін. *Measuring and Computing Devices in Technological Processes*. 2024. № 4. С. 18–22. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-80-2>
3. Криворучко, М., Антоненко, А., Ратушенко, А., & Горкун, А. (2025). Аудит і проектування сервісно-виробничого процесу комплексного закладу ресторанного господарства. *Herald of Khmelnytskyi National University. Technical Sciences*, 359(6.2), 407-412. <https://doi.org/10.31891/2307-5732-2025-359-129>
4. Ратушенко, А., Криворучко, М., Антоненко, А., & Горкун, А. . (2025). Проектування виробничої програми та аудит будівництва закладу ресторанного

господарства. Herald of Khmelnytskyi National University. Technical Sciences, 357(5.2), 193-200. <https://doi.org/10.31891/2307-5732-2025-357-84>

5. Аудит і метрологічні засоби оцінення якості харчової продукції на виробництві / А. Антоненко та ін. Measuring and Computing Devices in Technological Processes. 2025. № 1. С. 456–460. URL: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2025-81-57>

Антоненк Артем, Толлок Галина

Антоненко Артем

канд. техн. наук, доцент Національний
університет біоресурсів і
природокористування України

Толлок Галина

канд. техн. наук, доцент Національний
університет біоресурсів і
природокористування України

СЕРТИФІКАЦІЯ CARBON FOOTPRINT ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ ЯК КОНКУРЕНТНА ПЕРЕВАГА

У сучасних умовах глобальних кліматичних змін та реалізації стратегії Європейського зеленого курсу питання екологічної відповідальності бізнесу переходять з площини добровільних ініціатив у категорію критичних чинників ринкової стійкості. Харчова промисловість є одним із найбільших джерел викидів парникових газів, що зумовлює прискіпливу увагу регуляторів та споживачів до екологічного профілю продуктів харчування. Впровадження сертифікації вуглецевого сліду стає не лише інструментом екологічного моніторингу, а й стратегічним активом, що дозволяє українським виробникам інтегруватися у європейські ланцюги доданої вартості та відповідати новим вимогам транскордонного вуглецевого коригування [1-6].

Метою роботи є обґрунтування ролі сертифікації вуглецевого сліду як інструменту підвищення конкурентоспроможності підприємств харчової галузі на внутрішньому та зовнішньому ринках, а також аналіз механізмів впливу екологічного маркування на споживчу лояльність та операційну ефективність.

Концепція вуглецевого сліду (Carbon Footprint) у харчовій індустрії базується на методології оцінки життєвого циклу (LCA), що охоплює всі стадії трансформації продукту: від землекористування та внесення добрив до переробки, пакування, дистрибуції та кінцевої утилізації залишків. Процес сертифікації за міжнародними стандартами, такими як ISO 14067 або PAS 2050, вимагає від підприємства побудови детальної карти потоків енергії та матеріалів. Це дозволяє перевести абстрактні екологічні зобов'язання у конкретні цифрові показники еквіваленту діоксиду вуглецю (CO₂-eq) на одиницю продукції. Такий аналітичний підхід виявляє приховані неефективності, де надмірне споживання ресурсів безпосередньо корелює з високим рівнем викидів, створюючи базу для стратегічного енергоменеджменту.

Центральним механізмом формування конкурентної переваги через сертифікацію є радикальне підвищення прозорості ланцюга постачання. На сучасному ринку, де спостерігається криза довіри до загальних екологічних гасел, верифіковане маркування виступає як надійний інструмент демаркації від «грінвошингу». Сертифікований показник вуглецевого сліду стає зрозумілим для споживача індикатором якості, що дозволяє продукту зайняти нішу у преміальному сегменті етичного споживання. Крім того, наявність сертифіката суттєво спрощує взаємодію з фінансовими інституціями, оскільки міжнародні банки дедалі частіше використовують показники декарбонізації як критерії для надання пільгового «зеленого» фінансування та оцінки ESG-ризиків компанії.

Окрему увагу слід приділити ролі сертифікації у подоланні технічних бар'єрів у міжнародній торгівлі. Впровадження Європейським Союзом механізму прикордонного вуглецевого коригування (CBAM) фактично перетворює низький вуглецевий слід на економічну перевагу, оскільки сертифіковані виробники отримують можливість уникати додаткових митних нарахувань або проходити спрощені процедури митного очищення. Таким чином, інвестиції у сертифікацію та відповідні низьковуглецеві технології трансформуються з витратної частини бюджету у капіталізацію бренду. Це створює замкнений цикл ефективності: зменшення екологічного впливу веде до оптимізації витрат, що, своєю чергою,

підвищує інвестиційну привабливість підприємства та зміцнює його позиції у глобальній конкурентній боротьбі.

Сертифікація вуглецевого сліду харчових продуктів є дієвим механізмом стратегічного позиціонування компанії в умовах низьковуглецевої економіки. Вона забезпечує подвійний ефект: посилює бренд за рахунок прозорості та екологічної репутації, а також стимулює технологічну модернізацію підприємства. У перспективі наявність верифікованих показників викидів стане обов'язковою умовою для міжнародної торгівлі, тому раннє впровадження таких стандартів створює суттєвий часовий та ринковий пріоритет для вітчизняних виробників харчової продукції.

Список використаних джерел

1 Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»: Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-vp> (дата звернення: 25.04.2026).

2 Аудит і контроль якості харчових продуктів у країнах ЄС та світу / А. Антоненко та ін. Measuring and Computing Devices in Technological Processes. 2024. № 4. С. 18–22. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-80-2>

3 Аудит і метрологічні засоби оцінення якості харчової продукції на виробництві / А. Антоненко та ін. Measuring and Computing Devices in Technological Processes. 2025. № 1. С. 456–460. URL: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2025-81-57>

4 Криворучко, М., Антоненко, А., Ратушенко, А., & Горкун, А. (2025). Аудит і проектування сервісно-виробничого процесу комплексного закладу ресторанного господарства. Herald of Khmelnytskyi National University. Technical Sciences, 359(6.2), 407-412. <https://doi.org/10.31891/2307-5732-2025-359-129>

5 Акредитація і перспективи впровадження системи НАССР у виробництві харчової продукції / А. Антоненко та ін. Measuring and Computing Devices in Technological Processes. 2024. № 1. С. 111–116. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-77-16>

6 Ратушенко, А., Криворучко, М., Антоненко, А., & Горкун, А. (2025). Проектування виробничої програми та аудит будівництва закладу ресторанного господарства. Herald of Khmelnytskyi National University. Technical Sciences, 357(5.2), 193-200. <https://doi.org/10.31891/2307-5732-2025-357-84>

Антоненко Артем, Тонтих Олексій

Антоненко Артем

канд. техн. наук, доцент Національний
університет біоресурсів і
природокористування України

Тонких Олексій

канд. екон. наук, доцент Київський
національний університет технологій та
дизайну

ВПРОВАДЖЕННЯ BLOCKCHAIN ДЛЯ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПОВНОЇ ПРОСТЕЖУВАНOSTІ (TRACEABILITY) У ХАРЧОВОМУ ЛАНЦЮЗІ

Забезпечення надійної простежуваності харчової продукції «від поля до столу» є фундаментальною вимогою сучасних стандартів безпечності, таких як ISO 22000 та HACCP. Однак традиційні паперові або локальні цифрові системи обліку часто виявляються вразливими до фальсифікацій, людських помилок та розривів у передачі даних між різними учасниками ланцюга постачання. Впровадження технології Blockchain (блокчейн) створює принципово нову модель довіри, де кожен етап руху продукту фіксується у децентралізованому реєстрі, що не підлягає зміні. Це стає критично важливим в умовах глобалізації ринків, коли швидкість ідентифікації та відкликання небезпечної партії товару безпосередньо впливає на здоров'я споживачів та репутаційну стабільність брендів [1-5].

Метою роботи є аналіз технологічних переваг та практичних аспектів інтеграції блокчейн-платформ у системи простежуваності харчових підприємств, а також оцінка впливу цієї технології на прозорість сертифікаційних процесів та довіру кінцевого споживача.

Технічна реалізація повної простежуваності на базі блокчейну базується на створенні децентралізованої екосистеми, де кожен учасник ланцюга постачання — від фермерського господарства до ритейлера — володіє власним вузлом (нодою) мережі. На відміну від традиційних реляційних баз даних, де інформація може бути змінена адміністратором, архітектура блокчейну використовує алгоритми консенсусу та криптографічне хешування для зв'язування блоків даних. Кожна операція з продуктом, чи то внесення добрив, забій худоби або термічна обробка на заводі, генерує унікальний цифровий відбиток. Це створює "єдине джерело істини", яке дозволяє аудиторам та контролюючим органам у будь-який момент часу отримати доступ до незмінної хронології подій, що виключає можливість підміни дати виробництва або маніпуляцій зі складом інгредієнтів. Ключовим інструментом автоматизації контролю безпечності в цій системі виступають смарт-контракти — програмні алгоритми, що самовиконуються при настанні певних умов. У контексті стандартів НАССР смарт-контракти можуть бути запрограмовані на автоматичне відхилення партії товару, якщо дані від датчиків IoT (Internet of Things) фіксують порушення критичних меж. Якщо під час транспортування швидкопсувної продукції температура в рефрижераторі перевищила встановлений поріг, смарт-контракт миттєво змінює статус партії на «небезпечна» у загальному реєстрі. Це робить фізично неможливим прийняття такої продукції на склад ритейлера, оскільки система обліку останнього синхронізована з блокчейном. Такий підхід мінімізує вплив людського чинника та переводить контроль безпечності з площини вибіркового перевірочного у режим реального часу. Інтеграція блокчейну з фізичним світом здійснюється через технології автоматичної ідентифікації, такі як RFID-мітки, NFC-чіпи або захищені QR-коди. Кожна одиниця пакування отримує унікальний цифровий двійник (Digital Twin), який акумулює дані про проходження всіх етапів переробки та логістики. Для підприємств харчової промисловості це відкриває шлях до "прецизійної простежуваності": у разі виявлення бактеріологічного забруднення компанія може за лічені секунди ідентифікувати не просто бренд чи артикул, а конкретну зміну, лінію

виробництва та постачальника сировини, з якої було виготовлено саме цю одиницю товару. Це радикально знижує обсяги відкликання продукції, рятуючи бізнес від надмірних фінансових втрат, а споживача — від ризиків отруєння. Блокчейн стає технологічним фундаментом для побудови радикально прозорого ринку, де автентичність сертифікатів ISO або Organic підтверджується не лише паперовим документом, а кожним записаним кроком у цифровому ланцюзі.

Впровадження технології блокчейн є революційним кроком у розвитку систем простежуваності харчових продуктів. Вона забезпечує абсолютну достовірність даних, високу швидкість реагування на ризики та новий формат взаємодії зі споживачем. Хоча технологія потребує значних інвестицій у цифрову інфраструктуру, вона створює стійку конкурентну перевагу, мінімізуючи втрати від відкликання продукції та формуючи фундамент для повної цифровізації сертифікаційних процесів у харчовій індустрії.

Список використаних джерел

1 Аудит і метрологічні засоби оцінення якості харчової продукції на виробництві / А. Антоненко та ін. *Measuring and Computing Devices in Technological Processes*. 2025. № 1. С. 456–460. URL:<https://doi.org/10.31891/2219-9365-2025-81-57>

2 Криворучко, М., Антоненко, А., Ратушенко, А., & Горкун, А. (2025). Аудит і проектування сервісно-виробничого процесу комплексного закладу ресторанного господарства. *Herald of Khmelnytskyi National University. Technical Sciences*, 359(6.2), 407-412. <https://doi.org/10.31891/2307-5732-2025-359-129>

3 Аудит і контроль якості харчових продуктів у країнах ЄС та світу / А. Антоненко та ін. *Measuring and Computing Devices in Technological Processes*. 2024. № 4. С. 18–22. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-80-2>

4 Акредитація і перспективи впровадження системи НАССР у виробництві харчової продукції / А. Антоненко та ін. *Measuring and Computing Devices in Technological Processes*. 2024. № 1. С. 111–116. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-77-16>

5 Ратушенко, А., Криворучко, М., Антоненко, А., & Горкун, А. . (2025).
Проектування виробничої програми та аудит будівництва закладу ресторанного
господарства. Herald of Khmelnytskyi National University. Technical Sciences,
357(5.2), 193-200. <https://doi.org/10.31891/2307-5732-2025-357-84>

Баджелідзе Еліза

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 181 «Харчові технології» факультету технологій та бізнесу Державного торговельно-економічного університету
Науковий керівник: Серенко А. А. – доктор філософії (PhD) із харчових технологій, старший викладач кафедри ресторанних і крафтових технологій Державного торговельно-економічного університету

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ГІДРОЛАТИВ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ У ТЕХНОЛОГІЇ НАПОЇВ

Сучасний розвиток галузі ресторанного господарства характеризується активним пошуком натуральних інгредієнтів, здатних забезпечувати не лише привабливі органолептичні властивості продукції, а й підвищену біологічну цінність. У зв'язку зі зростанням популярності концепції здорового харчування особливого значення набуває використання рослинної сировини та продуктів її перероблення у технології функціональних напоїв. За даними міжнародних аналітичних досліджень, світовий ринок функціональних напоїв щороку зростає на 7...9 %, а частка продукції з натуральними рослинними компонентами вже перевищує 40% ринку wellness-drinks. Одним із перспективних напрямів є застосування гідролатів, які останніми роками активно використовуються у харчовій промисловості, крафтовому виробництві та сучасній гастрономії.

Гідролати являють собою ароматичні водні дистиляти, які утворюються у процесі парової або водно-парової дистиляції рослинної сировини під час отримання ефірних олій. До їх складу входять водорозчинні біологічно активні компоненти рослин – фенольні сполуки, органічні кислоти, терпени, флавоноїди, антиоксиданти та леткі ароматичні речовини. На відміну від ефірних олій, концентрація активних компонентів у гідролатах є значно нижчою і зазвичай

становить 0,02...0,2 %, що робить їх більш безпечними для використання у технології харчових продуктів і напоїв.

Особливий інтерес у сучасних харчових технологіях викликають гідролати м'яти, меліси, лаванди, троянди, ромашки, шавлії, розмарину та цитрусових. Вони характеризуються вираженими смако-ароматичними властивостями та містять значну кількість біологічно активних речовин.

Наприклад, гідролат м'яти містить до 35...45 % ментолу серед летких ароматичних компонентів, а гідролат лаванди – до 30% ліналоолу та близько 25% ліналілацетату. Гідролат троянди характеризується вмістом фенілетилового спирту на рівні 40...60 %, що забезпечує виражений квітковий аромат продукції.

Однією з головних переваг використання гідролатів у технології напоїв є можливість створення натурального смако-ароматичного профілю без застосування синтетичних ароматизаторів. За результатами органолептичних досліджень, використання 3...7 % гідролатів у рецептурі безалкогольних напоїв дозволяє підвищити інтенсивність аромату на 25...40 % порівняно з традиційними ароматичними композиціями.

Важливим аспектом є функціональна цінність гідролатів. Завдяки наявності фенольних сполук та антиоксидантів вони можуть проявляти антиоксидантні, тонізуючі та легкі антимікробні властивості. За даними сучасних досліджень, рослинні гідролати містять від 50 до 300 мг/дм³ фенольних сполук залежно від виду рослинної сировини та технології отримання. Наприклад, антиоксидантна активність гідролату розмарину може досягати 65...70 % за методом DPPH, а гідролат шавлії містить до 180 мг/дм³ поліфенолів.

У технології напоїв гідролати можуть використовуватись як самостійний компонент або у складі комбінованих рослинних композицій. Їх додають до функціональних напоїв, лимонадів, тоніків, чаїв, cold brew, kombucha та wellness-коктелів.

Практичні дослідження показують, що оптимальна концентрація гідролатів у рецептурі напоїв становить 2...10 % залежно від виду сировини та бажаної інтенсивності смаку й аромату. Використання цитрусових та квіткових

гідролатів дозволяє знизити кількість цукру у рецептурі на 15...20% без зміни органолептичних показників готового продукту.

Науковий інтерес також становить використання гідролатів як натуральних консервувальних компонентів. Деякі види гідролатів, зокрема розмариновий, шавлієвий та чебрецевий, проявляють помірну антимікробну активність щодо окремих видів мікроорганізмів. За результатами мікробіологічних досліджень, використання 5 % розмаринового гідролату у складі напоїв дозволяє зменшити ріст дріжджів і пліснявих грибів на 20...35 % під час зберігання.

У сучасній ресторанній індустрії гідролати активно використовують у виробництві напоїв. Вони дозволяють створювати авторські коктейлі, лимонади та гастрономічні напої з унікальними смаковими поєднаннями. Особливої популярності набувають квіткові та трав'яні гідролати, які використовуються для формування складних ароматичних композицій у міксології.

Таким чином, використання гідролатів у технології напоїв є перспективним напрямом сучасних харчових технологій та ресторанного господарства. Їх застосування дозволяє створювати продукцію з натуральним складом, високими органолептичними характеристиками та функціональними властивостями.

Поєднання біологічної цінності, природного походження та широких технологічних можливостей робить гідролати перспективними інгредієнтами для розроблення інноваційних wellness-напоїв і крафтової продукції оздоровчого призначення.

Список використаних джерел

1 Грушецький Р., Гріненко І., & Хомічак Л. (2023). Перспективна рослинна сировина для нових ферментованих напоїв. Ресторанний і готельний консалтинг. Інновації, 6(1), 50–66.

2 Фролова Н. Е. Актуальність і шляхи перероблення вітчизняної ефіро-олійної сировини в харчові ароматизатори / Н. Е. Фролова, А. І. Українець, І. М. Силка, К. А. Науменко, Н. В. Чепель. Наукові праці Національного університету харчових технологій. 2017. Т. 23, № 5(2). С. 220-228.

Бірюкова Олександра

доктор філософії (PhD) з педагогіки,
спеціаліст вищої категорії, викладач-
методист, завідувач відділення
бакалаврату Київського фахового
коледжу туризму та готельного
господарства

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ТА БЕЗПЕЧНОСТІ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: РОЛЬ СИСТЕМИ НАССР

В умовах воєнного стану в Україні питання забезпечення населення якісними та безпечними харчовими продуктами набуває особливої значущості. Порухення логістичних ланцюгів, нестабільність енергопостачання, обмежений доступ до сировини та ускладнення контролю виробничих процесів створюють додаткові ризики для харчової безпеки. За таких умов впровадження ефективних систем управління якістю стає критично необхідним. Однією з найрезультативніших є система Hazard Analysis and Critical Control Points (НАССР), яка дозволяє ідентифікувати, оцінювати та контролювати небезпечні фактори на всіх етапах виробництва харчових продуктів [1].

Система НАССР базується на превентивному підході до управління ризиками, що передбачає визначення критичних контрольних точок (ККТ) у технологічному процесі та встановлення заходів їх контролю. У воєнний період значення системи НАССР зростає, оскільки збільшується ймовірність виникнення небезпечних факторів — біологічних, хімічних та фізичних.

До основних викликів, що впливають на якість харчових продуктів, належать:

- перебої у постачанні сировини та використання альтернативних інгредієнтів;
- порушення температурних режимів зберігання та транспортування;
- зниження рівня виробничого контролю;

- кадровий дефіцит кваліфікованих спеціалістів.

У цих умовах система НАССР дозволяє своєчасно ідентифікувати критичні ризики, забезпечити контроль на ключових етапах виробництва. Мінімізувати ймовірність виробництва небезпечної продукції та підтримувати стабільний рівень якості навіть в умовах обмежених ресурсів.

Важливим аспектом є інтеграція НАССР із міжнародними стандартами, зокрема ISO 22000, що сприяє підвищенню довіри споживачів та розширенню експортних можливостей підприємств [3].

Аналіз діяльності підприємств, що впровадили систему НАССР, свідчить про їхню вищу стійкість до кризових умов. Такі підприємства оперативніше реагують на зміни в постачанні, більш ефективно здійснюють контроль виробничих процесів і зменшують ймовірність виникнення небезпечних ситуацій. Впровадження системи НАССР забезпечує чітке визначення та контроль критичних контрольних точок (ККТ) [2].

Водночас існує низка проблем, зокрема недостатній рівень впровадження системи на малих підприємствах, обмеженість ресурсів для здійснення повноцінного контролю, а також потреба в адаптації процедур НАССР до умов воєнного часу.

Система НАССР є ефективним інструментом забезпечення якості та безпечності харчових продуктів в умовах воєнного стану. Її впровадження дозволяє мінімізувати ризики, забезпечити контроль виробничих процесів та підвищити стійкість підприємств до зовнішніх викликів. Подальший розвиток системи потребує адаптації до кризових умов, підвищення рівня підготовки персоналу та державної підтримки підприємств харчової галузі.

Список використаних джерел

1 Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» : Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-вр> (дата звернення: 25.04.2026).

2 Codex Alimentarius Commission. General Principles of Food Hygiene. Codex Alimentarius Code of Practice, No. CXC 1-1969. Rome: FAO; WHO, 2023.

З Валько, М. І., Стоянова, О. В., Зубкова, К. В., Мамай, О. І., & Яковенко, Т. О. (2024). ОСОБЛИВОСТІ ВПРОВАДЖЕННЯ СИСТЕМИ ЯКОСТІ НАССР У ДІЯЛЬНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВ ХАРЧОВОЇ ПРОМИСЛОВОСТІ. *Таврійський науковий вісник. Серія: Технічні науки*, (4), 203-214. <https://doi.org/10.32782/tnv-tech.2024.4.20>

Бреславець Єва, Михайлик Віталій

Бреславець Єва

1 курс, 8а група спеціальність Готельно-ресторанна справа, Державний торговельно-економічний університет

Михайлик Віталій

канд. техн. наук, старший викладач
Державний торговельно-економічний університет

НОВІТНІ ТЕХНОЛОГІЇ ТА ЯКІСТЬ СОЛОДКИХ СТРАВ ПІДВИЩЕНОЇ ХАРЧОВОЇ ЦІННОСТІ

Структура харчування населення України нині не відповідає сучасним принципам збалансованого харчування і практичної дієтології. У раціоні населення багато хлібобулочних виробів, картоплі та мало основних джерел повноцінного харчового білка (м'ясних, рибних і молочних продуктів), клітковини, мікронутрієнтів (овочі, фрукти, горіхи, рослинні олії).

Збалансоване харчування - один із фундаментальних факторів, що підтримують здоров'я і настрої людини протягом усього життя. За даними вітчизняних фізіологів здоров'я на 40-45% залежить від харчування. Правильне здорове харчування сприяє росту і розвитку організму, забезпечує нормальний фізичний і психічний розвиток дітей, підвищує імунітет і захищає від несприятливої екологічної ситуації, що оточує нас сьогодні [1].

Серед хвороб та порушень в організмі людини, обумовлених неправильним харчуванням, можна назвати хвороби серця, інсульти, високий артеріальний тиск, ожиріння, карієс. У дітей європейського регіону, які не отримують якісного харчування, головними проблемами є послаблення росту,

слабкі та середні форми анемії. Політика в галузі харчових продуктів, харчування та здоров'я може внести значний вклад в запобігання передчасної смерті та захворюваності.

Тому особлива роль у збалансованому харчуванні населення приділяється створенню принципово нових, збалансованих за есенційними нутрієнтами харчових продуктів з використанням функціональних інгредієнтів. А впровадження новітніх технологій в області харчування людей дає змогу розширити раціон харчування, який збагачений важливим нутрієнтами та наблизити його до збалансованого. В технології солодких страв перспективним є використання природних сировинних ресурсів.

Значну частку у харчуванні займають солодкі страви. Солодкі страви виготовлені з натуральної сировини містять вітаміни, мінеральні речовини необхідні для нормального розвитку як дитини так і дорослого.

Метою роботи є наукове обґрунтування і розроблення технології солодких страв на основі апіпродуктів та насіння бад'яну та дослідження їх якості.

Об'єкт дослідження – технологія солодких страв з використанням апіпродуктів та насіння бад'яну підвищеної харчової цінності.

Предмет дослідження – квітковий пилок (ТУ У 15.8 -32062796-012:2008), насіння бад'яну, напій «Прикарпатський».

До апіпродуктів належать: мед, пилок квітковий (обніжжя), віск, прополіс, маточне молочко, бджолиний хліб (перга), гомогенат трутневих личинок, продукти життєдіяльності воскової молі.

Використання апіпродуктів при виробництві дієтичних добавок та харчових продуктів функціонального призначення дозволяє забезпечити організм необхідними для його життєдіяльності добре збалансованими в кількісному та якісному співвідношенні компонентами: вітамінами, ферментами, білками, ліпідами, макро- та мікроелементами, органічними кислотами. Встановлено антибіотичну, біостимулюючу, регенеруючу дії апіпродуктів.

Квітковий пилок містить різні фосфоліпіди, беруть участь в процесі обміну речовин. До складу пилку входять і фітостерини (0,5-1,5%). Особливо важливою

речовиною є 3-фітостерин, який має протиатеросклерозну дію і є антагоністом холестерину в організмі людини. Ліпіди в пилку представлені парафіновими вуглеводами (трікозан, гептакозан та інші). Пилок багатий на вітаміни. У 100 г міститься 0,5–1,5 мг тіаміну, 0,5–2,2 мг рибофлавіну, 1,3–2,1 мг нікотинової кислоти, 0,3–5 мг пантотенової кислоти, 0,3–0,9 мг піридоксину, 0,06–0,6 мг біотину, 0,3–0,7 мг фолієвої кислоти. Щоб визначити вплив насіння бад'яну та квіткового пилку на організм людини та проаналізувати забезпечення добової потреби організму у мінеральних речовинах, вітамінах було досліджено хімічний склад розробленої солодкої страви - напій «Прикарпатський».

Проаналізувавши результати розрахунків, можна зробити висновок, що харчова цінність дослідного зразка значно зросла у порівнянні з контролем. Особливо слід зазначити зростання вмісту мінеральних речовин та вітамінів, кількість макроелементів збільшилась: Са - на 276,07%, К - на 248,07%, Mg - на 283,33%, Р - на 550,00%; мікроелементів: Fe - на 462,00%, Zn - на 203,85%, що впливають на обмін речовин, кровотворення, роботу внутрішніх органів. Кількість вітамінів збільшилась: РР - на 114,55%, вітамін В₁ - на 3566,67%, вітамін В₂ - на 1046,43%, вітамін В₉ - на 450,40%, які необхідні для біологічних і фізіологічних процесів організму. Збільшилась енергетична цінність напою на 73,58%.

На підставі отриманих даних розраховано комплексний показник якості та побудовано модель якості солодкої страви - напою «Прикарпатський» з додаванням насіння бад'яну та квіткового пилку. Використання цих харчових добавок дасть можливість розширити асортимент солодких страв української кухні з підвищеним вмістом біологічно активних речовин - вітамінів групи В, А, С, харчових волокон. Розроблена солодка страва рекомендована до впровадження у заклади ресторанного господарства.

Список використаних джерел

1 Антоненко А. В., Баль-Прилипко Л. В., Бровенко Т. В., Пересічна, С. М., & Горкун, А. О. (2023). Технологія функціональних десертних страв з апіпродуктами. Здоров'я людини і нації, 1, 96-107.
<https://doi.org/10.31548/humanhealth.1.2023.96>

2 ДСТУ 4497:2005. Мед натуральний. Київ : Держспоживстандарт України, 2005. 21 с

Бублик Марія

студентка III курсу, спеціальності харчові технології Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Попович О.М. - викладач вищої категорії, старший викладач, Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ХАРЧУВАННЯ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ. ВИМОГИ ТА СУЧАСНІ ПІДХОДИ

У сучасних умовах особливого значення набуває питання організації харчування військовослужбовців, адже від його якості безпосередньо залежить фізичний стан, витривалість та боєздатність особового складу. В умовах воєнного стану харчування має бути не лише повноцінним, але й максимально адаптованим до складних польових умов, швидким у приготуванні та безпечним для споживання [1].

Основними вимогами до харчування військовослужбовців є збалансованість раціону, достатня калорійність, різноманітність та відповідність фізичним навантаженням. Добовий раціон повинен містити оптимальну кількість білків, жирів і вуглеводів, а також необхідні вітаміни та мінеральні речовини. В середньому енергетична цінність раціону військовослужбовця може становити 3000–4500 ккал залежно від умов служби та рівня фізичного навантаження [2].

Особливу увагу приділяють якості продуктів та їх безпечності. Важливо, щоб продукти мали тривалий термін зберігання, були стійкими до зовнішніх факторів та не втрачали своїх властивостей під час транспортування. Саме тому широко використовуються консервовані продукти, сублімовані страви, сухі пайки та готові до вживання раціони [3].

Сучасні підходи до організації харчування військових передбачають використання індивідуальних раціонів харчування (ІРП). Вони включають набір продуктів, який забезпечує потреби організму протягом доби. До складу таких раціонів входять м'ясні та овочеві консерви, вже готові перші та другі страви а реторт-пакетах, галети, сухарі, мед, варення, чай, кава, прилади для споживання їжі, волога та суха серветки, жувальні гумки, енергетичні батончики або напої, а також засоби для знезараження води. Це дозволяє забезпечити військових їжею навіть у найскладніших умовах [1].

Важливим напрямом розвитку є впровадження інноваційних харчових технологій у військове харчування. Зокрема, застосування технологій сублімаційного сушіння дозволяє створювати легкі, поживні та зручні у використанні продукти. Такі продукти мають тривалий термін зберігання та зберігають більшість корисних речовин, що є важливим фактором для підтримки здоров'я військових [2].

Крім того, сучасні підходи передбачають врахування індивідуальних потреб організму, зокрема фізіологічного стану, кліматичних умов та характеру бойових завдань. Наприклад, у холодний період збільшується калорійність раціону, а в жарких умовах особлива увага приділяється водному балансу та вмісту електролітів [3].

Не менш важливим є психологічний аспект харчування. Якісна та смачна їжа позитивно впливає на моральний стан військовослужбовців, підвищує мотивацію та сприяє підтримці бойового духу. Саме тому сучасні раціони намагаються робити більш різноманітними та наближеними до звичного домашнього харчування [2].

Список використаних джерел

1 Постанова Кабінету Міністрів України «Про норми харчування військовослужбовців Збройних Сил України» : постанова КМУ від 29.03.2002 № 426. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>

2 Гігієна та фізіологія харчування : навч. посіб. / за ред. О. П. Шевченко. Київ : Центр учбової літератури, 2019. 304 с.

З Сучасні технології зберігання та переробки харчових продуктів : навч. посіб. / за ред. М. І. Кравченка. Київ : Кондор, 2020. 340 с.

Варапай Аліна

здобувач фахової передвищої освіти спеціальності харчові технології Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Попович О. М. - викладач вищої категорії, старший викладач, Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ОРГАНІЗАЦІЯ ХАРЧУВАННЯ НАСЕЛЕННЯ В УМОВАХ НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЙ

Забезпечення продовольчої безпеки в зонах надзвичайних ситуацій (НС) — це багатогранна проблема, що охоплює технологічні, логістичні та соціальні аспекти. В умовах сучасних викликів, зокрема воєнної агресії та руйнування енергетичної мережі, звичні моделі громадського харчування стають недієздатними. Виникає гостра необхідність у створенні гнучких систем, здатних розгортатися в найкоротші терміни (від 2 до 6 годин) та забезпечувати повноцінними раціонами значні маси населення в умовах повної автономії. [2, с. 14].

Формування державних та територіальних продовольчих запасів є фундаментом стабільності в умовах НС. Продукти, що підлягають закладанню в резерв, повинні відповідати критеріям нутрієнтної щільності та тривалого терміну зберігання без спеціальних температурних режимів. Пріоритет надається концентрованим харчовим продуктам, сублімованим сумішам та консервованій продукції в полегшеній тарі. Процес ротації цих запасів здійснюється за чітким графіком, щоб запобігти втраті якості. Особлива увага приділяється створенню стратегічних запасів хлібопекарської сировини та дріжджів, оскільки забезпечення населення хлібом є психологічним чинником стабілізації суспільного стану [5, с. 78].

Коли стаціонарні заклади ресторанного господарства припиняють функціонування, ключова роль переходить до польових технічних засобів (ПТЗ). Сучасні мобільні комплекси, такі як ПАК-200 або автономні причепи-кухні, дозволяють готувати до трьох страв одночасно для 200–500 осіб. Важливим інноваційним напрямком є впровадження «реторт-технологій» (стерилізація страв у багатошарових полімерних пакетах). Такі страви не потребують додавання води, що економить цінний ресурс, та можуть бути розігріті за допомогою безполумєневих хімічних нагрівачів. Це забезпечує енергетичну незалежність пунктів харчування в умовах відсутності газу та електрики [4, с. 102].

В умовах НС ризик спалахів гострих кишкових інфекцій зростає через антисанітарію та скупчення людей. Система НАССР у польових умовах адаптується під жорсткі обмеження, але її принципи залишаються незмінними. Основними критичними точками є якість води та температурний режим зберігання сировини. Використання виключно одноразового посуду, герметичність пакування страв та щоденний медичний огляд персоналу, залученого до приготування їжі, є обов'язковими нормами. Утилізація харчових відходів у польових таборах має проводитися шляхом спалювання або глибокого захоронення з дезінфекцією для запобігання розмноженню гризунів та комах [3, с. 114].

Для постраждалих дітей віком до 3-х років необхідно передбачити запаси адаптованих молочних сумішей та фруктових пюре. Для рятувальників та осіб, залучених до розбору завалів, енергетична цінність раціону має бути збільшена до 4800 ккал/добу за рахунок збільшення вмісту легкозасвоюваних жирів та білків тваринного походження. Особливе місце займають індивідуальні раціони харчування (ІРХ) нового покоління, які містять функціональні інгредієнти — адаптогени та антиоксиданти, що допомагають організму протидіяти хронічному стресу та втомі [3, с. 115].

Питання водозабезпечення стоїть гостріше за питання їжі. За відсутності централізованого водопостачання розрахунок ведеться з норми 3 літри на особу

для пиття та 15 літрів для технічних потреб. У разі підозри на біологічне або хімічне зараження джерел застосовуються мобільні станції очищення на базі зворотного осмосу або ультрафільтрації. Для індивідуального використання в складі сухпайків обов'язково передбачаються таблетки для знезараження (на основі активного хлору), які дозволяють за 30 хвилин зробити воду з відкритого джерела безпечною для споживання [2, с. 45].

Співпраця з міжнародними організаціями (ООН, Червоний Хрест) базується на стандартах «Сфера». Ці нормативи визначають мінімально допустимі рівні споживання енергії (2100 ккал на особу) та вимагають врахування етнічних особливостей раціону. Логістичний ланцюг «останньої милі» — доставки їжі безпосередньо в ізолювані зони — вирішується шляхом створення мобільних пунктів видачі та залучення волонтерських груп.[4, с. 156].

Для забезпечення енергетичних потреб постраждалого населення та підтримання життєдіяльності організму в умовах стресу, розробляється базовий набір продуктів. У таблиці 1 наведено орієнтовний середньодобовий раціон на одну особу в умовах надзвичайної ситуації.

Таблиця 1

Середньодобовий набір продуктів для постраждалого населення

Найменування продукту	Норма на добу (г/мл)	Енергетична цінність (ккал)	Примітки
Хліб (або сухарі/хлібці)	400/200	500-600	Пшеничне або житнє борошно
Крупи та макаронні вироби	150	510	Швидкого приготування
М'ясні консерви (яловичина, свинина)	100	250	У герметичній жерстяній тарі
Овочеві консерви / Концентрати	150	120	Сублімовані або стерилізовані
Олія рослинна	30	270	Рафінована
Цукор / Глюкоза	50	200	Джерело швидкої енергії
Чай / Напої (концентрат)	2	5	Вітамінізовані
Питна вода (мінімум)	3000	-	Тільки очищена або бутильована
Усього (орієнтовно)	-	2100	Мінімальна норма ООН

Даний раціон є базовим і може коригуватися залежно від вікової групи та кліматичних умов. У зимовий період енергетична цінність має бути збільшена на 10–15% за рахунок жирів. Використання такої структури харчування дозволяє підтримувати працездатність та запобігати дефіциту поживних речовин у перші 10–30 діб перебування в зоні надзвичайної ситуації [4, с. 156].

Висновки. Ефективна організація харчування в умовах НС — це результат попередньої підготовки, що включає наявність мобільних резервів, розвинену логістику та високу кваліфікацію фахівців харчових технологій. Впровадження інноваційних методів консервування та автономних засобів приготування дозволяє значно знизити рівень захворюваності та смертності серед постраждалого населення. Подальший розвиток галузі має бути спрямований на створення інтелектуальних систем моніторингу запасів та розширення асортименту продуктів з підвищеним терміном придатності.

Список використаних джерел

- 1 Кодекс цивільного захисту України : Закон України від 02.10.2012 № 5403-VI. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 18.04.2026).
- 2 Основи цивільного захисту : навч. посіб. / за ред. В. В. Белоусова. Одеса : ОНТУ, 2021. 210 с.
- 3 Сирохман В. М., Лозова Т. М. Організація харчування в екстремальних умовах : навч. посіб. Київ : Центр учбової літератури, 2018. 240 с.
- 4 Технології продуктів харчування тривалого зберігання : підручник / за ред. О. Г. Корабліна. Львів : Магнолія, 2020. 315 с.

Власенко Людмила, Туз Наталія

викладачі спеціальних дисциплін
Відокремленого структурного
підрозділу «Харківський фаховий
коледж харчової промисловості
Державного біотехнологічного
університету»

**КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ
ПРОФЕСІЙНОЇ ТА ГРОМАДЯНСЬКОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
ЗДОБУВАЧІВ ФАХОВОЇ ПЕРЕДВИЩОЇ ОСВІТИ**

В умовах війни питання збереження національної ідентичності та культурної спадщини набуло особливого значення. Для сучасної молоді важливо не лише здобути професію, а й відчутти зв'язок із власною культурою, традиціями та історією. Освіта сьогодні виступає не лише простором здобуття професійних знань, а й своєрідним культурним фронтом, який забезпечує передачу національних цінностей, історичної пам'яті та культурних традицій наступним поколінням. Саме тому сучасний освітній процес потребує таких підходів, які дозволяють не просто здобувати професію, а й усвідомлювати власну причетність до культури та історії свого народу. У цьому контексті особливої актуальності набуває впровадження практикоорієнтованих проєктів, спрямованих на поєднання професійної підготовки здобувачів освіти із національно-патріотичним вихованням [2].

Одним із таких підходів стали освітньо-культурні проєкти, які поєднують професійне навчання, дослідницьку роботу, творчість і популяризацію культурної спадщини. На практиці такі проєкти надають можливість навчатися через реальну діяльність, працювати в команді, досліджувати культурні традиції та бачити практичне значення власної професії. Вони створюють умови для активної участі студентів в освітньому процесі, сприяють формуванню професійних компетентностей, розвитку критичного мислення, комунікативних навичок та соціальної відповідальності [5].

Прикладом успішної реалізації такої моделі є проєкт «Відродження української стародавньої кухні за рецептами артбуку Ольги Кольорово «Жива українська кухня»», який реалізується у Відокремленому структурному підрозділі «Харківський фаховий коледж харчової промисловості Державного біотехнологічного університету». Проєкт об'єднав викладачів та студентів спеціальності 181 «Харчові технології» навколо ідеї дослідження, відтворення та популяризації автентичних українських страв як важливого елемента національної культурної спадщини [2; 6].

В умовах війни цей проєкт отримав ще глибший зміст, адже збереження української культури та історичної пам'яті сьогодні стало частиною суспільної

стійкості. Українська кухня у цьому контексті сприймається не лише як частина побутової культури, а дедалі стає більше способом представлення України у світі, збереження традицій і популяризації нашої культурної самобутності. Повернення до традиційної кухні у цьому випадку виступає не лише засобом вивчення кулінарних технологій, а й способом відновлення культурного зв'язку поколінь, формування національної ідентичності та громадянської позиції молоді.

Основою проєкту стало дослідження артбуку «Жива українська кухня», створеного українською художницею, дослідницею та гастроблогеркою Ольгою Кольорово. У виданні зібрано автентичні рецепти українських страв із різних регіонів України, які були передані авторці через родинні традиції, фольклорні джерела та історичні записи. Важливо, що артбук поєднує кулінарію, мистецтво та етнокультурні дослідження, що значно розширює можливості його використання в освітньому процесі [3].

У межах реалізації проєкту студенти здійснювали пошук і аналіз старовинних рецептів, вивчали технології приготування традиційних українських страв, адаптували їх до сучасних умов виробництва та оформлювали інструкційно-технологічну документацію. Значна увага приділялася практичній складовій: проведенню майстер-класів, приготуванню обрядових та козацьких страв, створенню відеорецептів, презентацій, мультимедійних матеріалів.

У процесі роботи здобувачі освіти відтворювали різдвяні та обрядові страви української кухні, зокрема кутю, узвар, гречаний куліш, пеленички, галушки, підпалку, а також обрядове печиво «панянки». Практика показала, що саме робота з автентичними рецептами викликала у студентів найбільший інтерес, адже дозволила не лише опановувати технологію приготування страв, а й відкривати для себе маловідомі сторінки української культури та родинних традицій. Дослідницька діяльність дозволила студентам не лише опанувати технологію приготування автентичних страв, а й усвідомити їх символічне та культурне значення.

Робота над проектом надала студентам можливість поєднати теоретичні знання з практикою та по-новому подивитися на власну професію. Здобувачі освіти вдосконалили практичні навички з технології виробництва кулінарної продукції, навчилися працювати з технологічною документацією, визначати харчову та енергетичну цінність страв, дотримуватися сучасних вимог безпечності харчових продуктів. Водночас участь у проекті сприяла розвитку навичок командної роботи, комунікації, публічного виступу, самоорганізації та творчого мислення. Особливо цінним стало те, що студенти поступово почали сприймати українську кухню не лише як складову професійної підготовки, а як важливий елемент власної культурної ідентичності.

Важливим аспектом проекту стало використання цифрових технологій для популяризації результатів роботи. Соціальні платформи YouTube, Instagram, Facebook і TikTok використовувалися не лише як засоби комунікації, а як сучасні цифрові освітні інструменти для популяризації української культурної спадщини та залучення молоді до вивчення гастрономічних традицій України. Важливо, що саме цифровий формат дозволив зробити результати проекту доступними для ширшої аудиторії та зацікавити молодь темою української гастрономічної культури у звичному для неї інформаційному середовищі. Студенти створювали відеоматеріали, публікували результати досліджень на офіційному сайті коледжу та в соціальних мережах YouTube, Facebook, Instagram, TikTok. Такий підхід сприяв не лише розвитку цифрової грамотності, а й формуванню сучасних навичок медіакомунікації та популяризації культурної спадщини у цифровому просторі.

Важливою особливістю проекту стало поєднання знань із різних сфер. Робота над відтворенням стародавніх страв поєднала елементи історії, культури, технології харчування, етнографії, маркетингу, дизайну та цифрових комунікацій. Такий підхід допомагає готувати фахівців, які не лише володіють професійними навичками, а й розуміють культурну та суспільну цінність своєї діяльності.

Варто зазначити, що участь здобувачів освіти у таких ініціативах позитивно впливає на формування професійної мотивації та усвідомлення значущості майбутньої професії. Практична діяльність, пов'язана з дослідженням національної гастрономічної спадщини, дозволяє студентам відчувати власну причетність до збереження культурних традицій та розвитку української гастрономічної культури.

Проект також став ефективним прикладом реалізації студентоорієнтованого підходу в системі фахової передвищої освіти. У процесі роботи студенти мали можливість самостійно пропонувати ідеї, обирати форми представлення результатів та творчо переосмислювати традиційні рецепти відповідно до сучасних умов. Здобувачі виступали активними учасниками освітнього процесу: самостійно обирали напрями дослідження, працювали над творчими завданнями, брали участь у презентаціях, конференціях та етнофестивалях. Роль викладачів полягала у наставництві, координації та створенні умов для самореалізації здобувачів освіти.

У сучасних умовах особливої актуальності набуває питання формування національної стійкості молоді. Саме тому освітні практики, спрямовані на осмислення культурної спадщини, мають важливе значення для розвитку громадянського суспільства. Проект «Відродження української стародавньої кухні» демонструє, що гастрономічна культура може виступати ефективним засобом національно-патріотичного виховання, формування культурної пам'яті та збереження української ідентичності [1].

Отже, проект із відродження української стародавньої кухні став не лише частиною професійної підготовки майбутніх фахівців харчової галузі, а також допоміг студентам глибше відчувати цінність української культури, усвідомити важливість збереження національної пам'яті та власну роль у цьому процесі.

Впровадження освітньо-культурних проєктів у систему фахової передвищої освіти сприяє не лише формуванню професійних компетентностей майбутніх фахівців, а й розвитку їх громадянської свідомості, соціальної активності та національної відповідальності. Досвід реалізації проєкту «Відродження

української стародавньої кухні за рецептами артбуку Ольги Кольорово «Жива українська кухня»» підтверджує ефективність поєднання професійної підготовки з культурно-просвітницькою діяльністю та може бути рекомендований для впровадження в освітню практику інших закладів фахової передвищої освіти [6].

Список використаних джерел

- 1 Бех І. Д. Національно-патріотичне виховання дітей та молоді у сучасному освітньому просторі. Київ : Інститут проблем виховання НАПН України, 2022. 320 с.
- 2 Кремень В. Г. Освіта і наука України в умовах воєнного стану. Київ : Грамота, 2023. 336 с.
- 3 Кольорово О. Жива українська кухня : артбук : у 2 т. Київ : Саміт-Книга, 2021. 2 т.
- 4 Про фахову передвищу освіту : Закон України від 06.06.2019 № 2745-VIII. Законодавство України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2745-19#Text> (дата звернення: 08.05.2026).
- 5 Сисоєва С. О. Студентоцентроване навчання у системі сучасної освіти. Освітологія. 2021. № 10. С. 45–52.

Воробйов Богдан

здобувач фахової передвищої освіти спеціальності 181 харчові технології, відділення ресторанного господарства Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Петрук Ю. Л. - спеціаліст першої категорії, старший викладач, викладач циклової комісії харчових технологій Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ШВИДКА ЇЖА: ЗРУЧНІСТЬ ЧИ ЗАГРОЗА ДЛЯ СУСПІЛЬСТВА

Сучасний ритм життя значно впливає на харчові звички людей. Через нестачу часу, постійну зайнятість та швидкий темп життя все більше людей обирають швидку їжу як зручний та доступний спосіб харчування. Треба відмітити, що такі заклади харчування набули популярності саме серед молоді, студентів, працівників офісів і навіть інших категорій населення, особливо в часи, коли вимикають світло, а треба поїсте гаряче і швидко перекусити.

Водночас питання впливу фастфуду на здоров'я людини та суспільство залишається актуальним і викликає багато дискусій.

Швидка їжа – це продукти та страви, які готуються та подаються за короткий проміжок часу. До них ми можемо віднести різноманітні бургери, картоплю фрі, піцу, снеки, хот-доги, газовані напої тощо.

Сьогодні набули популярності і вендингові апарати, або цілі вендингові кафе, яке у відкритому доступі без оператора, або обслуговуючого персоналу пропонують швидке отримання бажаного замовлення на продукти харчування. Основною перевагою такого харчування є економія часу та доступність. Для багатьох людей швидка їжа є зручним варіантом у періоди навчання, роботи або подорожей.

Популярність фастфуду зростає не лише через моду. Для багатьох це спосіб встигнути більше: пообідати між зустрічами, перекусити дорогою додому, не витратити вечір на кухню. У великих містах швидка їжа стала частиною міської культури — такою ж звичною, як ранкова кава на виніс.

Також слід відмітити, що сьогодні заклади швидкого харчування можна знайти майже у кожному місті, а широкий асортимент дозволяє обрати страву відповідно до власних смаків. Крім того, сучасні мережі швидкого харчування почали вводити до меню більш корисні позиції включаючи вегетаріанські страви. Це свідчить про поступову адаптацію закладів до потреб споживачів та популяризацію здоровішого харчування.

Отже, розглянемо різні сторони вживання швидкої їжі.

Передусім варто визнати її сильні сторони:

- економія часу;
- доступність і широкий вибір;
- передбачуваний смак;

- можливість швидко втамувати голод [1].

Це дійсно рятує у ситуаціях, коли людина постійно в переїздах, а їсти щось треба і такий швидкий доступ стає зручним. Проте зручність у швидкій їжі – не синонім безпеки для здоров'я.

Однак надмірне споживання швидкої їжі може негативно впливати на організм людини, так як більшість продуктів фастфуду містять велику кількість жирів, солі, цукру, підсилювачів смаку та харчових добавок. Особливо небезпечним це є для дітей та підлітків, організм яких ще формується. Якщо регулярно зловживати фастфудом, то можна отримати багато проблем із самопочуттям та здоров'ям, а в довготривалій перспективі – хронічні захворювання та навіть скорочення тривалості життя [2].

Попри негативні наслідки, повністю відмовитись від швидкої їжі у сучасному світі складно. Тому в Україні це розповсюджений бізнес. В усьому є свої переваги і недоліки, тому важливо дотримуватись принципу помірності. Якщо людина іноді вживає фастфуд, але в більшості правильно харчується, фізично активна і веде здоровий спосіб життя, то ризики для здоров'я значно зменшуються.

Важливу роль також відіграє інформування населення про наслідки неправильного харчування та формування культури споживання їжі.

Отже, швидка їжа має як позитивні, так і негативні сторони. Вона є зручною і доступною, а також економить час. Проте її надмірне споживання може становити серйозну загрозу для здоров'я населення.

Представники МОЗ радять обмежити споживання фастфуду та зосередитися на здоровій їжі.

«Чи варто відмовитися від фастфуду? Так. Замініть фастфуд здоровою їжею. Це покращить ваше самопочуття, позбавить від багатьох недуг і допоможе легше встановити контроль ваги. Харчуйтеся правильно — живіть довше і здоровіше»[3].

Саме тому кожна людина має з відповідальністю підходити до власного раціону харчування і розуміти баланс між користю і загрозою.

Список використаних джерел

- 1 Їжа швидкого приготування: за і проти. URL:
<https://mahala.com.ua/novyny/yizha-shvydkoho-pryhotuvannia-za-i-proty/> (дата звернення 08.05.2026).
- 2 Негативний вплив фастфуду на здоров'я. URL:
<https://harchi.info/articles/negatyvnyy-vplyv-fastfudu-na-zdorovya> (дата звернення: 08.05.2026).
- 3 Чому не варто їсти фастфуд. Пояснює МОЗ. URL:
<https://suspilne.media/149394-comu-ne-varto-isti-fastfud-poasnue-moz/> (дата звернення: 08.05.2026).

Грановська Валерія

студентка III курсу, спеціальності харчові технології Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Попович О. М. - Викладач вищої категорії, старший викладач, Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ У ПІСЛЯВОЄННИЙ ПЕРІОД

У сучасних умовах розвитку України харчова промисловість зазнала значних втрат унаслідок воєнних дій, що негативно вплинуло на виробничі потужності, логістичні ланцюги та забезпечення населення продуктами харчування. Руйнування підприємств, перебої з постачанням сировини та енергоресурсів створили нові виклики для галузі. Водночас післявоєнний період відкриває перспективи для відновлення, модернізації та переходу на новий технологічний рівень розвитку харчових виробництв [1].

Одним із ключових напрямів розвитку є впровадження інноваційних технологій переробки сировини. Сучасні методи, такі як вакуумна обробка, шокове заморожування, сублімаційне сушіння, дозволяють зберігати поживну цінність продуктів та продовжувати терміни їх зберігання. Крім того, використання новітнього обладнання забезпечує зниження втрат сировини та

підвищення ефективності виробництва. Це особливо важливо в умовах обмежених ресурсів після війни [2].

Важливим напрямом є розвиток функціональних продуктів харчування. У післявоєнний період населення потребує якісного та збалансованого харчування для відновлення здоров'я. Тому зростає актуальність продуктів, збагачених вітамінами, мінералами, пробіотиками та іншими біологічно активними речовинами. Такі продукти сприяють підвищенню імунітету та покращенню загального стану організму людини [2].

Окрему увагу слід приділити впровадженню ресурсозберігаючих та екологічно безпечних технологій. Раціональне використання води, енергії та сировини дозволяє знизити витрати виробництва та мінімізувати негативний вплив на навколишнє середовище. Важливим є також перехід до безвідходних або маловідходних технологій, що відповідають сучасним вимогам сталого розвитку [3].

Не менш значущим є впровадження цифрових технологій у харчову промисловість. Автоматизація виробничих процесів, використання систем контролю якості, штучного інтелекту та аналітики даних дозволяють підвищити ефективність підприємств, зменшити ризики помилок і забезпечити стабільну якість продукції. Це сприяє підвищенню конкурентоспроможності українських виробників на внутрішньому та зовнішньому ринках [3].

Також перспективним напрямом є розвиток локального виробництва та підтримка малого і середнього бізнесу у сфері харчових технологій. Відновлення регіональних підприємств сприятиме створенню нових робочих місць, розвитку економіки та забезпеченню населення доступними та якісними продуктами. Особливу роль відіграє державна підтримка та інвестиції у розвиток галузі [1].

Отже, післявоєнний період є важливим етапом для трансформації харчової промисловості України. Впровадження інноваційних технологій, розвиток функціонального харчування, екологізація виробництва та цифровізація процесів сприятимуть підвищенню ефективності галузі. Це забезпечить

продовольчу безпеку країни, покращення якості життя населення та інтеграцію України у світовий економічний простір [1; 2; 3].

Список використаних джерел

- 1 Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів».
- 2 Сучасні тенденції розвитку харчових технологій: навчальний посібник.
- 3 Наукові дослідження у сфері харчової промисловості та сталого розвитку.

Гребінченко Олександр, Криворучко Мирослав

Гребеніченко Олександр

здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти (3 курс 7 група ФТБ)
Державний торговельно-економічний
університет

Криворучко Мирослав

канд. техн. наук, доцент Державний
торговельно-економічний університет

ОРГАНІЗАЦІЯ ВИРОБНИЧОГО ПРОЦЕСУ ПИВНОГО БАРУ НА 75 МІСЦЬ

Моделювання процесів обслуговування і виробництва в закладах ресторанного господарства – важлива складова проєктного процесу, оскільки надає фахівцям уявлення про орієнтовний денний обсяг випуску кулінарної продукції об'єкта будівництва, просторовий взаємозв'язок між функціональними зонами в цілому та окремими приміщеннями зокрема, поверховість будівлі, необхідність улаштування відповідних інженерних комунікацій. Окрім того, на цьому етапі на спеціалістів, відповідальних за розроблення технологічної частини проєкту (інженерів-технологів), покладається відповідальність за прийняття виважених рішень щодо раціональної організації руху сировини, готової продукції, посуду, персоналу та відвідувачів, забезпечення послідовності і максимального скорочення тривалості технологічних процесів. У

зв'язку з цим вважали доцільним проаналізувати виробничу модель функціонування певного ЗРГ, створену на основі державних будівельних норм ДБН В.2.2-25:2009 [1].

Об'єкт пошуку – пивний бар першого класу на 75 місць зі скороченим циклом виробництва та обслуговування офіціантами. На початковому етапі важливо визначити мінімально необхідну площу виробничих приміщень, що забезпечують випуск харчової продукції в модельованому ЗРГ. Для цього використано додаток Е відповідних Державним норм (табл. 1).

Таблиця 1

Мінімально необхідні площі безпосередньо виробничих приміщень (м²)

Типи підприємств харчування (закладів РГ) і їх місткість	Форми виробництва		
	напівфабрикати з високим ступенем готовності	напівфабрикати	на сировині
1	2	3	4
Пивні бари			
а) на 50 місць	23/29	23/29	23/29
б) на подальше місце понад 50	0,4/0,48	0,4/0,48	0,4/0,48

Нормативний показник для бару першого класу з скороченим виробничим циклом становить 29 м² на 50 місць і 0,48 м² на подальше місце понад 50, отже, маємо:

$$29 + (25 \times 0,48) = 41 \text{ (м}^2\text{)} \quad (1)$$

Наступний етап – деталізація переліку приміщень виробничого призначення. Їх склад приймається відповідно до додатка Д чинних ДБН на основі типу ЗРГ, виду оброблюваної продукції і форми обслуговування (табл. 2) [1].

Перелік виробничих приміщень пивного бару

Приміщення	Тип закладу ресторанного господарства
	шашлична, чебуречна, пивний бар
1	2
1 Буфет	-
2 Гарячий цех	+
3 Холодний цех	+
4 Приміщення для різання хліба	+
5 Доготівельний цех	+ ¹
6 Цех обробки зелені	-
7 М'ясний цех	-
8 Рибний цех	-
9 Птахогомільковий цех	-
10 Приміщення завідуючого виробництвом	-
11 Мийна столового посуду	+
12 Сервізна	-
13 Мийна кухонного посуду	+
14 Мийна і комора тари	+
15 Роздавальна	+
16 Кондитерський цех	-
17 Приміщення для борошняних виробів	+
18 Овочевий цех	-
19 Приміщення для готування морозива	-
20 Цех приготування пельменів	-
21 Харчова технологічна лабораторія	-
22 Заготівельний цех	+ ²

Концепція діяльності бару передбачає скорочений виробничий цикл, тому включення доготівельного цеху обробки напівфабрикатів є принциповим для належного функціонування закладу. Відповідно, включення заготівельного цеху

та борошняного до композиційно-планувальної схеми закладу не передбачається. Разом з тим, державні будівельні норми передбачають обов'язкове проєктування у складі ресторану приміщення для нарізання хліба, що повинно бути враховано при прийнятті остаточних планувальних рішень підприємства [1].

Гарячий і холодний цехи в структурі проєктованого закладу є окремими приміщеннями з виходом на роздаткову для офіціантів і зручним зв'язком з мийною кухонного посуду. Остання, в свою чергу, відповідно до обраної моделі функціонування, об'єднана з коморою тари. Миття тари планується в мийній кухонного посуду, що забезпечує раціоналізацію використання виробничих площ, оскільки виробничою програмою не передбачено велику оборотність тари [2].

Мийна столового посуду, згідно прийнятих проєктних рішень, сполучена з обідньою залю окремим входом. Це унеможливило перетин потоків готової продукції і брудних тарілок. Кабінет завідувача виробництвом державними будівельними нормами не передбачений. Меню закладу орієнтоване переважно на реалізацію напоїв і передбачає відпуск відвідувачам обмеженого асортименту борошняної продукції та закусок. Саме цим обґрунтована доцільність виключення кондитерського цеху та деяких інших приміщень з композиційно-планувальної структури бару. Мінімальний розмір виробничих приміщень приймається не менше 7 м², це повинно бути враховано при створенні остаточного планувального рішення підприємства [1, 2].

Розроблена модель передбачає вихід на роздаткову для офіціантів чотирьох приміщень: гарячого та доготівельного цехів – з однієї сторони, холодного цеху та мийної столового посуду – з протилежної. При даному розміщенні ширина роздавального приміщення повинна становити не менше 3 м [3]. Фронт видачі страв у роздавальній при обслуговуванні офіціантами слід приймати: для гарячого цеху – не менше ніж 0,03 м, холодного цеху – 0,015 м на одне місце в залі. У результаті розрахунків отримуємо:

$$\text{гарячий цех: } 0,03 \times 75 = 2,25 \text{ (м)} \quad (2)$$

$$\text{холодний цех: } 0,015 \times 75 = 1,13 \text{ (м)} \quad (3)$$

При розміщенні напільного виробничого обладнання враховуємо, що його сумарна оптимальна площа становить 35–40 % від площі цеху. Для гарячого, холодного, доготівельного цехів, приміщення для нарізання хліба і мийної столового посуду, враховуючи їх безпосередній зв'язок з роздатковою та торговельною залом, передбачаються дверні прорізи шириною 1200 мм [3].

Список використаних джерел

1 ДБН В.2.2-25:2009 зі Зміною № 1 та Зміною № 2. Підприємства харчування (заклади ресторанного господарства). [Чинні від 2020-06-01]. Вид. офіц. Київ : Мінрегіонбуд України, 2020. 53 с.

2 Сало Я. М. Організація роботи барів : довідник бармена / Я. М. Сало. Львів : Афіша, 2010. 351 с.

3 Проектування закладів ресторанного господарства : підручник / [А. А. Мазаракі, С. Л. Шаповал, О. М. Григоренко та ін.] ; за ред А. А. Мазаракі. Київ : Київ. нац. торг.-екон. ун-т, 2017. 184 с.

Єременко Софія

здобувачка фахової передвищої освіти спеціальності 181 «Харчові технології», відділення ресторанного господарства Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Серенко А. А. – доктор філософії (PhD) із харчових технологій, спеціаліст, викладач циклової комісії готельно-ресторанної справи Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

MOCKTAIL CULTURE: РОЗВИТОК БЕЗАЛКОГОЛЬНОЇ МІКСОЛОГІЇ У СУЧАСНІЙ РЕСТОРАННІЙ ГАСТРОНОМІЇ

Останніми роками ресторанна індустрія демонструє суттєву трансформацію підходів до формування барного асортименту. Якщо раніше безалкогольні напої переважно були представлені соками, лимонадами або простими коктейлями, то сьогодні у закладах ресторанного господарства активно формується окремий

напрям – безалкогольна міксологія або mocktail culture. Її розвиток пов'язаний зі зміною споживчих звичок, популяризацією wellness-концепції та зростанням інтересу до усвідомленого споживання [1].

За даними міжнародних досліджень, понад 45% представників покоління Gen Z та Millennials скорочують споживання алкоголю або повністю відмовляються від нього. У зв'язку з цим ринок безалкогольних коктейлів демонструє стабільне щорічне зростання на рівні 8...10 %. Для ресторанного бізнесу це стало не лише новим трендом, а й можливістю створення інноваційного продукту з високою доданою вартістю [2].

На відміну від традиційних безалкогольних напоїв, сучасні mocktails являють собою складні гастрономічні композиції, у яких важливу роль відіграють баланс смаку, текстура, аромат та візуальна подача. Основним принципом сучасної безалкогольної міксології є створення напою, який забезпечує аналогічний емоційний та сенсорний досвід, як і класичний коктейль, але без використання етилового спирту [1].

Особливого значення у технології безалкогольних коктейлів набуває використання натуральної рослинної сировини. Для формування складних смакових профілів застосовують ягоди, фрукти, пряно-ароматичні трави, спеції, рослинні екстракти та квіткові компоненти. Найбільш популярними інгредієнтами є м'ята, базилік, розмарин, лаванда, імбир, цитрусові, обліпиха, журавлина та чорниця. Використання локальної сезонної сировини дозволяє створювати авторські напої з вираженим регіональним характером.

Одним із сучасних технологічних рішень у безалкогольній міксології є використання гідролатів та ароматичних дистилятів. Вони забезпечують формування складного аромату без застосування синтетичних ароматизаторів. Наприклад, додавання 2...5 % лавандового або м'ятного гідролату дозволяє посилити ароматичну складову коктейлю та сформувати тривалий післясмак.

Суттєвого поширення набуває використання ферментованих компонентів. Kombucha, shrub-сиропи, ферментовані фруктові основи та water kefir активно використовуються у рецептурах сучасних mocktails. У процесі ферментації

утворюються органічні кислоти, ефірні сполуки та леткі ароматичні компоненти, які формують складний багаторівневий смак напоїв. Крім того, ферментовані інгредієнти можуть містити пробіотичні культури та антиоксиданти, що підвищує функціональну цінність продукції [2].

Сучасна безалкогольна міксологія активно інтегрує технологічні методи, характерні для молекулярної гастрономії. У закладах ресторанного господарства використовують технології cold brew extraction, sous-vide infusion, clarification, carbonation та smoke infusion. Наприклад, технологія clarification дозволяє отримувати прозорі коктейлі зі складним фруктовим смаком, а карбонізація забезпечує більш виражене смакове сприйняття та покращує текстурні властивості напою.

Окремим напрямом є створення wellness-коктейлів із функціональними компонентами. До складу напоїв додають суперфуди, адаптогени, рослинні екстракти та антиоксидантні комплекси. Використання імбиру, куркуми, спіруліни, матча або ягідних концентратів дозволяє підвищити вміст біологічно активних речовин у готовому продукті. За даними досліджень, додавання ягідних екстрактів може збільшувати антиоксидантну активність готових напоїв на 25...30 %.

Значну роль у сучасній mocktail culture відіграє візуальна складова. Сучасний споживач оцінює напій не лише за смаком, а й за естетикою подачі. Саме тому ресторани активно використовують гастрономічний декор, текстурні елементи, їстівні квіти, ароматичний дим, нестандартний посуд та багаторівневі композиції. Візуальна привабливість коктейлю стала важливим маркетинговим інструментом, особливо в умовах розвитку social media culture.

Важливим фактором розвитку безалкогольної міксології є концепція «inclusivity». Розширення асортименту авторських безалкогольних коктейлів дозволяє залучити ширшу аудиторію споживачів, включаючи людей, які не вживають алкоголь з особистих, релігійних або медичних причин. Це формує новий формат ресторанної культури, де безалкогольний напій стає повноцінним

елементом гастрономічного досвіду, а не альтернативою алкогольному продукту.

Таким чином, безалкогольна міксологія сьогодні є не просто альтернативою традиційній барній продукції, а самостійним інноваційним напрямом сучасної гастрономії. Поєднання натуральних інгредієнтів, ферментаційних технологій, функціональних компонентів та сучасних методів подачі дозволяє створювати конкурентоспроможну ресторанну продукцію, що відповідає актуальним світовим тенденціям «healthy lifestyle» та «experiential dining».

Список використаних джерел:

1 Жук Ю. І., Лемега Н. М., Манько А. М. Трендові інноваційні коктейлі як спосіб промоції барних закладів міста Києва. Наукові праці МАУП. Економічні науки. 2025. № 1 (77). С. 156-162.

2 Держак Н. О., Канцур І. Г., Сніжко Ю. І. Формування емоційних складових «економіки вражень» в готельно-ресторанному бізнесі. Ефективна економіка. 2024. № 6.

Зелепуго Єлизавета

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу, спеціальності 181 «Харчові технології», Національний університет біоресурсів і природокористування України,

Антоненко Артем

канд. техн. наук, доцент Національний університет біоресурсів і природокористування України

ІНТЕГРАЦІЯ НАССР З СИСТЕМАМИ УПРАВЛІННЯ ЯКІСТЮ ISO 9001 ТА ЕКОЛОГІЧНИМ МЕНЕДЖМЕНТОМ

Сучасні харчові підприємства все частіше стикаються з необхідністю одночасного виконання вимог різних систем менеджменту. Якщо ще десять років тому більшість компаній впроваджували НАССР, ISO 9001 та ISO 14001 окремо, то сьогодні інтегрований підхід стає не перевагою, а необхідністю. Він

дозволяє значно зменшити дублювання процесів, оптимізувати ресурси та створити єдину ефективну систему управління підприємством.

Інтеграція HACCP з ISO 9001 є найбільш логічною і природною, оскільки обидві системи базуються на процесному підході, ризик-орієнтованому мисленні та циклі PDCA (Plan-Do-Check-Act). HACCP фокусується на безпеці харчової продукції, а ISO 9001 — на задоволенні вимог споживачів і постійному покращенні якості. При інтеграції критичні контрольні точки HACCP можуть бути легко включені в загальну карту процесів підприємства [2]. Процедури моніторингу, коригувальних і запобіжних дій, внутрішнього аудиту та управління документацією мають багато спільного, що дає можливість створити єдині уніфіковані процедури.

Особливо ефективно інтегрується аналіз ризиків. У рамках ISO 9001 підприємства проводять аналіз ризиків і можливостей, а в HACCP – детальний аналіз небезпечних факторів. Об'єднання цих підходів дозволяє створити єдиний реєстр ризиків, який охоплює як харчову безпеку, так і загальну якість продукції. Це значно спрощує роботу керівництва та середньої ланки управління [3].

Інтеграція HACCP з системою екологічного менеджменту ISO 14001 також стає дедалі актуальнішою. Сучасні споживачі та торговельні мережі вимагають від виробників не лише безпечної, але й екологічно відповідальної продукції. При інтеграції особливо важливо узгодити програми-передумови HACCP з екологічними аспектами діяльності підприємства. Йдеться про управління відходами, раціональне використання води та енергії, зменшення негативного впливу на навколишнє середовище під час миття обладнання, дезінфекції та утилізації продукції, що не відповідає вимогам.

Процедури очищення та дезінфекції, які є обов'язковими в системі HACCP, одночасно є значними екологічними аспектами. Інтегрований підхід дозволяє оптимізувати витрати миючих засобів, зменшити обсяги стічних вод і знайти більш екологічні альтернативи дезінфектантам без шкоди для харчової безпеки.

Важливим елементом інтеграції є створення єдиної системи документації. Замість трьох окремих керівництв з якості, харчової безпеки та екологічного

менеджменту підприємства все частіше розробляють інтегроване керівництво з управління. Єдині форми записів, єдина програма внутрішніх аудитів, єдина система навчання персоналу та єдиний аналіз з боку керівництва суттєво зменшують адміністративне навантаження.

Особливу увагу при інтеграції слід приділяти культурі. Формування єдиної корпоративної культури, в якій харчова безпека, якість продукції та екологічна відповідальність сприймаються як взаємопов'язані цінності, значно підвищує ефективність усієї інтегрованої системи. Персонал повинен чітко розуміти, що дотримання температурних режимів – це не тільки вимога HACCP, але й елемент забезпечення якості та зменшення харчових відходів, тобто екологічної складової [4].

Слід також відзначити, що інтегровані системи значно полегшують проходження зовнішніх аудитів. Сертифікаційні органи все частіше проводять інтегровані аудити, коли одна аудиторська група одночасно перевіряє відповідність вимогам ISO 9001, ISO 14001 та FSSC 22000 або ISO 22000. Це економить час і кошти підприємства.

Підсумовуючи, інтеграція HACCP з системами управління якістю за ISO 9001 та екологічним менеджментом за ISO 14001 дозволяє харчовим підприємствам створити сучасну, ефективну та ресурсоефективну модель управління. Такий підхід зменшує дублювання, оптимізує витрати, підвищує прозорість процесів і формує єдину культуру відповідальності.

У період післявоєнного відновлення та активної європейської інтеграції саме підприємства з добре інтегрованими системами менеджменту матимуть найкращі шанси для успішної роботи як на внутрішньому, так і на міжнародному ринку.

Список використаних джерел:

1 Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів»: Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-vp> (дата звернення: 25.04.2026).

2 Codex Alimentarius Commission. General Principles of Food Hygiene. Codex Alimentarius Code of Practice, No. CXC 1-1969. Rome: FAO; WHO, 2023.

3 Аудит і метрологічні засоби оцінення якості харчової продукції на виробництві / А. Антоненко та ін. Measuring and Computing Devices in Technological Processes. 2025. № 1. С. 456–460. URL: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2025-81-57>

4 Аудит і контроль якості харчових продуктів у країнах ЄС та світу / А. Антоненко та ін. Measuring and Computing Devices in Technological Processes. 2024. № 4. С. 18–22. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-80-2>

5 Акредитація і перспективи впровадження системи HACCP у виробництві харчової продукції / А. Антоненко та ін. Measuring and Computing Devices in Technological Processes. 2024. № 1. С. 111–116. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-77-16>

Коломієць Ірина

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 4 курсу, спеціальності 181 «Харчові технології», Національний університет біоресурсів і природокористування України,

Антоненко Артем

канд. техн. наук, доцент Національний університет біоресурсів і природокористування України

АУДИТ ТА ВЕРИФІКАЦІЯ СИСТЕМ ХАРЧОВОЇ БЕЗПЕКИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Воєнний стан суттєво змінив умови роботи харчових підприємств. Блекаути, логістичні труднощі, перебої з постачанням сировини, часті переміщення персоналу, обмеження енергопостачання та підвищені ризики для виробничих приміщень створюють нові, раніше не типові загрози для безпечності харчових продуктів. У таких умовах традиційні підходи до аудиту та верифікації систем HACCP потребують суттєвої адаптації, щоб залишатися ефективними та реалістичними.

Аудит і верифікація є двома ключовими елементами підтвердження того, що система управління харчовою безпекою працює результативно. Якщо верифікація відповідає на питання «Чи правильно ми робимо те, що запланували?», то аудит – це незалежна оцінка відповідності системи встановленим вимогам і її здатності забезпечувати безпеку продукції в реальних умовах.

В умовах воєнного стану особливої актуальності набуває ризик-орієнтований підхід до планування аудитів [1]. Підприємствам доводиться стикатися з новими видами ризиків: перебоями електропостачання, які впливають на роботу холодильного обладнання, ризиками пошкодження приміщень, порушенням ланцюгів холодового ланцюга під час транспортування, а також зі зміною постачальників сировини в умовах дефіциту. Ці фактори вимагають перегляду планів НАССР, коригування критичних контрольних точок і посилення процедур моніторингу [2].

Під час проведення внутрішніх аудитів у воєнний час рекомендується звертати особливу увагу на кілька критичних аспектів. По-перше, на ефективність роботи резервних джерел живлення та альтернативних способів підтримання температурних режимів. По-друге, на здатність підприємства швидко реагувати на відхилення, спричинені блекаутами або обстрілами. По-третє, на збереження простежуваності продукції в умовах частої зміни постачальників і логістичних маршрутів.

Верифікація систем харчової безпеки також потребує суттєвих змін. Класичні методи мікробіологічного моніторингу поверхонь та продукції залишаються важливими, але до них додаються нові форми верифікації: перевірка ефективності роботи генераторів і альтернативних джерел холоду, оцінка тривалості збереження безпечних температур під час відключень електроенергії, а також аналіз реальних випадків відхилень і ефективності коригувальних дій.

Особливі труднощі виникають під час проведення зовнішніх сертифікаційних аудитів. У зв'язку з безпековими ризиками багато аудиторських

компаній перейшли на комбінований формат – дистанційний аудит з елементами очного візиту. Це вимагає від підприємств якісної підготовки цифрової документації, налагодження відеозв'язку з виробничими ділянками та готовності демонструвати реальні процеси навіть в умовах обмеженого часу та ресурсів.

В умовах воєнного стану значно зросла роль культури харчової безпеки. Персонал часто працює в умовах стресу, втоми та частоті ротації. Тому верифікація повинна включати оцінку того, наскільки співробітники розуміють і виконують встановлені процедури в нестандартних ситуаціях. Регулярне коротке навчання та симуляція аварійних сценаріїв стають не просто рекомендацією, а необхідністю.

Важливим аспектом є взаємодія з державними контролюючими органами. Держпродспоживслужба в умовах воєнного стану також перейшла на ризик-орієнтований підхід до перевірок. Підприємства, які можуть продемонструвати реальну роботу системи харчової безпеки, а не лише наявність документів, отримують значно більше довіри навіть у разі виявлення певних відхилень.

Аудит і верифікація систем харчової безпеки в умовах воєнного стану вимагають більшої гнучкості, практичності та орієнтації на реальні ризики. Традиційна формальна перевірка документів уже недостатня. Сучасний аудит повинен оцінювати здатність системи функціонувати в екстремальних умовах – при відключенні електроенергії, зміні логістики та обмежених людських ресурсах. Підприємствам харчової галузі необхідно переглянути свої програми внутрішніх аудитів і верифікації, зробити їх більш адаптивними, цифровими та максимально наближеними до реалій воєнного часу. Ті компанії, які зможуть це зробити ефективно, не лише забезпечать вищий рівень безпеки продукції, але й отримають значну конкурентну перевагу та кращу готовність до післявоєнного відновлення та європейської інтеграції.

Список використаних джерел

1 Закон України «Про основні принципи та вимоги до безпечності та якості харчових продуктів» : Закон України від 23.12.1997 № 771/97-ВР (зі змінами). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/771/97-vp> (дата звернення: 25.04.2026).

2 Акредитація і перспективи впровадження системи HACCP у виробництві харчової продукції / А. Антоненко та ін. *Measuring and Computing Devices in Technological Processes*. 2024. № 1. С. 111–116. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-77-16>

3 Аудит і контроль якості харчових продуктів у країнах ЄС та світу / А. Антоненко та ін. *Measuring and Computing Devices in Technological Processes*. 2024. № 4. С. 18–22. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-80-2>

Клепініна Анна

здобувачка фахової передвищої освіти спеціальності 181 «Харчові технології», відділення ресторанного господарства Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Серенко А. А. – доктор філософії (PhD) із харчових технологій, спеціаліст, викладач циклової комісії готельно-ресторанної справи Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

АРОМАДИСТИЛЯЦІЯ ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ МЕТОД ОТРИМАННЯ СМАКО-АРОМАТИЧНИХ КОМПОНЕНТІВ ДЛЯ КОКТЕЙЛІВ

У сучасних умовах розвитку харчової промисловості та ресторанної індустрії особливого значення набуває створення продукції з натуральним смако-ароматичним профілем. Зростання попиту на clean label-продукти та відмова споживачів від синтетичних ароматизаторів стимулюють пошук інноваційних технологій отримання природних ароматичних компонентів. Одним із найбільш перспективних напрямів є аромадистиляція, яка активно використовується у харчових технологіях, крафтових виробництвах, барній індустрії, зокрема в міксології [1].

Аромадистиляція являє собою процес вилучення летких ароматичних речовин із рослинної або фруктово-ягідної сировини шляхом парової, водно-парової чи вакуумної дистиляції. У результаті процесу отримують ароматичні

дистиляти та гідролати, що містять комплекс летких сполук — ефірів, терпенів, альдегідів, спиртів та фенольних компонентів. Саме ці речовини формують характерний аромат і смак готової продукції.

Сучасні харчові технології активно використовують аромадистиляцію як альтернативу синтетичним ароматизаторам. За даними маркетингових досліджень, понад 65% споживачів надають перевагу продукції з натуральними ароматичними компонентами, а світовий ринок натуральних ароматизаторів щороку зростає на 7-9 %. У зв'язку з цим виробники харчової продукції дедалі частіше впроваджують технології отримання природних ароматичних екстрактів та дистилятів [1, 2].

Особливий інтерес для аромадистиляції становлять пряно-ароматичні рослини, цитрусові, ягоди, фрукти, спеції та квіткова сировина. Найбільш поширеними є дистиляти м'яти, лаванди, розмарину, базиліку, цитрусових, полуниці, малини, обліпихи та ягідних культур. Наприклад, м'ятний дистилят містить значну кількість ментолу та ментону, а цитрусові дистиляти характеризуються високим вмістом лімонену, який формує свіжий аромат.

Однією з головних переваг аромадистиляції є можливість вилучення летких ароматичних компонентів без значного термічного руйнування їх структури. У традиційних методах теплової обробки частина летких речовин втрачається, тоді як дистиляційні технології дозволяють зберігати більш складний та насичений ароматичний профіль. Особливо ефективною є вакуумна дистиляція, яка здійснюється при температурах 35-60 °С, що дозволяє мінімізувати деградацію термочутливих сполук [2].

У середньому вихід ароматичних дистилятів із рослинної сировини становить 65-85 % залежно від виду сировини та технологічних параметрів процесу. Вміст летких ароматичних компонентів у готових дистилятах може коливатись у межах 0,02-0,5 %, що забезпечує високу інтенсивність аромату навіть при незначному внесенні у рецептуру продукції [2, 3]

Сучасні технології аромадистиляції активно використовуються у виробництві функціональних напоїв, безалкогольних коктейлів, десертів, соусів,

кондитерських виробів та крафтової гастрономічної продукції. Особливого поширення дистиляти набули у сфері безалкогольної міксології, де вони дозволяють створювати складні смако-ароматичні композиції без використання алкоголю. Наприклад, додавання 3-5 % рослинного дистиляту до рецептури коктейлю дозволяє підвищити інтенсивність аромату на 20-30 %. Перспективним напрямом є використання аромадистиляції у технології функціональних харчових продуктів. Дистиляти та гідролати містять певну кількість біологічно активних речовин, зокрема поліфенолів, органічних кислот та антиоксидантів. За результатами сучасних досліджень, антиоксидантна активність окремих рослинних дистилятів може досягати 40–70 % за методом DPPH (спектрофотометричний метод дослідження антиоксидантів) [3].

Важливим аспектом є також екологічність технології. Аромадистиляція дозволяє ефективно використовувати локальну рослинну сировину та вторинні ресурси харчових виробництв, зокрема фруктові й ягідні вичавки, шкірку цитрусових та пряно-ароматичні залишки. Це відповідає сучасним принципам «sustainable food production» та «circular economy». Суттєвого значення набуває і використання аромадистиляції у сучасній ресторанній гастрономії. У концепціях «molecular gastronomy» та «craft gastronomy» ароматичні дистиляти використовують для створення авторських страв і напоїв із багаторівневими сенсорними характеристиками. Особливо популярними є квіткові та трав'яні дистиляти, які формують складні ароматичні композиції та дозволяють створювати унікальний гастрономічний досвід.

Таким чином, аромадистиляція є перспективним інноваційним методом отримання натуральних ароматичних компонентів для харчових виробництв. Її використання дозволяє створювати продукцію з вираженим природним ароматом, високими органолептичними характеристиками та функціональною цінністю.

Поєднання сучасних технологій дистиляції, натуральної рослинної сировини та концепції clean label формують нові можливості для розвитку харчової промисловості та ресторанної індустрії.

Список використаних джерел

- 1 Шиян, П. Л., Сосницький, В. В., Шевченко, О. Ю., & Кириленко, Р. Г. (2022). *Алкогільні напої – досвід поколінь (технологія, обладнання, рецептури)*.
- 2 Серенко А., Юдіна Т. (2025). Дослідження ринку крафтових алкогольних напоїв України (2022–2025 рр.). *Товарознавство. Технології. Інжиніринг*, 3(55), 41–56.
- 3 Грушецький Р. І. Крафтові алкогольні напої з високим вмістом цукру. *Продовольчі ресурси*. 2023. Т. 11, № 21. С. 64-72.

Короткевич Тетяна

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 181 «Харчові технології» факультету технологій та бізнесу Державного торговельно-економічного університету

Науковий керівник: Серенко А. А. – доктор філософії (PhD) із харчових технологій, старший викладач кафедри ресторанних і крафтових технологій Державного торговельно-економічного університету

КРАФТОВЕ ВИНОРІБСТВО В УКРАЇНІ: СУЧАСНІ ТРЕНДИ ТА НОВІ МОЖЛИВОСТІ

Сучасний розвиток харчової та гастрономічної індустрії характеризується зростанням попиту на автентичну продукцію локального виробництва, що поєднує високу якість, натуральність та унікальні органолептичні властивості. У цьому контексті особливої актуальності набуває розвиток крафтового винорібства, яке в останні роки стало одним із найбільш динамічних сегментів агропродовольчого ринку України. Крафтові вина формують нову культуру споживання, орієнтовану на індивідуальність продукту, локальне походження та використання інноваційних технологічних рішень [1].

Україна має значний потенціал для розвитку винорібства завдяки сприятливим кліматичним умовам, різноманітності ґрунтів та багатовіковим

традиціям вирощування винограду. Основними виноробними регіонами є Одеська, Закарпатська, Миколаївська та Херсонська області, однак останніми роками розвиток малих виноробень спостерігається також на Київщині, Поділлі та у центральних регіонах країни. За оцінками експертів, частка крафтових виробників у структурі українського винного ринку щороку зростає на 10-15 %, а кількість малих виноробень за десять років збільшилась більш ніж удвічі [2].

Крафтове виноробство базується на концепції виробництва невеликих партій продукції з максимальною увагою до якості сировини та технологічних процесів. На відміну від масового виробництва, крафтові винороби орієнтуються на створення унікального продукту з вираженим терруарним характером. Значна увага приділяється використанню автохтонних сортів винограду, серед яких «Одеський чорний», «Тельті Курук», «Сухолиманський білий» та інші. Саме локальні сорти дозволяють формувати індивідуальний стиль українського вина та підвищувати його конкурентоспроможність на міжнародному ринку [2, 3].

Одним із ключових трендів сучасного крафтового виноробства є впровадження інноваційних технологій виробництва. Значного поширення набувають органічне та біодинамічне виноробство, що передбачають мінімізацію використання синтетичних засобів захисту рослин та орієнтацію на екологічно безпечне виробництво. За даними міжнародних досліджень, попит на органічні вина у світі щороку зростає в середньому на 9%, що стимулює українських виробників адаптувати власні технології до сучасних стандартів.

Перспективним напрямом є також використання альтернативних технологій ферментації та витримки вин. Сучасні крафтові винороби експериментують із природними дріжджами, карбонічною мацерацією, витримкою у глиняних амфорах, керамічних ємностях та дубових баріках. Такі підходи дозволяють формувати складні ароматичні профілі та створювати продукцію з високою сенсорною унікальністю. Зокрема, витримка вина у глиняних амфорах сприяє м'якій мікрооксигенації та формуванню більш виражених мінеральних і прямих нот у смаку напою [4].

Важливою складовою розвитку крафтового виноробства є популяризація гастрономічного туризму. Крафтові виноробні дедалі частіше стають центрами енотуризму, поєднуючи виробництво вина з дегустаційними залами, гастрономічними просторами та туристичними маршрутами. За оцінками експертів, близько 60% споживачів крафтового вина зацікавлені у відвідуванні виноробень та участі у дегустаційних заходах. Це сприяє розвитку регіональної економіки, популяризації локальної гастрономії та формуванню позитивного іміджу українського виноробства.

Попри позитивну динаміку розвитку, крафтове виноробство України стикається з низкою проблем і викликів. Одним із ключових факторів ризику є зміна кліматичних умов. Підвищення середньорічних температур, тривалі посухи та весняні заморозки негативно впливають на врожайність винограду та якість сировини. За даними аграрних досліджень, втрати врожаю винограду через несприятливі погодні умови в окремі роки можуть досягати 20-30 % [4].

Незважаючи на наявні труднощі, перспективи розвитку крафтового виноробства в Україні залишаються позитивними. Зростання попиту на локальну гастрономічну продукцію, розвиток енотуризму, впровадження інноваційних технологій та популяризація українського вина на міжнародному ринку створюють сприятливі умови для подальшого розвитку галузі. Важливу роль у цьому процесі можуть відігравати державні програми підтримки малого виробництва, спрощення регуляторних процедур та розвиток професійної освіти.

Таким чином, крафтове виноробство України є перспективним і динамічним напрямом сучасної гастрономічної індустрії, який поєднує традиції, інновації та локальну ідентичність. Подальший розвиток галузі сприятиме формуванню конкурентоспроможного національного продукту, розвитку регіонального туризму та зміцненню позицій України на світовій винній карті.

Список використаних джерел:

1 Калініченко Л.Л. Проблеми розвитку крафтової діяльності в Україні. URL: <https://economics.net.ua/files/archive/2022/No5/26.pdf>

2 Серенко, А., & Юдіна, Т. (2025). Дослідження ринку крафтових алкогольних напоїв України (2022–2025 рр.). Товарознавство. Технології. Інжиніринг, 3(55), 41–56.

3 Россоха В. В., Петриченко О. А. Потенціал ринку вина в Україні. Економіка АПК. 2020. № 9. С. 17-29.

4 «Виноробство в Україні: сучасний стан та перспективи розвитку» – URL <https://agropolit.com/blog/475vinorobstvo-v-ukrayini-suchasniy-stan-i-perspektivi>.

Левицький Юрій

бакалавр 2 курс, Садівництво
плодоовочівництво виноградарство
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,

Антоненко Артем

канд. техн. наук, доцент Національний
університет біоресурсів і
природокористування України

РОЛЬ ВНУТРІШНЬОГО АУДИТУ У ПІДТРИМЦІ ДІЄВОСТІ СИСТЕМИ УПРАВЛІННЯ БЕЗПЕЧНІСТЮ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

Впровадження системи управління безпечністю харчових продуктів (СУБХП) відповідно до вимог ISO 22000 або схеми FSSC 22000 є лише початковим етапом забезпечення стабільної якості на підприємстві. Головним викликом для менеджменту є підтримка дієвості цієї системи в динамічних умовах виробництва, що включають заміну сировини, оновлення персоналу та зношення обладнання. У цьому контексті внутрішній аудит виступає не просто формальною вимогою стандарту, а критично важливим інструментом зворотного зв'язку, який дозволяє вчасно виявляти невідповідності та запобігати виходу небезпечної продукції на ринок. Ефективно організований внутрішній контроль мінімізує ризики під час зовнішніх перевірок та сертифікаційних аудитів, забезпечуючи безперервне вдосконалення процесів [1-5].

Метою роботи є визначення стратегічної ролі внутрішнього аудиту як механізму верифікації СУБХП, а також аналіз його впливу на результативність коригувальних дій та формування загальної культури безпечності харчових продуктів на підприємстві.

Внутрішній аудит у межах СУБХП функціонує як вищий рівень верифікації, що дозволяє оцінити не лише виконання окремих процедур, а й загальну здатність системи досягати поставлених цілей у сфері безпечності. На відміну від щоденного моніторингу критичних точок контролю (КЕК), який здійснюється персоналом на лінії, внутрішній аудит фокусується на глибинних системних зв'язках. Він перевіряє актуальність аналізу небезпечних чинників, валідність встановлених критичних меж та ефективність процедур простежуваності, що охоплюють увесь шлях від вхідної сировини до відвантаження готової партії продукції. Проведення аудиту силами кваліфікованих внутрішніх фахівців, які володіють знаннями технологічного процесу, дозволяє виявити «сліпі плями» в управлінні, що часто виникають через формальний підхід до документації або людський чинник.

Ключовим аспектом, що визначає дієвість внутрішнього аудиту, є перехід від простої фіксації помилок до комплексного аналізу їхніх кореневих причин (Root Cause Analysis). Ефективний аудитор не обмежується записом про порушення температурного режиму, а досліджує ланцюжок подій: від технічного стану холодильного обладнання та графіків його обслуговування до компетентності персоналу, відповідального за записи. Такий підхід дозволяє розробляти коригувальні дії, які мають стратегічний характер. Наприклад, замість повторного інструктажу працівника система може запропонувати автоматизацію контролю або зміну ергономіки робочого місця. Це перетворює аудит на інструмент превентивного менеджменту, який мінімізує ймовірність виникнення харчових інцидентів та пов'язаних із ними фінансових і репутаційних втрат.

Важливою функцією аудиту є також оцінка «культури безпечності харчових продуктів» — концепції, що стала обов'язковою у нових редакціях міжнародних стандартів. Аудитор аналізує не лише записи в журналах, а й реальну поведінку

персоналу, їхнє розуміння значущості кожного етапу контролю та рівень залученості менеджменту. Це дозволяє визначити, чи є безпечність продукції свідомим вибором кожного співробітника, чи лише результатом страху перед покаранням. У сучасних умовах, коли харчові підприємства активно впроваджують цифрові рішення (IoT-датчики, хмарні системи зберігання даних), роль внутрішнього аудитора розширюється до перевірки кібербезпеки та надійності цифрових доказів. Таким чином, внутрішній аудит стає динамічним фільтром, який адаптує систему управління до нових викликів, забезпечуючи її стійкість та високу довіру з боку зовнішніх контролюючих органів і споживачів.

Внутрішній аудит є ключовим гарантом життєздатності системи управління безпечністю харчових продуктів. Він забезпечує менеджмент об'єктивними доказами відповідності процесів та слугує каталізатором для впровадження інновацій і покращень. Ефективна програма аудитів дозволяє не лише підтримувати сертифікат відповідності, а й будувати стійку бізнес-модель, де безпечність продукції є результатом керованих та постійно контрольованих процесів. Розвиток компетенцій внутрішніх аудиторів та перехід до ризик-орієнтованого підходу в аудиті є необхідною умовою для будь-якого підприємства, що прагне лідерства на сучасному ринку харчових продуктів.

Список використаних джерел

1 Криворучко, М., Антоненко, А., Ратушенко, А., & Горкун, А. (2025). Аудит і проектування сервісно-виробничого процесу комплексного закладу ресторанного господарства. *Herald of Khmelnytskyi National University. Technical Sciences*, 359(6.2), 407-412. <https://doi.org/10.31891/2307-5732-2025-359-129>

2 Аудит і метрологічні засоби оцінення якості харчової продукції на виробництві / А. Антоненко та ін. *Measuring and Computing Devices in Technological Processes*. 2025. № 1. С. 456–460. URL: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2025-81-57>

3 Аудит і контроль якості харчових продуктів у країнах ЄС та світу / А. Антоненко та ін. *Measuring and Computing Devices in Technological Processes*. 2024. № 4. С. 18–22. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-80-2>

4 Акредитація і перспективи впровадження системи HACCP у виробництві харчової продукції / А. Антоненко та ін. Measuring and Computing Devices in Technological Processes. 2024. № 1. С. 111–116. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-77-16>

5 Ратушенко, А., Криворучко, М., Антоненко, А., & Горкун, А. . (2025). Проектування виробничої програми та аудит будівництва закладу ресторанного господарства. Herald of Khmelnytskyi National University. Technical Sciences, 357(5.2), 193-200. <https://doi.org/10.31891/2307-5732-2025-357-84>

Літовченко Анастасія

здобувачка фахової передвищої освіти спеціальності 181 харчові технології, відділення ресторанного господарства Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Петрук Ю. Л. - спеціаліст першої категорії, старший викладач, викладач циклової комісії харчових технологій Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

3D-ХАРЧОВИЙ ДРУК ЯК ІННОВАЦІЙНИЙ НАПРЯМ ХАРЧОВОЇ ІНДУСТРІЇ

Сучасний етап розвитку світового суспільства супроводжується низкою питань, які по'язані з глобальними проблемами серед яких особливу увагу привертають питання продовольчої безпеки, ефективного використання природних ресурсів, застосування новітніх технологій у харчовій промисловості, забезпечення населення якісними і безпечними продуктами харчування.

В сучасному світі новітні технології стрімко розвиваються, тому традиційні підходи до виробництва харчової продукції потребують трансформації. Одним із перспективних напрямків модернізації харчової індустрії є впровадження технологій сучасного виробництва, зокрема це відноситься до такого напрямку як 3D-друк харчових продуктів.

3D-харчовий друк являє собою інноваційну технологію створення продуктів харчування шляхом пошарового нанесення інгредієнтів відповідно до цифрової моделі. Основною особливістю даного підходу є можливість точного контролю складу продукту, його структури та форми. Для виробництва використовуються різноманітні харчові пасти та суміші, зокрема шоколад, тісто, овочеві та фруктові пюре, білкові концентрати тощо [1].

Харчовий 3D-друк поєднує мистецтво приготування їжі з точністю технологій. Шеф-кухарі та харчові науковці експериментують із новими інгредієнтами та текстурами, щоб створити унікальні враження від їжі [2]

Однією з ключових переваг 3D-друку харчових продуктів, є можливість реалізації концепції персоналізованого харчування. Завдяки використанню цифрових технологій стає можливим створення продуктів із заданим вмістом поживних речовин, що відповідають індивідуальним фізіологічним потребам людини. Це відкриває нові перспективи у сфері дієтичного харчування, а також у забезпеченні раціонального харчування різних верств населення.

Основними етапами 3D-харчового друку є:

- Створення цифрової моделі страви
- Завантаження інгредієнтів у принтер
- Пошарове формування продукту
- Додаткова обробка (запікання, охолодження) [1].

Не менш важливим є екологічний аспект застосування 3D-друку в харчових промисловості. Технологія дозволяє значно зменшити кількість харчових відходів за рахунок точного дозування інгредієнтів та використання вторинної сировини. Крім того, можливість застосування альтернативних джерел білка, таких як рослинні протеїни або продукти переробки, сприяє зниженню навантаження на довкілля та відповідає принципам сталого розвитку. Дана технологія також може застосовуватись для забезпечення харчування у військових умовах і під час гуманітарних криз, що свідчить про її універсальність.

Водночас, для широкого впровадження технологій 3D-харчового друку у повсякденне життя є низка перешкод.

Серед основних проблем слід виділити високу вартість обладнання, обмежений асортимент сировини, недостатній рівень розвитку на ринку України і відсутність чітких стандартів якості та безпечності продукції. Також можна відмітити неготовність споживачів до сприйняття певних інноваційних продуктів, що потребує додаткової інформації щодо безпечності їх використання.

Особливим є питання державного регулювання та підтримки інноваційних технологій. Ефективна державна політика у сфері харчових технологій має передбачити залучення інвестицій, стимулювання наукових досліджень і розробку нормативно-правової бази, яка б регулювала використання 3D-друку у харчовій промисловості.

Тому, підвищення рівня обізнаності населення щодо переваг 3D-харчового друку сприятиме його ширшому впровадженню та розвитку ринку інноваційних продуктів таких як відлиті прикраси, цукрові скульптури, художній шоколад. Ці концепції показують, що технологія не лише відкриває можливості для креативного дизайну, але й дає нову форму цифрового виробництва продуктів харчування.

Особливим є питання державного регулювання та підтримки інноваційних технологій. Ефективна державна політика у сфері харчових технологій має передбачити залучення інвестицій, стимулювання наукових досліджень і розробку нормативно-правової бази, яка б регулювала використання 3D-друку у харчовій промисловості.

Таким чином, 3D-харчовий друк є перспективним напрямком розвитку харчової індустрії, який відповідає сучасним викликам суспільства. Його впровадження може сприяти підвищенню ефективності виробництва, змінити логістику харчових продуктів і забезпечити харчування в екстремальних умовах.

Але, вочевидь, подальший розвиток цієї технології потребує комплексного підходу та тісної взаємодії держави, бізнесу і науки.

Список використаних джерел:

- 1 3D-друк харчових продуктів // Вікіпедія: вільна енциклопедія. – URL: <https://uk.wikipedia.org> (дата звернення: 04.05.2026).
- 2 Харчовий 3-D друк: «Інновації в харчових технологіях: формування майбутнього харчових продуктів» – URL: <https://ua.linkedin.com/pulse/food-3d-printing-innovations-technology-shaping-future-kala-rajan?tl=uk> (дата звернення: 04.05.2026).

Марусяк Тетяна

канд. техн. наук, викладачка
Чернівецького вищого комерційного
училища Державного торговельно-
економічного університету

ТЕХНОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ВИРОБНИЦТВА ХЛІБА З ВИКОРИСТАННЯМ БАНАНОВОГО БОРОШНА

Сучасні тенденції розвитку харчової промисловості зумовлюють зростання попиту на продукти спеціального призначення, які не лише задовольняють енергетичні потреби організму, але й сприяють покращенню здоров'я споживачів. У хлібопекарській галузі це проявляється у впровадженні нових рецептур із використанням нетрадиційної рослинної сировини, багатой на біологічно активні компоненти. Традиційні хлібобулочні вироби, виготовлені з пшеничного борошна вищого ґатунку, характеризуються високою засвоюваністю, проте мають відносно високий глікемічний індекс і обмежений вміст харчових волокон, що знижує їхню харчову цінність [3].

Одним із перспективних напрямів підвищення функціональних властивостей хліба є використання бананового борошна, отриманого з незрілих плодів банана. Така сировина є джерелом резистентного крохмалю, який не піддається швидкому ферментативному гідролізу в тонкому кишечнику, а ферментується у товстому, виконуючи функції пребіотика. Це сприяє

нормалізації мікрофлори кишечника, зниженню глікемії та загальному покращенню метаболічних процесів в організмі [1, 2].

Мета роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та узагальненні технологічних аспектів виробництва хліба із використанням бананового борошна у поєднанні з пшеничним та цільнозерновим борошном для підвищення харчової та біологічної цінності готового продукту.

У роботі розглянуто використання трьох основних видів борошна: пшеничного хлібопекарського, пшеничного цільнозернового та бананового. Пшеничне борошно є базовим компонентом, що забезпечує формування клейковинного каркасу тіста, від якого залежить газоутримуюча здатність, об'єм та пористість виробів. Цільнозернове борошно містить оболонки зерна та зародок, що обумовлює підвищений вміст харчових волокон, вітамінів групи В та мінеральних речовин.

Бананове борошно, отримане шляхом сушіння та подрібнення незрілих плодів банана, характеризується високим вмістом резистентного крохмалю (до 40–60% від загального вмісту крохмалю), а також значною кількістю Калію та Магнію. Його технологічною особливістю є висока водопоглинальна здатність, що впливає на консистенцію тіста та потребує коригування рецептури за вмістом вологи.

Поєднання пшеничного, цільнозернового та бананового борошна дозволяє досягти синергетичного ефекту. З одного боку, забезпечується належна структура тіста завдяки наявності клейковини, з іншого – підвищується функціональна цінність продукту за рахунок забезпечення його харчовими волокнами та резистентним крохмалем [4, 1].

Технологічний процес виробництва хліба з використанням бананового борошна включає такі основні стадії:

I. Підготовка сировини, що передбачає просіювання борошна для насичення киснем, підготовку води необхідної температури та активацію закваски.

II. Приготування опари, під час якого частина борошна змішується з водою та бродильним компонентом для інтенсифікації ферментаційних процесів.

III. Замішування тіста, що включає введення всіх компонентів рецептури та механічну обробку до утворення однорідної маси з розвиненим клейковинним каркасом.

IV. Бродіння тіста, у процесі якого відбувається накопичення вуглекислого газу, формування смаку та аромату.

V. Обминання, яке сприяє рівномірному розподілу газових бульбашок і покращує структуру тіста.

VI. Формування тістових заготовок та їх вистоювання, що забезпечує остаточне збільшення об'єму.

VII. Випікання при температурі 200-220 °C, у ході якого відбуваються денатурація білків, клейстеризація крохмалю та формування скоринки.

VIII. Охолодження, необхідне для стабілізації структури м'якуша.

Важливою особливістю є те, що введення бананового борошна підвищує вологопоглинальну здатність тіста. Це потребує збільшення кількості води в рецептурі в середньому на 5–10% залежно від частки заміщення. Недотримання цього співвідношення може призвести до ущільнення м'якуша та зниження об'єму виробу.

З точки зору фізико-хімічних властивостей, резистентний крохмаль у складі бананового борошна уповільнює процеси ретроградації, що є однією з основних причин черствіння хліба. Внаслідок цього спостерігається продовження терміну збереження свіжості готового продукту.

Крім того, підвищений вміст харчових волокон сприяє утриманню вологи, що позитивно впливає на текстуру м'якуша.

Органолептичні показники виробу також зазнають змін: формується більш насичений аромат із легкими фруктовими нотами, колір м'якуша стає кремово-бежевий, а смак – м'яким із незначною природною солодкістю. При цьому важливо контролювати частку бананового борошна, оскільки її надмірне збільшення може негативно впливати на пористість та об'єм виробу через зниження вмісту клейковини.

Основними перевагами запропонованого підходу є: підвищення харчової та біологічної цінності хліба; зниження глікемічного індексу за рахунок вмісту резистентного крохмалю; покращення текстурних характеристик м'якуша;

подовження терміну збереження свіжості; розширення асортименту функціональних хлібобулочних виробів.

Отже, використання бананового борошна у поєднанні з пшеничним та цільнозерновим є ефективним технологічним рішенням для створення хліба спеціального призначення.

Такий підхід дозволяє поєднати високі органолептичні властивості з підвищеною фізіологічною цінністю продукту. Запропонована технологія може бути рекомендована для впровадження у виробництво з метою розширення асортименту та підвищення конкурентоспроможності хлібобулочних виробів на сучасному ринку.

Список використаних джерел

1 Білик О. А., Грегірчак Н. М., Маринін А. І. Перспективи використання комплексного хлібопекарського поліпшувача «Свіжість К+» у технології хлібобулочних виробів // *Харчова наука і технологія*. 2015. № 31. DOI:10.15673/2073-8684.31/2015.44281.

2 Лозова Т. М. Сучасні наукові дослідження нових способів поліпшення якості і зберігання хліба // *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Технічні науки*. 2022. № 32. DOI: 10.36477/2522-1221-2022-32-07.

3 Лозова Т. М. Наукові розробки з поліпшення якості харчових продуктів на основі борошна // *Вісник Львівського торговельно-економічного університету. Технічні науки*. 2022. № 29. DOI: 10.36477/2522-1221-2022-29-12.

4 Хомічак Л. М., Кузнєцова І. В., Пазюк В. М., Касамара А. С. Резистентний крохмаль у харчовій промисловості // *Продовольчі ресурси*. 2022. № 19. DOI: 10.31073/foodresources2022-19-17.

Петрук Юлія

спеціаліст першої категорії, старший викладач, викладач циклової комісії харчових технологій Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ЛОКАЛЬНІ ПРОДУКТИ ЯК ОСНОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ ХАРЧОВОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ

Україна завжди була одним із головних і стійких секторів харчової промисловості, яка забезпечувала не лише свої потреби у харчових продуктах а й мала вагоме місце на світовому ринку.

Попри всі труднощі, з якими бореться сьогодні Україна і всі сфери господарства кожен знаходить шлях їх подолання.

Сучасний розвиток галузі харчових технологій і зокрема сфери ресторанного господарства впроваджує принципи сталого розвитку, які передбачають раціональне використання ресурсів, підтримку місцевих виробників та забезпечення продовольчої безпеки.

Для того, щоб розвивалась харчова промисловість необхідна підтримка місцевих виробників. Тому одним із перспективних напрямків є використання локальних продуктів, які мають важливе економічне, екологічне та соціальне значення.

Для України питання розвитку локального харчового виробництва є особливо актуальним в умовах сучасних економічних та соціальних викликів.

Зрозуміло, що використання місцевої продукції дозволяє зменшити залежність від імпортової продукції та підвищити рівень продовольчої незалежності держави, збереження національних гастрономічних традицій та популяризації автентичних українських продуктів. Але, чи завжди це діє.

Локальні продукти – це сировина та харчові продукти, які вироблені в межах певного регіону з використанням місцевих ресурсів і традиційних технологій. Зростання попиту на органічні фермерські та локальні продукти спостерігалось

і до початку пандемії, але вона значно посилила попит на трендові продукти. Наприклад, у Німеччині попит на органічні продукти на початку пандемії зріс на 17%, а в США майже на 50%.

Слід розуміти як змінився попит в Україні на еко-продукти та яка різниця між цими поняттями для споживачів. Припустимо, що небагато споживачів готові кудись їхати за потрібним продуктом. Окрім того, фермерський не завжди є органічним, і навпаки – органічний не обов'язково фермерський. Розповсюджена думка, що продукт, придбаний «від бабусі», гарантовано «екологічний», не відповідає дійсності, адже багато фермерів продовжують використовувати хімічні пестициди та добрива, щоб захистити і без того невеликий врожай. [1].

Тому слід зрозуміти, чи дійсно це екологічні продукти, адже, сьогодні споживачі все більше звертають увагу саме на екологічно вирощенні продукти. Конкуренція на локальні продукти достатньо велика, але й витрати на вирощування таких продуктів економічно значна. Хоча, як би не було складно, заклади ресторанного господарства починають співпрацювати з фермерами, так як локальні продукти відкривають можливість для створення інноваційних харчових виробів із високою харчовою та біологічною цінністю.

Перспективним є використання локальної рослинної сировини, ягід, меду, зернових культур та продуктів переробки для розроблення екологічно безпечної та конкурентоспроможної продукції.

На ринку з'явилися ще такі новинки як «суперфуди». Ця концепція не має нормативного регулювання і взагалі має маркетингове, а не наукове походження. Проте цей термін гарно прижився як визначення продуктів «із високим рівнем поживних, біологічно активних та корисних для здоров'я речовин». Наприклад, ми можемо визначити українські локальні продукти, які можуть розглядатись як «суперфуди»: гречка, буряк, гарбуз, квашена капуста, волоський горіх [2]. Але це не останній перелік, а тільки початок продуктів, які вирощуються в Україні і мають велику цінність.

Отже, використання локальних продуктів є важливим елементом сталого розвитку харчової галузі, оскільки поєднує економічні, екологічні та соціальні аспекти. Подальший розвиток цього напрямку потребує підтримки місцевих виробників від держави і впровадження сучасних технологій вирощування і переробки сировини і продуктів харчування.

Слід зауважити, що ФАО (Продовольча та сільськогосподарська організація ООН) акцентує увагу на підтримці України. У 2026 році міжнародна підтримка українських фермерів зосереджена на відновленні агросектору, енергонезалежності та впровадженні європейських стандартів фінансування. [3]. Кожен крок незламності веде до перемоги!

Список використаних джерел

1 Органічні, фермерські та локальні: чи можливе поєднання в Україні. URL: <https://organicinfo.ua/news/organic-farm-local/> (дата звернення: 08.05.2026).

2 Українські «суперфуди»: 5 локальних продуктів, які містять багато корисних компонентів. URL: <https://berezhy-sebe.com/ukrainski-superfudy/> (дата звернення: 08.05.2026).

3 В Україні 240 тисяч фермерів отримають підтримку від міжнародних партнерів. URL: <https://agronews.ua/news/v-ukrayini-240-tysyach-fermeriv-otrymayut-pidtrymku-vid-mizhnarodnyh-partneriv/> (дата звернення: 08.05.2026).

Серенко Антон

доктор філософії (PhD) із харчових технологій, старший викладач кафедри ресторанних і крафтових технологій Державного торговельно-економічного університету

СУЧАСНІ ПІДХОДИ ДО ВИРОБНИЦТВА МОЛОЧНОЇ ПРОДУКЦІЇ ІЗ РЕГУЛЬОВАНИМ ВУГЛЕВОДНИМ СКЛАДОМ

Розвиток харчових технологій сьогодні значною мірою пов'язаний зі створенням спеціалізованих продуктів для оздоровчого та дієтичного харчування. Одним із ключових напрямів є виробництво безлактозної та

низьколактозної молочної продукції, актуальність якого обумовлена поширенням лактазної недостатності серед населення світу.

За даними міжнародних медичних досліджень, близько 65% дорослого населення мають знижену здатність до перетравлення лактози. У країнах Європи частка людей із непереносимістю лактози становить у середньому 15-30 %, тоді як у країнах Азії цей показник може перевищувати 80% [1].

Лактоза є основним вуглеводом молока та становить близько 4,5-5,0 % у коров'ячому молоці. Для її засвоєння організмом необхідний фермент лактаза, який розщеплює лактозу на глюкозу та галактозу. У разі недостатньої активності лактази неперетравлена лактоза потрапляє до товстого кишечника, де спричиняє процеси бродіння та викликає дискомфорт, здуття, порушення травлення та інші симптоми. Саме тому розробка технологій безлактозної та низьколактозної продукції є важливим науково-практичним завданням сучасної харчової науки [1].

Основним науковим підходом до виробництва безлактозної продукції є ферментативний гідроліз лактози із застосуванням ферменту β -галактозидази (лактази). Під час цього процесу лактоза розщеплюється на глюкозу та галактозу, які легко засвоюються організмом людини. У промислових умовах ступінь гідролізу лактози у безлактозному молоці досягає 99 %, а залишковий вміст лактози не перевищує 0,01-0,1 %. Для низьколактозної продукції цей показник зазвичай становить до 1,0%, що також значно знижує ризик виникнення симптомів непереносимості у більшості споживачів. Ефективність ферментативного гідролізу залежить від температури, тривалості процесу, рівня рН та активності ферментного препарату. Оптимальна температура для дії більшості лактаз становить 35-40 °С, а тривалість процесу може коливатися від кількох годин до доби залежно від технології виробництва [2].

Однією з особливостей безлактозного молока є зміна смакових характеристик продукції. Унаслідок розщеплення лактози утворюються глюкоза та галактоза, солодкість яких є вищою порівняно з молочним цукром. У результаті безлактозне молоко стає приблизно на 15-20 % солодшим за звичайне. Це відкриває додаткові технологічні можливості у виробництві десертів, морозива та йогуртів, оскільки дозволяє зменшувати кількість доданого цукру.

Наприклад, у виробництві безлактозного морозива вміст сахарози можна скоротити на 10-15% без погіршення органолептичних показників готового продукту [2]. Перспективним науковим напрямом є використання мембранних технологій – ультрафільтрації та нанофільтрації – для часткового або повного видалення лактози з молока [1]. Мембранні методи дозволяють ефективно знижувати концентрацію молочного цукру без значного впливу на білковий, мінеральний та вітамінний склад продукту. Крім того, такі технології забезпечують збереження природного смаку молока та покращують стабільність готової продукції.

У сучасних дослідженнях також активно вивчається застосування іммобілізованих ферментів, які закріплюються на спеціальних носіях та можуть використовуватися багаторазово. Це дозволяє знизити виробничі витрати та підвищити економічну ефективність виробництва безлактозної продукції [1].

Важливе місце у створенні низьколактозної продукції займають ферментаційні процеси. Під час молочнокислого бродіння мікроорганізми частково використовують лактозу як джерело енергії, унаслідок чого її концентрація у продукті знижується. Наприклад, у традиційному йогурті вміст лактози може бути на 20-30 % нижчим порівняно зі звичайним молоком, а у твердих сирах тривалого дозрівання кількість лактози часто зменшується до слідових значень. Поєднання ферментації та ферментативного гідролізу дозволяє створювати безлактозні йогурти, кефіри та сиркові десерти з високими пробіотичними властивостями. У 1 г таких продуктів може міститися понад 10^7 колонієутворюючих одиниць пробіотичних культур, що відповідає вимогам функціонального харчування [1].

Сучасні наукові підходи також передбачають створення безлактозної продукції з підвищеною біологічною цінністю. Для цього продукти додатково збагачують кальцієм, вітаміном D, вітамінами групи B, пробіотиками та харчовими волокнами [2]. Це є особливо актуальним для людей, які через непереносимість лактози обмежують споживання традиційних молочних продуктів і можуть мати дефіцит кальцію та інших мікронутрієнтів.

Наприклад, одна порція безлактозного йогурту здатна забезпечити до 25-30% добової потреби організму в кальції. Дослідження також показують, що

регулярне споживання пробіотичних безлактозних продуктів сприяє покращенню стану кишкової мікрофлори та нормалізації процесів травлення.

Світовий ринок безлактозної та низьколактозної продукції демонструє стабільне зростання. За даними міжнародних аналітичних агентств, у 2025 році його обсяг перевищив 20 млрд доларів США, а середньорічний темп зростання становить близько 7,9 % [3]. Найбільший попит спостерігається на безлактозне молоко, йогурти, сири, вершки та морозиво. Провідні молочні компанії активно впроваджують інноваційні технології та розширюють асортимент продукції, орієнтуючись на споживачів із харчовими обмеженнями та прихильників здорового способу життя [3, 4]. Водночас виробництво безлактозної та низьколактозної продукції супроводжується певними технологічними труднощами. Основними проблемами залишаються висока вартість ферментних препаратів, необхідність точного контролю технологічних параметрів та ризик зміни текстурних і смакових характеристик продукції [4]. Підвищений вміст простих цукрів унаслідок гідролізу лактози може посилювати реакції Майяра під час термічної обробки, що впливає на колір і аромат продукту. Саме тому сучасні дослідження спрямовані на оптимізацію технологічних режимів, удосконалення ферментних систем та пошук нових методів виробництва спеціалізованої молочної продукції. Отже, наукові підходи до створення безлактозної та низьколактозної молочної продукції базуються на поєднанні ферментативних, мембранних і ферментаційних технологій, що дозволяє отримувати якісні та безпечні продукти для людей із лактазною недостатністю.

Використання сучасних біотехнологічних методів забезпечує зниження вмісту лактози, підвищення функціональної цінності продукції та покращення її органолептичних властивостей.

Подальший розвиток харчової науки та біотехнологій сприятиме створенню нових поколінь безлактозних і низьколактозних продуктів, орієнтованих на потреби сучасного споживача та принципи здорового харчування.

Список використаних джерел

1 Серенко А. А. Технологія низьколактозних кисломолочних напоїв на основі скотин: дис. ... д-ра філос. : спец. 181 – Харчові технології. Київ: Державний торговельно-економічний університет, 2024. 223 с.

2 Yang, J., Rainville, P., Liu, K., & Pointer, B. (2021). Determination of lactose in low-lactose and lactose-free dairy products using LC-MS. *Journal of Food Composition and Analysis*. 2021. №100. P. 1038–1057.

3 Юдіна Т., Серенко А. Формування вітчизняного ринку безлактозних і низьколактозних молочних продуктів. *Міжнар. наук.-практ. журн. «Товари і ринки»*. 2021. № 2 (38). С.34-43.

4 Bolgova, N., Samylyk, M., Nazarenko, Y., & Sokolenko, V. (2021). Technology for the production of lactose-free yogurt in compliance with the principles of the HACCP system. *Tavriya Scientific Bulletin. Series: Technical Sciences*, (4), 33–46.

Серенко Антон, Баджелідзе Еліза

Серенко Антон

доктор філософії (PhD) із харчових технологій, старший викладач кафедри ресторанних і крафтових технологій Державного торговельно-економічного університету

Баджелідзе Еліза

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 181 «Харчові технології» факультету технологій та бізнесу Державного торговельно-економічного університету

НАУКОВО-ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ ВИКОРИСТАННЯ ФЕРМЕНТАЦІЇ У ХАРЧОВИХ ТЕХНОЛОГІЯХ

Сучасна харчова промисловість активно впроваджує інноваційні технології, спрямовані на підвищення якості продукції, її харчової цінності, безпечності та функціональних властивостей. Одним із найбільш перспективних напрямів є використання ферментаційних процесів, які мають багатовікову історію, але водночас набувають нового значення у контексті розвитку сучасних харчових технологій. Ферментація є складним біохімічним процесом, що здійснюється за участю мікроорганізмів, ферментів або їх комплексів і супроводжується перетворенням органічних речовин із формуванням нових смакових,

ароматичних та структурних характеристик продукту. За оцінками міжнародних аналітичних компаній, світовий ринок ферментованих харчових продуктів щорічно зростає на 5...7%, а обсяг ринку пробіотичних продуктів у 2025 році перевищив 75 млрд доларів, що свідчить про високий попит споживачів на продукцію природної ферментації [1].

У сучасних умовах ферментація розглядається як один із ключових інструментів розвитку концепції здорового харчування та сталого виробництва. Завдяки діяльності молочнокислих бактерій, дріжджів, оцтовокислих бактерій та інших мікроорганізмів відбувається синтез органічних кислот, амінокислот, вітамінів, антиоксидантів та біологічно активних сполук, що позитивно впливають на організм людини. Дослідження свідчать, що в процесі ферментації вміст вітамінів групи В у продуктах може збільшуватися на 20...40%, а засвоюваність білків – зростати до 15%. Наприклад, у процесі ферментації соєвих продуктів кількість антипоживних речовин знижується майже на 50%, що значно покращує біодоступність кальцію, заліза та магнію. Крім того, регулярне споживання ферментованих продуктів сприяє нормалізації кишкової мікрофлори, покращенню травлення та зміцненню імунної системи людини.

Наукові дослідження доводять, що ферментаційні процеси дозволяють значно покращити органолептичні характеристики харчової продукції. У процесі ферментації формуються леткі ароматичні сполуки, складні ефіри, альдегіди та інші компоненти, які створюють характерний смак і аромат продукту [2]. Особливо важливим це є для хлібопекарського виробництва, виноробства, пивоваріння та виробництва сирів. Наприклад, використання житніх заквасок у технології хліба дозволяє збільшити термін збереження свіжості виробів на 24....36 годин у порівнянні з традиційною технологією. Також ферментація тіста сприяє зниженню рівня фітинової кислоти на 40...60%, що покращує засвоєння мінеральних речовин організмом людини. У виробництві крафтового пива контрольоване бродіння дозволяє формувати понад 800 ароматичних сполук, які визначають унікальний профіль напою.

Важливим напрямом сучасних досліджень є застосування контрольованої ферментації для створення функціональних і спеціалізованих харчових продуктів [2]. Завдяки підбору певних штамів мікроорганізмів можна

цілеспрямовано регулювати біохімічні процеси та отримувати продукцію з підвищеним вмістом пробіотиків, антиоксидантів або біологічно активних сполук [3]. Особливого значення набуває використання пробіотичних культур у виробництві кисломолочних продуктів. Так, у 1 г йогурту міститься від 10^6 до 10^8 КУО пробіотичних бактерій, що відповідає сучасним вимогам функціонального харчування [3]. У країнах Європейського Союзу понад 60% споживачів регулярно купують продукти з пробіотичними культурами, що підтверджує тенденцію до популяризації здорового харчування. Сучасні технології також передбачають поєднання ферментації з рослинною сировиною, що дозволяє створювати альтернативні продукти харчування для веганського та дієтичного харчування. Наприклад, ферментовані напої на основі вівсяного або мигдального молока містять до 30% більше антиоксидантних сполук порівняно з неферментованими аналогами.

Окремої уваги заслуговує використання ферментаційних процесів у крафтовому виробництві та ресторанному господарстві. Сьогодні ферментація є основою створення унікальних гастрономічних продуктів із вираженими сенсорними властивостями. Крафтові сири, натуральні ферментовані напої, авторські соуси та овочеві продукти стають популярними завдяки автентичності та природності технологічних процесів. У ресторанній сфері активно застосовуються технології лактоферментації овочів, ферментації фруктів, витримування м'яса та коджі-ферментації. Наприклад, використання коджі-культур у ферментації м'яса дозволяє скоротити тривалість дозрівання продукту майже вдвічі та підвищити вміст вільних амінокислот, відповідальних за формування смаку уамі.

Перспективним напрямом є також використання ферментації для переробки вторинної сировини та зменшення харчових відходів. За даними Продовольчої та сільськогосподарської організації ООН, щороку у світі втрачається близько 1,3 млрд тонн харчових продуктів. Використання біотехнологічних методів ферментації дозволяє ефективно перетворювати побічні продукти харчової промисловості на кормові добавки, органічні кислоти, ферменти та біоактивні речовини. Наприклад, ферментація фруктових вичавок дає можливість отримувати натуральні антиоксиданти та харчові волокна для функціональних

продуктів. Крім того, ферментаційні процеси характеризуються нижчим рівнем енергоспоживання порівняно з традиційними методами консервування, що робить їх більш екологічно доцільними.

Незважаючи на значні переваги, використання ферментаційних технологій потребує суворого контролю технологічних параметрів. Важливими факторами є температура, рівень кислотності, тривалість ферментації, стерильність середовища та якість стартових культур. Наприклад, оптимальна температура для розвитку більшості молочнокислих бактерій становить 30...42°C, а рівень рН ферментованих продуктів зазвичай знижується до 3,5...4,5, що забезпечує пригнічення патогенної мікрофлори [3]. Порушення технологічних режимів може призвести до розвитку небажаних мікроорганізмів, погіршення смаку та зниження безпечності продукції. Саме тому сучасні наукові дослідження спрямовані на вдосконалення методів контролю ферментаційних процесів, використання автоматизованих систем моніторингу та створення нових високоефективних штамів мікроорганізмів.

Отже, ферментаційні процеси є важливим елементом сучасних харчових технологій та мають значний науково-практичний потенціал. Їх використання забезпечує підвищення якості та безпечності харчових продуктів, формування нових смакових характеристик, створення функціональної продукції та впровадження екологічно орієнтованих технологій. Активний розвиток біотехнологій, гастрономічних інновацій і крафтового виробництва сприяє подальшому розширенню сфер застосування ферментації у харчовій промисловості та ресторанному господарстві. У майбутньому ферментаційні технології можуть стати одним із ключових чинників формування нової культури харчування, орієнтованої на здоров'я людини, натуральність продуктів і принципи сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1 Вогнівенко Л. П., Шерман А. А., Ланевич Л. І. (2024). Ферментація як ключ до підвищення харчової цінності: дослідження впливу на йогурти та квашені овочі. Таврійський науковий вісник: технічні науки, (6), 158-166.

2 Гніцевич В., Доронін К. Стартові культури у харчових технологіях. Міжнародний науково-практичний журнал «Товари і ринки», 2024. № 2(50). С. 65–76.

3 Yudina, T., Serenko, A., Vitriak, O., Tkachenko, L., & Altanova, O. (2025). Study of technological parameters of the fermentation process in the technology of low-lactose yoghurts based on buttermilk. *Animal Science and Food Technology*, 16(4), 70-88.

Серенко Антон, Романова Валерія

Серенко Антон

доктор філософії (PhD) із харчових технологій, старший викладач кафедри ресторанних і крафтових технологій Державного торговельно-економічного університету

Романова Валерія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 181 «Харчові технології» факультету технологій та бізнесу Державного торговельно-економічного університету

ІННОВАЦІЙНІ ПІДХОДИ ДО СТВОРЕННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНИХ НАПОЇВ НА ОСНОВІ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ

Сьогодні ринок харчової продукції активно трансформується під впливом змін у харчових звичках населення та зростання попиту на продукти оздоровчого призначення. За даними міжнародних аналітичних досліджень, світовий ринок функціональних напоїв щороку зростає в середньому на 7...9 %, а частка рослинних напоїв у структурі функціональної продукції вже перевищує 35%. Споживачі дедалі частіше надають перевагу напоям із натуральним складом, високою біологічною цінністю та мінімальним ступенем технологічної обробки. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває створення функціональних

напоїв на основі рослинної сировини, здатних поєднувати харчову цінність, профілактичні властивості та привабливі органолептичні характеристики [1].

Рослинна сировина є важливим джерелом природних антиоксидантів, поліфенольних сполук, органічних кислот, харчових волокон, вітамінів та мінеральних речовин. Наприклад, плоди обліпихи містять до 300 мг вітаміну С на 100 г продукту, що у 4...5 разів більше, ніж у цитрусових. Ягоди чорниці характеризуються високим вмістом антоціанів — до 400...500 мг/100 г, а айва містить близько 1,5...3,0 % пектинових речовин, які виконують функцію природних стабілізаторів структури напоїв. Саме тому фруктові, ягідні, пряно-ароматичні та зернові компоненти широко використовуються у технології сучасних напоїв функціонального призначення [2].

Особливу цінність мають локальні види рослинної сировини – айва, журавлина, шипшина, м'ята, меліса, обліпиха, чорниця та інші культури, які характеризуються високим вмістом біологічно активних речовин і добре адаптовані до регіональних умов вирощування. Наприклад, шипшина містить до 1200 мг вітаміну С на 100 г плодів, а журавлина характеризується високим вмістом органічних кислот та природних антиоксидантів, що забезпечують антибактеріальні властивості напоїв [2, 3].

Одним із перспективних напрямів сучасних харчових технологій є створення комбінованих рослинних композицій, у яких поєднуються різні види сировини для формування збалансованого смако-ароматичного профілю та посилення функціональних властивостей продукту. Встановлено, що поєднання ягідної та пряно-ароматичної сировини дозволяє підвищити антиоксидантну активність напоїв на 20...30 % порівняно з монокомпонентними рецептурами.

Суттєвого поширення набувають біотехнологічні методи оброблення рослинної сировини, зокрема ферментація. Використання ферментаційних процесів дозволяє підвищити біодоступність окремих нутрієнтів, покращити засвоюваність компонентів та сформувати нові органолептичні властивості продукції. Під час ферментації вміст органічних кислот у напоях може збільшуватись у 1,5...2 рази, а концентрація деяких вітамінів групи В – на 15...20

%. Крім того, ферментовані рослинні напої можуть виступати джерелом пробіотичних культур, кількість яких у готовому продукті досягає $10^6 \dots 10^8$ КУО/см³ [3].

Сучасні технології виробництва функціональних напоїв також орієнтовані на мінімізацію використання синтетичних добавок. У межах концепції «clean label» виробники все частіше застосовують натуральні рослинні екстракти як джерела кольору, смаку та аромату. Наприклад, антоціани ягід виконують роль природних барвників, а пектинові речовини плодів забезпечують стабілізацію структури напоїв та покращують їх текстуру. Використання натуральних стабілізаторів дозволяє знизити кількість синтетичних харчових добавок у рецептурах у середньому на 40...60 %.

Окремим напрямом є створення низькокалорійних функціональних напоїв без додавання рафінованого цукру. Для цього використовують натуральні підсолоджувачі рослинного походження, зокрема стевію, еритритол або концентровані фруктові сиропи. Такий підхід дозволяє знизити енергетичну цінність продукції на 25...35 % порівняно з традиційними солодкими напоями.

Перспективними також є технології використання вторинної рослинної сировини. Фруктові та ягідні вичавки, які залишаються після виробництва соків або пюре, містять до 45...60 % харчових волокон та значну кількість поліфенолів і антиоксидантів. Їх використання у технології функціональних напоїв відповідає сучасним принципам ресурсозбереження та сталого розвитку харчових виробництв.

Таким чином, сучасні технології створення функціональних напоїв на основі рослинної сировини поєднують використання натуральних інгредієнтів, інноваційних методів оброблення та принципів здорового харчування.

Поєднання біотехнологічних підходів, локальної рослинної сировини та концепції екологічного виробництва дозволяє створювати конкурентоспроможну продукцію з високою харчовою та функціональною цінністю.

Список використаних джерел

1 Мотузка, Ю., & Кошельник, А. (2019). Ринок аналогів молочних продуктів рослинного походження: світові тренди. Міжнародний науково-практичний журнал "Товари і ринки", 3(31), 38–48.

2 Лугова М.І. Рослинні напої як альтернатива натуральному молоку. Наукові здобутки молоді – вирішенню проблем харчування людства у ХХІ столітті: матеріали ювілейної 90 Міжнар. наук. конф. молодих учених, аспірантів і студентів, 11-12 квіт. 2024 р. Київ : НУХТ, 2024. С.247.

3 Кашкано М., Дідух Г., Колесніченко С. (2025). Розширення асортименту безлактозних напоїв для закладів ресторанного господарства: стандартизовані показники якості та безпечності. *Innovations and Technologies in the Service Sphere and Food Industry*, 2 (16), 57-63.

Серенко Антон, Поповська Катерина

Серенко Антон

доктор філософії (PhD) із харчових технологій, старший викладач кафедри ресторанних і крафтових технологій Державного торговельно-економічного університету

Поповська Катерина

здобувачка другого (магістерського) рівня вищої освіти, спеціальності 181 «Харчові технології» факультету технологій та бізнесу Державного торговельно-економічного університету

ВИКОРИСТАННЯ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ РОСЛИННОЇ СИРОВИНИ У ТЕХНОЛОГІЇ МУСОВИХ ДЕСЕРТІВ

Сучасні тенденції розвитку ресторанного господарства орієнтовані на створення продукції, яка поєднує високі органолептичні властивості та підвищену харчову цінність. Особливої актуальності набуває концепція функціонального харчування, що передбачає використання натуральної рослинної сировини з високим вмістом біологічно активних речовин. Одним із

перспективних напрямів є удосконалення технології десертної продукції шляхом використання локальної фруктової сировини, багатої на антиоксиданти, харчові волокна та природні структуроутворювачі [1].

Серед плодово-ягідної сировини значний науковий та практичний інтерес становить айва, яка останніми роками активно розглядається як перспективний інгредієнт у технологіях функціональних харчових продуктів. Плоди айви характеризуються високим вмістом пектинових речовин, органічних кислот, фенольних сполук, флавоноїдів, дубильних речовин, харчових волокон, а також вітамінів А, С і групи В. Наявність антиоксидантних компонентів обумовлює здатність айви нейтралізувати вільні радикали, що підвищує її цінність у складі продуктів оздоровчого та профілактичного призначення [1].

Особливу технологічну цінність айви становить високий вміст природного пектину, який здатний формувати стабільні гелеві структури, утримувати вологу та покращувати текстурні характеристики готової продукції [1]. Завдяки цьому айва може виступати не лише джерелом біологічно активних речовин, а й натуральним структуроутворювачем і стабілізатором у технології десертів, мусів, соусів та фруктових напівфабрикатів. Використання айви дозволяє покращити консистенцію продуктів, знизити синерезис та забезпечити більш ніжну й однорідну текстуру без необхідності внесення синтетичних загусників.

Важливим аспектом є також здатність айви формувати виражений смако-ароматичний профіль готової продукції. Після теплової обробки плоди набувають характерного приємного аромату, гармонійного кисло-солодкого смаку та м'якої консистенції, що позитивно впливає на органолептичні показники десертної продукції [2].

Використання айви у технології десертів також відповідає сучасним тенденціям *clean label* та *healthy food*, які передбачають мінімізацію використання штучних харчових добавок, барвників, ароматизаторів і стабілізаторів. Крім того, застосування локальної плодово-ягідної сировини сприяє реалізації принципів сталого розвитку та розширенню асортименту конкурентоспроможної крафтової продукції.

Метою роботи було розроблення інноваційного мусового десерту підвищеної біологічної цінності з використанням айви та дослідження впливу її внесення на органолептичні й функціонально-технологічні показники готової продукції.

Об'єктом дослідження виступав яблучний мус із частковою заміною яблук айвою. Для визначення оптимальної рецептури було виготовлено контрольний зразок та три модельні композиції із внесенням айви у кількості 5 %, 10 % та 15%. Технологічний процес передбачав підготовку плодів, теплову обробку, перетирання, введення манної крупи, цукру та лимонної кислоти з подальшим збиванням суміші до формування стабільної аерованої структури.

Органолептичне оцінювання готових зразків здійснювали за показниками зовнішнього вигляду, консистенції, смаку, запаху та кольору. Встановлено, що найкращі результати отримав зразок із додаванням 10% айви. Даний десерт характеризувався гармонійним кисло-солодким смаком, вираженим фруктовим ароматом, однорідною консистенцією та привабливим кремовим відтінком.

Проведені дослідження підтвердили позитивний вплив айви на харчову та біологічну цінність десерту. У розробленому продукті відзначалося підвищення вмісту вітаміну С, β -каротину, флавоноїдів та антоціанів порівняно з контрольним зразком. Завдяки наявності природних антиоксидантів десерт набуває потенційних антиоксидантних властивостей, що є важливим у контексті сучасних підходів до профілактичного харчування.

Окремої уваги заслуговує використання айви як натурального структуроутворювача. Високий вміст пектинових речовин сприяв стабілізації пінистої структури мусу, покращенню вологоутримувальної здатності та формуванню ніжної текстури готового продукту. Це дозволяє знизити потребу у використанні синтетичних стабілізаторів та загусників, що є важливим напрямом сучасних харчових технологій.

Крім того, впровадження десертів на основі локальної рослинної сировини відповідає принципам сталого розвитку та ресурсозбереження. Використання айви як регіональної сировини сприяє розширенню асортименту функціональної

продукції, підтримці локального виробництва та формуванню тренду на sustainable food у закладах ресторанного господарства.

Таким чином, результати дослідження підтверджують доцільність використання айви у технології мусових десертів функціонального призначення. Розроблений продукт характеризується покращеними органолептичними властивостями, підвищеною біологічною цінністю та відповідає сучасним тенденціям здорового й функціонального харчування.

Список використаних джерел

- 1 Васильєва О.О. Дослідження впливу високого тиску на мікробіологічні показники якості пасти з айви//Праці Таврійського державного агротехнологічного університету. Технічні науки. – 2016. – Вип. 16, т. 1. – С. 172-17
- 2 Антоненко А. (2018). Інноваційні технології десертів із підвищеною біологічною цінністю. Ресторанний і готельний консалтинг. Інновації, (2), 32–42. <https://doi.org/10.31866/2616-7468.2.2018.157161>

Серенко Антон, Свінціцька Євгенія

Серенко Антон

доктор філософії (PhD) із харчових технологій, старший викладач кафедри ресторанних і крафтових технологій Державного торговельно-економічного університету

Свінціцька Євгенія

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 181 «Харчові технології» факультету технологій та бізнесу Державного торговельно-економічного університету

ВИКОРИСТАННЯ СУПЕРФУДІВ У ТЕХНОЛОГІЇ СУЧАСНОЇ РЕСТОРАННОЇ ПРОДУКЦІЇ

Сучасний розвиток ресторанного господарства характеризується зміною споживчих пріоритетів у напрямі здорового способу життя та раціонального харчування. Зростання рівня обізнаності населення щодо впливу харчування на

стан здоров'я сприяє підвищенню попиту на продукцію з високою біологічною цінністю та натуральним складом. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває використання суперфудів у технології ресторанної продукції. Суперфуди розглядаються не лише як інгредієнти з високою концентрацією корисних нутрієнтів, а й як важливий елемент сучасних напрямків «healthy food», «clean label» та «sustainable gastronomy» [1].

Термін «суперфуд» використовується для позначення продуктів природного походження, які характеризуються підвищеним вмістом біологічно активних речовин, антиоксидантів, вітамінів, мінеральних елементів, поліненасичених жирних кислот та харчових волокон. За даними міжнародних аналітичних досліджень, світовий ринок суперфудів щороку зростає в середньому на 6-8 %, а найбільшу частку займають продукти рослинного походження. Особливо активно суперфуди використовуються у сегменті функціональних напоїв, десертів, фітнес-меню та страв оздоровчого призначення.

Серед найбільш популярних суперфудів у ресторанній індустрії слід виділити насіння чіа, кіноа, амарант, спіруліну, ягоди годжі, асаї, льон, обліпиху, чорницю, журавлину, шипшину та інші види рослинної сировини. Значний інтерес викликають також локальні суперфуди, які характеризуються високою харчовою цінністю та доступністю для вітчизняного виробництва. Використання локальної сировини дозволяє не лише підвищити функціональну цінність продукції, а й реалізувати принципи сталого розвитку та підтримки регіонального виробництва [2].

Суперфуди характеризуються високою концентрацією біологічно активних компонентів. Наприклад, насіння чіа містить до 34% харчових волокон, 18-20% білка та значну кількість омега-3 жирних кислот. Кіноа містить 14-16% повноцінного білка та всі незамінні амінокислоти, що робить його цінним інгредієнтом для вегетаріанських і безглютенних страв. Спіруліна характеризується вмістом білка на рівні 60-70 %, а також є джерелом β -каротину, заліза та вітамінів групи В [1]. Ягоди асаї та чорниця містять значну кількість

поліфенольних сполук і антоціанів, які забезпечують антиоксидантну активність продукції та сприяють зниженню оксидативного стресу в організмі.

У сучасних ресторанних технологіях суперфуди широко використовують для створення страв підвищеної харчової та біологічної цінності. Їх вводять до рецептур смузі, боулів, десертів, мусів, кремів, соусів, салатів, функціональних напоїв, випечених виробів та фітнес-продукції. Особливо популярними є wellness-десерти та healthy bowls, у яких поєднуються кілька видів суперфудів для формування збалансованого нутрієнтного складу та виражених органолептичних властивостей.

Одним із найбільш перспективних напрямів є використання суперфудів у технології функціональних напоїв. Смузі та wellness-коктейлі зі спіруліною, ягодами асаї, насінням чіа, імбирем або рослинними екстрактами характеризуються високим вмістом антиоксидантів, пребіотичних компонентів та мінеральних речовин. Наприклад, додавання 5-7 % насіння чіа до рецептури смузі дозволяє збільшити вміст харчових волокон у напої майже вдвічі, а використання ягідних концентратів підвищує антиоксидантну активність продукції на 20-30 % [3].

Важливим напрямом сучасних досліджень є використання суперфудів у технології десертної продукції. Завдяки високому вмісту природних барвників, пектинових речовин та антиоксидантів суперфуди дозволяють створювати десерти з покращеними структурно-механічними та органолептичними властивостями. Наприклад, порошки ягід можуть виконувати функцію натуральних барвників, а насіння льону та чіа – природних стабілізаторів структури мусів, кремів та соусів. Використання натуральних компонентів відповідає сучасній концепції «clean label», яка передбачає мінімізацію синтетичних харчових добавок у продукції [3].

Окремої уваги заслуговує використання суперфудів у технології безглютенової та веганської продукції. Зростання кількості споживачів із харчовими обмеженнями сприяє активному впровадженню альтернативних рослинних інгредієнтів у ресторанне виробництво. Амарантове, кокосове та

мигдальне борошно використовують у виробництві безглютенових десертів і випечених виробів, а рослинні білкові компоненти дозволяють створювати веганські аналоги традиційних страв [3]

Перспективним напрямом є поєднання суперфудів із локальною плодово-ягідною сировиною. Використання обліпихи, айви, журавлини, чорниці та шипшини дозволяє створювати функціональні продукти з високим вмістом природних антиоксидантів і вітаміну С. Наприклад, плоди шипшини містять до 1200 мг вітаміну С на 100 г продукту, а чорниця – до 500 мг антоціанів на 100 г. Це дозволяє формувати продукцію з вираженими профілактичними властивостями та високою антиоксидантною активністю [3].

У сучасній гастрономії суперфуди активно використовуються в авторських концепціях «restaurant healthy menu» та «craft gastronomy». Їх застосування дозволяє створювати інноваційні страви з оригінальними смаковими поєднаннями та високою доданою вартістю. Крім того, використання суперфудів сприяє підвищенню конкурентоспроможності закладів ресторанного господарства та розширенню асортименту продукції оздоровчого призначення.

Слід зазначити, що використання суперфудів у ресторанній продукції має не лише харчове, а й маркетингове значення. За результатами сучасних досліджень, понад 60% споживачів віком 18-35 років надають перевагу закладам, які пропонують healthy menu та функціональні страви. Саме тому суперфуди стають важливим елементом сучасної ресторанної концепції та формування позитивного іміджу закладу.

Таким чином, використання суперфудів у технології сучасної ресторанної продукції є перспективним напрямом розвитку індустрії харчування. Поєднання високої харчової цінності, функціональних властивостей та інноваційних технологічних рішень дозволяє створювати конкурентоспроможну продукцію, що відповідає сучасним тенденціям здорового, функціонального та екологічного харчування. Подальші дослідження у даному напрямі доцільно спрямувати на розроблення нових рецептур ресторанної продукції із використанням локальних

суперфудів та вивчення їх впливу на органолептичні й фізіологічні властивості готових страв і напоїв.

Список використаних джерел:

1 Подойнік Ю. В., Литвин М. А., Горобець О. М. Розроблення рецептур з використанням українських супер-фудів. Актуальні питання розвитку науки та забезпечення якості освіти у XXI столітті : тези доповідей XLV Міжнародної наукової студентської конференції за підсумками науково-дослідних робіт студентів за 2021 рік (м. Полтава, 13–14 квітня 2022 р.). – Полтава : ПУЕТ, 2022. – Ч. 2. – С. 255–257.

2 Паска М., Іжевська О., Макаровський Н. (2024). Насіння чіа та його роль у створенні функціональних напоїв в умовах закладів ресторанного господарства. *Економіка та суспільство*, (68). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-61>

3 Охорона здоров'я. Суперфуд – їжа майбутнього. Охорона здоров'я.2020. URL: <https://pustunchik.ua/ua/online-school/health/superfud-izha-maibutnoho>.

Сидор Вікторія, Антоненко Артем

Сидор Вікторія

здобувач першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти 4 курсу,
спеціальності 181 «Харчові технології»
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

Антоненко Артем

канд. техн. наук, доцент
Національний університет біоресурсів
і природокористування України

АДАПТАЦІЯ ВИМОГ НАССР ДЛЯ ЗАКЛАДІВ ШВИДКОГО ХАРЧУВАННЯ STREET FOOD

У сучасних умовах стрімкого розвитку ринку вуличної їжі, фуд-траків, фуд-кортів та мобільних точок харчування забезпечення безпеки продуктів стає одним із найважливіших завдань. З 2019 року в Україні впровадження принципів

НАССР є обов'язковим для всіх операторів ринку харчових продуктів, у тому числі для закладів громадського харчування. Гармонізація українського законодавства з європейськими нормами, зокрема з Регламентом (ЄС) № 852/2004, вимагає від підприємств не формального заповнення документів, а створення дійсно ефективної системи управління безпечністю харчових продуктів[1].

Особливість *street food* та швидкого харчування полягає в тому, що ці заклади працюють в умовах обмеженого простору, високої швидкості обслуговування, частого використання свіжої сировини та напівфабрикатів. Додаткові ризики створює робота на відкритому повітрі, сезонність, залежність від погодних умов та висока плинність персоналу. У таких умовах ризик біологічного, хімічного та фізичного забруднення значно зростає, а можливості для класичного промислового підходу до НАССР суттєво обмежені.

Тому ключовим завданням стає правильна адаптація семи принципів НАССР до реалій малого харчового бізнесу. Насамперед необхідно провести якісний аналіз небезпечних факторів, характерних саме для *street food*. Найбільшу загрозу становлять біологічні небезпеки – такі патогени, як *Salmonella*, *Escherichia coli*, *Staphylococcus aureus* та *Listeria monocytogenes*. Не менш важливими є хімічні ризики, пов'язані з алергенами та залишками миючих засобів, а також фізичні забруднення. Особливу увагу слід приділяти порушенням температурних режимів під час зберігання, транспортування та реалізації готових страв.

У закладах швидкого харчування критичними контрольними точками найчастіше стають процеси термічної обробки продуктів, підтримання температури гарячих страв, швидке охолодження та контроль часу реалізації готової продукції. Важливо встановлювати чіткі, зрозумілі та реалістичні критичні межі, які персонал зможе контролювати навіть в умовах високого навантаження.

Система моніторингу в *street food* повинна бути максимально простою та ефективною. Сучасні рішення дозволяють замінити громіздкі паперові журнали

на цифрові інструменти – температурні логери, мобільні додатки та автоматичні датчики. Це особливо актуально для фуд-траків, де стабільність роботи холодильного обладнання має критичне значення.

Не менш важливим є правильне визначення коригувальних дій. У разі відхилення від встановлених параметрів персонал повинен чітко знати, що робити: чи зупиняти продаж, чи утилізувати продукцію, чи проводити додаткову термообробку. Усі ці дії мають бути заздалегідь прописані та зрозумілі навіть для працівника з мінімальним досвідом.

Особливу роль у закладах швидкого харчування відіграють програми-передумови – базові гігієнічні вимоги (Good Hygienic Practices). Саме вони часто стають фундаментом системи безпеки. До них належать суворе дотримання особистої гігієни, особливо гігієни рук, правильне миття та дезінфекція обладнання в умовах обмеженого простору, запобігання перехресному забрудненню, контроль алергенів та ефективне управління відходами. Без міцних програм-передумов навіть добре прописаний НАССР не зможе забезпечити належний рівень безпеки [3].

Серед основних викликів впровадження НАССР у сегменті street food слід виділити обмежені фінансові та просторові ресурси, низький рівень кваліфікації та високу плинність персоналу, а також часто формальне ставлення власників до системи харчової безпеки. Багато підприємців досі сприймають НАССР лише як набір документів для перевірок, а не як інструмент реального захисту споживачів і свого бізнесу.

Для успішної адаптації системи рекомендується розробляти спрощені, але ефективні моделі НАССР, які враховують специфіку конкретного закладу. Важливо активно впроваджувати цифрові інструменти моніторингу, проводити регулярне коротке навчання персоналу та формувати культуру харчової безпеки. Для мереж швидкого харчування доцільно створювати централізовані плани НАССР з подальшою адаптацією під кожну торгову точку [2].

Адаптація вимог НАССР для закладів швидкого харчування та street food є не тільки можливою, але й необхідною. Успіх залежить не від обсягу паперової

документації, а від розуміння реальних ризиків і впровадження практичних, доступних заходів контролю. Правильно побудована система харчової безпеки знижує ризик харчових отруєнь, підвищує довіру споживачів, полегшує проходження перевірок регуляторних органів і створює основу для подальшого розвитку бізнесу, у тому числі для виходу на більш вимогливі ринки.

Список використаних джерел

1 Аудит і контроль якості харчових продуктів у країнах ЄС та світу / А. Антоненко та ін. *Measuring and Computing Devices in Technological Processes*. 2024. № 4. С. 18–22. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-80-2>

2 Аудит і метрологічні засоби оцінення якості харчової продукції на виробництві / А. Антоненко та ін. *Measuring and Computing Devices in Technological Processes*. 2025. № 1. С. 456–460. URL: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2025-81-57>

3 Акредитація і перспективи впровадження системи HACCP у виробництві харчової продукції / А. Антоненко та ін. *Measuring and Computing Devices in Technological Processes*. 2024. № 1. С. 111–116. DOI: <https://doi.org/10.31891/2219-9365-2024-77-16>

Сняла Юлія

к.х.н., викладач хімії

**Чернівецького вищого комерційного училища
Державного торговельно-економічного
університету**

РОЛЬ ХІМІЧНИХ ЗНАНЬ У ФОРМУВАННІ ПРОФЕСІЙНИХ КОМПЕТЕНТНОСТЕЙ СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ «ХАРЧОВІ ТЕХНОЛОГІЇ»

На даний час харчова промисловість зазнає суттєвих змін, що зумовлено впровадженням інноваційних технологій, зміною потреб споживачів, підвищенням вимог до якості та безпеки продуктів харчування, посиленою екологізацією харчових виробництв. За таких умов зростає потреба у висококваліфікованих конкурентоздатних технологах харчування, професійна

майстерність яких ґрунтується на глибоких хімічних знаннях. Хімічна підготовка стає тим фундаментом професійної діяльності фахівців харчової галузі, який забезпечує розуміння фізико-хімічних процесів, що відбуваються під час приготування їжі, виробництва, зберігання та реалізації харчової продукції.

У професійній діяльності фахівців з технології харчування хімічні знання дають можливість розробляти нові рецептури харчових продуктів, удосконалювати технології переробки сировини, досліджувати вплив умов зберігання на хімічний склад продукції, оптимізувати виробничі процеси з позицій енергозбереження, а також створювати функціональні продукти, збагачені вітамінами, мікро- та мікроелементами [1]. Хімічні дисципліни мають важливе значення для формування цілісного природничо-наукового світогляду, розвитку наукового мислення, набуття знань і вмінь щодо раціонального використання природних ресурсів та охорони навколишнього середовища, а також сприяють гармонійному професійному й особистісному розвитку майбутнього фахівця харчової галузі. Саме тому хімічна підготовка становить теоретичну основу професійної підготовки студентів спеціальності «Харчові технології» [2, 3].

Незважаючи на модернізацію освіти при підготовці харчових технологів, спостерігається певний розрив між вивченням хімічних дисциплін та їх безпосереднім застосуванням у виробничих процесах. Студенти часто сприймають хімію як автономну науку, що існує відірвано від об'єктів харчової галузі і не пов'язана з майбутньою роботою. Відсутність розуміння хімізму процесів призводить у професійній діяльності до помилок у проектуванні технологічних процесів, виробництві продуктів харчування, скорочення терміну зберігання, зниження якості готової продукції тощо.

Основними проблемами освіти в галузі харчових технологій є:

1. Недостатній зв'язок між теоретичними хімічними знаннями та їх практичним застосуванням у харчовому виробництві. Хімічна підготовка має бути «професійно спрямованою». Без чіткої прив'язки хімічної реакції до

конкретного технологічного процесу (наприклад, зміна кольору м'яса при солінні або потемніння нарізаних овочів) знання залишаються пасивними. Це ускладнює формування професійного мислення харчового технолога.

2. Низький рівень мотивації студентів до вивчення хімічних дисциплін через нерозуміння їх професійного значення. Багато студентів сприймають хімію як складний теоретичний предмет, тому знижується зацікавленість у навчанні, активність під час занять і рівень засвоєння матеріалу.
3. Застарілі методи викладання хімії, які недостатньо враховують сучасні технології харчового виробництва. Навчання досі базується переважно на традиційних лекціях і репродуктивному засвоєнні матеріалу. При цьому недостатньо використовуються сучасні інтерактивні методи, цифрові технології, кейси та аналіз реальних виробничих ситуацій.
4. Обмежена кількість практичних і лабораторних занять, спрямованих на моделювання реальних виробничих процесів. Практична підготовка студентів часто є недостатньою через нестачу сучасного обладнання, реактивів або навчального часу. Унаслідок цього студенти не отримують достатнього досвіду проведення аналізів, дослідження складу продуктів та контролю технологічних процесів.
5. Невідповідність змісту окремих хімічних курсів сучасним потребам харчової промисловості. Навчальні програми іноді недостатньо враховують новітні тенденції харчової галузі: використання харчових добавок, інноваційні технології переробки, екологічні стандарти, методи контролю безпеки продукції та міжнародні вимоги до якості.
6. Обмежене використання цифрових технологій і сучасного лабораторного обладнання під час вивчення хімічних дисциплін. У процесі навчання недостатньо застосовуються сучасні прилади, комп'ютерне моделювання, цифрові лабораторії та автоматизовані системи аналізу, які активно використовуються на сучасних харчових підприємствах.

Тому завданням сучасної освіти в галузі харчових технологій є перетворення теоретичних хімічних знань на дієвий інструмент для розв'язання практичних виробничих завдань.

Для ефективного формування професійної компетентності майбутніх технологів харчування необхідно посилити увагу до вивчення хімічних дисциплін шляхом створення позитивної мотивації до навчально-пізнавальної діяльності та розвитку потреби в самоосвіті; активно впроваджувати комплекс ігрових технологій навчання в освітній процес; розробляти й використовувати професійно орієнтовані завдання під час вивчення хімічних дисциплін; забезпечувати реалізацію міжпредметних зв'язків у процесі вивчення професійних дисциплін [4].

З цією метою у процесі вивчення хімічних дисциплін майбутніми фахівцями харчової галузі потрібно використовувати сучасні освітні технології, які забезпечують формування стійких практичних навичок хімічного аналізу та контролю якості харчової продукції; розвиток аналітичного мислення і здатності моделювати хімічні процеси у професійній діяльності; підвищення мотивації до вивчення хімії та професійного самовдосконалення; адаптацію здобувачів освіти до сучасних технологій цифрового виробництва й автоматизованого контролю у харчовій промисловості.

До таких технологій належать інформаційно-комунікаційні технології, інтерактивні методи навчання, віртуальні хімічні лабораторії, мультимедійні засоби, цифрові платформи для моделювання хімічних процесів, кейс-технології, проєктне та проблемне навчання [3].

Хімічні знання є не просто частиною загальноосвітньої підготовки, а важливим інструментом формування професійної компетентності майбутнього фахівця. Технолог харчування, який має якісну хімічну підготовку, здатен не лише виконувати інструкції, а й ставати новатором, створюючи безпечні, продукти і гарантуючи якість на молекулярному рівні.

Отже, хімічні дисципліни відіграють ключову роль у формуванні професійних компетентностей студентів спеціальності «Харчові технології»,

забезпечуючи розуміння процесів, що відбуваються під час виробництва та зберігання харчових продуктів, сприяючи формуванню практичних умінь, дослідницьких навичок, професійного мислення та готовності до вирішення виробничих завдань у сучасній харчовій галузі. Ефективна інтеграція хімічних знань у професійну підготовку майбутніх харчових технологів дозволяє підготувати конкурентоспроможного фахівця, здатного забезпечувати якість і безпечність харчової продукції відповідно до сучасних вимог харчової промисловості.

Список використаних джерел

1. Осипенкова, І., Куриленко, Ю., Чепурна, О., Лізанець, Я. Роль і місце дисципліни «Хімічні основи харчових технологій» при підготовці студентів спеціальності «Харчові технології». *Інновації та технології в сфері послуг і харчування*. 2025. №1 (15). С. 22-26. URL: [https://doi.org/10.32782/2708-4949.1\(15\).2025.4](https://doi.org/10.32782/2708-4949.1(15).2025.4) (дата звернення: 10.05.2026)
2. Туриця О. О. Інтегрований підхід до вивчення хімічних дисциплін майбутніми технологами харчових виробництв. *Наука і освіта*. 2010. №7. С. 251-255.
3. Гулай О. І., Мороз І. А., Шемет В. Я. Концепція викладання хімічних дисциплін для майбутніх харчових технологів. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Теорія та методика навчання природничих наук*. 2023. № 4. С. 117–124.
4. Яковчук О. Л. Модель формування професійної компетентності майбутніх техніків-технологів з технології харчування в процесі вивчення хімічних дисциплін у коледжі. *Молодий вчений*. 2017. № 4 (44). С. 506-509.

Харченко Кристина, Дзюндзя Оксана

Харченко Кристина

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти 3 курсу, спеціальності 181 «Харчові технології», Херсонський державний аграрно-економічний університет

Дзюндзя Оксана

кандидат технічних наук, доцент Херсонський державний аграрно-економічний університет

ШПИНАТНИЙ ХЛІБ ФУНКЦІОНАЛЬНОГО ПРИЗНАЧЕННЯ

Хліб посідає місце базового продукту в щоденному раціоні людини завдяки своїй високій поживній цінності та доступності для широких верств населення, проте сучасні тенденції у сфері здорового харчування вимагають суттєвого вдосконалення його складу. Традиційні хлібобулочні вироби часто характеризуються надмірним вмістом кухонної солі та легкозасвоюваних вуглеводів, що зумовлює актуальність розробки нових видів хліба з підвищеною біологічною цінністю та специфічними функціональними властивостями. Одним із найбільш перспективних напрямів у цій галузі є збагачення рецептурного складу овочами, молочними продуктами, насінням олійних культур та пряними травами, які не лише покращують смакові та ароматичні характеристики, а й оптимізують нутрієнтний склад готових виробів.

Згідно з даними наукових джерел[1-5], сучасна індустрія харчування орієнтована на проектування продуктів із підвищеною функціональною цінністю, які сприяють загальному зміцненню здоров'я та ефективній профілактиці хронічних захворювань. Відповідно актуальним завданням є вдосконалення технологічних параметрів шляхом додавання природних інгредієнтів із високою концентрацією вітамінів, мінеральних речовин, антиоксидантів та корисних жирних кислот. Традиційний хліб не повною мірою відповідає вимогам раціонального харчування, тому існує проблема, шляхом вирішення якої є створення функціональних хлібобулочних виробів із

використанням нетрадиційної сировини. Додавання таких компонентів дозволяє значно підвищити біологічну цінність продукту, збагачуючи його харчовими волокнами та мікронутрієнтами.

Аналіз спеціалізованої літератури [1-5] вказує на те, що над вирішенням цієї проблеми працюють науковці в усьому світі, проте питання створення оптимальних складів досі не вважається остаточно розв'язаним. Поєднання нетрадиційних інгредієнтів дає можливість створити хліб із високою біологічною цінністю та приємними органолептичними показниками, що відповідає сучасним запитам споживачів і відкриває нові перспективи для інноваційного виробництва. Водночас моделювання нових рецептур потребує глибокого наукового обґрунтування щодо якості використаної сировини та її функціональної ролі.

Розробка шпинатного хліба ґрунтується на засадах комплексного збагачення виробу вітамінами, мінералами та корисними жирами, де кожен окремий компонент виконує свою технологічну та функціональну функцію.

В якості джерела нутрієнтів обрано шпинат, насіння гарбуза, сир фету, орегано, базилік, сало, оливки. У результаті проведених експериментальних досліджень було встановлено оптимальне співвідношення всіх складових частин та розроблено фінальну рецептуру (рис.1).

Рис.1. Хліб шпинатний

Проведена органолептична оцінка підтвердила високу якість готового продукту, який характеризується виразним ароматом, приємним смаком та гармонійним поєднанням овочевих і пряних нот. Важливо підкреслити, що використання ароматичних трав, таких як орегано та базилік, дозволило зменшити кількість доданої солі без погіршення смакових якостей продукту.

Запропонована рецептура, що включає сало, сир фета, оливки, карамелізовану цибулю, насіння гарбуза, кунжут та прянощі, є прикладом ефективного поєднання традиційних українських та середземноморських інгредієнтів. Такий продукт збагачує раціон білками, антиоксидантами та корисними жирами, стаючи інноваційним рішенням, що повністю відповідає принципам здорового харчування та вимогам сучасного ринку.

Список використаних джерел:

- 1 Kamble, R. A., Rani, R., & Prasad, R.. Functional bakery products: A review. *Journal of Food Science and Technology*, 2020. Vol. 57(11), p.3621–3631.
- 2 Zhuravel, O.. The use of vegetable raw materials in bread production. *Ukrainian Food Journal*, 2021, Vol. 10(2), p.321–332.
- 3 Marchenko, G. Yu.. Influence of vegetable additives on the quality of bakery products. *Food Resources*, 2021, Vol. 29(3), p.54–60.
- 4 Lisovska, I. H., & Andrushchenko, L. V.. Application of plant raw materials in bakery technology. *Scientific Bulletin of Food Technologies*, 2019, Vol. 3(39), p.45–52.
- 5 Wirkijowska, A., Zarzycki, P., Teterycz, D., Nawrocka, A., Blicharz-Kania, A., & Łysakowska, P. The influence of tomato and pepper processing waste on bread quality. *Applied Sciences*, 2023, Vol. 13(16), p.9312

Шинкаренко Захар

студент 3 курсу, спеціальності харчові технології
Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Попович О. М. -
викладач вищої категорії, старший
викладач, Київського фахового коледжу
туризму та готельного господарства

МІНІМІЗАЦІЯ ХАРЧОВИХ ВТРАТ І ВІДХОДІВ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

В умовах воєнного стану питання ефективного використання ресурсів набуває особливої актуальності [4]. Однією з найгостріших проблем сучасності є значні втрати харчових продуктів, які виникають на всіх етапах продовольчого ланцюга – від виробництва до кінцевого споживання [2]. Це негативно впливає на економіку держави, екологічну ситуацію та рівень продовольчої безпеки населення [4].

Харчові втрати включають як фізичне псування продуктів, так і їх нерациональне використання [2]. В умовах війни ця проблема загострюється через руйнування інфраструктури, перебої з електропостачанням, складнощі з транспортуванням та зберіганням продукції [3]. Часто продукти не доходять до споживача через порушення логістичних маршрутів або псуються через відсутність належних умов зберігання [3].

Особливої уваги потребує проблема втрат на етапі виробництва [4]. Сільськогосподарські підприємства зазнають труднощів через бойові дії, мінування територій, нестачу робочої сили та ресурсів [3]. У результаті частина врожаю залишається незібраною або знищується [3]. Це безпосередньо впливає на обсяги продовольства на ринку [4].

Не менш важливими є втрати під час транспортування та зберігання [2]. Пошкодження доріг, дефіцит пального та перебої з постачанням електроенергії ускладнюють доставку продуктів [3]. Відсутність холодильного обладнання або його нестабільна робота призводить до псування швидкопсувних товарів [2].

На рівні споживання також спостерігається значна кількість харчових відходів [2]. Часто люди купують більше продуктів, ніж можуть використати, що

призводить до їх псування [2]. У воєнний час така поведінка є особливо небажаною, оскільки ресурси обмежені [4].

Мінімізація харчових втрат передбачає впровадження комплексу заходів на різних рівнях [4]. На державному рівні важливо забезпечити стабільну логістику, підтримку аграрного сектору та розвиток інфраструктури зберігання продуктів [4]. Необхідно також впроваджувати законодавчі ініціативи, спрямовані на зменшення відходів та стимулювання їх переробки [1].

На рівні підприємств ефективним є використання сучасних технологій зберігання, пакування та транспортування продуктів [2]. Наприклад, застосування вакуумного пакування, охолодження та заморожування дозволяє значно продовжити термін придатності продуктів [2]. Також важливо впроваджувати системи обліку та контролю харчових відходів [4].

У сфері громадського харчування доцільно оптимізувати меню, враховувати попит споживачів та зменшувати обсяги невикористаних продуктів [4]. Важливим є використання принципів безвідходного виробництва, коли всі частини продукту знаходять застосування [1].

На рівні домогосподарств важливу роль відіграє формування культури відповідального споживання [4]. Планування покупок, правильне зберігання

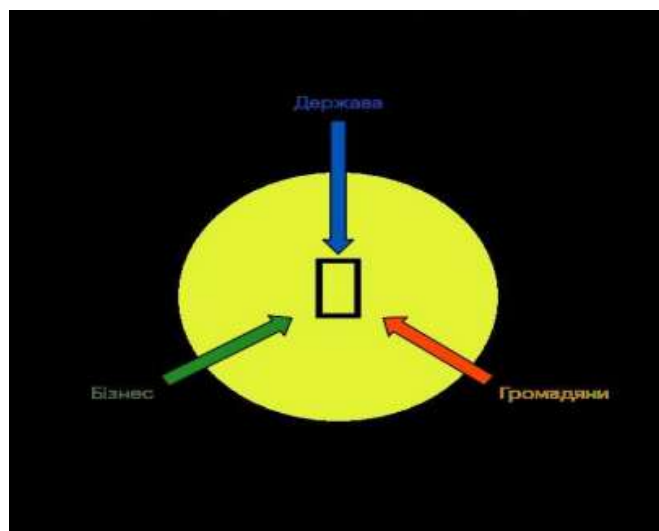
продуктів, використання залишків їжі для приготування нових страв – усе це сприяє зменшенню харчових втрат [2].

Окремо слід відзначити важливість переробки харчових відходів [1]. Органічні відходи можуть використовуватися для виробництва компосту або біогазу, що сприяє

зменшенню негативного впливу на довкілля [1].

Таким чином, мінімізація харчових втрат і відходів в умовах воєнного стану є комплексним завданням, яке потребує узгоджених дій держави, бізнесу та громадян [4]. Рациональне використання ресурсів дозволить не лише зменшити втрати, але й забезпечити стабільність продовольчої системи країни в складних умовах [4].

Список використаних джерел

- 1 Закон України «Про відходи» : Закон України від 05.03.1998 № 187/98-ВР.
URL: rada.gov.ua
- 2 FAO. Global Food Losses and Food Waste : Report. Rome : Food and Agriculture Organization of the United Nations, 2011.
- 3 Статистичні дані щодо харчових втрат в Україні : офіц. дані. Київ : Державна служба статистики України, 2023.
- 4 Наукові дослідження з проблем продовольчої безпеки : зб. наук. праць. Київ : НУБіП України, 2022. 250 с.

СЕКЦІЯ ТУРИЗМУ ТА РЕКРЕАЦІЇ

Бойко Вікторія

здобувач освіти освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр, спеціальності Туризм і рекреація, відділення ТіГО Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Садова Н.В. - викладач вищої категорії, голова циклової комісії туристичного обслуговування Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ІНКЛЮЗИВНИЙ ТУРИЗМ ЯК СКЛАДОВА СТАЛОГО РОЗВИТКУ

Інклюзивний туризм у сучасних умовах є важливим напрямом розвитку туристичної сфери, що забезпечує реалізацію принципів соціальної рівності та сталого розвитку. Його сутність полягає у створенні умов, за яких особи з інвалідністю та інші маломобільні групи населення можуть безперешкодно користуватися туристичними послугами нарівні з іншими споживачами. Це передбачає не лише усунення архітектурних бар'єрів, а й формування доступного транспортного, інформаційного та сервісного середовища. У межах реалізації глобальних Цілей сталого розвитку інклюзивний туризм розглядається як інструмент соціальної інтеграції, підвищення якості життя населення та розширення економічних можливостей туристичних територій. Формування доступного туристичного середовища сприяє появі нових сегментів ринку, зростанню зайнятості, розвитку місцевої інфраструктури та посиленню конкурентних позицій дестинацій [1-3,14]. Отже, розвиток інклюзивного туризму має як соціальне, так і суттєве економічне значення.

Для України розвиток інклюзивного туризму має особливе значення в умовах реалізації державної політики безбар'єрності та післявоєнного відновлення. Доступність туристичних послуг розглядається не лише як соціальна ініціатива, а як важливий інструмент реабілітації, підвищення мобільності населення та забезпечення рівних можливостей для подорожей. Водночас практичне впровадження інклюзивних підходів ускладнюється низкою інфраструктурних, транспортних, інформаційних і соціально-психологічних бар'єрів [6]. Однією з основних проблем залишається фізична недоступність значної частини туристичної інфраструктури. Відсутність пандусів, ліфтів, адаптованих санітарних приміщень та інших елементів безбар'єрного середовища обмежує доступ до готелів, закладів харчування, культурних установ і туристичних об'єктів. Ситуацію ускладнює нерівномірність розвитку безбар'єрної інфраструктури між регіонами України: у частині туристично активних областей поступово впроваджуються елементи універсального дизайну, тоді як в інших регіонах доступність залишається недостатньою. Це зумовлює просторові диспропорції у доступі до туристичних

ресурсів, стримує розвиток внутрішнього туризму та обмежує інтеграцію України до міжнародного ринку доступного туризму [13].

Важливою передумовою розвитку інклюзивного туризму є забезпечення транспортної та інформаційної доступності. В Україні значна частина транспортної інфраструктури все ще недостатньо пристосована до потреб маломобільних груп населення. Серед основних проблем слід виокремити обмежену кількість спеціально обладнаного транспорту, недоступність вокзалів і автостанцій, відсутність зручних посадкових платформ та узгоджених логістичних рішень [7]. При цьому проблема полягає не лише у нестачі адаптованих транспортних засобів, а й у відсутності цілісного «ланцюга доступності», який забезпечує безпечне та безперервне пересування туриста від початку маршруту до кінцевого пункту подорожі. Навіть за наявності спеціально обладнаного транспорту особи з інвалідністю нерідко стикаються з труднощами при доступі до туристичних об'єктів та отриманні супровідних послуг [5]. Не менш важливою складовою є інформаційна доступність. В умовах цифровізації саме вона визначає можливість самостійного планування подорожей. Проте значна частина туристичних вебресурсів не відповідає міжнародним стандартам безбар'єрності, оскільки не містить аудіоописів, перекладу жестовою мовою, інформації шрифтом Брайля та інших інструментів, необхідних для повноцінного доступу до туристичної інформації [12].

Недостатня інформаційна доступність ускладнює самостійне прийняття рішень щодо подорожі та підсилює залежність осіб з інвалідністю від сторонньої допомоги, тому розвиток інклюзивного туризму має супроводжуватися цифровою трансформацією туристичної галузі, впровадженням універсальних стандартів цифрової доступності та створенням інноваційних сервісів для планування інклюзивних маршрутів [10]. Водночас важливу роль відіграють соціально-психологічні чинники, адже туристична активність таких осіб залежить від рівня суспільної підтримки, позитивного досвіду, відчуття безпеки та впевненості у самостійному користуванні послугами, тоді як стереотипи, недостатня підготовка персоналу й слабка комунікація можуть її обмежувати

[11], у зв'язку з чим актуальним є формування інклюзивного середовища через підготовку працівників, розвиток сервісної культури та якісний супровід туристів, що особливо важливо в умовах післявоєнного відновлення України, коли зростає кількість людей з інвалідністю та потреба в соціальній реабілітації, але водночас відкриваються можливості для впровадження принципів універсального дизайну, цифрової доступності та соціальної інклюзії [9], а також забезпечується економічний ефект через розвиток транспорту, будівництва, готельно-ресторанної сфери, ІТ та соціальних послуг, зростання внутрішнього туризму, доходів підприємств і формування позитивного міжнародного іміджу країни.

Висновки. Таким чином, інклюзивний туризм є важливою складовою сталого розвитку, що поєднує соціальні, економічні та гуманітарні функції. Його розвиток забезпечує реалізацію права на подорожі для всіх категорій населення, сприяє соціальній інтеграції, підвищує якість життя людей з інвалідністю та створює додаткові можливості для розвитку туристичної індустрії.

Для України формування інклюзивного туристичного середовища має стати одним із стратегічних напрямів державної політики, особливо в контексті післявоєнної модернізації туристичної інфраструктури та досягнення цілей сталого розвитку.

Список використаних джерел:

1. Про схвалення Національної стратегії із створення безбар'єрного простору в Україні на період до 2030 року: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 366-р від 14 квітня 2021 р. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/366-2021-%D1%80/conv#Text> (дата звернення: 26.04.2026)
2. Про забезпечення створення безбар'єрного простору в Україні : Указ Президента України від 3.12.2020 р. № 533/2020. URL: <http://www.president.gov.ua/documents/5332020-3580> (дата звернення: 29.04.2026)
3. Про Цілі сталого розвитку України на період до 2030 року: Указ Президента України від 30.09.2019 № 722/2019. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/722/2019#Text> (дата звернення: 29.04.2026)

4. Безугла Л. С., Белобородова М. В., Герасименко Т. В. (2022) «Формування інклюзивно-реабілітаційного туризму в Україні». Журнал «Інновації та технології в сфері послуг і харчування». – №2(6). DOI: [https://doi.org/10.32782/2708-4949.2\(6.2022.4](https://doi.org/10.32782/2708-4949.2(6.2022.4)
5. Безугла Л. С., Герасименко Т. В., Андрусів У. Я. Інклюзивний туризм: Європейський досвід. Український журнал прикладної економіки та техніки. – 2023. – Том 8. – № 3. – С. 293–297.
6. Безбар'єрний відпочинок: Як українські готелі впроваджують напрям інклюзивності / *Ribas Hotels Group*. – 2023. – URL: <https://ribashotelsgroup.ua/blog/bezbaryerniy-otdih-kak-ukrainskie-oteli-vnedryayut-napravlenie-inklyuzivnosti/> (дата звернення: 29.04.2026)
7. Гапоненко Г.І., Євтушенко О.В., Шамара І.М. (2025) Безбар'єрне середовище як передумова сталого розвитку туризму в Україні. Вісник ХНУ імені В. Н. Каразіна. Серія «Міжнародні відносин. Економіка. Країнознавство. Туризм». – № 21. – С. 178–193. <https://doi.org/10.26565/2310-9513-2025-21-19>
8. Данчевська, І., Калайтан, Т. (2024). Інклюзивний туризм: світовий досвід та перспективи розвитку в Україні. *Development Service Industry Management* (2). – С. 96–104. [https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6\(14\)](https://doi.org/10.31891/dsim-2024-6(14))

Вовченко М.О.

Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Туризм і рекреація», Національного транспортного університету
Науковий керівник: Ципко В. В - д. пед. наук, проф. завідувачка кафедри туризму НТУ

МЕМОРІАЛЬНИЙ І ВІЙСЬКОВО-ІСТОРИЧНИЙ ТУРИЗМ ЯК СУЧАСНІ НАПРЯМИ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

Меморіальний та військово-історичний туризм в Україні набуває дедалі більшого значення в умовах переосмислення історичної пам'яті та сучасних суспільних трансформацій. Значний потенціал цього напрямку формують

численні об'єкти історико-культурної спадщини — від фортець, замків і козацьких пам'яток до меморіалів Другої світової війни, музеїв визвольного руху та місць пам'яті, пов'язаних із сучасною російсько-українською війною. У сучасних умовах військово-історичний туризм поступово перетворюється на самостійний сегмент туристичної діяльності, що виконує не лише пізнавальну, а й патріотичну та соціокультурну функції [4]. Водночас російська агресія, починаючи з 2014 року, спричинила скорочення в'їзного туризму, зниження інвестиційної активності та зменшення кількості організованих маршрутів, однак водночас активізувала розвиток внутрішнього туризму та посилила значення меморіальних об'єктів як засобів формування національної ідентичності й історичної пам'яті [5].

Повномасштабна війна суттєво вплинула на стан меморіального та військово-історичного туризму в Україні, спричинивши руйнування значної кількості об'єктів культурної спадщини, музеїв, меморіалів і історичних локацій, що ускладнило їх використання у туристичній діяльності. Водночас сучасні події стали підґрунтям для формування нових місць пам'яті, пов'язаних із героїзмом захисників України, трагедіями цивільного населення та подіями на деокупованих територіях, які поступово інтегруються у простір меморіальної спадщини новітньої історії [8]. Попри складні умови, меморіали, військово-історичні комплекси, музеї та фортифікаційні споруди залишаються важливою ресурсною базою розвитку туризму, виконуючи не лише туристичну, а й освітню та патріотичну функції. Водночас відсутність систематизованої статистики щодо туристичних потоків і економічної ефективності цих об'єктів ускладнює оцінку їх потенціалу. У сучасних умовах ключовими тенденціями розвитку галузі стають цифровізація, створення віртуальних музеїв та інтерактивних платформ, а також посилення ролі освітньо-патріотичних маршрутів, що у перспективі можуть стати основою конкурентоспроможного туристичного продукту у післявоєнний період [6].

Разом із тим сучасний стан цього напрямку туризму залишається неоднорідним і регіонально диференційованим. Найбільш розвиненими є

регіони з потужною історико-культурною базою та відносно стабільною туристичною інфраструктурою, зокрема Львівська, Волинська, Тернопільська, Київська області. Тут меморіальний і військово-історичний туризм активно поєднується з культурно-пізнавальними маршрутами, музейною діяльністю та освітніми програмами. Водночас у східних і південних регіонах розвиток цього виду туризму суттєво обмежений безпековими ризиками, руйнуванням інфраструктури та тимчасовою окупацією окремих територій.

Однією з ключових тенденцій сучасного етапу є переосмислення ролі меморіального та військово-історичного туризму в контексті формування національної ідентичності та міжнародного іміджу України. Туристичні маршрути дедалі частіше орієнтуються не лише на внутрішнього споживача, а й на іноземну аудиторію, для якої воєнна історія України постає як складова європейської та світової історії боротьби за демократичні цінності. Це зумовлює зростання попиту на англomовні екскурсії, мультимедійні музейні формати, інтерпретаційні центри та сучасні форми подачі історичного матеріалу. Важливою тенденцією є активне формування нових меморіальних просторів, пов'язаних із подіями новітньої історії. В Україні поступово з'являються нові місця пам'яті, меморіальні алеї, тимчасові та постійні експозиції, присвячені сучасним героям і жертвам війни. Цей процес супроводжується науковими дискусіями щодо форм меморіалізації, етичних меж туристичного використання таких об'єктів та необхідності поетапної інтеграції їх у туристичну систему після стабілізації безпекової ситуації [7].

Суттєвий вплив на розвиток меморіального та військово-історичного туризму мають інституційні та управлінські чинники. На державному рівні спостерігається поступове посилення уваги до збереження історичної пам'яті, розвитку музеїв і меморіальних комплексів, однак відсутність єдиної національної стратегії розвитку меморіального туризму обмежує системність цих процесів. На регіональному рівні ініціативи часто мають фрагментарний характер і залежать від активності місцевих громад, громадських організацій та окремих туристичних операторів. Серед сучасних тенденцій слід також

виокремити зростання ролі цифрових технологій у розвитку меморіального та військово-історичного туризму. Віртуальні тури, онлайн-експозиції, цифрові архіви, інтерактивні карти бойових дій і доповнена реальність дозволяють забезпечити доступ до об'єктів спадщини навіть в умовах обмеженої фізичної мобільності туристів. Ці інструменти сприяють популяризації меморіальних об'єктів, особливо серед молодіжної аудиторії, та формують нові формати споживання туристичного продукту [3].

Висновки. Таким чином, сучасний стан розвитку меморіального та військово-історичного туризму в Україні характеризується поєднанням значного потенціалу та суттєвих викликів.

Основними тенденціями є зростання його соціокультурної та патріотичної ролі, формування нових місць пам'яті, поступова цифровізація туристичних продуктів і розширення міжнародного виміру. Водночас подальший розвиток цього напрямку потребує системного державного підходу, комплексного планування, відновлення інфраструктури та дотримання етичних принципів використання меморіальної та військово-історичної спадщини як туристичного ресурсу.

Список використаних джерел

1. Безручко Л. С. Меморіалізація війни в туристичних дестинаціях: світовий досвід та українські реалії. Культурно-мистецькі обрії. – 2023. – Вип. 18. – С. 88–96.
2. Бондаренко І. Г. Меморіальні об'єкти як ресурс для розвитку військово-патріотичного туризму. Географія та туризм. 2022. – Вип. – 65. – С. 12–19.
3. Верес К. О. Етика відвідування місць трагедій: меморіальний туризм в умовах сучасної війни. Туристичний менеджмент. – 2023. – № 4. – С. 102–110.
4. Галасюк С. С. Військово-історична спадщина України як об'єкт екскурсійного показу. Економіка та управління. – 2022. – № 1. – С. 34–41.

5. Гетман С. В. Психологічні аспекти сприйняття об'єктів «темного» туризму. Молодий вчений. – 2023. – № 3 (115). – С. 90–97.
6. Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ). Маршрути пам'яті: концепція розвитку меморіальних локацій. URL: <https://www.tourism.gov.ua> (дата звернення: 20.04.2026)
7. Дорошенко О. М. Цифровізація меморіальних об'єктів: віртуальні тури місцями бойової слави. Маркетинг і цифрові технології. – 2023. – Т. 7. № 1. – С. 44–53.
8. Іванова Л. П. Роль музеїв-меморіалів у системі військово-історичного туризму. Музейна справа та охорона пам'яток. – 2022. – № 9. – С. 112–120.
9. Кузнецова І. О. Брендинг міст-героїв як напрям розвитку військово-історичного туризму. Арт-менеджмент. 2023. № 6. С. 25–33.
10. Мельниченко О. А. Проблеми збереження об'єктів військової історії в умовах збройного конфлікту. Охорона пам'яток. 2023. № 2. С. 45–52.
11. Стешенко Г. В. Формування маршрутів пам'яті: кейси Бучі та Ірпеня. Урбаністичні студії. 2023. Вип. 4. С. 115–124.
12. Hartmann R. Dark Tourism and Place Identity. Routledge, 2021. 210 p.
13. Light D. The Progress of Dark Tourism Research: An Ethical Turn. Tourism Management. 2023. Vol. 94. 104649.

Гайдай Петро

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Туризм і рекреація», відділення бакалаврату, Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Доділова К.Д. – к.геогр.н., доцент, викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

**ОПТИМІЗАЦІЯ ВЗАЄМОДІЇ ТРАНСПОРТУ І ТУРИЗМУ: АНАЛІЗ
МОЖЛИВОСТЕЙ І СТРАТЕГІЙ**

У сучасних умовах глобальних кризових трансформацій, зумовлених пандемією, енергетичною нестабільністю та воєнною агресією проти України, взаємодія транспортної і туристичної систем набуває стратегічного значення для забезпечення мобільності населення та підтримки туристичних потоків. Транспортна інфраструктура виступає основою функціонування туристичної сфери, визначаючи доступність DESTINACIЙ, безпеку маршрутів і якість логістичного забезпечення, що особливо актуалізується в умовах війни та післявоєнного відновлення територій. Важливу роль у розвитку туризму відіграють приклади інтеграції транспортних і туристичних систем, зокрема модернізація транспортних вузлів і створення супутньої туристичної інфраструктури — інформаційних центрів, цифрових сервісів та об'єктів подієвого туризму [1]. Однією з провідних тенденцій стає розвиток мультимодальних перевезень, які поєднують залізничний, автобусний і пішохідний транспорт, що сприяє реалізації принципів сталого туризму та більш рівномірному розподілу туристичних потоків між різними регіонами країни.

Цифровізація є ще одним визначальним фактором: поява державних та приватних сервісів («Дія.Путівник», «Укрзалізниця Online») забезпечує зручність планування поїздок, бронювання квитків і орієнтації на місцевості, що особливо актуально в умовах зростання мобільності молодого покоління та розвитку smart-туризму [3].

Значущим є також відновлення та інтеграція водного і повітряного транспорту до туристичного середовища. Проєкти, спрямовані на відновлення круїзного сполучення по Дунаю («Дунайський коридор») чи рестарт регіональних аеропортів (Ужгород), формують нові ланки міжнародного туристичного обміну, зміцнюючи транскордонну співпрацю (що можливо після закінчення воєнних дій) [4].

Аналітичний аналіз цих кейсів дозволяє стверджувати, що взаємодія транспорту та туризму набуває системного характеру, коли інфраструктурні рішення розглядаються не лише з точки зору перевезення, а як фактор

економічного розвитку, брендингу територій та підвищення якості туристичних послуг. Ця інтеграція також відповідає європейським підходам до створення «розумної мобільності» (smart mobility), яку активно просуває стратегія ЄС у сфері сталого транспорту та туризму.

Формування безбар'єрного середовища є ключовим компонентом сучасної транспортно-туристичної політики України, що відповідає принципам інклюзивності, соціальної рівності та сталого розвитку. У глобалізованому суспільстві, яке орієнтується на права людини, рівність доступу до мобільності та туристичних ресурсів розглядається не як окрема соціальна програма, а як невід'ємна складова державної інфраструктурної та туристичної стратегії. У 2020-х роках Україна зробила низку кроків до впровадження принципів універсального дизайну в транспортній сфері. Зокрема, ухвалено Національну стратегію створення безбар'єрного простору до 2030 року, яка передбачає, зокрема, адаптацію транспортної інфраструктури для інклюзивного туризму. У рамках проєкту «Безбар'єрна Україна» розроблено методичні рекомендації для органів місцевого самоврядування щодо адаптації туристичних маршрутів. Україна орієнтується на міжнародні практики, зокрема стандарти ЄС щодо доступності в публічному просторі (Directive (EU) 2019/882) [7-9]. Приєднання до програми Європейської туристичної хартії доступності (ETCA) у 2023 р. засвідчило політичну волю інтегруватися до системи загальноєвропейських підходів до туризму без бар'єрів. Прикладами реалізації безбар'єрності в системі транспорт-туризм є:

Транспортна інфраструктура. «Укрзалізниця» реалізує програму переобладнання вокзалів з урахуванням потреб осіб з інвалідністю: встановлення пандусів, ліфтів, тактильних смуг, дублювання інформації шрифтом Брайля. У 2023–2024 рр. такими змінами охоплено вокзали в Києві, Львові, Вінниці та Тернополі. Також з'являються перші вагони переобладнані для людей з інвалідністю [5].

Авіаційна інфраструктура. Аеропорти Львова та Харкова ще до повномасштабної війни були обладнані спеціальними службами підтримки

пасажирів з особливими потребами (PRM – persons with reduced mobility). Очікується, що після відновлення польотів такі стандарти будуть нормою в усіх регіональних хабах [5].

Готельна та туристична інфраструктура. У 2024 р. стартувала програма сертифікації безбар'єрних туристичних об'єктів на основі ДСТУ EN 301 549:2022 (доступність ІКТ та послуг). Міста Львів, Івано-Франківськ, Ужгород включили індикатори доступності у свої локальні туристичні стратегії.

Висновки. Узагальнюючи, можна зазначити, що представлені проєкти демонструють практичну реалізацію глобальних трендів локалізованих у національних умовах. Їх масштабування та підтримка державної політики можуть слугувати каталізатором відновлення туристичної галузі України в умовах повоєнного розвитку та інтеграції в загальноєвропейський туристичний простір. На тлі сучасних глобалізаційних викликів, зокрема повномасштабної війни, перебоїв у міжнародних транспортних ланцюгах, енергетичної нестабільності та геополітичного перекроювання маршрутів, інтеграція транспорту і туризму набуває стратегічного характеру.

Формування ефективної взаємодії між цими секторами вимагає не лише модернізації інфраструктури, але й перегляду концептуальних підходів до просторового планування, цифрових сервісів, нормативного регулювання та логістичного управління.

Список використаних джерел:

1. Вакуленко В. М. Інтеграційні процеси в транспортному комплексі України. // Регіональна економіка. 2022. №1. С. 77–85.
2. Герасименко Т.В.. (2025) Роль транспортної інфраструктури у забезпеченні сталого розвитку туризму в Україні URL: <https://doi.org/10.20535/2307-5651.32.2025.328185>
3. Інноваційні підходи до розумного туризму під час війни та післявоєнного відновлення: на прикладі України / С. Чукут, М. Єнін та ін. – Вісник НТУУ "КПІ" Політологія. Соціологія. Право. 2025. №1(65). URL: [https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.1\(65\).332550](https://doi.org/10.20535/2308-5053.2025.1(65).332550)
4. Коба В.Г., Семечук Т.Б., Заячук Р.В. Відновлення транспортної інфраструктури України: виклики та можливості . у післявоєнний період.

Національні інтереси України. № 3(8) (2025). [https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3\(8\)-813-824](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3(8)-813-824)

14. 5. Про схвалення Національної транспортної стратегії України на період до 2030 року та затвердження операційного плану заходів з її реалізації у 2025-2027 роках. Постанова Кабінету Міністрів України від 27 грудня 2024 р. № 1550. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1550-2024-%D0%BF#Text> (дата звернення: 22.04.2026)
6. Український інститут майбутнього. Транспорт і туризм у післявоєнній Україні: виклики та перспективи. Київ, 2023. 45 с. URL: <https://uifuture.org>
7. Logistics performance Index (LPI). Worldbank. URL: <https://lpi.org/international/scorecard/line/C/UKR/2023> (дата звернення: 19.04.2026)
8. The transportation management in tourism. Multidisciplinary journal of science and technology. 5(6). 2112–2116.
9. Transport logistics as a component of logistics in tourism”. Journal of Education, Health and Sport. 2024 URL: <https://doaj.org/article/31c8a1564ada46e1b525ff06c84884de>

Греч Світлана

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Туризм і рекреація», відділення бакалаврату Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Мініч І.М. – к.соц.н., доцент, викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

РОЛЬ ТРАНСФОРМАЦІЙНОГО ТУРИЗМУ У ВІДНОВЛЕННІ МЕНТАЛЬНОГО ЗДОРОВ'Я: СУЧАСНІ ТРЕНДИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ

Пандемія COVID-19 та війна в Україні радикально змінили туристичні пріоритети: від прагнення «побачити» до потреби «стати іншим». У сучасних умовах **трансформаційний туризм** визначається як форма подорожей, що сприяє самопізнанню, навчальним практикам та зміні світогляду.

Його актуальність зумовлена постпандемійним синдромом, високим рівнем стресу та пошуком нових сенсів [8,9].

COVID-19 спричинив глобальну кризу ментального здоров'я, що проявилася у зростанні тривожності, депресивних станів та соціальної ізоляції. Туризм почав розглядатися як інструмент відновлення психоемоційного балансу, а попит на ретрити, digital detox та well-being програми значно зріс [9].

Війна в Україні додала новий вимір трансформаційному туризму — психологічну реабілітацію та пошук ідентичності.

- Для військових та цивільних подорожі всередині країни стали способом відновлення після травматичного досвіду.
- Карпати та інші «місця сили» набули значення як простори для терапії, арт-практик та духовного відновлення.

Трансформаційний туризм у науковій літературі визначається як форма подорожей, що спрямована не лише на відпочинок чи споживання туристичних послуг, а на глибинні зміни особистості — самопізнання, переоцінку цінностей, набуття нових знань та навичок [7]. Його концептуальні основи формуються на перетині психології, педагогіки, культурології та менеджменту туризму.

У сучасному туризмі трансформація особистості відбувається через три ключові вектори — тіло, розум та дух. Кожен із них формує комплексний досвід, що поєднує фізичне відновлення, когнітивне збагачення та духовно-емоційне піднесення. Фізичний ресурс є фундаментом будь-яких внутрішніх змін. Трансформаційний туризм пропонує широкий спектр практик, спрямованих на відновлення організму та психоемоційного балансу:

Ретрити та digital detox — свідоме відключення від гаджетів та інформаційного шуму. Готелі, що впроваджують зони без Wi-Fi та «тихі години», стають центрами тяжіння для туристів, які прагнуть відновлення [2,4].

Біохакінг через харчування — використання функціональних продуктів (суперфуди, ферментовані продукти, детокс-меню). Сфера NoReCa адаптується, пропонуючи гостям не лише їжу, а й інструмент відновлення організму [1].

Тілесні практики — йога, дихальні вправи (пранаями), лісові купання (Shinrin-yoku), SPA-ритуали на основі місцевих традицій. Когнітивний аспект передбачає набуття нових знань і навичок, які змінюють повсякденне життя туриста після повернення додому [2].

- **Майстер-класи з автентики** — інтерактивне навчання, наприклад, приготування локальних страв із шеф-кухарем чи опанування традиційних ремесел.

- **Інтелектуальне занурення** — лекції від місцевих істориків, філософів, екологів, що формують глибше розуміння культурного та природного середовища.

- **Мовна адаптація** — короткострокові занурення в мовне середовище, які руйнують бар'єри спілкування та сприяють міжкультурному діалогу.

Емоційне та духовне піднесення - рівень є найглибшим, оскільки формує нові сенси та сприяє переоцінці цінностей: *зв'язок із природою (екопсихологія)* — перебування у «місцях сили» (гори, заповідники), що стимулює внутрішню гармонію та духовне відновлення; *альтруїзм та волонтерство* — участь у соціально значущих проєктах (допомога громадам, висадка дерев), що трансформує особистість через досвід служіння іншим; *подолання викликів* — елементи «м'якого екстриму» (сходження на вершини, тривалі піші походи), які формують відчуття перемоги над собою та розширюють межі можливого.

Трансформація туриста не обмежується лише зміною локації, вона базується на синергії фізичного відновлення (через якісний сервіс та нутриціологічно правильне харчування) та інтелектуального збагачення (через занурення в автентичне середовище).

Харчування в трансформаційному туризмі перестає бути просто задоволенням голоду. Впровадження страв, що впливають на ментальний стан (наприклад, продукти, багаті на магній для заспокоєння або омега-3 для концентрації). Прозорість походження (Farm-to-Table): гість хоче знати історію продукту. Використання локальних фермерських продуктів підвищує довіру та

додає автентичності. Проведення майстер-класів із приготування «здорової їжі» (PP-рецепти), де кухар виступає в ролі ментора.

Трансформація ролі персоналу: персонал стає не просто виконавцем замовлень, а «провідником». Наприклад, адміністратор може порадити не просто екскурсію, а маршрут для самотньої прогулянки або місцевого майстра для навчання.

У трансформаційних готелях особлива увага приділяється емоційному інтелекту персоналу, здатності почути запит гостя на спокій або підтримку.

Варто зазначити, що сучасний готель, який прагне бути «трансформаційним», потребує специфічного асортименту продуктів — від альтернативного молока та рослинних протеїнів до крафтових локальних сирів та масел. Автентична кухня та локальні продукти допомагають туристу «заземлитися» та відчувати культуру регіону.

Україна має колосальний, але поки що не повністю розкритий потенціал для цього напрямку. Основними векторами розвитку є:

- Реабілітаційний та психологічний аспект. Трансформаційний туризм стає інструментом відновлення: військова та цивільна регенерація: Створення спеціалізованих центрів на базі санаторіїв та готелів у Карпатах, де поєднуються природа, робота з психологами та арт-терапія.
- «Пошук сенсів»: для багатьох українців подорожі всередині країни стали способом переосмислити свою ідентичність та зв'язок із корінням.

Карпатський регіон: ідеальна база для еко-ретритів, йога-кемпів та практик мовчання. Високогірні готелі вже зараз переходять на формат «Digital Detox».

Сільський туризм: трансформація через працю та побут. Проживання в автентичних хатах, участь у фермерському житті, збір трав — це потужний досвід «заземлення».

Гастрономічна автентика як шлях до себе: проєкти, що поєднують подорож із вивченням стародавніх технік приготування їжі (наприклад, випікання хліба в печі або виготовлення бринзи).

Висновки. Трансформаційний туризм є відповіддю на глобальні виклики сучасності. Він виник як реакція на кризу ментального здоров'я, спричинену пандемією COVID-19, та набув особливого значення в умовах війни в Україні, виконуючи функцію психологічної реабілітації та пошуку нових сенсів. Комплексність трансформаційного досвіду забезпечується поєднанням трьох векторів — тіла, розуму та духу. Це дозволяє туристу не лише відновити фізичні ресурси, але й здобути нові знання та навички, а також переосмислити власні цінності. Готелі та туристичні підприємства переходять від моделі «послуг» до моделі «досвіду», де ключовими стають дизайн простору, концепція mindful eating, роль персоналу як фасилітаторів та індивідуалізація сервісу.

Україна має стратегічний потенціал у сфері трансформаційного туризму. Карпати, Дністровський каньйон, Шацькі озера та сільський туризм формують базу для створення унікальних продуктів, що поєднують природні ресурси, гастрономічну автентичність та культурну спадщину.

Соціальна місія трансформаційного туризму полягає у відновленні суспільства. Він може стати інструментом психологічної підтримки військових та цивільних, сприяти інтеграції волонтерських практик у туристичні продукти та підтримувати локальні громади.

Таким чином, трансформаційний туризм виступає не просто трендом, а новою парадигмою розвитку туристичної індустрії, яка має стратегічне значення для України в умовах війни та післявоєнної відбудови.

Список використаних джерел

1. Мельниченко В.А., Мельниченко О.А. Туризм: теорія та практика : монографія. Київ : КНТЕУ, 2020. 312 с.
2. Кузик І.В. Психологія туризму : навч. посіб. Львів : ЛНУ ім. І. Франка, 2021. 198 с.
3. Шандор Ф. Туризм як соціокультурне явище : монографія. Ужгород : Говерла, 2019. 240 с.

4. Мініч І.М. Туризм як інструмент соціальної реабілітації в умовах війни // Вісник КТГГ. 2024. № 2. С. 101–108.
7. Chen, H., Li, J., & Wang, Y. Transformational tourism: Pathways to self-development and identity change. *Journal of Tourism Studies*. – 2025. – Vol. 32(1). P. 45–62.
8. Konstantopoulou, A., Papadopoulos, G., & Dimitriou, K. Post-pandemic tourism and mental health recovery: The role of retreats and well-being programs. *International Journal of Hospitality and Tourism Management*. 2024. Vol. 18(3). P. 211–229.
9. McKinsey & Company. The future of wellness tourism: Trends and opportunities in post-COVID recovery. – McKinsey Global Institute Report. 2024. 54 p.
10. Seligman, M.E.P. Flourish: A visionary new understanding of happiness and well-being. New York : Free Press, 2011. – 368 p.

Горбатко Яна

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Туризм і рекреація», групи Тб-23, відділення бакалаврату Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Батеньова І. Г. – викладач кафедри загально-теоретичної та прикладної підготовки Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ТРАНСФОРМАЦІЯ СУЧАСНОЇ ІСПАНСЬКОЇ МОВИ В УМОВАХ ЦИФРОВОЇ КОМУНІКАЦІЇ: ЛЕКСИЧНІ ТА ДИСКУРСИВНІ ІННОВАЦІЇ В СФЕРІ ТУРИЗМУ

Трансформація сучасної іспанської мови в умовах цифрової комунікації є складним багатовимірним процесом, що охоплює як лексичний, так і дискурсивний рівні мовної системи, особливо у сфері туризму, яка активно інтегрує новітні інформаційно-комунікаційні технології. У сучасному глобалізованому суспільстві мова функціонує як динамічна система, чутлива до соціальних, технологічних та культурних змін, що спричиняє інтенсивне оновлення її ресурсів відповідно до комунікативних потреб мовців.

Цифрова комунікація, зокрема соціальні мережі, онлайн-платформи бронювання, туристичні вебсайти та мобільні додатки, створюють нове середовище функціонування іспанської мови, у якому формуються інноваційні мовні практики. Одним із ключових напрямів трансформації є лексичні інновації, що виникають у результаті необхідності номінації нових реалій цифрового туризму. Лексичний рівень традиційно вважається найбільш чутливим до змін, оскільки саме він безпосередньо відображає суспільні потреби та технологічний розвиток [1]. У сфері туризму це проявляється у появі нових термінів, пов'язаних із цифровими сервісами (наприклад, booking, check-in online, e-ticket), а також у широкому використанні англіцизмів, які активно інтегруються в іспанську мовну систему.

Дослідження свідчать, що англіцизми, особливо з галузей соціальних мереж, штучного інтелекту та онлайн-комунікації, демонструють високий рівень стабільності та поступово адаптуються на фонетичному, графічному й морфологічному рівнях. Водночас лексичні інновації формуються не лише шляхом запозичення, але й через внутрішні словотвірні процеси, такі як деривація, словоскладання та скорочення [2, с. 36].

Наприклад, у туристичному дискурсі поширюються гібридні форми, які поєднують іспанські та англійські елементи, що відображає тенденцію до економії мовних засобів та підвищення ефективності комунікації. Неологізми, як зазначається у лінгвістичних дослідженнях, проходять певні етапи закріплення у мові від індивідуального використання до широкого суспільного визнання. У цифровому туристичному середовищі цей процес значно прискорюється завдяки масовому поширенню інформації через інтернет.

Окрему увагу слід приділити дискурсивним інноваціям, які відображають зміну комунікативних стратегій у цифровому просторі. Туристичний дискурс у цифрову епоху характеризується мультимодальністю, інтерактивністю та персоналізацією. Зокрема, використання коротких повідомлень, емодзі, хештегів та візуальних елементів стає невід'ємною частиною комунікації між туристичними компаніями та клієнтами. Такі зміни свідчать про трансформацію традиційних жанрів туристичного дискурсу (наприклад, рекламних текстів або путівників) у більш динамічні та орієнтовані на користувача формати.

Дослідники підкреслюють, що цифровізація туризму значно вплинула на комунікаційні процеси, зокрема через розвиток digital-маркетингу та онлайн-взаємодії зі споживачами [4, с. 34]. Це, у свою чергу, сприяє формуванню нових дискурсивних практик, які характеризуються високим рівнем експресивності, неформальності та орієнтації на швидке сприйняття інформації. Наприклад, тексти туристичних оголошень часто містять елементи розмовної мови, скорочення та креативні мовні конструкції, що підвищують їхню привабливість для аудиторії.

У межах цифрової комунікації важливу роль відіграє також лінгвопрагматичний аспект, який визначає ефективність взаємодії між учасниками комунікації [3]. Зокрема, дослідження цифрових платформ для вивчення іспанської мови показують, що мовні засоби адаптуються до потреб користувачів, забезпечуючи зрозумілість, доступність та функціональність комунікації. У туристичній сфері це проявляється у використанні стандартизованих мовних моделей, шаблонів повідомлень та інтерфейсів, які спрощують процес взаємодії між туристами та сервісами.

Крім того, цифрова трансформація сприяє формуванню міжкультурного дискурсу, оскільки туризм за своєю природою є сферою інтенсивної міжкультурної взаємодії. У цьому контексті іспанська мова виступає не лише засобом комунікації, але й інструментом культурного обміну, що відображає глобальні тенденції розвитку туристичної індустрії [3]. Відповідно, мовні інновації у сфері туризму часто мають інтеркультурний характер, поєднуючи елементи різних мов і культур.

Важливим чинником трансформації є також вплив інформаційно-комунікаційних технологій, які змінюють не лише спосіб передачі інформації, але й саму структуру комунікації. Зокрема, розвиток онлайн-платформ, мобільних додатків та соціальних мереж сприяє формуванню нових типів текстів, таких як відгуки, рейтинги, блоги та відеоконтент. Ці жанри характеризуються високим рівнем суб'єктивності, емоційності та інтерактивності, що відображається у відповідних мовних засобах.

У науковому дискурсі також наголошується на тому, що цифровізація є інтеграційним процесом, який об'єднує різні галузі знань та сприяє формуванню нових міждисциплінарних напрямів дослідження, зокрема цифрового туризму [2, с. 106]. Це зумовлює необхідність комплексного підходу до вивчення мовних змін, який враховує як лінгвістичні, так і соціокультурні та технологічні фактори.

Ще одним важливим аспектом є стандартизація та алгоритмізація мовлення у цифрових туристичних сервісах. Онлайн-платформи бронювання, чат-боти та системи автоматичного перекладу формують певні мовні шаблони, які

впливають на уніфікацію туристичного дискурсу іспанською мовою. Такі шаблони сприяють спрощенню комунікації, однак водночас можуть обмежувати варіативність мовних засобів та призводити до зниження стилістичного різноманіття.

Крім того, автоматизовані системи часто адаптують мовлення до міжнародної аудиторії, що стимулює використання нейтральної, зрозумілої лексики та мінімізацію культурно специфічних елементів. У результаті формується своєрідний «глобалізований» варіант іспанської мови у сфері туризму, який поєднує риси локальних мовних традицій із універсальними цифровими стандартами комунікації.

Таким чином, трансформація сучасної іспанської мови в умовах цифрової комунікації у сфері туризму характеризується активним розвитком лексичних інновацій, зумовлених як зовнішніми (запозичення), так і внутрішніми (словотвір) процесами, а також суттєвими змінами у дискурсивних практиках, що відображають нові форми комунікації у цифровому середовищі. Ці процеси свідчать про адаптивність іспанської мови до викликів сучасності та її здатність ефективно функціонувати у глобалізованому інформаційному просторі.

Список використаних джерел:

1. Arrizabalaga R. Social Networks: A Source of Lexical Innovation and Creativity in Contemporary Peninsular Spanish. URL: <https://www.mdpi.com/2226-471X/6/3/138> (дата звернення 05.04.2026).
2. Crystal D. Language and the Internet. Cambridge: Cambridge University Press. – 2011. – 284 p.
3. Current Spanish Language Trends: Evolving Across Cultures and Regions. URL: <https://www.voiceovers.com/blog/current-spanish-language> (дата звернення 05.04.2026).
4. Адамовська М., Зубко, Т. Туризм в епоху digital-комунікацій. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм. – 2021. – №4. – С. 30–39.

Доділова Катерина Дмитрівна

к.геогр.н., доцент, викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

СВІТОВИЙ ДОСВІД РОЗВИТКУ КІНОТУРИЗМУ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ЙОГО АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ

У сучасних умовах розвитку туристичної індустрії кінотуризм поступово перетворюється на один із перспективних напрямів тематичного туризму, що поєднує культурно-пізнавальні, маркетингові та іміджеві функції. Його розвиток ґрунтується на використанні аудіовізуального контенту як чинника формування туристичної мотивації, коли фільми, серіали та інші медіапродукти створюють привабливий образ території та стимулюють інтерес до місць зйомок і пов'язаних із ними туристичних об'єктів. У світовій практиці кінотуризм розглядається не лише як окремий сегмент туристичного ринку, а і як ефективний інструмент територіального маркетингу та формування міжнародного іміджу дестинацій. Для України цей напрям має особливу актуальність у контексті розвитку внутрішнього туризму, диверсифікації туристичних продуктів, популяризації культурної спадщини та пошуку нових механізмів відновлення туристичної галузі на основі наявного природного й історико-культурного потенціалу [3].

Світовий досвід розвитку кінотуризму засвідчує, що найбільшої ефективності досягають країни, які інтегрують кінематограф у національну туристичну політику та використовують популярні кінопродукти як засіб брендингу територій. Так, у Новій Зеландії після виходу трилогій «Володар перснів» та «Хоббіт» було сформовано один із найуспішніших прикладів кінотуристичного брендингу: село Хоббітон у районі Матамата, а також природні ландшафти Квінстауна, Національного парку Тонгаріро та інших регіонів стали впізнаваними у світовому масштабі та були інтегровані у спеціалізовані туристичні маршрути. Важливим є те, що кінолокації не залишилися лише місцями зйомок, а були трансформовані в повноцінний

туристичний продукт із розвиненою інфраструктурою, тематичними екскурсіями та цифровими сервісами. Для України цей приклад є особливо показовим, адже українські природні території — Карпати, Поділля, Полісся, узбережжя Чорного моря — мають подібний потенціал для створення конкурентоспроможних кінолокацій та подальшого розвитку туристичних продуктів на їх основі [10].

Не менш важливим орієнтиром для України є досвід Великої Британії, де кінематографічні продукти інтегровані в систему державного туристичного маркетингу. Значний туристичний ефект забезпечили фільми серії «Гаррі Поттер», що популяризували такі локації, як платформа 9^{3/4} на вокзалі Кінгс-Крос, замок Алнік, Глостерський собор, Лакокське абатство, а також студійний комплекс Warner Bros. Studio Tour London. Аналогічно франшиза «Джеймс Бонд» сприяла зростанню популярності історичних та урбаністичних локацій Лондона, Шотландії та інших регіонів країни. Для України цей досвід демонструє доцільність перетворення кінолокацій на довгострокові туристичні продукти та важливість співпраці між туристичними структурами і кінокомпаніями ще на етапі виробництва фільму [11].

Україна має значний потенціал для розвитку подібної моделі, оскільки володіє великою кількістю локацій із високою кінематографічною привабливістю. Зокрема, Київ, Львів, Чернівці, Кам'янець-Подільський, Одеса, Карпатський регіон, історичні фортеці та замкові комплекси вже використовувалися у вітчизняних і міжнародних кінопроектах. Наприклад, у Києві знімалися сцени до фільмів «Смерть Сталіна», «Гіркі жнива», «М'юбіус», «Четверта влада», де були задіяні такі локації, як Хрещатик, Софійська площа, ВДНГ, станція метро «Золоті ворота», музей у Пирогові. В Одесі як кінолокації використовувалися Одеський морський порт, Воронцовський палац, Привокзальна площа, зокрема у фільмі «Перевізник 3». У Карпатах знімалися стрічки «Тіні забутих предків», «Думки мої тихі», а також окремі сцени міжнародного фільму «Будинок літаючих кинджалів», що популяризували Верховину, Рахів, Косів та гірські ландшафти регіону. Однак, на відміну від

зарубіжних практик, в Україні ці об'єкти переважно залишаються лише місцями зйомок, не перетворюючись на повноцінні туристичні продукти з розвинутою інфраструктурою та системною промоцією.

Важливим чинником розвитку сучасного кінотуризму є цифровізація, яка передбачає використання інтерактивних карт, мобільних застосунків, віртуальних турів та технологій доповненої реальності. У провідних країнах світу ці інструменти активно застосовуються для популяризації кінолокацій, що підвищує доступність інформації та рівень залучення туристів. Для України це має особливе значення, оскільки цифрові рішення дозволяють презентувати кінолокації навіть за умов обмеженої фізичної доступності. Наприклад, віртуальні маршрути за локаціями серіалу «Chernobyl», що охоплюють Чорнобильську зону відчуження, Прип'ять, індустриальні об'єкти Київської області, можуть виступати не лише як інструмент туристичної популяризації, а й як засіб культурної пам'яті та міжнародного інформування про українські території [3].

Особливу роль кінотуризм може відігравати у формуванні міжнародного іміджу України. У сучасних умовах кінематограф дедалі більше виступає інструментом культурної дипломатії, формуючи позитивне міжнародне сприйняття країни та інтерес до її культурної спадщини. Такі фільми, як «20 днів у Маріуполі», «Будинок зі скалок», «Мирний-21», а також міжнародний серіал «Chernobyl», формують у світової аудиторії інтерес до українських міст і локацій — Маріуполя, Чорнобиля, Києва, регіонів Донбасу — та створюють передумови для розвитку нових тематичних маршрутів у майбутньому. Таким чином, кінотуризм в Україні може виступати не лише інструментом туристичного просування, а й засобом популяризації національної історії, культури та сучасної української ідентичності.

Разом із тим розвиток кінотуризму в Україні стримується низкою інституційних та інфраструктурних бар'єрів. Серед них — відсутність спеціалізованих державних програм підтримки кінотуризму, недостатня інтеграція між туристичною та кінематографічною галузями, нерозвинена

туристична інфраструктура навколо кінолокацій та низький рівень міжнародного маркетингового просування. Унаслідок цього навіть такі відомі об'єкти, як Чорнобильська зона, Карпатські кінолокації, історичні центри Львова, Києва та Одеси, поки не використовуються як повноцінні кінотуристичні продукти. Подолання цих проблем вимагає створення цілісної державної стратегії, яка б поєднувала розвиток кіновиробництва, туристичної інфраструктури та цифрових маркетингових інструментів.

З огляду на світові тенденції перспективним напрямом для України є формування власної моделі кінотуризму, заснованої на використанні природно-ресурсного потенціалу, історико-культурної спадщини та відомих кінолокацій. Це передбачає створення тематичних маршрутів, наприклад за мотивами «Тіней забутих предків» у Верховині, «Думок моїх тихих» у Закарпатті, маршрутів за локаціями серіалу «Chernobyl» у Києві та зоні відчуження, а також популяризацію історичних міст — Львова, Чернівців, Кам'янця-Подільського, Одеси — як універсальних кінолокацій для міжнародних зйомок. Реалізація такої моделі дозволить не лише збільшити туристичні потоки, а й стимулювати розвиток регіональної економіки, підвищити зайнятість населення та посилити міжнародний імідж України як країни з потужним кінематографічним і туристичним потенціалом [2].

Висновки. Таким чином, світовий досвід переконливо свідчить, що кінотуризм є ефективним інструментом економічного розвитку, територіального брендингу та культурної дипломатії. Для України цей напрям має особливе значення в умовах післявоєнного відновлення та модернізації туристичної галузі. Використання кінолокацій таких фільмів, як «Тіні забутих предків», «Думки мої тихі», «Chernobyl», «20 днів у Маріуполі», а також історико-культурного потенціалу Києва, Львова, Одеси, Карпатського регіону здатне сформувати основу конкурентоспроможного національного кінотуристичного продукту. За умови системної державної підтримки, розвитку інфраструктури та ефективного просування кінотуризм може стати важливим чинником зміцнення

міжнародного іміджу України, активізації внутрішнього туризму та довгострокового соціально-економічного відновлення держави.

Список використаних джерел:

1. Гуменюк, Л. В. Кінотуризм як напрям розвитку культурного туризму в Україні. Вісник Київського національного університету культури і мистецтв. Серія: Туризм. №4(1). С.87–94. <https://doi.org/10.31866/2616-7603.4.1.2021.235721>
5. Гурова Д.Д., Бонтей В.М. Українська кіноіндустрія як передумова розвитку кінотуризму в Україні. URL: <https://ppeu.stu.cn.ua/article/view/262923> (дата звернення 01.04.2026).
3. Дутчак, О. М. Кінотуризм як інноваційний вид туризму в Україні. – Туризмознавчі студії. – №1. – С. 67–72.
4. Зеленко О.О., Осовська У.Є. Кінотуризм як інноваційний інструмент розвитку сфери гостинності України. – Часопис економічних реформ. – 2022. DOI:10.32620/cher.2022.1.12. URL: https://irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?C21COM=2&I21DBN=UJRN&IMAGE_FILE_DOWNLOAD=1&Image_file_name=PDF%2FCher_2022_1_15.pdf
5. Мудра, Г. М. Сучасні тенденції розвитку кінотуризму у світі та в Україні. – Наукові записки Українського науково-дослідного інституту. – 2(92). – С.135–140.
6. Хомякова, Л. В. Кінотуризм як фактор формування іміджу території. – Географія та туризм. – Науковий збірник. – №48. – С. 67–71.
7. Analysis of the impact of film tourism on tourism destination. URL: <https://www.abacademies.org/articles/analysis-of-the-impact-of-film-tourism-on-tourist-destinations-11323.html>
8. European Commission / FAMOUS project (Film festivals And MOvie tourism at UNESCO Sites) URL: <https://ec.europa.eu/info/funding-tenders/opportunities/portal/screen/opportunities/projects-details/31059643/785752/COSME?keywords=tourism>

9. Pavliuk A. Tourist policy and tourism development trends in EU countries and Ukraine. – Economica journal (2024). URL: <https://econom-ejournal.cdu.edu.ua/article/view/5235>
10. Film tourism: how big is the market – URL: <https://www.cabi.org/leisuretourism/mobile/news/22741>
11. Film & TV Location Tours– URL: <https://tours-international.com/group-travel/film-tv-locations>
12. What is a film tourism– URL: <https://www.destinationsrising.com/blog/what-is-film-tourism/>

Камінська Марія Леонідівна

Здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Туризм та рекреація», економічного факультету Національного університету біоресурсів і природокористування України

Науковий керівник: Неїленко С.М. – к.т.н., доцент, Доцент кафедри готельно-ресторанної справи та туризму Національного університету біоресурсів і природокористування України

КАВОВА СПАДЩИНА ЛЬВОВА ЯК ТУРИСТИЧНИЙ БРЕНД

Кавова культура Львова є одним із найсильніших символів міста та важливим елементом його туристичної привабливості. У сучасних умовах конкуренції між туристичними дестинаціями особливого значення набуває формування унікального бренду території. Львів зумів створити стійку асоціацію з атмосферою старовинних кав'ярень, ароматом свіжообсмажених зерен і традицією неспішного спілкування за горнятком кави. Саме ця емоційна складова стала основою його позиціонування як гастрономічного центру України [3].

Історія кави у Львові бере початок у XVII столітті. Місто розташовувалося на перетині важливих торговельних шляхів, що сприяло поширенню нових товарів і культурних впливів, зокрема з Османської імперії. У XVIII–XIX

століттях кав'ярні перетворилися на осередки міського життя, де збиралася інтелігенція, митці, письменники, політики. Вони виконували не лише гастрономічну, а й соціальну функцію — формували культуру спілкування та громадську думку [4].

Важливою складовою туристичного бренду стала легенда про Юрій Кульчицький, уродженця Львівщини, якому приписують відкриття однієї з перших кав'ярень у Відні після подій 1683 року. Хоча історичні деталі залишаються дискусійними, цей образ активно використовується в туристичному наративі та підсилює європейську ідентичність міста [1, с. 3320]. Міські легенди, історії про перших кавоманів і старовинні рецепти створюють романтизований образ Львова, що особливо приваблює туристів.

Станом на сьогодні у Львові функціонує понад 600 кав'ярень, які формують унікальну «кавову карту» міста. Багато закладів перетворилися на повноцінні туристичні атракції. Серед найбільш відомих — Львівська копальня кави, Світ кави, Львівська мануфактура кави. Кожен із цих закладів має власну концепцію, інтер'єр та легенду, що формує унікальний досвід для відвідувачів [2, с. 194]. Театралізовані екскурсії, демонстрації обсмаження зерен, авторські рецепти та сувенірна продукція перетворюють звичайне споживання напою на елемент туристичного шоу.

Значну роль у формуванні іміджу Львова як «кавової столиці» відіграють фестивальні заходи. Найвідомішим є На каву до Львова, який проводиться з 2007 року. Програма фестивалю включає дегустації, чемпіонати бариста, ярмарки, презентації нових обсмажувальників, мистецькі події. Захід активно висвітлюється в медіа та соціальних мережах, що сприяє залученню туристів з різних регіонів України та з-за кордону. Фестиваль став ефективним інструментом просування бренду міста на національному рівні.

Кавова тематика інтегрована у структуру гастрономічного туризму Львова. Туристичні компанії розробляють спеціалізовані маршрути, такі як «Кавові легенди Львова» або «Таємниці львівських кав'ярень». Під час таких екскурсій туристи знайомляться з історією кавування, дегустують різні сорти кави,

відвідують майстер-класи з обсмаження та альтернативних способів заварювання. Таким чином, кава виступає не лише як гастрономічний продукт, а як складова комплексного туристичного досвіду.

Особливу увагу варто приділити маркетинговим стратегіям міста. У рекламних кампаніях Львів часто позиціонується як місто, що «смакує кавою» або «прокидається ароматом кави». Активно використовуються соціальні мережі, створюються тематичні фотозони, брендowana сувенірна продукція. Кав'ярні співпрацюють із туристичними агентствами, формуючи партнерські програми. Така інтеграція бізнесу та туризму забезпечує синергетичний ефект і посилює конкурентні позиції міста.

Отже, кавова спадщина Львова є прикладом успішного поєднання історичної пам'яті, культурного наративу, гастрономії та маркетингу. Вона перетворилася на потужний туристичний бренд, що формує унікальний імідж міста, стимулює економічний розвиток і забезпечує його конкурентоспроможність на туристичному ринку. Кава у Львові — це не лише напій, а символ міської ідентичності та невід'ємна складова туристичного продукту.

Список використаних джерел

1. Akyürek, S., Kutukız, D. (2020). Experiences of Gastro Tourists: A Qualitative Research in the Scope of Gastronomy Tours. *Journal of Tourism and Gastronomy Studies*. 8(4). 3319-3346.
2. Letunovska N., Malyk R., Chornobrovkina N., Shevchenko Ya. Edible coffee cups: Business plan for the development of healthy innovation in the HoReCa and tourism sectors. – Бізнес-навігатор. – 2025. – Вип. – 2 (79). – С. 192–197. DOI: <https://doi.org/10.32782/business-navigator.79-31>.
3. Россоха , В. (2024). Потенціал ринку кави в Україні та світі. *Економіка та суспільство*. (65). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-65-44>
4. Чайка І., Дністрянська Н. (2024). Позиціонування та фірмовий стиль кав'ярень Львова. *Економіка та суспільств*. (64). <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-157>

Костенко А.С.

Здобувач другого (магістерського) рівня вищої освіти,

спеціальності «Туризм і рекреація», ОП «Туризм»,

Національного транспортного університету

Науковий керівник: Ципко В. В - д. пед. наук, проф. завідувачка кафедри туризму НТУ

ПРИРОДНИЙ ТА ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНИЙ ПОТЕНЦІАЛ УКРАЇНИ ЯК ДРАЙВЕР ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ В УМОВАХ ПІСЛЯВОЄННОЇ ТРАНСФОРМАЦІЇ

У сучасних умовах післявоєнної трансформації туристична галузь України набуває особливого значення як важливий інструмент соціально-економічного відновлення держави, активізації регіонального розвитку та зміцнення міжнародного іміджу країни. Однією з ключових передумов ефективного відновлення туристичної сфери виступає раціональне використання природного та історико-культурного потенціалу, який формує базову ресурсну основу для розвитку різних видів туризму. Саме природні ресурси, культурна спадщина, унікальні історичні пам'ятки та етнокультурна самобутність територій здатні забезпечити формування конкурентоспроможного туристичного продукту, стимулювати внутрішній попит та сприяти залученню міжнародних туристичних потоків.

Природно-ресурсний потенціал України характеризується значним різноманіттям, територіальною диференціацією та високою рекреаційною цінністю. Завдяки вигідному географічному положенню Україна володіє широким спектром природних ландшафтів — від гірських масивів Карпат до морських узбереж Чорного та Азовського морів, від лісових екосистем Полісся до степових просторів південних регіонів. Така різноманітність природних умов створює сприятливі передумови для розвитку рекреаційного, екологічного, лікувально-оздоровчого, активного та сільського туризму [4].

Одним із найбільш перспективних природних туристичних регіонів України є Карпатський регіон, який має значний потенціал для розвитку цілорічного туризму. Українські Карпати поєднують сприятливі кліматичні умови, багаті лісові ресурси, унікальні ландшафти, мінеральні джерела та високий рівень біорізноманіття. Це створює умови для розвитку гірськолижного, спортивного, лікувально-оздоровчого та екологічного туризму. Крім того, поєднання природних ресурсів із самобутньою культурою гірських громад забезпечує розвиток етнографічного та сільського туризму, що є важливим чинником економічної активізації місцевих територій.

Не менш вагомим є природний потенціал Поліського регіону, який характеризується значними лісовими масивами, озерами, болотними екосистемами та відносно низьким рівнем антропогенного навантаження. Унікальні природні комплекси Полісся сприяють розвитку екологічного, рекреаційного та зеленого туризму, що відповідає сучасним тенденціям сталого розвитку. В умовах зростання попиту на безпечні та екологічно орієнтовані туристичні продукти Полісся може стати важливим центром внутрішнього туризму [3].

Важливим елементом природно-ресурсного потенціалу є водні ресурси України, які формують основу розвитку водного та рекреаційного туризму. Значні річкові системи, зокрема Дніпро, Дністер, Південний Буг, Десна, створюють можливості для розвитку круїзного, спортивного, рибальського та екскурсійного туризму. До початку повномасштабної війни значний туристичний потенціал мали й приморські території, однак нині використання морських курортів суттєво обмежене через безпекові ризики, мінування узбереж та руйнування інфраструктури. Це вимагає переорієнтації туристичної політики на розвиток альтернативних внутрішніх рекреаційних зон.

Особливе місце у структурі природного потенціалу посідають бальнеологічні ресурси України, представлені мінеральними водами, лікувальними грязями та кліматичними умовами, що є базою для розвитку лікувально-оздоровчого туризму. Курорти Трускавця, Моршина, Східниці,

Миргорода, Хмільника мають стратегічне значення для відновлення системи медичного та реабілітаційного туризму. У післявоєнний період ці ресурси можуть бути ефективно використані для фізичної та психологічної реабілітації військовослужбовців і цивільного населення, що постраждало внаслідок бойових дій.

Не менш значущим фактором розвитку туризму виступає історико-культурний потенціал України, який є надзвичайно багатим та різноманітним. Багатовікова історія українських земель, взаємодія різних культурних традицій та збереження унікальної матеріальної й нематеріальної спадщини формують основу для розвитку культурно-пізнавального, етнографічного, подієвого та гастрономічного туризму [4].

На території України зосереджено значну кількість пам'яток культурної спадщини — архітектурних ансамблів, замків, фортець, культових споруд, історичних міст та археологічних об'єктів. Особливу роль відіграють об'єкти світової спадщини ЮНЕСКО, які формують міжнародну туристичну привабливість держави та виступають важливими елементами національного брендингу. Наявність таких ресурсів створює можливості для розвитку в'їзного туризму, активізації культурної дипломатії та залучення міжнародних інвестицій.

Історичні міста України — Київ, Львів, Чернівці, Кам'янець-Подільський, Чернігів, Луцьк, Ужгород — концентрують значний історико-архітектурний потенціал, який може стати основою для формування нових туристичних маршрутів і тематичних програм. Поєднання культурних пам'яток із сучасними формами туристичного сервісу дозволяє створювати комплексні туристичні продукти, орієнтовані як на внутрішнього, так і на іноземного туриста [3].

Вагомою складовою культурного потенціалу є нематеріальна спадщина — традиції, ремесла, гастрономія, фольклор, мистецькі практики, які відображають регіональну самобутність та сприяють розвитку етнографічного й гастрономічного туризму. Саме локальні культурні продукти стають важливим

інструментом формування унікальної туристичної пропозиції та підвищення конкурентоспроможності територій.

Разом із тим воєнні дії завдали значних втрат природному та історико-культурному потенціалу України. Руйнування пам'яток архітектури, пошкодження музеїв, мінування територій, деградація природних екосистем, забруднення водних ресурсів та лісові пожежі негативно впливають на туристичну привабливість окремих регіонів. Це актуалізує необхідність формування системної державної політики щодо відновлення туристичних ресурсів [5].

У післявоєнний період важливими напрямками мають стати інвентаризація природних та культурних ресурсів, реалізація програм реставрації та консервації пам'яток, цифровізація туристичних об'єктів, розвиток екологічно безпечних маршрутів та підтримка місцевих туристичних ініціатив. Особливу роль у цьому процесі відіграє впровадження принципів сталого розвитку, що передбачають поєднання економічної ефективності, соціальної відповідальності та збереження природного середовища [2].

Висновки. Таким чином, природний та історико-культурний потенціал України виступає ключовим драйвером відновлення туристичної галузі в умовах післявоєнної трансформації. Ефективне використання природних ресурсів, збереження культурної спадщини, розвиток регіональних туристичних продуктів та інтеграція принципів сталого розвитку створюють передумови для формування конкурентоспроможного туристичного сектору, який здатний забезпечити соціально-економічне відновлення територій, підвищення зайнятості населення та зміцнення міжнародного авторитету України.

Список використаних джерел:

1. Бойко М. Г. Післявоєнне відновлення туризму в Україні: парадигма «Build Back Better». – Вісник ДТЕУ. – 2023. – № 2. – С. 15–28.

2. Вишнеvsька О. В., Гуртовенко Н. В. Цифровізація туристичних дестинацій як інструмент відновлення ринку. Економіка та суспільство. 2023. № 51. URL: <https://economyandsociety.in.ua>
3. Гурбик Я. Ю. Роль культурної спадщини у формуванні туристичного продукту післявоєнної України. Культурологічна думка. 2023. № 23. С. 110–118.
4. Державний кадастр природних лікувальних ресурсів України. URL: <https://moz.gov.ua> (дата звернення: 30.03.2026)
5. Звіт Світового банку «Ukraine Rapid Damage and Needs Assessment (RDNA3)». 2024. URL: <https://www.worldbank.org> (дата звернення: 15.04.2026)
6. Тригуб П. М. Міжнародна допомога у відновленні пам'яток культури України. Історичні студії. 2023. Вип. 12. С. 88–95.

Лашухін В. В.

Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Туризм», Національного транспортного університету,

Науковий керівник: Ципко В. В - д. пед. наук, проф. завідувачка кафедри туризму НТУ

ФЕСТИВАЛЬНИЙ ТУРИЗМ ЯК ЧИННИК ФОРМУВАННЯ ТУРИСТИЧНОГО БРЕНДУ ТА РОЗВИТКУ ДЕСТИНАЦІЙ

У сучасних умовах розвитку туристичної індустрії фестивальний туризм набуває дедалі більшого значення як один із перспективних напрямів активізації туристичних потоків, підвищення привабливості територій та формування позитивного іміджу дестинацій. Його роль виходить далеко за межі організації культурно-розважальних заходів, оскільки фестивалі стають важливим інструментом соціально-економічного розвитку регіонів, стимулювання локального підприємництва, популяризації культурної спадщини та зміцнення туристичного бренду території.

Фестивальний туризм являє собою вид подієвого туризму, в основі якого лежить мотивація подорожі, пов'язана з відвідуванням фестивальних заходів різного тематичного спрямування. Такі події можуть охоплювати музичні, гастрономічні, етнографічні, мистецькі, літературні, історичні та інші напрями, що дозволяє формувати різноманітний туристичний продукт, орієнтований на широкі сегменти споживачів. Саме завдяки тематичній різноманітності фестивальний туризм стає універсальним інструментом розвитку територій, здатним поєднувати культурні, економічні та маркетингові функції.

Останніми роками фестивальна діяльність в Україні демонструє поступове зростання як за кількістю заходів, так і за масштабами їх впливу на туристичну сферу. Фестивалі поступово трансформуються з локальних культурних ініціатив у комплексний туристичний продукт, який інтегрується в інфраструктуру дестинації та формує додаткові стимули для туристичних подорожей. Це дозволяє територіям розширювати спектр послуг, підвищувати тривалість перебування туристів і збільшувати надходження до місцевих бюджетів [3].

Особливе значення фестивальний туризм має для розвитку внутрішнього туризму. Участь у фестивалях спонукає населення до міжрегіональних поїздок, сприяє популяризації нових туристичних маршрутів і активізує туристичний рух навіть у невеликих містах та громадах. Завдяки цьому фестивальні події стають каталізатором економічної активності, оскільки стимулюють роботу засобів розміщення, закладів харчування, транспорту, сувенірної торгівлі та інших суміжних секторів економіки.

У сучасних кризових умовах, коли міжнародні туристичні потоки залишаються нестабільними, фестивальний туризм стає одним із ключових чинників підтримки туристичної активності в межах країни. Він забезпечує сталість попиту на туристичні послуги, створює умови для збереження робочих місць у сфері гостинності та підтримує розвиток малого і середнього бізнесу. Особливо актуальним це є для регіонів, які прагнуть диверсифікувати власний туристичний продукт і сформувати нові конкурентні переваги [1].

Важливою характеристикою сучасного фестивального туризму є його значний вплив на формування туристичного бренду DESTINATION. Туристичний бренд формується як сукупність асоціацій, вражень і образів, які виникають у потенційних відвідувачів щодо певної території. Саме фестивалі створюють яскравий інформаційний привід для популяризації регіону, формують його емоційну привабливість та забезпечують впізнаваність на туристичному ринку.

Кожен успішний фестиваль має потенціал стати символом території та її своєрідною візитівкою. Такі події формують унікальний образ регіону через культурні традиції, автентичність, локальну гастрономію, мистецтво та творчі практики. У результаті DESTINATION отримує можливість диференціюватися серед конкурентів та закріпити позитивний бренд у свідомості туристів [2].

Формування туристичного бренду через фестивалі має комплексний характер. По-перше, фестивальні події забезпечують інформаційну присутність DESTINATION у медіапросторі. По-друге, вони створюють емоційний зв'язок між туристом і територією. По-третє, сприяють підвищенню лояльності відвідувачів та стимулюють повторні візити. Саме тому фестивальний туризм розглядається як важливий інструмент територіального маркетингу та бренд-менеджменту.

В українській практиці існує чимало прикладів фестивалів, які позитивно вплинули на туристичний імідж регіонів. Музичні, гастрономічні та культурні події у Києві, Львові, Одесі, Чернівцях, Полтаві та Закарпатті стали важливими елементами позиціонування цих територій на туристичному ринку. Вони не лише збільшують туристичні потоки, а й формують стійкі асоціації з культурною самобутністю та гостинністю регіонів [7].

Особливу роль фестивалі відіграють у розвитку локальних DESTINATION. Для малих міст і сільських територій фестивальні заходи стають дієвим інструментом підвищення туристичної привабливості, оскільки дозволяють залучити туристів навіть за обмежених ресурсів. Організація тематичних свят, гастрономічних ярмарків, етнофестивалів чи мистецьких форумів сприяє активізації місцевої громади, підтримці ремісництва та розвитку підприємницьких ініціатив.

Крім економічного ефекту, фестивальний туризм виконує важливу соціокультурну функцію. Він сприяє збереженню та популяризації традицій, культурної спадщини, народних ремесел і локальної ідентичності. Фестивалі створюють умови для міжкультурного діалогу, підвищують культурну активність населення та зміцнюють соціальну згуртованість громади. Це особливо важливо для регіонів, які прагнуть зміцнити власний бренд через автентичність та культурну унікальність [4].

Водночас ефективність фестивального туризму значною мірою залежить від рівня організації заходів, якості інфраструктури та ефективності маркетингового просування. Навіть найбільш змістовний фестивальний продукт не зможе забезпечити бажаного туристичного ефекту без належного інформаційного супроводу, транспортної доступності, сервісної інфраструктури та партнерської взаємодії між органами влади, бізнесом і громадою.

Сучасні цифрові технології значно розширюють можливості просування фестивальних заходів. Соціальні мережі, онлайн-платформи, цифрова реклама, інтерактивний контент і віртуальні презентації дозволяють ефективно інформувати потенційних туристів, формувати інтерес до події та підтримувати комунікацію з аудиторією. Цифровізація фестивального туризму підвищує доступність інформації та сприяє зміцненню туристичного бренду дестинації.

Разом із тим розвиток фестивального туризму в Україні супроводжується низкою проблем, серед яких недостатній рівень фінансування, нерівномірність регіонального розвитку, слабка інфраструктурна база окремих територій, сезонність заходів та недостатня інтеграція фестивальних подій у загальні стратегії розвитку туризму. Наявність таких обмежень знижує ефективність використання фестивального потенціалу та потребує системного підходу до його розвитку [5]. У перспективі фестивальний туризм має стати важливою складовою стратегічного розвитку туристичних дестинацій. Це передбачає розроблення регіональних програм підтримки фестивальних заходів, удосконалення інфраструктури, активізацію маркетингових кампаній та посилення співпраці між усіма учасниками туристичного ринку. Особливо

важливим є впровадження принципів сталого розвитку, що забезпечують гармонійне поєднання економічних, соціальних і культурних інтересів територій [9].

Висновки. Отже, фестивальний туризм є важливим чинником формування туристичного бренду та розвитку дестинацій, оскільки забезпечує активізацію туристичних потоків, підвищує конкурентоспроможність регіонів, сприяє збереженню культурної спадщини та стимулює економічний розвиток територій. Його ефективне використання створює передумови для формування сильного туристичного іміджу регіонів і посилення позицій України на національному та міжнародному туристичних ринках.

Список використаних джерел:

1. Александрова Н. В. Фестивальний туризм як інструмент просування туристичної дестинації. Вісник ЛНУ імені Тараса Шевченка. 2021. № 3 (341). С. 12–19.
2. Безручко Л. С. Еволюція фестивального руху в Україні: від фольклору до сучасних мега-івентів. Культурно-мистецькі обрії. 2021. Вип. 14. – С. 102–110.
3. Бондаренко І. Г. Бренд-менеджмент туристичних територій: монографія. К.: КНЕУ, 2022. 216 с.
4. Верес К. О. Вплив фестивалів на соціально-економічний розвиток малих міст України. Економіка та управління. 2023. № 1. С. 88–96.
5. Ганіч Н. М. Фестивалі як засіб формування позитивного іміджу регіону. – Географія та туризм. 2022. № 68. С. 34–41.
6. Данильчук В. Ф. Оцінка ефективності фестивальних заходів у контексті розвитку внутрішнього туризму. Бізнес Інформ. 2023. № 4. С. 150–157.
7. Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ). Фестивальний календар України: аналітичний огляд. URL: <https://www.tourism.gov.ua> (дата звернення: 25.04.2026)
8. Кляп М. І. Фестивальний туризм Закарпаття: стан та перспективи. – Науковий вісник Ужгородського університету. – 2023. – Вип. 42. – С. 110–116.

9. Kaplanidou K. Destination brand personality and its effect on festival image. – Journal of Travel Research. – 2022. – Vol. 61. – P. 115–128.

Літовка-Деменіна Світлана

к.пед.н., спеціаліст вищої
категорії, викладач-методист,
Київського фахового коледжу туризму
та готельного господарства

ОСОБЛИВОСТІ СЕНСОРНИХ ЕКСКУРСІЙ В УКРАЇНІ

На сьогоднішній день в Україні актуальним набуває інклюзивний туризм для людей з особливими потребами. Це сучасна форма туризму, яка забезпечує рівні можливості для участі в екскурсіях усім людям, незалежно від фізичних обмежень.

Однією з важливих форм такого туризму є сенсорні екскурсії, які спрямовані на створення доступного та багатосенсорного досвіду для осіб з інвалідністю. Такі екскурсії спеціально розроблені, щоб враховувати особливості сприйняття, використовуючи тактильні, звукові та нюхові елементи. Що сприяє інклюзії та підвищує якість життя. Сенсорні екскурсії - це інноваційна форма культурно-освітньої діяльності, яка забезпечує доступність музейних і туристичних просторів для людей із високими видами інвалідності, зокрема з порушеннями зору, слуху, опорно-рухового апарату та інтелектуальними особливостями. Вони базуються на використанні тактильних копій експонатів, аудіодискрипції, ароматичних та звукових стимулів, а також спеціалізованих методів проведення, які дозволяють відчувати мистецтво і культурні цінності через дотик, слух, запах і рух.

Сенсорна насиченість. Ця ознака не є обов'язковим критерієм віднесення екскурсій до інтерактивних. Якщо традиційні формати орієнтовані переважно на зорове та слухове сприйняття, то інноваційні можуть включати також нюх, смак і дотик. Прикладами є дегустаційні тури, тактильні експозиції, ароматичні

інсталяції. Подібні підходи підвищують інклюзивність та враховують потреби людей з інвалідністю [2, С. 25]. У конвенції ООН прописано, що держави-учасниці повинні забезпечувати людям з інвалідністю доступ до культурних місць, як от музеїв чи театрів, а також визнавати їхнє право нарівні з іншими брати участь у культурному житті. Посилаючись на конвенцію, музеї різних країн світу намагаються адаптувати простір та виставки під потреби людей з інвалідністю, а також вводять інклюзивні практики, які стосуються взаємодії з мистецькими творами [3].

Крім того, існують Європейські стандарти, як зробити інформацію легкою для читання та розуміння. Вони розроблені для людей з інтелектуальними порушеннями й стосуються не лише текстів, а й відео, аудіо та сайтів. У контексті фізичної доступності музеїв, важливо створити безбар'єрний простір, у якому кожна людина зможе почувати себе вільно й не потребуватиме допомоги іншої людини. Щоб забезпечити цю безбар'єрність, треба зважати на потреби людей із фізичними, ментальними, інтелектуальними та сенсорними розладами. Так, наприклад, можна використовувати таблички зі шрифтом Брайля та аудіодискрипції, щоб описати твори мистецтва для незрячих людей, або індукційні петлі та FM-системи, щоб поліпшити якість звуку для людей зі слабким слухом [3]. Внаслідок повномасштабної війни в Україні значно зросла кількість осіб, які мають потребу в медичній, фізичній, психологічній та соціальній реабілітації. Інклюзивний туризм у цьому контексті набуває не лише функціонального, але й стратегічного значення – як засіб реінтеграції, ресоціалізації та підтримки психоемоційного добробуту постраждалих [1]. Водночас існує гостра потреба у формуванні безбар'єрного середовища, доступної інфраструктури та інклюзивних туристичних продуктів, які могли б задовольнити як базові, так і спеціалізовані потреби таких осіб.

Сенсорні екскурсії — це не просто туристичний продукт, а інструмент соціальної інтеграції, що дозволяє кожній людині, незалежно від її можливостей, відчувати себе частиною культурного середовища. Україна вже

робить перші кроки на цьому шляху, і з кожним роком ці ініціативи набувають усе більшого значення.

Список використаних джерел:

1. Дідух Я. І. Розвиток інклюзивного туризму в умовах післявоєнної трансформації України. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/5852/5792> (дата звернення: 20.04.2026)
2. Єгорова О.В., Скляр Г.П., Логвин М.М., Карпенко Н.М., Тютюнник Ю.М. Інноваційні методи проведення музейних екскурсій /Актуальні проблеми сталого розвитку. Том 2. № 3. 2025.. С. 25.
3. Тимошенко А. Музеї без перешкод: як втілювати інклюзивні практики? URL: <https://korydor.in.ua/ua/opinions/muzei-bez-pereshkod.html> (дата звернення: 20.04.2026)

Лозицький Олександр Валерійович

аспірант (здобувач третього, освітньо-наукового рівня вищої освіти)

Національний університет «Чернігівський колегіум» імені Т. Г. Шевченка,
Навчально-науковий інститут історії та соціогуманітарних дисциплін імені О. М. Лазаревського,
м. Чернігів, Україна

Науковий керівник: Щербина С. В. –
кандидатка історичних наук, доцентка кафедри історії України, краєзнавства та археології

ТРАНСФОРМАЦІЯ КРАЄЗНАВЧОГО ТУРИЗМУ ЧЕРНІГІВЩИНИ (1991-2021 РР.) ЯК ВІДДЗЕРКАЛЕННЯ СОЦІОКУЛЬТУРНИХ ПРОЦЕСІВ В УКРАЇНІ

Трансформація краєзнавчого туризму Чернігівщини, яка відбулася з 1991 по 2021 рік зумовлена глибинними соціокультурними змінами, які відбувалися в українському суспільстві після здобуття незалежності. Відбулась зміна моделей колективної пам'яті та ідентичності, а історична спадщина була переосмислена.

Регіональний культурний простір поступово почав інтегруватись у ширший національний і європейський контекст. З історичної точки зору, Чернігівщина є одним із найбільших культурних регіонів України, адже там є значний туристичний потенціал завдяки архітектурній, сакральній та природній спадщині. Цей потенціал почав формуватись ще в добу Київської Русі. Одразу після здобуття Україною незалежності регіон мав значну ресурсну базу для розвитку краєзнавчого туризму, проте її нераціональне використання та погана комерціалізація визначались соціально-економічними умовами перехідного періоду [1; 4].

На першому етапі трансформації туризму у регіоні з 1991 і до кінця 1990-х років відбувся розпад централізованої системи фінансування, занепад інституцій дитячо-юнацького туризму та скорочення мережі туристичних організацій. Усе це призвело до різкого зниження активності у сфері внутрішнього туризму. У зазначений період краєзнавчий туризм фактично підтримувався переважно на рівні локальних ініціатив, в т.ч. музеїв, шкільних гуртків, окремих дослідницьких осередків. Тоді в українському суспільстві переважали процеси економічної адаптації та інституційної невизначеності [3]. Та вже ближче до кінця 1990-х рр. почався значний соціокультурний зсув у бік зростання інтересу до регіональної історії та локальної ідентичності. Цей чинник став основою для подальшого розвитку краєзнавчого туризму. На Чернігівщині стали поступово відновлювати історичні об'єкти, музейна діяльність активізувалась, почали також формуватись перші тематичні маршрути. Історичні музеї, зокрема багатопрофільні, стали центрами збереження історичної пам'яті, акумулюючи культурний досвід регіону [1].

Державна політика у сфері туризму почала формуватись у 2000-х роках. У цей період також відбулась активізація регіональних програм розвитку. На Чернігівщині почали створювати та розвивати національні історико-культурні заповідники. Вони і стали ядром туристичної інфраструктури. Серед них варто виділити комплекси, які перетворилися на центри культурного тяжіння, зокрема «Чернігів стародавній», «Качанівка», «Гетьманська столиця» [2]. Україна у 2000-

і роки переходила від централізованої моделі культурної політики до децентралізованої. Регіони стали отримувати більше можливостей для самостійного формування туристичного продукту. Краєзнавчий туризм став інструментом репрезентації локальної історії, що відповідає загальнонаціональному курсу на формування української ідентичності.

Протягом останнього десятиліття до повномасштабної війни (з 2010 по 2021 рік) відбулись якісні зміни у сфері діджиталізації, розвивався внутрішній туризм, а культурну спадщину поступово інтегрували в сучасні формати споживання. З'явилися регіональні програми розвитку туризму, у яких увагу приділялась, в першу чергу, модернізації інфраструктури, створенню нових туристичних маршрутів, популяризації історико-культурних об'єктів та залученню внутрішніх туристів [2].

Загалом, визначальною особливістю Чернігівської області є надзвичайно висока концентрація пам'яток культурної спадщини (близько 9 тисяч об'єктів). А це, своєю чергою, є передумовою для диверсифікації туристичних продуктів, починаючи від історико-архітектурних маршрутів і закінчуючи етнографічними і меморіальними. Зазначимо, що даний потенціал наразі залишається майже не реалізованим через інфраструктурні обмеження та нерівномірність розподілу інвестицій.

Починаючи із 2010-го року активізувався фестивальний рух, розвивались локальних культурних подій, дедалі частіше використовувались цифрові технології для популяризації туристичних об'єктів. З 2014 року краєзнавчий туризм став більш значимим, і це було зумовлено процесами національної консолідації та переосмислення історії. Чернігівщина, як прикордонний регіон, стає простором актуалізації історичної пам'яті, що було зумовлено зростанням інтересу до військово-історичних об'єктів, меморіальних місць та подій новітньої історії.

Констатуємо, що сфера краєзнавчого туризму на Чернігівщині протягом останніх трьох десятиліть трансформувалась, адже відбувся перехід від

кризового стану до поступової інституціоналізації та інтеграції в регіональну політику розвитку.

Список використаних джерел:

1. Лозицький О. Розвиток краєзнавчого туризму на Чернігівщині після 1991 року: історичні передумови, трансформації та виклики. *Консенсус*. 2025. № 2. С. 201–212.
2. Програма розвитку туризму в Чернігівській області на 2021–2027 роки : затв. рішенням другої сесії Чернігівської обласної ради восьмого скликання від 26 січня 2021 р. № 5-2/VIII. Чернігів, 2021. URL: https://cg.gov.ua/web_docs/1/2020/07/docs/_Програма%20розвитку%20туризму%20на%202021-2027%20роки.docx (дата звернення: 06.04.2026).
3. Щербина С. Усноісторичні дослідження Чернігівщини та розвиток меморіального туризму в умовах російсько-української війни. *Консенсус*. 2025. № 2. С. 213–224.
4. Kononova O., Prokudin D., Ryabysko J. The Vision and the Perspective of Digital Tourism. *CEUR Workshop Proceedings*. 2020. Vol. 2784. P. 149–163.

Матвієнко Анатолій Тихонович
кандидат наук із соціальних комунікацій,
доцент, директор Київського фахового
коледжу туризму
та готельного господарства

ГОСПОДАРСЬКИЙ МЕХАНІЗМ В ТУРИЗМІ

Практика здійснення туристичної діяльності спирається в першу чергу на нормативні важелі, тобто на законодавчу базу, а саме нормативно-правове забезпечення. Нормативно-правове забезпечення формує господарський механізм в туризмі і визначає особливості здійснення відповідної діяльності[2]. Все решта це бізнес-процеси, які залежать від ініціативи структур і осіб які здійснюють туристичну діяльність[3].

Ефективність функціонування туристичної галузі безпосередньо залежить від того, наскільки оперативно господарський механізм адаптується до змін ринкової кон'юнктури та безпекових викликів. Згідно з науково-практичними роз'ясненнями, динамічність договірних відносин дозволяє суб'єктам господарювання оперативно коригувати умови надання послуг відповідно до вимог ст. 20 Закону України «Про туризм» [3 с. 112].

Сьогодні трансформація господарського механізму в туризмі відбувається під впливом глобальних криз, цифровізації та необхідності переходу до сталого розвитку. Ключові напрями трансформації:

- цифрова трансформація та «Туризм 4.0». Господарський механізм переходить від традиційних форм взаємодії до цифрових екосистем. Впровадження штучного інтелекту, Big Data та блокчейну дозволяє персоналізувати послуги та автоматизувати управління бізнес-процесами. Це змінює структуру витрат підприємств та методи просування турпродукту [1].

- адаптація до умов війни та кризове управління. Для України трансформація господарського механізму безпосередньо пов'язана з викликами безпеки. Механізми управління переорієнтовуються на внутрішній туризм, релокацію бізнесу та створення безпечних умов перебування. Державне регулювання в цей період стає більш гнучким, з фокусом на підтримку життєздатності галузі [4].

перехід до моделі сталого та «розумного» розвитку. Трансформація передбачає зміну критеріїв ефективності: від чисто економічних показників (прибутку) до соціально-екологічних. Господарський механізм включає інструменти «зеленої» економіки та смарт-спеціалізації регіонів, що дозволяє зберігати ресурси та підвищувати конкурентоспроможність дестинацій у довгостроковій перспективі[5].

Сучасний стан розвитку туристичної галузі України засвідчує наявність суттєвого розриву між реальними трансформаційними процесами у сфері туризму та чинним нормативно-правовим забезпеченням її функціонування. Динамічні зміни у структурі туристичного попиту, активне впровадження

цифрових технологій, посилення вимог до безпеки, доступності та сталості туристичних послуг, а також необхідність адаптації галузі до умов воєнного стану потребують своєчасного оновлення законодавчої та регуляторної бази. Водночас чинне правове поле значною мірою зберігає фрагментарний характер і не повною мірою враховує нові економічні, соціальні та безпекові виклики, що обмежує ефективність державного регулювання та стримує реалізацію інноваційних ініціатив у туристичній сфері.

Недостатня адаптивність нормативно-правового механізму негативно впливає на темпи розвитку галузі, ускладнює залучення інвестицій, уповільнює процеси модернізації туристичної інфраструктури та знижує конкурентоспроможність національного туристичного продукту. Особливо гостро ця проблема проявляється в умовах воєнного стану, коли поряд із необхідністю оперативного реагування на кризові явища формується стратегічне підґрунтя для післявоєнного відновлення та структурної трансформації туризму. Саме в цей період закладаються інституційні, організаційні та правові передумови для формування більш стійкої, інклюзивної та інноваційно орієнтованої моделі розвитку туристичної галузі.

У зв'язку з цим наукові та професійні дискусії щодо вдосконалення механізмів державного регулювання туризму мають бути трансформовані у конкретні управлінські рішення та законодавчі ініціативи. Пріоритетним завданням є модернізація господарського механізму функціонування туристичної сфери з урахуванням сучасних умов, принципів сталого розвитку та найкращих європейських практик. Такий підхід сприятиме підвищенню інституційної спроможності галузі, забезпечить її адаптацію до глобальних тенденцій і створить передумови для ефективної інтеграції України до європейського туристичного простору.

Список використаних джерел:

1. Валінкевич Н., Шестакова А., Цифрова трансформація як конкурентна перевага в індустрії туризму та гостинності, Економіка та суспільство. 2024. Вип. 68. [DOI: 10.32782/2524-0072/2024-68-37](https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-68-37)

2. Науково-практичний коментар до Закону України «Про туризм» / А. Т. Матвієнко, І. В. Приянчук, М. А. Лесик, В. В. Андрейцев ; за заг. ред. А. Т. Матвієнка. – Київ : Юрінком Інтер, 2021. – 456 с.

3. Про туризм: Закон України від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР (зі змінами та доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1995. № 31. Ст. 241. URL: rada.gov.ua (дата звернення: 11.05.2026).

4. Трансформація туристично-рекреаційної сфери в Україні: виклики війни, глобальні зміни та інноваційні рішення [Текст]: колект. монографія / [Г. В. Машіка та ін.]; за заг. ред.: д-ра геогр. наук, проф. Г. В. Машіки та канд. геогр. наук, доц. Н. Ф. Габчак ; ДВНЗ "Ужгород. нац. ун-т". – Ужгород : Говерла, 2025. – 358 с.

5. Economic transformation of the competitive potential of the tourism industry subjects: methodological concept / I. Ierk, O. Demianchuk, S. Gazuds, et al. Financial and credit activity: problems of theory and practice 2023. Vol.6 (53). P. 363–375.

Махницький М.

Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності «Туризм і рекреація»,
Національного транспортного університету,
Науковий керівник: Ципко В. В - д. пед. наук,
проф. завідувачка кафедри туризму НТУ

**АДАПТАЦІЯ ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ РОЗВИТКУ
ПІЗНАВАЛЬНОГО ТУРИЗМУ ДО РЕГІОНАЛЬНИХ УМОВ
ЛЬВІВЩИНИ**

Пізнавальний туризм у сучасних умовах виступає одним із найбільш перспективних напрямів розвитку туристичної галузі, оскільки поєднує рекреаційну, культурну, освітню та економічну функції. У країнах Європейського Союзу розвиток пізнавального туризму ґрунтується на комплексному підході до використання культурно-історичних ресурсів, де туристичні об'єкти розглядаються не лише як засіб залучення відвідувачів, а як важливий інструмент місцевого розвитку, формування територіальної ідентичності та підвищення конкурентоспроможності регіонів. Такий підхід

базується на поєднанні культурної політики, туристичного менеджменту, цифрових інновацій, просторового планування та міжсекторальної взаємодії.

Для Львівської області, яка володіє потужним історико-культурним потенціалом і має вигідне географічне розташування на перетині європейських транспортних та культурних шляхів, адаптація європейського досвіду розвитку пізнавального туризму є стратегічно важливим напрямом модернізації регіонального туристичного комплексу. Історична спадщина Львівщини, представлена архітектурними пам'ятками, замками, сакральними спорудами, музеями, історичними містами, а також багатою етнокультурною традицією, створює сприятливі умови для формування якісного пізнавального туристичного продукту, здатного задовольняти попит як внутрішніх, так і міжнародних туристів [4].

Однією з ключових складових європейської моделі є створення культурних маршрутів як інтегрованого інструменту розвитку територій. У країнах ЄС такі маршрути об'єднують різні об'єкти культурної спадщини в єдині тематичні мережі, забезпечуючи не лише туристичну привабливість, а й міжрегіональну співпрацю, підвищення інвестиційної активності та розвиток периферійних територій. Формування культурних маршрутів сприяє подовженню тривалості перебування туристів, розширенню географії туристичних потоків і створенню цілісного туристичного продукту [12].

Для Львівської області цей підхід може бути реалізований через створення тематичних маршрутів історико-культурного спрямування. Перспективними є маршрути сакральної спадщини, які об'єднуватимуть храми різних конфесій, монастирі та паломницькі центри; маршрути замкової архітектури, що включатимуть Олеський, Підгорецький та Золочівський замки; маршрути історичних міст, які охоплюватимуть Львів, Жовкву, Белз, Броди, Самбір і Дрогобич. Така модель дозволить об'єднати окремі туристичні об'єкти в логічно структуровані туристичні продукти, що відповідатимуть сучасним вимогам ринку та сприятимуть більш ефективному використанню ресурсного потенціалу регіону [6].

Важливою особливістю європейського підходу є децентралізація туристичних потоків, що передбачає активне залучення малих міст і сільських територій до туристичного використання. У країнах Європейського Союзу розвиток туризму у малих громадах розглядається як інструмент територіального вирівнювання, створення нових робочих місць і збереження локальної культурної спадщини. Саме тому значна увага приділяється розвитку локальних музеїв, культурних центрів, ремісничих майстерень, гастрономічних подій та історичних реконструкцій.

Для Львівщини цей досвід є особливо актуальним, оскільки туристичні потоки переважно концентруються у Львові, тоді як значний потенціал малих міст залишається недостатньо реалізованим. Такі міста, як Жовква, Белз, Броди, Самбір чи Дрогобич, володіють вагомими історико-культурними ресурсами, але потребують більш активної інтеграції в туристичні маршрути та маркетингові стратегії. Залучення цих територій до системи пізнавального туризму дозволить знизити навантаження на обласний центр, стимулювати місцевий економічний розвиток і створити передумови для формування збалансованої регіональної туристичної системи [9].

Європейський досвід також підтверджує високу ефективність інтеграції пізнавального туризму з освітньою діяльністю. У багатьох країнах музеї, культурні центри та історичні комплекси виконують не лише функцію демонстрації експозицій, а виступають багатофункціональними освітніми платформами. Інтерактивні виставки, тематичні квести, навчальні програми, майстер-класи та науково-популярні заходи значно підвищують привабливість туристичних об'єктів, особливо для молоді та сімейних туристів.

Для Львівської області розвиток освітньо орієнтованого пізнавального туризму може стати важливим напрямом підвищення конкурентоспроможності регіону. Поєднання туристичних маршрутів із освітніми програмами, історичними реконструкціями, тематичними музейними заходами дозволить формувати більш глибокий і змістовний туристичний досвід. Це сприятиме не лише зростанню туристичних потоків, а й популяризації історико-культурної

спадщини регіону серед молодого покоління та зміцненню регіональної ідентичності.

Окремої уваги заслуговує цифровізація пізнавального туризму, яка в Європі є одним із ключових чинників підвищення якості туристичного обслуговування. Використання мобільних додатків, інтерактивних карт, QR-кодів, аудіогідів, віртуальних турів та технологій доповненої реальності дозволяє зробити туристичний продукт більш доступним, інформативним та інтерактивним. Цифрові інструменти підвищують рівень комфорту туристів, спрощують навігацію та розширюють можливості популяризації туристичних ресурсів [1].

Для Львівщини впровадження цифрових рішень має стратегічне значення в умовах сучасних викликів. Створення інтерактивних маршрутів, цифрових екскурсійних платформ та онлайн-ресурсів сприятиме підвищенню доступності туристичних продуктів і забезпечить можливість дистанційного ознайомлення з культурною спадщиною регіону. Це особливо важливо в умовах обмежень мобільності та зростання попиту на цифрові формати туристичного обслуговування.

Ще одним важливим елементом європейського досвіду є розвиток публічно-приватного партнерства та активне залучення місцевих громад до управління туристичним розвитком. У країнах ЄС співпраця органів влади, бізнесу, громадських організацій та культурних інституцій є основою ефективного використання туристичних ресурсів і формування конкурентоспроможного туристичного продукту. Такий підхід забезпечує координацію дій, залучення інвестицій та підвищення ефективності управлінських рішень.

Для Львівської області посилення партнерської взаємодії між органами місцевого самоврядування, туристичними підприємствами, закладами культури та громадськими організаціями може стати важливим чинником модернізації туристичної галузі. Залучення місцевих громад до створення та просування туристичних продуктів сприятиме більш ефективному використанню локальних

ресурсів, розвитку малого підприємництва та підвищенню рівня соціальної відповідальності у сфері туризму.

Висновки. Таким чином, адаптація європейського досвіду розвитку пізнавального туризму до умов Львівської області передбачає впровадження комплексної моделі, що поєднує розвиток культурних маршрутів, децентралізацію туристичних потоків, інтеграцію з освітньою сферою, цифровізацію туристичних продуктів і розвиток партнерських механізмів управління. Реалізація таких підходів сприятиме більш ефективному використанню історико-культурного потенціалу регіону, підвищенню якості туристичних послуг і зміцненню конкурентних позицій Львівщини на внутрішньому та міжнародному туристичних ринках. У довгостроковій перспективі це створить умови для формування стійкої моделі розвитку пізнавального туризму, яка забезпечить соціально-економічне зростання територій, збереження культурної спадщини та інтеграцію Львівської області до європейського туристичного простору.

Список використаних джерел:

1. Андрющенко К. А. Цифровізація пізнавального туризму: QR-кодування об'єктів культурної спадщини Львівщини. – Цифрова економіка. – 2023. – № 6. – С. 110–117. URL: <https://economyandsociety.in.ua/index.php/journal/article/view/4335>
2. Білоус С., Мальська М. Культурно-пізнавальний туризм як чинник збереження історико-культурної спадщини Львівщини. *Вісник Львівського університету. Серія географічна*. 2022. Вип. 56. С. 12–21. URL: <https://publications.lnu.edu.ua/bulletins/index.php/geography/article/view/1541>
3. Гатала О. П. Сакральні об'єкти Львівщини як ресурс пізнавального туризму. *Географія та туризм*. 2021. Вип. 60. С. 45–52. URL: http://www.geolgt.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=33&Itemid=38&lang=uk
4. Герасименко В. Г. Європейський досвід управління регіональним розвитком туризму та його адаптація в Україні. *Економічні інновації*. 2021. Т. 23. Вип. 1. С. 34–45. <https://www.ei-journal.com/index.php/journal/issue/view/20>

5. Гілецький Й. Р. Природні пам'ятки Львівської області у системі екопізнавальних маршрутів. *Наукові записки ТНПУ*. 2020. №2. С. 112–118. URL: <http://nzp.tnpu.edu.ua/issue/view/13620>
6. Гук Л. П. Інноваційні технології в культурно-пізнавальному туризмі: досвід Польщі для Львівщини. *Зовнішня торгівля: економіка, фінанси, право*. 2022. № 4. С. 82–90. URL: http://journals.knute.edu.ua/foreign-trade/pro_journal
7. Житенко О. В. Замки Львівщини: сучасний стан та перспективи експлуатації в туристичній сфері. *Культурна спадщина*. 2021. №4. С. 33–39.
8. Книш М. М., Мамчур З. І. Стан та перспективи розвитку екологічного та пізнавального туризму в межах об'єктів ПЗФ Львівщини. *Природничий альманах*. 2022. №31. С. 54–62.
9. Козубська В. П. Маркетингові стратегії просування культурного продукту Львівщини на європейський ринок. *Маркетинг в Україні*. 2022. № 5. С. 48–56. URL: <https://uam.in.ua/common/zhurnal-marketyng-v-ukrayini/>
10. Муха О. З. Музеї-скансени Львівщини як центри пізнавального туризму. *Етнодизайн*. 2020. Вип. 4. С. 77–84.
11. Google Arts & Culture: Heritage of Ukraine and Lviv region. URL: <https://artsandculture.google.com>
12. Richards G. Cultural Tourism: Global and Local Perspectives. Haworth Press, 2021. 347 p.

Оганесян Світлана

викладачка кафедри економіко-правових
дисциплін, Кам'янець-Подільського
податкового інституту

РОЛЬ МІСЦЕВОГО САМОВРЯДУВАННЯ В УПРАВЛІННІ ТУРИСТИЧНИМ БІЗНЕСОМ НА СІЛЬСЬКИХ ТЕРИТОРІЯХ

У сучасних умовах соціально-економічних трансформацій та поглиблення процесів децентралізації в Україні особливого значення набуває розвиток сільських територій як основи збалансованого національного розвитку. Одним із перспективних напрямів активізації економічної діяльності на селі є туристичний бізнес, який сприяє диверсифікації джерел доходів, підвищенню рівня зайнятості населення, розвитку місцевої інфраструктури та збереженню

культурної і природної спадщини. У цьому контексті зростає роль місцевого самоврядування як ключового суб'єкта управління, здатного забезпечити ефективну організацію та підтримку розвитку туристичної діяльності на сільських територіях.

Місцеве самоврядування відіграє важливу роль у створенні інституційних, організаційних та економічних передумов для функціонування туристичного бізнесу. До його повноважень належать розроблення та реалізація стратегій розвитку територій, підтримка малого та середнього підприємництва, формування туристичного іміджу громади, розвиток інфраструктури, залучення інвестицій та координація взаємодії між суб'єктами туристичної діяльності. Ефективність цих процесів значною мірою визначає рівень конкурентоспроможності сільських територій на туристичному ринку.

Особливого значення набуває впровадження сучасних управлінських підходів, орієнтованих на партнерство, інноваційність та сталий розвиток. Успішний розвиток туристичного бізнесу на селі можливий за умови активної взаємодії органів місцевого самоврядування з підприємцями, громадськими організаціями та місцевим населенням. Така взаємодія сприяє формуванню комплексного туристичного продукту, підвищенню якості послуг та ефективному використанню природно-ресурсного потенціалу.

Крім того, важливим аспектом є врахування міжнародного досвіду розвитку сільського туризму та адаптація кращих практик управління до українських реалій. Це дозволяє підвищити ефективність управлінських рішень, забезпечити сталий розвиток територій та інтеграцію у світовий туристичний простір.

Соціально-економічна та політична ситуація в Україні загострила ряд проблем, серед яких можна виділити скорочення обсягів виробництва, зростання рівня безробіття, зменшення рівня доходів населення, загальне зниження економічної активності суб'єктів господарювання. Через геополітичну та як наслідок фінансово-економічну кризу відбувається масштабний спад економіки та гальмування розвитку галузей народного господарства. Шлях виходу із цієї складної ситуації відомий: він зводиться до стабілізації ситуації у геополітичній

площині, кількісному і якісному відновленні вітчизняного виробництва та створенні конкурентного продукту. Але цей спосіб вирішення проблеми є досить затратний і потребує притоку додаткових інвестиційних ресурсів, які й так в останні роки помітно скоротилися. А тому на перші місця виносяться роль галузей, які є найменш уразливі або такі, які не суттєво впливають на бюджетні видатки і не потребують значних інвестиційних вливань. Серед таких особливе місце займає туризм [1, с. 277].

Отже, місцеве самоврядування відіграє визначальну роль у забезпеченні ефективного управління туристичним бізнесом на сільських територіях, виступаючи ключовим інституційним суб'єктом формування сприятливого середовища для його розвитку. Саме на рівні територіальних громад здійснюється стратегічне планування, координація діяльності учасників туристичного ринку, розвиток інфраструктури та стимулювання підприємницької активності.

У сучасних умовах соціально-економічних викликів і обмеженості фінансових ресурсів туристичний бізнес на селі набуває особливого значення як відносно малозатратний і ефективний інструмент активізації економічного розвитку територій. Його розвиток сприяє створенню нових робочих місць, підвищенню доходів населення, збереженню культурної спадщини та формуванню позитивного іміджу регіонів.

Ефективність управління туристичним бізнесом значною мірою залежить від здатності органів місцевого самоврядування впроваджувати сучасні управлінські підходи, розвивати партнерські взаємозв'язки, використовувати інноваційні інструменти та адаптувати міжнародний досвід до національних умов. Важливим є також забезпечення комплексного підходу до розвитку туризму, що передбачає поєднання економічних, соціальних та екологічних аспектів.

Таким чином, посилення ролі місцевого самоврядування в управлінні туристичним бізнесом на сільських територіях є необхідною умовою підвищення їх конкурентоспроможності, забезпечення сталого розвитку та ефективного

використання наявного потенціалу. У перспективі це сприятиме відновленню економічної активності, зміцненню фінансової спроможності громад та інтеграції України у світовий туристичний простір.

Список використаних джерел

1. Ключковський О.В., Ключковська В.О., Роль органів місцевого самоврядування у розвитку в'їзного та внутрішнього туризму. *Економіка і організація управління*. 2016. Вип.2 (22). С.277-281.

Петренко Вероніка

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Туризм і рекреація», відділення бакалаврату Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Доділова К.Д. – к.геогр.н., доцент, викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

БЕЗПЕКА ТА ЦИФРОВІЗАЦІЯ В ТУРИЗМІ: ЗАХИСТ ПОДОРОЖУЮЧИХ ТА ОПТИМІЗАЦІЯ СЕРВІСУ У 2026 РОЦІ

У сучасних умовах глобалізації та технологічного прогресу цифровізація кардинально трансформує архітектуру світового туризму. Від етапу планування подорожі до повернення додому сучасні туристи все більше покладаються на комплексні цифрові рішення. У цьому контексті безпека та цифровізація виступають як два взаємозумовлені процеси: новітні технології створюють безшовний та комфортний сервіс, тоді як сучасні протоколи безпеки гарантують відсутність загроз для життя, здоров'я та особистих даних мандрівників. Безпека, комфорт та загальне задоволення від подорожі стають критично важливими факторами, особливо в умовах самостійного планування та розробки туристичних маршрутів. [1]

Специфіка впровадження цифрових інструментів полягає у забезпеченні економії часу, підвищенні рівня фізичної безпеки, захисті конфіденційності та персоналізації послуг. Зокрема, використання електронних віз, систем онлайн-

реєстрації та безконтактних платежів мінімізує черги в аеропортах, на кордонах і в готелях, що суттєво знижує стресове навантаження на туристів. Водночас застосування цифрово-туристичних систем моніторингу в локаціях масового скупчення людей дозволяє ефективно управляти туристичними потоками, запобігати тисняві та оперативно реагувати на надзвичайні ситуації. Важливим аспектом є захист конфіденційності: оскільки учасники туристичного ринку збирають значний масив особистих даних, впровадження сучасних протоколів шифрування надійно захищає паспортні та фінансові відомості туристів від викрадення. Крім того, аналіз цифрового сліду мандрівників дозволяє бізнесу формувати індивідуальні пропозиції, забезпечуючи максимальну мобільність та незалежність туриста від місця і часу. [4]

Практична реалізація зазначених тенденцій знаходить відображення у широкому впровадженні біометричної ідентифікації в індустрії гостинності, що передбачає використання систем розпізнавання обличчя або відбитків пальців для безперешкодного заселення та доступу до номера. Перспективним напрямом є створення єдиних цифрових туристичних платформ (мобільних застосунків), що інтегрують функції навігатора, електронного квитка, гіда з доповненою реальністю та системи екстреного зв'язку з місцевими службами. Значної актуальності набуває автоматизація управління туристичними потоками за допомогою аналітичних систем, які прогнозують завантаженість історичних пам'яток та автоматично пропонують туристам альтернативні локації. Перехід на електронний документообіг та смарт-контракти робить процеси взаємодії між туристичними агентствами, клієнтами та підрядниками прозорими і захищеними. Крім того, цифровізація сприяє оперативному наданню фізичної, психологічної чи спеціалізованої допомоги за конкретним запитом туриста. [3]

Разом із тим, форсована цифровізація туризму без належного контролю безпеки несе серйозні ризики та загрози. Цифрові рішення мають бути не лише простими у використанні, але й надійно захищеними. Серед ключових викликів — кіберзлочинність, що проявляється в атаках на сервери готельних мереж з метою викрадення даних; технологічна залежність, коли збої в роботі глобальних

мереж залишають туриста без доступу до квитків чи фінансів; а також цифрова складність, яка може створювати бар'єри для мандрівників старшого віку. [2]

Для мінімізації зазначених ризиків критично важливим є впровадження суворих міжнародних стандартів інформаційної безпеки для всіх учасників ринку. Необхідним є збереження альтернативних офлайн-каналів обслуговування та регулярний аудит цифрової інфраструктури популярних курортів на стійкість до збоїв. Додатковими ефективними заходами можуть слугувати кампанії з цифрової гігієни для мандрівників щодо безпечного використання публічних Wi-Fi мереж, застосування віртуальних турів як інструменту безпечного вибору DESTИНАЦІЙ перед бронюванням, а також інтеграція в туристичні додатки систем моніторингу епідеміологічної та екологічної безпеки у регіоні перебування. [5]

Висновки. Розвиток "розумного" туризму є незворотнім глобальним трендом. Проте його успішність у 2026 році визначатиметься тим, наскільки цифрові технології здатні залишатися непомітними для туриста, забезпечуючи при цьому його абсолютний комфорт, фізичний та інформаційний захист на кожному етапі подорожі. Системна інтеграція інноваційних безпекових рішень у туристичні сервіси дозволить підняти якість обслуговування на новий рівень, зберігаючи головну сутність туризму — отримання позитивних емоцій та унікальних спогадів у сучасному та безпечному середовищі.

Список використаних джерел:

1. Що таке віртуальний туризм та для чого розроблені такі тури. URL: <https://msu.edu.ua/novini/shho-take-virtualnij-turizm-ta-dlya-chogo-rozrobleni-taki-turi/>
2. Безпека в галузі туризму. URL: https://protocol.ua/ua/pro_turizm_statyya_13/
3. Особливості страхування в туризмі. URL: <https://buklib.net/books/28246/>
4. Цифровий туризм: світові тенденції та українські рішення. URL: <https://blog.liga.net/user/polenych/article/42897>
5. Цифровий туризм: стан і перспективи розвитку. URL: <https://reposit.uni-sport.edu.ua/items/7a531d7b-e82f-40e2-852b-0b706af8fbfa>

Петренко Л.М.

викладач вищої категорії циклової комісії
туристичного обслуговування Київського
фахового коледжу туризму та готельного
господарства

ТРАНСФОРМАЦІЯ ТРАНСПОРТНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВІЙНИ ЯК ЧИННИК ВІДНОВЛЕННЯ ТА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ СИСТЕМИ

У сучасних умовах глобалізаційного розвитку транспортна інфраструктура набуває визначального значення як базисний елемент функціонування туристичної сфери. Саме вона забезпечує мобільність населення, відкриває доступ до туристичних DESTINACIY різного рівня та сприяє інтеграції національного туристичного продукту у міжнародний простір. Розвинена транспортна мережа формує передумови для активізації внутрішніх і зовнішніх туристичних потоків, підвищення конкурентоспроможності DESTINACIY і розширення спектра туристичних послуг. Водночас повномасштабна війна, що розгорнулася у 2022 році, суттєво трансформувала усталену систему транспортно-туристичних зв'язків в Україні, спричинивши глибокі зміни як у територіальній структурі перевезень, так і у функціональних характеристиках транспортної системи загалом [1].

Якщо у довоєнний період основна увага зосереджувалася на модернізації інфраструктури, зростанні пропускної спроможності, підвищенні швидкості перевезень і покращенні сервісного обслуговування, то в умовах воєнних викликів ключові пріоритети змістилися у бік забезпечення безпеки, підвищення стійкості та гнучкості логістичних процесів. Значні руйнування транспортної інфраструктури — зокрема автомобільних доріг, залізничних вузлів, аеропортів і морських портів — зумовили необхідність швидкої адаптації до нових умов функціонування. Це проявилось у зміні напрямків транспортних потоків, посиленні ролі альтернативних маршрутів і формуванні нових логістичних ланцюгів. У результаті відбулася суттєва переорієнтація транспортної системи,

яка безпосередньо позначилася на туристичній діяльності, обмеживши традиційні канали переміщення та водночас стимулювавши пошук нових форматів організації подорожей і туристичних маршрутів (таблиця 1).

Таблиця 1

**Динаміка пошкодження та відновлення транспортної інфраструктури
України внаслідок збройної агресії рф [5-7]**

Рік	Пошкоджено автошляхів, км	Відновлено автошляхів, км	Пошкоджено залізничної інфраструктури, об'єктів	Відновлено залізничної інфраструктури, об'єктів
2022	24 000	1 200	600	140
2023	27 000	4 700	720	380
2024	29 000	6 600	820	520

Аналіз змін у стані транспортної інфраструктури України протягом 2022–2024 років дає підстави говорити про наявність суперечливої, але водночас закономірної динаміки розвитку. З одного боку, спостерігається системне зростання масштабів руйнувань, спричинених воєнними діями, що охоплюють ключові елементи транспортної мережі. З іншого — простежується поступове, але впевнене нарощення темпів відновлювальних робіт, яке свідчить про адаптацію держави до кризових умов та здатність оперативно реагувати на виклики. Збільшення обсягів реконструкції автомобільних шляхів і залізничної інфраструктури відображає не лише відновлення втраченого потенціалу, а й формування нових підходів до інфраструктурного розвитку, орієнтованих на стійкість, гнучкість і безпекову складову.

Одним із ключових напрямів трансформації транспортної системи є поглиблення інтеграції України до європейського транспортного простору, зокрема через включення до мережі TEN-T. Такий крок має стратегічне значення, оскільки виходить за межі суто транспортної політики і безпосередньо впливає на розвиток туристичної галузі. Покращення транспортної доступності регіонів, розширення міжнародних маршрутів і гармонізація інфраструктурних

стандартів створюють сприятливі умови для активізації транскордонного туризму та підвищення якості обслуговування відповідно до європейських вимог.

У нових геополітичних реаліях особливої ваги набуває розвиток прикордонної інфраструктури на західному напрямку. Модернізація пунктів пропуску, збільшення їх пропускної спроможності, а також впровадження цифрових технологій у процеси контролю та обслуговування сприяють інтенсифікації як туристичних, так і гуманітарних потоків. У результаті формується нова просторова конфігурація туристичних переміщень, у якій провідну роль відіграють західні регіони України як ключові вузли транскордонної взаємодії [7].

Вагомим чинником модернізації туристичної логістики стала цифрова трансформація транспортної сфери. Активне впровадження мобільних застосунків, електронних квитків, платформ для планування подорожей і інтегрованих сервісів значно підвищує зручність користування транспортом і зменшує часові витрати туристів. Концепція єдиного електронного квитка, а також розвиток мультимодальних перевезень забезпечують безперервність маршрутів і відповідають сучасним вимогам до мобільності, орієнтованої на клієнта [8].

Особливу роль у забезпеченні функціонування транспортної системи буде відіграв співпраця України з міжнародними організаціями у сфері авіаційного та морського транспорту. Збереження міжнародної сертифікації, участь у глобальних транспортних ініціативах і підтримка операційної готовності інфраструктури створюють передумови для швидкого відновлення авіаційного та круїзного туризму у післявоєнний період [9].

За умов воєнних обмежень внутрішній туризм фактично трансформувався у провідний сегмент галузі, виконуючи компенсаторну функцію щодо скорочення міжнародних потоків. Його розвиток безпосередньо залежить від ефективності транспортної логістики, яка визначає доступність туристичних ресурсів і загальний комфорт подорожей. У цьому контексті

особливого значення набуває формування мультимодальних маршрутів, що поєднують різні види транспорту та забезпечують гнучкість і адаптивність туристичних переміщень.

Висновки. Попри складні умови, глобалізаційні процеси продовжують впливати на розвиток транспортної системи та туристичної сфери. Цифровізація, інтеграція транспортних ринків і поширення мультимодальних рішень сприяють формуванню нових моделей туристичної поведінки, орієнтованих на безпеку, доступність і персоналізацію подорожей. У перспективі розвиток транспортної інфраструктури України буде тісно пов'язаний із процесами післявоєнної відбудови. Подальша інтеграція до європейського транспортного простору, активне впровадження цифрових технологій і залучення міжнародних інвестицій створюють передумови для відновлення туристичних потоків, розширення туристичних можливостей і підвищення конкурентоспроможності національного туристичного продукту на глобальному ринку. Таким чином, транспортна інфраструктура в умовах війни трансформується з інструменту забезпечення мобільності у стратегічний фактор стійкості та відновлення туристичної системи. Її розвиток визначає не лише поточний стан галузі, але й формує основу для довгострокового економічного зростання та інтеграції України у глобальний туристичний простір.

Список використаних джерел

1. Гальчак С. П. Глобалізаційні процеси у світовому господарстві: сутність, тенденції, перспективи. – Львів: ЛНУ ім. І. Франка. – 2020. – 280 с.
2. Довбуш Л.Є. Вплив глобалізації на розвиток міжнародного туризму. // Вісник ХНУ. Серія: Географія. – 2021. – №53. – С. 102–110
3. Коба В.Г., Семнечук Т.Б., Заячук Р.В. Відновлення транспортної інфраструктури України: виклики та можливості у післявоєнний період. [№ 3\(8\) \(2025\): Національні інтереси України \[https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3\\(8\\)-813-824\]\(https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3\(8\)-813-824\)](https://doi.org/10.52058/3041-1793-2025-3(8)-813-824)

4. Ніколайчук О. А., Кваско Ю. Ю. Оцінка стану транспортної інфраструктури України для потреб туризму. Economics: time realities. – 2019. – №5(45). – С. 127–134. DOI: <https://doi.org/10.5281/zenodo.3766872>
5. Офіційний сайт Укрзалізниці URL: <https://uz.gov.ua> (дата звернення: 28.04.2026)
6. Офіційний сайт Державної служби статистики України URL: <https://www.ukrstat.gov.ua> (дата звернення: 28.04.2026)
7. Офіційний сайт Державного агентства розвитку туризму URL: <https://www.tourism.gov.ua> (дата звернення: 28.04.2026)
8. Севастьянова А. Інноваційні тенденції в транспортній галузі: значення для туризму / Анна Севастьянова, Алла Кізюн // Інновації, гостинність, туризм: наука, освіта, практика : зб. тез доп. IV Всеукр. наук. – практ. конф. мол. учених з міжнар. участю (30 трав. 2024 року, м. Львів). – Львів : ЛДУФК імені Івана Боберського. – 2024. – С. 347–349. URI: <https://repository.ldufk.edu.ua/handle/34606048/36160>
9. Український інститут майбутнього. Транспорт і туризм у післявоєнній Україні: виклики та перспективи. – Київ, 2023. – 45 с. URL: <https://uifuture.org>

Попатенко Катерина

Здобувачка фахової передвищої освіти спеціальності 071 Облік і оподаткування

Науковий керівник: Грубова І.А.,

викладач вищої категорії ВСП

«Ананьївський аграрно-економічний»

фаховий коледж Уманського НУ

НЕВІДОМІ ТУРИСТИЧНІ МАРШРУТИ ПІВНОЧІ ОДЕЩИНИ

Існує стереотип, що в Одеській області життя вирує лише в самому обласному центрі та в південних районах регіону. До Одеси їдуть за морем, сонцем, південним колоритом і відпочинком. Найдопитливіші прагнуть побачити Аккерманську фортецю, відвідати Шабо з гастрономічною метою або вирушити на риболовлю до Вилково. Для багатьох саме цим туристична карта області й обмежується.

Північні райони Одещини рідко розглядаються як окремий туристичний напрям. І даремно. Саме тут збереглися старовинні містечка, природні ландшафти, локальні музеї, етнографічні об'єкти, цікаві садиби, давні храми та місця, де відчувається справжній ритм української провінції.

Метою даної роботи є показати туристичний потенціал півночі Одеської області та запропонувати маршрути, які можуть зацікавити мандрівників, дослідників історії та поціновувачів автентичних подорожей.

Маршрут може розпочинатися з Одеси та пролягати у напрямку північних громад області.

Першими локаціями є село Покровка та село Троїцьке. У Покровці увагу привертає старовинний храм, який є важливим осередком духовної спадщини краю. У Троїцькому діє незвичний музей масок, що знайомить відвідувачів із народними традиціями та обрядовою культурою.

У селі Ясенове Перше розташована садиба «Медові роси», яка є прикладом розвитку зеленого туризму. Тут можна поєднати відпочинок на природі з локальною гастрономією та знайомством із сільським побутом.

Перспективним напрямом екотуризму є Ананьївські луки, околиці села Гандрабури та місцеві джерела. Це мальовничі території, придатні для прогулянок, фототуризму та рекреації.

Окремої уваги заслуговує Ананьїв — старе повітове місто зі своєю атмосферою. Тут можна побачити як пам'ятки архітектури XIX століття, так і старі мазанки під солом'яними стріхами. Такі будинки є прикладом традиційного житла з природних матеріалів та важливою частиною місцевої спадщини.

Околиці Ананьєва відомі також 33 джерелами з мінеральною водою, склад якої порівнюють із марками відомих мінеральних вод. Ще до революційних подій 1917 року тут планувалося створення водолікувального курорту, не гіршого за Карлові Вари, однак, цей задум так і не був реалізований.

Наступною зупинкою може стати Балта — місто з цікавою архітектурою XIX століття та багатою мультикультурною історією. Важливим об'єктом є старе єврейське кладовище як свідчення багатонаціонального минулого регіону.

У Савранському районі варто відвідати озеро Синє, відоме своїми краєвидами та природною тишею. Окремої уваги заслуговує Саврань, де певний час діяв цікавий туристичний проект — резиденція Святого Миколая, що мала потенціал для розвитку сімейного та сезонного туризму. Тут же проводиться етнофестиваль Івана Купала «Квітка папороті», який популяризує українські традиції та об'єднує громаду.

Цікавим тематичним маршрутом можуть стати дороги гайдамаків: гайдамацький колодязь та джерело Огруд. Такі місця поєднують історію, легенди та народну пам'ять.

Цікавим пунктом маршруту може стати село Гетманівка, відоме своєю старовинною церквою святих Іоакима та Анни, зведеною у XIX столітті. Поряд збереглися залишки колишнього панського парку, де старі дерева й досі зберігають тінь минулих епох.

У селі Шершенці знаходиться етносадиба «Білочі», де можна ознайомитися з елементами традиційного побуту та народної культури.

Окремою частиною маршруту може стати Шпаків шлях — старий шлях серед лісів, пагорбів та тихих сіл півночі Одещини. Сьогодні Шпаків шлях — це можливість побачити справжню українську провінцію без туристичного глянцю, з її тишею, незабутніми краєвидами та неквапливим ритмом життя.

У селі Будеї зберігся старовинний млин — рідкісний зразок народної господарської архітектури, що може стати туристичною візитівкою місцевості.

Завершальною точкою маршруту може стати село Загнітків. Тут розташовані печера Устима Кармалюка, старе козацьке кладовище, кар'єри та мальовничі яри. Поєднання природи та історії створює значний туристичний потенціал.

Досвід інших країн і регіонів доводить успішність таких проектів. Популярністю користуються етнопарки під Ужице, музей просто неба Пирогово,

музей банатської культури в Тімішоарі, Фрумушика-Нова на Одещині, закарпатські етнографічні комплекси. Отже, північ Одещини також має всі передумови для створення власного сучасного туристичного продукту.

Головними перешкодами залишаються недостатнє фінансування, нестача інфраструктури та інвестицій. Разом із тим за умови належної підтримки навіть невеликі громади можуть перетворити локальні особливості на туристичні переваги.

Північ Одеської області має значний, але недостатньо реалізований туристичний потенціал. Поєднання історичних містечок, природних локацій, етнографічних об'єктів та локальних легенд дозволяє сформувати новий конкурентний маршрут внутрішнього туризму.

Розвиток напряму «Невідомі туристичні маршрути півночі Одещини» сприятиме популяризації регіону, підтримці громад та відкриттю нових сторінок туристичної карти України.

Список використаних джерел

1. Бодрова Г. Шпаків шлях: таємниці стежки Одещини [Електронний ресурс] // Укрінформ. Режим доступу: <https://www.ukrinform.ua/rubric-regions/3917101-spakiv-slah-taemnici-stezki-odesini.html> (дата звернення: 06.05.2026).
2. Козловський Р. Невідомі туристичні маршрути півночі Одещини [Електронний ресурс] / Р. Козловський // Південний кур'єр. Режим доступу: <https://uc.od.ua/columns/rkozlovskiy/1196764> (дата звернення: 07.05.2026).
3. Маленков Р. Загнітків — неймовірне подільське село на Одещині [Електронний ресурс] // Україна Інкогніта. Режим доступу: <https://ukrainaincognita.com/odeska-oblast/kodymskyi-raion/zagnitkiv/zagnitkiv-neimovirne-podilske-selo-na-odeshchyni> (дата звернення: 06.05.2026).
4. Федорчук Ю. Відпочити душею і тілом: чому варто відвідати Любашівщину [Електронний ресурс] // Одеса Life. Режим доступу: <https://odessa-life.od.ua/uk/article-uk/vidpochiti-dusheyu-i-tilom-8-prichin-chomu-varto-vidvidati-lyubashivshhinu> (дата звернення: 05.05.2026).

5. Федорчук Ю. Забутий будинок піонерів став туристичною родзинкою Одещини [Електронний ресурс] // Одеса Life. Режим доступу: <https://odessa-life.od.ua/article/zabytyj-dom-pionerov-stal-turisticheskoy-izyuminkoj-odesskoj-oblasti-kak-eto-udalos> (дата звернення: 06.05.2026).
6. Федорчук Ю. На Одещині досі працює старий вітряний млин, і його борошно значно краще сучасного [Електронний ресурс] // Одеса Life. Режим доступу: <https://odessa-life.od.ua/uk/article-uk/na-odeshhini-dosi-pracjuie-starij-vitrjanij-mlin-i-jogo-boroshno-znachno-krashhe-suchasnogo> (дата звернення: 07.05.2026).
7. Фестиваль Івана Купала «Квітка папороті» – 2021 [Електронний ресурс] // Савранська селищна рада. Режим доступу: <https://savranrada.odessa.ua/zhyttia-hromady1/pamiatni-daty1/741-festival-ivana-kupala-kvitka-paporoti-2021.html> (дата звернення: 05.05.2026).
8. Шелих Л. Етносадиба «Медові роси» в Ясеновому Першому: родинна історія про мед, віночки та війну [Електронний ресурс] // Новинар.City. Режим доступу: <https://novynar.city/articles/364166/etnosadiba-medovi-rosi-v-yasenovomu-pershomu-rodinna-istoriya-pro-med-vinochki-ta-vijnu> (дата звернення: 05.05.2026).

Савенко Олександра

здобувач третього курсу освітньо-професійного ступеня фаховий молодший бакалавр, спеціальності 242 «Туризм і рекреація», Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства
Науковий керівник: Горбань В.І.- викладач вищої категорії, викладач-методист циклової комісії туристичного обслуговування Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства.

**РОЗВИТОК ВНУТРІШНЬОГО ТУРИЗМУ УКРАЇНИ ЯК
ПРІОРИТЕТ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ**

У сучасних умовах внутрішній туризм відіграє важливу роль у соціально-економічному розвитку України. Через обмеження виїзного туризму, безпекову

ситуацію та економічні труднощі все більше українців надають перевагу подорожам територією власної країни. Це сприяє підтримці регіональної економіки, розвитку туристичної інфраструктури та популяризації української культурної спадщини. Внутрішній туризм поступово стає одним із важливих напрямів державної політики, оскільки допомагає формувати позитивний імідж країни та стимулює розвиток різних регіонів [4].

Внутрішній туризм має важливе економічне, культурне та соціальне значення. Його розвиток забезпечує надходження коштів до місцевих бюджетів, сприяє створенню нових робочих місць, підтримує діяльність готелів, ресторанів, транспортних компаній та інших підприємств туристичної сфери [4]. Особливо важливим це є для невеликих міст і сільських територій, де туризм може стати одним із головних джерел доходу.

Крім економічної функції, внутрішній туризм сприяє збереженню національних традицій, історичних пам'яток та культурної спадщини. Подорожуючи різними регіонами України, люди краще знайомляться з культурою, історією та особливостями своєї держави. Соціальне значення туризму полягає у психологічному відпочинку, відновленні емоційного стану населення та покращенні якості життя.

Сучасний внутрішній туризм характеризується появою нових тенденцій. Останніми роками значно зросла популярність коротких подорожей, турів вихідного дня та локальних маршрутів. Туристи дедалі частіше обирають екологічний, гастрономічний, активний та авторський туризм. Багато людей прагнуть відвідати маловідомі локації, більше часу проводити на природі та знайомитися з локальними традиціями.

Значну роль розвитку туризму в Україні зараз та на перспективу приділяє Державне агентство розвитку туризму України (ДАРТ) - центральний орган виконавчої влади, що реалізує політику у сфері туризму та курортів. Так нещодавно ДАРТ представило концепцію та розпочало формування бази об'єктів для проєкту «Режим тиші: шляхи відновлення». Ця робота спрямована

на підтримку ментального та психологічного здоров'я українців через подорожі в умовах війни [1].

Спеціальні маршрути будуть охоплювати культурно-історичні ресурси, природні території, місця пам'яті, активний відпочинок, простори для тиші, що допоможе відновити туристам внутрішню рівновагу, зміцнити стресостійкість і формувати практики турботи про себе.

Також ДАРТ започатковано розробку та реалізацію заходів щодо захисту прав національних меншин України в частині створення туристичних маршрутів місцями їх історичної пам'яті. Розробляються перших два таких маршрути, які пов'язані з місцями угорських повстань на Закарпатті та єврейської спадщини Поділля.

Останнім часом проведено ряд туристичних форумів в областях України, де також постійно розглядаються можливості розвитку внутрішнього туризму в Україні. Так, на IV Туристично-економічному форумі в Умані серед багатьох важливих питань розглянуто формування транскордонного маршруту «Кукутень-Трипілья», який має потенціал входження у перелік Всесвітньої спадщини ЮНЕСКО [5].

Міжнародний туристичний форум у Вінниці розглянув питання розширення українських ділянок маршруту Camino Podolico, який функціонує з 2021 року. Новий маршрут проляже територією Тернопільської, Івано-Франківської, Львівської областей фінальною точкою на кордоні з Польщею і його протяжність може становити до 460 км. Розвиток маршрутів Camino – це важливий інструмент інтеграції України до європейського культурного простору.

Важливу роль у розвитку внутрішнього туризму відіграють соціальні мережі, туристичні блоги та онлайн-платформи, які сприяють популяризації подорожей Україною.

Прикладом активного розвитку внутрішнього туризму є діяльність туристичної компанії «Kraina UA», яка спеціалізується на організації екскурсійних та авторських турів Україною [2].

Географія їх турів надзвичайно різноманітна: Паркове намисто: Качанівка і Тростянець, Острів Сакури та парк «Буки», На берегах Росі, Міжріченський та фотосафарі у парку Деревіль, Українське село та замок Радомисль, Тиждень в Карпатах, квітуча Волинь, Вихідні в українському Парижі (Чернівці) і сотні інших по всій Україні. Аналіз туристичних пропозицій компанії показує, що найбільшою популярністю користуються саме короткі тури вихідного дня, які дозволяють туристам отримати нові враження без значних фінансових витрат і тривалого планування подорожі. Це свідчить про зростання інтересу українців до внутрішнього туризму та активного пізнання власної країни.

Попри значний туристичний потенціал, розвиток внутрішнього туризму в Україні супроводжується певними проблемами. Однією з основних є недостатній рівень розвитку туристичної інфраструктури в окремих регіонах. Частина автомобільних доріг потребує ремонту, а деякі туристичні об'єкти не забезпечують достатнього рівня сервісу.

Важливою проблемою залишається питання безпеки туристів, особливо в умовах воєнного стану. Крім того, не всі туристичні локації мають належне інформаційне забезпечення та ефективну рекламу. Недостатня кількість інвестицій у сферу туризму також негативно впливає на розвиток галузі.

Аналіз сучасних ініціатив, проєктів і туристичних форумів засвідчує, що в Україні поступово формується новий підхід до розвитку туризму через партнерство держави, бізнесу, громад і освітнього середовища. Водночас, ефективний розвиток внутрішнього туризму потребує подальшої державної підтримки, удосконалення туристичної інфраструктури, цифровізації послуг. Створення якісного туристичного продукту та активного просування туристичних дестинацій [3].

Внутрішній туризм сприяє підтримці регіональних економік, створенню робочих місць, популяризації культурної та природної спадщини, формуванню національної єдності та позитивного іміджу українських територій.

Саме внутрішній туризм може стати одним із чинників соціально-економічного відновлення України та основою подальшого конкурентного розвитку туристичної сфери держави.

Список використаних джерел:

1. Офіційний сайт Державного агентства розвитку туризму України - <https://www.tourism.gov.ua>
2. Офіційний сайт туристичної компанії «Kraina UA» - <https://kraina-ua.com>
3. Офіційний туристичний портал України - <https://ukraine.ua>
4. Офіційний сайт Державної служби статистики України (туризм і сфера послуг) - <https://www.ukrstat.gov.ua>
5. Офіційний сайт UNESCO World Heritage Centre - <https://whc.unesco.org>

Садова Наталія Володимирівна

викладач вищої категорії, голова циклової комісії туристичного обслуговування Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

РОЛЬ ТУРИСТИЧНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ ЦЕНТРІВ У ВІДНОВЛЕННІ ТА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ГАЛУЗІ УКРАЇНИ»

Туристично-інформаційні центри (ТІЦ) займають важливе місце у структурі туристичної інфраструктури дестинацій, забезпечуючи інформаційну підтримку туристів, популяризацію туристичних ресурсів територій та координацію взаємодії між суб'єктами туристичної діяльності. У сучасній міжнародній практиці ТІЦ виконують не лише довідкову функцію, а й виступають інструментом територіального маркетингу, розвитку туристичного бренду та підтримки місцевої економіки [2].

До початку повномасштабної війни мережа туристично-інформаційних центрів в Україні поступово розвивалася в умовах децентралізації та активізації внутрішнього туризму. Станом на 2021 рік функціонувало близько 160 центрів різних форм власності — комунальних, державних, громадських та змішаних. Їх

розвиток був нерівномірним і залежав від туристичної спеціалізації регіонів, фінансових можливостей громад та рівня підтримки з боку місцевої влади [1].

Найбільш розвинена мережа ТІЦ була сформована у західних регіонах України, де туризм традиційно є одним із пріоритетних напрямів економічного розвитку. Тут центри виконували широкий спектр функцій: від інформаційно-консультаційного супроводу туристів до маркетингового просування DESTINACIЙ, розвитку тематичних маршрутів і координації співпраці між місцевою владою та бізнесом. Прикладом ефективної моделі є Львівський туристично-інформаційний центр, який поєднував муніципальну підтримку, партнерство з бізнесом та міжнародні грантові ресурси.

У центральних регіонах країни діяльність ТІЦ мала переважно адміністративно-інституційний характер. Більшість центрів діяли при органах місцевого самоврядування та комунальних підприємствах, що забезпечувало організаційну стабільність, але водночас знижувало гнучкість у впровадженні інноваційних рішень. У південних областях робота ТІЦ була зорієнтована на рекреаційний і сезонний туризм, з активним використанням цифрових каналів комунікації. Натомість у північних регіонах туристично-інформаційна інфраструктура залишалася недостатньо розвиненою, а в східних — характеризувалася високим рівнем цифровізації, але фінансовою нестабільністю.

Загалом у довоєнний період ТІЦ поступово впроваджували цифрові технології: офіційні вебсайти, онлайн-карти, соціальні мережі, мобільні застосунки. Проте відсутність єдиних державних стандартів та стабільного фінансування стримувала формування цілісної системи туристично-інформаційної підтримки в Україні [4].

Повномасштабна війна суттєво вплинула на функціонування туристично-інформаційних центрів, спричинивши значні територіальні, кадрові та інфраструктурні втрати. У 2022 році кількість діючих ТІЦ скоротилася майже вдвічі, а відвідуваність центрів знизилася більш ніж на 80 %. Частина центрів була зруйнована або припинила діяльність через бойові дії, особливо у східних та південних регіонах [3].

Разом із матеріальними втратами відбулася суттєва функціональна трансформація центрів. Близько двох третин ТІЦ у перший рік війни були переорієнтовані на виконання гуманітарних функцій: координацію допомоги внутрішньо переміщеним особам, інформаційний супровід населення, організацію логістичних хабів. У містах західної та центральної України туристично-інформаційні центри стали осередками соціальної підтримки, взаємодіючи з місцевими громадами, міжнародними організаціями та волонтерськими структурами.

Водночас війна стала каталізатором цифрової трансформації ТІЦ. Рівень цифровізації центрів суттєво зріс за рахунок активного впровадження онлайн-карт, QR-навігації, чат-ботів, віртуальних турів та дистанційних сервісів. Соціальні мережі й офіційні туристичні платформи стали основним каналом комунікації з туристами та міжнародними партнерами. Це дозволило частково компенсувати втрату фізичної присутності та зберегти інформаційну підтримку туристичного іміджу України [5].

Особливого значення набула міжнародна співпраця. Українські ТІЦ активізували участь у програмах міжнародної технічної допомоги, співпрацювали з європейськими партнерами, долучалися до культурних та інформаційних ініціатив, спрямованих на збереження туристичної спадщини та підтримку позитивного іміджу країни. Кількість міжнародних партнерств зросла більш ніж утричі, що стало важливим фактором збереження функціональності центрів [6].

Попри позитивні тенденції адаптації, діяльність ТІЦ у воєнний період супроводжується низкою системних проблем. Однією з ключових є фінансова нестабільність. Скорочення бюджетного фінансування, переорієнтація ресурсів на оборонні та гуманітарні потреби призвели до зменшення можливостей для модернізації центрів, розвитку цифрових сервісів та підтримки кадрового потенціалу.

Суттєвими залишаються й інфраструктурні бар'єри: руйнування транспортних комунікацій, перебої з електропостачанням та доступом до

інтернету, пошкодження офісної техніки й інформаційних ресурсів. Це обмежує спроможність ТІЦ виконувати свої основні інформаційні та маркетингові функції.

Не менш важливою проблемою є кадровий дефіцит. Евакуація працівників, мобілізація кадрів та нестача фінансування призвели до скорочення персоналу й втрати професійних компетенцій, особливо у сферах цифрового маркетингу, кризового управління та міжнародної комунікації[7].

Організаційні труднощі також впливають на ефективність діяльності центрів. Відсутність єдиного механізму координації мережі ТІЦ та нормативно-правового регулювання їх діяльності спричиняє нерівномірність якості послуг між регіонами та обмежує можливості інтеграції у загальнонаціональну туристичну систему.

У післявоєнний період туристично-інформаційні центри можуть стати важливим інструментом відновлення туристичної галузі та місцевих економік. Їх роль виходить за межі інформаційного обслуговування й охоплює функції територіального маркетингу, підтримки малого бізнесу, управління туристичними потоками та просування регіональних брендів [10] .

Перспективним напрямом є подальша цифрова трансформація ТІЦ та створення єдиної цифрової системи туристичної інформації, яка забезпечить доступність сервісів, інтеграцію регіональних туристичних продуктів та підвищення конкурентоспроможності українських дестинацій [8].

Важливою умовою модернізації є впровадження інклюзивних підходів, що забезпечать доступність туристичних послуг для різних категорій населення, зокрема ветеранів, внутрішньо переміщених осіб, людей з інвалідністю та сімей з дітьми. Це дозволить ТІЦ виконувати не лише економічну, а й соціальну функцію у процесі відновлення громад.

Висновки. Таким чином, туристично-інформаційні центри в Україні пройшли складний етап трансформації від інструменту туристичного маркетингу до багатофункціональних центрів соціальної та інформаційної підтримки. Незважаючи на значні втрати, вони продемонстрували високий

рівень адаптивності та зберегли потенціал для подальшого розвитку. У післявоєнний період саме модернізовані, цифровізовані та інтегровані ТІЦ можуть стати одним із ключових елементів відновлення туристичної галузі України та підвищення її конкурентоспроможності.

Список використаних джерел

1. Войтович І. С. Центри туристичної інформації як складова інноваційної туристичної інфраструктури. – Харків: ХНУ ім. В. Н. Каразіна. – 2023. URL: <https://karazin.ua>
2. Волчецький Р. Роль туристичних інформаційних центрів у сучасній індустрії туризму. *Наукові праці. Державне управління*. 2019. Т. 194. № 182. С. 126–128.
3. Державне агентство розвитку туризму України. Туристичні інформаційні центри: довідник. – Київ: ДАРТ, 2023. URL: <https://www.tourism.gov.ua>
4. Мережа ТІЦ (туристичних інформаційних центрів). URL: https://nto.ua/ticnetwork_ua.html
5. Примак Т.Ю., Шелухіна Д.О. Роль, функція та інновації туристично-інформаційних центрів в міжнародному просторі. *Innovations and technologies in the service sphere and food industry*. 1(11)2024 DOI: [https://doi.org/10.32782/2708-4949.1\(11\).2024.9](https://doi.org/10.32782/2708-4949.1(11).2024.9)
6. ТІЦ 2.0: нові підходи до актуалізації спадщини, туризму та взаємодії URL: <https://reherit.org.ua/tits-2-0-novi-pidhody-do-aktualizatsiyi-spadshhyny-turyzmu-ta-vzayemodiyi>
7. Трохимець О.І. «Роль туристичних інформаційних центрів в формуванні позитивного іміджу та популяризації туристичних можливостей регіону». *Economics & State and Regions*. 2024. № 1. – URL: https://www.econom.stateandregions.zp.ua/journal/2024/1_2024/8.pdf
8. Туристично-інформаційні центри Visit Ukraine: швидка допомога мандрівника. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/33/turisticno-informaciini-centri-visit-ukraine-svidkadopomoga-mandrivnika> (дата звернення: 23.04.2026)
9. Iannaccone B. «The role of the visitor centre in destination development». *Sustainability* 16. (22). 10062 (2024). – DOI:10.3390/su162210062.
10. Lukianenko D., Poruchnik A., Stoliarchuk Y., Liutak O. Globalization of the tourism industry: scales, levels and institutional formats. *Problems and Perspectives in Management*. 2019;17(2):563-574. DOI:10.21511/ppm.17(2).2019.44.

Титарева Віолета

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спеціальності, факультету ФБСО Державного університету “Житомирська політехніка”

Науковий керівник: Любченко В.В - к.і.н, доцент кафедри туризму та готельно-ресторанної справи

ТЕМНИЙ ТУРИЗМ: ОСОБЛИВОСТІ ТА РОЗВИТОК В УКРАЇНІ

Туристична сфера посідає важливе місце в структурі соціально-економічного розвитку України, оскільки сприяє створенню робочих місць, активізації інвестиційних процесів та наповненню державного бюджету. Україна має вагомі передумови для розвитку туризму завдяки багатій історико-культурній спадщині, різноманітним природним ландшафтам і збереженим національним традиціям. Разом із тим повномасштабне вторгнення, розпочате у 2022 році, негативно вплинуло на стан туристичної галузі. Унаслідок бойових дій значна частина туристичних об'єктів була пошкоджена або повністю зруйнована, а загроза безпеці суттєво зменшила туристичні потоки та обмежила можливість подорожей територією держави. [2, с. 36].

Окремий напрям, який останніми роками активно досліджується - темний туризм. Він охоплює відвідування місць, пов'язаних із людськими втратами, катастрофами, трагічними подіями або іншими кризовими явищами. У наукових підходах до його класифікації зазвичай виокремлюють кілька основних різновидів: туризм, пов'язаний із катастрофами; містичний туризм; туризм, зосереджений на темі смерті; а також відвідування кладовищ і меморіальних комплексів (некропольний туризм) [4].

В умовах післявоєнного відновлення України темний туризм набуває особливого значення, оскільки пов'язаний із збереженням пам'яті про події війни та їхнім суспільним осмисленням. Місця, що стали свідками трагічних подій, можуть виконувати роль історичних і меморіальних просторів, які фіксують досвід країни та її населення. За умови відповідального підходу розвиток цього виду туризму може сприяти охороні історико-культурної

спадщини, підтримці відновлення постраждалих регіонів і формуванню додаткових джерел економічного розвитку через туристичну діяльність. Разом із цим важливо дотримуватися етичних принципів, аби трагедії війни не ставали об'єктом поверхової комерціалізації, а пам'ять про постраждалих зберігалася з належною повагою [4].

Після завершення війни Україна зіткнеться з низкою факторів, які можуть ускладнити розвиток темного туризму. Серед ключових викликів варто виділити [1, с. 50]:

- імовірність перетворення людських трагедій на об'єкт комерційного використання та потребу у формуванні виваженого й достовірного історичного наративу;
- значні руйнування об'єктів, що потенційно можуть стати туристичними локаціями, і необхідність їх відновлення;
- наявність територій, які залишатимуться небезпечними через мінування або інші наслідки бойових дій;
- психологічну неготовність частини населення до сприйняття такого виду туризму через особисті втрати та травматичний досвід.

Водночас поточна ситуація вже призвела до глибоких змін у структурі туристичної сфери. Після завершення бойових дій можна очікувати формування нових напрямів, серед яких помітне місце займатиме темний туризм як один із інструментів відновлення галузі. Військовий і темний туризм давно існують як окремі напрями у світовій практиці, проте нині інтерес до них зростає. Це пояснюється прагненням людей глибше зрозуміти історичні події та відчути їхній реальний контекст. Військовий і темний туризм мають потенціал привернути увагу не лише громадян України, а й міжнародної аудиторії. Це підтверджується вже наявним інтересом іноземців до подій, що відбуваються в Україні, і загальною увагою до теми війни на глобальному рівні [1, с. 52].

Одним із прикладів популяризації військового туризму є діяльність платформи Visit Ukraine, яка пропонує іноземним туристам маршрути локаціями сучасної війни. До таких об'єктів належать Національний музей історії України

у Другій світовій війні, Музей Чорнобиля, Майдан Незалежності та Алея Небесної Сотні. Особливу увагу привертають міста Київської області - Буча, Ірпінь, Гостомель, Бородянка та Ворзель, які стали символами опору під час російського вторгнення 2022 року. Відвідування таких місць дає змогу не лише побачити наслідки війни, а й осмислити події, що вплинули на сучасну історію України та формування її національної пам'яті [5].

Поширення та системний розвиток темного туризму здатні забезпечити низку позитивних результатів [3]:

- збільшення доходів і поповнення державної скарбниці;
- сприяти розвитку національного та міжнародного туризму;
- потенціал залучення іноземних інвестицій;
- відремонтувати та покращити існуючу інфраструктуру;
- створення нових туристичних напрямків та вдосконалення існуючих

Розвиток темного туризму в Україні у післявоєнний період може стати важливим чинником збереження історичної пам'яті, підтримки національної самоідентифікації та економічного відновлення територій, які постраждали внаслідок бойових дій. Водночас реалізація такого напрямку потребує виваженого та відповідального підходу, що виключатиме використання людських трагедій задля спекулятивних чи суто комерційних цілей і враховуватиме переживання постраждалих людей. За наявності належних умов, зокрема гарантування безпеки, достовірного висвітлення історичних подій, державної підтримки та міжнародної взаємодії, темний туризм може посісти помітне місце в туристичній сфері України. Його розвиток здатен не лише посилити туристичну привабливість країни, а й сприяти формуванню історичної свідомості молодого покоління та збереженню пам'яті про події, що стали визначальними для українського суспільства.

Список використаних джерел

1. Берегова І. Темний туризм в Україні: сучасний стан, проблеми та перспективи економічного розвитку: *кваліфікаційна робота*. Ізмаїл, 2024. 81 с.

2. Кулагіна А.І., Аріон О.В. Сучасний стан та перспективи розвитку «темного» туризму в Україні. *Конструктивна географія та раціональне використання природних ресурсів*. 2022. Вип.2(2). С.35–38.
3. Хохлов М.В. Темний туризм в Україні: культурні аспекти, етичні виклики та можливості в умовах війни. *Економіка та суспільство*. Випуск № 64 / 2024. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2024-64-156>
4. Шильнікова З. М., Дульцева І. І., Матушкіна М. В. Тенденції розвитку «темного» туризму та його мотиваційні аспекти. – *Економіка та управління підприємствами*. Миколаївський національний університет імені В.О. Сухомлинського. – 2018. – Випуск 22. – С. 586–591
5. Військовий тур Києвом: Можливість побачити сліди війни в Києві на власні очі. Visit Ukraine. URL: <https://visitukraine.today/uk/blog/5866/military-tour-of-kyiv-opportunity-to-see-the-traces-of-war> (дата звернення: 04.05.2026).

Чернов Андрій

Здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Туризм і рекреація», відділення бакалаврату Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Мініч І.М. – к.соц.н., доцент, викладач кафедри туризму та готельно-ресторанної справи Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

МІЖНАРОДНИЙ ДОСВІД ІНТЕГРАЦІЇ ТУРИСТИЧНОГО БІЗНЕСУ ТА МОЖЛИВОСТІ ЙОГО АДАПТАЦІЇ В УКРАЇНІ

Сучасний туристичний бізнес розвивається в умовах глобалізації, цифровізації та зростання конкуренції на світовому ринку. Міжнародний досвід інтеграції туристичних компаній демонструє ефективність кооперації, створення стратегічних альянсів, використання інноваційних технологій та формування комплексних туристичних послуг. Для України, яка перебуває у процесі відновлення та пошуку нових економічних драйверів, адаптація таких практик є важливим інструментом підвищення конкурентоспроможності галузі. Вивчення

зарубіжних моделей інтеграції дозволяє визначити перспективні напрями розвитку, врахувати специфіку національного ринку та сформувані стратегії, що сприятимуть сталому розвитку туризму в умовах європейської інтеграції та післявоєнної відбудови [1].

Міжнародний досвід інтеграції туристичного бізнесу свідчить про те, що успішний розвиток галузі в умовах глобалізації забезпечується поєднанням державної підтримки, ефективного нормативно-правового регулювання, активної участі у міжнародних організаціях та впровадження сучасних управлінських і цифрових технологій. Більшість країн, які досягли високих показників у сфері туризму, реалізували комплексні стратегії інтеграції у світовий туристичний простір, що передбачали модернізацію інфраструктури, гармонізацію стандартів якості та активну маркетингову політику. Водночас аналіз цих стратегій показує, що універсальної моделі не існує: кожна країна будує власну політику, відштовхуючись від географічних, історичних та економічних особливостей.

Сучасний етап розвитку глобального туризму характеризується кількома визначальними трендами, які формують «правила гри» для всіх учасників ринку. Як зазначається в аналітичних оглядах, сьогодні мандрівники дедалі більше шукають автентичності, стійкість стає фундаментом споживчих рішень, а технології кардинально змінюють очікування. Компанії, які досягають успіху, знаходять баланс між глобальним масштабом і локальною унікальністю, між високими технологіями та довірою клієнта. Для України це означає необхідність руху в напрямку створення потужних національних туристичних операторів або кластерів, здатних конкурувати з міжнародними гравцями [2].

Показовим є досвід Іспанії, яка входить до числа провідних туристичних держав світу. Туристична політика цієї країни базується на довгострокових стратегічних програмах розвитку, активному просуванні національного бренду та тісній взаємодії держави з приватним сектором. Інтеграція туристичного бізнесу Іспанії у глобальний ринок відбувалася через участь у європейських програмах регіонального розвитку, стандартизацію послуг відповідно до вимог

ЄС та розвиток міжнародних готельних мереж. Особливу увагу було приділено диверсифікації туристичного продукту: поряд із пляжним туризмом активно розвиваються культурний, гастрономічний, подієвий та екологічний туризм. Іспанський досвід є показовим і в площині сталого використання природних ресурсів та жорсткого регулювання оренди житла для туристів, що дозволяє зберігати баланс між інтересами місцевих громад та приїжджих [3, с. 12].

Важливий досвід демонструє Франція, яка стабільно утримує позиції одного з найбільш відвідуваних туристичних напрямів у світі. Успішна інтеграція туристичного бізнесу Франції зумовлена розвиненою транспортною інфраструктурою, системою державного стимулювання малого і середнього підприємництва та високими стандартами сервісу. Значну роль відіграє участь країни у міжнародних туристичних виставках і форумах, формування позитивного національного іміджу та підтримка регіональних туристичних кластерів. Французький підхід до поєднання національного брендингу з місцевою автентичністю може бути корисним для України, яка має потужний, але нерівномірно розвинений туристичний потенціал у регіонах [4].

Серед країн Центрально-Східної Європи показовим є досвід Польщі, яка після вступу до Європейського Союзу змогла суттєво модернізувати туристичну інфраструктуру та інтегруватися у європейський туристичний простір. Польща активно використовувала фінансові інструменти структурних фондів ЄС для розвитку транспортної мережі, реставрації культурної спадщини та створення сучасних туристичних об'єктів. Гармонізація законодавства з нормами ЄС сприяла підвищенню прозорості туристичного ринку та зростанню довіри з боку іноземних інвесторів. Для України, яка перебуває на шляху до євроінтеграції, польський досвід роботи з фондами ЄС та підтримки малого бізнесу в регіонах є особливо цінним.

Цікавим є також досвід Туреччини, яка зуміла перетворити туризм на одну з провідних галузей національної економіки. Туреччина активно залучала іноземні інвестиції, створювала сприятливий податковий режим для туристичних підприємств та розвивала систему державно-приватного

партнерства. Інтеграція у світовий ринок здійснювалася через формування міжнародного бренду країни, розширення авіаційного сполучення та співпрацю з глобальними туроператорами. Модель Туреччини, орієнтована на масовий пляжний туризм, може бути частково застосовна для південних регіонів України після їхнього відновлення [4] .

Азійський досвід також є показовим. Наприклад, Сінгапур сформував конкурентоспроможну модель туристичного бізнесу на основі інновацій, цифровізації та високого рівня сервісу. Держава інвестувала у створення сучасної туристичної інфраструктури, розвиток подієвого туризму, проведення міжнародних виставок і конференцій. Інтеграція відбувалася через формування глобального іміджу країни як безпечного та технологічно розвиненого туристичного центру. Для України, особливо в контексті розвитку ділового туризму та MICE-індустрії, досвід Сінгапуру може стати орієнтиром для великих міст, таких як Київ чи Львів [5] .

Таблиця 1.

Порівняння досвіду різних країн

Країна	Основні стратегії розвитку туризму	Механізми інтеграції у світовий ринок	Фокус на стійкість та автентичність
Іспанія	Довгострокові програми, брендинг, диверсифікація продукту	Європейські програми, стандартизація послуг, міжнародні мережі	Баланс інтересів місцевих громад та туристів
Франція	Національний бренд, підтримка МСП, транспорт	Участь у виставках, формування іміджу	Місцева автентичність
Польща	Модернізація інфраструктури, використання фондів ЄС	Гармонізація законодавства, реставрація спадщини	Підвищення прозорості та довіри інвесторів
Туреччина	Масовий пляжний туризм, державно-приватне партнерство	Інвестиції, міжнародний бренд, авіасполучення	Сезонність та масовість
Сінгапур	Інновації, цифровізація, подієвий туризм	Глобальний імідж, MICE-індустрія	Безпека та сервіс
Хорватія	Децентралізоване управління, туристичні ради	Місцеві координаційні механізми	Контроль над надмірним туризмом

Джерело: розроблено автором за [3,4,5]

Особливий інтерес для України становлять моделі відновлення туризму в постконфліктних країнах та регіонах, що пережили катастрофи. Дослідники наголошують, що успіх такого відновлення залежить від стратегічного реформування галузі, переходу від масового до нішевих моделей (культурно-історичний, сільський, екологічний туризм) з фокусом на безпеку та автентичність. Яскравим прикладом такої трансформації є ініціатива з відновлення туризму в Чорнобильській зоні та місті Славутич. Попри руйнування, завдані під час бойових дій у 2022 році, місцева влада та керівництво Чорнобильської АЕС підписали меморандум про розвиток туризму як драйвера економічного відродження регіону. Цей проєкт має на меті перетворити територію, що є символом трагедії, на центр освітнього туризму з акцентом на питання безпеки, екології та людської стійкості [4].

Важливим елементом інтеграції є також підвищення якості кадрового потенціалу та впровадження міжнародних стандартів обслуговування. Показовим є приклад китайської провінції Гуїчжоу, яка для розвитку свого гірського туризму залучила експертизу швейцарської школи готельного бізнесу ENL. Співпраця охопила не лише навчання персоналу, а й розробку навчальних програм, стандартів сервісу та спільне створення туристичних послуг. Для України, особливо в контексті підготовки до прийому іноземних туристів після відкриття кордонів, критично важливою є співпраця з провідними міжнародними освітніми інституціями.

Не менш важливим є розвиток інклюзивного туризму, який не лише виконує соціальну місію, але й відкриває нові ринки. Аналіз європейських практик свідчить, що створення без бар'єрного середовища, доступного для людей з інвалідністю, літніх людей, сімей з дітьми, є невід'ємною складовою сучасної туристичної політики ЄС. Для України, де понад 3 мільйони осіб мають інвалідність і де зростає кількість ветеранів війни, розвиток інклюзивного туризму має стати не просто соціальним зобов'язанням, а стратегічним напрямком, що підвищує конкурентоспроможність національного туристичного продукту.

Цифрова трансформація відкриває нові можливості для малого туристичного бізнесу. Ініціатива Mekong Tourism Coordinating Office у партнерстві з платформою Agoda демонструє, як навчання базовим навичкам електронної комерції може інтегрувати невеликі готелі у глобальні системи бронювання. Для українських малих підприємств, особливо в західних регіонах, які сьогодні приймають основну масу туристів, такі програми цифрової грамотності є вкрай актуальними [6].

Для України адаптація міжнародного досвіду є важливим напрямом удосконалення інтеграційної політики у сфері туризму. Доцільним є використання європейської практики регіонального розвитку через створення туристичних кластерів та маршрутів, активніше залучення міжнародної технічної допомоги, впровадження цифрових платформ для просування національного туристичного продукту. В умовах післявоєнного відновлення особливо актуальним є застосування досвіду країн, що проходили етапи структурної трансформації економіки та відбудови інфраструктури.

Узагальнення розглянутих міжнародних практик дає підстави стверджувати, що успішне входження у світовий туристичний простір потребує системних реформ, модернізації інфраструктури, підвищення якості послуг та активної участі у міжнародному співробітництві. Для України цей досвід є дороговказом, який дозволяє уникнути помилок, сконцентрувати зусилля на найефективніших механізмах і використати власні унікальні ресурси для формування конкурентоспроможного туристичного продукту, здатного зацікавити найвибагливішого міжнародного мандрівника. Використання кращих світових практик з урахуванням національних особливостей створює передумови для формування конкурентоспроможного туристичного сектору України та його повноцінної інтеграції у глобальний туристичний ринок.

Список використаних джерел

1. Морозов Д.М., Домашенко С.В., Каптюх Т.В. Інноваційна діяльність туристичних підприємств в умовах глобальної діджиталізації // Економіка та суспільство. 2023. № 50. DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2023-50-15>

2. Alhaddar, M., & Kummitha, H.R. Digitalization and sustainable branding in tourism destinations: A systematic review perspective. *Discover Sustainability* (Springer Nature). 2025. Vol. 6, Article 1167.
3. Ministry of Industry, Trade and Tourism of Spain. Spain Tourism Experience Plan. EU Tourism Platform. Madrid : MITT, 2024. С. 12–18.
4. Теорія і практика розвитку туризму: досвід, проблеми, інновації : матеріали Всеукраїнської науково-практичної інтернет-конференції (Харків, 2024 р.). Харків : Національний університет цивільного захисту України, 2024. 312 с.
5. Singapore Tourism Board. MICE Sustainability Roadmap : official strategy document. Singapore : STB, 2022. С. 10–18.
6. Mekong Tourism Coordinating Office; Agoda. Regional E-commerce Training for MSME Accommodation Providers in the Greater Mekong Subregion : Press Release. Bangkok : MTCO, 2025. С. 2–5.

Басан Марта

студентка групи ПРТ-42 ВСП «Фаховий коледж економіки, права та інформаційних технологій» ЗУНУ

Науковий керівник: Ногас Н. І. – доктор філософії (Право), викладач циклової комісії права та правоохоронної діяльності ВСП, «Фаховий коледж економіки, права та інформаційних технологій» ЗУНУ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВА ОЦІНКА НЕНАДАННЯ МЕДИЧНОЇ ДОПОМОГИ В УМОВАХ ОКУПАЦІЇ

У сучасних умовах збройної агресії проти України особливої актуальності набувають питання забезпечення основоположних прав людини, серед яких ключове місце займає право на охорону здоров'я та медичну допомогу.

Тимчасова окупація частини територій України суттєво ускладнює реалізацію цього права, створюючи підвищені ризики для життя і здоров'я населення. У таких умовах особливого значення набуває кримінально-правова оцінка ненадання медичної допомоги, яка може мати тяжкі наслідки для потерпілих.

Право на медичну допомогу закріплено у ст. 49 Конституції України, відповідно до якої кожен має право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування [1]. Крім того, це право гарантується нормами міжнародного гуманітарного права, зокрема Женевськими конвенціями 1949 року, які зобов'язують сторони збройного конфлікту забезпечувати надання медичної допомоги пораненим і хворим без дискримінації [2].

У кримінальному законодавстві України відповідальність за ненадання медичної допомоги передбачена ст. 139 Кримінального кодексу України.

Об'єктивна сторона цього кримінального правопорушення полягає у бездіяльності медичного працівника, який зобов'язаний і має реальну можливість надати допомогу хворому, але не робить цього, що призводить до

тяжких наслідків [3]. Як зазначається у наукових дослідженнях, обов'язковою ознакою є наявність причинного зв'язку між бездіяльністю та негативними наслідками [4, с. 5].

Аналіз спеціальної літератури свідчить, що ненадання медичної допомоги може проявлятися у різних формах: повна відмова від надання допомоги, несвоєчасне її надання, залишення пацієнта без належного медичного нагляду або відмова у госпіталізації за наявності відповідних показань [4, с. 7]. При цьому потерпілим визнається будь-яка особа, яка перебуває у небезпечному для життя стані, незалежно від її правового статусу [4, с. 6].

В умовах окупації питання кваліфікації таких діянь значно ускладнюється.

Це зумовлено обмеженням доступом до медичних ресурсів, руйнуванням інфраструктури, дефіцитом лікарських засобів, а також тиском з боку окупаційної влади. У таких умовах медичні працівники нерідко опиняються у ситуаціях, коли виконання професійних обов'язків є об'єктивно ускладненим або навіть неможливим [5].

Згідно з положеннями кримінального законодавства, особа не підлягає кримінальній відповідальності, якщо дія або бездіяльність була вчинена під впливом фізичного чи психічного примусу, який вона не могла подолати (ст. 40 КК України), або у стані крайньої необхідності (ст. 39 КК України) [3]. У контексті окупації це має важливе значення, оскільки медичні працівники можуть діяти під загрозою насильства або без необхідних ресурсів для надання допомоги.

Важливим є також розмежування складів кримінальних правопорушень, передбачених ст. 139 та ст. 140 КК України. Якщо у першому випадку має місце бездіяльність, то у другому — неналежне виконання професійних обов'язків, тобто дії, які не відповідають встановленим стандартам медичної допомоги [4, с. 9]. У практиці це розмежування є складним, особливо в умовах окупації, де навіть належне виконання обов'язків може бути обмежене об'єктивними факторами.

Міжнародне гуманітарне право передбачає особливий захист медичного персоналу. Зокрема, відповідно до Женевських конвенцій, медичні працівники не можуть бути покарані за виконання своїх професійних обов'язків і повинні мати можливість надавати допомогу всім, хто її потребує [2]. Порушення цих норм, у тому числі перешкоджання наданню медичної допомоги, може кваліфікуватися як воєнний злочин.

Практика свідчить, що на тимчасово окупованих територіях України мають місце системні порушення права на медичну допомогу, що проявляються у відсутності доступу до медичних послуг, примусовій зміні умов роботи медичних закладів, а також у переслідуванні медичних працівників [5]. Це створює передумови для збільшення кількості випадків ненадання або неналежного надання медичної допомоги.

Важливою проблемою є латентність таких кримінальних правопорушень.

Через відсутність належного контролю та фіксації правопорушень значна їх частина залишається невиявленою, що ускладнює притягнення винних осіб до відповідальності. У науковій літературі підкреслюється необхідність удосконалення механізмів документування таких випадків [6, с.12].

Важливим напрямом дослідження є також визначення суб'єктивної сторони кримінального правопорушення, передбаченого ст. 139 КК України. Як зазначається у науковій літературі, це діяння може вчинятися як умисно, так і з необережності, що має істотне значення для правильної кваліфікації [4, с. 10]. В умовах окупації встановлення форми вини є особливо складним, оскільки необхідно враховувати психологічний стан медичного працівника, рівень загрози його життю та наявність зовнішнього примусу.

Суттєве значення має і питання суб'єкта кримінального правопорушення.

Спеціальним суб'єктом у даному випадку є медичний працівник, який має відповідну освіту та зобов'язаний надавати медичну допомогу відповідно до професійних стандартів [4, с. 11]. Проте в умовах окупації медичну допомогу

нерідко змушені надавати особи без належної кваліфікації або в умовах, що не відповідають мінімальним стандартам, що ускладнює питання притягнення до кримінальної відповідальності.

Окремої уваги потребує співвідношення норм національного кримінального законодавства та норм міжнародного гуманітарного права.

Зокрема, відповідно до міжнародних стандартів, держава-окупант несе відповідальність за забезпечення належного функціонування системи охорони здоров'я на окупованій території [2]. Невиконання цих обов'язків може розглядатися як порушення міжнародного права та тягнути за собою міжнародно-правову відповідальність.

У цьому контексті слід звернути увагу на практику міжнародних судових інституцій, яка свідчить про те, що системне ненадання медичної допомоги може кваліфікуватися не лише як окремий злочин, але і як елемент ширших порушень прав людини або навіть воєнних злочинів. Це особливо актуально для ситуацій, коли ненадання допомоги має масовий або системний характер.

Крім того, важливо враховувати, що в умовах окупації можуть виникати ситуації, коли медичні працівники змушені обирати між наданням допомоги та ризиком для власного життя. У таких випадках питання кримінальної відповідальності має вирішуватися з урахуванням принципів справедливості, гуманізму та індивідуалізації покарання.

Ще одним аспектом є проблема доказування у справах про ненадання медичної допомоги. В умовах окупації значно ускладнюється збирання доказів, зокрема медичної документації, показань свідків та експертних висновків. Це створює додаткові труднощі для органів досудового розслідування та суду.

Науковці також наголошують на необхідності забезпечення права людини на охорону здоров'я навіть в умовах воєнного стану та окупації, оскільки це право належить до фундаментальних конституційних гарантій [6, с.3].

Отже, кримінально-правова оцінка ненадання медичної допомоги в умовах окупації потребує комплексного підходу, який включає врахування норм національного законодавства, положень міжнародного гуманітарного права та

фактичних умов здійснення медичної діяльності. Вдосконалення правового регулювання у цій сфері є необхідною передумовою забезпечення ефективного захисту життя і здоров'я людини навіть у надзвичайних умовах.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28.06.1996 р.
2. Женевські конвенції про захист жертв війни від 12 серпня 1949 р.
3. Кримінальний кодекс України (зі змінами станом на 2024 р.).
4. Кримінально-правова характеристика ненадання медичної допомоги: наукова стаття // Вісник УжНУ. 2025. URL: <https://visnyk-juris-uzhnu.com/wp-content/uploads/2025/11/25-3.pdf>
5. Спеціальна доповідь Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини щодо ситуації на ТОТ, 2025.
6. Скалецька З. С. Забезпечення соціальної справедливості в реалізації права на охорону здоров'я: конституційні підходи під час воєнного стану // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. URL: Науковий вісник УжНУ — право на охорону здоров'я під час воєнного стану

Басан Устим

студент групи ПРТ-42

ВСП «Фаховий коледж економіки, права та інформаційних технологій» ЗУНУ

Науковий керівник: Ногас Н. І. – октор філософії (Право), викладач циклової комісії права та правоохоронної діяльності ВСП «Фаховий коледж економіки, права та інформаційних технологій» ЗУНУ

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ МЕЖІ ВТРУЧАННЯ В ТАЄМНИЦЮ ЛИСТУВАННЯ В МЕСЕНДЖЕРАХ ПРИ РОЗСЛІДУВАННІ ТАЄМНИХ ЗЛОЧИНІВ

У сучасному інформаційному суспільстві цифрові технології істотно трансформували способи комунікації між людьми. Месенджери стали одним із ключових каналів обміну інформацією, що забезпечує швидкість, зручність і

конфіденційність спілкування. У зв'язку з цим право на таємницю листування набуває особливого значення, оскільки саме через електронні комунікації реалізується значна частина приватного життя особи. Водночас розвиток цифрового середовища створює нові можливості для вчинення злочинів, що обумовлює необхідність використання відповідних інструментів кримінального процесу для їх розслідування.

Право на таємницю листування є фундаментальною конституційною гарантією. Відповідно до статті 31 Конституції України, кожному гарантується таємниця листування, телефонних розмов та іншої кореспонденції, а винятки допускаються лише за рішенням суду у випадках, передбачених законом [3]. У сучасному праворозумінні термін «кореспонденція» охоплює не лише традиційні форми комунікації, але й електронні повідомлення, включаючи листування в месенджерах, що підтверджується науковими підходами до тлумачення цифрових прав людини [1, с. 118].

Міжнародно-правовий вимір захисту приватності закріплений у статті 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, яка гарантує право на повагу до приватного і сімейного життя та кореспонденції [6]. Втручання держави у це право допускається лише за наявності трьох ключових критеріїв: законності, необхідності у демократичному суспільстві та пропорційності поставленій меті. Європейський суд з прав людини у своїй практиці неодноразово підкреслював, що контроль за електронними комунікаціями становить значне втручання у приватне життя, а тому вимагає наявності чітких і передбачуваних процедурних гарантій.

Особливості кримінально-процесуального регулювання втручання у таємницю листування визначаються нормами Кримінального процесуального кодексу України. Зокрема, статті 258–263 КПК України регламентують порядок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, пов'язаних зі зняттям інформації з транспортних телекомунікаційних мереж та доступом до електронних інформаційних систем [4]. Такі дії здійснюються виключно на підставі ухвали слідчого судді, що забезпечує судовий контроль за втручанням у

приватне життя особи. Науковці підкреслюють, що саме судовий контроль виступає ключовою гарантією недопущення свавільного втручання з боку держави [2, с. 75].

Разом із тим, важливим є питання правильного визначення процесуальної форми отримання інформації з месенджерів. У практиці розслідування часто виникає проблема розмежування негласних слідчих дій та тимчасового доступу до речей і документів, передбаченого статтями 159–166 КПК України [4]. У випадку отримання доступу до вже існуючого листування на мобільному пристрої особи можливе застосування процедури тимчасового доступу, однак у разі перехоплення комунікації в режимі реального часу необхідне проведення негласних слідчих дій. Неправильне визначення правової природи такої дії може призвести до визнання отриманих доказів недопустимими у судовому провадженні [2, с. 77].

Кримінально-правовий аспект проблеми полягає у встановленні меж допустимого втручання через заборону незаконного доступу до кореспонденції. Відповідно до статті 163 Кримінального кодексу України, порушення таємниці листування, телефонних розмов та іншої кореспонденції тягне за собою кримінальну відповідальність [5]. Це положення має принципове значення, оскільки встановлює пряму заборону на отримання доступу до приватної комунікації поза межами, визначеними законом. Таким чином, навіть у межах кримінального провадження будь-які дії, що здійснюються з порушенням встановленої процедури, можуть кваліфікуватися як кримінальне правопорушення [1, с. 120].

У сучасних умовах особливої актуальності набуває питання допустимості електронних доказів. Листування в месенджерах, скріншоти, файли та інші цифрові дані широко використовуються у кримінальному провадженні, однак їх доказове значення залежить від дотримання процесуальних вимог. Наукові дослідження свідчать, що електронні докази повинні бути належним чином зафіксовані, ідентифіковані та перевірені на автентичність [1, с. 121]. Порушення цих вимог може призвести до втрати доказової сили таких матеріалів.

Принцип пропорційності є одним із ключових у визначенні меж втручання у таємницю листування. Він передбачає, що навіть за наявності законних підстав втручання не повинно перевищувати меж, необхідних для досягнення мети кримінального провадження. Європейський суд з прав людини наголошує, що заходи контролю за комунікаціями повинні бути чітко обмежені за обсягом, тривалістю та колом осіб, щодо яких вони застосовуються [6]. Недотримання цього принципу може свідчити про порушення права на приватне життя.

Окремого аналізу потребує питання отримання доступу до інформації, що зберігається у месенджерах, які належать іноземним компаніям. У таких випадках застосовуються механізми міжнародної правової допомоги, що передбачають взаємодію з компетентними органами інших держав. Це значно ускладнює процедуру отримання доказів і потребує дотримання додаткових правових гарантій. Водночас така процедура забезпечує додатковий рівень захисту прав особи від необґрунтованого втручання.

Слід також враховувати, що розвиток технологій постійно випереджає нормативне регулювання, що створює прогалини у правозастосуванні. Зокрема, відсутність чітких законодавчих положень щодо доступу до зашифрованого листування або використання хмарних сервісів ускладнює діяльність правоохоронних органів та водночас підвищує ризики порушення прав людини. Це зумовлює необхідність подальшого вдосконалення законодавства у цій сфері.

Список використаних джерел

1. Гловюк І. В. Електронні докази у кримінальному провадженні: сучасні підходи // Вісник кримінального судочинства. – 2022. – № 3. – С. 117–122.
2. Капліна О. В. Проблеми проведення негласних слідчих (розшукових) дій у цифровому середовищі // Право України. – 2023. – № 1. – С. 74–79.
3. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР (зі змінами станом на 2024 р.).
4. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнародний документ від 04.11.1950.

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05.04.2001 № 2341-III (зі змінами станом на 2024 р.).

6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI (зі змінами станом на 2024 р.).

Надія Білінкевич

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Право», Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник – Грабар Н.М.

к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ

ПРОВАДЖЕННЯ У СПРАВАХ ПРО ВИЗНАННЯ ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ БЕЗВІСНО ВІДСУТНЬОЮ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ПРОБЛЕМИ ТА ШЛЯХИ ВДОСКОНАЛЕННЯ

Збройна агресія проти України спричинила безпрецедентну кількість випадків зникнення осіб, що поставило перед правовою системою нові виклики. У відповідь законодавець запровадив інститут осіб, зниклих безвісти за особливих обставин, однак, одночасно продовжує функціонувати традиційний механізм визнання фізичної особи безвісно відсутньою, закріплений у Цивільному та Цивільному процесуальному кодексах України.

Як слушно зазначають О. Угриновська та Ю. Ониськів, ці інститути мають різну правову природу: якщо статус особи, зниклої безвісти, спрямований на захист самої особи, то визнання особи безвісно відсутньою переважно обслуговує інтереси інших осіб. В умовах війни така конструкція породжує серйозні ризики порушення фундаментальних прав людини та демонструє

наявність концептуального конфлікту між різними моделями правового регулювання [1, с.4].

Нормативна визначеність провадження у справах про визнання особи безвісно відсутньою формально закріплена у статтях 305–309 ЦПК України, однак її зміст не відповідає сьогодинішнім викликам. Суд, розглядаючи відповідні справи в порядку окремого провадження, встановлює факт відсутності особи та відсутності відомостей про її місцезнаходження, спираючись переважно на обставини, подані заявником. При цьому, відповідно до ст. 43 ЦК України, діє презумпція того, що особа є живою, що означає збереження за нею повного обсягу цивільної правоздатності[2]. У цьому контексті виникає парадокс: процесуальна відсутність особи у справі ототожнюється з її фактичною відсутністю, хоча з правової точки зору такі категорії не є тотожними.

Попри дію презумпції життя, правові наслідки визнання особи безвісно відсутньою є істотними: встановлення опіки над майном, припинення окремих правовідносин, можливість розірвання шлюбу, а в подальшому – відкриття спадщини. Таким чином, провадження у справах про визнання особи безвісно відсутньою фактично функціонує як процедура обмеження прав особи за її відсутності, без належних процесуальних гарантій захисту.

Односторонній характер провадження проявляється у тому, що ініціатива, доказова база та процесуальна активність повністю зосереджені на стороні заявника, тоді як інтереси відсутньої особи залишаються без належного представництва. Суд відповідно до ст. 307 ЦПК України [3] здійснює переважно формальні дії щодо витребування інформації та допиту свідків, не будучи зобов'язаним забезпечити всебічне дослідження обставин справи чи перевірку альтернативних версій. Така конструкція створює так званий квазі-спір без сторони захисту.

Слушно зауважує Ю.І. Полюк про те, що юридична заінтересованість заявника є ключовою передумовою ініціювання такого провадження, що додатково підкреслює його орієнтацію на інтереси заявника, а не відсутньої особи [4, с.690].

Відсутність представництва інтересів особи суперечить принципам справедливого суду, зокрема вимогам змагальності та рівності сторін, які закріплені у Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [5]. У практиці Європейського суду з прав людини послідовно наголошується на необхідності забезпечення реальної змагальності процесу, що у даному випадку відсутня.

Особливо показовим є те, що суди допускають використання навіть документів, виданих на окупованих територіях, застосовуючи так звані «намібійські винятки», сформульовані Міжнародним судом ООН та розвинені у практиці ЄСПЛ, зокрема, у справі Кіпр проти Туреччини [6]. Водночас, допускаючи гнучкість у питанні доказування заради захисту прав людини, національне судочинство не забезпечує мінімального рівня процесуального захисту самої особи, щодо якої ухвалюється рішення.

Недостатність стандартів доказування та ризику зловживань проявляються у відсутності чітко визначених критеріїв оцінки доказів і меж судового дослідження. Як свідчить судова практика, для підтвердження безвісної відсутності можуть використовуватися різноманітні джерела інформації, включаючи свідчення, довідки та дані з відкритих інтернет-ресурсів. У поєднанні з правовою заінтересованістю заявника це створює передумови для формального підходу до розгляду справ та потенційних зловживань.

Ілюзія відновлення прав проявляється у тому, що хоча ст. 309 ЦПК України передбачає можливість скасування рішення у разі появи фізичної особи, таке скасування не гарантує повного відновлення її прав, що свідчить про декларативний характер механізму поновлення прав та його неспроможність забезпечити ефективний захист особи. На момент повернення особи її правове становище може бути істотно зміненим: майно – відчужене, сімейні правовідносини – припинені, а зобов'язання – трансформовані.

Сьогодні пропозиція запровадження інституту процесуального куратора зумовлена необхідністю усунення зазначених прогалин та забезпечення належного рівня процесуальних гарантій. Сутність цього інституту полягає у

наступному: суд зобов'язаний призначати представника для захисту інтересів особи, щодо якої розглядається справа; таким представником має виступати адвокат із системи безоплатної правничої допомоги; куратор наділяється повноваженнями щодо збору доказів, участі у судовому розгляді та оскарження судових рішень.

Ключовим елементом має стати правило: по-перше, розгляд справи без участі процесуального куратора є недопустимим; по-друге, запровадження такого механізму забезпечить баланс інтересів усіх учасників процесу; по-третє, це сприятиме підвищенню якості доказування та узгодженню національного законодавства зі стандартами справедливого суду. Отже, провадження у справах про визнання фізичної особи безвісно відсутньою в умовах воєнного стану набуває особливої актуальності у зв'язку зі зростанням кількості зниклих осіб, ускладненням доступу до доказів та необхідністю оперативного захисту прав членів їхніх сімей. Наявні процесуальні механізми цивільного судочинства не повною мірою враховують специфіку воєнного часу, що проявляється у складнощах встановлення факту зникнення, взаємодії з державними реєстрами, отримання інформації від військових та правоохоронних органів, а також у тривалості судового розгляду.

Саме тому, удосконалення правового регулювання має полягати у спрощенні доказових процедур, запровадженні чітких строків обміну інформацією між органами державної влади та судами, розширенні можливостей електронного судочинства та гармонізації норм цивільного процесуального законодавства з законодавством про осіб, зниклих безвісти за особливих обставин. Реалізація зазначених змін сприятиме підвищенню ефективності судового захисту, забезпеченню правової визначеності та належному захисту прав і законних інтересів родичів зниклих осіб в умовах воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Угриновська О., Ониськів Ю. Визнання фізичної особи безвісно відсутньою або оголошення її померлою в порядку цивільного судочинства: нові виклики в умовах збройної агресії в Україні. *Доступ до правосуддя у Східній*

Європі. №4(16). 2022. С. 1-16. URL: https://ajee-journal.com/upload/attaches/att_1662298319.pdf

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 20.03.2026)є

3. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 20.03.2026).

4. Полюк ЮІ Юридична заінтересованість як передумова виникнення права на звернення до суду. *Традиції та новації юридичної науки: минуле, сучасність, майбутнє*: матер. Міжнар. наук.-практ. конф.(м. Одеса, 19 трав. 2017 р.). У 2-х т. Т. 2/відп. ред. Г.О. Ульянова. Одеса: Видавничий дім "Гельветика", 2017.-С. 689-692.

5. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року: ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 20.03.2026).

6. Справа «Кіпр проти Туреччини» (Cyprus v. Turkey) : Рішення Європейського суду з прав людини від 10 трав. 2001 р. (Заява № 25781/94). URL: <https://rm.coe.int/16806b5964> (дата звернення: 21.03.2026).

Бобокал Олена

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

КРИЗА ДОВІРИ МІЖ ДЕРЖАВОЮ ТА СУСПІЛЬСТВОМ: ПРАВОВІ ІНСТРУМЕНТИ ВІДНОВЛЕННЯ СОЦІАЛЬНОГО ДІАЛОГУ

У сучасній доктрині теорії держави і права категорія довіри розглядається як засадничий складник легітимності публічної влади. В умовах воєнного стану в Україні спостерігається нелінійна динаміка суспільної довіри: від безпрецедентної консолідації на початку повномасштабної агресії до поступової

актуалізації критичних запитів щодо якості та прозорості державного управління. Правовий нігілізм, що детермінується дефіцитом довіри, стає прямою загрозою національній безпеці та стійкості правопорядку [1, с. 142-148].

Одним із деструктивних чинників у цьому контексті є ерозія принципу правової визначеності. Лабільність та низька прогнозованість змін у податковому, соціальному та мобілізаційному законодавстві руйнують «законні очікування» (*legitimate expectations*) громадян. Ефективна ревіталізація діалогу потребує від держави суворого дотримання процедурної справедливості та належної аргументації будь-яких обмежень прав людини [2].

Вагомим кроком на шляху до відновлення конструктивної взаємодії є імплементація законодавства, що вперше на вітчизняних теренах детально регламентує право особи бути почутою перед прийняттям владою несприятливого акта. Це трансформує роль суб'єкта владних повноважень: від домінуючого «контролера» до підзвітної «сервісної інституції» [3].

Інноваційні цифрові інструменти (портал «Дія», системи електронних петицій, Prozorro) виступають правовими запобіжниками, що мінімізують корупційні ризики шляхом усунення суб'єктивного чинника. Це закладає підвалини для «алгоритмічної справедливості», де правові норми реалізуються на засадах рівності та автоматизму [4].

Реформа децентралізації довела, що найвищий рівень довіри зберігається там, де громадянин має прямий доступ до прийняття рішень. Правове закріплення повноважень громад дозволяє трансформувати конфліктну вертикальну взаємодію у конструктивне горизонтальне партнерство [5].

Подолання кризи довіри в Україні вимагає переходу від декларативних гасел до реального впровадження принципів *Good Governance* (належного врядування).

Особлива роль викладача-правознавця у цьому процесі полягає у трансляції нової правової культури, де держава інтерпретується як функціональний інструмент забезпечення прав особи, а не як самодостатня ціннісна домінанта.

В українських реаліях довіра до інституцій змінила свій статус з абстрактної категорії на стратегічний оборонний ресурс. Якщо горизонтальна довіра (солідарність громадян) стала базисом опору, то сталий розвиток держави можливий лише за умови інституціоналізації вертикальної довіри.

Це передбачає перехід до діалогічної моделі правотворення, де нормативні акти є результатом реального балансування інтересів, а державні інститути діють на засадах прозорості та відповідальності, що іманентно притаманні сучасному адміністративному та конституційному праву.

Список використаних джерел:

1. Загальна теорія права : підручник / [М. П. Козюбра, О. Г. Кушнір, Ю. Г. Матвеева та ін.] ; за заг. ред. М. П. Козюбри. – Київ : Дух і Літера, 2021. – 768 с.
2. Рішення Конституційного Суду України № 5-р/2018 від 22.05.2018 р. (справа про охорону дитинства). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v005p710-18> (дата звернення: 06.05.2026).
3. Про адміністративну процедуру : Закон України від 17 лют. 2022 р. № 2073-IX. *Відомості Верховної Ради України*. 2022. № 19. Ст. 132. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2073-20> (дата звернення: 06.05.2026).
4. Питання Єдиного державного вебпорталу електронних послуг : Постанова Кабінету Міністрів України від 04.12.2019 № 1137. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1137-2019-п> (дата звернення: 06.05.2026).
5. Європейська хартія місцевого самоврядування : Міжнародний документ від 15 жовт. 1985 р. : ратифікована Законом України від 15 лип. 1997 р. № 452/97-ВР. *Відомості Верховної Ради України*. 1997. № 38. Ст. 249. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_036#Text (дата звернення: 07.05.2026).

Бондарук Крістіна

здобувачка 4 курсу першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти,
спеціальності 081 Право, відділення
бакалаврату, Київський фаховий коледж
туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Коросташивець Ю.Г.

– к.ю.н., доцент, спеціаліст вищої категорії,
викладач-методист Київський фаховий
коледж туризму та готельного господарства

СУЧАСНИЙ СТАН ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ

У сучасних умовах глобалізації світової економіки господарські договори дедалі частіше виходять за межі національної юрисдикції, що зумовлює необхідність їх правового врегулювання на міжнародному рівні. Міжнародно-правові норми забезпечують єдині правила укладення, виконання та припинення договірних зобов'язань між суб'єктами з різних держав, сприяючи розвитку зовнішньоекономічних зв'язків і підвищенню правової визначеності у сфері міжнародного бізнесу.

Важливим елементом міжнародно-правового регулювання господарських договорів є правила Інкотермс [1], розроблені Міжнародною торговою палатою. Вони встановлюють єдині стандарти тлумачення торговельних термінів, що визначають права та обов'язки сторін у договорах міжнародної купівлі-продажу товарів. Інкотермс регламентують питання, пов'язані з розподілом витрат між продавцем і покупцем, моментом переходу ризиків, обов'язками щодо транспортування, страхування та митного оформлення товару. М. М. Петренко зазначає, що правила Інкотермс дозволяють усунути прогалину та перешкоди тлумачення термінів різних країн, дозволяють дійти консенсусу між різними країнами, вирішують проблему дуалізму [14, с. 128]. Отже, застосування правил Інкотермс сприяє підвищенню правової визначеності та ефективності виконання зобов'язань у міжнародних і внутрішніх господарських відносинах.

Важливе місце серед джерел міжнародного регулювання господарських договорів посідають Принципи європейського договірної права [2]. Ці принципи не мають обов'язкової юридичної сили, проте широко використовуються як модель для вдосконалення національного законодавства, тлумачення договірних норм і вирішення спорів у міжнародній комерційній практиці. А. В. Замрига стверджує, що практичне значення цих принципів полягає в тому, що українські суб'єкти господарювання можуть використовувати у своїх договорах положення принципів як щодо міжнародних транзакцій, так і у внутрішньому торговельному обороті [12, с. 64]. Ми вважаємо, що ці принципи відіграють важливу роль у гармонізації національних правових систем із сучасними європейськими стандартами, забезпечуючи орієнтир для побудови відносин на засадах добросовісності та справедливості.

У контексті цифрової трансформації особливого значення набувають смарт-контракти. Як зазначає А. Тищенко, врегулювання нових форм господарських правовідносин поступово реалізовується через категорію «смарт-контракти», що за своєю формою нагадує комп'ютерну програму [16, с. 154]. Смарт-контракти забезпечують автоматичне виконання умов на основі технології блокчейн. Зокрема, у проєкті Регulatoryного акту ЄС № 2023/2854 [8] вже окреслюються основні вимоги до таких інструментів.

Удосконалення законодавства України у сфері господарських договорів є пріоритетним завданням. К. Возняковська пропонує впровадження спеціальних режимів для воєнного часу, спрощення процедур внесення змін до договорів та підвищення їх гнучкості [9, с. 41]. І. А. Коваленко та М. О. Молочко наголошують на важливості стандартизації процедур та використання ІТ-рішень [13, с. 602]. Водночас скасування Господарського кодексу, на думку Є. А. Сегал, може створити період правової невизначеності, що вимагатиме від підприємств значних зусиль для адаптації [15, с. 390].

Аналіз судової практики, проведений С. В. Дяченком та Ю. І. Шпирко, свідчить про поширеність спорів щодо зміни або розірвання договорів через істотну зміну обставин [10, с. 26]. Прикладом є рішення Господарського суду

міста Києва від 11.07.2024 р. у справі № 910/3688/24 [5], де позов про розірвання договору було задоволено через широкомасштабне вторгнення РФ, що призвело до збитковості виконання підряду. Натомість у справі № 910/11841/22 [6] суд відмовив у внесенні змін до договору (постанова НБУ № 154 [3]), розцінивши вимоги позивача як спробу уникнути відповідальності за порушення строків.

Отже, сучасне регулювання господарських договорів характеризується поєднанням міжнародних стандартів, цифровізації та адаптації до умов воєнного часу, що потребує гнучкого підходу при вирішенні спорів.

Список використаних джерел:

1. ІНКОТЕРМС 2020: міжнародні правила тлумачення торгових термінів. — URL: https://vtrade.uaberries.com/storage/app/public/Incoterms_2020.pdf (дата звернення: 15.10.2025).
2. Принципи європейського договірного права. — URL: <https://www.lawanalytics.top/pages/pecl> (дата звернення: 15.10.2025).
3. Про внесення змін до постанови Правління Національного банку України від 24 лютого 2022 року № 18 : постанова Правління Нац. банку України від 21.07.2022 р. № 154. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0154500-22#Text> (дата звернення: 15.10.2025).
4. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб : Закон України від 09.01.2025 р. № 4196-IX. — URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 15.10.2025).
5. Рішення Господарського суду міста Києва від 11.07.2024 р. у справі № 910/3688/24. — URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/120648665> (дата звернення: 15.10.2025).
6. Рішення Господарського суду міста Києва від 21.03.2023 р. у справі № 910/11841/22. — URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/110050259> (дата звернення: 15.10.2025).
7. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. — URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 15.10.2025).

8. Regulation (EU) 2023/2854 concerning harmonized rules on fair access to and use of data : Regulation of the European Parliament and of the Council of 13 December 2023. — URL: <https://eur-lex.europa.eu/eli/reg/2023/2854> (дата звернення: 15.10.2025).

9. Возняковська К. Особливості удосконалення господарських та цивільно-правових договорів у воєнний час / К. Возняковська // Юридичний вісник. — 2024. — № 3. — С. 37–45.

10. Дяченко С. В. Вирішення спорів щодо зміни та розірвання господарських договорів. Судова практика / С. В. Дяченко, Ю. І. Шпирко // Прикарпатський юридичний вісник. — 2023. — № 1. — С. 24–29.

11. Забзалюк Д. Є. Місце договору у механізмі регулювання господарських правовідносин : компаративістський вимір / Д. Є. Забзалюк // Аналітично-порівняльне правознавство. — 2025. — № 1. — С. 24–30.

12. Замрига А. В. Теоретико-правова природа господарських договорів у національному та європейському праві / А. В. Замрига // Право і суспільство. — 2016. — № 5 (2). — С. 60–66.

13. Коваленко І. А. Правові класифікації укладання господарських договорів в Україні / І. А. Коваленко, М. О. Молочко // Current challenges of science and education : матеріали міжнар. наук.-практ. конф. (15–17 січня 2024 р.). — С. 597–604.

14. Петренко М. М. Правила Інкотермс, їх застосування / М. М. Петренко // Актуальні проблеми господарської діяльності в умовах розбудови економіки індустрії : зб. наук. пр. (21 травня 2021 р.). — С. 128–131.

15. Сегал Є. А. Причини та наслідки скасування Господарського кодексу в Україні / Є. А. Сегал // Науковий вісник Ужгородського національного університету. — 2024. — Вип. 83 (1). — С. 385–390.

16. Тищенко А. Господарський договір у цифровій економіці / А. Тищенко // Юридичний науковий електронний журнал. — 2024. — № 6. — С. 152–157.

Василенко Дар'я

здобувачка 2 курсу, спеціальність
«Право» Київського фахового коледжу
туризму та готельного
господарства

Науковий керівник: Кучак О.Є. –
спеціаліст вищої категорії, викладач-
методист Київського фахового коледжу
туризму та готельного господарства

ПРАВОВИЙ СТАТУС ЕЛЕКТРОННОГО ПІДПISУ В ЦИВІЛЬНОМУ ОБОРОТІ УКРАЇНИ

Стрімка цифровізація суспільних відносин та виклики, зумовлені воєнним станом в Україні, зумовлюють необхідність детального аналізу правового статусу електронного підпису. Як інструмент ідентифікації та верифікації, електронний підпис стає фундаментом сучасного цивільного обороту, дозволяючи суб'єктам права реалізовувати свої наміри дистанційно, забезпечуючи при цьому юридичну значущість правочинів.

Відповідно до Закону України «Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги», правовий режим електронного підпису базується на розмежуванні трьох видів: простого, удосконаленого та кваліфікованого. Кожен з них має різний ступінь надійності та правовий наслідок. [2] Простий електронний підпис. Це дані в електронній формі, які додаються до інших електронних даних або логічно з ними пов'язуються і використовуються підписувачем як підпис. Він має найнижчий рівень захисту і зазвичай використовується у внутрішніх системах або для операцій з низьким ризиком, де ідентифікація особи не потребує високої достовірності. [2]

Удосконалений електронний підпис (УЕП). Цей вид створюється в результаті криптографічного перетворення електронних даних, з якими він пов'язаний. УЕП дозволяє ідентифікувати підписувача та виявити будь-які наступні зміни в підписаних даних. Він забезпечує достатній рівень безпеки для більшості цивільно-правових угод між приватними особами та бізнесом. [2]

Кваліфікований електронний підпис (КЕП). Це удосконалений електронний підпис, який базується на кваліфікованому сертифікаті відкритого ключа та створюється за допомогою кваліфікованого засобу. Саме КЕП має найвищий юридичний статус: він прирівнюється до власноручного підпису особи та має презумпцію відповідності власноручному підпису. [2] Найвищий рівень довіри має кваліфікований електронний підпис (КЕП), який за правовим статусом прирівнюється до власноручного підпису особи. Це створює презумпцію цілісності підписаного документа та неможливості відмови від авторства, що є критично важливим для стабільності цивільних відносин. [2] Особливого значення використання електронного підпису набуває в умовах євроінтеграції України. Гармонізація вітчизняного законодавства з вимогами Регламенту ЄС № 910/2014 (eIDAS) дозволяє забезпечити транскордонне визнання українських електронних підписів. Це відкриває нові перспективи для міжнародного підприємництва, участі у тендерах та укладання зовнішньоекономічних контрактів без фізичної присутності сторін. [3]

Проте існують і певні ризики, зокрема питання кібербезпеки та захисту приватних ключів від несанкціонованого доступу. Цивільний кодекс України визначає, що використання електронного підпису при вчиненні правочинів допускається у випадках, встановлених законом або за домовленістю сторін. Таким чином, правовий статус підпису безпосередньо залежить від технічної надійності засобу його створення. [1] Підсумовуючи, можна стверджувати, що подальше вдосконалення правового регулювання електронного підпису має бути спрямоване на спрощення процедур його отримання при одночасному підвищенні рівня захисту прав споживачів електронних довірчих послуг. Це стане запорукою розбудови цифрової держави та ефективного пошуку рішень у відповідь на сучасні виклики.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 23.04.2026)

2. Про електронну ідентифікацію та електронні довірчі послуги : Закон України від 05.10.2017 р. № 2155-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2155-19#Text> (дата звернення: 23.04.2026)

3. Регламент Європейського Парламенту і Ради (ЄС) № 910/2014 від 23.07.2014 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_016-14#Text (дата звернення: 23.04.2026)

4. Цивільне право. Загальна частина : навч. посіб. / [О. Є. Аврамова, А. С. Горбенко, Н. О. Горобець та ін.] ; за заг. ред. С. О. Сліпченка, О. Л. Зайцева ; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. – Харків : ХНУВС, 2022. – 332 с. URL: <https://dspace.univd.edu.ua/handle/123456789/13732> (дата звернення: 23.04.2026)

5. Цивільне право України: погляд у майбутнє : збірник матеріалів XIII Міжнародного цивілістичного форуму (м. Київ, 04 квітня 2024 р.). Одеса : Видавництво «Юридика», 2024. 160 с. URL: https://lawmaking.academy/wp-content/uploads/KRC_conf-TSyvilne-pravo-Ukrayiny_cherven_2024.pdf (дата звернення: 23.04.2026)

Волков Владислав

здобувач початкового рівня (короткий цикл) вищої освіти, юридичне відділення, циклова комісія правничих дисциплін ВСП «Фаховий коледж ЧНУ»

Науковий керівник: Попельницька Н.С. – викладач вищої кваліфікаційної категорії ВСП «Фаховий коледж ЧНУ»

РОЛЬ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА У РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОЇ ДЕРЖАВИ

Роль громадянського суспільства у розвитку демократичної держави проявляється в багатьох процесах, які ініціює громадськість задля вдосконалення державного управління.

Одним із ключових напрямів є здійснення громадського контролю за діяльністю органів державної влади. Громадянське суспільство виступає щодо держави своєрідним носієм суспільного контролю, сенс якого полягає у

пріоритеті суспільних інтересів над суто державними чи апаратними інтересами [1, с. 23]. Воно є визначальним чинником, що забезпечує підзвітність посадових осіб. Це проявляється, до прикладу, у оцінці доцільності та справедливості нормативно-правових актів. Оскільки консолідація соціуму можлива лише на основі справедливості, саме громадянське суспільство виступає реально зацікавленою стороною дотримання режиму справедливості в державі [1, с. 32]. У випадку, коли державою ухвалюється законодавство, спрямоване на підвищення матеріального забезпечення держслужбовців в умовах стагнації доходів громадян, громадські організації висуватимуть вимоги щодо справедливих рішень та пропонуватимуть заходи, спрямовані на забезпечення справедливого розподілу ресурсів у період криз. Важливим елементом участі громадянського суспільства у контролі за діяльністю органів влади є моніторинг закупівель. Правозахисники та активісти здійснюють моніторинг публічних закупівель, і у випадках, коли передбачено суспільне обговорення тендеру, у разі невідповідності або завищення ціни представники громадськості під час слухань аргументовано вказують на недоліки та пропонують свої, більш економічно доцільні варіанти використання коштів. Також до цього пункту належить обговорення законопроектів. Громадянське суспільство вказує на недосконалі та дискусійні юридичні норми і положення законопроектів. Якщо навести приклад активної участі громадянського суспільства в Україні, то варто звернути увагу на те, що на початку 2026 р. було зареєстровано законопроект Верховної Ради України № 14394 «Проект Цивільного кодексу України (Кодексу права приватного)» [2], в якому на початковому етапі розробки в главі 94 статті 1478 «Право на шлюб» передбачалася можливість зниження шлюбного віку до чотирнадцяти років у разі вагітності або народження дитини. У громадянського суспільства ця норма викликала суспільне обговорення через намір Верховної Ради України надати можливість одруження з 14 років, що, враховуючи біологічні і психологічні чинники, несе потенційні ризики для неповнолітніх. Суспільство висловило невдоволення цим документом і, зокрема, цією нормою.

Як наслідок, у новій редакції (законопроект 15150 [3]) зазначену норму було вилучено.

Наступним напрямом прояву громадянського суспільства, який сприяє формуванню демократичної держави, є рівноправне партнерство з державою. У попередньому блоці було акцентовано увагу на контролі, але для того щоб існувала взаємоповага, держава і представники громадянського суспільства мають шукати консенсус. Суть полягає в тому, що громадянське суспільство не тільки критикує владу, а й надає власні рішення та перебирає на себе частину соціальних функцій. Завдяки цьому вдається швидше розв'язувати частину актуальних проблем. Це також сприяє балансуванню системи: держава зберігає примусову функцію, але при цьому громадянське суспільство бере активну участь у формуванні та реалізації політики. Такий симбіоз можливий лише у правовій державі. Принципи демократичної держави передбачають не лише декларування поваги до прав людини, а й забезпечення умов для функціонування незалежних інститутів, які здатні взаємодіяти з державним апаратом у разі необхідності [1, с. 16]. Коли закон діє однаково для всіх незалежно від статусу, раси, статі, створюється простір для своєрідного поділу відповідальності. Громадянське суспільство може закривати певні оперативні потреби населення, тоді як діяльність органів державної влади концентрується на забезпеченні сталого розвитку суспільства та захисті національних інтересів більшості [1, с. 21]. До того ж, у реаліях сьогодення демократія потребує постійної модернізації задля збереження актуальності та адаптації до сучасного світу. Тому залучення громадськості до процесу підготовки та ухвалення управлінських рішень надає діям державного апарату додаткової легітимності. Адже легітимність влади полягає у визнанні громадянським суспільством порядку її функціонування як справедливого та законного [1, с. 24-25]. Саме ця налагоджена співпраця, а не ізольоване існування влади і соціуму, стає ключем до стабільності та суспільного добробуту.

Наступним, третім вектором розвитку демократії є правозахисна діяльність та формування свідомої правової культури. Як підкреслюється в

сучасній науковій літературі, найвиразніше незалежність громадянського суспільства від держави проявляється саме у сфері захисту прав та свобод громадянина [1, с. 24]. Недержавні організації створюють необхідний інституційний механізм, який оберігає особу від надмірного втручання або свавілля влади. Водночас ця діяльність виконує потужну виховну функцію. Вона сприяє переходу від формального «громадянства» (коли людина є лише підданим держави) до справжньої «громадянськості», тобто перетворенню індивіда на свідомого та відповідального члена соціуму [1, с. 54]. Завдяки такій еволюції правосвідомості формується повага до закону, а можливі конфлікти вирішуються виключно цивілізованими методами задля збереження соціальної злагоди [1, с. 23].

Підсумовуючи, варто вказати на те, що роль громадянського суспільства у розвитку демократичної держави полягає в тому, що громадянське суспільство та органи державної влади є взаємопов'язаними елементами єдиної соціальної системи. Основним завданням громадянського суспільства є контроль за діяльністю органів державної влади та посадових осіб. Також важливим елементом демократичної держави є спільна робота громадських організацій із владою, а також виконання ними правозахисних функцій. Без громадянського суспільства неможливо уявити сучасну державу, адже воно є одним із ключових елементів демократії.

Список використаних джерел:

1. Громадянське суспільство та правова держава: виклики сьогодення: монографія / за заг. ред. О.О. Кота, А.Б. Гриняка, Л.Ф. Купіної, В.І. Шакуна. Київ : Алерта, 2023. 304 с.
2. Проєкт Цивільного кодексу України (Кодексу приватного) від 22.01.2026 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69528>
3. Проєкт Цивільного кодексу України від 09.04.2026 р. URL: <https://itd.rada.gov.ua/billinfo/Bills/Card/69528>

Волохович Ігор

здобувач 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 081 Право, відділення бакалаврату, Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Коросташивець Ю.Г. – к.ю.н., доцент, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства

ПРОБЛЕМИ, ЯКІ ВИНИКАЮТЬ У ЦИВІЛЬНИХ ТА СІМЕЙНИХ ПРАВОВІДНОСИНАХ ЧЕРЕЗ ДІЮ ВОЄННОГО СТАНУ

Розглядаючи проблеми держави, багато хто, як правило, концентрує увагу на аспектах кримінального та конституційного права, ефективності державного та військового управління, навіть на труднощах у виконанні договорів довгострокового характеру, дійсності сервітутів, реквізиції, тощо. Але якщо спробувати зазирнути в цілому, у проблеми сім'ї, цивільних правовідносин, з якими стикаються громадяни під час дії воєнного стану? Адже війна впливає не тільки на ті чи інші державні, фінансові та промислові формування, а й на сім'ї, на людей в цілому. Тож в загальному, розберемо окремі випадки, які є найбільш актуальними під час дії воєнного стану, і які пов'язані із цивільними та сімейними правовідносинами, їх проблематикою станом на сьогодні.

Почнемо із загального визначення, на які права може претендувати громадянин, та які права можуть бути обмежені через дію воєнного стану, задля досягнення більш корисної суспільної мети – організації оборони від загарбників. Цілком логічно, що тут основними нормативно-правовими актами, будуть виступати Конституція України, Загальна декларація прав людини, Цивільний кодекс України, Сімейний кодекс.

Звичайно, у цих нормативно-правових актах, є і обґрунтування таких широко відомих та зрозумілих прав, як право на життя, на працю, на правосуддя, також на освіту, житло, власність, і багато ще чого. В цілому, суть цих прав багато хто розуміє, але якщо досліджувати питання саме практичної реалізації

цих прав, з акцентом на складових сімейного та цивільного права? Так, наприклад, Основний закон України фіксує такі права, як рівність усіх перед законом, на життя, на гідність, і що особливо в практиці сімейних правовідносин, закріплюються особливості рівного шлюбу, на захист материнства та батьківства, а також на рівність дітей перед законом, незалежно від походження та того, чи народилася дитина у шлюбі або поза ним. Хоча, важливо відзначити, що Конституція визначає конкретний перелік прав, які обмежуються під час воєнного стану [2]. До речі і Загальна декларація прав людини фіксує сім'ю, як природний і основний осередок суспільства, а також те, що шлюб може бути укладений добровільно, а не під примусом [1]. Якщо додатково посилатися на цивільне законодавство, то відповідно, фіксується і гарантується захист тих чи інших прав особи, відповідно, і вищезазначених також [3].

Насправді, якщо брати вплив воєнного стану на цивільні та сімейні правовідносини, то вплив тут значний і скажімо так, непростий, до того ж, законодавець станом на сьогодні, намагається обійти ці обмеження або змінити законодавство так, щоб нівелювати ці обмеження. Також війна, та все, що пов'язано із нею, вносить свої корективи. Навіть взяти достатньо банальну річ – форс-мажор або непередбачувану силу. До війни та різноманітних карантинів, зазвичай, було більше шансів виконати зобов'язання, адже було набагато менше різноманітних прецедентів, які зривали виконання зобов'язань, але жодна сторона не була у цьому винна. Зараз же ми бачимо дуже багато новин, що якийсь склад був знищений, магазин, завод, тощо. З точки зору новини, то це просто текст, але ж насправді це суттєвий удар по цивільним правовідносинам. Це можуть бути і поранені фізичні особи, і просто знищення товару або засобів виробництва, і це призводить до того, що одна із сторін не може виконати свої обов'язки за договором.

Також не можна не акцентувати увагу на аспетках сімейного права. Думаю, багато хто чув новину про реформу цивільного кодексу, де пропонують знизити шлюбний вік з 14-ти років. Аргументується це тим, щоб «захистити людей, які стали батьками дуже рано», хоча, як і багато де у правовій площині, це не

відмінняє і зловживань. Дуже широко стала розповсюджуватися думка про те, що така ідея навпаки дозволить так чи інакше, виправдовувати шлюб із гвалтівником, наприклад, ще прикриваючись нормою про шлюб з такого раннього віку, можна буде розбещувати малолітніх та неповнолітніх, та й в цілому, чи справді це доречно, з моральної та прагматичної точки зору? На думку автора, це досить дивна ідея, якщо мета цієї ініціативи – збільшити народжуваність, то чому не сконцентруватися на тих особах, яким уже є вісімнадцять років і більше? Чому б не змотивувати таких осіб до розвитку, створення сімей, щоб у повнолітніх було власне житло або можливість його купити без «боргової кабали», просування по кар'єрним сходам, щоб була можливість спробувати різні посади, а не починати саме «з низів», бо потрібний або досвід або ще щось, можливо, якісь рамки для роботодавців поставити, щоб збалансувати трудові правовідносини. Особливо на фоні новин про те, що в Україну будуть їхати трудові мігранти, і судячи з усього, їм будуть забезпечувати умови життя більш кращі (власне житло, достойна заробітня платня, гідні умови праці), то просто виникає банальне питання – чому не можна зробити так само для громадян України [4]? І це ми розбираємо тільки питання шлюбу з 14-ти років, а якщо окремо розбирати інші, дуже дискусійні питання, наприклад, заборона на розірвання шлюбу за окремих дискримінаційних обставин або інших моментів, то тут також можна знайти багато чого цікавого.

Так, пропонується законодавча ініціатива, яка заключається у забороні на розірвання шлюбу під час вагітності жінки, яка перебуває у відповідному шлюбі. Теж цікава думка, адже завжди знайдуться ті, хто скаже, що це обмеження свободи чоловіка, в той же час, знайдуться ті, хто скажуть, що жінці, яка є вагітною, важко, і їй потрібна допомога, в тому числі, і допомога у виді утримання. Звичайно, не можна не погодитися із другим варіантом, і в стандартному варіанті розвитку подій, ця заборона справді може мати місце. Але, чисто гіпотетично, якщо дружина вагітна, а наприклад, чоловік, хоче здійснити процедуру розлучення, можливо, у нього є певні конкретні обставини, які сподвигають його на вчинення таких дій. А що, якщо дружина зрадила йому

і завагітніла від іншого? Виходить, що чоловік має доглядати за дружиною, утримувати її, яка зрадила йому? Таким чином, ми зачепили тему, яка є якраз на перехресті моралі, права, стереотипів, та сімейних або цивільних правовідносин [5].

Окрім цього, дуже актуальною є новина про те, що строки позовної давності знову повернули. У році пандемії COVID-19, перебіг цих строків був призупинений, щоб дати можливість, навіть із певною затримкою в декілька років, розглянути все одно, той чи інший цивільно-правовий спір у судовому порядку. В свою чергу, від 2025 року, перебіг позовної давності відновився, і ця новина дуже швидко встигла «пошуміти» у правових вісниках та інших новинних виданнях, оскільки тепер як громадянам, так і підприємцям тепер потрібно було дуже швидко і організовано, прорахувати, скільки ж років, днів, місяців чи тижнів залишилося до того, як, умовно кажучи, право на позов спливе. Хоча в цілому, враховуючи те, що інститут позовної давності реалізований та створений давно, то відповідно, у перебігах цих строків нічого поганого в цілому немає, забезпечуючи таким чином, і право громадян на розгляд спору у судовому порядку, і в той же час, не перевантажуючи цивільні або господарські суди [6].

Ну і у підсумку, можна ще додати про відповідні закони про цифровізацію процесу стягнення боргів. Це ще одна уже прийнята законодавча ініціатива саме у сфері цивільного права, яка викликала дуже багато дискусій. Адже раніше було як? Якщо боржник прострочив ряд своїх платежів, то він все одно міг проходити дуже довгий процес по притягненню до цивільної відповідальності за прострочені платежі. Тепер же, через прискорення таких процесів, можливість, як кажуть у новинах, «відібрати квартиру за борги», стала неймовірно високою. Чого ми згадали про стягнення боргів? Да це ж очевидно, що багато українців повністю або майже повністю, могли переїхати жити за кордон, але залишити свої домівки, фактично напризволяще, оскільки нема кому утримувати квартиру чи дім. Відповідно, комунальні служби, за кожен місяць прострочки нараховують борг. І таким чином, реально виникає така річ, що можливо, особа не по своїй волі, можливо, через такий «збіг обставин», що і справді, за

мінімальні борги можуть відібрати єдиний куток, який є у людини на цьому світі. Швидко та ефективно. Прямо зараз, можливо, ще рано казати про результати всього цього, але тим не менш, невдоволення ця ідея зібрала дуже багато.

Що можна підсумувати? На прикладі усіх вищезазначених реформ (або підготовки до них) у сфері сімейного та цивільного права, виникає дуже багато питань стратегічного та довгострокового характеру, як ми будемо жити далі? І це ми ще не повністю враховували проект кардинальних змін до ЦКУ, бо там взагалі буде дуже довгий і дуже неоднозначний, і можливо, навіть не позитивний, диспут. Право в цілому, і окремі його сфери наразі кардинально змінюються, адже змінюються і потреби, і плани, і думки. Тож залишається лише вивчати нові закони, їх проекти, і на підставі відповідних досліджень, вибудовувати якісну та ефективну правову і законодавчу базу, яка дозволить як державі, так і її громадянам, здійснювати свою законну діяльність у рамках цивільних та конституційних і навіть сімейних прав.

Список використаних джерел:

1. Загальна декларація прав людини від 10 грудня 1948 року № 995_015. Верховна Рада України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 04.04.26)

2. Конституція України від 28 червня 1996 року №254к/96-ВР [\ Верховна рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 04.04.26)

3. Цивільний Кодекс України від 23 вересня 2003 року №435-IV. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 04.04.26)

4. Реформа Цивільного кодексу: що робити із сімейним правом. Zmina – Новини про права людини. URL: <https://zmina.info/columns/reforma-czyvilnogo-kodeksu-shho-robyty-iz-simejnym-pravom> / (дата звернення: 04.04.26)

5. У проекті нового ЦК можуть повернути заборону на розлучення під час вагітності. Судово-юридична газета. URL:

<https://sud.ua/uk/news/publication/354384-v-proekte-novogo-gk-mogut-vernut-zapret-na-razvod-vo-vremya-beremennosti> (дата звернення: 04.04.26)

6. Відновлення позовної давності, почав діяти новий Закон № 4434-IX. Вінницька обласна військова адміністрація. URL: <https://www.vin.gov.ua/departament-pravovoho-zabezpechennia-oblderzhadministratsii/72573-vidnovlennia-perebihu-pozovnoi-davnosti-pochav-diiaty-novyi-zakon-4434-ix> (дата звернення: 04.04.26)

7. В Україні змінюють правила для боржників: хто може залишитися без житла. 24 Канал. URL: https://24tv.ua/realestate24/mozhut-zabrati-kvartiru-za-borgi-za-komunalni-poslugi-2025-rotsi_n2967133 (дата звернення: 04.04.26)

Волохович Ігор

здобувач 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 081 Право Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Максимова Л. О. — кандидат юридичних наук, доцент, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист

**ПРО АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ РЕФОРМУВАННЯ
КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ ТА ОСОБЛИВОСТІ СТВОРЕННЯ
НОВОГО КРИМІНАЛЬНОГО КОДЕКСУ УКРАЇНИ**

Станом на сьогодні, у час великих потрясінь та стрімких перебудов, коли, особливо в правовому полі, відбувається багато змін, коли сьогодні діяла одна норма, а завтра - інша, дуже гостро постає питання внесення правок та реформ, до того ж, дуже сильно це реформування зачіпає саме кримінальну сферу, адже ні для кого це не є таємницею інформація про те, що саме під час війни або бойових конфліктів, фіксується дуже багато порушень прав, в тому числі і таких, які є дуже тяжкими за своїм генезисом, за своєю природою. Порушення міжнародного права, мародерства, грабежі, вбивства, терористичні акти, це лише

невеликий перелік того, що можна віднести до кримінальних правопорушень та злочинів, які трапляються у воєнний час. Так що, необхідність дослідження цієї проблематики як ніколи висока.

Звичайно, основним законом, своєрідним «найдорогоціннішим каменем в короні» кримінального права України, є наш Кримінальний кодекс (ККУ), який був прийнятий 5 квітня 2001 року, на заміну старомодному та соціалістичному за духом, Кримінальному кодексу УРСР 1960 р. Звичайно, протягом десятиліть, до ККУ вносився ряд змін, в тому числі таких, які суттєво змінювали розуміння тих чи інших злочинів, термінів та понять. Перейдемо до безпосереднього аналізу питання, шляхом обґрунтування того, чому ж саме виникла потреба у прийнятті нового Кримінального кодексу.

Як вказують деякі публічні особи, які приналежні до розвитку права в Україні, вони зазначають те, що однією із причин створення нового Кримінального кодексу є те, що банально треба реформувати правову сферу загалом, і не дивлячись на простоту такого аргументу, це може бути важливим аспектом, адже нинішній кримінальний кодекс створювали в далекому 2001 році, коли ментально як громадяни, так і законодавці були іншими, був інший погляд на формування кримінально-правових норм, більш консервативний, якщо так можна висловитися. До того ж, цей кодекс пережив багато різноманітних змін та перевтілень, і ці доповнення вносилися вже іншими людьми, тож таким чином, в цілому виникає потреба саме докорінно змінити Кримінальний кодекс, замінити його на більш новий [2].

Тож, відлік правової реформи починається у 2019 році, коли указом №421/2019 та №584/2019, були утворені групи радників при Президентові України, на яких була покладена задача підготувати відповідні документи, і до речі, це стосувалося не тільки сфери кримінального права, а й багатьох інших сфер (хоча це цікавий прецедент, беручи до уваги, що зазвичай Верховна Рада має на своїх рівнях розробляти та приймати законопроекти а не радники при президентові, хоча Голова держави і має законодавчу ініціативу). Відповідно, текст нового кодексу розроблявся протягом шести років, і на сьогоднішній день

відомо, що остаточний варіант тексту був продемонстрований громадськості уже давно, були проведені навіть лінгвістичні та інші експертизи, включно із юридичними, як від литовських, так і українських експертів (станом на 2023 рік), і було дуже багато сказано позитивних відгуків про цей проект, правда і зауважень було немало [2]. Тому, треба детальніше зупинитися на інноваціях, які пропонує проект нового кримінального кодексу.

У випадку нового кримінального кодексу, може бути достатньо навіть одного біглого погляду на цей текст, щоб зрозуміти, що новий документ буде абсолютно, від слова зовсім, буде відрізнятися від того, що ми маємо зараз. По перше, навіть банальна структура документа є іншою, і якщо чесно, дещо нагадує закони, які є приналежними до англо-саксонської правової системи. Так, у проекті є окремий розділ, відведений під глосарій, а також деякі пояснення термінів на початках деяких розділів спеціальної частини. Так, навіть назву «Особлива частина», змінили на назву «Спеціальна частина». Також, сама структура кодексу нагадує подібну структуру цивільного кодексу, із «книгами» та «главами». Хоча, як зазначають експерти, проект все одно не зміг повністю позбутися так званих, бланкетних норм, і все одно існують статті, які посиляються на інші нормативно-правові акти [3].

До того ж, інновації, які пропонує проект нового Кримінального кодексу, стали дуже популярними для обговорення в юридичній спільноті. І було через що, оскільки проект пропонує абсолютно інший підхід до визначення поняття кримінального правопорушення та інших термінів кримінального права. Так, наприклад, реформа кримінального кодексу передбачає скасування таких термінів, як «крадіжка», «грабіж», «шахрайство» та інших, замінюючи їх більш узагальненим поняттям «викрадення чужого майна», і вже відштовхуючись від цього поняття, кодекс виділяє, яким шляхом це здійснювалося: таємно; шляхом застосування насильства; із завданням значної майнової шкоди; з обманом, тощо [4]. В той же час, деякі злочини можуть залишатися так само кримінально караними, як і в нинішньому Кримінальному кодексі. Наприклад, це злочини стосовно втручання в електронні судові системи або здійснення тиску на суд та

судові органи. Хоча, проект пропонує варіацію незаконного засудження завідомо невинної особи – «ухвалення свавільного судового рішення» [5].

Тож, аналізуючи вищевикладене та інші аспекти проекту, можна також відзначити більшу градацію кримінальних правопорушень, не тільки за тяжкістю, а й за ступенем. Таким чином, багато злочинів, пов'язаних із інсайдерською інформацією, є злочинами першого ступеню, водночас, зустрічаються злочини, які є більш тяжкими, і їм присвоєний 3 ступінь [3]. Таким чином, проект нового Кримінального кодексу закріплює докорінно нову класифікацію кримінальних правопорушень, яка залежить від багатьох факторів. Окрім цього, у разі прийняття проекту за основу, як новий кримінальний кодекс, пропонується скасувати Закони України «Про застосування амністії в Україні» від 1 жовтня 1996 року та «Про адміністративний нагляд за особами, звільненими з місць позбавлення волі» від 1 грудня 1994 року, що теж може накладати певне навантаження у виді активної роботи над законодавчими змінами та їх прийняттям [3].

А що ж можна сказати про фактичну реалізацію цієї реформації та практичного впровадження нового Кримінального кодексу? Дійсно, проект нового Кримінального кодексу перебуває у високому ступені готовності - за шість років роботи робоча група фактично створила цілісну концепцію нового кримінального права, з новою системою класифікації правопорушень, переосмисленням покарань, цифровізацією структури кодексу, спробою відійти від радянської каральної логіки тощо. Проте самі розробники нового Кримінального кодексу про це заявляють, зараз це проект «не на часі». Особливо показовим стало підписання Президентом указу №223/2026 від 5 березня 2026 року, яким була ліквідована Комісія з питань правової реформи, у межах якої й функціонувала робоча група з підготовки нового КК [6]. Це фактично означає втрату офіційної платформи для подальшої роботи над реформою.

Крім того, дуже важливим є і фактор спротиву з боку правоохоронців. Новий КК - це не просто «новий текст закону», а повне переналаштування всієї системи кримінальної юстиції: нова термінологія, нові принципи кваліфікації,

інша логіка побудови складів злочинів, потреба масового перенавчання суддів, прокурорів, слідчих, адвокатів, адаптація судової практики та правозастосування. У воєнних умовах держава, очевидно, обирає інституційну стабільність, навіть якщо чинний КК 2001 року давно перевантажений хаотичними змінами. І саме тому зараз переважає модель точкових змін до чинного кодексу, а не його повної заміни. Це добре видно навіть по роботі парламентського Комітету з правоохоронної діяльності: у 2026 році він продовжує розглядати численні фрагментарні зміни до чинного КК, а не питання прийняття нового кодексу як системного документа.

Також важливий є момент, що самі автори реформи дедалі частіше говорять про проєкт як про «напрацювання на майбутнє», а не як про документ, який буде ухвалений найближчим часом. Це свідчить про усвідомлення ними політичної реальності: концептуально реформа майже завершена, академічно проєкт КК є ще одним реформаторським кроком у сфері українського права за роки незалежності, але політично та адміністративно реформа перебуває у фактично «замороженому» стані.

Отже, цілком можливо, що цей проєкт буде існувати як своєрідний «резервний кодекс майбутнього», як джерело окремих ідей для порівняльного аналізу та поступових змін положень чинного КК, а не як документ, який буде швидко ухвалений у повному обсязі.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України від 5 квітня 2001 року № 2341-III. Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 20.03.2026).
2. Чому Україні потрібен новий Кримінальний кодекс. Центр політико-правових реформ. URL: <https://pravo.org.ua/blogs/chomu-ukrayini-potriben-novyj-kryminalnyj-kodeks/> (дата звернення: 20.03.2026).
3. Кримінальний кодекс України. Контрольний текст проєкту станом на 22.02.2026 року.

URL: <https://newcriminalcode.org.ua/upload/media/2026/02/24/kryriminalnyj-kodeks-22-02-2026-ukr.pdf> (дата звернення: 20.03.2026)

4. Із проекту нового Кримінального кодексу зникнуть грабіж, розбій та шахрайство: що прийде ним на заміну. Судово-юридична газета.

URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/349601-iz-proekta-novogo-ugolovного-kodeksa-ischeznut-grabezh-razboy-i-moshennichestvo-chto-pridet-im-na-zamenu> (дата звернення: 20.03.2026).

5. У проекті нового Кримінального кодексу тиск на суд та втручання в електронні судові системи визнані злочинами. Судово-юридична газета.

URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/347841-v-proekte-novogo-ugolovного-kodeksa-davlenie-na-sud-i-vmeshatelstvo-v-elektronnye-sudebnye-sistemy-priznany-prestupleniyami> (дата звернення: 20.03.2026)

6. Питання оптимізації системи консультування, дорадчих та інших допоміжних органів: Указ Президента від 5 березня 2026 р. № 223/2026

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/223/2026#Text> (дата звернення: 20.03.2026)

Волошенко Назар

здобувач фахової передвищої освіти спеціальності 081 Право, 2 курсу відділення права і економіки Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Нелін О.І. – д.ю.н, професор, викладач циклової комісії (кафедри) правових дисциплін Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ПРАВОПОРЯДОК VS ПРАВООХОРОННІ ОРГАНИ

Відповідно до ч. 3 ст. 17 Конституції України, «забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладаються на відповідні військові формування та правоохоронні органи держави, організація і порядок

діяльності яких визначаються законом». Однак в українському законодавстві не існує ні вичерпного переліку правоохоронних органів, ні єдиного підходу до їх визначення.

Розглядаючи співвідношення понять «правоохоронні органи» та «органи правопорядку» варто звернути увагу на погляди науковців на органи правопорядку. Так, на думку В. Я. Тація, для органів охорони правопорядку, на відміну від інших органів виконавчої влади, правоохоронна функція є основною й тому вони здійснюють повноваження, спрямовані на захист прав і свобод людини та охорону правопорядку, а їх характерною ознакою є можливість легального застосування примусу [1, с. 6].

Органи правопорядку відіграють провідну роль у здійсненні правоохоронної діяльності у тій її частині, що спрямована на протидію злочинності. Їх можна визначити як спеціально уповноважені на протидію злочинності шляхом здійснення оперативно-розшукової діяльності та досудового розслідування кримінальних правопорушень органи державної влади, наділені задля цього правом застосування державного примусу. Таким чином, до органів правопорядку слід зарахувати органи досудового розслідування та оперативні підрозділи, передбачені КПК України. Уявляється, що проблему поширення статусу органів правопорядку на органи, які здійснюють оперативно-розшукову діяльність, має бути розв'язано шляхом переосмислення змісту та значення оперативно-розшукової діяльності шляхом відмежування від неї розвідувальної та контррозвідувальної, а також уніфікації статусу слідчих та оперативних працівників у посади детективів. Натомість предметом подальших наукових пошуків залишаються питання щодо того, чи існують органи правопорядку, які не здійснюють слідчих і розшукових дій, та чи вичерпується система правоохоронних органів органами правопорядку[2, с. 392].

З огляду на зазначене, можна стверджувати, що правопорядок – це не лише мета, але і результат правового регулювання існуючих в суспільстві правовідносин. Для формування загального правопорядку має значення кожна

галузь права, яка здійснює певний вплив на процеси правотворчості та правозастосовної практики. Право передбачає моделі належної поведінки, межі свого впливу на суспільні відносини, окреслюючи сферу, в якій можливий правопорядок. Право регламентує прийоми, способи і засоби впливу на поведінку суб'єктів. Реалізація правових норм досягається завдяки правомірній поведінці. Зокрема, через правомірну поведінку, з реалізацією норм права пов'язаний і правопорядок[3, с. 133].

Елементами структури правопорядку є: 1) правова структура суспільства; 2) правові відносини та зв'язки; 3) атрибутивні елементи правопорядку тощо. Проте, найважливішим елементом структури правопорядку, що визначає його зміст, є правомірна поведінка суб'єктів суспільних відносин. Зміст правопорядку – це система ознак, властивостей, процесів, інших елементів (правових і неправових), що спрямовані на встановлення і підтримку правомірної поведінки суб'єктів суспільних відносин. Виокремлюють на формальний та матеріальний зміст правопорядку.

Список використаних джерел:

1. Тацій В. Поняття та система правоохоронних органів: у контексті системних змін до Конституції України. *Вісник Академії правових наук України*. 2012. № 4. С. 3–17.
2. Лапкін А.В. Роль органів правопорядку у здійсненні правоохоронної діяльності. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2022. № 7. С. 389-392.
3. Назаренко О., Харченко Н. Правопорядок як мета і результат реагування в умовах воєнного стану. *Філософські та методологічні проблеми права*. 2023. № 1(25). С. 130-140

Воронова Дар'я

здобувачка освіти 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 081 «Право» Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Коросташивець Ю.Г. – к.ю.н., доцент, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ДОГОВОРИ ПРО НАДАННЯ ПОСЛУГ: ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА СУЧАСНА ПРОБЛЕМАТИКА

У сучасних умовах розвитку ринкової економіки та активного формування сфери послуг в Україні юридична регламентація договірних відносин вказаної області виходить на перший план та набуває великої ваги. Договори про надання послуг звично посідають провідне місце серед найвживаніших видів цивільно-правових зобов'язань, вони застосовуються у різних галузях суспільного життя, від побутового обслуговування до професійних, медичних, освітніх та інформаційних послуг. Водночас специфіка таких договорів, що полягає у нематеріальному характері результату послуги, зумовлює складність їх правового регулювання. Наявність прогалин у законодавстві, суперечливий характер судової практики, а також потреба гармонізації національного законодавства у відповідність до права Європейського Союзу визначає актуальність дослідження вибраної проблематики.

Нормативно-правове забезпечення договору про надання послуг регламентується положеннями Цивільного кодексу України, а саме, главою 63 (ст.ст. 901-907). Згідно з положеннями ст. 901 п.1. ЦК України, «За договором про надання послуг одна сторона (виконавець) зобов'язується за завданням другої сторони (замовника) надати послугу, яка споживається в процесі вчинення певної дії або здійснення певної діяльності, а замовник зобов'язується оплатити виконавцеві зазначену послугу, якщо інше не встановлено договором»

[1]. Таким чином, законодавець підкреслює ключову рису послуг, а саме її споживання у процесі надання, що відрізняє її від інших об'єктів цивільних прав.

Наукова доктрина не містить єдиного підходу до визначення поняття «послуга». У загальному розумінні вона розглядається як діяльність виконавця, спрямована на задоволення нематеріальних потреб замовника, результат якої споживається в процесі її здійснення.

Таким чином, договір про надання послуг є самостійним видом цивільно-правового договору, що має складну правову природу та поєднує елементи зобов'язального та фактичного характеру.

До характерних ознак договору належать його двосторонній характер, а саме наявність взаємних прав і обов'язків сторін; його консенсуальність, що виникає з моменту досягнення згоди; оплатність, що передбачає винагороду виконавцю; його особистий характер виконання, від кваліфікації виконавця якого залежить саме результат; відсутність гарантії матеріального результату; споживання послуги у процесі її надання.

Верховний Суд у своїй практиці неодноразово наголошує, що визначальною ознакою є саме процес діяльності, а не результат, що дозволяє відмежовувати цей договір від суміжних конструкцій.

Договір про надання послуг належить до групи зобов'язань щодо виконання робіт і надання послуг, проте має самостійний характер.

Його слід відмежовувати від договору підряду, договору доручення, договору комісії та від трудового договору.

Таким чином, договір про надання послуг виконує універсальну функцію регулювання нематеріальних відносин, які не охоплюються спеціальними договірними конструкціями.

Істотні умови договору є одним із ключових елементів будь-якого цивільно-правового зобов'язання, оскільки саме їх погодження є необхідною передумовою укладення договору. До істотних умов належать предмет договору (конкретна послуга); умови оплати; строки виконання; інші умови, щодо яких сторони досягли згоди.

Предмет договору є ключовим елементом, оскільки саме він визначає характер зобов'язання, важливим є також те, що нечітке визначення предмета може призвести до визнання договору неукладеним.

Договір про надання послуг представлений у вигляді системи взаємних прав та обов'язків сторін, що є фундаментальною складовою його виконання та правового регулювання. Виконавець та замовник перебувають у цивільно-правових відносинах на засадах рівності, самостійності та взаємної відповідальності, що відображає принцип диспозитивності цивільного законодавства України [1].

Юридичні обтяження через порушення договору про надання послуг є основним механізмом забезпечення належного виконання зобов'язань і захисту інтересів сторін. Відповідальність за порушення договору про надання послуг формує підґрунття для реалізації прав замовника та стимулює виконавця до сумлінного виконання зобов'язань. Вона включає як загальну цивільно-правову відповідальність за збитки, так і спеціальні договірні механізми, передбачені домовленостями сторін, що відповідає принципам цивільного права та практиці Верховного Суду. Сучасна судова практика підтверджує, що при вирішенні спорів щодо надання послуг пріоритет надається фактичним діям виконавця та добросовісності сторін [6].

Важливою особливістю є те, що відсутність очікуваного результату не завжди означає порушення договору, якщо виконавець діяв добросовісно та професійно.

Договір про надання послуг є важливою категорією цивільно-правових зобов'язань як в Україні, так і в правових системах Європейського Союзу.

Основною особливістю українського регулювання є акцент на процесі надання послуги як основному об'єкті зобов'язання, на відміну від досягнення конкретного матеріального результату. Законодавство надає сторонам значну свободу у визначенні умов правочину та заходів цивільно-правової відповідальності, що відповідає принципам диспозитивності цивільного права [2,3].

Такий підхід сприяє стабільності цивільного обороту та забезпечує баланс інтересів сторін.

Європейські норми та стандарти фокусують особливу увагу на забезпеченні інтересів споживачів, максимальної прозорості умов договору та мінімізації ризиків ненадання або неналежного надання послуги. На відміну від українського законодавства, директиви ЄС містять чіткі стандарти інформування споживачів, права на відмову від послуги та порядок врегулювання спорів [4,5].

Українське законодавство, на відміну від європейського, характеризується більшою диспозитивністю та менш детальною регламентацією споживчих гарантій.

Разом із тим спостерігається поступова гармонізація законодавства України з директивами ЄС.

Удосконалення правового режиму договорів про надання послуг вимагає подальшої адаптації до стандартів Європейського Союзу та уніфікації судових підходів для забезпечення цивільного обігу. Це дозволить підвищити ефективність застосування договорів, забезпечити баланс інтересів сторін і зміцнити правову визначеність у сфері надання послуг.

Таким чином, договір про надання послуг є універсальним інструментом цивільного права, що забезпечує регулювання широкого кола суспільних відносин. Його ефективність залежить від якості правового регулювання, узгодженості судової практики та рівня гармонізації з європейськими стандартами. Подальше вдосконалення правового регулювання сфери послуг має відбуватися в межах рекодифікації цивільного законодавства, що відображено у положеннях актуальної «Концепції оновлення ЦК України» [7, 8].

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 № 435-IV // Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40–44. Ст. 356. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 10.03.2026).

2. Цивільне право України (Особлива частина) : підручник / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнєцової, Р. А. Майданника. 6-те вид., перероб. та допов. Київ : Юрінком Інтер, 2022. 1176 с.

3. Цивільне право України (Загальна частина) : підручник / за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. 3-тє вид., перероб. та допов. Харків : Право, 2023. 640 с.

4. Directive 2011/83/EU of the European Parliament and of the Council on Consumer Rights // Official Journal of the European Union. 2011. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32011L0083> (дата звернення: 10.03.2026).

5. Directive 2000/31/EC on electronic commerce // Official Journal of the European Communities. 2000. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32000L0031> (дата звернення: 10.03.2026).

6. Концепція оновлення Цивільного кодексу України / Робоча група з підготовки законопроекту з рекодифікації (оновлення) цивільного законодавства України ; відп. ред. М. М. Стефанчук. Київ : АртЕк, 2020. 128 с.

7. Огляд судової практики Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду щодо спорів, які виникають із договорів про надання послуг (2023–2024 рр.). URL: <https://supreme.court.gov.ua> (дата звернення: 29.04.2026).

Гав'юк Марина

здобувачка початкового рівня (короткий цикл) вищої освіти,
юридичне відділення, циклова комісія
правничих дисциплін ВСП «Фаховий
коледж ЧНУ»

Науковий керівник: Попельницька

Н.С. – викладач вищої кваліфікаційної
категорії ВСП «Фаховий коледж ЧНУ»

ПРАВОВА КУЛЬТУРА МОЛОДІ: СУЧАСНИЙ СТАН І ПРОБЛЕМИ

Актуальність теми. Правова культура є надзвичайно важливою для розвитку будь-якого суспільства. Вона показує, наскільки люди знають свої

права, поважають закон і готові діяти відповідально. Для України, яка взяла курс на побудову демократичної, соціальної та правової держави, формування правової культури має особливе значення. Саме правова культура є основою для утвердження принципу верховенства права, зміцнення законності та розвитку активного громадянського суспільства. Особливо актуальним це питання є для молоді, адже саме в юному віці формуються життєві цінності, ставлення до держави, права та власної відповідальності перед іншими.

Молоде покоління є майбутнім нашої держави. Від рівня їхніх правових знань, поваги до закону, усвідомлення своїх прав і обов'язків залежить формування відповідальних та законослухняних громадян. У сучасному світі молодь постійно отримує велику кількість інформації та стикається з різними соціальними впливами, тому важливо формувати в неї правову свідомість і культуру. Це сприяє зменшенню рівня правового нігілізму та формуванню більш відповідального суспільства.

Метою даної роботи є дослідження сучасного стану правової культури молоді, виявлення основних проблем та визначення шляхів їх вирішення.

Виклад основного матеріалу. Суспільні відносини будуються на законах, справедливості та повазі до прав людини. Однак для цього недостатньо лише наявності законів, оскільки важливо, щоб самі громадяни їх розуміли і дотримувалися. У зв'язку з цим правова культура населення має ключове значення, адже вона впливає на всі сфери суспільного життя: на ставлення до законів, рівень правосвідомості та поведінку людей.

Правова культура особистості – це не лише знання законів, а й уміння їх розуміти, правильно застосовувати, а також повага до права і готовність діяти відповідно до нього.

Правова культура суспільства характеризує стан правового життя соціуму, рівень розвитку законодавчої бази, систему органів державної влади, а також загальний рівень дотримання правопорядку.

У сучасних умовах в Україні можна спостерігати певні проблеми у сфері правової свідомості. Зокрема, зниження рівня правової культури проявляється у

поширенні байдужого ставлення до закону та норм поведінки. Особливо небезпечними є умисні правопорушення, що негативно впливають на розвиток держави та підривають принцип верховенства права.

Разом із тим, важливо зазначити, що правова культура особистості безпосередньо впливає на загальний рівень правової культури суспільства, оскільки саме сукупність індивідуальних моделей поведінки формує суспільні стандарти. Особливу роль у її формуванні відіграє освіта. Саме в навчальних закладах молодь отримує базові правові знання та формує первинне ставлення до права.

У сучасних умовах, особливо в період цифровізації державних послуг та функціонування правового режиму воєнного стану в Україні, питання формування правової культури молоді набуває ще більшої актуальності. Це зумовлено тим, що громадяни дедалі частіше взаємодіють із державними інституціями в онлайн-форматі, зокрема через цифрові сервіси, що потребує базового розуміння правових механізмів захисту своїх прав. Відповідно, міжнародні та національні дослідження підкреслюють, що розвиток цифрової правової грамотності є важливим елементом сучасної правової освіти та формування відповідального громадянина [2].

У сучасному світі формування правової культури молоді стає ще більш необхідним. Це пов'язано з розвитком інтернету і соціальних мереж, де поширюється велика кількість інформації, яка може впливати на поведінку молодих людей як позитивно, так і негативно. Через це зростають такі проблеми, як булінг, кібербулінг, порушення прав інших осіб та зневажливе ставлення до закону.

Загалом рівень правової культури молоді в Україні є нерівномірним. Частина молодих людей має базові знання про свої права та обов'язки, однак ці знання часто залишаються поверхневими і не завжди застосовуються на практиці.

Найважливішу роль у формуванні правової культури відіграють сім'я, освіта та інформаційне середовище.

Попри певний рівень знань, у молодіжному середовищі існують проблеми, пов'язані з правовою культурою. Найактуальнішою з них є байдужість до правових норм, що може призводити до правопорушень.

Важливу роль у формуванні правової культури відіграє правовий всеобуч, який здійснюється через навчальні заклади, громадські організації, волонтерські проекти, юридичні установи та правоохоронні органи. Це є однією з причин недосконалої системи правового виховання. У навчальних закладах не завжди достатньо уваги приділяється практичному вивченню права. Враховуючи вік здобувачів освіти, не всі розуміють доцільність його вивчення, тому відсутність мотивації також впливає на їхню свідомість. До цього процесу мають бути залучені Міністерство освіти і науки України, інші державні структури та кіберполіція для ознайомлення молоді з питаннями правопорушень [2]. Важливо посилювати правову освіту, розширювати вивчення правових дисциплін та підвищувати інтерес молоді до права.

Правове виховання допоможе правильно сформувати ставлення молоді до законодавства, а також навчить користуватися інформацією і поважати права інших. Для цього необхідна спільна робота закладів освіти, державних органів та громадських організацій.

Байдужість значною мірою посилюється через вплив соціального середовища, інтернету та соціальних мереж. Там часто популяризується агресивна та аморальна поведінка. Якщо молодь не має чітко сформованих правових орієнтирів, вона може сприймати такі приклади як норму. Соціальні мережі слід використовувати як інструмент правового виховання, оскільки різні відео, пости, сторіз сприймаються молоддю швидше і простіше, ніж традиційні лекції та підручники. Тому для підвищення правової культури молоді необхідно створювати правовий контент, проводити онлайн-зустрічі щодо булінгу та правопорушень, розповідати про реальні ситуації та їх правові наслідки. Слід зауважити, що це матиме вплив не тільки на молодь, а й на суспільство загалом, адже в сучасних умовах інтернет є основним джерелом інформації, який впливає на правосвідомість.

Висновок. Отже, рівень правової культури молоді є важливим показником розвитку суспільства та ефективності правової системи держави. Його формування залежить від багатьох чинників, зокрема правової освіти та соціального середовища. У сучасних умовах особливої актуальності набуває необхідність підвищення рівня правової освіти молоді з урахуванням цифровізації суспільства та активного використання інформаційних технологій. Це дозволить сформувати більш відповідальне, правосвідоме покоління громадян, здатних ефективно реалізовувати свої права та обов'язки.

Список використаних джерел:

1. Уханова Н.С. Правова культура молоді в Україні. *Інформація і право*. 2019. № 2(29). С. 156... DOI: [https://doi.org/10.37750/2616-6798.2019.2\(29\).249384](https://doi.org/10.37750/2616-6798.2019.2(29).249384)
2. Council of Europe. Digital Citizenship Education Strasbourg : Council of Europe, 2025. URL: <https://www.coe.int/en/web/digital-citizenship-education>

Вадим Гаращенко

аспірант відділу теорії держави і права, напрям підготовки 081 Право, Інститут держави і права ім. В.М. Корецького, ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0004-8389-0869>

Науковий керівник: Н.М. Пархоменко

— доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент НАН України та член-кореспондент Національної академії правових наук України, завідувач відділу теорії держави і права Інституту держави і права імені В. М. Корецького НАН України

ЦИФРОВІЗАЦІЯ ПРАВОВІДНОСИН КРІЗЬ ПРИЗМУ СУЧАСНОЇ ПРАВОВОЇ ДОКТРИНИ

Стрімкий розвиток цифрових технологій зумовив необхідність переосмислення не лише окремих правових інститутів, а й основоположних

правових засад регулювання суспільних відносин. У цьому контексті особливого значення набуває з'ясування того, чи слід розглядати цифровізацію лише як засіб оновлення форм юридичної діяльності, чи як чинник, що впливає на зміст права, структуру правовідносин і праворозуміння.

У правовій доктрині цифровізація розглядається не лише як технологічний процес, а й як чинник трансформації самої природи правовідносин. Дослідники пов'язують її з виникненням цифрових прав, цифрового цивільного обороту, нових інформаційних правовідносин, електронних адміністративних процедур і цифровізації правосуддя. При цьому зміни охоплюють як приватноправову, так і публічно-правову сферу, а також впливають на механізми реалізації прав, обов'язків і юридичної відповідальності.

У межах сучасної правової доктрини можна виокремити декілька підходів до осмислення цього явища, що дає змогу простежити як спільні, так і відмінні акценти у науковому баченні цифровізації правовідносин.

У своїй праці Р.Є. Еннан зазначає, що нова парадигма розвитку права полягає у цифровізації правового регулювання, тобто у використанні цифрових технологій для оптимізації юридичних механізмів та формування цифрового цивільного обороту [1]. У такому розумінні цифрове право постає як система правових норм, спрямованих на врегулювання суспільних відносин, що виникають у зв'язку з використанням цифрових даних і застосуванням цифрових технологій. Водночас цифрове право доцільно розглядати як комплексний міжгалузевий інститут, який об'єднує норми, що регулюють набуття, здійснення, відчуження та захист цифрових прав, а також використання цифрових технологій суб'єктами права. Механізм правового регулювання відносин у цифровому середовищі ґрунтується на їх інформаційній природі, оскільки такі відносини виникають з приводу створення, обробки, передачі, використання та захисту інформації у цифровій формі.

Таким чином, цифровізацію права автор розглядає не лише як технічну модернізацію юридичної діяльності, а як чинник трансформації самого праворозуміння. У цих умовах цифрове право формується як комплексний

міжгалузовий інститут, що регулює відносини, пов'язані з цифровими даними, цифровими технологіями та цифровими правами, а інформаційна природа таких відносин зумовлює необхідність переосмислення традиційних підходів до механізму правового регулювання.

На думку Н.Д. Янчук, цифровізація права є процесом взаємодії права та інформаційних технологій, унаслідок якого відбувається інтеграція інформаційних технологій у юридичну площину та переведення правових норм у цифрову форму [2]. Авторка наголошує, що цифрова трансформація впливає не лише на окремі правові інститути, а й на внутрішню будову права, ставить під сумнів доктринально усталений галузовий поділ права, актуалізує проблему співвідношення приватного і публічного права, а також зумовлює формування нових правовідносин у сфері цифрових технологій.

Аналіз наукової літератури, проведений авторкою, дає підстави стверджувати, що цифровізація зумовлює комплексну трансформацію права, охоплюючи систему права, джерела права, форми систематизації нормативного матеріалу та правозастосовний процес. У підсумку Н.Д. Янчук доходить висновку, що цифровізація не лише створює нові елементи правової системи, а й трансформує традиційні категорії права, сприяє формуванню цифрових правовідносин, цифрової правосвідомості та правової культури, а відтак потребує нового доктринального осмислення права в умовах цифрової реальності.

На думку Г.В. Анікіної, цифровізація права є комплексним процесом, що охоплює не лише технічне оновлення правового регулювання, а й трансформацію внутрішньої будови права [3]. Авторка зазначає, що під впливом інформаційних технологій доктринально усталений галузовий поділ права стає дедалі більш дискусійним, актуалізується проблема співвідношення приватного і публічного права, а також формуються нові правовідносини у сфері цифрових технологій. У цьому контексті тенденції розвитку права в умовах цифрових технологій свідчать про поступову трансформацію змісту його традиційних ознак, що зумовлено формуванням нового феномену – правовідносин у сфері

інформаційних технологій, що формуються та функціонують у цифровому середовищі мережі Інтернет. Такий підхід має важливе значення для сучасної правової доктрини, оскільки свідчить про необхідність переосмислення не лише механізмів правового регулювання, а й самого праворозуміння в умовах цифрової трансформації суспільства.

Суттєвим доповненням до наведених доктринальних підходів є дисертаційне дослідження В. І. Чалчинського, у якому цифровізація осмислюється крізь призму конституційно-правового забезпечення прав людини [4]. Автор обґрунтовує, що в умовах цифрової трансформації відбувається переосмислення способів реалізації конституційних прав, виникають нові цифрові права публічно-правової природи, загострюються ризики порушення приватності, свободи слова та інших прав особистості у віртуальному середовищі, а проблема цифрового розриву набуває значення сучасної форми соціальної нерівності. Такий підхід є важливим для сучасного праворозуміння, оскільки засвідчує, що цифровізація правовідносин охоплює не лише трансформацію правових інститутів, а й зміну конституційно-правового статусу особи та системи гарантій прав людини в цифровому середовищі.

Окремої уваги в контексті цієї проблематики заслуговує колективна монографія «Базові аспекти цифровізації та їх правове забезпечення» за редакцією К. В. Єфремової, у якій цифровізація постає як комплексний правовий феномен, що охоплює цифровий суверенітет, цифрові інфраструктури, платформи, обробку та обіг даних, цифрові інформаційні послуги й цифрову економіку, а відтак підтверджує міжгалузевий і багаторівневий характер трансформації сучасних правовідносин [5].

Поряд із загальнотеоретичними підходами, у сучасній юридичній науці сформувався також значний масив галузевих досліджень, присвячених окремим проявам цифровізації правовідносин. Такі праці конкретизують, яким чином цифрова трансформація виявляється у відповідних сферах правового регулювання та як вона впливає на зміст прав і обов'язків учасників правовідносин. Так, у межах цивілістичного підходу С. Сліпченко та А.

Сліпченко обстоюють тезу про відсутність самостійного виду цивільних правовідносин у цифровому середовищі [6]. На їхню думку, відносини, що виникають унаслідок цифрової трансформації, залишаються традиційними для цивільного права, а цифрове середовище виконує лише роль інструменту взаємодії між суб'єктами. Відтак специфіка цифровізації виявляється не стільки у матеріально-правовій природі таких відносин, скільки у процедурних аспектах їх здійснення, фіксації, доказування та легітимації. Такий підхід репрезентує стриману доктринальну позицію, відповідно до якої цифровізація модифікує форму правової взаємодії, але не змінює сутності приватноправових конструкцій.

У межах адміністративно-правового підходу О. Осадчий досліджує цифровізацію адміністративних процедур як один із проявів трансформації публічно-правових відносин [7]. Дослідник виходить із того, що запровадження електронної форми процедурної діяльності здатне істотно підвищити оперативність, доступність і ефективність взаємодії особи з публічною адміністрацією. Водночас автор застерігає, що цифровізація адміністративних процедур не повинна набувати безальтернативного характеру, оскільки це може спричинити непряму дискримінацію осіб, які не мають належного доступу до цифрових технологій або достатнього рівня цифрової компетентності. У цьому аспекті цифровізація постає не лише як засіб оптимізації адміністративної діяльності, а й як чинник переосмислення правового статусу особи, принципів доступності, рівності та належної адміністративної процедури.

Отже, аналіз наукової літератури дає підстави стверджувати, що проблема цифровізації правовідносин досліджується на двох взаємопов'язаних рівнях: загальнотеоретичному, у межах якого цифровізація осмислюється як чинник трансформації права, правовідносин і праворозуміння, та галузевому, у межах якого розкриваються конкретні прояви цих трансформацій у цивільному, адміністративному, конституційному, інформаційному й інших сферах правового регулювання. Саме поєднання цих підходів дає змогу найбільш повно розкрити зміст цифровізації правовідносин як сучасного правового феномену.

Список використаних джерел:

1. Ennan R.E. Digitalization of law and formation of digital law. // Науковий вісник Ужгородського національного університету, 2024. Серія ПРАВО. Випуск 83: частина 1. С. 200-205.
2. Янчук Н.Д. Право в умовах цифрової трансформації сучасного суспільства // Правовий часопис Донбасу. 2025. № 3 (92). URL: <https://ljd.dnuvs.ukr.education/index.php/ljd/article/view/341/317>.
3. Анікіна Г.В. Трансформація права в контексті цифровізації сучасного суспільства // Юридичний науковий електронний журнал. 2025. № 2. С. 579-581.
4. Чалчинський В. І. Конституційно-правове забезпечення прав людини в умовах цифровізації. Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – «Право» (08 – Право). Інститут держави і права імені В. М. Корецького НАН України. Київ, 2025.
5. Базові аспекти цифровізації та їх правове забезпечення: монографія / [К. В. Єфремова, Д. І. Шматков, В. П. Кохан та ін.]; за ред. К. В. Єфремової. Харків: НДІ прав. забезп. інновац. розвитку НАПрН України, 2021. 180 с.
6. Сліпченко С., Сліпченко А. Сутність приватних правовідносин, які виникають унаслідок цифрової трансформації // Цивілістична платформа. 2025. № 1 (4). С. 142–166.
7. Осадчий А. Ю. Цифровізація адміністративних процедур. Проблеми законності. 2023. Вип. 163. С. 229-247. URL: <https://plaw.nlu.edu.ua/article/view/291971>

Глушак Володимир

юрист юридичної компанії Ла Консалтинг

РОЛЬ АДВОКАТУРИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: НОВІ ВИКЛИКИ ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Низкою міжнародних нормативно-правових актів та національним законодавством України передбачено право на ефективний та рівноправний юридичний захист кожного, чиї права та свободи було порушено. Категорії

справ, пов'язаних із війною стали одними із пріоритетних напрямків діяльності адвокатів в Україні (захист прав потерпілих від війни, надання правничої допомоги внутрішньо-переміщеним особам (далі – ВПО) тощо). Сучасні реалії життя диктують умови, в яких адвокати потребують надзвичайної гнучкості та оновлених підходів до професійної практики, тож метою даного дослідження є вивчення та аналіз особливостей діяльності адвокатури України в умовах воєнного стану.

За період повномасштабної війни способи та механізми адвокатської практики залишаються традиційними, хоча й зазнали деяких трансформацій. Наприклад, з початком агресії РФ проти України, за даними Організації Об'єднаних Націй, деякі злочинні угруповання почали використовувати людей, які були змушені покинути свої домівки через повномасштабне вторгнення, для незаконного отримання соціальних виплат призначених для ВПО та біженців.[7] Одним із факторів, що спонукає злочинців використовувати вразливість та незахищеність людей, є внутрішня міграція українців, що станом на грудень 2025 року становила 4,62 млн. осіб [8]. Окрім цього, зросла кількість таких злочинів як торгівля людьми, незаконне позбавлення волі, викрадення людей, примусова праця, шахрайство тощо.

Слід підкреслити, що повномасштабне вторгнення призвело до збільшення юридичних кейсів, пов'язаних із отриманням соціальних виплат, дотриманням трудових гарантій, компенсацією збитків внаслідок військових дій, зокрема знищення і пошкодження майна.

Разом з тим окремим масовим явищем в адвокатурі стали воєнні злочини – свідоме порушення норм міжнародного гуманітарного права, загальноприйнятих звичаїв та правил війни, за які передбачена кримінальна відповідальність в українських та міжнародних судах, без строку давності. Тому в своїй правозахисній діяльності адвокати використовують норми не лише національного законодавства, але й міжнародного. До загального переліку воєнних злочинів відносять порушення норм Женевських конвенцій 1949 року та інших серйозних порушень законів і звичаїв війни, згідно статті 8 Римського

Статуту Міжнародного кримінального суду [1]. Станом на кінець квітня 2026 року в Україні Генеральною прокуратурою зафіксовано понад 220 тисяч епізодів воєнних злочинів, скоєних російськими військовослужбовцями.

Найбільшу кількість воєнних злочинів рф скоїла на окупованих територіях, а саме в Донецькій, Луганській, Харківській, Херсонській, Запорізькій областях, а також чималу частину було виявлено на Київщині – у Бучі, Гостомелі, Ірпені.

Варто зауважити, що у квітні 2022 року Верховною Радою України постановлено заяву «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні», враховуючи систематичність та спрямованість дій російської федерації і характеристику діяльності країни-агресора як таких, що здійснюються з наміром знищити Український народ як окрему національну спільність [2].

Цікаво, що в джерелах міжнародного права визначення воєнних злочинів відсутнє, натомість містяться лише переліки конкретних діянь, які складають воєнний злочин. На думку А. Драгоненко воєнними злочинами є грубе порушення міжнародного гуманітарного права, що застосовується у збройних конфліктах, що тягнуть за собою індивідуальну кримінальну відповідальність відповідно до норм міжнародного кримінального права [4, с. 152].

У свою чергу Д. Панфілова зауважує, що повномасштабна агресія рф проти України зумовила зростання значущості адвокатури у сфері захисту прав військових та їхніх сімей. Це охоплює взаємодію з військовими частинами, а також юридичний супровід у справах з розшуку зниклих безвісти чи звільнення військовополонених [5, с. 102].

В Україні за розслідування воєнних злочинів відповідає Національна поліція України, Служба безпеки України, Державне бюро розслідувань Національне антикорупційне бюро, а от до фіксації воєнних злочинів можуть долучатися громадяни України. Так, адвокати із власної ініціативи можуть збирати докази вчинення окупантами воєнних злочинів.

Не менш важливим є фіксація електронних доказів (фото-, відео-фіксація, звукозаписи), які відображають сліди кримінальних правопорушень та нанесену шкоду постраждалим. Оскільки такі докази можуть бути легко втраченими в ході

бойових дій, адвокатам суттєво допомагає мобільний додаток «EyeWitness to Atrocities» у фіксації доказів, які передаються як до національних, так і до міжнародних судових установ (зокрема до Міжнародного кримінального суду). [3, с. 67]. У своїй професії адвокати також активно використовують платформу «warcrimes.gov.ua», що створена Офісом Генерального прокурора для документування воєнних злочинів, скоєних рф в Україні [6].

Отже, в даному випадку роль адвоката полягає в активному сприянні у зборі доказів та фіксації актів геноциду, різного роду воєнних злочинів, порушень міжнародних гуманітарних норм як у зоні проведення бойових дій, так і у місцях проживання цивільного населення, представляючи інтереси постраждалих від військової агресії, в тому числі й у міжнародних установах.

Враховуючи вищевикладене, можна підсумувати, що в умовах повномасштабного вторгнення інститут адвокатури в Україні трансформувався у гнучкий механізм з використанням як традиційних методів, так і нових підходів правозахисного процесу. Захист прав та свобод громадян у справах про воєнні злочини вимагає в адвокатів глибокої експертизи в національному та міжнародному гуманітарному праві з використанням новітніх цифрових платформ для фіксації такого роду злочинів.

Список використаних джерел:

1. Римський статут Міжнародного кримінального суду : ратифіковано Законом України від 21.08.2024 № 3909-IX. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_588#n1085.

2. Про Заяву Верховної Ради України «Про вчинення Російською Федерацією геноциду в Україні»: Постанова Верховної Ради України від 14.04.2022 р. № 2188-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2188-20#Text>.

3. Демченко С. В. Інформаційні технології як обов'язковий інструмент у професійній діяльності адвоката в умовах воєнного стану. Національна парадигма правового розвитку сучасної України: збірник тез Всеукр. наук.-практ. юрид. форуму (м. Дніпро, 18 трав. 2023 р.). Дніпро : Ліра, 2023. С. 65–71.

4. Драгоненко А. Поняття та ознаки воєнних злочинів у міжнародному кримінальному праві. Наукові записки ЦУДПУ ім. В. Винниченка. Серія: Право. 2022. Вип. 12. С. 151–157.

5. Панфілова Д. Основи захисту прав військовослужбовців та їх родин адвокатом (правовий статус осіб, зниклих безвісти за особливих обставин та військовополонених). Адвокатура України: сучасний стан та перспективи розвитку : матеріали V Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Харків, 14 груд. 2023 р.). Харків : НЮУ імені Ярослава Мудрого, 2024. С. 102–105.

6. Warcrimes.gov.ua: офіційна платформа для збору доказів воєнних злочинів. URL: <https://warcrimes.gov.ua/>.

7. Війна трансформує організовану злочинність в Україні, ООН в Україні: офіційний вебсайт. 2024. URL: <https://ukraine.un.org/uk/298211>.

8. Україна – Звіт про внутрішнє переміщення населення в Україні – Опитування загального населення – Раунд 19 – січень 2025 року Міжнародна організація з міграції (МОМ): офіційний вебсайт. URL: <https://dtm.iom.int/reports/ukraina-zvit-pro-vnutrishne-peremischennya-naseleennya-v-ukraini-opituvannya-zagalnogo-1>.

Діана Гуз

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Право»,
Навчально-наукового інституту права та
правоохоронної діяльності
Львівського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Грабар Н.М. –
к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-
правових дисциплін Навчально-наукового
інституту права та правоохоронної
діяльності Львівського державного
університету внутрішніх справ

ЗАСТОСУВАННЯ СТАНДАРТІВ ЄСПЛ У ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ УКРАЇНИ У СПРАВАХ ПРО МІЖНАРОДНЕ ВИКРАДЕННЯ ДІТЕЙ

Проблема міжнародного викрадення дитини одним із батьків сьогодні виходить за межі суто сімейного конфлікту, перетворюючись на складне

випробування для національної системи цивільного судочинства. У таких справах класичне змагальне судочинство часто програє фактору часу, адже поки триває процес дитина встигає адаптуватися до нового середовища, що фактично легітимізує правопорушення через тривалу процедуру.

Відповідно до статті 2 Цивільного процесуального кодексу [1], завданням судочинства є справедливий та своєчасний розгляд справ, проте у категоріях щодо повернення дитини поняття своєчасності набуває критичного значення. На практиці виникає дилема між швидким виконанням вимог Гаазької конвенції 1980 року [2] та необхідністю ретельного вивчення обставин справи, як того вимагає стаття 229 Цивільного процесуального кодексу щодо безпосередності дослідження доказів.

Особливу увагу слід приділити практиці Європейського суду з прав людини, зокрема рішенню у справі *X v. Latvia* № 27853/09. Де суд підкреслив, що національні органи не повинні діяти механічно, але водночас мають уникати надмірного затягування, яке порушує статтю 8 Конвенції про захист прав людини [3].

Основною правовою відмінністю у спілкуванні батьків і дітей та спілкування інших родичів і дітей є те, що в першому випадку спілкування є одночасно правом і обов'язком, а в другому випадку – виключно правом. Обов'язок і право на спілкування батьків і дітей є складовою суб'єктивного обов'язку і права щодо виховання та розвитку дитини. Право батьків та дитини на спілкування може ускладнюватись розривом сімейних зв'язків через розірвання шлюбу, визнання його недійсним, якщо батьки (або один із них) і дитина проживають в різних державах, через війну тощо.

Право на спілкування батьків з дитиною закріплено і в Законі України «Про охорону дитинства», де зазначено, що діти та батьки не повинні розлучатися всупереч їх волі. Виключення можливе тільки в інтересах дитини і за рішенням суду (ст. 14 ЗУ «Про охорону дитинства»). Ефективний механізм, визначено Конвенцією про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей [2], що дозволяє вирішувати випадки цивільно-правових «викрадень» міжнародно-

правовими засобами і забезпечувати повернення дітей, яких незаконно вивозять і утримують [4, с. 249-250].

У випадку викрадення дитини одним із законних батьків можна посилатись лише на ч. 1 ст. 162 Сімейного кодексу України, в якій сказано: «Якщо один із батьків самочинно, без згоди другого з батьків, змінить місце проживання дитини, у тому числі способом її викрадення, суд за позовом заінтересованої особи має право негайно постановити рішення про відібрання дитини і повернення її за попереднім місцем проживання». Виключенням із цього правила є дві ситуації, за наявності яких суд не буде приймати рішення про повернення дитини у попереднє місце проживання: 1) якщо залишення її за попереднім місцем проживання створюватиме реальну небезпеку для її життя та здоров'я; 2) якщо обставини змінилися так, що повернення суперечить інтересам дитини (наприклад особа з якою проживала дитина померла). Єдиним механізмом для швидкого вирішення цього питання в Україні є подання заяви на розшук батька та дитини. Чоловік буде змушений прийти на засідання суду разом із викраденою дитиною, щоб довести факт того, що з ними все гаразд. На практиці найчастіше саме тоді і вдається вилучити викрадену дитину в одного із батьків [5, с. 116].

При виникненні труднощів внаслідок відмови одного з батьків виконувати рішення, яким встановлено зобов'язання негайно повернути дитину, відповідні органи влади повинні накласти належні санкції у зв'язку з відмовою у співпраці. Хоча примусові заходи щодо дітей є небажаними, не можна виключати застосування санкцій у випадку явно неправомірної поведінки того з батьків, який викрав дитину (пункти 71 та 76 рішення у справі *«Maïre проти Португалії»*). Вирішальним є те, чи вжили національні органи влади всіх необхідних заходів для забезпечення виконання рішення з урахуванням конкретних обставин кожної справи (пункт 106 рішення у справі *«Хабровські проти України»*). У справах цієї категорії, коли питання часу є суттєвим, адекватність заходів має оцінюватися оперативністю їхнього вжиття. Провадження, пов'язане з встановленням батьківської відповідальності, вимагає

невідкладного розгляду, оскільки плин часу може мати непоправні наслідки для відносин між дитиною та тим із батьків, з яким дитина не проживає (пункт 74 рішення у справі «*Maïre проти Португалії*»; пункт 49 рішення у справі «*Феррарі проти Румунії*»). [6, С. 712].

Дещо в іншому ракурсі питання визначення місця проживання дитини, зміни постійного місця проживання дитини розглядається у випадку зміни країни місця постійного проживання. За загальним правилом батьки дитини (інші законні представники) повинні приймати таке рішення спільно, а юридично воно оформляється у формі нотаріально посвідченої згоди другого з батьків на перетин дитиною державного кордону України у супроводі певної особи. Свої корективи у таких процес перетину державного кордону вніс, введений в Україні, воєнний стан. Основним документом, який визначає порядок перетинання громадянами України, в тому числі дітьми, державного кордону є Правила перетинання державного кордону громадянами України, затверджені постановою Кабінету Міністрів України від 27 січня 1995 року №57. Слід звернути увагу і на зміни до Правил, які були внесені у вересні 2022 року, якими зобов'язано осіб, що супроводжують дитину, після прибуття до держави остаточного перебування, протягом семи робочих днів звернутися до закордонної дипломатичної установи України в державі перебування для постановки їх на тимчасовий консульський облік.

Отже, ефективність цивільно-процесуального механізму у справах про міжнародне викрадення дитини прямо залежить від швидкості судового реагування та пріоритету найкращих інтересів дитини над формальними процедурами. Аналіз практики Європейського суду з прав людини підтверджує, що держава не може обмежуватися лише декларативними рішеннями, а зобов'язана вживати активних заходів для подолання опору того з батьків, хто незаконно утримує дитину.

Список використаних джерел:

1. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41,*

42, ст.492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 17.02.2026).

2. Конвенція про цивільно-правові аспекти міжнародного викрадення дітей: Закон України від 29.04.2011 р. № v1320321-11 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_188#Text (дата звернення 17.02.2026).

3. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Закон України від 01.08.2021 р. № 995-004 URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 17.02.2026).

4. Явор О. А. Проблемні питання здійснення права батьків та дитини на спілкування. *Генези публічного права: від становлення до сучасності*: збірник тез доповідей IV Міжнародної науково-практичної конференції. Львівський національний університет імені Івана Франка. м. Львів, 2021 р. С. 249-250.

5. Тєнєшев В., Котис В., Викрадення дитини одним із батьків, проблеми кваліфікації злочину та відповідальність за такі дії. 2021 р. *Західноукраїнський національний університет*. м. Тернопіль С. 116 URL: <https://api.dspace.wunu.edu.ua/api/core/bitstreams/019f0c52-6fe2-4ed7-9b1d-228b06e152b5/content>

6. Крапок Л. О. Радченко Л. І. Аналіз судової практики щодо міжнародного викрадення дітей одним із батьків. Вищий навчальний заклад Укоопспілки «Полтавський університет економіки і торгівлі». 2023 р. URL: [https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-183913&filename=CASE%20OF%20MAIRE%20v.%20PORTUGAL%20%E2%80%93%20\[Russian%20translation\]%20summary%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co%20.pdf&logEvent=False](https://hudoc.echr.coe.int/app/conversion/docx/pdf?library=ECHR&id=001-183913&filename=CASE%20OF%20MAIRE%20v.%20PORTUGAL%20%E2%80%93%20[Russian%20translation]%20summary%20by%20Development%20of%20Legal%20Systems%20Publ.%20Co%20.pdf&logEvent=False) (дата звернення 17.02.2026).

Михайло Євгенович ГОВТВА

курсант навчальної групи ДР-081-24-1, 2
курсу, факультету

підготовки фахівців для органів

досудового розслідування,

Дніпровського державного університету

внутрішніх справ рядовий поліції

Науковий керівник:

Марина Вікторівна Логінова – викладач

кафедри цивільно-правових дисциплін

Дніпровського державного університету

внутрішніх справ капітан поліції

СУЧАСНИЙ СТАН, ТЕНДЕНЦІЇ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПРАВА ТА ПРАВА СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

Сучасний етап розвитку вітчизняної правової системи характеризується парадигмальним зсувом у галузях трудового права та права соціального забезпечення. Ця трансформація детермінована двома ключовими факторами: екзистенційними викликами, пов'язаними з тривалою збройною агресією РФ, та євроінтеграційним курсом України, що вимагає імплементації європейських соціальних стандартів. У цьому контексті важливо проаналізувати ключові тенденції трансформації зазначених галузей, зокрема процеси флексибілізації трудових відносин, цифровізації та інституційної оптимізації системи соціального страхування.

Оцінюючи сучасний стан трудового права, слід констатувати відхід від жорсткої радянської моделі регулювання, закладеної в Кодексі законів про працю. Ухвалення Закону України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану» [1] стало вимушеним, але необхідним кроком для збереження економічного потенціалу держави. Як підкреслює завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін Дніпровського державного університету внутрішніх справ В. Я. Киян, право на зайнятість є фундаментальним, проте правовий режим воєнного стану зумовив об'єктивну необхідність застосування екстраординарних механізмів та тимчасових обмежень, де гнучкість норм стає ключовою гарантією збереження робочих місць та економіки [4]. Основною

тенденцією у цьому контексті є флексибілізація – легалізація нестандартних форм зайнятості, таких як фриланс, дистанційна та надомна робота, а також договори з нефіксованим робочим часом.

Перспектива розвитку трудового законодавства неминуче пов'язана з прийняттям нового Трудового кодексу України. Його стратегічною метою має стати пошук балансу між інтересами бізнесу шляхом дерегуляції та гарантіями найманих працівників, а також імплементація Директиви ЄС 2019/1152 про прозорі та передбачувані умови праці.

У сфері права соціального забезпечення спостерігаються не менш глибокі структурні зміни. Головною тенденцією останніх років стала інституційна оптимізація та цифровізація. Злиття Фонду соціального страхування з Пенсійним фондом України [2] дозволило скоротити адміністративні видатки та створити єдину централізовану систему управління соціальними виплатами. Подальший розвиток електронних сервісів, зокрема е-лікарняних, електронних трудових книжок та сервісів на базі порталу «Дія», мінімізує корупційні ризики та спрощує доступ громадян до соціальних послуг. Водночас в умовах дефіциту державного бюджету вектор соціальної політики зміщується від категоріального підходу до адресності, де соціальна допомога все більше прив'язується до оцінки реального майнового стану реципієнта.

Перспективи розвитку права соціального забезпечення полягають у вирішенні стратегічних завдань: формування комплексної правової бази для соціальної підтримки та реінтеграції ветеранів війни і членів їхніх сімей; адаптація солідарної пенсійної системи до умов демографічної кризи з поступовим переходом до загальнообов'язкового накопичувального пенсійного забезпечення; гармонізація національного законодавства з положеннями Європейської соціальної хартії (переглянутої) [3] у частині забезпечення гідного рівня життя соціально вразливих верств населення.

Отже, сучасне трудове право та право соціального забезпечення України перебувають у стані активного реформування. Перехід від патерналістської моделі до ринково-орієнтованої, флексибільної та цифрової системи є

незворотним. Ключовим завданням законодавця на найближчу перспективу залишається забезпечення соціальної стійкості суспільства під час війни з одночасним виконанням євроінтеграційних зобов'язань.

Список використаних джерел:

1. Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану : Закон України від 15.03.2022 № 2136-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2136-20>
2. Про внесення змін до Закону України «Про загальнообов'язкове державне соціальне страхування» та Закону України «Про загальнообов'язкове державне пенсійне страхування» : Закон України від 21.09.2022 № 2620-IX.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2620-20>
3. Європейська соціальна хартія (переглянута) від 03.05.1996 (ратифікована Законом України від 14.09.2006 № 137-V).
URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_062
4. Киян В. Я. Обмеження права на працю в умовах воєнного стану: актуальні проблеми. *Приватно-правові аспекти відбудови України на шляху європейської інтеграції* : матеріали Регіон. наук.-практ. конф. (м. Дніпро, 12 груд. 2023 р.) / за заг. ред. К. Р. Резворович. Дніпро : ДДУВС, 2023.
URL: <https://er.dduvs.edu.ua/handle/123456789/14663>

Горбатенко Василь

студент 3 курсу факультету
прокуратури Національного юридичного
університету
імені Ярослава Мудрого

Науковий керівник: Ус М.В. – к.ю.н.,
доцентка, доцентка кафедри цивільного
права Національного юридичного
університету імені Ярослава Мудрого

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ДОГОВОРУ ДАРУВАННЯ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Договір дарування посідає особливе місце в системі цивільно-правових договорів України, будучи одним із базових правочинів, що забезпечують передання майна у власність іншій особі. Цей акт має не лише правове, а й

соціальне значення: він виражає волю дарувальника передати цінності без зустрічних вимог, але водночас породжує юридичні наслідки та потребує чіткого правового регулювання. Саме тому з'ясування сутності правової природи договору дарування є важливим як для теорії цивільного права, так і для практики його застосування.

Згідно з ч. 1 ст. 717 Цивільного кодексу України (далі – ЦК України) [5], за договором дарування одна сторона (дарувальник) передає або зобов'язується передати в майбутньому другій стороні (обдаровуваному) безоплатно майно у власність. При цьому договір, що встановлює обов'язок обдаровуваного вчинити на користь дарувальника будь-яку дію майнового чи немайнового характеру, не є договором дарування (ч. 2 ст. 717 ЦК України). Саме ця норма визначає ключову ознаку дарування – його безоплатність.

Наукова доктрина підкреслює, що договір дарування в українському праві здебільшого розглядається як реальний правочин, адже він ґрунтується на фактичному переданні майна, яке реально належить дарувальнику на праві власності [1, с. 225]. Водночас цивільне законодавство допускає укладення консенсуального договору дарування, коли дарувальник бере на себе обов'язок передати дарунок у майбутньому (ст. 723 ЦК України), що породжує зобов'язання між сторонами [4, с. 248-250].

Характерною рисою договору дарування є його односторонність: обдаровуваний не приймає на себе жодних обов'язків, а дарувальник передає майно без отримання зустрічного надання. Водночас закон передбачає винятки, коли договором може бути встановлений обов'язок обдаровуваного вчинити певну дію майнового характеру на користь третьої особи (ст. 725 ЦК України), що надає договору окремих елементів двосторонності, не змінюючи його безоплатного характеру.

Предметом договору дарування може бути лише майно, яке реально існує та належить дарувальнику на праві власності. Попереднє зобов'язання щодо дарування майна, яке ще не існує або не належить дарувальнику, не відповідає сутності дарування, адже суперечить принципу реальності цього правочину.

Водночас ЦК України допускає укладення попереднього договору дарування (ст. 635 ЦК України), за яким дарувальник бере на себе обов'язок у визначений строк укласти основний договір, але обдаровуваний зберігає право відмовитися від прийняття дарунка [1, с. 225-226].

Форма договору дарування залежить від його предмета. За загальним правилом він може укладатися усно, якщо передання дарунка відбувається одночасно з укладенням договору. Проте для договорів дарування нерухомості закон встановлює обов'язкову письмову форму з нотаріальним посвідченням (ч. 2 ст. 719 ЦК України), а право власності на таке майно виникає лише з моменту державної реєстрації (ч. 4 ст. 334 ЦК України) [1, с. 226; 4, с. 251].

Договір дарування за загальним правилом є безоплатним і не передбачає зустрічних обов'язків обдаровуваного (ст. 717 ЦК України). Водночас закон передбачає винятки. Так, за ст. 725 ЦК України, договором може бути встановлений обов'язок обдаровуваного вчинити певну дію майнового характеру на користь третьої особи або утриматися від її вчинення. У такому випадку дарувальник має право вимагати виконання цього обов'язку, а після його смерті – особа, на користь якої він встановлений [2, с. 236; 4, с. 253].

Дарувальник також має право відмовитися від передання дарунка у майбутньому, якщо його майновий стан істотно погіршився (ст. 724 ЦК України), або вимагати розірвання договору у випадку протиправних чи аморальних дій обдаровуваного щодо нього чи його близьких (ст. 727 ЦК України).

Обдаровуваний, у свою чергу, може відмовитися від дарунка, якщо він був надісланий без його попередньої згоди, або до моменту прийняття дарунка за договором із обов'язком передати його у майбутньому [2, с. 236].

ЦК України встановлює певні обмеження щодо укладення договору дарування. Так, за ч. 2 ст. 720 ЦК України батьки, усиновлювачі та опікуни не мають права дарувати майно дітей чи підопічних, адже це суперечить принципу захисту їхніх інтересів. Водночас закон не забороняє укладати договори

дарування на користь малолітніх чи недієздатних осіб, де вони виступають обдаровуваними.

Особливі правила діють для юридичних осіб: підприємницькі товариства можуть укласти договори дарування між собою лише тоді, коли таке право прямо передбачене їхніми установчими документами. Це положення не поширюється на договори пожертви, які мають окреме правове регулювання.

Крім того, законодавство передбачає специфічні вимоги до представництва. Доручення на укладення договору дарування, в якому не зазначено імені обдаровуваного, визнається нікчемним (ч. 4 ст. 720 ЦК України) [4, с. 249-250].

У практиці застосування договору дарування виникають певні суперечності між окремими нормами ЦК України. Зокрема, положення статей 717, 719, 722 та 725 не завжди узгоджуються між собою, що створює труднощі у визначенні моменту виникнення права власності та правових наслідків прийняття дарунка [3, с. 175].

Проблемним є також питання реальності предмета дарування: закон прямо забороняє дарування майна, яке ще не існує або не належить дарувальнику, проте допускає укладення попередніх договорів, що породжує колізії у правозастосуванні [1, с. 225].

Складнощі виникають і при розірванні договору дарування. Дарувальник має право вимагати його припинення у випадку протиправних чи аморальних дій обдаровуваного, а також при загрозі втрати речі, що має особливу цінність. Однак такі підстави часто потребують доведення у суді, що ускладнює захист прав дарувальника [2, с. 236].

Договір дарування у цивільному праві України є важливим інструментом передачі майна, що поєднує у собі принципи безоплатності та свободи волевиявлення з чіткими законодавчими вимогами.

Його правове регулювання спрямоване на забезпечення балансу інтересів сторін та інших учасників правовідносин, що свідчить про значну роль цього договору як у приватноправовій сфері, так і в ширшому соціальному контексті.

Список використаних джерел:

1. Гнатюк Д. Поняття договору дарування та визначення його місця в системі цивільно-правових договорів в українському законодавстві та деяких країнах ЄС. Юридичний вісник. 2025. № 4. С. 226-230. URL: https://yurvisnyk.in.ua/v4_2025/26.pdf.
2. Гончаренко В.О. Договір дарування у цивільному праві України. Молодий вчений. 2016. № 6 (33). С. 233-237. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2016/6/58.pdf>.
3. Мілешко А., Маркович Х. Договір дарування: проблематика та шляхи вдосконалення. Право та психологія: матеріали студентської науково-технічної конференції. Львів. Видавництво Львівської політехніки. 2018. С. 175-176. URL: <https://ena.lpnu.ua/bitstreams/23589128-41ab-427a-aa6e-99344cae6164/download>.
4. Цивільне право : підручник : у 2 т. / В. І. Борисова (кер. авт. кол.), Л. М. Баранова, Т. І. Бєгова та ін.; за ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького – Х. : Право. – 2011. – Т. 2. – 816 с.
5. Цивільний кодекс України : Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 27.04.26).

Городиловська Христина

студентка групи ПРТ-41 ВСП «Фаховий
коледж економіки, права
та інформаційних технологій» ЗУНУ

Науковий керівник: Ногас Н. І. - доктор
філософії (Право), викладач циклової
комісії права та правоохоронної
діяльності ВСП „Фаховий коледж
економіки, права та інформаційних
технологій“ ЗУНУ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ СВІДКА ЗА ВІДМОМУ ВІД НАДАННЯ ПОКАЗАННЯ

У сучасних умовах розвитку правової держави та утвердження принципу верховенства права особливого значення набуває забезпечення ефективності кримінального судочинства. Однією з ключових передумов досягнення його завдань є повне, всебічне й неупереджене з'ясування обставин кримінального

правопорушення, що, своєю чергою, неможливе без належного виконання учасниками процесу своїх процесуальних обов'язків. Важливе місце серед таких обов'язків займає обов'язок давати правдиві показання, покладений на свідків, потерпілих, експертів та інших осіб, залучених до кримінального провадження.

Показання є одним із найважливіших джерел доказів у кримінальному процесі, оскільки вони дозволяють відтворити фактичні обставини події, встановити причетних осіб, мотиви та інші істотні деталі правопорушення. Саме тому законодавець передбачає не лише право, а й у певних випадках обов'язок особи сприяти правосуддю шляхом надання показань. Водночас невиконання цього обов'язку, зокрема безпідставна відмова від давання показань, може суттєво ускладнити або навіть унеможливити встановлення істини у справі, що негативно впливає на ефективність правосуддя загалом.[1,с.866]

З огляду на це, кримінальне законодавство України встановлює відповідальність за відмову свідка чи потерпілого від давання показань, за винятком випадків, прямо передбачених законом. Така відповідальність спрямована не лише на покарання правопорушника, а й на забезпечення належного функціонування механізму кримінальної юстиції, захист прав і законних інтересів учасників процесу, а також на утвердження принципу невідворотності юридичної відповідальності.

Водночас питання кримінальної відповідальності за відмову від надання показань є складним і багатограним, оскільки воно перебуває на перетині кількох фундаментальних правових принципів. З одного боку, держава зацікавлена у отриманні повної та достовірної інформації для здійснення правосуддя, а з іншого — повинна гарантувати дотримання прав людини, зокрема права не свідчити проти себе, членів своєї сім'ї чи близьких родичів.

Особливої уваги потребує питання відповідальності свідка у разі невиконання покладених на нього обов'язків. Безпідставна відмова від надання показань або повідомлення неправдивої інформації негативно впливає на процес встановлення істини та може суттєво ускладнити здійснення правосуддя. Саме тому законодавство передбачає відповідні правові наслідки для таких випадків.

Відповідно до ч. 2 ст. 69 ЦПК України свідок зобов'язаний з'явитися до суду у визначений час і дати правдиві показання про відомі йому обставини справи[2, с.221]. Таким чином, на законодавчому рівні встановлено імперативний обов'язок особи сприяти суду у з'ясуванні істини. При цьому за завідомо неправдиві показання, а також за відмову свідка від давання показань без поважних причин, ст. 384 та 385 КК України передбачають кримінальну відповідальність.[5;4]

Водночас така відповідальність має не лише каральне, а й превентивне значення, оскільки спрямована на формування належної поведінки учасників процесу. Її застосування покликане забезпечити сумлінне виконання свідками своїх обов'язків, без чого досягнення цілей правосуддя є значно ускладненим.

Разом із тим, при вирішенні питання про притягнення до відповідальності важливо враховувати наявність поважних причин відмови від надання показань. До них можуть належати обставини, пов'язані зі станом здоров'я, небезпекою для життя чи безпеки особи або її близьких, а також інші фактори, що об'єктивно перешкоджають виконанню процесуального обов'язку. Оцінка таких причин здійснюється судом з урахуванням принципів справедливості та пропорційності.

Крім того, значну роль відіграє забезпечення державою належного рівня захисту свідків. Ефективні гарантії безпеки сприяють підвищенню довіри до судової системи та стимулюють осіб до надання правдивих показань, що є необхідною умовою якісного доказування.

Водночас законодавство передбачає випадки, коли особа має право відмовитися від надання показань. Згідно з ч. 1 ст. 71 ЦПК України фізична особа не зобов'язана свідчити проти себе, членів своєї сім'ї чи близьких родичів, якщо такі показання можуть спричинити юридичну відповідальність для них.[5]

Зазначені положення узгоджуються з конституційними гарантіями. Зокрема, ст. 63 Конституції України закріплює право особи не давати показання або пояснення щодо себе чи близьких родичів. Аналогічні положення містяться і в кримінальному процесуальному законодавстві, яке забороняє примушування особи до самовикриття.[3]

Узагальнюючи викладене, слід зазначити, що інститут свідка посідає важливе місце у механізмі здійснення правосуддя, оскільки саме його показання часто виступають ключовим джерелом доказової інформації. Ефективність судового розгляду значною мірою залежить від сумлінності виконання свідком своїх процесуальних обов'язків, зокрема обов'язку з'являтися до суду та надавати правдиві показання. Встановлення кримінальної відповідальності за відмову від давання показань без поважних причин є важливим правовим інструментом, спрямованим на забезпечення належної поведінки учасників процесу та недопущення перешкоджання встановленню істини у справі. Така відповідальність має комплексний характер і виконує не лише каральну, але й превентивну функцію, стимулюючи осіб до дотримання вимог закону.

Важливим аспектом є також належна оцінка причин відмови свідка від надання показань. Притягнення до кримінальної відповідальності можливе лише за умови відсутності поважних підстав, що виключають можливість виконання процесуального обов'язку. Такий підхід забезпечує реалізацію принципів справедливості, гуманізму та індивідуалізації відповідальності, які є невід'ємними елементами правової системи.

Крім того, ефективність застосування норм про кримінальну відповідальність свідка значною мірою залежить від рівня гарантій його захисту. Забезпечення безпеки свідків, створення умов для їх вільного та безпечного надання показань сприяє підвищенню довіри до судової системи та зміцненню законності. У цьому контексті важливим є подальше вдосконалення механізмів державного захисту учасників процесу.

Отже, кримінальна відповідальність свідка за відмову від давання показань є необхідним елементом правового регулювання судочинства, який забезпечує належне функціонування системи доказування. Водночас її застосування повинно здійснюватися з урахуванням прав людини, принципів справедливості та пропорційності, що в цілому сприяє утвердженню України як демократичної, соціальної та правової держави.

Список використаних джерел:

- 1.Дуняшенко О.О. Показання свідка як джерело доказів: проблеми фальсифікації та відповідальність за відомо неправдиві показання/ О.О.Дуняшенко; наук. кер. Неклеса.О.В//Дніпропетровський державний університет внутрішніх справ.-Дніпро, [2026]
- 2.Твердохліб Є. В. Імунітет свідка як форма захисту приватних інтересів особи : дис. канд. юрид. наук. Вінниця, 2024. Харківський національний університет внутрішніх справ.
- 3.Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР // Відомості Верховної Ради України. — 1996. — № 30. — Ст. 141 (ст. 63).
4. Кримінальний кодекс України : Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131
5. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. Відомості Верховної Ради України. 2004. № 40–41, 42. Ст. 492(ч.2 ст.69).

Дейнека Віолетта

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Міжнародні економічні відносини», гр. 2-15, факультету міжнародної торгівлі та права Державного торговельно-економічного університету

Науковий керівник: Зверєва К. С.,
доктор філософії з міжнародного права,
доцент кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права
Державного торговельно-економічного
університету

ПРАВОВИЙ СТАТУС ТРАНСНАЦІОНАЛЬНИХ КОРПОРАЦІЙ У МІЖНАРОДНОМУ ПРАВІ

В умовах поглиблення економічної глобалізації в міжнародному суспільстві транснаціональні корпорації (далі - ТНК) перетворилися на ключових акторів міжнародної торгівлі та інвестиційних відносин. За оцінками Конференції ООН з торгівлі та розвитку (ЮНКТАД), зафіксованими у серії

щорічних доповідей World Investment Report, масштаби транснаціонального виробництва є безпрецедентними: зарубіжні філії ТНК становлять суттєву частку світового ВВП, а їхня діяльність охоплює практично всі галузі економіки та більшість держав світу [1].

Поширення практики укладання угод між ТНК та державами актуалізувало питання про юридичну природу таких договорів: чи підпадають вони під сферу міжнародного публічного права, чи регулюються виключно нормами приватного права. Паралельно з цим, це ставить перед міжнародним правом питання: яким є правовий статус ТНК у системі міжнародного права? До ключових ознак ТНК належать: 1) наявність підрозділів у двох і більше державах; 2) єдиний центр прийняття стратегічних рішень (материнська компанія); 3) наявність зв'язків власності або контролю між материнською компанією та дочірніми структурами; 4) реєстрацію підрозділів відповідно до національного законодавства приймаючих держав; 5) єдина економічна система. Навіть уніфікованого юридичного визначення ТНК у чинному міжнародному праві не існує. Різні міжнародні організації використовують власну термінологію та критерії. Визначення ЮНКТАД, має такий вигляд: транснаціональні корпорації (ТНК) – це, «підприємства, що складаються з материнського підприємства та його закордонних філіалів», при тому вони можуть і не набути статусу корпорації [2].

Вперше про правосуб'єктність ТНК заговорили в XX столітті. Американські вчені висловили свою думку, що транснаціональні корпорації мають більший вплив на економічний та політичний стан країни, ніж державний апарат [3]. Разом із тим міжнародне право не виробило єдиного обов'язкового документа, який визначав би правовий статус ТНК, їхні права та обов'язки у системі міжнародного права. Однак, для того щоб зрозуміти силу договірної правосуб'єктності ТНК потрібно відслідити юридичну природу договорів. Згідно тексту Статті 2, Віденської конвенції про право міжнародних договорів (1969 р.), міжнародний договір означає «міжнародну угоду, укладену між державами в письмовій формі і регульовану міжнародним правом, незалежно від

того, чи викладена така угода в одному документі, у двох чи кількох зв'язаних між собою документах, а також незалежно від її конкретного найменування.» [4].

Суб'єктами міжнародного права є виключно держави та, у обмеженому обсязі, міжнародні організації. Таким чином, можна зробити висновок, що є чітко сформований суб'єктний склад міжнародного договірної права. І опираючись на це, було б зручніше визнати ТНК суб'єктами міжнародного права задля вирішення питання у їх регулюванні. Однак треба брати до уваги момент коли ТНК зловживають своїми правами. Усі суб'єкти міжнародного права мають бути рівним та суверенними в своїх правах. Водночас сучасна практика засвідчує поступове визнання за ТНК окремих елементів міжнародної правосуб'єктності. Зокрема, Вашингтонська конвенція 1965 р. (Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами) запровадила механізм, що дозволяє іноземному інвестору, включаючи юридичну особу (в нашому випадку ТНК), безпосередньо звертатися до міжнародного арбітражу проти держави [6]. Це свідчить про наділення ТНК обмеженою процесуальною правоздатністю у відносинах із державами на міжнародному рівні. Показовою є справа Philip Morris Brands Sàrl, Philip Morris Products SA та Abal Hermanos SA проти Східної Республіки Уругвай (справа ICSID № ARB/10/7). Дочірня структура корпорації Philip Morris International оскаржили антитютюнове законодавство Уругваю. Трибунал ICSID у рішенні від 8 липня 2016 року відхилив усі вимоги корпорації та підтвердив суверенне право держави регулювати питання охорони здоров'я [5]. Це спричинило стримувальний ефект для державного регулювання Нової Зеландії. Вона понад 2 роки відкладала прийняття аналогічного законодавства до моменту вирішення цієї справи. Це демонструє, що ТНК здатні здійснювати реальний тиск на суверенне право держав приймати своє законодавство.

Отже, ТНК попри суттєвий вплив на міжнародну економіку не визнаються повноцінними суб'єктами міжнародного права у класичному розумінні. Проте вони можуть набувати окремих елементів міжнародної правосуб'єктності завдяки окремим міжнародним документам та угодам. Разом із цим, посилення

ролі ТНК актуалізує питання міжнародно-правового регулювання їх діяльності, задля забезпечення належного рівня відповідальності ТНК міжнародному правопорядку.

Список використаних джерел:

1. Конференція ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD). World Investment Report. URL: <https://unctad.org/topic/investment/world-investment-report> (дата звернення: 02.05.2026).
2. Конференція ООН з торгівлі та розвитку (UNCTAD). World Investment Report 2020. URL: https://unctad.org/system/files/official-document/wir2020_en.pdf (дата звернення: 02.05.2026).
3. Транснаціональні корпорації як суб'єкти міжнародного договірною права. Legal Horizons. 2018. URL: <https://old.legalhorizons.com.ua/uk/journals/vip-9-22-2018/transnatsionalni-korporatsiyi-yak-sub-yekti-mizhnarodnogo-dogovirного-prava> (дата звернення: 02.05.2026).
4. Віденська конвенція ООН про право міжнародних договорів. 23.05.1969. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118/ed19690523#Text (дата звернення: 02.05.2026).
5. ICSID Case No. ARB/10/7 Philip Morris Brands Sàrl, Philip Morris Products SA and Abal Hermanos SA v. Oriental Republic of Uruguay. URL: <https://icsid.worldbank.org/cases/case-database/case-detail?CaseNo=ARB/10/7> (дата звернення: 02.05.2026).
6. _ Конвенція про порядок вирішення інвестиційних спорів між державами та іноземними особами (Вашингтонська конвенція). 18.03.1965. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_060#Text (дата звернення: 02.05.2026).

Деркач Анастасія

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Міжнародне право», гр. 2-19, факультету міжнародної торгівлі та права Державно торговельно-економічного університету

Науковий керівник: Голубєва В.О. –

к.ю.н., професор, професор кафедри міжнародного, цивільного та комерційного права Державно торговельно-економічного університету

ПРО ВПЛИВ СУЧАСНОСТІ НА ДЖЕРЕЛА МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

Глобалізація є ознакою сучасності в різних сферах суспільного життя, охоплює економічні, політичні, культурні та інформаційні аспекти, посилює і підкреслює взаємозалежність держав, в першу чергу, відбивається і проявляється, в міжнародних відносинах і вимагає відповідного міжнародно-правового забезпечення. Водночас під впливом глобалізації змінюються підходи до джерел міжнародного права та їх змісту (зокрема міжнародних договорів і актів міжнародних організацій).

Кількість міжнародних договорів неупинно зростає, а коло питань, які вони регулюють, постійно розширюється — це одна з найпомітніших тенденцій сучасного міжнародного права. У системі ООН зареєстровано десятки тисяч таких актів, а Генеральний секретар організації є депозитарієм понад п'ятисот багатосторонніх угод. До середини ХХ століття — міжнародні договори між державами переважно стосувалися воєнних союзів, миру чи територіальних питань. Сьогодні ж їх тематика охоплює набагато ширший спектр питань, наприклад: захист прав людини (Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р.) [1], міжнародна торгівля (ГАТТ 1994 р.) [2], кліматичні зміни (Паризька кліматична угода 2015 р. [3]) і боротьби з кіберзлочинністю (Конвенція про кіберзлочинність 2001 р. [4]), тощо. За цим різноманіттям стоїть проста реальність: сучасні проблеми мають глобальний характер і жодна держава не здатна впоратися з ними наодинці. Цілі сталого

розвитку 2015 р. — зокрема ціль 16 щодо миру та ефективного врядування і ціль 17 щодо глобального партнерства — додатково підкреслюють важливість договірної основа для міжнародного співробітництва [5].

ООН здебільшого є центральним майданчиком для багатосторонніх переговорів, розробки та укладення міжнародних угод, формулювання універсальних правових стандартів у різних сферах та ін. Однією з основних рис сучасного міжнародного права, зокрема права міжнародних договорів стала уніфікація і кодифікація. Крім того, як приклади галузевої і регіональної інтеграції держав можна навести, у сфері міжнародної торгівлі - СОТ, а на регіональному рівні – ЄС (відповідно).

Як відомо Віденська конвенція про право міжнародних договорів 1969 р. [6] містить загальні правила щодо того, як міжнародні угоди укладаються, набирають чинності та припиняють свою дію та ін., що істотно підвищило передбачуваність і стабільність міжнародних відносин. Цифрові технології змінили темп і формат дипломатичних переговорів: держави можуть спілкуватися дистанційно, швидко обмінюватися проєктами текстів і узгоджувати позиції в режимі реального часу. Проте за всієї зручності нових інструментів етапи укладання міжнародних договорів і форми висловлення згоди держав на обов'язковість договору — підписання, ратифікація, прийняття — залишаються незмінними. Натомість цифровізація принесла нові ризики, що стають дедалі гострішими, а саме в питаннях забезпечення кібербезпеки переговорних процесів та захисту конфіденційної інформації, тощо.

При активізації глобалізаційних процесів, серед усіх міжнародних угод особливого значення набули багатосторонні договори, саме тому, що вони дозволяють вирішувати проблеми, які не знають державних кордонів. Наприклад: Паризька угода 2015 р. [3] об'єднала майже всі країни світу у спільних зусиллях протидії кліматичній кризі; Договір про нерозповсюдження ядерної зброї 1968 р. [7] став наріжним камінем системи міжнародної безпеки; Європейська конвенція з прав людини 1950 р. [8] заклала стандарти відповідної сфери, що є обов'язковими для держав-членів Ради Європи. Утім укладення

багатосторонніх угод — надзвичайно складний процес, тому що узгодити інтереси десятків, а то й сотень країн і знайти спільний знаменник буває вкрай непросто.

Паралельно зростає роль так званого «м'якого права» — рішень / актів міжнародних організацій. Формально вони не є обов'язковими, однак на практиці нерідко стають першим кроком до появи міжнародних договорів. Загальна декларація прав людини 1948 р. [9] зрештою дала поштовх до прийняття Міжнародної конвенції про ліквідацію всіх форм расової дискримінації 1965 р. [1] і Міжнародного пакту про громадянські і політичні права 1966 р. [10], а Декларація Ріо 1992 р. [11] заклала підґрунтя для цілої низки кліматичних угод, зокрема Паризької угоди 2015 р. [3] та ін.

Не менш важливою є ще одна тенденція — зростаючий вплив недержавних акторів, наприклад правозахисних та екологічних організацій. Amnesty International і Human Rights Watch готують доповіді та пропозиції, які держави враховують під час переговорів щодо стандартів у галузі прав людини [12]. Greenpeace формує суспільний тиск і впливає на міжнародний порядок денний у питаннях захисту довкілля. Зазначене свідчить про те, що міжнародний договірний процес перестав бути виключно міжурядовою справою.

Отже, сучасне право міжнародних договорів є динамічною і багаторівневою системою, яка адаптується до нових реалій. Зростання кількості міжнародних угод, розширення їх тематики, уніфікація процедур, посилення ролі міжнародних міждержавних і неурядових організацій та ін. є відображенням глибоких змін, які відбуваються у світовому правопорядку. Міжнародне право взагалі, і право міжнародних договорів, зокрема, розвиваються, і ця еволюція є відповіддю на виклики, з якими стикається людство в умовах глобалізації.

Список використаних джерел:

1. Міжнародна конвенція ООН про ліквідацію всіх форм расової дискримінації. 21.12.1965. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_105#Text (дата звернення: 29.04.2026).

2. Генеральна угода з тарифів і торгівлі (ГАТТ 1947). 30.10.1947. Редакція від 15.04.1994. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_264#Text (дата звернення: 29.04.2026).
3. Паризька угода ООН. 12.12.2015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_161#Text (дата звернення: 29.04.2026).
4. Конвенція РЄ про кіберзлочинність. 23.11.2001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 29.04.2026).
5. Цілі сталого розвитку 2015 р. Глобальний договір ООН в Україні. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/> (дата звернення: 29.04.2026).
6. Віденська конвенція ООН про право міжнародних договорів. 23.05.1969. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_118 (дата звернення: 29.04.2026).
7. Договір ООН про нерозповсюдження ядерної зброї. 01.07.1968. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text (дата звернення: 29.04.2026).
8. Конвенція РЄ про захист прав людини і основоположних свобод (з протоколами) (Європейська конвенція з прав людини). 04.11.1950. Редакція від 01.08.2021. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 29.04.2026).
9. Загальна декларація прав людини. 10.12.1948. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення: 29.04.2026).
10. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права. 16.12.1966. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_043#Text (дата звернення: 29.04.2026).
11. Ріо-де-Жанейрська декларація ООН про навколишнє середовище та розвиток. 03-14.06.1992. URL: <https://www.un.org/en/conferences/environment/rio1992> (дата звернення: 29.04.2026).
12. Як працюють міжнародні правозахисні організації «Amnesty International» та «Human Rights Watch»? Радіо Свобода. 01.08.2003. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/906179.html> (дата звернення: 29.04.2026).

Дибань Максим

кандидат юридичних наук, доцент,
адвокат, доцент кафедри цивільного права
і процесу ФПМВ
НУ «Київського авіаційного інституту»

ОСОБЛИВОСТІ ОРГАНІЗАЦІЇ ТРУДОВИХ ВІДНОСИН У ПЕРІОД ДІЇ ВОЄННОГО СТАНУ

Трудові відносини становлять важливу складову системи суспільних взаємозв'язків у різних сферах діяльності. У сучасних умовах питання їх функціонування та розвитку перебувають у центрі уваги економістів і соціологів, оскільки ефективне вдосконалення трудових відносин сприяє підвищенню рівня життя окремої людини, трудового колективу та суспільства в цілому.

Категорію «трудові відносини» доцільно тлумачити як у широкому, так і у вузькому розумінні. У широкому значенні вона охоплює всю сукупність правовідносин, що належать до сфери трудового права. У вузькому значенні йдеться про взаємовідносини між працівником і роботодавцем, які виникають унаслідок укладення трудового договору та фактичного початку виконання трудових обов'язків.

Запровадження воєнного стану в Україні відповідно до положень Закону України «Про правовий режим воєнного стану» започаткувало новий етап трансформації трудового права після 24 лютого 2022 року. Саме сфера праці, що безпосередньо пов'язана з інтересами мільйонів громадян, потребувала оперативного реагування законодавця для забезпечення стабільного функціонування трудових відносин в умовах воєнного часу.

Запровадження воєнного стану суттєво вплинуло на механізм регулювання трудових відносин в Україні. Саме трудова сфера стала однією з тих, що потребували оперативного законодавчого врегулювання та швидкого реагування з боку держави. У зв'язку з цим було ухвалено спеціальний Закон України «Про організацію трудових відносин в умовах воєнного стану».

Норми зазначеного Закону спрямовані на забезпечення більш гнучкого підходу до регулювання праці в умовах воєнного часу. Зокрема, законодавством запроваджено нові правові механізми, серед яких — призупинення дії трудового договору. Окрім цього, документ передбачає низку гарантій як для працівників, так і для роботодавців. Для працівників, наприклад, надано право розірвати трудовий договір у строк, визначений у заяві, тоді як роботодавці отримали можливість звільняти працівника навіть у період його тимчасової непрацездатності.

Оскільки воєнний стан в Україні продовжує діяти, положення цього Закону вже неодноразово зазнавали змін і доповнень. У подальшому вони також потребують удосконалення, зокрема з метою забезпечення належного рівня захисту трудових прав працівників в умовах воєнного часу.

Якщо проаналізувати судову практику щодо розгляду трудових спорів під час дії воєнного стану в Україні, то можна дійти висновку, що судова система зіштовхується з сучасними правовими викликами. Враховуючи вимоги щодо обсягу даної публікації ми проаналізували судову практику і хочемо зазначити про найбільш актуальні спори: Верховний Суд у своїй практиці неодноразово підкреслював, що призупинення дії трудового договору допускається виключно у випадках, коли через воєнні дії сторони об'єктивно не можуть виконувати покладені на них трудові обов'язки. Водночас саме по собі введення воєнного стану не може розглядатися як безумовна підстава для призупинення трудових відносин; суди звертають увагу на те, що спеціальний закон, який регулює трудові відносини під час дії воєнного стану має пріоритет над окремими положеннями Кодексу законів про працю України; доволі цікавою є позиція КЦС Верховного Суду у справі № 552/7015/22 від 27.11.2024. В якій Верховний Суд наголошує, що введення воєнного стану, а також небезпека для життя можуть визнаватися, як поважна причина відсутності працівника на роботі; в судовій практиці формуються підходи за якими на роботодавців покладається обов'язок щодо дотримання спеціальних гарантій для осіб, які були призвані на військову

службу під час мобілізації; виникає багато правових колізій коли особа не може реалізувати своє право на працю. У зв'язку з тим, що в неї відсутній військово-обліковий документ, а ТЦК та СП перешкоджає у його отриманні; станом на сьогодні дуже багато спорів, які стосуються бронювання працівників підприємством, надання відпустки працівникам, які залучені до роботи на об'єктах критичної інфраструктури.

Підводячи підсумок можна наголосити, що сучасна судова практика намагається балансувати на грані інтересів роботодавця і працівника в умовах воєнного стану. Враховуючи стрімкі зміни законодавства в даній сфері правовідносин ми отримуємо правові колізії, зловживання сторін і як кінцевий результат недосконале законодавство однієї з найважливіших галузей права в умовах сьогодення.

Вікторія Дорошенко

здобувачка 2 курсу, спеціальність
«Право» Київського фахового коледжу
туризму та готельного
господарства

Науковий керівник: Бобокал О.М. –
спеціаліст вищої категорії, викладач-
методист Київського фахового коледжу
туризму та готельного господарства

ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Система законодавства це як упорядкована сукупність усіх чинних нормативно-правових актів, прийнятих компетентними органами державної влади та органами місцевого самоврядування. Водночас вона не тотожна системі права, яка є сукупністю правових норм і має об'єктивний характер. Саме розрив між системою права та системою законодавства породжує більшість сучасних проблем правотворення [3].

Однією з ключових проблем є надзвичайно великий обсяг законодавчого масиву. За офіційними даними, в Україні діє понад 1 мільйон нормативно-

правових актів. Це явище отримало назву «юридична катастрофа». Така кількість актів ускладнює правозастосування, призводить до колізій, дублювання норм та знижує доступність права для громадян. Відсутність повної відповідності між галузями права та галузями законодавства, наприклад, норми цивільного права розосереджені в Цивільному, Сімейному та Земельному кодексах, створює додаткові труднощі для правників [1].

Іншою проблемою є надмірна динамічність законодавства в умовах воєнного стану. Закони змінюються по кілька разів на рік, що порушує принцип правової визначеності та робить неможливим їх стабільне застосування. Крім того, значна частина чинного законодавства дісталася у спадок від Радянського Союзу і не відповідає сучасним європейським стандартам та конституційним засадам побудови правової, демократичної держави згідно із Конституції України [1, ст 1].

Перспективи вирішення зазначених проблем вбачаються у систематизації законодавства. Найвищою формою систематизації є кодифікація, яка дозволяє не просто впорядкувати, а й оновити нормативний матеріал, усунути прогалини та суперечності. Важливим напрямом є також адаптація національного законодавства до права Європейського Союзу, що вимагає приведення у відповідність не лише змісту правових норм, а й структури їх закріплення.

Не менш значущою є цифровізація законодавчого процесу. Створення сучасних електронних баз даних з можливістю оперативного пошуку та постійного оновлення здатне значно підвищити доступність законодавства. Водночас ефективність будь-яких змін залежить від дотримання принципів правотворчої діяльності, закріплених у Законі України «Про правотворчу діяльність», зокрема, науковості, плановості, прозорості та врахування громадської думки [5].

Таким чином, подолання розриву між системою права та системою законодавства, зменшення кількості нормативних актів та підвищення їх якості є першочерговими завданнями правової реформи в Україні. Вирішення цих

завдань дозволить наблизити національну правову систему до європейських стандартів та забезпечити реальне верховенство права.

Список використаних джерел

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text>
2. Система законодавства і її співвідношення з системою права. URL: <http://radnuk.info/pidrychnuku/38-tsvik/112-s-6-----.html>
3. Співвідношення системи права і системи законодавства. URL: <https://clipr.cc/nY5Yx>
4. М. С. Кельман, О. Г. Мурашин Загальна теорія держави і права. Підручник. — К.: Кондор, 2006. — 477 с. URL: <https://e-pidruchniki.com/content/systematyzatsiya-normatyvno-pravovyh-aktiv.html>

Заросило Віталій

кандидат юридичних наук, доцент,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства

ОКРЕМІ ПИТАННЯ ВИЗНАЧЕННЯ КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ ПРОТИ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ

На межі 90-х років ситуація у сфері злочинності в Україні як і більшості країн колишнього Радянського Союзу кардинально змінилася. Багато в чому зміни в політичному, соціальному та інших сферах життя суспільства знецінили теоретичні напрацювання минулого, а й одночасно активізували сам процес старіння методологічних і концептуальних положень теорії охорони публічного порядку та публічної безпеки.

Сама ж державна політика щодо охорони публічного порядку та публічної безпеки втратила параметри та якість системності. У свою чергу, дестабілізація правових відносин створила безпосередню загрозу процесам економічного,

соціально-політичного та духовно-морального розвитку країни. На цьому тлі відбулося різке зростання найнебезпечніших форм злочинності.

Водночас ціла низка стратегічних і тактичних рішень у сфері кримінальної політики не відповідала ні вимогам переходу до демократичних форм державності, ні сучасним реаліям забезпечення публічного порядку та публічної безпеки. Це пов'язано з різкою зміною умов, що стосуються взаємин усередині країни і між країнами, безконтрольним ринком, конверсією оборонного комплексу, розпадом низки організаційних структур державного апарату та ін. Крім того, проблеми забезпечення публічного порядку та публічної безпеки були поставлені на порядок денний пізніше, ніж в інших країнах, і розробка підходів до їх вирішення часто носить розрізнений та несистемний характер.

Сьогодні стає цілком очевидним, що проблеми забезпечення охорони публічного порядку та публічної безпеки можна вирішувати лише на основі системного аналізу з урахуванням повного спектру криміногенних небезпек, що загрожують особистості, суспільству та державі. При формулюванні перспектив та цілей розвитку соціальних відносин необхідно враховувати першорядну роль стабільності для поступального розвитку практично всіх без винятку соціальних відносин сучасного суспільства. Таким чином, всебічне забезпечення публічного порядку та публічної безпеки на сьогодні має першорядне значення і є обов'язковою умовою нормального існування не тільки кожного окремо індивіда, а й неодмінною умовою загальної соціальної стабільності в країні і тому входить до найважливіших функцій держави [1].

Відповідна проблема, на нашу думку, не може вирішуватися сама собою. Вона є похідною від завдань соціального розвитку, а конкретний зміст та напрямки зусиль органів влади перебувають у прямій залежності від сформованих у період часу внутрішніх та зовнішніх умов. Відповідна ситуація об'єктивно передбачає і адекватну конструкцію моделі ефективного організаційно-правового впливу. Така модель, очевидно, повинна включати цілий спектр кримінально-політичних і в тому числі кримінально-правових засобів і методів впливу.

Кримінальні правопорушення проти публічного порядку завдають шкоди широкому колу суспільних відносин: особистості, власності, громадському спокою, діяльності підприємств, установ та інших інститутів, що у сукупності утворюють специфіку об'єкта захисту. Ці кримінальні правопорушення характеризуються або загальнонебезпечними способами скоєння кримінальних правопорушень (вибухи, підпали, напади, захоплення тощо), або порушенням спеціальних правил безпеки, у тому числі правил поведінки з загальнонебезпечними предметами (зброєю, вибуховими та радіоактивними речовинами тощо). Шкода, що завдається цими кримінальними правопорушеннями, має багатоаспектний комплексний зміст.

У Кримінальному кодексі України кримінальні правопорушення що посягають на суспільні відносини у сфері публічного порядку, виокремлені у Розділі 12 Кримінального кодексу України і включають як кримінальні правопорушення проти публічного порядку у кодексі громадського порядку так і моральності.

До кримінальних правопорушень які спрямовані власне на правовідносини у сфері публічного порядку відносяться наступні:

Групове порушення публічного порядку, стаття 293 Кримінального кодексу України [2] ;

Масові заворушення, Стаття 294 Кримінального кодексу України [2];

Заклики до вчинення дій, що загрожують публічному порядку, стаття 295 Кримінального кодексу України [2];

Хуліганство стаття 296 Кримінального кодексу України;

Аналіз статті 203 та кримінальних правопорушень, які визначені зазначеною статтею показує, що складні процеси, які у суспільному житті країни, розкривають цілу низку протиріч, гостре зіткнення породило як позитивні, а й негативні соціальні наслідки. Це, перш за все, виявилось в різкому збільшенні явної чи прихованої активності великих і малих груп населення, деструктивних дій злочинних структур, у посиленні кримінальної напруженості загалом, що призводить, зрештою, до значного зростання злочинності.

Групові порушення громадського порядку найчастіше стають формою загострення суспільних відносин. Як показує аналіз, вони можуть виникнути за різних ситуацій. Групові антигромадські прояви спостерігаються при святкуванні державних свят, під час проведення культурно-видовищних, спортивних та інших масових заходів. Відомо, що групові бійки часто відбуваються між особами різної національності через недружні міжетнічні відносини.

Небезпечним при групових заворушеннях є те, що масовість скоєння злочинів як породжує у злочинців впевненість у безкарності (натовп - не відповідач), а й певною мірою гарантує складності ведення слідства і правосуддя. Всі основні характеристики групової злочинності мають відповідні соціально-психологічні аспекти: типову мотивацію, соціально-групову поширеність, рівень соціально-групової організованості, регіональні та етнічні особливості та ін. Групова злочинність визначається не вродженими властивостями окремих людей, а особливостями того суспільства, в якому формуються і функції.

Ця проблема може бути розглянута з двох сторін: з правової точки зору та з психологічної сторони. Як і будь-яка інша проблема, групові правопорушення мають зовнішні та внутрішні аспекти, а також фактори виникнення та розвитку.

До основних зовнішніх аспектів відносяться фактори, що негативно впливають на соціально-економічне та суспільно-політичне становище в країні:

- уповільнення темпів зростання економіки та збереження високого рівня інфляції, у тому числі пов'язані з наслідками світової фінансової кризи;
- значні масштаби корупції та зайві адміністративні бар'єри;
- високий рівень соціальної нерівності та регіональної диференціації населення;
- недостатність рівня правової свідомості громадян та розвитку інститутів громадянського суспільства.

В цілому можна визначити основні характеристики зазначено кримінального правопорушення; Групові порушення громадського порядку - це грубе

порушення публічного порядку, що виражає явну неповагу до суспільства, що супроводжується насильством до громадян, або загрозою його застосування, а також знищенням або пошкодженням чужого майна, вчинене групою осіб за попередньою змовою або організованою групою або неорганізованою групою, або таке яке виникає спонтанно. У диспозиції зазначеної статті крім того що групові порушення публічного порядку можуть призвести до порушення роботи транспорту, а також нормального ритму роботи підприємств, установ та організацій [3,4]

Дослідники визначають, що суспільна небезпека групового порушення публічного порядку полягає у тому, що зазначені кримінальні правопорушення тимчасово, можуть паралізувати перш за все діяльність органів державної влади і управління. Крім того зазначені діяння можуть призвести до масштабних порушень публічного порядку а також поставити під публічну безпеку.

Найбільш небезпечними є групові порушення публічного порядку які потягли за собою людські жертви або в результаті їх вчинення нанесено суттєву шкоду державі чи конкретній особі [3] .

Масові заворушення, які визначені у статті 294 Кримінального кодексу України. Зазначені кримінальні правопорушення визначені окремо у зв'язку з тим, що вони відрізняються від групових порушень публічного порядку наступними характеристиками: вони більш масштабні, у їх вчиненні бере участь більша кількість осіб, характеризуються активними насильницькими діями, підпалами, знищенням майна іноді навіть збройним опором працівникам правоохоронних органів.

Слід зазначити, що масові заворушення як кримінальні правопорушення проти публічного порядку досить часто мають політичне або соціальне підґрунтя. Вони певною мірою спрямовані на дестабілізацію ситуації в окремому регіоні чи в країні в цілому. Разом з тим слід зазначити, що масові заворушення як Російській імперії правопорушення спрямовані проти публічного порядку можуть бути спеціально організованими і спланованими. Як результат масові заворушення можуть мати наслідками людські жертви та інші тяжкі наслідки.

У статті 295 передбачена відповідальність за заклики до дій які загрожують публічному порядку. Такі заклики можуть сприяти вчиненню кримінальних правопорушень проти публічного порядку публічної безпеки спокою та навіть конституційного ладу держави. [4,5,6].

На сьогодні зазначена стаття досить широко застосовується у питання закликів до повалення державної влади та встановлення російського панування.

Найбільш небезпечним і поширеним кримінальним правопорушенням проти публічного порядку визначається хуліганство, які визначено у статті 296 Кримінального кодексу України.

У диспозиції статті хуліганство визначається як кримінальне правопорушення, що включає такі ознаки:

- грубе порушення публічного порядку;
- мотив вчинення визначається явною неповагою до суспільства
- вчиняються з особливою зухвалістю, або винятковим цинізмом [2].

Окремі дослідники визначають хуліганство як кримінальне правопорушення, яке має обов'язкові та додаткові ознаки.

Наразі хуліганство складає приблизно четверту частину всіх кримінальних правопорушень, а особи, які вчиняють зазначені кримінальні правопорушення становлять майже чверть усіх осіб, які притягуються до кримінальної відповідальності. Ознакою унікальності цього кримінального правопорушення можна вважати його «багатосуб'єктність», оскільки вчинення такого кримінального правопорушення зазіхає на безліч об'єктів, що охороняються законом, досить часто зазначене кримінальне правопорушення переростає в інші, більш тяжкі злочини, що надає йому особливі відзнаки.

Об'єкти посягання при вчиненні хуліганства є досить різноманітні, проте дослідники визначають в переважній більшості основний і додатковий .

В цілому в наукових працях Об'єкт кримінального правопорушення визначається як група однорідних суспільних відносин у тій чи іншій сфері. У випадку визначення об'єкту хуліганства можна вважати, що це суспільні

відносини у сфері охорони публічного порядку та публічної безпеки. Проте в більшості випадків це тільки суспільні відносини у сфері публічного порядку.

Окремі дослідники доводять, що безпосередніми об'єктами хуліганства визнаються перш за все громадський спокій та його складові частини. Проте до складових частин відносяться такі категорії:

честь і гідність особи, яка визнається потерпілою від вчинення кримінального правопорушення;

здоров'я потерпілої особи у конкретних випадках;

власність потерпілої особи у конкретних випадках;

моральність в окремих випадках;

авторитет органів державної влади, також в окремих випадках;

положення органів місцевого самоврядування в окремих випадках;

об'єднання громадян, якщо вони визнаються потерпілими;

публічна безпека [18]

Як ми бачимо питання про багатосуб'єктність хуліганства підтверджується дослідниками.

Список використаних джерел:

1. Кримінальне право України (Особлива частина) : підручник / за заг. ред. О. М. Литвинова; наук. ред. серії О. М. Бандурка. – Х: Вид-во ХНУВС, 2011. – 572 с. 4
2. Кримінальний кодекс України Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2001, № 25-26, ст.131 <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text>
3. Олійничук Р. Правова природа групового порушення громадського порядку. Науковий вісник Ужгородського Національного університету <https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/98b26db7-5cca-40bb-b4c5-cbf219ac672b/content>
4. Левчук В.В. Проблеми визначення об'єкта хуліганства та його значення при кваліфікації злочинів // К.: 36. наук, праць “Держава і право”. - № 40. - 2008. - С. 468-474.
5. Кривопускова К.Л., Кримінально-правові санкції у статтях про публічні

заклики до вчинення кримінальних правопорушень проти основ національної безпеки України Науковий вісник Ужгородського Національного університету
Серія ПРАВО. Випуск 77: частина 2

<https://dspace.uzhnu.edu.ua/server/api/core/bitstreams/f99b0c83-1dd6-4565-803c-7a62b91315dd/content>

6. Гапончук В.В. Кримінально-правова протидія публічним закликам до вчинення злочинних дій: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.08. Київ, 2021. 272 с.

7. Садула Л.М., Скрекля Л.І., Стиранка М.Б. Кримінальна відповідальність за публічні заклики до посягання на територіальну цілісність і недоторканність держави. Європейські перспективи. 2022. № 1. С. 171–175.

Кармаєва Аліса

здобувачка фахової передвищої освіти спеціальності 081 Право, відділення права та економіки Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Лейченко Л. М. – спеціаліст вищої категорії, викладач-методист, викладач циклової комісії (кафедри) правових дисциплін Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

КОНСТИТУЦІЙНІ ГАРАНТІЇ ПРАВ І СВОБОД ВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ

В умовах збройної агресії Російської Федерації проти України проблема забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб (ВПО) набула особливої актуальності. Масштабне переміщення населення в межах держави спричинило необхідність не лише оперативного реагування з боку держави, але й формування ефективного механізму реалізації конституційних гарантій прав людини. Саме тому питання правового забезпечення статусу ВПО та захисту їхніх прав є одним із ключових питань сьогодення.

Конституційні гарантії прав і свобод людини і громадянина закріплені насамперед у Конституції України, яка визначає людину, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпеку найвищою соціальною цінністю [1]. Відповідно до статті 3 Конституції України, утвердження і забезпечення прав і свобод людини є головним обов'язком держави. Це положення поширюється на всіх громадян, у тому числі й на внутрішньо переміщених осіб, незалежно від місця їх проживання.

Цивільний кодекс України також закріплює положення щодо здійснення та захисту особистих немайнових прав фізичної особи. Зокрема, він визначає право кожної особи на повагу до її честі, гідності, ділової репутації та особистого життя, а також встановлює способи їх захисту у разі порушення [3]. Це має особливе значення для внутрішньо переміщених осіб, які в умовах вимушеного переселення можуть зазнавати обмежень або порушень своїх особистих немайнових прав.

У науковій літературі конституційні гарантії розглядаються як система умов і засобів, що забезпечують реалізацію прав і свобод людини. До таких гарантій відносять як правові механізми, так і діяльність державних органів, спрямовану на їх забезпечення та захист. Саме ефективність цих гарантій визначає реальний рівень дотримання прав людини в державі [7, с. 45].

Згідно зі статтями 21 та 24 Конституції України, усі люди є вільні і рівні у своїй гідності та правах, а громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Це означає, що ВПО не можуть зазнавати жодної дискримінації за ознакою місця проживання або факту переміщення. Таким чином, принцип рівності виступає фундаментальною гарантією реалізації їх прав.

Особливе значення для внутрішньо переміщених осіб мають соціально-економічні права, зокрема право на працю, соціальний захист, житло та охорону здоров'я. В умовах вимушеного переселення їх реалізація ускладнюється через втрату майна, роботи та доступу до соціальних послуг. Тому держава повинна не

лише формально гарантувати ці права, але й забезпечувати реальні умови для їх здійснення.

Реалізація права на працю внутрішньо переміщених осіб є однією з ключових умов їх соціальної адаптації та інтеграції в нове середовище. У цьому контексті важливу роль відіграє Закон України «Про зайнятість населення», який визначає правові, економічні та організаційні засади державної політики у сфері зайнятості населення. Зокрема, закон передбачає додаткові гарантії для внутрішньо переміщених осіб, спрямовані на сприяння їх працевлаштуванню, підвищення конкурентоспроможності на ринку праці та забезпечення рівного доступу до трудових прав [5].

Важливим напрямом забезпечення конституційних гарантій прав внутрішньо переміщених осіб є надання соціальних послуг. Закон України «Про соціальні послуги» визначає основні принципи, види та порядок надання соціальної допомоги особам, які перебувають у складних життєвих обставинах. Внутрішньо переміщені особи належать до категорії таких осіб, що зумовлює необхідність забезпечення їх комплексною підтримкою, зокрема соціально-побутовими, психологічними та інформаційними послугами. Реалізація положень цього закону сприяє підвищенню рівня соціального захисту ВПО та забезпеченню їх базових потреб [4].

Важливу роль у забезпеченні прав ВПО відіграє спеціальне законодавство. Зокрема, Закон України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» визначає правовий статус ВПО та встановлює гарантії їх соціального захисту. Цей закон передбачає право на отримання довідки ВПО, доступ до соціальних виплат, сприяння у працевлаштуванні, забезпечення тимчасовим житлом тощо. Крім того, держава реалізує відповідні програми підтримки ВПО, спрямовані на інтеграцію цих осіб у нові громади [3].

Водночас, незважаючи на наявність нормативно-правової бази, існують суттєві проблеми у сфері реалізації прав ВПО. Зокрема, на практиці спостерігаються труднощі з отриманням соціальних виплат, недостатній рівень забезпечення житлом, проблеми з працевлаштуванням та доступом до медичних

і освітніх послуг. Також актуальними залишаються питання бюрократичних процедур та недосконалості механізмів обліку внутрішньо переміщених осіб.

Окремої уваги заслуговують міжнародно-правові стандарти у сфері захисту прав ВПО. Зокрема, Керівні принципи ООН з питань внутрішнього переміщення визначають основні підходи до забезпечення прав таких осіб та покладають на державу відповідальність за їх захист. Україна, як держава, що прагне дотримуватися міжнародних стандартів у сфері прав людини, повинна забезпечувати відповідність національного законодавства цим принципам [6].

Підсумовуючи, варто відзначити, що конституційні гарантії прав і свобод внутрішньо переміщених осіб є важливою складовою правової системи України та невід'ємним елементом демократичної держави. Вони забезпечують формальну рівність прав ВПО з іншими громадянами, однак у сучасних умовах цього недостатньо без створення дієвого механізму їх практичної реалізації. Незважаючи на наявність належної нормативно-правової бази, проблема ефективного забезпечення цих прав залишається актуальною та потребує комплексного підходу з боку держави.

Удосконалення законодавства, спрощення процедур отримання соціальної допомоги, підвищення доступності адміністративних послуг, а також зміцнення системи соціального захисту ВПО є необхідними умовами забезпечення реального, а не декларативного характеру їх прав і свобод. Водночас важливим є підвищення рівня правової культури та обізнаності самих внутрішньо переміщених осіб щодо своїх прав, що сприятиме їх більш ефективній реалізації та захисту.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 29.03.2026).

2. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 29.03.2026).

3. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20.10.2014 № 1706-VII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення: 29.03.2026).

4. Про соціальні послуги: Закон України від 17.01.2019 № 2671-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2671-19#Text> (дата звернення: 29.03.2026).

5. Про зайнятість населення: Закон України від 05.07.2012 № 5067-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5067-17#Text> (дата звернення: 29.03.2026).

6. Guiding Principles on Internal Displacement. United Nations, 1998. URL: <https://docs.un.org/en/e/cn.4/1998/53/add.2> (дата звернення: 29.03.2026).

7. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави/ навчальний посібник. Львів: Край, 2007. 224 с.

Кашина Ілона

здобувачка першого (бакалаврського)
рівня вищої освіти спеціальності 081
«Право» Інституту права та безпеки
Одеського державного університету
внутрішніх справ

Науковий керівник: Середницька І.А. -
к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-
правових дисциплін Одеського
державного університету внутрішніх
справ

РОЛЬ СІМ'Ї У РЕАБІЛІТАЦІЇ ВЕТЕРАНІВ З ПТСР

Наразі питання реабілітації ветеранів є надзвичайно актуальною і важливою темою. Через повномасштабне вторгнення збройними силами російської федерації на територію України, багато людей стали на захист держави. Чимало отримали поранення, багато віддали найцінніше за нашу свободу — своє життя. Так само значна кількість людей потребує психологічної підтримки, допомоги в процесі реабілітації. І особливу увагу варто приділити

ролі сім'ї у реабілітації ветеранів, які страждають від посттравматичного стресового розладу.

Посттравматичним стресовим розладом – є результат переживання травмуючих екстремальних подій, що виходять за межі людського досвіду та призводять до патологічних змін особистості. Він розвивається як тривала реакція на переживання чи спостерігання екстремальних кризових епізодів, які виходять за межі людського сприйняття, таких як війна, катастрофи, насилля, дорожньотранспортні пригоди, тортури, загроза життю і безпеці[1, с. 74].

ПТСР є одним із найпоширеніших психічних розладів серед військовослужбовців та ветеранів. Термін «ветеран» має різні контексти: він може означати будь-кого, хто залишив військову службу незалежно від бойового досвіду, або тих, хто брав участь в оперативних розгортаннях, навіть якщо вони ще служать[2, с.40].

Участь у бойових діях для багатьох солдатів супроводжується екстремальними загрозами, такими як полон, оточення, втрата побратимів, фізичні травми та моральні випробування. Цей досвід змушує ветеранів не лише переосмислювати власну ідентичність, але й боротися із симптомами ПТСР[3, с.38].

Розвиток посттравматичного стресового розладу або інших психічних та емоційних порушень є крайньою реакцією, і ризик її прояву можна значно знизити та мінімізувати, якщо всі, хто контактує з особами, що пережили травматичну подію, матимуть відповідні інструменти та навички для надання ефективної підтримки вже на початкових етапах[4].

А одже, членам сімей військовослужбовців і ветеранів слід розуміти, що певні наслідки служби, з якими стикаються ветерани, можуть впливати і безпосередньо на взаємовідносини в сім'ї. Так як після повернення з війни дододому ці люди вже є трохи іншими.

Підтримка та розуміння з боку родини є критично важливими для успішного відновлення ветеранів. Сім'ї часто потребують спеціалізованої

допомоги для того, щоб навчитися ефективно підтримувати своїх близьких, розуміти їхні потреби і переживання[5].

Для уникнення загострення посттравматичного стресового розладу і щоб покращити процес реабілітації, сім'я може використовувати низку поведінкових підходів. Важливим є створення атмосфери безпеки, варто уникати надмірного тиску, критики чи примушування до обговорення травматичного досвіду, треба навчитися чути цю людину і розуміти, як важко там було тоді і як важко зараз. Також слід зберігати емоційну стабільність у спілкуванні, демонструвати підтримку через уважне слухання, спокійні реакції та повагу до особистих кордонів ветерана.

Додатково, корисним було б залучення рідних до різних тренінгів, заходів, консультацій із психологом. Розміщення на просторах інтернету безкоштовних списків корисних книг та підбірок відео.

Якщо ви член сім'ї, дайте ветерану знати, що його люблять і цінують. Повідомте, що ви поруч із ним, це допоможе розпочати розмову. Залежно від ваших стосунків і незалежно від того, через що вони проходять, ваша підтримка може варіюватися від просто присутності в житті до заохочення їх почати або продовжити лікування[5].

Отже, роль сім'ї у реабілітації ветеранів із посттравматичним стресовим розладом має ключове значення, адже саме найближчі люди створюють середовище, де можливо відновити довіру, відчувати захист і поступово повернутися до нормального життя.

Список використаних джерел:

1. Пападопулос, А. К. Соціально-психологічна реабілітація військовослужбовців з посттравматичним стресовим розладом /А. К. Пападопулос. — Умань: Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, 2023. — 74 с., с. 40. URL: <https://fspu.udpu.edu.ua/wpcontent/uploads/2023/12/%D0%9F%D0%B0%D0%BF%D0%B0%D0%B4%D0%BE%D0%BF%D1%83%D0%BB%D0%BE%D1%81-%D0%90.%D0%9A..pdf>

2. Черчик, Л. М. Сутність та форми реабілітації ветеранів, учасників бойових дій та їх сімей / Л. М. Черчик // Природні лікувальні активи, реабілітація та курорти: I Міжнар. наук.-практ. конф. — Одеса: ДУ «ІПЕЕД НАН України», 2024.- 38с. URL:

https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/25481/1/cherchyk_odesa.pdf

3. Executive Summary for Scars on Their Souls (UKR) — Kyiv: GLOBSEC, 2023. URL:

<https://www.globsec.org/sites/default/files/2023-09/Executive%20Summary%20for%20Scars%20on%20Their%20Souls%20UKR.pdf>

4. Міністерство у справах ветеранів. Яка роль родичів у процесі реабілітації ветеранів? // marta.mva.gov.ua. — 2023. URL:

<https://marta.mva.gov.ua/articles/iaka-rol-rodichiv-u-protsesi-reabilitatsiyi-veteraniv-sabkheder>

Клименко Олександра

здобувачка 1 курсу, спеціальність «Секретарська та офісна справа» Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Бобокал О.М. —

спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ПРАВО НА ПРИВАТНІСТЬ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ: ВИКЛИКИ ТА ГАРАНТІЇ

Зміна часів і епох не лише закріплювала право на приватність, а й удосконалювала на законодавчому рівні всі сторони і аспекти. [1].

Загальна декларація ООН про права людини прийнята 10 грудня 1948 року наголошує: «Ніхто не може зазнавати безпідставного втручання у його особисте і сімейне життя, безпідставне посягання на недоторканність його житла, майну його кореспонденції або на його честь і репутацію. Кожна людина має право на захист закону від такого втручання або таких посягань». [2]

Право на приватність в нашій державі гарантується Конституцією України. Зокрема ст.30 захищає територіальну приватність (недоторканність житла), ст. 31 – комунікаційну приватність, а саме – «не допускається збирання, зберігання, використання та поширення конфіденційної інформації про особу без її згоди». [1, ст. 30,31]

Тема права на приватність досліджена багатьма науковцями.

Американські юристи Семюел Воррен та Луїс Брандейс вважаються засновниками доктрини права на приватність. В своїй статті 1890 року вони обговорювали «право бути залишеним у спокій» від втручання держави. Президент США Вудро Вільсон назвав Брандейса «найвідомішим юристом Америки». Відома цитата Брандейса «Право бути наодинці – найфундаментальніше серед всіх прав і найбільше цінується цивілізованими людьми». Рут Гавізон - ізраїльська правозахисниця та юрист, досліджувала приватність у контексті обмеженого доступу до особистої інформації. [3]

Авторитетний соціолог Амітай Етціоні (Вернер Фальк) досліджував баланс між приватністю та безпекою. [4]

Алан Вестін – американський вчений, який у 1960 – 1970 роках визначив приватність як добровільне обмеження індивідуального доступу до інформації про себе. [4].

Карел Васак – чесько – французький юрист та міжнародний в 1970-х роках правознавець розробив концепцію (теорію) «трьох поколінь прав людини». [5]

Перше покоління (свобода) – громадські та політичні права.

Друге покоління (рівність) – соціально – екологічні та культурні права.

Третє покоління (братство) – колективні права або «права соціальності». [5].

Щодо четвертого покоління прав людини – це концепція новітніх прав 19 століття, пов'язаних з науково – технічним прогресом, інформаційними технологіями та біоетикою. Це захист людської особистості, її геному та цифрового простору від втручання технологій, виключаючи право на інтернет, генетичну безпеку, клонування, евтаназію та соматичні права.

Дослідження права на приватність в Україні активізується в контексті конституційного права, захисту персональних даних та впливу цифрових технологій. Наталія Богданівна Мушак, Марина Петрівна Тиріна – сучасні науковиці в галузі права, досліджували питання, присвячені еволюції прав людини, зокрема питання четвертого покоління. І.П. Касперський, Ю.В. Разметаєв досліджували права на приватність у контексті інформаційної безпеки та захисту персональних даних, О.А. Баранов досліджує вплив штучного інтелекту на права людини, А.В. Кардаш вивчає право на приватність як недоторканність приватного життя та інформаційного простору.

Науковці розглядають право на приватність через декілька вимірів:

- фізична приватність (недоторканність тіла та житла);
- інформаційна приватність (контроль за власними даними);
- комунікаційна приватність (таємниця листування та розмов). [6]

Відповідальність за порушення права на приватність передбачена як у кримінальному так і цивільному законодавстві. [1 ст.30-32]

Не менш важливою є приватність в цифрову епоху. Цифрова епоха – це сучасний етап розвитку людства, в якому соціальна, економічна та політична діяльність залежить від цифрових технологій. [5]

Цифрова епоха породжує нові виклики: вимагає необхідність захисту даних та необхідність адаптації регуляторних органів до бурхливого розвитку технологій. [5]

Ключові аспекти цифрової епохи:

- цифровізація: перетворення державних, економічних та соціальних послуг на зручні онлайн – сервіси;
- технології: соціальні мережі, гаджети, інтернет, штучний інтелект;
- цифрове покоління: люди, що виростили з технологіями (покоління Z);
- освіта і навички: цифрові засоби навчання, критичне мислення та аналіз інформації;
- безпека: захист особистих даних від зловмисників. [7]

Сучасні інформаційні технології надали людству нові комунікаційні можливості і як наслідок – інформаційну приватність та приватність комунікації. Інформаційна приватність – це передусім установлення належного захисту персональних даних під час їх обробки від несанкціонованого та нецільового використання. Захист приватності комунікації полягає в безпечному для особистого життя поширенні, отриманні та інших діях, пов'язаних з інформацією, які здійснюються з використанням технічних засобів. Ці два види приватності в умовах програмно – технічного прогресу суспільства невіддільні, оскільки особливості поширення інформації в цифровому вигляді виключає можливість розмежування інформаційної і комунікаційної приватності. [8]

Право на приватність в умовах інформаційної глобалізації може бути забезпечено за умови побудови виваженої системи правового захисту. [8]

Така система повинна поєднувати ефективне нормативно-правове регулювання, сучасні механізми захисту персональних даних та формування високого рівня інформаційної культури суспільства. Лише за умови відповідального використання цифрових технологій і дотримання правових норм можливо забезпечити надійний захист особистої інформації людини в сучасному інформаційному просторі. [8]

Це можливо забезпечити шляхом проведення тренінгів, семінарів для людей різних вікових категорій.

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996.URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення 07.05.2026)
2. Організація Об'єднаних Націй Загальна декларація прав людини (1948). URL: <https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights> (дата звернення 07.05.2026)
3. Інформація приватного характеру з ознаками таємниці. URL: <https://www.juris.vernadskyjournals.in.ua> (дата звернення 07.05.2026)

4. Приватність // Wikipedia. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Приватність>(дата звернення 07.05.2026)
5. Вікіпедія Приватність; Три покоління прав людини. URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Три_покоління_прав_людини (дата звернення 07.05.2026)
6. Четверте покоління прав людини в контексті української сучасності // Юридичний науковий електронний журнал. – Електронний ресурс. URL: <https://www.lsej.org.ua> (дата звернення 07.05.2026)
7. Ключові технології в епоху цифрової трансформації // Державне управління: удосконалення та розвиток. – Електронний науковий журнал. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua> (дата звернення 07.05.2026)
8. Сучасні інформаційні технології та їх вплив на людину // Матеріали наукової конференції КПП ім. Ігоря Сікорського. – Електронний ресурс. URL: <https://confopcbproc.iee.kpi.ua> (дата звернення 07.05.2026)

Ковальчук Олена

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Право», Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Грабар Н.М. – к.ю.н., доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін Навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ

ЦИВІЛЬНЕ СУДОЧИНСТВО ЯК ІНСТРУМЕНТ ВІДНОВЛЕННЯ ПОРУШЕНИХ ПРАВВНУТРІШНЬО ПЕРЕМІЩЕНИХ ОСІБ: СУЧАСНІ ВИКЛИКИ

В умовах збройної агресії Російської Федерації проти України та зумовленого нею масштабного внутрішнього переміщення населення особливої

актуальності набуває цивільне судочинство як ефективний інструмент захисту прав внутрішньо переміщених осіб. Зазначена категорія осіб характеризується підвищеним рівнем вразливості, що зумовлено комплексним та системним порушенням їхніх основоположних прав, зокрема права на житло, власність, соціальне забезпечення, працю, освіту, а також права на доступ до правосуддя. За таких умов цивільне судочинство виступає ключовим елементом механізму відновлення порушених суб'єктивних цивільних прав та охоронюваних законом інтересів ВПО, забезпечуючи практичну реалізацію конституційних гарантій, принципу верховенства права та ефективний судовий захист в умовах дії правового режиму воєнного стану.

Спеціальне правове регулювання статусу ВПО закріплене у Законі України «Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб» від 20 жовтня 2014 року [1]. Цей Закон визначає гарантії реалізації прав ВПО, порядок їх обліку, отримання довідки, доступ до соціальних виплат, працевлаштування, освіти та інших сфер. Однак, на практиці реалізація зазначених прав нерідко ускладнюється адміністративними бар'єрами, відмовами органів влади у наданні статусу ВПО, припиненням соціальних виплат або визнанням їх безпідставно отриманими. У таких випадках саме цивільне судочинство стає ефективним інструментом захисту, оскільки дозволяє оскаржити дії чи бездіяльність органів державної влади у порядку, визначеному цивільним процесуальним законодавством, або шляхом пред'явлення позовів про захист майнових прав.

Цивільний процесуальний кодекс України визначає загальні засади розгляду справ, пов'язаних із захистом цивільних прав та інтересів фізичних осіб [2]. У контексті захисту прав ВПО особливого значення набувають положення щодо територіальної підсудності справ. З огляду на тимчасову окупацію окремих територій та неможливість здійснення правосуддя судами, що розташовані на таких територіях, Верховний Суд відповідно до Закону України «Про судоустрій і статус суддів» та процесуального законодавства визначає іншу територіальну підсудність справ. Це забезпечує безперервність доступу ВПО до правосуддя та унеможливорює правовий вакуум щодо розгляду їхніх позовів [3].

Серед сучасних викликів, що постають у сфері цивільного судочинства щодо ВПО, слід виокремити таку категорію справ, як спори ВПО щодо права власності на нерухоме майно, що залишилося на тимчасово окупованих територіях або було зруйноване внаслідок бойових дій. У цьому аспекті цивільне судочинство виконує функцію юридичного підтвердження або встановлення фактів, що мають юридичне значення, зокрема фактів народження чи смерті особи на тимчасово окупованій території, фактів прийняття спадщини, належності правовстановлюючих документів тощо. Відповідні заяви розглядаються судами у порядку окремого провадження відповідно до норм Цивільного процесуального кодексу України [2]. Судові рішення у таких справах стають підставою для державної реєстрації актів цивільного стану або речових прав на нерухоме майно, що забезпечує реалізацію подальших майнових та немайнових прав ВПО.

В умовах війни особливої ваги також, набуває захист права на житло. Масове руйнування житлового фонду призвело до численних позовів щодо відшкодування шкоди, завданої збройною агресією. У цьому контексті важливими є положення Цивільного кодексу України, зокрема статті 22, 1166 та 1173–1174, які регламентують підстави та порядок відшкодування майнової та моральної шкоди [4]. Хоча питання реального виконання судових рішень щодо стягнення шкоди з держави-агресора є складним, саме встановлення факту завдання шкоди та визначення її розміру у судовому порядку створює правову основу для подальших міжнародно-правових механізмів компенсації.

Окремої уваги заслуговує забезпечення захисту соціальних і трудових прав ВПО, зокрема право на соціальні допомоги, пенсії та виплати на проживання, а також захист від порушень трудових прав у випадках втрати роботи через переміщення. Судові рішення дозволяють поновлювати затримані або неправомірно відмовлені виплати.

Особливе значення цивільного судочинства проявляється у здійсненні контролю за діями органів державної влади та місцевого самоврядування щодо забезпечення прав ВПО. Судова система гарантує, що відмови у виплатах,

соціальній допомозі чи реєстрації не залишаться без правового реагування. Суди можуть розглядати як цивільні, так і адміністративні справи, забезпечуючи комплексний правовий захист.

Крім того, значну роль відіграє Закон України «Про правовий режим воєнного стану» [5], який визначає особливості функціонування органів державної влади та судової системи в умовах війни. Незважаючи на можливість запровадження певних обмежень, правосуддя продовжує здійснюватися, що підтверджує безперервність судового захисту прав ВПО. Практика свідчить, що суди враховують об'єктивні труднощі, пов'язані з переміщенням осіб, втратою документів, неможливістю своєчасного звернення до суду, застосовуючи положення щодо поновлення процесуальних строків та забезпечення доказів.

Водночас слід констатувати, що важливим міжнародно-правовим орієнтиром для національного цивільного судочинства є положення Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року [6] та практика Європейського суду з прав людини. Стаття 6 Конвенції гарантує право на справедливий суд, а стаття 1 Першого протоколу до Конвенції захищає право мирного володіння майном. З урахуванням статті 9 Конституції України та Закону України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» [7], національні суди зобов'язані застосовувати Конвенцію та практику ЄСПЛ як джерело права. Це сприяє формуванню стандартів ефективного судового захисту прав ВПО на національному рівні.

Окремої уваги потребує проблема доступності правової допомоги для ВПО. Закон України «Про безоплатну правничу допомогу» [8] гарантує право на безоплатну вторинну правову допомогу певним категоріям осіб, у тому числі внутрішньо переміщеним особам. Реалізація цього права сприяє ефективному використанню механізмів цивільного судочинства, забезпечуючи рівність сторін у процесі та дотримання принципу змагальності.

Отже, цивільне судочинство в умовах війни виступає не лише процедурним механізмом вирішення спорів, але й інституційною гарантією реалізації

конституційного права ВПО на судовий захист. Воно забезпечує встановлення юридичних фактів, відновлення порушених майнових і немайнових прав, компенсацію завданої шкоди, а також сприяє інтеграції міжнародних стандартів прав людини у національну правову систему. Ефективність цивільного судочинства у сфері захисту прав ВПО є показником стійкості правової системи держави та її здатності забезпечувати верховенство права навіть в умовах збройного конфлікту.

Список використаних джерел:

1. Про забезпечення прав і свобод внутрішньо переміщених осіб: Закон України від 20 жовтня 2014 року № 1706-VII. *Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 1, ст.1.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1706-18#Text> (дата звернення 17.02.2026)
2. Цивільний процесуальний кодекс України: Закон України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2004, № 40-41, 42, ст.492.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення 17.02.2026)
3. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 2 червня 2016 року № 1402-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР), 2016, № 31, ст.545.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1402-19#Text> (дата звернення 17.02.2026)
4. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2003, №№ 40-44, ст.356.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення 17.02.2026)
5. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12 травня 2015 року № 389-VIII. *Відомості Верховної Ради (ВВР), 2015, № 28, ст.250.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/389-19#Text> (дата звернення 17.02.2026)
6. Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року: ратифіковано Законом № 475/97-ВР від 17.07.97. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення 17.02.2026)
7. Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини: 23 лютого 2006 року N 3477-IV. *Відомості Верховної Ради України*

(ВВР), 2006, N 30, ст.260. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3477-15#Text> (дата звернення 17.02.2026)

8. Про безоплатну правничу допомогу: 2 червня 2011 року № 3460-VI. *Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, № 51, ст.577.* URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3460-17#Text> (дата звернення 17.02.2026)

Ковтун Єлизавета

здобувачка першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 081 «Право», відділення бакалаврату, Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Коросташивець

Ю. Г. - к.ю.н., доцент, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЩОДО НЕДОЛІКІВ ХАРЧОВИХ ПРОДУКТІВ

Відповідальність за недолік товару та його якістю, регламентується Законом України «Про захист прав споживачів», Законом України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції», Цивільним кодексом України. Відповідно до ДСТУ 4275:2003 «Консерви молочні. Молоко згущене з цукром та какао. Технічні умови» встановлюються вимоги щодо якості, безпеки, органолептичних та інших показників продукту.

Стаття 675 Цивільного кодексу України зазначає, що товар, який продавець передає або зобов'язаний передати покупцеві, має відповідати вимогам щодо його якості в момент його передання покупцеві, якщо інший момент визначення відповідності товару цим вимогам не встановлено договором купівлі-продажу [6].

Згідно зі статтею 1 Закону України «Про захист прав споживачів», недолік – це будь-яка невідповідність продукції вимогам нормативно-правових актів,

умовам договорів або вимогам, що пред'являються до неї, а також інформації про продукцію, наданій виробником (виконавцем, продавцем) [4].

Згідно зі статтею 5 Закону України «Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції», продукція є такою, що має дефект, у разі, коли вона не відповідає рівню безпеки, на яку споживач або користувач має право розраховувати виходячи з усіх обставин, зокрема пов'язаних з розробленням, виробництвом, обігом, транспортуванням, зберіганням, встановленням, технічним обслуговуванням, споживанням, використанням, знищенням (утилізацією, переробкою) цієї продукції, а також наданням застережень та іншої інформації про таку продукцію, у тому числі:

- 1) представлення продукції споживачеві або користувачеві, включаючи її вигляд, склад, упаковку, маркування та іншу інформацію про продукцію, її споживання, використання та знищення (утилізацію, переробку);
- 2) використання продукції, яке обґрунтовано можна передбачити;
- 3) час, коли продукцію було введено в обіг [3].

Відповідно до ДСТУ 4275:2003 органолептичні показники продукту мають такі показники:

- Смак і запах згущеного молока з цукром та какао повинен бути добре виражений, чистий, що відповідає смаку і аромату натурального какао зі згущеним молоком та цукром, без сторонніх присмаків та запахів.
- Консистенція повинна бути однорідна, в'язка при 20°C. Допускається наявність органолептично відчутних твердих часток, властивих какао-порошку.
- Колір має бути від світло-коричневого до коричневого, рівномірний за всією масою [2].

Стаття 679 Цивільного кодексу України закріплює, що продавець відповідає за недоліки товару, якщо покупець доведе, що вони виникли до передання товару покупцеві або з причин, які існували до цього моменту [6].

Якщо під час стерилізації згущеного молока мікроорганізми знищуються не повністю, це може призвести до виникнення дефектів (згортання молока та

бомбаж), причиною яких є розвиток термостійких спорових паличок. Умовами, що сприяють виникненню цих дефектів є доступ кисню в середину бляшанки (у разі порушення її цілісності), підвищена температура зберігання (вище 10 °С) і порушення режимів стерилізації [1].

Вади згущених молочних продуктів поділяють на вади тари, органолептичних, фізико-хімічних і мікробіологічних показників:

1. Вади тари згущених молочних продуктів є забруднення, порушення герметичності, невідповідність маркування вимогам стандарту.
2. До вад органолептичних показників належать нечистий смак і запах, кормовий і сальний присмаки, рибний присмак і запах:
 - Нечистий смак і запах, кормовий присмак передаються із сировини (молока, вершків). Причиною виникнення згірклого смаку є пептонізація білків, окиснення жиру, корми (полин, листя зеленої капусти та ін.).
 - Сальний присмак – це наслідок переходу ненасичених жирних кислот у насичені оксикислоти під час окисних процесів.
 - Рибний присмак і запах виникає у разі поїдання тваринами рибного борошна, недотримання товарного сусідства і під час гідролізу лецитину з утворенням триметиламіну [5].

Тобто, невідповідність згущеного молока з цукром та какао до нормативно-правових актів та відповідного ДСТУ 4275:2003 «Консерви молочні. Молоко згущене з цукром та какао. Технічні умови» є дефектом продукту. В такому разі покупець має право на усунення відповідного недоліку.

Стаття 8 Закону України "Про захист прав споживачів" зазначає, що у разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку недоліків споживач, в порядку та у строки, що встановлені законодавством, має право вимагати:

- 1) пропорційного зменшення ціни;
- 2) безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк;
- 3) відшкодування витрат на усунення недоліків товару [4].

У разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку істотних недоліків, які виникли з вини виробника товару (продавця, виконавця), або

фальсифікації товару, підтверджених за необхідності висновком експертизи, споживач, в порядку та у строки, що встановлені законодавством і на підставі обов'язкових для сторін правил чи договору, має право за своїм вибором вимагати від продавця або виробника:

- 1) розірвання договору та повернення сплаченої за товар грошової суми;
- 2) вимагати заміни товару на такий же товар або на аналогічний, з числа наявних у продавця (виробника), товар [4].

Таким чином, можна зробити висновок, що недолік молока згущеного з цукром та какао має свої характерні особливості щодо органолептичних показників якості продукту, за допомогою яких покупець має можливість на відшкодування шкоди, завданої недоліком товару. Якщо продукт має хоч один із дефектів, його споживання може призвести до небезпеки для здоров'я і життя покупця. Покупець має право на захист своїх прав, які визначені нормативно-правовими актами, на відшкодування шкоди, завданої внаслідок недоліку товару та безпечний товар для споживання.

Список використаних джерел:

1. Гігієна згущених молочних консервів. Vukladach. URL: https://vukladach.pp.ua/MyWeb/manual/wetmed/gigiena_moloka_i_molohnuh_prod_yktiv_II_g/4/4.htm (дата звернення: 07.05.2026).
2. ДСТУ 4275:2003. Консерви молочні. Молоко згущене з цукром та какао. Технічні умови. Чинний від 2005-01-01. Вид. Офіц. URL: https://www.ksv.biz.ua/GOST/DSTY_ALL/DSTY1/dsty_4275-2003.pdf (дата звернення: 07.05.2026).
3. Про відповідальність за шкоду, завдану внаслідок дефекту в продукції : Закон України від 19.05.2011 № 3390-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3390-17#Text> (дата звернення: 07.05.2026).
4. Про захист прав споживачів : Закон України від 12.05.1991 № 1023-XII : станом на 24 груд. 2024 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1023-12#Text> (дата звернення: 07.05.2026).

5. Соломон А., Казмірук Н., Тузова С. Мікробіологія харчових виробництв. Вінниця : ПБВ ВНАУ, 2020. 312 с. URL: <https://repository.vsau.org/getfile.php/25443.pdf> (дата звернення: 07.05.2026).

6. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 № 435-IV : станом на 1 лют. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 07.05.2026).

Коросташивець Юлія Григорівна

кандидат юридичних наук, доцент,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства

**ТРАНСФОРМАЦІЯ ГОСПОДАРСЬКИХ ПРАВОВІДНОСИН У
СИСТЕМІ ОНОВЛЕНОГО ЦИВІЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА**

Початок 2025 року увійде в історію української правової думки, як рік, великих змін, рекодифікації, скасування нормативних актів, оновлення діючих і впровадження нових.

09.01.2025 року Верховна Рада України Законом № 4196-IX скасувала Господарський кодекс України, який втратив чинність 28.08.2025 року. Це зумовило внесення змін до Цивільного кодексу України та інших спеціальних законів, що регулюють діяльність, державних і комунальних підприємств, юридичних осіб приватного права, а також зумовило прийняття Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» від 09.01.2025 р. № 4196-IX, який набув юридичної чинності 28.08.2025 року.

Законом України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб» внесено зміни більше ніж в 40 нормативних актів, серед яких є кодифіковані акти, такі як, Цивільний кодекс України, Земельний кодекс України. Щодо законів, то суттєвих змін зазнали Закони України «Про оренду державного та комунального майна», «Про управління об'єктами державної

власності», «Про приватизацію державного і комунального майна», «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю» тощо, і цей перелік є нескінченним і його можна продовжити.

Основна мета даної реформи направлена на впровадження нових правил створення, функціонування, правового регулювання діяльності суб'єктів господарювання не залежно від організаційно-правової форми, а також нові підходи щодо управління діяльністю державних та комунальних підприємств і їх реорганізація.

В Україні має утворитися абсолютно нова модель управління суб'єктами господарювання – проєвропейська.

Дані зміни призвели до низки процедурних змін в організації і діяльності у сфері господарювання, а саме:

з 28.08.2025 року стартує перехідний періоду, що триватиме три роки, а також починає діяти заборона створювати юридичних осіб у формах державного, комунального, приватного, дочірнього підприємств. Діючі мають бути припинені до 28.08.2028 року і їх статус регулюється Законом України «Про товариства з обмеженою та додатковою відповідальністю»;

до 28.02.2026 року органи управління мають прийняти рішення про реорганізацію, а саме перетворення державних підприємств акціонерні товариства або товариства з обмеженою відповідальністю власником яких є держава або територіальна громада. В разі не здійснення процедури перетворення держава, в особі Кабінету Міністрів України, як регулятор даних відносин, передасть єдиний майновий комплекс даних підприємств у відання Фонду держмайна України для застосування процедури або приватизації майна, або припинення діяльності суб'єкта господарювання;

з 28.08.2025 року заборонено створення нових державних та комунальних підприємств;

статус об'єднання юридичних осіб (асоціацій, корпорацій, консорціумів, концернів) регулюватиметься Законом України «Про особливості регулювання

діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб»;

до 28.08.2028 року має відбутися приведення всіх статутів підприємств у відповідність до Закону України «Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб»;

в продовж трьох років має відбутися відмова від існуючих похідних прав від права власності, а саме права господарського відання та права оперативного управління і відбутися перехід до чіткої регламентації права власності та узुфрукту (іншого речового права).

Узуфрукт, в контексті даної реформи – це право безоплатного володіння та користування державним та комунальним майном з правом отримання плодів, доходів, продукції від користування. Дане право може бути застосоване як до рухомого, так і нерухомого майна, за винятком земельних ділянок, строком на п'ять років або безстроково. Особа є власником узуфрукту має право передавати дане майно в оренду з використанням публічних торгів.

Щодо права відання, то це право поширюється виключно на державне майно, яке встановлюються рішенням Кабінету Міністрів України. При цьому законодавець покладає певні повноваження на Кабінет Міністрів України або уповноважений ним орган здійснювати контроль за належним використанням та збереженням об'єктів державної власності, але при цьому не втручаючись у діяльність підприємств.

Щодо договірних зобов'язань, то відбудуться наступні зміни:

припиняють існування оперативно-господарські санкції, при цьому залишаються адміністративно-господарські, але без детальної їх регламентації;

перестають інувати фіксовані санкції за публічними закупівлями;

зникає поняття капітального будівництва, як виду предмет договору підряду;

припиняється регулювання агентських договорів.

Окремою новелою є право володіння і постійне користування земельними ділянками державними та комунальними підприємствами.

Реорганізовані державні і комунальні підприємства в Товариства з обмеженою відповідальністю та Акціонерні товариства матимуть право на оренду такої землі на 50 років для правонаступника державного підприємства, а також 5 років – для правонаступника комунального підприємства.

Передача права володіння та користування не буде здійснюватися автоматично, суб'єкт господарювання – товариство має звернутися до органів місцевого самоврядування або в місцевих державних адміністраціях.

Якщо новостворена юридична особа протягом однорічного строку, з моменту її реєстрації, не звернеться про право постійного користування земельною ділянкою до уповноваженого органу, то відповідна земельна ділянка залишається у державній чи комунальній власності і виставляється на публічні земельні торги.

При цьому, право постійного користування зберігається за стратегічними юридичними особами.

Виникає безліч як теоретичних, так і практичних питань: щодо порядку скасування, внесення змін та доцільності такого реформування в умовах воєнного стану.

З іншого боку, відносини у сфері господарювання розвиваються, суспільство ще більше входить у сферу цифрових технологій і це все потребує нового правового регулювання.

Список використаних джерел:

1. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб Закон України від 9 січня 2025 року № 4196-IX / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4196-20#Text> (дата звернення: 26.04.2026)

2. Скасування Господарського кодексу з 28.08.2025: що робити у перехідний період <https://7eminar.ua/news/11601-skasuvannya-gospodarskogo-kodeksu-z-28082025-shho-robiti-u-perexidnii-period>

3. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15> (дата звернення: 26.04.2026)

Корчемна Ангеліна

студентка групи ПРТ-41 ВСП «Фаховий коледж економіки, права та інформаційних технологій» ЗУНУ

Науковий керівник: Ногас Н. І. - доктор філософії (Право), викладач циклової комісії права та правоохоронної діяльності ВСП „ Фаховий коледж економіки, права та інформаційних технологій“ ЗУНУ

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА КІБЕРПЕРЕСЛІДУВАННЯ

У цифрову епоху Інтернет став простором для нових форм психологічного насильства, таких як кіберсталкінг (кіберпереслідування). Ці явища грубо порушують конституційне право на невтручання в особисте життя ст. 32 Конституції України та міжнародні стандарти, зокрема статтю 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права [3,6]

Кіберпереслідування (cyberstalking) є цифровою трансформацією класичного сталкінгу. Термін «сталкінг» походить від англійського «to stalk», що означає ходити обережно, крадькома, і фактично дає уявлення про поведінку як про «приховане переслідування жертви з боку мисливця». У сучасному суспільстві це набуло рис психологічного насильства, яке через диджиталізацію охоплює всі сфери життя.

Сутність кіберсталкінгу у сучасних умовах розвитку інформаційного суспільства постає як самотійна форма суспільно небезпечної поведінки, що потребує належного кримінально-правового регулювання. Його виникнення безпосередньо пов'язане з поширенням цифрових технологій, соціальних мереж

та електронних засобів комунікації, які, з одного боку, розширили можливості взаємодії між людьми, а з іншого — створили нові інструменти для вчинення протиправних дій. У науковій літературі кіберсталкінг розглядається як систематичне, навмисне та тривале переслідування особи в мережі Інтернет із використанням електронних комунікацій, що супроводжується психологічним тиском, залякуванням або контролем за поведінкою потерпілого [2, с. 84].

На відміну від разових протиправних дій, кіберпереслідування має комплексний характер і проявляється у сукупності взаємопов'язаних діянь, які можуть включати нав'язливі повідомлення, погрози, поширення персональних даних, відстеження онлайн-активності особи та інші форми втручання у її приватне життя. Саме системність і тривалість таких дій зумовлюють їх підвищену суспільну небезпеку, оскільки вони здатні спричиняти стійкі психологічні наслідки для потерпілої особи, включаючи страх, тривожність та відчуття постійної небезпеки [1, 2].

Кіберсталкінг посягає на фундаментальні права людини, насамперед право на повагу до приватного і сімейного життя. Відповідно до статті 32 Конституції України, ніхто не може зазнавати втручання в його особисте і сімейне життя, крім випадків, передбачених законом [3]. Аналогічні гарантії закріплені у статті 17 Міжнародного пакту про громадянські і політичні права, яка забороняє свавільне або незаконне втручання у приватне життя, недоторканність житла та кореспонденції, а також посягання на честь і репутацію особи [6]. У контексті кіберпереслідування такі порушення набувають особливої актуальності, оскільки цифрове середовище дозволяє здійснювати втручання постійно, незалежно від фізичного місця перебування потерпілого [2, с. 85].

Разом із тим, аналіз чинного кримінального законодавства України свідчить про відсутність системного підходу до протидії кіберпереслідуванню. На сьогодні Кримінальний кодекс України [5] не містить окремої норми, яка б передбачала відповідальність за кіберсталкінг як самостійний склад злочину. Окремі прояви такого переслідування можуть кваліфікуватися за статтями 182 (порушення недоторканності приватного життя), 129 (погроза вбивством), 126-1

(домашнє насильство) або 153 (сексуальне насильство) КК України [5], однак такий підхід є фрагментарним і не враховує специфіку кіберпереслідування як тривалого процесу. У результаті кожен епізод розглядається окремо, що унеможливорює належну оцінку всієї сукупності дій правопорушника [1,2].

Ключовою проблемою у сфері кримінально-правового регулювання кіберсталкінгу є відсутність його законодавчого визначення. Така прогалина призводить до неоднозначності правозастосування, оскільки відсутні чіткі критерії, які дозволяють відмежувати переслідування від інших форм поведінки, що не мають кримінально караного характеру. Це, у свою чергу, ускладнює процес доказування, знижує ефективність розслідування та сприяє уникненню відповідальності винними особами [1].

Додатковою проблемою є складність збору та оцінки доказів у справах про кіберпереслідування. Електронні докази, такі як листування, скріншоти, дані з соціальних мереж, потребують спеціальних знань для їх належної фіксації та дослідження. Відсутність єдиної методики розслідування та недостатній рівень технічного забезпечення правоохоронних органів суттєво ускладнюють процес доведення вини особи [1], [2].

Важливу роль у формуванні підходів до криміналізації кіберпереслідування відіграють міжнародні стандарти. Зокрема, відповідно до статті 34 Стамбульської конвенції, держави зобов'язані вживати необхідних законодавчих заходів для встановлення кримінальної відповідальності за переслідування, яке викликає у потерпілої особи обґрунтований страх за власну безпеку. У сучасних умовах такі положення повинні тлумачитися з урахуванням розвитку цифрових технологій, що означає поширення їх дії і на кіберпереслідування.

Практика Європейського суду з прав людини підтверджує необхідність належного реагування держави на подібні правопорушення. У рішенні у справі *Buturuga v. Romania* (2020) Суд зазначив, що переслідування в мережі Інтернет є формою насильства і потребує ефективного розслідування. Невиконання державою своїх позитивних зобов'язань щодо захисту особи від такого

втручання визнається порушенням прав, гарантованих Конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод [7].

Сучасний стан кримінально-правового регулювання кіберпереслідування в Україні не відповідає викликам цифрового суспільства. Відсутність чіткого визначення цього явища, спеціального складу злочину та ефективних механізмів розслідування зумовлює необхідність удосконалення законодавства. Науковці обґрунтовано наголошують на доцільності запровадження окремої кримінально-правової норми, яка б враховувала системний характер кіберсталкінгу, його тривалість та психологічні наслідки для потерпілої особи [1], [2]. Такий підхід дозволить забезпечити належний рівень захисту прав людини у цифровому середовищі та підвищити ефективність притягнення винних до кримінальної відповідальності.

Подальший розвиток кримінального законодавства у цій сфері має здійснюватися з урахуванням комплексного підходу до розуміння кіберпереслідування як багатоаспектного правового явища. Зокрема, при формуванні відповідної кримінально-правової норми доцільно враховувати такі ознаки, як систематичність дій, їх спрямованість на конкретну особу, наявність психологічного впливу та створення обґрунтованого страху за власну безпеку. Важливим також є закріплення альтернативних форм об'єктивної сторони цього правопорушення, що дозволить охопити різноманітні способи його вчинення в умовах постійного розвитку цифрових технологій [1].

Крім того, необхідним є уточнення підходів до визначення суб'єктивної сторони кіберсталкінгу, зокрема встановлення прямого умислу та спеціальної мети переслідування, що полягає у здійсненні психологічного тиску або контролю над потерпілою особою. Така конкретизація сприятиме більш чіткому відмежуванню кримінально караної поведінки від інших форм соціально небажаної, але не протиправної активності в мережі Інтернет [2].

Не менш важливим є питання забезпечення ефективного механізму доказування у справах про кіберпереслідування. З огляду на специфіку цифрового середовища, законодавство має передбачати належні процесуальні

інструменти для збору, фіксації та оцінки електронних доказів, що дозволить підвищити

Окремої уваги потребує питання захисту прав потерпілих від кіберпереслідування. Ефективна протидія цьому явищу неможлива без створення дієвих механізмів запобігання, включаючи можливість оперативного реагування на скарги, застосування обмежувальних заходів щодо правопорушника, а також забезпечення психологічної підтримки постраждалих осіб. У цьому контексті кримінально-правові засоби повинні поєднуватися з превентивними та соціальними заходами [1].

З огляду на зазначені проблеми, доцільно також звернути увагу на необхідність удосконалення міжгалузевої взаємодії у сфері протидії кіберпереслідуванню. Ефективна боротьба з цим явищем неможлива без узгодженої діяльності правоохоронних органів, судової системи, провайдерів інтернет-послуг та адміністрацій соціальних мереж. Саме така взаємодія дозволить оперативно виявляти факти кіберсталкінгу, фіксувати докази та забезпечувати належне реагування на правопорушення [1, 2].

Крім того, важливим напрямом удосконалення є впровадження превентивних механізмів, спрямованих на запобігання кіберпереслідуванню. Зокрема, йдеться про підвищення рівня правової обізнаності населення щодо цифрової безпеки, формування навичок безпечної поведінки в Інтернеті, а також інформування громадян про можливі способи захисту від протиправних посягань у мережі. Такі заходи сприятимуть зниженню рівня латентності даного виду правопорушень [1].

Необхідно також враховувати, що кіберсталкінг часто має транснаціональний характер, оскільки правопорушник і потерпілий можуть перебувати в різних державах. Це зумовлює потребу у розвитку міжнародного співробітництва у сфері кримінального переслідування, зокрема обміну інформацією, надання правової допомоги та уніфікації підходів до кваліфікації таких діянь [2].

Важливим аспектом є також удосконалення судової практики, яка на сьогодні залишається обмеженою та несистемною. Формування єдиного підходу до розгляду справ, пов'язаних із кіберпереслідуванням, дозволить забезпечити однакове застосування норм права та підвищити рівень правової визначеності у цій сфері [1, с. 85].

Отже, кіберпереслідування (кіберсталкінг) є складним і суспільно небезпечним явищем, що посягає на фундаментальні права людини, зокрема право на приватність, безпеку та особисту недоторканність. Його специфіка полягає у системному, тривалому та психологічно впливовому характері дій, які здійснюються у цифровому середовищі.

У зв'язку з цим виникає об'єктивна необхідність удосконалення кримінального законодавства шляхом запровадження окремої норми, яка б передбачала відповідальність за кіберпереслідування, а також адаптації національного правового регулювання до міжнародних стандартів. Важливим є також розвиток практичних механізмів протидії, включаючи вдосконалення методик розслідування, підготовку правоохоронців та забезпечення належного захисту потерпілих.

Таким чином, ефективна протидія кіберсталкінгу можлива лише за умови комплексного підходу, що поєднує кримінально-правові, організаційні та превентивні заходи, спрямовані на забезпечення безпеки особи у сучасному цифровому середовищі.

Список використаних джерел:

1. Радіонова В. І. Кримінальна відповідальність за кібербулінг і переслідування в мережі: прогалини законодавства / В. І. Радіонова ; наук. кер. О. В. Смаглюк // Національна академія внутрішніх справ. – Київ, [2025].
2. Кібербезпека в дії: від особистого захисту до національного матеріали наук-практ. круглого столу(Київ, 15 жовт. 2025 р.). - Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2025. -120 с.
3. Конституція України : Закон України від 28 черв. 1996 р. № 254к/96-ВР. Відомості Верховної Ради України. 1996. № 30. Ст. 141.

4. Кодекс України про адміністративні правопорушення : Закон України від 07 груд. 1984 р. № 8073-Х. Відомості Верховної Ради Української РСР. 1984. Додаток до № 51. Ст. 1122.

5. Кримінальний кодекс України : Закон України від 05 квіт. 2001 р. № 2341-III. Відомості Верховної Ради України. 2001. № 25–26. Ст. 131.

6. Міжнародний пакт про громадянські і політичні права від 16 груд. 1966 р. Офіційний вісник України. 2004. № 46. Ст. 3034

7. Case of Buturuga v. Romania (Application no. 56867/15) : Judgment of the European Court of Human Rights, 11 February 2020. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-200870> (<https://www.google.com/search?q=https://hudoc.echr.coe.int/eng%3Fi%3D001-200870>) (дата звернення: 23.04.2026).

Крамаренко Ігор

аспірант, 3 курс, кафедри галузевого права та загально правових дисциплін Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна»

ORCID: <https://orcid.org/0009-0009-6245-9099>

e-mail: kramarenko_ihor@ukr.net

Науковий керівник: Попов Г.В. – доктор юридичних наук, Доцент кафедри галузевого права та загально правових дисциплін Інституту права та суспільних відносин Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

**ГАРМОНІЗАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ З
ЗАКОНОДАВСТВОМ КРАЇН ЄВРОПЕЙСЬКОГО СОЮЗУ ЩОДО
КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ ОХОРОНИ ГОСПОДАРСЬКИХ ВІДНОСИН
У СФЕРІ ФУНКЦІОНУВАННЯ БУДІВНИЦТВА**

Україна визнана кандидатом на вступ до Європейського Союзу (далі – ЄС), що потребує оцінювання результатів впровадження в українське кримінальне законодавство основних принципів правового забезпечення реалізації прав

людини, визнаних європейською спільнотою, із їх належною кримінально-правовою охороною [2, с. 118].

У контексті європейської інтеграції Україна повинна забезпечити відповідність своїх стандартів кримінально-правової охорони господарських відносин у сфері функціонування будівництва стандартам ЄС. Ключовими елементами цього рівня захисту є ефективні адміністративні та регуляторні механізми, а також ефективна система кримінальних санкцій для ефективного запобігання серйозним порушенням в сфері функціонування будівництва.

Будівельна галузь, як життєво важливий компонент соціально-економічної діяльності та її спеціалізовані інституції, спочатку розглядалася як конструктивна діяльність, що приносить користь суспільству. Однак, у період реформ в Україні у різних секторах, включаючи будівельний ринок, з'явилися численні економічні суб'єкти, які часто ігнорували будівельні норми. В результаті траплялися техногенні катастрофи, що призводили до серйозних наслідків, таких як людські жертви та пошкодження майна. З огляду на таку ситуацію, під час формування правової системи сучасної України слід посилатися на успішні приклади розвинених європейських ринкових економік у цій галузі.

Будівництво є сферою економічної діяльності, що має потенціал до вирішення сукупності взаємопов'язаних соціально-економічних завдань [4, с. 271].

В теперішній час не викликає сумнівів правильність шляху України стати повноправним членом Європейського Союзу. Одним з основних пунктів є правова інтеграція, гармонізація загальноєвропейських та українських стандартів, норм і принципів права [1, с. 12].

Майже всі європейські країни забезпечують кримінальний захист за дотримання правил безпеки під час будівельних робіт. Більшість кримінальних кодексів визначають суспільні відносини у сфері громадської безпеки як невід'ємну частину правопорушення. Вивчення кримінально-правового досвіду

європейських країн дозволяє оптимізувати кримінальну політику щодо дотримання правил безпеки під час будівельних робіт в Україні.

Гармонізація українського кримінального законодавства з законодавством ЄС відбувається на двох рівнях: національному та міжнародному. На національному рівні Україна реформує своє кримінальне законодавство та узгоджує його з європейськими стандартами. Це включає внесення змін до Кримінального кодексу України, Кримінально-процесуального кодексу та інших законів, що регулюють кримінальну відповідальність. На міжнародному рівні Україна також активно співпрацює з ЄС, зокрема шляхом підписання та ратифікації численних міжнародних угод, таких як Угода про асоціацію між Україною та ЄС. Ці угоди передбачають інтеграцію норм та стандартів ЄС в українське законодавство, включаючи кримінальне право.

23 червня 2022 року держави-члени Європейського Союзу проголосували за надання Україні статусу кандидата на членство в ЄС. Європейський Союз встановив низку умов, які необхідно виконати на шляху до європейської інтеграції. Гармонізація українського кримінального законодавства є найвищим пріоритетом. Це пов'язано, перш за все, з необхідністю ефективної боротьби з міжнародною та транснаціональною злочинністю.

Одним з двох Договорів, які складають конституційну основу Європейського Союзу є Договір про функціонування Європейського Союзу [3].

Отже, для України, як кандидата на вступ до Європейського Союзу, кримінальний захист господарських відносин у сфері функціонування будівництва має не лише національне, а й міжнародно-правове значення. Йдеться не просто про модернізацію національного законодавства, а про здатність української правової системи продемонструвати Європейській Комісії комплексний, багаторівневий та ефективний механізм правозастосування, порівнянний з механізмами в державах-членах ЄС та країнах з визнаним адекватним рівнем захисту господарських відносин у сфері функціонування будівництва. Поточна модель кримінального захисту в Україні, що базується не охоплює всі правопорушення, пов'язані із захистом даних.

Список використаних джерел:

1. Вишняк О. О. Гармонізація кримінального права України та ЄС. Україна – ЄС: питання гармонізації кримінального та кримінального процесуального законодавства: матеріали Круглого столу (22 червня 2023 року) / упор. І. В. Гловюк, Н. Р. Лащук. Львів: Львівський державний університет внутрішніх справ, 2023. С. 12-15.
2. Демидова Л. М. Синхронізація українського кримінального законодавства з Хартією основних прав Європейського Союзу. *Вісник Асоціації кримінального права України*. 2022. № 2 (18). С. 118-133.
3. Договір про функціонування Європейського Союзу. URL: https://zakon.rada.gov.ua/go/994_b06 (дата звернення: 16.04.2026).
4. Крамаренко І. В. Поняття кримінально-правової охорони господарських відносин у сфері функціонування будівельного ринку. *Науковий вісник Ужгородського Національного Університету*. 2024. №86. С. 270-276.

Куліш Вікторія Олександрівна

курсант 3 курсу факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Національної поліції України

Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник:

Юніна Марина Петрівна – професор кафедри цивільно-правових дисциплін ФПФПКПНПУ, кандидат юридичних наук, доцент

ЗАСТОСУВАННЯ ІНСТИТУТУ ПУБЛІЧНОГО ПОРЯДКУ (ORDRE PUBLIC) У МІЖНАРОДНОМУ ПРИВАТНОМУ ПРАВІ УКРАЇНИ

Інститут публічного порядку (ordre public) є одним із центральних та водночас найбільш дискусійних у міжнародному приватному праві. Його сутність полягає у можливості компетентного суду відмовити у застосуванні норм іноземного права або у визнанні іноземного судового рішення, якщо таке

застосування чи визнання суперечить основоположним правовим, моральним або соціальним цінностям правопорядку держави суду. В умовах поглиблення міжнародного співробітництва України та її євроінтеграційного курсу питання належного розуміння і застосування цього застереження набуває принципового значення [1, с. 178].

Правову основу застосування застереження про публічний порядок в Україні становить передусім Закон України «Про міжнародне приватне право» від 23 червня 2005 року № 2709-IV [2]. Стаття 12 зазначеного Закону закріплює загальне застереження про публічний порядок: норма іноземного права не застосовується у випадках, коли її застосування суперечить публічному порядку України. У такому разі застосовується право України. Аналогічне положення містить стаття 467 Цивільного процесуального кодексу України [3] стосовно відмови у визнанні та виконанні рішень іноземних судів.

У доктрині міжнародного приватного права розрізняють два аспекти публічного порядку: позитивний та негативний. Позитивний аспект (*ordre public positif*) передбачає безпосереднє застосування імперативних норм вітчизняного права незалежно від колізійних прив'язок. Негативний аспект (*ordre public négatif*) означає відмову від застосування іноземного права через його несумісність із вітчизняними правовими засадами [4, с. 25]. Українська доктрина і практика орієнтуються переважно на негативний аспект, що відповідає загальноєвропейській традиції.

Законодавець навмисно уникає вичерпного визначення поняття «публічний порядок», надаючи судам дискреційні повноваження у кожному конкретному випадку. Разом із тим у правозастосовній практиці сформувалися певні орієнтири. Такий підхід узгоджується з позицією Гаазької конференції з міжнародного приватного права, яка у своїх рекомендаціях підкреслює необхідність обмежувального тлумачення застереження про публічний порядок для забезпечення передбачуваності та стабільності міжнародних приватноправових відносин [4, с. 14].

Принципового значення набуває питання співвідношення застереження про публічний порядок із захистом основоположних прав людини. Відповідно до частини першої статті 3 Конституції України [5], людина, її життя і здоров'я, честь і гідність, недоторканність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Отже, іноземне право або іноземне рішення, що грубо порушує ці цінності, підлягає відхиленню на підставі застереження про публічний порядок.

У цьому контексті важливою є позиція Європейського суду з прав людини, висловлена у справі *Naït-Liman v. Switzerland*, де Велика палата підкреслила, що обмеження доступу до суду, зокрема посилення на публічний порядок та імунітет держави, має відповідати принципу пропорційності та не може зводити нанівець саму суть права на справедливий судовий розгляд, гарантованого статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод [6].

Таким чином, інститут публічного порядку в міжнародному приватному праві України потребує подальшого законодавчого та доктринального розвитку [7]. Пріоритетними напрямками є: закріплення у Законі України «Про міжнародне приватне право» критерію «явної несумісності» як умови застосування застереження про публічний порядок; розмежування «міжнародного» та «внутрішнього» публічного порядку; формування єдиної судової практики на основі правових позицій Верховного Суду. Реалізація цих заходів забезпечить баланс між відкритістю вітчизняного правопорядку до іноземних правових систем та захистом його фундаментальних засад.

Список використаних джерел:

1. Фединяк Г. С., Фединяк Л. С. Міжнародне приватне право: підручник. 8-ме вид., переобл. і доп. Київ : Правова Єдність, 2021. С. 524.
2. Про міжнародне приватне право : Закон України від 23 червня 2005 року № 2709-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2709-15> (дата звернення: 15.02.2026).
3. Цивільний процесуальний кодекс України від 18 березня 2004 року № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15> (дата звернення: 15.02.2026).

4. Килимник І. І. Міжнародне приватне право : навч. посібник / І. І. Килимник, А. М. Бровдій ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова; Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2018. 111 с.

5. Конституція України від 28 червня 1996 року № 254к/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 15.02.2026).

6. Naït-Liman v. Switzerland [GC], рішення Європейського суду з прав людини від 15 березня 2018 (заява № 51357/07). URL: [https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-11861#{%22itemid%22:\[%22002-11861%22\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=002-11861#{%22itemid%22:[%22002-11861%22]}) (дата звернення: 15.02.2026).

7. Презентація Петров Є. В. «Публічний порядок держави як „перешкода“ виконанню рішення міжнародного арбітражу» : презентація / Є. В. Петров. Верховний Суд України, 05.10.2021. 22 с. URL : https://supreme.court.gov.ua/userfiles/media/new_folder_for_uploads/supreme/Prez_Petrov_05_10_2021.pdf

Кучак Олена

викладач-методист, спеціаліст вищої категорії, циклової комісії (кафедри) правових дисциплін Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

**ФІКСУВАННЯ ВОЄННИХ ЗЛОЧИНІВ ПРОТИ ДОВКІЛЛЯ
УКРАЇНИ: МАТЕРІАЛЬНИЙ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИЙ АСПЕКТ**

Шкода, завдана навколишньому середовищу військовими діями, негативно позначається на стані екосистем та стосується не однієї держави і не одного покоління [6]. Екоактивісти нарахували не одну сотню заборонених Женевською конвенцією злочинів проти довкілля внаслідок російської агресії [3]. Агресор руйнує не тільки людські життя, а і навколишнє середовище, наслідки чого українці та українки відчуватимуть на собі не один рік.

З перших днів повномасштабного вторгнення були зафіксовані обстріли та бомбардування промислових та енергетичних об'єктів, підпали лісів, підриви нафтобаз, забруднення Чорного та Азовського морів (в першу чергу через затоплення суден) [5]. У зоні активних бойових дій зараз атомні станції, морські порти, склади небезпечних відходів (мінеральні добрива, пінополіуретан, лакофарбові та паливно-мастильні матеріали та ін.), промисловість, включно з хімічними та металообробними заводами. Зафіксовані пожежі на нафтобазах, АЗС, сміттєзвалищах, є факти пошкодження об'єктів тепло- та водопостачання (каналізаційні насосні станції, фільтрувальні станції, водогони). Окрім ядерної небезпеки, обстріли та окупація підвищують ризик викидів токсичних відходів з промислових підприємств України [8].

Станом на 2026 рік в Україні офіційно зафіксовано понад **10000 випадків шкоди довкіллю**, спричинених воєнними діями, щодо частини яких вже були відкриті кримінальні провадження та ведуться слідчі дії [2]. Загальний обсяг збитків оцінюється у понад **6,4 трлн грн** (або понад **120 млрд євро**).

До основних видів екологічних правопорушень належать:

- ✓ **забруднення та деградація земель** — мінування територій, засмічення, хімічне забруднення ґрунтів;
- ✓ **забруднення атмосферного повітря** — викиди токсичних речовин внаслідок пожеж, вибухів та руйнування промислових об'єктів;
- ✓ **забруднення водних ресурсів** — потрапляння небезпечних речовин у річки, водосховища та підземні води;
- ✓ **знищення біорізноманіття та природно-заповідного фонду** — загибель флори і фауни, руйнування екосистем;
- ✓ **масштабні лісові пожежі** та руйнування природних ландшафтів [4].

Особливістю цих правопорушень є їх масовий, системний і довготривалий характер. Значна частина шкоди має незворотні наслідки.

Згідно з Женевською конвенцією злочини проти довкілля теж є частиною воєнних злочинів. Додатковий протокол (Протокол I) до Женевських конвенцій про захист жертв міжнародних збройних конфліктів від 12 серпня 1949 р.,

прийнятий 8 червня 1997 р., визначає, що заборонено застосовувати методи або засоби ведення воєнних дій, які мають на меті завдати або, як можна очікувати, завдадуть широкої, довгочасної і серйозної шкоди природному середовищу. Крім того, у ст. 55 Протоколу I зазначено, що при веденні воєнних дій має бути виявлена турбота про захист природного середовища від широкої, довгочасної і серйозної шкоди [3].

Аналогічна позиція викладена в Декларації Ріо-де-Жанейро про навколишнє середовище і розвиток 1992 р., що закріплює основні принципи екологічного права [7]. Саме у 24-у принципі цієї Декларації зазначено, що війна неминуче здійснює руйнівний вплив на процес сталого розвитку, тому держави повинні поважати міжнародне право, що забезпечує захист довкілля, під час збройних конфліктів і мають співпрацювати, за необхідності, у справі його подальшого розвитку.

Розділ VIII Особливої частини Кримінального кодексу України визначає відповідальність за кримінальні правопорушення проти довкілля. Проте в розділі XX зазначеного нормативно-правового акту є окрема стаття 441 в якій закріплено положення про екоцид як окремий вид злочину проти навколишнього природного середовища та його складових частин [1].

Заподіяна довкіллю шкода також є частиною світових екологічних проблем і неминуче вплине на глобальний стан справ. Саме тому так важливо висвітлювати екологічні злочини росії в Україні та говорити про можливі шляхи мінімізації їхнього впливу та рішення щодо самозахисту та повернення екології до норми. На сьогодні наша держава, волонтери, активісти фіксують усі випадки екоциду в Україні. Екологічний тероризм має бути покараний.

Вже сьогодні працюють ресурси, які збирають та акумулюють дані для відповідних позовів, серед них #SaveEcoBot (saveecobot.com) [4]. Складовими цього контенту є інформація про військові злочини щодо: водних ресурсів, небезпечних військових відходів, пошкодження або знищення об'єктів промисловості, радіаційно-небезпечні об'єкти, забруднення ґрунтів, пошкодження або знищення зелених насаджень тощо.

Усі повідомлення про воєнні злочини проти довкілля автоматично, за допомогою API, відправляються до Оперативного штабу Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства задля формування позовів до Міжнародних судів ООН задля компенсації шкоди, завданої країною-агресором [4].

Крім того, з 15 березня 2022 року розпочав роботу оперативний штаб при Державній екологічній інспекції України для формування єдиного реєстру збитків, заподіяних довкіл्लю внаслідок вторгнення російської федерації на територію України, створений telegram-бот @EcoShkodaBot [10].

Отже, як і всі фронти, екологічний потребує нашого єднання. Врятувати довкілля можемо тільки ми.

Поки воїни боронять незалежність нашої держави і волонтери забезпечують військові та соціальні потреби, громадянське суспільство має вже зараз готуватися до відновлення України, у тому числі через притягнення винних до відповідальності.

Список використаних джерел:

1. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05 квітня 2001 року № 25-26 / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2341-14#Text> (дата звернення: 05.05.2026).
2. Кримінальний процесуальний кодекс: Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 05.05.2026).
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I), від 8 червня 1977 року. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_199#Text (дата звернення: 05.05.2026).
4. SaveEcoBot Єдиний в Україні екологічний чат-бот. URL: <https://www.saveecobot.com/> (дата звернення: 05.05.2026).
5. Війна та довкілля: екологічні злочини росії та як їх фіксувати. URL: <https://rubryka.com/article/war-and-environment/> (дата звернення: 05.05.2026).

6. Воєнні злочини проти довкілля. URL: <https://library.sumdu.edu.ua/uk/novyny/2712-voenni-zlochiny-proti-dovkillya.html> (дата звернення: 05.05.2026).
7. Декларації Ріо-де-Жанейро про навколишнє середовище і розвиток . URL: <https://ips.ligazakon.net/document/MU92340> (дата звернення: 05.05.2026).
8. Місяць війни. Злочини проти довкілля URL: <https://www.epravda.com.ua/columns/2022/03/26/684714/> (дата звернення: 05.05.2026).
9. Мовчазні жертви: воєнні злочини проти довкілля. URL: <https://yur-gazeta.com/dumka-eksperta/movchazni-zhertvi-voenni-zlochiny-proti-dovkillya.html> (дата звернення: 05.05.2026).
10. Телеграм-бот ЕкоШкода @EcoShkodaBot. URL: <https://dovidka.info/bot/ekoshkoda-ecoshkodabot/> (дата звернення: 05.05.2026).

Лакатош Ніколетта

студентка групи ПРТ-41 ВСП «Фаховий коледж економіки, права та інформаційних технологій» ЗУНУ
Науковий керівник: Ногас Н. І. - доктор філософії (Право), викладач циклової комісії права та правоохоронної діяльності ВСП „ Фаховий коледж економіки, права та інформаційних технологій “ ЗУНУ

**КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА НЕЗАКОННЕ
УТРИМАННЯ ОСІБ В УМОВАХ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ**

Повномасштабне військове втручання Російської Федерації проти України спричинило безпрецедентний за останні два десятиліття людський кризис. Масштаби цих порушень вимагають не лише активних дій з боку міжнародних органів, але й адаптації вітчизняного кримінального законодавства до надзвичайних викликів воєнного стану. У цьому контексті, законопроекти №8326 та №9204, які спрямовані на криміналізацію незаконного вивозу та

переміщення людей, є надзвичайно своєчасними. Проте, ключовим моментом для реалізації політики притягнення до відповідальності за воєнні злочини залишається ефективне використання вже чинних положень Кримінального кодексу України. Зокрема, особливої уваги потребує правова оцінка діянь, пов'язаних із незаконним ув'язненням цивільних громадян. Це підкреслює потребу у глибокому аналізі взаємозв'язку між статтею 146 КК України, яка встановлює відповідальність за викрадення та обмеження волі у загальному порядку, та статтею 438 КК України, яка слугує спеціальною нормою щодо порушення законів та правил ведення війни. Саме через призму цих статей можливо забезпечити адекватну правову відповідь на випадки незаконного затримання осіб в умовах бойових дій та реалізувати принцип доповнення міжнародної кримінальної юстиції. [1; 3]

Належна юридична реакція на незаконне позбавлення волі ґрунтується на засадах Конституції України, де стаття 29 гарантує кожній особі право на свободу та особисту недоторканність. Будь-яке обмеження цього права у воєнний час має бути не лише обґрунтованим військовою необхідністю, а й чітко визначеним законом. Однак, аналіз застосування права виявляє значну «термінологічну неоднорідність», що ускладнює формування єдиного підходу до кваліфікації. У нашому законодавстві спостерігається термінологічна плутанина між поняттями «збройна агресія», «збройний конфлікт» та «війна». Як зазначають експерти, саме стан збройного конфлікту створює умови для окупації та подальшого протиправного утримання чи переміщення населення. Отже, для забезпечення стабільності правової оцінки, доцільно привести положення КК України у відповідність до міжнародних термінів, що дозволить чітко розмежувати воєнні злочини від загально кримінальних правопорушень. [1;3;4;5]

Розглядаючи практичний аспект, необхідно звернути увагу на співіснування загальної норми — ст. 146 КК, та спеціальної — ст. 438 КК. Стаття 146 КК традиційно використовується для випадків викрадення людини, проте вона не повністю враховує контекст міжнародного гуманітарного права.

Водночас, стаття 438 КК є універсальним інструментом, що посиляється на Женевські конвенції. Зокрема, вона охоплює випадки «депортації або протиправного переміщення населення», які Римський Статут МКС (ст. 8) класифікує як злочинні незалежно від того, чи відбуваються вони в межах території держави чи поза нею. [5;3]

Особливої актуальності набуває питання захисту найбільш вразливих категорій. Наукові обговорення (зокрема навколо законопроекту №7647) наголошують на необхідності виділення окремої відповідальності за дії стосовно малолітніх та неповнолітніх осіб. В умовах війни незаконне утримання дітей часто маскується під виглядом «оздоровлення» чи «евакуації», що по суті є формою неправомірного переміщення, яке вимагає суворого кваліфікування за ст. 438 КК через зловживання довірою або безпорадністю потерпілих. [1; 3; 4;5;7]

В умовах збройного конфлікту незаконне утримання осіб набуває якісно нових ознак, що відрізняють його від аналогічних діянь у мирний час. Передусім, такі дії часто здійснюються представниками окупаційних адміністрацій, військовими формуваннями або підконтрольними їм структурами, що значно ускладнює як кваліфікацію злочину, так і притягнення винних до відповідальності. У цьому контексті важливим є встановлення чітких критеріїв розмежування між загально кримінальним правопорушенням та воєнним злочином. Згідно з положеннями міжнародного гуманітарного права, незаконне позбавлення волі цивільних осіб під час збройного конфлікту може розглядатися як серйозне порушення законів та звичаїв війни. Такі дії включають свавільне затримання, утримання без належних правових підстав, відмову у доступі до правосуддя, а також створення нелюдських умов утримання. У разі, якщо ці діяння вчиняються систематично або в рамках політики держави-агресора, вони можуть додатково кваліфікуватися як злочини проти людяності. Особливе значення має питання кваліфікації дій за статтею 438 КК України. Вона передбачає відповідальність за порушення законів та звичаїв війни, включаючи незаконне ув'язнення, депортацію та інші форми посягання на свободу особи. При цьому застосування саме цієї статті є виправданим у випадках, коли діяння

має зв'язок із збройним конфліктом, здійснюється в його контексті та порушує норми міжнародного гуманітарного права. Водночас, стаття 146 КК України не втрачає своєї актуальності, оскільки може застосовуватися у випадках, коли відсутній прямий зв'язок із воєнними діями або коли злочин вчиняється приватними особами без ознак воєнного злочину. Таким чином, ключовим фактором для правильної кваліфікації є встановлення контексту вчинення діяння, суб'єкта злочину та його мети. Практика свідчить, що однією з основних проблем є доведення факту незаконності утримання в умовах, коли держава-агресор намагається легітимізувати свої дії через створення псевдо правових механізмів. Такі дії можуть включати незаконні «суди», «адміністративні затримання» або примусове переміщення осіб під виглядом евакуації. У цьому випадку особливу роль відіграє документування злочинів, збір доказів та співпраця з міжнародними інституціями. Особливої уваги заслуговує питання відповідальності за незаконне утримання дітей. Використання безпорадного стану неповнолітніх, їх переміщення без згоди батьків або законних представників, а також утримання в умовах, що загрожують їхньому фізичному чи психічному здоров'ю, є грубим порушенням як національного, так і міжнародного права. У таких випадках застосування статті 438 КК України є пріоритетним, оскільки йдеться про воєнний злочин із підвищеним ступенем суспільної небезпеки. Таким чином, ефективна протидія незаконному утриманню осіб в умовах збройного конфлікту потребує комплексного підходу, що включає як удосконалення законодавства, так і належне застосування вже існуючих норм. [1; 3;]

Отже, кримінальна відповідальність за незаконне утримання осіб в умовах збройного конфлікту є складним та багатовимірним правовим інститутом, що поєднує норми національного кримінального права та міжнародного гуманітарного права. Аналіз співвідношення статей 146 та 438 КК України свідчить про необхідність чіткого розмежування їх застосування залежно від контексту вчинення діяння. Стаття 146 КК України забезпечує базовий рівень захисту права на свободу, однак у воєнних умовах її застосування є обмеженим.

Натомість стаття 438 КК України виступає ключовим інструментом для кваліфікації дій як воєнних злочинів, що відповідає міжнародним стандартам та забезпечує можливість притягнення винних до відповідальності як на національному, так і на міжнародному рівні. Важливим напрямом удосконалення законодавства є усунення термінологічної невизначеності та приведення національних норм у відповідність до міжнародного права. Це дозволить забезпечити єдність правозастосовної практики та підвищити ефективність боротьби з воєнними злочинами. З урахуванням сучасних викликів, пов'язаних із збройною агресією проти України, питання кримінальної відповідальності за незаконне утримання осіб набуває особливої актуальності. Його належне врегулювання є необхідною умовою захисту прав людини, відновлення справедливості та забезпечення невідворотності покарання для осіб, винних у вчиненні таких злочинів.

Список використаних джерел:

1. Литвинов О.М., Орлов Ю.В., Ященко А.М. Проблеми кримінальної відповідальності за незаконне переміщення осіб в контексті збройного конфлікту: науковий аналіз законодавчих ініціатив. 2023.
2. Конституція України: Закон України від 28.06.1996 р. URL: [Верховна Рада України](#) (дата звернення: 04.05.2026).
3. Кримінальний кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. URL: [Верховна Рада України](#) (дата звернення: 04.05.2026).
4. Женевські конвенції 1949 року про захист жертв війни. URL: [Верховна Рада України](#) (дата звернення: 04.05.2026).
5. Римський статут Міжнародного кримінального суду 1998 року. URL: [Верховна Рада України](#) (дата звернення: 04.05.2026).
6. Про правовий режим воєнного стану: Закон України від 12.05.2015 р. № 389-VIII. URL: [Верховна Рада України](#) (дата звернення: 04.05.2026).
7. Звіти Управління Верховного комісара ООН з прав людини щодо ситуації з правами людини в Україні. URL: [OHCHR Ukraine Reports](#) (дата звернення: 04.05.2026).

Лейченко Людмила

викладач-методист, спеціаліст вищої категорії циклової комісії (кафедри) правових дисциплін Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ПИТАНЬ НАЦІОНАЛЬНИХ МЕНШИН В УКРАЇНІ

Україна є багатонаціональною державою, де, окрім корінного народу - українців, проживають представники понад 100 національностей, включаючи кримських татар, молдован, болгар, угорців, румунів, росіян і білорусів та інш. У сучасному контексті формування демократичного суспільства особливого значення набуває забезпечення прав і свобод кожного громадянина, незалежно від його національного походження.

Правове регулювання національних меншин в Україні базується на Конституції, законах України та міжнародних угодах. Основна увага в нормативних актах приділяється гарантуванню етнічної самобутності, праву використовувати рідну мову та активно брати участь у житті суспільства членам національних меншин.

Поняття «національна меншина» має як правове, так і соціальне значення. Національна меншина - стала група громадян України, які не є етнічними українцями, проживають на території України в межах її міжнародно визнаних кордонів, об'єднані спільними етнічними, культурними, історичними, мовними та/або релігійними ознаками, усвідомлюють свою приналежність до неї, виявляють прагнення зберегти і розвивати свою мовну, культурну, релігійну самобутність [2].

Національні меншини (спільноти) є невід'ємними, інтегрованими та органічними частинами українського суспільства [2].

Конституція України закріплює права національних меншин через низку положень. Так, відповідно до статті 11 Основного Закону, держава сприяє розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних

народів і національних меншин України. Стаття 24 гарантує рівність громадян перед законом і забороняє будь-які привілеї чи обмеження за ознакою національного походження. Крім того, стаття 53 забезпечує право на навчання рідною мовою або її вивчення в державних і комунальних навчальних закладах [1].

Декларація прав національностей України, ухвалена Верховною Радою 1 листопада 1991 року, проголошує рівні політичні, економічні, соціальні та культурні права для представників всіх національностей. Документ гарантує право на розвиток національних культур, традицій та релігії, забороняє дискримінацію за національною ознакою.

Ключовим законодавчим актом є Закон України "Про національні меншини (спільноти) в Україні". Він деталізує права осіб, які належать до меншин, і враховує європейські рекомендації для подальшої інтеграції України в Європейський Союз.

Закон встановлює основні права та свободи національних меншин, зокрема: самоідентифікацію; свободу громадських об'єднань та мирних зібрань; свободу вираження поглядів і переконань, думки, слова, совісті та релігії; участь у політичному, економічному та соціальному житті; використання мови національної меншини (спільноти); освіти, зокрема мовами національних меншин (спільнот); збереження культурної самобутності національної меншини (спільноти) [2].

Додатково, Закон України "Про забезпечення функціонування української мови як державної" визначає пріоритет державної мови, при цьому залишаючи право представникам меншин використовувати свої рідні мови у приватному та культурному житті [3]. Інші нормативні акти у сфері освіти та культури передбачають більше інструментів для реалізації цих прав.

Україна як член міжнародного співтовариства визнає і дотримується міжнародних стандартів у сфері захисту прав національних меншин.

Так, Верховна Рада України ратифікувала 9 грудня 1997 р. Рамкову конвенцію про захист національних меншин. Цей багатосторонній договір Ради

Європи є першим міжнародно-правовим інструментом, спрямованим на захист прав осіб-членів національних меншин як інтегральної складової прав людини в цілому. Концептуальний підхід, закладений у Конвенції, передбачає «досягнення у всіх сферах економічного, соціального, політичного та культурного життя повної та справжньої рівності між особами, які належать до національної меншини, та особами, які належать до більшості населення» [4].

Конвенція спрямована на сприяння повній та реальній рівності національних меншин, встановлюючи у стосунку до осіб, які належать до національних меншин, у сферах суспільного життя.

Конвенція захищає серед іншого такі права: вільне виявлення етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності; відсутність дискримінації; збереження та розвиток культур, релігій та мов меншин; сприяння міжкультурному діалогу та захист осіб, що належать до меншин, від ворожості чи насильства; свобода зібрань, об'єднань, висловлювань, думок, совісті та віросповідання; сприяння розмаїттю в медіапросторі з мовленням мовами меншин та підтримка ЗМІ меншин; викладання в школах мовами нацменшин; можливість впливати на прийняття державних рішень з питань, що стосуються осіб, що належать до національних меншин [4].

Європейська хартія регіональних мов або мов меншин покликана захищати та підтримувати мовне різноманіття, сприяючи розвитку мов меншин.

Водночас Міжнародний пакт про громадянські і політичні права гарантує право кожному, хто належить до національної меншини, користуватися своєю культурою, мовою та віровизнанням.

Міжнародні норми доповнюють національне законодавство та встановлюють високі стандарти захисту прав людини.

Українська держава гарантує всім національностям право створювати власні культурні центри, товариства, об'єднання, які б здійснювали діяльність, спрямовану на розвиток національної культури, проводили в установленому законом порядку масові заходи, сприяти створенню національних газет, журналів, видавництв, музеїв, художніх театрів, кіностудій. Національні

громадські об'єднання, громадяни, які належать до національних меншин мають право вільно налагоджувати і підтримувати зв'язки з особами своєї національності та їх громадянськими об'єднаннями за межами України, одержувати від них допомогу для задоволення мовних, культурних, духовних потреб, брати участь у діяльності міжнародних неурядових організацій. Україна сприяє розвитку міжнародного співробітництва у забезпечення й захисту прав і інтересів національних меншин, зокрема шляхом укладання й реалізації багатосторонніх і двосторонніх договорів у цій сфері [5, с.283-284].

Таким чином, конституційно-правовий статус національних меншин є ключовим елементом демократичної правової держави. Україна має законодавчу основу, що відповідає міжнародним стандартам, однак необхідним залишається удосконалення механізмів її застосування. Гарантування прав національних меншин сприяє зміцненню соціальної стабільності, розвитку громадянського суспільства та укріпленню державності.

Список використаних джерел:

1. Конституція України від 28 червня 1996 року.
<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text>
(дата звернення: 30.04.2026)
2. Про національні меншини в Україні: Закон України від 13 грудня 2022 року № 2827-IX <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2827-20#Text> (дата звернення: 30.04.2026)
3. Про забезпечення функціонування української мови як державної: Закон України від 25 квітня 2019 року № 2704-УІІІ <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19#Text> (дата звернення: 30.04.2026)
4. Рамкова конвенція Ради Європи про захист національних меншин: Конвенція Ради Європи від 1 лютого 1995 р.
https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Texthttps://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_055#Text (дата звернення: 30.04.2026)
5. Чушенко В.І., Заяць І.Я. Конституційне право України: Підручник. Київ: Видавництво Дім «Ін Юре», 2007. 488 с.

Литвиненко Євгенія

доктор філософії з галузі знань 08 Право,
асистент кафедри КПДС ННІ права
СумДУ

SUI GENERIS-ОХОРОНА ТВОРІВ, СТВОРЕНИХ ІЗ ВИКОРИСТАННЯМ ГЕНЕРАТИВНОГО ШТУЧНОГО ІНТЕЛЕКТУ

Сучасні генеративні моделі штучного інтелекту дедалі частіше використовуються авторами, дизайнерами, видавцями та іншими суб'єктами креативної економіки як інструмент для отримання візуального та текстового контенту. Практика показує, що такі результати можуть бути як повністю згенерованими системою ШІ, так і створеними на основі тісної взаємодії людини й алгоритму, коли користувач формує запити, здійснює відбір, редагування та компоновку результатів. У правових системах, побудованих на класичній європейській доктрині авторського права, ключовим критерієм охорони є наявність оригінального результату творчої діяльності людини, а не технічна або обчислювальна складність процесу. Це зумовлює висновок, що твори, створені виключно алгоритмом без мінімального людського творчого внеску, загалом не підлягають охороні традиційним авторським правом [1].

На цьому тлі особливої уваги заслуговує український досвід. За даними Національного органу інтелектуальної власності, в Україні видано перші свідоцтва про реєстрацію авторського права на твори, які містять зображення, створені із застосуванням генеративних платформ штучного інтелекту. При цьому офіційна позиція полягає в тому, що авторське право поширюється лише на ту частину твору, яка створена людиною, а виключно AI-генеровані зображення не набувають статусу об'єктів авторського права, проте можуть охоронятися за допомогою спеціального *sui generis*-режиму. Такий підхід фактично формує дуалістичну модель: з одного боку, зберігається класична охорона результатів людської творчості, з іншого - запроваджується альтернативний механізм для захисту інтересів суб'єктів, які інвестують у створення та використання «синтетичних» зображень.

На європейському рівні питання правового статусу AI-генерованих творів залишається відкритим. Аналітичні матеріали Європейського парламенту вказують, що в ЄС наразі відсутні спеціальні норми щодо охороноздатності результатів, створених штучним інтелектом, однак судова практика та позиції держав-членів демонструють послідовне наголошення на вимозі людської творчості як умові авторсько-правової охорони. У цьому контексті Україна розглядається як унікальний приклад юрисдикції, яка запровадила *sui generis*-право на AI-генеровані зображення, відокремлене від традиційного авторського права. Така модель з одного боку дає змогу уникнути розмивання концепції авторства, а з іншого - забезпечує певний рівень правової визначеності для суб'єктів, що використовують генеративний ШІ у комерційних та культурних проєктах.

Окремий блок проблематики пов'язаний із визначенням меж людського внеску в твір, створений із використанням ШІ, та документуванням цього внеску. У науковій літературі звертається увага на те, що при так званій «синтетичній креативності» генеративних моделей важливо розрізняти випадки, коли людина фактично обмежується технічною ініціацією процесу (формуванням простого запиту), і ситуації, коли вона здійснює багаторівневу творчу роботу з добору, модифікації та композиційного поєднання результатів ШІ. У другому випадку виникають аргументи на користь охорони твору як результату спільної, але домінантно людської творчості, навіть якщо окремі елементи згенеровані алгоритмом [2]. Це потребує вироблення уніфікованих критеріїв «достатності» людського творчого внеску, які могли б застосовуватися як у адміністративній, так і в судовій практиці при вирішенні спорів про авторство та обсяг прав.

Важливим орієнтиром для національного законодавця є також новий Регламент ЄС 2024/1689 (AI Act), який хоч і не встановлює правил щодо авторсько-правової охороноздатності результатів ШІ, але запроваджує обов'язки провайдерів моделей загального призначення щодо прозорості та дотримання авторського права. Стаття 53 AI Act прямо зобов'язує провайдерів таких моделей впроваджувати політику дотримання права Союзу про авторське право, у тому

числі ідентифіковувати та поважати застереження прав щодо текстового та дата-майнінгу [3]. Це означає, що у праві ЄС акцент переноситься з питання «чи є AI-результат об'єктом авторського права» на питання «як забезпечити повагу до прав при навчанні й експлуатації моделей». Для України, яка декларує курс на гармонізацію з європейським правом, важливо поєднати власну *sui generis*-конструкцію охорони результатів ШІ з прозорими правилами використання охоронюваних творів у процесі розроблення та застосування моделей.

Запровадження *sui generis*-прав на AI-генеровані твори має як потенційні переваги, так і ризики. До переваг можна віднести можливість захисту інвестицій у створення й комерціалізацію таких результатів, зменшення правової невизначеності щодо їхнього статусу та збереження «чистоти» класичної категорії авторства, прив'язаної до людської творчості [4]. Водночас існує ризик надмірної фрагментації системи прав інтелектуальної власності, ускладнення правозастосування та колізій між режимом *sui generis* та чинними нормами про авторські й суміжні права, особливо у випадках складних мультимедійних об'єктів [5]. Крім того, необхідно уникнути ситуації, коли *sui generis*-охорона фактично перетворюється на «обхід» суворіших вимог авторського права, створюючи умови для послаблення гарантій авторів і правоволодільців, чії твори використовуються для навчання моделей або комбінуються в AI-генерованих результатах [6].

У цьому контексті українському законодавцю та правозастосовним органам доцільно зосередитися на кількох ключових напрямках. По-перше, потребує уточнення нормативне визначення обсягу прав за *sui generis*-режимом, строку їх дії та співвідношення з авторським і суміжними правами, аби уникнути дублювання або конфлікту регулятивних моделей. По-друге, важливо розробити ясні рекомендації щодо фіксації та доведення людського творчого внеску в твори, створені з використанням ШІ, у тому числі в адміністративних процедурах реєстрації прав. По-третє, з огляду на європейський вектор розвитку, доцільно забезпечити узгодження *sui generis*-підходу з вимогами AI Act щодо

прозорості, документації та дотримання авторського права, а також з майбутніми ініціативами ЄС у сфері AI-генерованих творів.

Список використаних джерел:

1. The AI works are registered for the first time in Ukraine. *National Intellectual Property Authority of Ukraine (NIPO)*. 2024. URL: <https://nipo.gov.ua/en/ai-copyright-registered/> (дата звернення: 10.05.2026).

2. Hachkevych A. «Synthetic Creativity» of Generative Artificial Intelligence Poses Challenges for Legal Protection of Copyright and Related Rights. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2025. Том 12. № 3 (47). С. 43–50. DOI: <https://doi.org/10.23939/law2025.47.043>

3. Regulation (EU) 2024/1689 of the European Parliament and of the Council of 13 June 2024 laying down harmonised rules on artificial intelligence and amending Regulations (EC) No 300/2008, (EU) No 167/2013, (EU) No 168/2013, (EU) 2018/858, (EU) 2018/1139 and (EU) 2019/2144 and Directives 2014/90/EU, (EU) 2016/797 and (EU) 2020/1828 (Artificial Intelligence Act) [Electronic resource]. Official Journal of the European Union. 2024. L 2024/1689. URL: <https://data.europa.eu/eli/reg/2024/1689/oj> (accessed: 10.05.2026).

4. Copyright of AI-generated works: Approaches in the EU and beyond : In-Depth Analysis. *European Parliamentary Research Service*. 2025. URL: [https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI\(2025\)782585](https://www.europarl.europa.eu/thinktank/en/document/EPRS_BRI(2025)782585) (дата звернення: 10.05.2026).

5. Кульчій О.О. Інститут авторського права в умовах розвитку технологій штучного інтелекту. *Вісник Ужгородського національного університету*. 2024. № 86 (2). С. 140 - 145. DOI <https://doi.org/10.24144/2307-3322.2024.86.2.22>

Люткевич Дарина

здобувачка 4 курсу першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Науковий керівник: Коросташивець

Ю. Г. - к.ю.н., доцент, спеціаліст вищої
категорії, викладач-методист Київського
фахового коледжу туризму та готельного
господарства

СУЧАСНИЙ СТАН ВИДОЗМІНИ ГОСПОДАРСЬКИХ ДОГОВОРІВ ТА ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПОРУШЕННЯ ДОГОВІРНИХ ЗОБОВ'ЯЗАНЬ В ГОСПОДАРСЬКОМУ ПРАВІ

У сучасних умовах глобалізації та розвитку міжнародного бізнесу особливого значення набуває правове регулювання зміни господарських договорів. Зарубіжний досвід свідчить про існування різних моделей адаптації договірних відносин до змін економічних умов, непередбачуваних обставин та інтересів сторін. Для України вивчення таких підходів є важливим з огляду на можливість удосконалення національного законодавства та запозичення ефективних правових механізмів [8].

У правових системах різних держав застосовуються специфічні класифікації господарських договорів [3]. Зокрема, у Новій Зеландії поширені договори купівлі на виплат, страхування, відкладеного продажу, продажу «від дверей до дверей», а також договори щодо непрошених товарів. У Франції договори поділяються на ті, що укладаються між професіоналами, та між непрофесіоналами або споживачами. У Німеччині класифікація залежить від статусу сторони договору: підприємство як споживач, підприємство прирівняне до споживача, безпосередній споживач [8].

На відміну від українського підходу, у багатьох зарубіжних країнах основна увага приділяється захисту прав споживача, визначенню статусу сторін та спеціальним умовам укладення договорів у сфері торгівлі й послуг. Це сприяє

більш гнучкому реагуванню на економічні зміни та розвитку добросовісної конкуренції [11].

Важливим напрямом сучасної трансформації господарських договорів є цифровізація. У міжнародній практиці поширені електронні договори типу **click-wrap agreements** та **browse-wrap agreements**. Перший вид передбачає активне погодження сторони з умовами договору шляхом натискання відповідної кнопки. Другий вид вважається укладеним уже з моменту початку використання вебсайту, а умови розміщуються у вигляді гіперпосилання [9].

Поява таких договорів свідчить про зміну традиційних способів укладення угод та спрощення комерційної взаємодії. Разом із тим виникають нові правові ризики, пов'язані з доведенням волевиявлення сторін, обізнаністю з умовами договору та захистом слабшої сторони [9].

Цікавим є досвід Італії, де електронні договори визнаються чинними, якщо умови чітко відображені на вебсайті та доступні для ознайомлення. Водночас положення, що обмежують права сторін (арбітражні застереження, вибір юрисдикції тощо), потребують цифрового підпису. Такий підхід забезпечує баланс між технологічною зручністю та належним рівнем правового захисту [9].

Важливе значення мають і наднаціональні механізми гармонізації договірних прав. Однією з найбільш впливових ініціатив стали **Принципи DCFR (Draft Common Frame of Reference)**, спрямовані на уніфікацію цивільно-правових і господарських норм держав Європейського Союзу. Вони регулюють питання укладення, зміни та виконання договорів [3].

Книга IV Принципів DCFR містить перелік окремих видів договорів: купівлі-продажу, оренди, зберігання, будівельного підряду, консультаційних послуг, агентських договорів, франчайзингу, дистрибуції, позики та інших. Це свідчить про високий рівень систематизації та правової визначеності [3].

Отже, міжнародний досвід у сфері видозміни господарських договорів демонструє різноманітність підходів до їх класифікації та регулювання [8]. Для України перспективним є запозичення механізмів захисту сторін, регулювання

електронних договорів та гармонізація норм відповідно до європейських стандартів [9].

Судова практика відіграє важливу роль у формуванні правових підходів до відповідальності за порушення господарських договорів. Вона не лише застосовує законодавчі норми у конкретних спорах, а й виробляє усталені підходи до вирішення спірних питань [7].

Одним із важливих напрямів є застосування кількох видів штрафних санкцій одночасно. Верховний Суд у постанові від 02.04.2019 у справі № 917/194/18 підтвердив можливість одночасного стягнення попередньої оплати, штрафу за порушення строків виконання зобов'язання, пені та штрафу за порушення строку використання авансу [4]. Це свідчить про допустимість комплексної відповідальності боржника [13].

Іншим важливим питанням є зменшення розміру відповідальності [8]. Суд може враховувати співмірність санкцій із завданими збитками, сумою зобов'язання, майновий стан боржника та поведінку кредитора [8].

Так, у постанові Верховного Суду від 07.11.2019 у справі № 920/437/19 розмір пені було зменшено на 90 % з огляду на тяжкий фінансовий стан відповідача та специфіку його діяльності як комунального підприємства [5].

Такий підхід свідчить про застосування судами принципів справедливості, розумності та пропорційності відповідальності [8].

Особливого значення у господарських правовідносинах набуває питання форс-мажорних обставин [2]. Для належного врегулювання цього питання у договорі доцільно передбачати перелік форс-мажорних подій, строки повідомлення іншої сторони, порядок підтвердження таких обставин та наслідки недотримання процедури [10].

У постанові Верховного Суду від 17.08.2022 у справі № 922/854/21 зазначено, що сертифікат Торгово-промислової палати України є належним доказом форс-мажору, однак не єдиним. Суд має оцінювати всі обставини справи у сукупності з іншими доказами [6].

Відповідно до законодавства України, Торгово-промислова палата України та уповноважені регіональні палати засвідчують форс-мажорні обставини та видають відповідний сертифікат [2].

В умовах воєнного стану проблема форс-мажору стала особливо актуальною. Водночас сам факт війни не звільняє автоматично сторону від виконання договору чи відповідальності [10]. Необхідно довести прямий вплив відповідних обставин на можливість виконання зобов'язання. Форс-мажор може бути підставою для відстрочення або призупинення виконання, але не для безумовного уникнення відповідальності [12].

Судова практика вимагає від сторін активної доказової позиції та належного обґрунтування впливу воєнного стану на конкретні договірні відносини [10]. Це забезпечує баланс інтересів сторін та справедливість розгляду спорів [6].

Отже, судова практика у сфері відповідальності за порушення договірних зобов'язань демонструє гнучкий та індивідуальний підхід до кожної справи [5]. Суди підтверджують можливість застосування кількох санкцій одночасно, допускають зменшення відповідальності за наявності підстав та уважно оцінюють форс-мажорні обставини [5]. Такий підхід сприяє правовій визначеності та стабільності господарських відносин в Україні [1].

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України від 16.01.2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 29.10.2025).
2. Про торгово-промислові палати в Україні: Закон України від 02.12.1997 року № 671/97-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/671/97-вр#Text> (дата звернення: 29.10.2025).
3. Principles, Definitions and Model Rules of European Private Law (DCFR). URL: <https://sakig.pl/wp-content/uploads/2019/01/dfcr.pdf> (дата звернення: 29.10.2025).
4. Постанова Верховного Суду від 02.04.2019 року у справі № 917/194/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/80923003> (дата звернення: 29.10.2025).

5. Постанова Верховного Суду від 07.11.2019 року у справі № 920/437/19.
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/85470800> (дата звернення: 29.10.2025).
6. Постанова Верховного Суду від 17.08.2022 року у справі № 922/854/21.
URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/105793167> (дата звернення: 29.10.2025).
7. Венгаренко Т. Помилки в господарських договорах: вирішення спорів, актуальна судова практика. LigaZakon. URL: https://jurliga.ligazakon.net/analitycs/225839_pomilki-v-gospodarskikh-dogovorakh-virshennya-sporv-aktualna-sudova-praktika (дата звернення: 29.10.2025).
8. Вітко О. Ю. Зменшення розміру відповідальності за порушення господарських договірних зобов'язань. Юридичний збірник «Dictum factum». 2025. № 1(17). С. 109–116.
9. Мелікова В. І. Актуальні проблеми укладання електронних договорів між суб'єктами підприємництва. Науковий журнал «Економіка та право». 2022. № 2. С. 31–38.
10. Мирось К. В. Регулювання господарсько-договірних відносин в Україні в умовах воєнного стану. Науковий журнал «Юридичний бюлетень». 2024. № 34. С. 68–73.
11. Поєдинок В. В. Несправедливі умови в господарських договорах. Науковий журнал «Економіка та право». 2019. № 4(55). С. 24–31.
12. Ратушняк В. В. Вплив воєнного стану на правове регулювання та виконання договірних зобов'язань. Юридичний науковий електронний журнал. 2024. № 6. С. 104–106.
13. Руденко Л. Д., Горобець Н. С., Корощенко К. Р. Особливості застосування штрафних санкцій у господарсько-договірних відносинах. Науковий журнал «Київський часопис права». 2022. № 3. С. 42–48.

Михайловська Діана

здобувачка першого курсу, спеціальність
«Секретарська та офісна справа»
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

Науковий керівник : Бобокал О.М. –

спеціаліст вищої категорії, викладач-
методист Київського фахового коледжу
туризму та готельного господарства

ПРАВОВА КУЛЬТУРА МОЛОДІ В СУЧАСНОМУ СВІТІ

У суспільстві важливу роль відіграє рівень правової культури громадян, а особливо молоді. Саме молоде покоління формує майбутнє держави, тому заглиблюватись у юриспруденцію є досить позитивною рисою для розвитку демократичного суспільства. Рівень правової культури безпосередньо впливає на поведінку людини, її ставлення до власних прав і обов'язків.[4]

Правова культура є особливою складовою духовної культури людства, що фіксує досягнення суспільства в розвитку правових феноменів у цілому, розкриває роль правових ідеалів і цінностей у житті суспільства, реальних здобутків держави у сфері правоохоронної діяльності.[4]

Вона проявляється у повазі до права та здатності захищати їх законними способами, у відповідальному ставленні до своїх обов'язків. Високий рівень правової культури є ознакою свідомого суспільства та правової держави.[4]

Основою правової культури є знання людиною своїх прав і свобод. Конституція України визначає, що людина, її життя і гідність визнаються найвищою соціальною цінністю[1,2]. Також основний закон гарантує громадянам право на освіту, свободу слова, працю, соціальний та судовий захист своїх прав.[1,3]

Проте, як показує практика досить велика кількість людей, а особливо молоді є недостатньо обізнаними у правових питаннях, через що не завжди можуть вірно захистити свої ж інтереси.

Наразі актуальна проблема правової культури серед молоді стала в епоху інформаційних технологій та соціальних мереж. На сьогоднішній день молоде

покоління отримує більшість інформації з інтернету, однак ця інформація не завжди є безпечною чи достовірною. Через слабкі знання правознавства відбуваються непоодинокі випадки кібербулінгу, інтернет – шахрайства, порушення авторських прав, поширення неправдивої інформації та інших правопорушень.

Велике значення у формуванні правосвідомості відіграють заклади освіти. Саме вони сприяють формуванню у дітей поваги до законів, держави та прав людини. Вивчення правознавства допомагає молоді зрозуміти основні принципи права та вдало їх застосовувати у повсякденному житті. Окрім освітнього процесу, я б рекомендувала додавати у навчальний план виховні заходи, наприклад: тренінги, дискусії, вебінари за актуальними темами.

Не менш важливою є ще й роль держави у підвищенні рівня правової обізнаності населення, зокрема юних осіб. Держава повинна надавати доступ громадянам до юридичної інформації, підтримувати правопросвітницькі програми та створювати умови для реалізації прав людини.

На мою думку потрібно приділяти увагу правовому вихованню молоді ще зі школи. Важливо , щоб для учнів проводили більше тематичних заходів, пов'язаних із правами людини, відповідальністю та основами законодавства. Це можуть бути спеціальні заняття декілька разів на місяць. Вони допоможуть молоді краще зрозуміти свої права та обов'язки у звичайному житті. Крім того, можна запрошувати випускників або ж студентів старших курсів, які вже більш поглиблено є обізнаними у певній сфері. Діти зазвичай легше сприймають інформацію, саме від осіб, які за віком їм близькі і можуть пояснити складні речі простою мовою.

Також було б корисно писати підручники або інформаційні буклети з основ правової культури, адаптовані для школярів та студентів. Це зробило б правову освіту більш цікавою й сучасною.

Отже, правова культура молоді є не лише складовою правової держави, в й важливою умовою розвитку свідомого та відповідального суспільства. Саме від рівня юридичної грамотності молодого покоління залежить правопорядок

держави, ставлення до законів, прав людини та громадських обов'язків. Важливо закладати дітям повагу до права, уміння критично мислити та застосовувати це на практиці. Підвищення рівня правової держави має бути одним із пріоритетів сучасної освіти. Саме молоде покоління в майбутньому буде визначати рівень розвитку демократичного суспільства та правової держави в Україні.[4]

Список використаних джерел:

1. Конституція України : Закон України від 28 червня 1996 р. № 254к/96-ВР / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#> (дата звернення 07.05.2026 р.)
2. Про освіту закон України (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2017, № 38-39, ст.380. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення 07.05.2026 р.)
3. Загальна декларація прав людини : Міжнародний документ від 10.12.1948 Документ 995_015. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_015#Text (дата звернення 07.05.2026р.)
4. Правова культура : поняття, види, структура. – Режим доступу : <https://studies.in.ua/teorija-derzhavy-ta-prava-lekcii/4404-pravova-kultura-ponyattya-vidi-struktura.html> (дата звернення 07.05.2026р.)

Нелін Олександр

доктор юридичних наук, професор,
спеціаліст вищої категорії, викладач-методист циклової комісії (кафедри)
правових дисциплін Київського фахового
коледжу туризму та готельного
господарства

ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТУРИСТИЧНИХ ПОСЛУГ: ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ І ПРАКТИЧНІ ВИМІРИ

Інститут туризму здійснює істотний вплив на соціальний та економічний стан держави та її регіонів. Це зумовлює потребу у подальшому дослідженні системи правового регулювання туристичної діяльності в національному та

міжнародному вимірі. В умовах євроінтеграційних процесів, зближення правових систем й адаптації національного законодавства до законодавства країн ЄС акцент слід робити саме на правовому регулювання туристичних послуг[1, с. 23-24].

Правові засади договірної діяльності між учасниками туристичних відносин регламентуються Цивільним кодексом України, Законом України «Про туризм» та іншими нормативно-правовими актами. Згідно до Закону України «Про туризм» у процесі здійснення туристичної діяльності укладаються такі види договорів: договір на туристичне обслуговування, договір на екскурсійне обслуговування, договір на готельне обслуговування та ваучер[2]. Договір про надання туристичних послуг суб'єктами туристичної діяльності належить до договорів про надання туристичних послуг, котрі визначені главою 63 ЦК України[3].

До організаторів туристичної діяльності відносяться два види підприємств сфери туризму: туроператори і турагенства. Діяльністю туроператора є здійснення повного циклу робіт з організації подорожей, починаючи від пошуку об'єктів подорожі (визначення цілей, маршрутів тощо), правового та матеріально-технічного забезпечення подорожі, враховуючи перевезення, розміщення, харчування туристів (формування турпродукту), до організації заходів щодо просування та реалізації турпродукту від свого імені безпосередньо або через турагентства. Туроператор за договором на туристичне обслуговування несе цивільно-правову відповідальність перед туристом незалежно від того, чи надані послуги безпосередньо туроператором чи іншими особами, які перебувають з ним у договірних відносинах. Організаційно-функціональний аспект діяльності турагента охоплює посередницьку діяльність з реалізації турпродукту туроператорів та туристичних послуг інших суб'єктів туристичної діяльності, а також посередницьку діяльність щодо характерних та супутніх послуг. Тобто, турагент виступає як посередник між, від імені кого він реалізує турпродукт, туристичні послуги та споживачем такого продукту, послуг – туристом. Турагент не має права на створення турпродукту, а лише здійснює

функції з його продажу. При цьому турагент несе відповідальність виключно за власні дії, а не за якість турпродукту, туристичних послуг та правовідносини під час безпосереднього надання туристичних послуг за місцем їхнього споживання[4, с. 16].

Аналіз договірних відносин у туризмі свідчить, що як правило, між туроператорами та турагентами укладаються агентські договори, адже вони передбачають найбільший спектр дій для турагента, оскільки його посередницькі дії можуть мати не лише юридичний, а й фактичний характер. Другу групу договорів у туристичній діяльності становлять договори, котрі укладаються туоператором щодо формування туристичної послуги з безпосередніми надавачами відповідних послуг (готелями, екскурсійними бюро, транспортними компаніями, закладами дозвілевих послуг у туризмі) і відображають умови співпраці туорператора з постачальниками послуг, а саме:

- агентський договір;
- договір оренди транспортного засобу (тайм-чартер);
- договір перевезення, який розподіляють на перевезення вантажу, пасажирів і багажу;
- договір чартеру (фрахтування);

Третю групу становлять договори між туроператором і готелями й іншими засобами розміщення – договори на готельне обслуговування. Четверта група – це договір страхування у сфері туризму. Стаття 16 Закону України «Про туризм» визначає, що страхування туристів (медичне чи від нещасного випадку) є обов’язковим і забезпечується суб’єктами туристичної діяльності на основі угод із страховиками. Самостійно надавати послуги страхування туристична організація не може. Водночас можна виділити й п’яту групу договорів – фінансове забезпечення цивільної відповідальності туроператорів і турагентів. Зокрема, можливим є укладення договорів страхування цивільно-правової відповідальності туроператорів або договорів банківської гарантії, які повинні забезпечувати належне виконання турператором зобов’язань за всіма

договорами про надання туристичних послуг, що укладаються з туристами безпосередньо туроператором або за його дорученням турагентом.

На підставі вищевикладеного, можна дійти висновку, що туроператор, а тим більше турагент, не надають самі комплексу туристичних послуг туристові. Як правило, туроператор укладає договори з постачальниками турпослуг. У цьому і полягає суть договору про надання туристичних послуг, у результаті укладення якого турист звільняється від необхідності вступати у договірні відносини з великою кількістю суб'єктів. З метою забезпечення прав і законних інтересів споживачів туристичних послуг туроператор та турагент зобов'язані здійснювати фінансове забезпечення своєї цивільно-правової відповідальності перед туристами, укладаючи договори страхування цивільно-правової відповідальності або договори банківської гарантії.

Список використаних джерел:

1. Нелін О.І. Нормативно-правове регулювання та державна підтримка туристичної галузі в Україні: теоретико-прикладний аспект. *Юридична Україна*. 2023. № 9. С. 22-28.

2. Матвієнко А.Т. Науково-практичний коментар до Закону України «Про туризм». Київ, Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства. 2021. 220 с.

3. Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. 7-ме вид., переробл. і допов. / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Цюри, Київ: Юрінком Інтер, 2025. Т. 1220 с. ; Науково-практичний коментар Цивільного кодексу України: у 2 т. 7-ме вид., переробл. і допов. / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, В.В. Цюри, Київ: Юрінком Інтер, 2025. Т. 2.1424 с.

4. Нелін О.І. Правова природа суб'єктів туристичної діяльності: теоретичний аспект. *Юридична Україна*. 2024. № 10. С. 12-21.

Оліхнович Арина

здобувачка 4 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 081 Право, відділення бакалаврату, Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Коросташивець Ю.Г. – к.ю.н., доцент, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства

ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ШКОДУ ЗАВДАНУ ДЖЕРЕЛОМ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ: ПРОБЛЕМАТИКА ТРАКТУВАННЯ НОРМ ЗАКОНОДАВСТВА В СУЧАСНІ РЕАЛІЯХ

Питання відшкодування збитків, завданих джерелом підвищеної небезпеки, досі провокує активні правові суперечки. Дискурс підживлюється як змінами в законодавстві, так і науково-технічною революцією. Через постійне створення нових об'єктів виникає потреба в їх класифікації як потенційно небезпечних джерел для розширення наявної нормативної бази [3].

Цивілістична наука традиційно виокремлює заподіяння шкоди джерелом підвищеної небезпеки у спеціальний правопорушний акт (делікт). Такий підхід базується на унікальності механізму виникнення шкоди та правових підстав деліктної відповідальності. Суть механізму в тому, що збитки потерпілому спричиняються не загальними діями суб'єкта, а специфічною діяльністю, що має характеристики підвищеної небезпеки [4].

Під джерелом підвищеної небезпеки розуміють специфічну діяльність, що охоплює експлуатацію, розміщення або догляд за транспортними засобами, технічними пристроями та устаткуванням. Також сюди належить робота з хімічними сполуками, радіоактивними матеріалами, легкозаймистими чи вибуховими компонентами, а також поводження з дикими тваринами й собаками охоронних чи бійцівських типів. Така активність формує особливий рівень загрози як для самого виконавця, так і для оточуючих (згідно з ч. 1 ст. 1187 ЦК України)[1].

До категорії діяльності, що генерує підвищену загрозу для оточуючих, належить будь-яка сфера людської активності, реалізація якої створює об'єктивну ймовірність заподіяння шкоди через дефіцит абсолютного контролю над нею з боку суб'єкта. Правовий режим такої діяльності поширюється також на сукупність операцій щодо оперування, логістики (транспортування) та складського утримання предметів, речовин чи інших матеріальних об'єктів виробничого або господарського призначення. Ключовим юридичним критерієм тут виступає наявність у таких об'єктів специфічних фізико-хімічних чи технічних властивостей, що унеможливають їх повне підпорядкування волі людини в процесі експлуатації[4].

Хоча переважна більшість цивільних справ щодо відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки, пов'язані із заподіянням шкоди транспортними засобами, необхідно зазначити, що це може бути не тільки автомобіль.

Так, у справі № 127/5920/22 відбулося ДТП, де зіткнулись автомобіль та електросамокат. У цій справі суди встановили, що водій автомобіля при виконанні маневру правого повороту допустив наїзд на малолітню особу, який на електросамокаті справа наліво перетинав проїзну частину дороги в межах велосипедної доріжки. Унаслідок ДТП на місці події загинув малолітній пасажир електросамоката [3, 5].

Відповідно до висновку судової автотехнічної експертизи та експертизи відео-, звукозапису, у діях водія автомобіля не вбачається невідповідностей вимогам чинним ПДР. Натомість у діях водія електросамоката вбачаються невідповідності даним вимогам.

Як зауважив КЦС, суд першої інстанції зробив обґрунтований висновок про те, що ТОВ «Шляхбуд», якому належить автомобіль, є неналежним відповідачем. Належними відповідачами є батьки малолітнього водія електросамоката як джерела підвищеної небезпеки [3,5].

КЦС констатував, що перелік видів діяльності, що створюють підвищену

небезпеку, який наведений у частиною 1 статті 1187 ЦК, не є вичерпним [5].

Розглядаючи дану справу можна дійти висновку, що все ще є велика кількість речей, трактування яких має занадто широкий спектр. Це не є чимось фатальним для законодавства, бо судді можуть розуміти що конкретно підпадає під норми поняття «джерела підвищеної небезпеки». Але як звичайний людям, не тотожним до правової спільноти зрозуміти норми законодавства з якими вони можуть колись можуть повзаємодіяти.

Необхідно якомога краще розписати всі можливі джерела підвищеної небезпеки, та донести дану інформацію до громадян. Це може скоротити кількість справ у яких фігурує дане поняття, бо люди будуть більш обережні використовуючи те, чи інше приладдя чи річ.

Список використаних джерел:

- 1.Цивільний кодекс України: Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 28 квіт. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 11.04.2023)
- 2.Про деякі питання застосування судами законодавства при вирішенні спорів про відшкодування шкоди, завданої джерелом підвищеної небезпеки : Постанова Пленуму Вищого Спеціалізованого Суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ № 4 від 01 березня 2013 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua> (дата звернення: 11.04.2023).
- 3.Електросамокат є джерелом підвищеної небезпеки. *Охорона праці і пожежна безпека*. URL: <https://oppb.com.ua> (дата звернення: 10.05.2023)
- 4.Колесник К. Поняття та ознаки джерела підвищеної небезпеки. Правова політика України: історія та сучасність: матеріали І Всеукраїнського науково-практичного семінару (м. Житомир, 8 жовтня 2020 року). Житомир :Житомирська політехніка, 2020. 164 с.
- 5.Ухвала по справі № 127/5920/22 URL: <http://iplex.com.ua> (дата звернення: 10.05.2023)

Отрадна Марія Амірівна

викладач, спеціаліст, циклової комісії
(кафедри) правових дисциплін
Київського фахового коледжу туризму та
готельного господарства

ШТУЧНИЙ ІНТЕЛЕКТ У РОЛІ АСИСТЕНТА-РЕЦЕНЗЕНТА: НОВІ ПІДХОДИ ДО ОЦІНЮВАННЯ АКАДЕМІЧНИХ РОБІТ

У нинішніх умовах розвитку вищої освіти [1;2] цифровізація навчального середовища набуває дедалі більшого значення і виступає одним із ключових чинників його трансформації. Зростаюче застосування цифрових технологій змінює звичні парадигми навчання, методики викладання та підходи до оцінювання результатів освітньої діяльності здобувачів. Зокрема, впровадження інформаційно-комунікаційних технологій впливає не лише на інструментальне забезпечення навчального процесу, а й на його організаційну побудову, характер взаємодії викладача зі здобувачем освіти та критерії оцінки навчальних досягнень. У зв'язку з цим постає необхідність переосмислення традиційних моделей контролю знань і вдосконалення методик оцінювання результатів навчання. Важливою складовою цього процесу є зворотний зв'язок, який підтримує навчальну діяльність та сприяє формуванню аналітичних і професійних компетентностей здобувачів освіти.

Особливої актуальності дана проблематика набуває у контексті зростання обсягів письмових академічних робіт, що зумовлено поширенням дистанційного та змішаного навчання. У таких умовах традиційна модель оцінювання, яка повністю базується на індивідуальному рішенні викладача, стикається з низкою викликів, серед яких, зокрема, ризик суб'єктивності оцінювання.

Суб'єктивність може проявлятися у різному рівні вимогливості, впливі когнітивної втоми, неоднорідності критеріїв оцінювання та обмеженості часу на детальний аналіз кожної роботи. У сукупності ці фактори впливають на стабільність і відтворюваність оцінювальних результатів, а також можуть знижувати якість і деталізацію зворотного зв'язку, що надається здобувачам освіти, що, у свою чергу, зменшує його навчально-розвивальний потенціал. У

зв'язку з цим актуалізується потреба у технологічних інструментах підтримки рецензування та структуризації процесу оцінювання.

Питання використання штучного інтелекту в освіті є об'єктом активних міжнародних досліджень. У працях W. Holmes, M. Bialik та C. Fadel штучний інтелект розглядається як інструмент трансформації освітніх систем, здатний підтримувати процеси навчання та оцінювання шляхом автоматизації аналітичних завдань [3].

R. Luckin у своїх дослідженнях розвиває концепцію “human-in-the-loop”, відповідно до якої штучний інтелект виконує допоміжну функцію у процесі прийняття рішень, тоді як остаточна відповідальність залишається за людиною. Такий підхід є ключовим для освітнього середовища, оскільки дозволяє поєднати технологічну ефективність із педагогічною відповідальністю [4].

У Рекомендації UNESCO щодо етики штучного інтелекту підкреслюється, що розвиток цифрового суспільства потребує нових освітніх практик, формування цифрової грамотності, критичного мислення та етичного використання ШІ-технологій. Документ також акцентує увагу на ризиках дискримінації, алгоритмічної упередженості та необхідності збереження людського контролю над ШІ-системами [5].

Штучний інтелект у сучасній освітній практиці доцільно розглядати як допоміжний аналітичний інструмент, що забезпечує первинну обробку та аналіз академічних текстів. Його застосування не передбачає заміни викладача, однак дозволяє оптимізувати процес рецензування шляхом автоматизації формалізованих етапів оцінювання.

Алгоритмічні системи здатні здійснювати структурний аналіз академічного тексту, зокрема перевіряти наявність обов'язкових елементів роботи, логічну послідовність викладу та відповідність установленим вимогам навчальної програми. Окрім цього, інструменти на основі ШІ можуть виконувати семантичний і стилістичний аналіз, виявляючи повторюваність мовних конструкцій, стилістичні відхилення та інші текстові аномалії.

Важливим результатом такого аналізу є не лише формування попереднього аналітичного висновку для викладача, але й можливість генерації структурованого зворотного зв'язку для здобувача освіти. Такий зворотний зв'язок може включати виявлення логічних прогалин, недоліків аргументації, стилістичних помилок, а також рекомендації щодо покращення структури та якості академічного тексту. Це сприяє формуванню у здобувачів освіти рефлексивних навичок та підвищенню рівня академічної культури письма.

Традиційна система оцінювання академічних робіт значною мірою ґрунтується на професійному судженні викладача. Попри наявність формалізованих критеріїв, їх інтерпретація може варіюватися залежно від досвіду, рівня навантаження та суб'єктивних чинників.

У результаті цього виникає варіативність оцінок за однакового рівня виконання робіт, що знижує об'єктивність оцінювального процесу. Додатковим обмежувальним фактором виступають часові ресурси викладача, що ускладнює глибокий аналіз великої кількості робіт.

У цьому контексті штучний інтелект може виконувати функцію інструмента первинної стандартизації оцінювання, забезпечуючи уніфікований підхід до аналізу формальних, структурних і частково змістових характеристик академічних текстів.

Запропонована двофакторна модель оцінювання базується на поєднанні автоматизованого алгоритмічного аналізу та експертного педагогічного оцінювання.

Перший рівень моделі передбачає використання ШІ для структурного, семантичного та стилістичного аналізу роботи з формуванням попереднього аналітичного звіту, а також автоматизованого зворотного зв'язку для здобувача освіти.

Другий рівень становить експертна діяльність викладача, який здійснює змістовний аналіз, оцінює аргументацію, коректність висновків та приймає остаточне рішення щодо оцінювання. Саме цей рівень забезпечує педагогічну

інтерпретацію результатів навчання та врахування індивідуальних освітніх траєкторій здобувачів освіти.

Таким чином, запропонована модель забезпечує поєднання алгоритмічної об'єктивізації первинного аналізу з професійним педагогічним судженням, що дозволяє зменшити рівень суб'єктивності оцінювання.

Практична реалізація концепції використання ШІ як асистента-рецензента передбачає його інтеграцію в цифрову інфраструктуру закладів вищої освіти, зокрема в системи управління навчанням та електронні платформи оцінювання.

Чинне законодавство України не містить спеціального регулювання використання штучного інтелекту у процесі оцінювання освітніх результатів, однак заклади вищої освіти в межах наданої їм автономії мають право самостійно визначати внутрішні процедури організації освітнього процесу. У зв'язку з цим впровадження моделей оцінювання із використанням штучного інтелекту можливе через локальні нормативні акти.

Ключовою передумовою реалізації таких моделей є нормативне закріплення допоміжного характеру штучного інтелекту, що виключає можливість делегування йому остаточних оцінювальних функцій. У цьому контексті штучний інтелект має розглядатися виключно як інструмент підтримки прийняття рішень, тоді як фінальна відповідальність за оцінювання залишається за викладачем.

Водночас при впровадженні таких підходів доцільно передбачити обов'язковість людського контролю, прозорість критеріїв оцінювання, належний захист персональних даних здобувачів освіти та включити питання академічної доброчесності, а також можливість оскарження результатів оцінювання. Важливим елементом є формування цифрових компетентностей викладачів, що забезпечує ефективну інтерпретацію результатів автоматизованого аналізу та коректне використання рекомендаційних висновків систем штучного інтелекту.

Штучний інтелект у сучасній системі вищої освіти виступає перспективним інструментом удосконалення процесу оцінювання академічних робіт. Його використання як асистента-рецензента дозволяє підвищити

ефективність аналізу, оптимізувати робоче навантаження викладача та зменшити рівень суб'єктивності оцінювання, а також забезпечити обґрунтований індивідуалізований зворотний зв'язок для здобувачів освіти.

Водночас штучний інтелект не може замінити викладача, оскільки педагогічне оцінювання передбачає інтерпретацію змісту, контексту та освітніх результатів, що виходить за межі алгоритмічної обробки даних.

Найбільш ефективною є двофакторна модель оцінювання, яка поєднує автоматизований аналіз штучного інтелекту та експертне педагогічне судження, забезпечуючи баланс між технологічною стандартизацією та професійною автономією викладача.

Список використаних джерел

1. Про освіту: Закон України від 05.09.2017 р. № 2145-VIII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 08.05.2026).

2. Про вищу освіту: Закон України від 01.07.2014 р. № 1556-VII / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 08.05.2026).

3. Holmes W., Bialik M., Fadel C. *Artificial Intelligence in Education: Promises and Implications for Teaching and Learning*. 2019. URL: <https://curriculumredesign.org/our-work/artificial-intelligence-in-education/> (дата звернення: 08.05.2026).

4. Luckin R. *Machine Learning and Human Intelligence: The Future of Education for the 21st Century*. London: UCL Institute of Education Press, 2018. URL: <https://discovery.ucl.ac.uk/id/eprint/10178695/> (дата звернення: 08.05.2026).

5. UNESCO. *Recommendation on the Ethics of Artificial Intelligence*. 2021. URL: <https://www.unesco.org/en/legal-affairs/recommendation-ethics-artificial-intelligence> (дата звернення: 08.05.2026).

Отрощенко Олександр

здобувач фахової передвищої освіти спеціальності 081 Право, 2 курсу відділення права і економіки Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Нелін О.І. - д.ю.н, професор, викладач циклової комісії (кафедри) правових дисциплін Київського фахового коледжу туризму та готельного господарства

СУДОВА ВЛАДА ЯК ЧИННИК ЗАХИСТУ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Важливою умовою утвердження й розвитку України як правової держави, що заснована на засадах верховенства права, взаємній відповідальності між людиною та державою, є незалежно функціонуюча судова влада, здатна забезпечити справедливий та ефективний захист прав кожної людини. Судовий захист прав і свобод людини – це самостійна функція держави, про що яскраво свідчить науковий аналіз норм Конституції України, зокрема в ч. 2 ст. 3 задекларовано, що права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності держави, утвердження й забезпечення прав і свобод є головним обов’язком держави; звернення до суду за захистом конституційних прав і свобод людини та громадянина безпосередньо на підставі Конституції України гарантується (ч. 3 ст. 8 Конституції України. Пріоритетною юридичною гарантією захисту конституційних прав і свобод людини та громадянина є їх судовий захист, що в Україні закріплений на конституційному рівні – у ч. 1 ст. 55 Основного Закону: «Права та свободи людини і громадянина захищаються судом». Юрисдикція судів поширюється на будь-який юридичний спір і будь-яке кримінальне обвинувачення (ч. 3 ст. 124 Конституції України) [1].

Судова форма захисту є вищою, порівняно з іншими, несудовими засобами, формою захисту суб’єктивних прав, свобод і законних інтересів, яка забезпечує всім зацікавленим особам максимум процесуальних гарантій. Тому право на судовий захист виступає засобом забезпечення передбаченої законом

можливості людини звертатися до органів правосуддя за захистом її прав і законних інтересів» [2, с. 162]. Правосуддя, що здійснюється судами, є найбільш надійним і цивілізованим способом захисту прав і свобод людини та громадянина, а судова форма захисту прав і свобод людини є найбільш демократичною й максимально пристосованою до повного, усебічного й об'єктивного виявлення фактичних обставин і причин виникнення різноманітних спорів, учинених правопорушень і встановлення істини у справах, що знаходяться на розгляді в судах. Суди наділені всіма необхідними повноваженнями для того, щоб реалізувати функцію захисту прав і свобод людини в разі їх порушення чи необґрунтованого обмеження

Отже, під механізмом захисту прав і свобод людини варто розуміти цілісну, динамічну, законодавчо закріплену систему, що визначає суб'єктів, об'єкти, засоби та способи захисту прав і свобод, здатна усунути незаконні перешкоди для їх реалізації, запобігти їх подальшому вчиненню та притягнути винних у порушенні прав і свобод до юридичної відповідальності. Нормативною базою механізму захисту прав і свобод людини є Конституція України, яка закріплює основні права та свободи людини й громадянина, гарантії їх реалізації та охорони, а також перелік юридичних засобів захисту прав і свобод людини, використання яких має забезпечити відновлення в разі їх порушення. Зазначений механізм містить у структурі дві системи: інституційну (чи організаційну) та функціональну. До першої системи належать органи державної влади й органи місцевого самоврядування, їх посадові й службові особи, інші уповноважені суб'єкти, інститути громадянського суспільства (політичні партії та громадські об'єднання), міжнародні організації. Функціональна система механізму захисту включає практичну діяльність суб'єктів, уповноважених здійснювати функцію захисту прав і свобод, що складається із засобів і процедур, які спрямовані на відновлення порушених прав і свобод, запобігання вчиненню порушень і притягнення правопорушників до відповідальності. Судова влада є одним із найефективніших засобів захисту прав людини та громадянина від порушень. Її завдання — відновлення порушених прав і свобод людини та громадянина.

Судова форма захисту є вищою формою захисту прав і свобод людини, яка забезпечує їй максимум процесуальних гарантій. Тому право на судовий захист є засобом забезпечення передбаченої законом можливості людини звертатися до органів правосуддя за захистом своїх прав, свобод і законних інтересів[3, с. 189-190].

Судова влада є невід'ємною частиною держави, що забезпечує баланс між гілками влади, захист прав людини та стабільність суспільства. Її авторитет залежить від незалежності суддів, прозорості та ефективності. У контексті громадянського суспільства судова влада виступає гарантом демократії, а її взаємодія з громадськістю через комунікацію і громадські ради є запорукою успіху. Для України, яка прагне євроінтеграції, розвиток судової влади є стратегічним завданням. Лише через реформи, спрямовані на підвищення довіри та забезпечення правосуддя, країна зможе утвердити себе як демократична держава, що відповідає європейським стандартам[4, с. 125; 5, с. 142].

Список використаних джерел:

1. Конституція України, прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28.06.1996. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр>
2. Гаврильців М.Т. Захист законного інтересу як передумова на звернення до адміністративного суду: поняття, сутність, види. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. Серія «Юридична»*. 2016. Вип. 4. С. 161–171.
3. Чорна С. Роль судової влади в конституційно-правовому механізмі захисту прав і свобод людини. *Підприємництво, господарство і право*. 2020. № 8. С. 186-190.
4. Герасимів Т.З., Вовк В.М. Судова влада: основа демократії та суспільного порядку. *Правова позиція*. 2024. № 4(45). С. 122-125.
5. Нелін О.І. Права та свободи людини і громадянина в Україні та їхній захист : навч. посіб. К. ВПЦ «Київський університет». 2018. 299 с.

Піскунова Юлія

здобувачка фахової передвищої освіти,
спеціальності «Правоохоронна
діяльність», гуманітарного відділення
Відокремленого структурного підрозділу
«Економіко-правничий фаховий коледж
Запорізького національного університету»

Науковий керівник: Носик М.О. –
к.і.н., викладач-методист, спеціаліст
вищої категорії, голова циклової комісії
суспільних дисциплін та права

ПОРІВНЯЛЬНО-ІСТОРИЧНИЙ АНАЛІЗ МОРАЛЬНО- ПСИХОЛОГІЧНОГО ВИМІРУ ФУНКЦІОНУВАННЯ МІЛІЦІЇ ТА ПОЛІЦІЇ В УКРАЇНІ

На сьогодні у спеціалізованій правничій літературі питання трансформації правоохоронної системи України залишається й досі доволі дискусійним. Серед фахівців з правоохоронної діяльності та населення побутує спрощена думка, що реформа 2015 р. обмежилася лише зміною назви «міліція» на «поліція». Однак якщо заглиблюватися у дане питання, то можемо прийти до зовсім інших висновків. Аналіз великого обсягу вихідної інформації свідчить про радикальну зміну сучасної української системи громадської безпеки: від радянської моделі «державного примусу» до служіння громадськості та людям [3].

У сучасному юридично-правовому полі приділяється неабияка увага визначенню вичерпних морально-психологічних ознак функціонування таких українських правоохоронних інституцій, як-то «міліція» (1991–2015 рр.) та «поліція» (2015–2026 рр. ...) у розрізі концепту «обов'язок vs Право на безпеку» [5].

Так, з самих витоків заснування міліційної структури в Україні були визначені її цілі та задачі функціонування. Зважаючи на те, що термін «міліція» історично позначав озброєне народне ополчення, що у пострадянський період мало значне ідеологічне значення і повинно було підкреслити нібито «народний» характеру органу, який насправді був частиною централізованої державної

машини [1]. «Поліція» ж на сьогодні є цивільним органом, мета якого полягає у забезпеченні норм громадського порядку [2; 4].

Міліція діяла за Законом України «Про міліцію» 1990 р., який був перехідним документом. Головним критерієм її ефективності була «палична система» – кількість розкритих злочинів, що часто призводило до порушення прав людини заради показників [1; 3].

В той же час Закон України «Про Національну поліцію» 2015 р. кардинально змінив пріоритети. Згідно ст. 11 цього Закону стає зрозумілим, що рівень довіри населення є єдиним критерієм оцінки ефективності поліції. Це перетворює поліцію з органу страху на сервісну службу [2].

Важливе емоційно-психологічне значення для розуміння природи діяльності двох правоохоронних органів у історії сучасної України відіграє порівняння текстів відповідних присяг. Так, присяга працівника міліції акцентувала свою увагу на букві закону [9]. Натомість присяга поліцейського (ст. 64 Закону) зобов'язує «поважати та охороняти права і свободи людини». До того ж, вперше українська громадськість у 2015 р. побачила реформаторське прагнення нової влади реалізувати принципово новий обов'язок поліції – втілювати закони в життя, що робить кожного поліцейського людиною, яка зможе захистити права громадян [2; 6]. З точки зору *психологічного вектору*, зміна тексту присяги створила нову психологічну установку для правоохоронця, що базується на зміні «суспільного договору». До реформи, у моделі міліціонера мотивація була заснована на службовій напіввійськовій дисципліні та у виконання наказів. Сучасна присяга поліцейського посиляється на «усвідомленні високої відповідальності». Крім того, кожен поліцейський зобов'язаний «з гідністю нести високе звання поліцейського, а не просто орієнтуватися на страх перед системою [7]. В той же час дослідник Р. Бех наголошує на тому, що відсутність у сучасній присязі прямої вимоги щодо самопожертви створює певний вакуум у професійно-психологічній підготовці [8]. Саме цей фактор породжує дилему «героїзм vs професіоналізм». В цьому контексті найбільш дискусійним питанням є питання трансформації поняття службового ризику. У

міліцейській присязі містилася пряма вимога готовності до самопожертви, зазначалося «не шкодуючи життя» [9]. Це накладало на працівника обов'язок, який не мав жодних альтернатив, крім як діяти в будь-яких умовах та при будь-яких обставинах. Натомість у поліцейського в присязі аспект самопожертви замасковано. З одного боку, текст зі словами «сумлінним виконанням обов'язків» відповідає європейським стандартам безпеки праці та тактичної переваги у разі виникнення надзвичайних та суспільно небезпечних ситуацій (див. Табл. 1).

Таблиця 1

Порівняльний аналіз морально-психологічних чинників функціонування міліції та поліції України [1; 2; 5; 8; 10].

Критерії	Міліція	Поліція
Характер	Закрита система	Відкрита система
Принцип роботи	Централізована система	Співпраця та відкритість
Критерії оцінки ефективності	Статистика розкриття («палична» система розкриття злочинів)	Соціологічний (рівень довіри населення)
Філософія діяльності	Державно-центрична	Сервісна
Функціональний пріоритет	Захист інтересів держави	Захист конституційних пра, свобод та інтересів людини
Професійно-етичний імператив присяги	Колективна жертвовність (імператив «не шкодуючи життя»)	Тактична доцільність (імператив «усвідомлення відповідальності»)
Модель поведінки в екстремальних умовах	Миттєве безкомпромісне втручання (домінування обов'язку над ризиком)	Алгоритмізоване стримування загрози (пріоритет тактичної переваги та безпеки офіцера)

Практична підготовка	Ситуаційно-мотиваційні тренінги (на базі відомих стандартів)	Стандартизовані тактичні сценарії за міжнародними програмами
Організаційний характер системи	Мілітарна, жорстко централізована та закрита	Цивільна, функціонально децентралізована та відкрита
Характер професійної освіти та підготовки	Фундаментально-академічна з чіткою профільною спеціалізацією	Модульно-курсова, алгоритмізована із загальним профілем
Штатна чисельність (атестовані)	~ 180 тис. (при загальному штаті МВС ~ 260 тис.)	~ 140–150 тис. (з урахуванням бойових підрозділів)
Фактична наявність («недокомплект»)	Мінімальний (висока заповнюваність штату)	Значний (хронічний брак кадрів 15–25%)

Загалом же, реформа 2015 р. ознаменувала перехід від міліції як «інструменту влади» до поліції як «інструменту суспільства» [3; 5]. При цьому сучасна система підготовки поліції включає нові правила навчання та тренінги за міжнародними програмами, що кардинально відрізняється від закритої системи відомих закладів МВС часів міліційного минулого.

З цього випливає, що формулювання «сумлінне виконання обов’язків» відповідає європейським стандартам безпеки праці. Проте, з іншого боку, як свідчить порівняльний аналіз, проведений у Таблиці 1, це створює ризик переходу від імперативу миттєвого захисту громадян до тактичного стримування, де особиста безпека правоохоронця превалює над обов’язком миттєвого припинення правопорушення в екстремальній ситуації [8].

Таким чином, порівняльно-історичний аналіз морально-психологічної складової функціонування міліції та поліції показує, що Національна поліція України є якісно новим правовим інститутом, спрямованим на забезпечення правопорядку на основі довіри та співпраці з громадянами. Це свідчить про поступовий перехід до більш відкритої на суспільство моделі. Головна

відмінність полягає у зміні пріоритетів, оскільки поліцейський присягає не системі, а людині.

Список використаних джерел:

1. Про міліцію : Закон України від 20.12.1990 № 565-XII : станом на 7 листоп. 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/565-12#Text> (дата звернення: 16.03.2026).
2. Про Національну поліцію : Закон України від 02.07.2015 № 580-VIII : станом на 13 берез. 2026 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/580-19#Text> (дата звернення: 16.03.2026).
3. Кіщенко С. Реформа системи органів внутрішніх справ: аналіз державних рішень. МЦПД, 2015. 41 с.
4. Конституція України : від 28.06.1996 № 254к/96-ВР : станом на 1 січ. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254к/96-вр#Text> (дата звернення: 16.03.2026)
5. Бандурка О. М. Філософія поліції : монографія. Харків : Золота миля, 2017. 232 с.
6. Сокурєнко В. В. Присяга працівника поліції як правовий та морально-етичний імператив. Право і безпека. 2018. № 4. С. 6–11.
7. Чевдарь З. С. Професійна етика та естетична культура працівників поліції. Сєвєродонецьк, 2020. 256 с.
8. Бєх Р. В. Трансформація ціннісних орієнтацій правоохоронців в умовах реформування МВС України. Філософські обрії. 2021. Вип. 45. С. 112–120.
9. Про текст Присяги працівника органів внутрішніх справ України : Постанова Кабінету Міністрів України від 28.12.1991 № 382. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/95%D0%B0-91-%D0%BF#Text> (дата звернення: 16.03.2026).
10. Звіт про результати діяльності Національної поліції України за 2025 рік / Національна поліція України. Київ, 2026. URL: <https://www.npu.gov.ua/reporting> (дата звернення: 12.04.2026).

Посіщук Маргарита

здобувачка першого(бакалаврського)
рівня вищої освіти, спеціальності
«Міжнародні економічні відносини»,
Факультету міжнародної торгівлі та
права Державного торговельно-
економічного університету

Науковий керівник: Зверєва К.С. –
доктор філософії з міжнародного права,
доцент кафедри міжнародного,
цивільного та комерційного права

ПОЛІТИЧНИЙ РЕЖИМ КИТАЙСЬКОЇ НАРОДНОЇ РЕСПУБЛІКИ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА ДОТРИМАННЯ МІЖНАРОДНОГО ТОРГОВЕЛЬНОГО ПРАВА

Політичний режим Китайської Народної Республіки визначається на основі конституційних положень та міжнародних оцінок рівня демократичності. Відповідно до статті 1 Конституції КНР, Китай визначається як «соціалістична держава демократичної диктатури народу», що свідчить про закріплення централізованої моделі влади та відсутність класичного демократичного механізму політичної конкуренції. Тією ж статтею закріплюється керівна роль Комуністичної партії Китаю, а преамбула Конституції підкреслює існування багатопартійного співробітництва під керівництвом партії, що фактично виключає реальний політичний плюралізм.[1]

Оцінка режиму підтверджується міжнародними рейтингами. За даними Freedom House (Freedom in the World 2026), Китай отримав близько 9 балів зі 100, що характеризує його як «невільну» державу з вкрай обмеженим рівнем політичних прав і громадянських свобод та відсутністю конкурентних виборів.[2] За Democracy Index 2024 Economist Intelligence Unit Китай отримав 2,11 бала з 10, посівши 145 місце зі 167 країн у категорії авторитарних режимів.[3]

Наведені дані свідчать про відсутність реального політичного плюралізму, оскільки вся система влади функціонує під керівництвом однієї політичної сили. Отже, політичний режим Китаю має ознаки авторитарного однопартійного

режиму, в якому формальні демократичні інститути поєднуються з фактичною концентрацією влади в руках Комуністичної партії Китаю. Практика дотримання Китаєм міжнародного торговельного права свідчить про вибірковий підхід до виконання міжнародних зобов'язань, що пов'язується з централізованим характером політичної системи КНР та підпорядкуванням правових механізмів стратегічним інтересам держави. У сфері антидемпінгових розслідувань показовою є справа DS427. Панель СОТ встановила, що Міністерство торгівлі КНР діяло всупереч статтям 3.1 та 3.2 Антидемпінгової угоди і статтям 15.1 та 15.2 Угоди SCM, використовуючи усереднені показники без належного врахування відмінностей між товарами. Виявлені недоліки не були повністю усунені навіть після повторного розслідування,[4] що свідчить про системну проблему неповного виконання рішень СОТ. Щодо субсидування державних підприємств принципове значення має справа DS437. У ній розглядалося питання про те, чи можуть китайські державні підприємства вважатися «публічними органами» і відповідно надавати фінансову підтримку у розумінні Угоди SCM.[6] Якщо такий зв'язок визнається, їхня фінансова діяльність кваліфікується як державна підтримка що порушує принципи чесної конкуренції. Якщо ні, довести факт субсидування стає практично неможливим.

Найбільш резонансним сучасним спором є справа DS630. У листопаді 2024 року Китай ініціював консультації з ЄС щодо компенсаційних мит на імпорт електромобілів, стверджуючи що вони суперечать Угоді SCM та ГАТТ 1994.[5] Ця справа ілюструє прагматичний підхід КНР до міжнародного права: торговельні партнери запроваджують заходи у відповідь на державну підтримку китайських виробників, тоді як Китай оскаржує їх через механізми СОТ. Тобто КНР вдається до міжнародного права тоді, коли це відповідає її інтересам, і ухиляється від його вимог там, де вони є незручними.

Загальну оцінку підсумовує Огляд торговельної політики СОТ 2021 року, в якому члени організації відзначали непрозорий режим субсидування та відсутність своєчасних нотифікацій, закликаючи Китай прискорити перехід до ринково-орієнтованої політики.[7] Вибірковість виконання зобов'язань є

системною рисою поведінки держави з авторитарним режимом, де міжнародне право використовується інструментально там де це вигідно, і обходиться там де суперечить стратегічним цілям партійного керівництва.

Отже, авторитарний однопартійний режим Китаю безпосередньо визначає характер його зовнішньоекономічної політики та підхід до виконання міжнародних зобов'язань. Справи DS427, DS437 та DS630 підтверджують системну вибірковість, оскільки непрозоре субсидування, відсутність належних нотифікацій і неповне виконання рішень СОТ є закономірним наслідком відсутності незалежного контролю над виконавчою владою. Китай використовує механізми СОТ прагматично, звертаючись до них тоді, коли це відповідає інтересам партійного керівництва, і ухиляючись від зобов'язань там, де вони є незручними. Така поведінка є типовою для держав з авторитарним режимом, де міжнародне право розглядається не як цінність, а як інструмент досягнення власних цілей.

Список використаних джерел:

1. Конституція Китайської Народної Республіки. URL: <https://kfcplaw.sumdu.edu.ua/wp-content/uploads/2024/10/Konstytutsiia-Kytajskoi-Narodnoi-Respubliky.pdf>
2. Freedom House. China: Freedom in the World 2026. URL: <https://freedomhouse.org/country/china/freedom-world/2026>
3. StatBase. China Democracy Index. URL: <https://statbase.org/data/chn-democracy-index/>
4. World Trade Organization. Dispute Settlement: China - Anti-Dumping and Countervailing Duty Measures on Broiler Products from the United States. DS427. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds427_e.htm
5. World Trade Organization. Dispute Settlement: European Union - Definitive Countervailing Duties on New Battery Electric Vehicles from China. DS630. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds630_e.htm
6. World Trade Organization. Dispute Settlement: United States - Countervailing Duty Measures on Certain Products from China. DS437. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/dispu_e/cases_e/ds437_e.htm

7. World Trade Organization. Trade Policy Review: China - Concluding Remarks by the Chairperson. WT/TPR/M/458. 2024. URL: https://www.wto.org/english/tratop_e/tpr_e/tp558_crc_e.htm

Селіванова Ірина Анатоліївна
кандидат юридичних наук, доцент,
науковий співробітник НДІ правового
забезпечення інноваційного розвитку
НАПрН України

ЯК ЗМІНИВСЯ РЕЖИМ ВЕТЕРАНСЬКОГО ПІДПРИЄМНИЦТВА ПІСЛЯ ПРИЙНЯТТЯ ЗАКОНУ «ПРО ВЕТЕРАНСЬКЕ ПІДПРИЄМНИЦТВО»?

26.02.2026 року набрав чинності Закон України «Про ветеранське підприємництво» [1]. Розглянемо впроваджені цим законом новели правового механізму ветеранського підприємництва.

1. Відбувся перехід від підтримки ветеранського підприємництва як різновиду малого та середнього підприємництва до адресної підтримки саме суб'єктів ветеранського підприємництва. З характеристик суб'єктів малого та середнього підприємництва, визначених законом [2, ст. 2], очевидно, що переважна більшість ветеранів війни здійснюють підприємницьку діяльність як суб'єкти саме малого та середнього підприємництва. Цілком логічно, що до прийняття спеціального закону з питань ветеранського підприємництва законодавчим підґрунтям державної підтримки суб'єктів такого підприємництва був саме Закон України «Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні» [3].

2. Вперше введено в обіг поняття ветеранського підприємництва, яке визначається як самостійна, ініціативна, систематична, на власний ризик господарська діяльність або незалежна професійна діяльність, що здійснюється суб'єктами ветеранського підприємництва, з метою досягнення економічних і

соціальних результатів, у тому числі одержання прибутку. До суб'єктів ветеранського підприємництва закон відносить три категорії осіб : 1) ветеран війни, зареєстрований у встановленому законом порядку як фізична особа - підприємець; 2) ветеран війни, який провадить незалежну професійну діяльність у значенні, наведеному в [Податковому кодексі України](#), і якого взято на податковий облік як самозайняту особу; 3) юридична особа приватного права незалежно від організаційно-правової форми, зареєстрована на території України у встановленому законодавством України порядку, в якій ветеран війни самостійно та/або з іншими ветеранами війни є кінцевим бенефіціарним власником (вигодоодержувачем) такої юридичної особи, яка відповідає будь-якому одному з таких критеріїв: ветеран війни особисто та/або з іншими ветеранами війни володіє корпоративними правами такої юридичної особи у розмірі не менше 100 відсотків сформованого статутного капіталу[1, ст. ст. 1, 2]. На недоліки такого визначення зверталася увага в науковій літературі [4].

3. Визначено порядок набуття статусу суб'єкта ветеранського підприємництва. Це добровільна процедура. Особа набуває статусу суб'єкта ветеранського підприємництва з дня внесення відомостей про облік такої особи у статусі суб'єкта ветеранського підприємництва до Єдиного державного реєстру ветеранів війни (ЄДРВВ) та формування витягу разом з унікальним електронним ідентифікатором із застосуванням засобів ЄДРВВ. Відповідальним за забезпечення формування і ведення ЄДРВВ є Міністерство у справах ветеранів України [1, ст. ст. 1, 2, 5, 8].

4. Міністерство у справах ветеранів України визначено головним органом у системі центральних органів виконавчої влади з формування та реалізації державної політики у сфері розвитку та функціонування ветеранського підприємництва. Це ж міністерство разом з іншими центральними органами виконавчої влади, зокрема, Міністерством економіки, довілля та сільського господарства, забезпечує реалізацію державної підтримки суб'єктів ветеранського підприємництва [1, ст.10]. Державним провайдер сервісу реінтеграції ветеранів до продуктивного цивільного життя, а отже й підтримки

ветеранського підприємництва, є Український ветеранський фонд, державна установа у сфері управління Міністерства у справах ветеранів [5].

5. Вперше введено поняття спеціального режиму економічної підтримки ветеранського підприємництва, який передбачає надання суб'єктам ветеранського підприємництва преференційних заходів, зокрема щодо участі в державних та муніципальних програмах підтримки, отримання субсидій, грантів, доступу до пільгових умов кредитування або участі у спеціалізованих тендерних процедурах [1, ст.4]. Державна підтримка суб'єктів ветеранського підприємництва передбачає формування державних програм підтримки, державних цільових, регіональних та місцевих цільових програм, програм розвитку, в яких визначаються умови та механізми такої підтримки. Наразі найактивніше держава застосовує таку форму держаної підтримки як надання грантів бізнесу [6].

Висновки. Закон України «Про ветеранське підприємництво» не впроваджує для суб'єктів ветеранського підприємництва виключень з загального механізму правового регулювання підприємницької діяльності. Організаційні форми такої діяльності, її реєстрація, застосування до неї державних засобів регулювання, оподаткування здійснюються на загальних підставах. Закон проваджує спеціальний режим економічної підтримки ветеранського підприємництва, що збільшує доступ ветеранів до фінансових ресурсів при започаткуванні ними бізнесу чи розвитку вже існуючого.

Список використаних джерел:

1. Про ветеранське підприємництва : Закон України № 4563-IX від 1.07.2025 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4563-20>
2. Про особливості регулювання діяльності юридичних осіб окремих організаційно-правових форм у перехідний період та об'єднань юридичних осіб : Закон України № 4196-IX від 09.01.2025 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4196-20>
3. Про розвиток та державну підтримку малого і середнього підприємництва в Україні : Закон України № 4618-VI від 22.03.2012 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/card/4618-17>

4. Селіванова І.А. Легальне поняття ветеранського підприємництва в Україні : проблеми та шляхи їх вирішення / Збірник наукових праць за матеріалами круглого столу «Актуальні проблеми економіко-правового регулювання екологічних відносин в сучасних умовах» НДІ ПЗІР НАПрН України (м. Харків, 18 вересня 2025 року) та панельної дискусії «Інновації та сталий розвиток у економіко- правових дослідженнях та стратегія їх реалізації» (23 вересня 2025 року) в рамках ІХ Харківського міжнародного юридичного форуму / за ред. С.В. Глібка, В.Л. Бредіхіної. Харків: НДІ ПЗІР НАПрН України, 2025. 224 с. С. 155-161

Електронне наукове видання. https://ndipzir.org.ua/wp-content/uploads/2025/09/conf_18.09.2025.pdf

5. Положення про український ветеранський фонд: наказ Міністерства у справах ветеранів України від 26.09.24 №313 (в редакції наказу Мінветеранів від 24.02.25 № 171 URL : <https://veteranfund.com.ua/wp-content/uploads/2025/03/Polozhennia.pdf>

6. Деякі питання надання грантів бізнесу : Постанова Кабінету Міністрів України від 21 червня 2022 р. № 738 URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-2022-%D0%BF#Text>

Ткачук Катерина

здобувачка 3 курсу першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності 081 Право, відділення бакалаврату, Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства

Науковий керівник: Коросташивець Ю.Г. – к.ю.н., доцент, спеціаліст вищої категорії, викладач-методист Київський фаховий коледж туризму та готельного господарства

СУЧАСНІ ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА ТА ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА В УМОВАХ КРИЗОВИХ ВИКЛИКІВ

Сучасні трансформаційні процеси, що охоплюють українське суспільство в умовах нестабільності, воєнних загроз та економічної турбулентності, суттєво впливають на динаміку розвитку цивільного права та цивільного судочинства.

Кризові явища загострюють потребу у модернізації правових інструментів та адаптації цивільно-правових механізмів до нових реалій, що дозволяє забезпечити сталість цивільного обороту, ефективний захист прав людини і доступність правосуддя.

Дане питання доречно розглядати у двох взаємозалежних аспектах – матеріальному та процесуальному. Матеріальний аспект охоплює оновлення цивільного законодавства, що включає посилення ролі принципу справедливості та добросовісності. Процесуальний аспект охоплює розвиток цивільного судочинства, а саме адаптація процедур і механізмів доступу до правосуддя до викликів сьогодення.

Фундаментом цих процесів залишається Цивільний кодекс України, який наразі проходить рекодифікації, що в свою чергу створює безліч дискусій у правників та науковців [7].

Однією з провідних тенденцій є посилення ролі принципу добросовісності та справедливості у правозастосуванні. В умовах нестандартних життєвих ситуацій, зумовлених форс-мажорними обставинами, суди дедалі частіше звертаються до гнучких механізмів, що забезпечують баланс інтересів сторін. Зокрема, Касаційний цивільний суд у складі Верховного Суду сформував низку важливих підходів до застосування категорії істотної зміни обставин (ст. 652 ЦКУ), що дозволяє коригувати умови договорів, виконання яких стало надмірно обтяжливим у зв'язку з сучасною кризою, та чітко розмежовувати такі випадки з підставами звільнення від відповідальності [3].

Суттєві зміни відбуваються у сфері речових прав, зокрема щодо відшкодування шкоди, завданої знищенням або пошкодженням майна внаслідок воєнних дій. Нормативне поле поступово наповнюється спеціальними процедурами оцінювання збитків та визначення розміру компенсацій, які реалізуються через цифровий сервіс «ЄВідновлення», основа якого лежить у профільних нормативно-правових актах про компенсацію за знищені об'єкти нерухомості [2]. Водночас, судова практика орієнтується на стандарти Європейського суду з прав людини щодо безумовного захисту права власності

та забезпечення ефективних способів правового захисту навіть у кризовий період [4].

Цифровізація цивільного судочинства — ще одна визначальна тенденція. Поступова трансформація електронного правосуддя, особливо еволюційний перехід від функціоналу ЄСІТС до Єдиної судової інформаційно-комунікаційної системи (ЄСІКС), зокрема до дистанційних засобів участі у процесі та електронних доказів, дозволяє гарантувати доступ до суду навіть у надзвичайних умовах через електронні кабінети [5]. Розширення можливостей електронної комунікації між учасниками процесу сприяє оперативності та прозорості судового розгляду. Це мінімізує процесуальні ризики, зумовлені фізичною небезпекою чи переміщенням учасників справи.

Важливим напрямом розвитку є посилення правового захисту вразливих категорій населення — ВПО, осіб, які втратили житло, засоби існування або зазнали інших негативних наслідків кризи. Цивільне законодавство та судова практика вибудовують нові підходи до встановлення юридичних фактів на тимчасово окупованих територіях та процедур спрощеного отримання компенсацій. Стратегічний рух цих реформ визначено в межах оновленої стратегії судової реформи до 2029 року, яка передбачає повну адаптацію правосуддя до умов посткризового відновлення [6].

Отже, розвиток цивільного права та цивільного судочинства у кризовий період необхідно вивчати й вдосконалювати у рівній мірі. Це характеризується модернізацією ключових інститутів, переосмисленням ролі судової практики, активною цифровізацією та зростанням значення соціальної функції цивільного права. Стратегічний напрям полягає у формуванні правового середовища, здатного забезпечити гнучкість, стабільність і високий рівень захисту прав людини навіть у найскладніших умовах та в умовах посткризового відновлення.

Список використаних джерел:

Нормативно-правові акти та судова практика:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 40. Ст. 356.

2. Про компенсацію за пошкодження та знищення окремих категорій об'єктів нерухомого майна внаслідок бойових дій, терористичних актів, диверсій, спричинених збройною агресією Російської Федерації проти України: Закон України від 23 лютого 2023 р. № 2923-IX / Верховна Рада України. Відомості Верховної Ради України. 2023. № 15. Ст. 95.

3. Про застосування судами принципу добросовісності та істотної зміни обставин в умовах воєнного стану : Постанова Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 31 серпня 2022 року у справі № 756/10085/20. База даних «Законодавство України». URL: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/106034151> (дата звернення: 30.03.2026).

4. Справа «Федоренко проти України» щодо захисту права власності та доступу до правосуддя в умовах системної кризи: Рішення Європейського суду з прав людини від 01 червня 2023 р. (заява № 3456/19). База даних «Законодавство України». URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/974_001 (дата звернення: 30.03.2026).

Наукова література та періодичні видання:

5. Жерьобкін О. М. Динаміка діджиталізації цивільного процесу: нормативно-правові та інституційні аспекти. Актуальні питання у сучасній науці. 2025. № 8 (38). С. 485–503. DOI: [https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8\(38\)-485-503](https://doi.org/10.52058/2786-6300-2025-8(38)-485-503).

6. Нова стратегія судової реформи: що влада планує зробити з правосуддям до 2029 року. Судово-юридична газета. 2024. 17 верес. URL: <https://sud.ua/uk/news/publication/310626-novaya-strategiya-sudebnoy-reformy-cto-vlast-planiruet-sdelat-s-pravosudiem-do-2029-goda> (дата звернення: 01.04.2026).

7. Цивільний кодекс України: науково-практичний коментар / за ред. Н. С. Кузнецової, І. В. Спасибо-Фатєєвої. Київ : Юрінком Інтер, 2023.

Ткаченко Катерина

здобувачка другого курсу, спеціальність
«Право» Київського фахового коледжу
туризму та готельного
господарства

Науковий керівник: Кучак О.Є. —

спеціаліст вищої категорії, викладач-
методист Київського фахового коледжу
туризму та готельного господарства

ВИКОРИСТАННЯ ХМАРНИХ СЕРВІСІВ У СУЧАСНОМУ ДІЛОВОДСТВІ: БЕЗПЕКА ТА ДОСТУПНІСТЬ

Цифрова трансформація суспільних відносин та державних інституцій в Україні зумовлює перехід від традиційних паперових методів управління документацією до високотехнологічних рішень. Особливої актуальності це питання набуло в умовах воєнного стану, коли фізичний доступ до офісних приміщень та серверного обладнання може бути обмежений або неможливий. Хмарні технології (cloud computing) стають тим інструментом, що забезпечує життєздатність установ, дозволяючи зберігати, опрацьовувати та передавати юридично значущу інформацію незалежно від географічного розташування працівників.

Теоретичні аспекти використання хмарних технологій У сучасному діловодстві хмарні сервіси розглядаються як модель забезпечення повсюдного та зручного мережевого доступу до спільного набору конфігурованих обчислювальних ресурсів. Для документознавства важливо розрізняти три основні моделі обслуговування:

1. SaaS (Software as a Service) — використання готових прикладних програм (наприклад, Google Workspace, Microsoft 365), що є найпоширенішим у діловодстві.
2. PaaS (Platform as a Service) — надання платформи для розробки внутрішніх систем електронного документообігу (СЕД).

3. IaaS (Infrastructure as a Service) — оренда віртуальних серверів для розміщення власних архівів та баз даних.

Використання цих моделей дозволяє значно оптимізувати витрати установи на закупівлю дорогого обладнання та утримання штату ІТ-спеціалістів [1, с. 14].

Доступність як чинник ефективності документообігу Головною перевагою «хмар» є принцип еквіпотенційності доступу. На відміну від локальних мереж, хмарні сховища забезпечують синхронізацію змін у реальному часі. Це дозволяє реалізувати функцію колективного редагування документів, що скорочує час на підготовку наказів, розпоряджень та договорів у декілька разів.

Крім того, хмарні сервіси вирішують проблему версійності документів. У традиційному діловодстві часто виникає плутанина між різними редакціями одного файлу, що пересилаються електронною поштою. Хмарна модель передбачає збереження всієї історії змін в одному об'єкті, що дозволяє за необхідності повернутися до будь-якої попередньої версії [2, с. 42].

Механізми безпеки та захисту інформації Питання довіри до хмарних провайдерів залишається дискусійним. Безпека даних у хмарному середовищі базується на принципі розподіленої відповідальності. Провайдер забезпечує фізичну безпеку серверів та цілісність інфраструктури, тоді як установка-замовник відповідає за керування доступом.

До основних технічних засобів захисту належать:

- Наскрізне шифрування (End-to-end encryption): дані шифруються на пристрої відправника і дешифруються лише отримувачем, що унеможливорює перехоплення інформації провайдером.
- Багатофакторна автентифікація (MFA): вимога підтвердження особи через декілька каналів (пароль + код у смартфоні), що нівелює ризик викрадення паролів.
- Data Loss Prevention (DLP) системи: програмні модулі, що запобігають випадковому або навмисному витоку конфіденційної інформації за межі хмари [4, с. 112].

Нормативно-правове регулювання в Україні Впровадження хмарних рішень у державний сектор регулюється Законом України «Про хмарні послуги». Цей закон визначає правові засади надання хмарних послуг та встановлює вимоги до обробки персональних даних. Зокрема, для об'єктів критичної інфраструктури та державних органів існують обмеження щодо використання серверів, які територіально знаходяться за межами України або в країнах-агресорах [3].

Відповідно до ДСТУ 4163:2020, навіть при використанні хмарних платформ, електронні документи повинні зберігати всі необхідні реквізити, включаючи електронний підпис (КЕП), що забезпечує їх юридичну силу.

Хмарні сервіси перетворюють діловодство з консервативної системи на динамічний цифровий сервіс. Попри існуючі кіберзагрози, рівень захисту у професійних хмарних провайдерів зазвичай вищий, ніж у локальних мереж середньостатистичної установи.

Майбутнє професії діловода та юриста нерозривно пов'язане з опануванням цих технологій, що вимагає розробки нових стандартів внутрішньої безпеки та постійного підвищення цифрової грамотності персоналу.

Список використаної літератури:

1. ДСТУ 4163:2020. Державна уніфікована система документації. Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2020. 26 с. (дата звернення: 20.04.2026).

2. Про електронні документи та електронний документообіг: Закон України від 22.05.2003 № 851-IV. Відомості Верховної Ради України. 2003. № 36. Ст. 275. (дата звернення: 20.04.2026).

3. Про хмарні послуги: Закон України від 17.02.2022 № 2075-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2075-20#Text>. (дата звернення: 20.04.2026).

4. Кузнецова Т. В. Сучасне діловодство: від паперу до хмарних рішень. Київ: Ліра-К, 2023. 210 с.

Уколов О.Л.

аспірант, «Інститут держави і права ім.
В.М. Корецького НАН України», м. Київ,
Україна

Науковий керівник: Пархоменко

Наталія Миколаївна – професор, доктор
юридичних наук, член-кореспондент НАН
України та НАПрН України

ПРОБЛЕМИ ВИКОРИСТАННЯ ПРАВОВИХ ФІКЦІЙ У РЕГУЛЮВАННІ ЕКОНОМІЧНИХ ВІДНОСИН ДЕРЖАВИ

Сучасний етап розвитку правової системи України характеризується ускладненням економічних відносин, що обумовлює необхідність удосконалення механізмів їх правового регулювання.

У юридичній науці відсутнє єдине універсальне визначення правової фікції, що свідчить про складність і багатовимірність цього явища. Так, О. В. Ул'яновська

розглядає правову фікцію як умовне припущення, яке визнається істинним з метою досягнення певного правового результату, незважаючи на його невідповідність реальній дійсності [5]. Подібний підхід підтримує і І. Невзоров, який підкреслює, що правова фікція є результатом інтелектуальної діяльності законодавця, спрямованої на спрощення та оптимізацію правового регулювання [2, с. 21].

У свою чергу, І. П. Зеленко акцентує увагу на функціональному аспекті правових фікцій, визначаючи їх як інструмент, що забезпечує ефективність правового впливу та стабільність правопорядку [1, с. 47]. Такий підхід дозволяє розглядати фікції не лише як теоретичну категорію, а як практичний засіб юридичної техніки, що активно використовується у різних галузях права.

Узагальнюючи наукові підходи, можна виділити основні ознаки правових фікцій: умовність і свідоме відхилення від реальності; нормативна закріпленість або імпліцитна присутність у праві; функціональна спрямованість на досягнення юридичного результату; інструментальний характер.

Особливу роль правові фікції відіграють у сфері економічних відносин, яка характеризується високим рівнем динамічності та складності. Економічні процеси часто випереджають розвиток законодавства, що зумовлює необхідність використання гнучких правових конструкцій. У цьому контексті правові фікції виступають своєрідним «адаптаційним механізмом», який дозволяє праву реагувати на нові виклики.

Як зазначається у сучасному науковому дискурсі, ефективність реалізації права значною мірою залежить від здатності правової системи використовувати такі інструменти, як фікції, презумпції та юридичні конструкції. Це особливо актуально для регулювання економіки, де необхідно забезпечити баланс між стабільністю і гнучкістю правових норм.

Правові фікції у сфері економічних відносин виконують низку важливих функцій, які доцільно систематизувати: (1) регулятивна - забезпечення впорядкування економічних відносин; (2) спрощувальна - зменшення складності правових конструкцій; (3) компенсаторна - заповнення прогалин у законодавстві; (4) стабілізаційна - забезпечення передбачуваності правового регулювання; (5) інструментальна - досягнення конкретного правового результату.

Аналіз наведених функцій свідчить про те, що правові фікції є невід'ємним елементом механізму правового регулювання економічних відносин.

Особливо показовим є використання правових фікцій у трудовому праві, яке безпосередньо пов'язане з економічними відносинами. Як зазначає Я. Є. Сиротнікова, фікції у цій сфері застосовуються для визначення юридичних фактів, правового статусу працівників і роботодавців, а також для забезпечення соціальних гарантій [3].

Важливим аспектом є також роль правових фікцій у механізмі правового регулювання загалом. За висновками В. В. Сидоренка, фікції виступають елементом, що забезпечує дієвість цього механізму, оскільки дозволяють формувати юридичні наслідки незалежно від фактичних обставин [4, с. 24]. У сфері економіки це проявляється, зокрема, у створенні умовних правових моделей, які забезпечують функціонування ринкових відносин.

Відсутність чітких критеріїв використання правових фікцій створює передумови для їх довільного тлумачення. Це особливо небезпечно у сфері економіки, де правова визначеність є ключовою умовою стабільності господарської діяльності.

Подальший аналіз дозволяє виокремити ключові проблеми використання правових фікцій у сфері економічних відносин. Насамперед слід відзначити проблему надмірної умовності правового регулювання. Сутність правової фікції полягає у свідомому відхиленні від реальності, однак у сфері економіки така умовність може призводити до викривлення фактичних економічних процесів. У випадку надмірного застосування фікцій право починає функціонувати у відриві від реального економічного середовища, що знижує його регулятивну ефективність.

Іншою важливою проблемою є відсутність чітких критеріїв застосування правових фікцій. Як свідчить аналіз наукових джерел, законодавство України не містить системного підходу до визначення меж використання цього інструменту. Це створює ситуацію, коли фікції можуть застосовуватися довільно, що суперечить принципу правової визначеності.

Додатковою проблемою є ризик зловживання правовими фікціями у сфері господарської діяльності. Умовний характер фікцій може використовуватися суб'єктами економічних відносин для обходу законодавчих обмежень або отримання неправомірних переваг.

Важливим напрямом дослідження є також розгляд правових фікцій у контексті правового впливу. В. С. Шилінгов визначає правовий вплив як комплексну категорію, що охоплює всі засоби впорядкування суспільних відносин, включаючи правові фікції. У цьому аспекті фікції слід розглядати не ізольовано, а як складову системи правового регулювання, що забезпечує її гнучкість та ефективність [6, с. 61].

У сучасному науковому дискурсі підкреслюється, що ефективність правового регулювання економічних відносин залежить від здатності права поєднувати формальну визначеність із адаптивністю до змін. Саме правові фікції

дозволяють досягти такого поєднання, виступаючи інструментом балансування між стабільністю і динамікою.

Отже, правові фікції є важливим інструментом регулювання економічних відносин держави, який забезпечує гнучкість і адаптивність правової системи. Вони виконують регулятивну, компенсаторну, стабілізаційну та інші функції, що дозволяє ефективно впорядковувати складні економічні процеси.

Водночас їх використання супроводжується рядом проблем, серед яких ключовими є надмірна умовність, відсутність чітких критеріїв застосування, ризик зловживань та недостатній рівень нормативного закріплення. Це зумовлює необхідність подальшого наукового дослідження та вдосконалення правового регулювання у цій сфері.

Таким чином, оптимальне використання правових фікцій у регулюванні економічних відносин можливе лише за умови забезпечення балансу між юридичною умовністю та реальністю економічних процесів.

Список використаних джерел:

1. Зеленко І. П. Юридична фікція як правовий та соціальний інструмент // Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія : Право. 2013. Вип. 23, ч. 1, т. 1. С. 46–49.
2. Невзоров І. Генеза та розвиток уявлень про природу «правової фікції» у вітчизняній та світовій юриспруденції // Юридичний вісник. 2020. № 6. С. 19–30.
3. Сиротнікова Я. Є. Юридичні фікції в трудовому праві України : дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.05. Харків, 2019. 190 с.
4. Сидоренко В. В. Правові фікції в аспекті забезпечення дієвості механізму правового регулювання // Juris Europensis Scientia. 2022. Вип. 1. С. 23–27. URL: <https://share.google/HZGCHuuqPYWGa1plz>
5. Ул'яновська О. В. Фікції в правовій системі України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук : 12.00.01. Одеса, 2010. 20 с.
6. Шилінгов В. С. Правовий вплив: теоретико-правове дослідження // Ірпінський юридичний часопис. 2023. Вип. 3 (12). С. 57–63.

Регушевський Едуард Євгенович
кандидат юридичних наук, доцент,
доцент кафедри міжнародних відносин
Київського міжнародного університету
ORCID: 0009-0008-0783-2017

ПРОБЛЕМИ ЕФЕКТИВНОСТІ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА В УМОВАХ СУЧАСНИХ ГІБРИДНИХ ВИКЛИКІВ

На сучасному етапі розвитку міжнародних відносин відбувається трансформація традиційних форм міждержавної конкуренції та протиборства. Глобальне безпекове середовище характеризується високим рівнем турбулентності й непередбачуваності, руйнується міжнародна система стратегічної стабільності, загострюється конкуренція між державами, виникають нові конфлікти, урегулювати які стає все складніше [1, с. 6¹]. Збройні конфлікти, які є крайньою мірою міждержавних протиборств, дедалі частіше змінюються, або поєднують у собі гібридні форми впливу з використанням військових, політичних, економічних, інформаційних, кібернетичних та правових інструментів тощо. Ми погоджуємось з позицією про існування так званої «сірої зони» де відбувається значна частина гібридних дій, а межа між миром і війною є розмитою [2; 3; 4]. Такі явища створюють принципово нові виклики для міжнародного права.

Агресія Російської Федерації проти України, яка продемонструвала недостатню ефективність традиційних міжнародно-правових механізмів реагування, суттєво підсилила дослідження проблематики гібридних загроз. У сучасних умовах війна істотним чином змінила свою сутність та зміст, отримавши гібридний характер, хоча, як вважають експерти, такі ознаки війни не є абсолютно новітніми і безпрецедентними. Іншими словами, гібридні війни не є чимось новим у світовій історії. Гібридні війни використовувались у різних формах і в різних масштабах впродовж багатьох десятиліть і навіть століть. Тому, хоча форми та методи гібридних війн можуть змінюватися, історичний

¹ Резнікова О.О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія. Київ: НІСД, 2022. 532 с. ULR: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/reznikova_ukraineresilience2022_02.pdf

контекст і механізми міждержавних конфліктів можуть залишатися подібними [5²]. Гібридні загрози стали серйозним викликом у сучасному світі для багатьох країн зокрема для України. Вони поєднують у собі різні методи, такі як інформаційна війна, кібератаки, економічний тиск, дезінформація та інші форми неконвенційних дій, що реалізуються з метою підризу стійкості, національної єдності та суверенітету країни, що стає мішенню гібридних загроз [6, с. 11³].

Використання таких різних методів впливу, серед яких активно застосовуються дезінформація, кібератаки, маніпуляції правовими аргументами, економічний тиск прихована військова присутність тощо засвідчує про існування реальної загрози підризу регулятивної функції міжнародного права [2; 3; 4]. Усе частіше, міжнародне право, на жаль, опиняється на «узбіччі» проходження реальних процесів вирішення нагальних проблем попередження порушень норм і принципів міжнародного права і лише згодом намагається відреагувати на подібні виклики, застосовуючи подекуди вистражданий досвід окремих суб'єктів.

Діяльність, пов'язану з гібридними загрозами, здійснюють актори з більш-менш авторитарними або тоталітарними поглядами на владу. Мета ворожих акторів – використати системні вразливості демократії, використовуючи всі інструменти, які є в розпорядженні авторитарної держави. Демократичні держави також можуть втручатися та впливати на діяльність інших демократичних держав, але є певні відмінності від дій авторитарних держав [6, с. 20⁴]. Саме тому міжнародне право, як відповідний регулятор і гарант демократичних цінностей розвитку міжнародного співробітництва, повинне враховувати необхідність у запобіжниках щодо вразливих систем демократії.

² 8. Cullen, P., Juola, C., Karagiannis, G., Kivisoo, K., Normark, M., Rácz, A., Schmid, J. and Schroefl, J., The landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model (Public Version), Giannopoulos, G., Smith, H. and Theocharidou, M. editor(s), EUR 30585 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, 2021, ISBN 978 92-76-29819-9, doi:10.2760/44985, JRC123305. URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123305>

³ Гібридні загрози та комплексна безпека: навчальний посібник. Укл. Карпенко О.О., Осипова Є.Л. Київ : ТОВ «ТРОПЕА», 2024. 76 с. DOI: <https://doi.org/10.32703/978-617-8268-30-5>

⁴ Гібридні загрози та комплексна безпека: навчальний посібник. Укл. Карпенко О.О., Осипова Є.Л. Київ : ТОВ «ТРОПЕА», 2024. 76 с. DOI: <https://doi.org/10.32703/978-617-8268-30-5>

Традиційні міжнародно-правові категорії «збройного нападу» або «використання сили» не завжди дозволяють належним чином кваліфікувати дії держав у межах гібридних операцій [7, с. 235]⁵. Це вкотре засвідчує нагальну потребу у перегляді механізмів адаптації правового регулювання міжнародних відносин до реальних і можливих викликів сьогодення.

Важливої уваги набуває феномен «lawfare», тобто використання права як інструмента війни. Держави свідомо використовують складність міжнародно-правових норм, маніпулюють юридичними аргументами для виправдання власних дій та ускладнення реагування з боку міжнародної спільноти. У цьому контексті право перестає бути лише механізмом регулювання і дедалі частіше стає елементом стратегічного протиборства [4, с. 31]⁶. «Lawfare» один з найбільш небезпечних проявів гібридних загроз у сучасному міжнародному праві. Так наприклад, Російська Федерація активно використовувала концепцію «захисту співвітчизників» для легітимації окупації українських територій. Подібна практика становить серйозну загрозу для стабільності міжнародного правопорядку, оскільки підриває універсальність та авторитет міжнародного права. Якщо право перетворюється на інструмент маніпуляції, його регулятивна функція істотно послаблюється.

Одним із головних викликів для міжнародного права є складність встановлення факту порушення принципу незастосування сили. Відповідно до Статуту Організації Об'єднаних Націй, державам забороняється застосовувати силу або погрожувати її застосуванням у міжнародних відносинах. Проте гібридні дії часто здійснюються приховано, без офіційного оголошення війни та без прямої ідентифікації держави-агресора.

Також підкреслюється, що кібероперації стали одним із ключових елементів сучасної гібридної війни. Сучасні кібератаки створюють серйозну загрозу для міжнародної стабільності, оскільки можуть паралізувати критичну

⁵ Hajdin N. What is Hybrid War? The Terminology Used to Describe Modern Warfare and Current Authority Under International Law // Juridisk Publikation. 2021. Vol. 13. P. 227-243 https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3975651&utm_source=chatgpt.com

⁶ Värk, R. Legal Complexities in the Service of Hybrid Warfare. *Kyiv-Mohyla Law and Politics Journal*, (2020). (6), P. 27–43. DOI: <https://doi.org/10.18523/kmlpj220732.2020-6.27-43>

інфраструктуру, фінансову систему та державне управління. При цьому міжнародне право досі не виробило чітких критеріїв, які дозволяли б однозначно визначати, коли кібератака становить «застосування сили» або «збройний напад» [8, с. 76]⁷. Кіберпростір є одним із найскладніших напрямів гібридних загроз у міжнародному праві.

Великою проблемою, що також знижує ефективність міжнародно-правових механізмів, є неможливість доведення відповідальності конкретної держави за використання приватних військових компаній, хакерських груп або інформаційних мереж для реалізації власних інтересів. Особливість гібридних загроз полягає у комплексному та прихованому характері, що дозволяє державам уникати прямого порушення класичних міжнародно-правових норм. Це істотно ускладнює застосування традиційних механізмів міжнародної відповідальності та колективної безпеки.

Гібридні загрози виявили низку структурних проблем сучасного міжнародного права. Насамперед йдеться про надмірну залежність міжнародної правової системи від доброї волі держав. У ситуації, коли держава свідомо використовує гібридні методи, механізми міжнародної відповідальності часто виявляються малоефективними. Ще одним важливим моментом є те, що система міжнародних інституцій занадто повільна щодо гібридних загроз. Організація Об'єднаних Націй, Рада Безпеки ООН та міжнародні судові органи здебільшого орієнтовані на реагування щодо класичних форм конфліктів, але й у цьому випадку діють із запізненням. Гібридні операції, які розгортаються швидко та мають комплексний характер, нерідко залишаються, на жаль, поза межами ефективного міжнародного реагування. У контексті російської агресії проти України особливо помітною стала проблема зловживання правом вето у Раді Безпеки ООН.

⁷ Hadji Janev M. Legal Perspectives of Hybrid Warfare Activities in Cyberspace. SageJournals. [NATO Science for Peace and Security Series - D: Information and Communication Security](#) Building Cyber Resilience against Hybrid Threats. 2022. P. 71-84 doi: <https://doi.org/10.3233/NICSP220019>

Міжнародне право потребує адаптації до нових форм конфліктів. Одним із ключових напрямів має стати розроблення універсального міжнародно-правового визначення гібридних загроз та гібридної війни.

В умовах сучасних викликів і необхідності підвищення ефективності міжнародного права важливу роль також повинні відігравати регіональні міжнародні організації, зокрема Європейський Союз і НАТО, які вже розробляють комплексні механізми протидії гібридним загрозам. Значний потенціал має розвиток міжнародного співробітництва у сфері кібербезпеки та боротьби з дезінформацією.

Сучасні гібридні загрози демонструють недостатню адаптованість міжнародного права до нових форм міждержавного протиборства. Водночас міжнародне право зберігає потенціал для адаптації до нових умов. Підвищення ефективності міжнародно-правового регулювання можливе шляхом розвитку універсальних стандартів кібербезпеки, удосконалення механізмів міжнародної відповідальності, зміцнення міжнародних інституцій та формування стійкості демократичних держав в усіх сферах життя міжнародної спільноти.

Список використаних джерел:

1. Резнікова О.О. Національна стійкість в умовах мінливого безпекового середовища: монографія. Київ: НІСД, 2022. 532 с. DOI: <https://doi.org/10.53679/NISS-book.2022.01>. ULR: https://niss.gov.ua/sites/default/files/2022-03/reznikova-ukraineresilience2022_02.pdf (дата звернення: 05.05.2026).
2. Sanz-Caballero S. The concepts and laws applicable to hybrid threats, with a special focus on Europe. *Humanities and Social Sciences Communications*. 2023. Vol. 10. Humanities and Social Sciences Communications : веб-сайт. URL: https://www.nature.com/articles/s41599-023-01864-y?utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 06.05.2026).
3. Sari A. Legal resilience in an era of grey zone conflicts and hybrid threats. *Cambridge Review of International Affairs*. 2020. Vol. 33. No. 6. P. 846-867 DOI: <https://doi.org/10.1080/09557571.2020.1752147>.

4. Värk, R. Legal Complexities in the Service of Hybrid Warfare. *Kyiv-Mohyla Law and Politics Journal*, 2020. № 6, P. 27–43. DOI: <https://doi.org/10.18523/kmlpj220732.2020-6.27-43>.

5. Cullen, P., Juola, C., Karagiannis, G., Kivisoo, K., Normark, M., Rácz, A., Schmid, J. and Schroefl, J., The landscape of Hybrid Threats: A Conceptual Model (Public Version), Giannopoulos, G., Smith, H. and Theocharidou, M. editor(s), EUR 30585 EN, Publications Office of the European Union, Luxembourg, JRC Publications Repository. 2021 DOI: <https://doi.org/10.2760/44985> URL: <https://publications.jrc.ec.europa.eu/repository/handle/JRC123305> (дата звернення: 06.05.2026).

6. Гібридні загрози та комплексна безпека: навчальний посібник. Укл. Карпенко О.О., Осипова Є.Л. Київ : ТОВ «ТРОПЕА», 2024. 76 с. DOI: <https://doi.org/10.32703/978-617-8268-30-5>.

7. Hajdin N. What is Hybrid War? The Terminology Used to Describe Modern Warfare and Current Authority Under International Law // *Juridisk Publikation*. 2021. Vol. 13. P. 227-243 URL: https://papers.ssrn.com/sol3/papers.cfm?abstract_id=3975651&utm_source=chatgpt.com (дата звернення: 07.05.2026).

8. Hadji Janev M. Legal Perspectives of Hybrid Warfare Activities in Cyberspace. SageJournals. [NATO Science for Peace and Security Series – D: Information and Communication Security Building Cyber Resilience against Hybrid Threats](#). 2022. P. 71-84. DOI: <https://doi.org/10.3233/NICSP220019>.

Розгон Ольга

кандидат юридичних наук, доцент,
провідний науковий співробітник НДІ
правового забезпечення інноваційного
розвитку НАПрН України
ORCID 0000-0001-6739-3927

КІБЕРБЕЗПЕКА ІНФРАСТРУКТУРИ ЕЛЕКТРОМОБІЛЬНОСТІ В УМОВАХ ІНТЕГРАЦІЇ УКРАЇНИ ДО ЦИФРОВОГО ПРОСТОРУ ЄС

Стрімкий розвиток електромобільності та цифровізація транспортної інфраструктури зумовлюють появу нових кіберризиків, тоді як національне

правове регулювання у цій сфері залишається фрагментарним і не повною мірою узгодженим із підходами ЄС.

Верховна Рада України ухвалила Закон про ратифікацію Угоди (у формі обміну листами) між Україною та Європейським Союзом щодо внесення змін до статті 1(1) Угоди про участь України у програмі Цифрова Європа (2021–2027) (реєстр. № 0365). Ратифікація цієї Угоди відкриває доступ до Резерву кібербезпеки ЄС — інструменту оперативного реагування на масштабні кіберінциденти, що функціонує в межах зазначеної програми.

Участь України у відповідних ініціативах забезпечує можливість отримання експертної, технічної та технологічної підтримки, а також сприяє інтеграції до системи обміну інформацією про кіберзагрози та гармонізації підходів до реагування на кіберінциденти з державами-членами ЄС. Це створює передумови для підвищення кіберстійкості національної критичної інфраструктури і розвитку довгострокового партнерства у сфері кібербезпеки. Такі процеси узгоджуються із зобов'язаннями України щодо імплементації *acquis* ЄС відповідно до Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

У контексті розвитку електромобільності зазначені процеси зумовлюють перехід від забезпечення безпеки окремих транспортних засобів до комплексного захисту взаємопов'язаних транспортних, енергетичних і цифрових систем. Особливого значення набуває захист зарядних станцій як елементів критичної енергетичної та інформаційної інфраструктури.

Нормативно-правове регулювання кібербезпеки в Європейському Союзі має комплексний характер. У межах Directive (EU) 2016/1148 (NIS 1 Directive) *транспортний сектор* визначено як критично важливий, а суб'єкти, що забезпечують функціонування відповідної інфраструктури, віднесені до операторів основних послуг (OES). Подальший розвиток правового регулювання кібербезпеки відбувся із прийняттям Directive (EU) 2022/2555 (NIS 2 Directive), яка встановлює уніфіковані вимоги до управління ризиками кібербезпеки та звітності про інциденти.

На відміну від попереднього підходу, Directive (EU) 2022/2555 (NIS 2 Directive) запроваджує класифікацію «життєво важливих» і «важливих» суб'єктів господарювання та передбачає застосування до них комплексних заходів кіберзахисту.

Відповідно до ст. 21 цієї Directive (EU) 2022/2555 (NIS 2 Directive) *суб'єкти зобов'язані впроваджувати заходи управління ризиками кібербезпеки, включаючи політики аналізу ризиків, реагування на інциденти, забезпечення безпеки ланцюгів постачання та використання криптографічних засобів. Directive (EU) 2022/2555 (NIS 2 Directive) також закріплює ризик-орієнтований підхід і принцип «all-hazards», що передбачає комплексний захист мережевих та інформаційних систем.*

Крім того, Directive (EU) 2022/2555 (NIS 2 Directive) передбачає механізми *державного нагляду і відповідальності*, включаючи застосування значних штрафних санкцій за порушення вимог кібербезпеки, що свідчить про посилення регуляторного впливу в цій сфері.

Окремої уваги потребує відповідність операторів зарядної інфраструктури (CPO) і постачальників систем управління (CPMS) вимогам Directive (EU) 2022/2555 (NIS 2 Directive), що включає впровадження систем моніторингу кіберзагроз, регулярні аудити безпеки, контроль ланцюгів постачання та підвищення обізнаності персоналу у сфері кібербезпеки.

Regulation (EU) 2024/2847 (Cyber Resilience Act (CRA)) встановлює обов'язкові вимоги до кібербезпеки продуктів із цифровими елементами, що постачаються на ринок Європейського Союзу.

На відміну від Directive (EU) 2022/2555 (NIS 2 Directive), яка регулює операційну стійкість суб'єктів, Regulation (EU) 2024/2847 зосереджується на безпечності самих технологічних продуктів. Відповідно до Додатка I Regulation (EU) 2024/2847 виробники зобов'язані забезпечувати безпечність продуктів за принципом «secure by design and by default», а також здійснювати управління вразливостями протягом усього життєвого циклу. Положення Regulation (EU) 2024/2847 поширюються на програмне забезпечення, компоненти і цифрові

системи, що застосовуються, зокрема, у сфері електромобільності та функціонування зарядної інфраструктури.

Таким чином, Directive (EU) 2022/2555 (NIS 2 Directive) та Regulation (EU) 2024/2847 формують *взаємодоповнюючу модель регулювання*, що охоплює як рівень суб'єктів господарювання, так і рівень технологічних продуктів, забезпечуючи цілісну екосистему кібербезпеки в ЄС. При цьому Directive (EU) 2022/2555 (NIS 2 Directive) є *горизонтальним актом*, що регулює операційну стійкість критично важливих суб'єктів, тоді як Regulation (EU) 2024/2847 є *стандартом*, що встановлює вимоги до безпеки продуктів із цифровими елементами протягом усього їх *життєвого циклу*.

Участь України у програмі The Digital Europe Programme (2021–2027) зумовлює необхідність поступової гармонізації національного законодавства із правом ЄС у сфері кібербезпеки. Практична реалізація цієї участі конкретизується через Робочу програму 2025–2027 (Work Programme 2025–2027 of the Digital Europe Programme (DIGITAL)), яка визначає актуальні пріоритети фінансування, зокрема у сфері кібербезпеки, штучного інтелекту і захисту критичної цифрової інфраструктури.

У контексті електромобільності це означає поширення відповідних вимог на цифрові компоненти *транспортних засобів і зарядної інфраструктури* як продуктів із цифровими елементами, включаючи запобігання несанкціонованому доступу до критичних функцій транспортних засобів і забезпечення безпечної взаємодії між транспортними засобами, зарядними станціями та мережевими сервісами.

Робоча програма 2025–2027 передбачає підтримку *розвитку цифрової інфраструктури мобільності*, зокрема через створення спільних просторів даних, упровадження цифрових рішень у сфері управління зарядною інфраструктурою та застосування технологій штучного інтелекту для оптимізації енергоспоживання, що також потребує належного рівня кіберзахисту.

Водночас *національне законодавство України у сфері кібербезпеки електромобільної інфраструктури залишається фрагментарним*, що створює правову невизначеність щодо статусу операторів зарядної інфраструктури та обсягу їхніх обов'язків у сфері кіберзахисту.

Розвиток *зарядної інфраструктури* передбачає використання уніфікованих протоколів взаємодії (зокрема OCPP), що забезпечують інтероперабельність систем і сприяють підвищенню рівня кіберстійкості. Водночас зростання рівня цифровізації цієї сфери обумовлює необхідність упровадження комплексних заходів кібербезпеки, включаючи автентифікацію, шифрування та сегментацію мереж.

Отже, інтеграція України до цифрового простору Європейського Союзу в поєднанні з розвитком електромобільності актуалізує необхідність формування комплексної системи кібербезпеки, що охоплює як нормативний, так і технологічний рівні. Використання європейських підходів, закріплених у Directive (EU) 2022/2555 та Regulation (EU) 2024/2847, створює основу для підвищення стійкості критичної інфраструктури та безпечного розвитку ринку електромобілів в Україні, а також зумовлює необхідність подальшої гармонізації національного законодавства із правом ЄС.

Фраціян Вікторія

здобувачка початкового рівня (короткий цикл) вищої освіти, юридичне відділення, циклова комісія правничих дисциплін ВСП «Фаховий коледж ЧНУ»

Науковий керівник: Попельницька Н.С. – викладач вищої кваліфікаційної категорії ВСП «Фаховий коледж ЧНУ»

ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ГРОМАДЯНСЬКОГО СУСПІЛЬСТВА В УКРАЇНІ

Актуальність теми. Громадянське суспільство є невід'ємною складовою демократичної держави, що забезпечує реалізацію прав і свобод людини, участь громадян у публічному управлінні та контроль за діяльністю влади. В Україні

процес становлення громадянського суспільства триває досі, зазнаючи впливу різних історичних, політичних і соціальних чинників. Попри наявність позитивних змін, цей процес залишається складним і суперечливим, що обумовлює необхідність дослідження основних проблем становлення громадянського суспільства на сучасному етапі розвитку держави.

Метою даної роботи є аналіз проблемних питань становлення громадянського суспільства в Україні.

Виклад основного матеріалу. В Україні побудова правової та соціальної держави безпосередньо пов'язана з формуванням і становленням громадянського суспільства як необхідної передумови реалізації демократії та прав людини. Його розвитку передують утвердження демократії та демократичних цінностей, політична свобода, зростання ролі особистості, проте варто також зазначити, що існують історичні умови – тривалий період бездержавності, радянське минуле та трансформаційні процеси, які істотно ускладнюють цей шлях.

Нині Україна перебуває на етапі розбудови громадянського суспільства, однак цей процес супроводжується рядом проблем. Розглянемо їх детальніше.

Першою проблемою побудови громадянського суспільства в Україні є формалізація розвитку інститутів громадянського суспільства, що проявляється у невідповідності кількості показників їх реальному впливу. Так, сьогодні спостерігається існування великої кількості організацій, створених під окремі проекти або з метою реалізації корупційних систем. Також поширеною є практика створення організацій державними службовцями з метою отримання вигоди. Така ситуація свідчить про те, що не кожне створення організацій є ознакою формування громадянського суспільства, а кількісне зростання інститутів зовсім не означає їхнього позитивного розвитку. Відповідно, оцінка громадянського суспільства за формальними показниками не є достовірною і не повною мірою відображає реальну картину [1, с. 123-124]. Подібна тенденція є особливо небезпечною, оскільки дискредитує ідею громадянського суспільства, а також призводить до підриву довіри громадян до громадських організацій.

Другою важливою проблемою на шляху розбудови громадянського суспільства в Україні є вплив війни, яка водночас стала і поштовхом для його розвитку, і чинником його деформації, оскільки активізація громадянської участі відбувається переважно у кризових ситуаціях, а не має системного характеру. Варто також відзначити, що сьогодні спостерігається значне зростання волонтерських рухів, активізація благодійної діяльності, залучення бізнесу до підтримки суспільних ініціатив, проте водночас відбувається зміщення функцій громадянського суспільства, яке змушене компенсувати недоліки державного управління в умовах кризи. Окрім цього, внаслідок воєнного стану відбувається трансформація правових механізмів, змінюється характер взаємодії суспільства та держави, а також обмежуються окремі права і свободи, що створює додаткові ризики для розвитку [1, с. 125; 5, с. 41].

Третьою проблемою є слабкість державної політики та недостатня готовність суспільства до сприйняття змін, що свідчить про взаємну відповідальність держави і громадянського суспільства за результати реформ. Як показує практика, навіть за наявності прогресивних змін їх упровадження досить часто гальмується через несприйняття з боку населення, а також опір окремих груп. Саме відсутність належної комунікації, недовіра до державних інституцій і низький рівень громадянської активності призводять до того, що реформи реалізуються повільно або не дають очікуваного результату. Це свідчить про необхідність налагодження ефективної взаємодії між державою та суспільством як основи успішних змін [2, с. 25].

Четвертою перешкодою є проблема консолідації українського суспільства. Досягнення балансу виступає необхідною умовою стабільності демократичної системи, оскільки переважання в будь-який бік призводить до дестабілізації суспільних процесів. Наявність різних культурних і регіональних відмінностей ускладнює формування єдиного громадянського простору. Крім того, відсутність тривалого досвіду державотворення зумовила слабкість інститутів громадянського суспільства. У зв'язку з цим взаємовідносини між державою та громадянським суспільством мають суперечливий характер: з одного боку,

суспільство потребує захисту від держави, а з іншого – має протидіяти надмірному втручанню влади [2, с. 26].

П'ятою проблемою, що залишається актуальною, є низький рівень довіри до державної влади, правовий нігілізм і поширення корупції, які суттєво негативно впливають на розвиток громадянського суспільства. Надмірний державний контроль над різними сферами суспільного життя обмежує самостійність інститутів і створює ризики їх формалізації. Недосконалість законодавства та відсутність дієвих механізмів взаємодії є додатковими чинниками, що значно ускладнюють процес залучення громадян до управління державними справами [3, с. 1048-1049]. Подолання цих проблем неможливе без підвищення рівня правової культури населення та відповідальності державних органів перед суспільством.

Водночас слід зазначити, що попри наявні проблеми, в Україні спостерігаються й позитивні зрушення. Відбулося зміцнення фінансової спроможності інститутів громадянського суспільства, а рівень довіри населення до громадських організацій, особливо волонтерських, залишається високим [4, с. 302]. Саме ці фактори свідчать про наявність основи для подальшого розвитку громадянського суспільства, яка, за умови підкріплення системними змінами на рівні державної політики, має значний потенціал.

Водночас варто знову звернути увагу, що ще однією проблемою є суперечливість дій влади та невідповідність між проголошеними принципами і практикою їх реалізації. Значна частина населення, на жаль, і надалі сприймає державу як корумповану та відчужену, що не сприяє формуванню довіри. При цьому поширеним залишається уявлення про можливість побудови громадянського суспільства виключно за рахунок держави, без активної участі громадян, що є суттєвою помилкою, оскільки реальний його розвиток можливий лише за умови поєднання суспільної ініціативи та ефективної державної політики.

Висновки. Таким чином, становлення громадянського суспільства в Україні має багато позитивних аспектів, але водночас супроводжується низкою

проблем. До основних належать: формалізація інститутів, вплив війни, низький рівень довіри до влади, корупція, недосконалість правового регулювання, а також слабка взаємодія держави та суспільства. Водночас активізація громадянської участі свідчить про потенціал подальшого розвитку, реалізація якого потребує комплексного підходу та вдосконалення взаємодії між суспільством і державою.

Список використаних джерел:

1. Гончаренко О.М. Проблеми становлення громадянського суспільства в Україні. *Механізм регулювання економіки*. 2021. № 3. С. 45-52. URL: <https://www.mer-journal.sumy.ua/index.php/journal/article/view/140/128>
2. Петечел О.Ю. Особливості формування громадянського суспільства в Україні. *Вісник Прикарпатського університету*. Політологія. 2020. Вип. 14. С. 25-30. URL: <https://journals.pnu.edu.ua/index.php/politics/article/view/5984/6264>
3. Бондарчук Н.В. Удосконалення механізмів взаємодії органів публічної влади та інститутів громадянського суспільства. *Публічне управління та регіональний розвиток*. 2022. № 18. С. 1040- 1050. URL: <https://dspace.chmnu.edu.ua/jspui/handle/123456789/857>
4. Кравчук О.В. Проблеми розвитку громадянського суспільства в Україні в умовах воєнного стану. *Вісник Львівського університету*. 2023. Вип. 47. С. 240-246. URL: https://fps-visnyk.lnu.lviv.ua/archive/47_2023/38.pdf
5. Гуменюк О.І. Проблеми становлення та розвитку громадянського суспільства в Україні. *Науковий вісник Львівського державного університету безпеки життєдіяльності*. 2023. Вип. 27. С. 85-90. URL: <https://sci.ldubgd.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/15025/1/12.pdf>

Флорескул-Світова С.Л.
викладач вищої категорії,
викладач методист циклової комісії
правничих
дисциплін ВСП «Фаховий коледж ЧНУ»

ЗАХИСТ ЦИВІЛЬНИХ ПРАВ ЧЕРЕЗ ПРАВО НА ВІДШКОДУВАННЯ ШКОДИ В УМОВАХ ВІЙНИ

В умовах повномасштабної збройної агресії проти України особливої актуальності набуває проблема ефективного захисту цивільних прав осіб, які постраждали внаслідок бойових дій. Руйнування житла, знищення майна, заподіяння шкоди життю та здоров'ю, вимушене переміщення населення, втрата економічних і соціальних зв'язків зумовлюють необхідність формування дієвого механізму юридичного захисту постраждалих осіб. Одним із ключових інструментів такого захисту виступає право на відшкодування шкоди, яке в сучасних умовах виходить за межі суто приватноправового інституту та набуває конституційного, міжнародно-правового й гуманітарного значення.

Право на відшкодування шкоди традиційно розглядається у цивілістичній науці як універсальний спосіб захисту цивільних прав, спрямований на поновлення майнової сфери потерпілої особи та компенсацію негативних наслідків правопорушення. Проте війна істотно трансформує природу деліктних зобов'язань, оскільки шкода набуває масового характеру, а суб'єктом її завдання нерідко виступає іноземна держава або пов'язані з нею військові формування.

У сучасній правовій доктрині питання відшкодування шкоди в умовах війни розглядаються не лише як проблема цивільного права, але й як складова механізму захисту прав людини та забезпечення принципу справедливості. Саме тому дослідження правової природи компенсації шкоди в умовах воєнного стану має важливе теоретичне та практичне значення.

У науці цивільного права право на відшкодування шкоди традиційно пов'язується з деліктними зобов'язаннями. І. В. Спасибо-Фатєєва визначає відшкодування шкоди як один із основних способів захисту суб'єктивних цивільних прав, спрямований на поновлення майнового та особистого

немайнового становища потерпілої особи. Компенсаційна функція цивільного права є проявом загального принципу справедливості та юридичної рівності учасників цивільних правовідносин [8, с. 437].

О. В. Дзера зазначає, що відшкодування шкоди є формою цивільно-правової відповідальності, яка має не каральний, а відновлювальний характер. Основною метою такого механізму є максимальне відновлення становища особи, яке існувало до моменту порушення її права [2, с. 692].

На думку Н. С. Кузнецової, деліктні зобов'язання у сучасному праві характеризуються посиленням соціальної функції, особливо в умовах кризових ситуацій, збройних конфліктів і надзвичайних обставин. Вчена підкреслює, що в умовах війни держава не може залишатися виключно арбітром приватноправових спорів, а повинна виступати гарантом реального поновлення порушених прав громадян [7].

Правове регулювання права на відшкодування шкоди в Україні ґрунтується на нормах Конституції України, Цивільного кодексу України, міжнародних договорів та практиці міжнародних судових установ.

Відповідно до статті 3 Конституції України людина, її життя, здоров'я, честь, гідність і безпека визнаються найвищою соціальною цінністю. Це положення формує фундамент усієї системи захисту цивільних прав [5].

Особливе значення має стаття 56 Конституції України, яка гарантує право кожного на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконними рішеннями, діями чи бездіяльністю органів державної влади [5].

У Цивільному кодексі України загальні положення про відшкодування шкоди містяться у главі 82. Відповідно до статті 1166 ЦК України майнова шкода, завдана неправомірними діями, підлягає відшкодуванню в повному обсязі особою, яка її завдала [9].

Слід зазначити, що принцип повного відшкодування шкоди є однією з фундаментальних засад цивільного права. Повне відшкодування шкоди спрямоване не лише на компенсацію збитків, а й на забезпечення стабільності цивільного обороту та довіри до правової системи.

У контексті війни важливу роль відіграють також норми міжнародного гуманітарного права. Женевські конвенції 1949 року та Додаткові протоколи до них забороняють напади на цивільне населення та цивільні об'єкти. Порушення цих норм тягне міжнародно-правову відповідальність держави-агресора.

Крім того, практика Європейського суду з прав людини свідчить про те, що держава повинна забезпечувати ефективні механізми юридичного захисту осіб, права яких були порушені внаслідок збройного конфлікту.

Війна суттєво змінює характер цивільно-правових відносин та механізмів захисту прав особи. Науковці виділяють низку специфічних рис деліктної відповідальності в умовах воєнного стану.

Однією з головних особливостей є масовий характер шкоди. Якщо у звичайних цивільних правовідносинах делікт має індивідуальний характер, то війна породжує тисячі однотипних випадків пошкодження або знищення майна.

На думку В. В. Луця, масовий характер шкоди вимагає створення спеціальних компенсаційних механізмів, оскільки традиційна модель індивідуального судового захисту не здатна ефективно забезпечити поновлення прав усіх постраждалих осіб [10, с. 762].

В умовах війни шкода часто спричиняється діями іноземної держави. Це створює складності щодо реалізації механізму цивільно-правової відповідальності. Класичні конструкції деліктного права не повністю пристосовані до ситуацій міжнародного збройного конфлікту. Зокрема, О. О. Кот підкреслює, що проблема полягає не лише у встановленні факту завдання шкоди, а й у практичній можливості виконання судових рішень щодо держави-агресора [6, с. 13].

Умови війни значно ускладнюють процес доказування. Часто особи втрачають документи, не мають доступу до зруйнованого майна або перебувають на тимчасово окупованих територіях.

У зв'язку з цим у правовій доктрині дедалі більше уваги приділяється спрощенню процедур доказування та розширенню допустимих засобів

підтвердження шкоди. Зокрема, допускається використання фото- і відеофіксації, супутникових знімків, електронних доказів, свідчень очевидців.

Проблема компенсації за зруйноване житло стала однією з наймасовіших категорій правовідносин, пов'язаних із війною.

У науковій літературі житло розглядається не лише як об'єкт права власності, а і як соціальна цінність, необхідна для забезпечення людської гідності та приватного життя.

Отже право на житло має комплексний характер, а тому його порушення породжує одночасно майнові та немайнові наслідки.

Сучасне українське законодавство поступово формує механізми державної компенсації за пошкоджене та знищене майно. Однак на практиці існує низка проблем: недосконалість процедур оцінки збитків; обмеженість фінансових ресурсів; тривалі строки розгляду заяв; складність підтвердження права власності; неможливість доступу до окупованих територій.

В умовах війни держава повинна застосовувати принцип презумпції добросовісності потерпілої особи та максимально спрощувати адміністративні процедури отримання компенсації.

Судова практика відіграє важливу роль у формуванні механізмів компенсації шкоди. Верховний Суд України поступово формує правові підходи щодо: можливості стягнення шкоди з держави-агресора; застосування принципу судового імунітету; визначення розміру моральної шкоди; оцінки доказів у справах, пов'язаних із війною.

Важливим є також вплив практики Європейського суду з прав людини, який неодноразово підкреслював, що право на ефективний засіб юридичного захисту повинно бути реальним, а не формальним.

Попри поступовий розвиток законодавства та судової практики, механізм захисту цивільних прав через право на відшкодування шкоди залишається недостатньо ефективним. Основними проблемами є: недосконалість нормативного регулювання; складність процедур; нестача фінансування;

труднощі виконання судових рішень; відсутність уніфікованих підходів до оцінки збитків.

Удосконалення системи компенсації має відбуватися шляхом: гармонізації національного законодавства з міжнародними стандартами; створення спеціалізованих компенсаційних фондів; цифровізації процедур фіксації шкоди; розширення міжнародного співробітництва.

Отже, право на відшкодування шкоди в умовах війни є одним із ключових механізмів захисту цивільних прав та забезпечення принципу справедливості. Воно поєднує у собі елементи цивільного, конституційного, міжнародного та гуманітарного права.

Сучасна війна демонструє необхідність переосмислення традиційних підходів до деліктної відповідальності, оскільки масовий характер шкоди потребує створення нових компенсаційних механізмів і посилення ролі держави у захисті постраждалих осіб.

Наукова доктрина та судова практика поступово формують нові підходи до забезпечення ефективного поновлення порушених прав громадян. Водночас для реального захисту цивільних прав необхідне подальше вдосконалення законодавства, розвиток міжнародних компенсаційних механізмів та забезпечення реального виконання рішень щодо відшкодування шкоди, завданої війною.

Список використаних джерел:

1. Буроменський М. В. Міжнародне гуманітарне право : навчальний посібник / М. В. Буроменський. – Харків : Право, 2022. – 224 с.
2. Дзера О. В. Цивільне право України : підручник : у 2 т. / за ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. – Київ : Юрінком Інтер, 2018. – Т. 1. – 976 с.
3. Додатковий протокол до Женевських конвенцій від 12 серпня 1949 року, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (Протокол I) від 8 червня 1977 року.

4. Женевська конвенція про захист цивільного населення під час війни від 12 серпня 1949 року.

5. Конституція України від 28 червня 1996 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua>.

6. Кот О. О. Проблеми захисту цивільних прав в умовах воєнного стану / О. О. Кот // Юридична Україна. – 2022. – № 6. – С. 12–19.

7. Кузнєцова Н. С. Інститут цивільно-правової відповідальності у вітчизняній та зарубіжній цивілістичній доктрині / Н. С. Кузнєцова. Право України. 2019. № 1. С. 186-203. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2019_1_16.

8. Спасибо-Фатєєва І. В. Цивільне право України : підручник / І. В. Спасибо-Фатєєва. – Харків ECUS, 2024. – 566 с.

9. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003 року. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>

10. Цивільне право України: підручник. 3-є вид., перероб. і доп. У 2 частинах. / За ред. проф. Р.Б. Шишки (кер. авт. кол.), Ч. 2. Особлива. Київ: Видавництво Ліра-К, 2022. 948 с

Халос Вероніка

здобувач першого (бакалаврського) рівня вищої освіти, спеціальності «Право», навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Воробель У.Б. – доцент кафедри цивільно-правових дисциплін, доктор філософії в галузі права, доцент навчально-наукового інституту права та правоохоронної діяльності Львівського державного університету внутрішніх справ

ПРЕДСТАВНИЦТВО В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Представництво в цивільному процесі є однією з ключових правових інституцій, що забезпечує ефективну реалізацію права на судовий захист. Суть

представництва полягає у здійсненні певних процесуальних дій однією особою (представником) від імені та в інтересах іншої особи (довірителя) [1]. ЦПК України визначає, що учасники справи мають право вести свої справи в суді особисто або через представника [2]. Представництво сприяє ефективності судового розгляду, зменшує кількість процесуальних помилок та забезпечує більш професійний захист [3].

У цивільному процесі України існують три основні види представництва: договірне, законне та за призначенням суду [4]. Договірне представництво базується на цивільно-правовому договорі, законне – встановлене законом, а судове – виникає на підставі рішення суду [5, 6].

Представником у цивільному процесі може бути адвокат або інша особа, яка має цивільну процесуальну дієздатність [2]. Повноваження підтверджуються довіреністю, ордером, рішенням суду або документами законного представництва [7]. Серед повноважень представника: подання позову, клопотань, участь у засіданнях, укладення мирової угоди, оскарження рішень [8].

Представництво має важливе процесуальне значення: гарантує доступ до правосуддя, забезпечує професійність захисту, економить процесуальний час, підвищує правову визначеність [9].

ЄСПЛ підкреслює, що право на представництво є складовою права на справедливий судовий розгляд, гарантованого ст. 6 Конвенції [10]. Судова практика України також підтверджує важливість належного оформлення повноважень представників [11].

Серед проблем – низька правова обізнаність населення, складність оформлення довіреностей, обмежений доступ до адвокатської допомоги [13]. Перспективи вдосконалення: електронне представництво, спрощення процедур, розвиток безоплатної правової допомоги.

Важливою особливістю представництва є те, що воно може бути не лише у позовному, а й у наказному та окремому провадженні. У таких випадках представник має ті самі права, що й особа, інтереси якої він представляє [4].

Участь представників у судовому процесі сприяє формуванню сталої судової практики. Завдяки професійній підготовці представники здатні ефективно аргументувати позицію довірителя [9].

Сучасний етап розвитку правової системи України передбачає активне впровадження електронних засобів комунікації у цивільному судочинстві. Електронне представництво дозволяє подавати документи, заяви та докази дистанційно [13].

Значення інституту представництва також проявляється у забезпеченні змагальності сторін. Завдяки професійній діяльності представників суд може отримати повну та об'єктивну інформацію для ухвалення справедливого рішення [8].

Науковці також звертають увагу, що розширення повноважень представників у судовому процесі сприяє зменшенню навантаження на суддів та підвищенню ефективності розгляду справ [3].

Отже, інститут представництва в цивільному процесі України виступає невід'ємним елементом механізму реалізації права на судовий захист та справедливий судовий розгляд. Його зміст полягає у наданні можливості особі ефективно відстоювати свої права та інтереси через уповноваженого суб'єкта, що особливо важливо в умовах складності сучасного процесуального законодавства та необхідності професійного підходу до ведення справи.

Аналіз нормативного регулювання та наукових підходів свідчить, що представництво забезпечує не лише формальну участь особи у процесі, а й підвищує якість судового розгляду. Завдяки діяльності представників мінімізуються процесуальні помилки, забезпечується належне оформлення документів, формуються чіткі правові позиції сторін. Це, у свою чергу, сприяє дотриманню принципів змагальності та рівності сторін, а також підвищує ефективність правосуддя в цілому. Особливого значення інститут представництва набуває у контексті гарантій, передбачених статтею 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, оскільки право на правову допомогу та представництво визнається складовою права на справедливий суд.

Практика національних судів та міжнародних інституцій підтверджує необхідність належного оформлення повноважень представника як передумови легітимності його процесуальних дій.

Список використаних джерел:

1. Кравчук В. М. Цивільний процес України. Київ : Алерта, 2020. 456 с.
2. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18.03.2004 р. № 1618-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#Text> (дата звернення: 01.05.2026).
3. Стефанюк В. С. Судовий захист цивільних прав. Київ : Юрінком Інтер, 2019. 320 с.
4. Мурашко П. Процесуальні представництва в цивільному судочинстві України. Харків : Право, 2018. 288 с.
5. Конституція України : офіц. текст. Київ : КМ, 1996. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80> (дата звернення: 01.05.2026).
6. Про застосування норм Цивільного процесуального кодексу України : постанова Пленуму Верховного Суду України від 24.10.2008 р. № 12. URL: <https://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 01.05.2026).
7. Про адвокатуру та адвокатську діяльність : Закон України від 05.07.2012 р. № 5076-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5076-17> (дата звернення: 01.05.2026).
8. Луспеник Д. Д. Цивільний процес : навч. посіб. Київ : Алерта, 2021. 412 с. URL: <https://alerta.ua> (дата звернення: 01.05.2026).
9. Salduz v. Turkey : Judgment of the European Court of Human Rights, 2008. URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-89893> (дата звернення: 01.05.2026).
10. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод : міжнар. док. Ратифікована Україною у 1997 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004 (дата звернення: 01.05.2026).
11. Постанова Верховного Суду від 12.06.2020 р. у справі № 755/10486/19. URL: <https://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 08.10.2025).

12. Artner v. Austria : Judgment of the European Court of Human Rights, 1992.
URL: <https://hudoc.echr.coe.int/eng?i=001-57692> (дата звернення: 01.05.2026).

13. Рішення Касаційного цивільного суду у складі Верховного Суду від 15.01.2021 р. у справі № 760/24266/18. URL: <https://reyestr.court.gov.ua> (дата звернення: 01.05.2026).

Шаталова Валерія Олексіївна

здобувач вищої освіти студентка 4
курсу група ЮР -21 ПЗВО
«Східноєвропейський університет імені
Рауфа Аблязова»

**Науковий керівник: Литвиненко
Анастасія Олександрівна** – заступниця
завідувача кафедри права та
інформаційної справи

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЗАГАЛЬНИХ ЗАСАД ЦИВІЛЬНОГО ПРАВА УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ: ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ АСПЕКТИ

Запровадження воєнного стану на території України стало каталізатором для фундаментальних змін у всій системі приватного права. Загальні положення цивільного права, які традиційно сприймалися як стабільна теоретична база, сьогодні змушені адаптуватися до екстремальних умов. Головною проблемою є те, що класичні цивільні інститути — право власності, свобода договору та цивільна відповідальність — вступають у конфлікт із публічними інтересами держави, спрямованими на обороноздатність.

Одним із найбільш гострих практичних питань є реалізація засад справедливості та добросовісності у діяльності Територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП). Сьогодні ми спостерігаємо прецеденти, коли адміністративні процедури мобілізації безпосередньо втручаються у цивільні правовідносини громадян. Зокрема, йдеться про обмеження права власності через механізми вилучення транспортних засобів для потреб ЗСУ (ст. 6 Закону «Про мобілізаційну

підготовку та мобілізацію»). Проблема полягає у відсутності чіткого механізму компенсації збитків у разі пошкодження такого майна, що прямо суперечить загальним положенням ЦК України про недоторканність права власності. У цьому контексті судова практика починає формувати підхід, згідно з яким будь-яке втручання ТЦК у майнову сферу особи має бути пропорційним та обґрунтованим, інакше воно розцінюється як зловживання правом [5, с. 142].

Іншою суттєвою проблемою є виконання кредитних та договірних зобов'язань мобілізованими особами. Стаття 14 Закону «Про соціальний і правовий захист військовослужбовців» передбачає звільнення захисників від нарахування штрафів та відсотків. Проте на практиці виникає «правовий вакуум»: банки часто здійснюють автоматичне нарахування боргу, мотивуючи це тим, що вони не були офіційно повідомлені про статус клієнта. Тут виникає конфлікт принципів: з одного боку — *pacta sunt servanda* (договори мають виконуватися), з іншого — засади розумності та добросовісності. Верховний Суд у своїх останніх оглядах наголошує, що тягар доведення обізнаності банку не може покладатися виключно на військовослужбовця, який перебуває в зоні бойових дій. Такий підхід демонструє перехід від формального законництва до «живого права», де загальні засади ст. 3 ЦК України мають пріоритет над банківськими регламентами [4, с. 33].

Окрему увагу в межах секції «Право та міжнародне право» слід приділити проблематиці цивільних позовів у кримінальних провадженнях, пов'язаних із воєнними злочинами. Це унікальна ситуація, де цивільне право виступає інструментом відновлення справедливості у межах карального процесу. Проблема полягає у доведенні моральної шкоди. Якщо класичне цивільне право оперує категоріями «душевних страждань», то в умовах війни ми маємо справу з масовими травмами. Суди стикаються з викликом: як оцінити в грошовому еквіваленті втрату житла, тривале перебування в окупації або психологічний тиск з боку окупаційних адміністрацій? Наявна практика свідчить про необхідність відходу від мінімальних розрахунків на користь прецедентів Європейського суду з прав людини (справа «East/West Alliance Limited проти

України)), де акцент робиться на «легітимних очікуваннях» та повному відновленні порушеного стану [3, с. 112].

Актуальність теми дослідження зумовлена кардинальними змінами у системі суспільних відносин, що відбулися після введення в Україні воєнного стану. Загальні положення цивільного права, які за мирних часів сприймалися як усталені догми, сьогодні проходять випробування на гнучкість та здатність забезпечити баланс між приватним інтересом особи та публічним інтересом держави.

Однією з ключових проблем сучасної цивілістики є реалізація принципу справедливості та розумності в умовах мобілізаційних процесів. Зокрема, виникає гостра дискусія щодо цивільно-правового статусу майна осіб, які призиваються до лав ЗСУ. Практика діяльності Територіальних центрів комплектування та соціальної підтримки (ТЦК та СП) висвітлила низку прогалин у захисті цивільних прав військовозобов'язаних. Наприклад, виникають питання щодо збереження права користування житловим приміщенням, виконання кредитних зобов'язань та управління бізнес-активами під час проходження служби. Принцип «добросовісності» у таких відносинах має трактуватися на користь захисника, що потребує чіткішої фіксації у Загальних положеннях ЦК України [2, с. 114].

Окрему увагу слід приділити юридичним фактам як підставам виникнення прав та обов'язків. Війна як подія непереборної сили (форс-мажор) суттєво змінила інститут відповідальності. У судовій практиці поширеними стали спори щодо невиконання договірних зобов'язань через бойові дії. Однак Верховний Суд у своїх постановках (зокрема, у справах на основі господарського та цивільного кодексів) наголошує: воєнний стан не є «автоматичним» звільненням від боргу. Боржник повинен довести, що саме воєнні дії, а не загальна економічна ситуація, стали причиною дефолту. Це підкреслює важливість презумпції правомірності правочину та стабільності цивільного обороту [4, с. 21].

Проблема захисту прав набуває особливої гостроти у контексті поєднання цивільного та кримінального права. Сьогодні спостерігається зростання

кількості цивільних позовів у межах кримінальних проваджень, пов'язаних із воєнними злочинами. Складність полягає у доведенні розміру моральної шкоди та збитків, завданих внаслідок збройної агресії. Якщо у класичному кримінальному праві акцент робиться на покаранні винного, то цивільне право через механізм позову в кримінальному процесі має забезпечити реальну реституцію — відновлення майнового стану потерпілого. Практика показує, що суди часто стикаються з проблемою оцінки приниження честі та гідності осіб, які перебували в окупації або зазнали катувань, що вимагає розробки нових методик розрахунку компенсацій [3, с. 88].

Також не можна ігнорувати виклики, пов'язані з діджиталізацією. Втрата фізичних архівів на окупованих територіях актуалізувала питання про цифрові активи та електронні докази. Загальні положення про правочини повинні бути адаптовані до реалій, де смарт-контракти та цифрові підписи стають єдиним способом підтримання ділових зв'язків. Законодавчі ініціативи щодо рекодифікації ЦК мають враховувати цей досвід, закріплюючи пріоритет цифрових форм фіксації юридичних фактів над паперовими у зонах бойових дій.

Отже, трансформація цивільного права в умовах війни полягає у зміщенні акцентів з формального дотримання норм на пріоритет загальних принципів справедливості. Діяльність ТЦК, правовий статус майна військовослужбовців та механізми відшкодування шкоди, завданої агресором, потребують глибокого наукового аналізу та внесення відповідних коректив до Загальних положень Цивільного кодексу України для забезпечення реального, а не декларативного захисту приватних прав громадянина.

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України: Закон України від 16.01.2003 р. № 435-IV. URL: rada.gov.ua.
2. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Цивільне право України в умовах воєнного стану: виклики та відповіді. Одеса: Фенікс, 2023. 240 с.
3. Майданик Р. А. Цивільний позов у кримінальному процесі: особливості воєнного часу. *Право України*. 2023. № 2. С. 80–95.

4. Постанова Великої Палати Верховного Суду від 13.09.2023 р. у справі № 910/11/22 щодо тлумачення форс-мажорних обставин.

5. Закон України «Про мобілізаційну підготовку та мобілізацію» від 21.10.1993 № 3543-XII (з наступними змінами).

Шевченко Єлизавета

здобувачка першого бакалаврського рівня вищої освіти, спеціальності право, факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпровського державного університету внутрішніх справ
Науковий керівник: Резворович К.Р - доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

ПРАВОВІ МЕХАНІЗМИ ВІДНОВЛЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА У ДЕОКУПОВАНИХ РЕГІОНАХ: РЕЄСТРАЦІЯ НОВИХ СПРАВ, ПОНОВЛЕННЯ ВТРАЧЕНОГО ПРОВАДЖЕННЯ ТА ПРОЦЕСУАЛЬНИХ СТРОКІВ

Відновлення цивільного судочинства у деокупованих регіонах є складним і багаторівневим процесом, який потребує координації між судовою системою, державними органами та місцевою адміністрацією. Після звільнення територій від тимчасової окупації здійснюється відбудова інфраструктури судів, відновлення доступу до реєстрів, реєстрація нових справ та поновлення проваджень, що були призупинені або втрачені внаслідок бойових дій. Цивільний процесуальний кодекс України (далі — ЦПК України) містить положення, які забезпечують юридичні механізми відновлення розгляду справ без порушення прав сторін та процесуальної стабільності.

Механізм реєстрації нових справ полягає в адаптації процесуальних процедур до умов деокупованих територій. Згідно зі статтею 38 ЦПК України, справи реєструються за місцем проживання відповідача або місцем знаходження майна [5]. У відновлених судах може тимчасово змінюватися територіальна

підсудність, що дає можливість забезпечити швидке відкриття проваджень у безпечних умовах. Державна судова адміністрація України координує роботу судів, забезпечує їх матеріально та організовує електронну реєстрацію справ, що є ключовим механізмом збереження процесуальної цілісності.

Механізм поновлення втраченої документації та призупинених проваджень передбачено статтею 226 ЦПК України, яка дозволяє у випадку втрати матеріалів через форс-мажор або незалежні від сторін обставини поновити провадження та відтворити всі процесуальні дії. Реалізація цього механізму полягає у збиранні наявних копій документів, відновленні інформації з електронних баз, а також залученні учасників справи для підтвердження раніше встановлених обставин [3, с.270]. Його сутність — у забезпеченні неперервності процесу та недопущенні втрати прав сторін.

Механізм поновлення процесуальних строків є важливою гарантією захисту прав учасників справ у деокупованих регіонах. На підставі статті 223 ЦПК України пропущені строки можуть бути відновлені, якщо пропуск зумовлений обставинами непереборної сили, зокрема окупацією чи бойовими діями [5]. Цей механізм дозволяє врівноважити принцип процесуальної дисципліни та об'єктивні обставини, що перешкоджали сторонам вчасно здійснювати юридичні дії.

Механізм дистанційного правосуддя та електронних сервісів має ключове значення в умовах пошкодженої інфраструктури. Стаття 128 ЦПК України передбачає проведення судових засідань у режимі відеоконференції, що дозволяє забезпечити участь сторін навіть за умов обмеженої фізичної доступності суду. Електронний документообіг та цифрова фіксація дій сприяють збереженню доказової бази, забезпечують ефективність та безперервність розгляду справ [4, с.41].

Механізм захисту та відновлення майнових прав набуває особливої актуальності, оскільки окупація часто супроводжується втратою, пошкодженням або незаконним заволодінням майном. На підставі статей 387 і 392 ЦПК України суди застосовують забезпечення позову, термінові заходи захисту власності,

ухвалюють рішення щодо повернення майна, визнання права власності або відновлення житлових прав навіть після тривалого призупинення справи [2, с.87]. Механізм спрямований на оперативне відновлення порушених прав та запобігання подальшим втратам.

Механізм примусового виконання рішень, передбачений статтею 375 ЦПК України, дозволяє застосовувати спрощені процедури передавання виконавчих документів до компетентних органів у деокупованих регіонах. Це забезпечує швидку реалізацію судових рішень та сприяє відновленню законності на звільнених територіях.

Механізм передання справ між судами, визначений статтею 41 ЦПК України, дає можливість забезпечити безперервність розгляду у випадках, коли певні суди були зруйновані або тривалий час не функціонували. Він полягає у належному супроводженні матеріалів справи, збереженні їх повноти та забезпеченні можливості відновити процес там, де це можливо [1, с.258].

Отже, механізми відновлення цивільного судочинства в деокупованих регіонах охоплюють реєстрацію нових справ, поновлення втрачених матеріалів і строків, використання дистанційних технологій, захист майнових прав, забезпечення виконання судових рішень та передання справ між судами. Сукупність цих механізмів, передбачених ЦПК України, дає змогу забезпечити стабільність цивільних правовідносин, гарантувати доступ до правосуддя та відновити довіру населення до судової системи навіть у складних умовах після звільнення територій.

Список використаних джерел:

1. Колесник А. І. Проблеми доступу до правосуддя в умовах війни: теоретико-правовий аналіз. Об'єднані наукою: перспективи міждисциплінарних досліджень: IX Всеукр. наук.-практ. конф. студентів, аспірантів та молодих вчених. Київ, 2022. С. 257–259. URL: https://www.researchgate.net/profile/MRumiantsev/publication/368364691_2022_Zbirka_tez_Ob'ednani_naukou/links/63e4bcbfe2e1515b6b82aff9/2022-Zbirka-tezObednani-naukou.pdf#page=271

2. Резворович К., Щербіна Д. Цивільне судочинство в умовах воєнного стану. Молодий вчений. 2023. № 2(114). С. 86–89. URL: <https://doi.org/10.32839/2304-5809/2023-2-114-17>

3. Сердюк Л. Законодавчо визначені підстави правомірного обмеження конституційних прав і свобод людини в умовах воєнного стану. Науковий вісник Дніпропетровського державного університету внутрішніх справ. 2022. №2. С. 269–272

4. Філюк Т. С. Правові механізми здійснення правосуддя в Україні : робота на здобуття кваліфікаційного ступеня магістра : спец. 281 Публічне управління та адміністрування / наук. кер. В. В. Любчук ; Волинський національний університеті імені Лесі Українки. Луцьк, 2024. 90 с.

5. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6039>

Шевченко Єлизавета

здобувачка першого бакалаврського рівня вищої освіти, спеціальності право, факультету підготовки фахівців для органів досудового розслідування Дніпровського державного університету внутрішніх справ

Науковий керівник: Резворович К.Р -

доктор юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільно-правових дисциплін

ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ЦИВІЛЬНОГО СУДОЧИНСТВА ПІД ЧАС ВОЄННОГО СТАНУ: ЗМІНИ ТЕРИТОРІАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ, ПЕРЕДАННЯ СПРАВ ТА ВПЛИВ НА ПРОЦЕСУАЛЬНІ СТРОКИ

Особливості здійснення цивільного судочинства під час воєнного стану є надзвичайно актуальною темою, оскільки війна значно ускладнює традиційне функціонування судової системи та ставить перед законодавцем і практикою судочинства низку складних питань. Воєнний стан встановлює особливий

правовий режим, який передбачає адаптацію процесуальних норм цивільного судочинства для забезпечення доступу до правосуддя та збереження ефективності розгляду справ у критичних умовах.

Зокрема, законодавство дозволяє зміну територіальної підсудності, передачу справ до інших судів та коригування процесуальних строків для уникнення їх пропуску через обставини, що не залежать від сторін та суду [5, с.429].

Зміни територіальної юрисдикції під час воєнного стану відбуваються у випадках, коли суди розташовані у зоні активних бойових дій, окупованих територіях або на території, де діяльність судів стає неможливою через руйнування інфраструктури. Цивільний процесуальний кодекс України (далі ЦПК України) статтею 39 та статтею 42 передбачає можливість розгляду справ за місцем перебування сторони або за місцем знаходження майна, що дозволяє перенести справу до безпечного суду без втрати її процесуальної логіки [6]. Такий підхід дозволяє забезпечити безперервність правосуддя, зменшити ризики затягування справ і захистити права громадян, які не можуть фізично відвідати судові установи [2, с.15].

Особливу увагу слід приділити впливу воєнного стану на процесуальні строки цивільного судочинства. Стаття 223 ЦПК України визначає, що строки судочинства можуть бути продовжені або перервані у випадках, коли їх дотримання є неможливим через обставини непереборної сили, до яких відноситься воєнний стан. Це означає, що пропуск строків для подання позовів, апеляційних або касаційних скарг не тягне за собою негативних правових наслідків, якщо сторона доведе, що причиною стала саме військова ситуація. Таке регулювання дозволяє захистити процесуальні права учасників справи та запобігти формальному відхиленню обґрунтованих вимог [3, с.354].

У практичній площині особливості цивільного судочинства під час воєнного стану проявляються також у застосуванні дистанційних технологій. ЦПК України стаття 128 передбачає можливість проведення судових засідань у режимі відеоконференції [6]. Це стає критично важливим, коли фізична

присутність сторін у суді є неможливою через бойові дії або обмеження пересування. Впровадження таких технологій забезпечує оперативність розгляду справ, зменшує ризики втрати доказів та сприяє виконанню принципу рівності сторін навіть у складних умовах [4].

Не менш важливим є питання збереження доказів та процесуальних документів. Воєнний стан створює ризик руйнування архівів, пошкодження документів та втрати електронних баз даних. Стаття 88 ЦПК України передбачає, що суди зобов'язані вживати всіх можливих заходів для забезпечення належного збереження справ, а у разі передачі їх до іншого суду супроводжувати всю документацію з дотриманням процесуальної законності. Це дозволяє зберегти цілісність справ та гарантувати, що їх розгляд буде об'єктивним і законним [2, с.15].

Особливості цивільного судочинства під час воєнного стану торкаються також правової охорони майна та житлових прав. Статті 387 та 392 ЦПК України регламентують порядок забезпечення позову та тимчасових заходів у справах, пов'язаних із майном [6]. Під час воєнного стану суди можуть ухвалювати термінові рішення про забезпечення позову, навіть якщо процесуальні дії обмежені через обставини, що не залежать від сторін. Це дозволяє ефективно захищати права осіб у критичних ситуаціях, коли будь-яка затримка може призвести до непоправних наслідків.

Необхідно також зазначити, що воєнний стан змінює підхід до виконання судових рішень. Стаття 375 ЦПК України передбачає можливість застосування спрощених механізмів примусового виконання рішень, включно з тимчасовим залученням інших органів для забезпечення ефективності. Це особливо актуально у випадках, коли безпосереднє виконання рішень через судові виконавчі органи у зоні бойових дій є неможливим [1, с.355].

Отже, цивільне судочинство під час воєнного стану характеризується значними змінами у територіальній юрисдикції, процедурі передачі справ, продовженні процесуальних строків, застосуванні дистанційних засобів, забезпеченні доказів та майнових прав, а також у виконанні рішень судів.

Законодавство, зокрема ЦПК України, передбачає гнучкі механізми для адаптації судочинства до надзвичайних умов, що дозволяє підтримувати стабільність правовідносин та гарантувати доступ до правосуддя навіть у складних умовах воєнного конфлікту. Ці заходи забезпечують баланс між забезпеченням законності та необхідністю швидкого реагування на надзвичайні обставини, що є ключовим фактором ефективності цивільного судочинства під час воєнного стану.

Список використаних джерел:

1. Владикін, О. Н. Роль цифрових технологій у здійсненні цивільного судочинства в умовах воєнного стану. Наукові перспективи. 2023. № 4(34). С. 349-360.
2. Коханська М. Принципи цивільного судочинства, які забезпечують своєчасність судового захисту. Підприємництво, господарство і право. 2018. № 9. С. 14-18.
3. Ланчковський Ю. В. Деякі особливості електронного судочинства у цивільних справах в умовах воєнного стану //The 11 th International scientific and practical conference Topical aspects of modern scientific research”(July 11-13, 2024) CPN Publishing Group, Tokyo, Japan. 2024. 425 p. 2024. С. 352 -356.
4. Рекомендації щодо роботи судів в умовах воєнного стану. Рада суддів України. URL: <http://rsu.gov.ua/ua/news/usim-sudam-ukraini-rsu-opublikuvalarekomendacii-sodo-rooti-sudiv-v-umovah-voennogo-stanu>
5. Терех О. А. Сучасні виклики здійснення цивільного судочинства в умовах воєнного стану //Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Право. 2025. Т. 1. №. 89. С. 427-431.
6. Цивільний процесуальний кодекс України : Закон України від 18 березня 2004 р. № 1618-IV. База даних «Законодавство України» / ВР України. : веб-сайт. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1618-15#n6039>

Щербина Богдан Сергійович

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри цивільного права

Навчально-наукового інституту права

Київського національного університету

імені Тараса Шевченка

**ОСОБЛИВОСТІ ЗДІЙСНЕННЯ ПРАВА НА СПАДЩИНУ ЗА
ПРОЄКТОМ НОВОГО ЦИВІЛЬНОГО КОДЕКСУ (КОДЕКСУ ПРАВА
ПРИВАТНОГО)**

Сучасна цивілістика стоїть на порозі епохальних змін. Проєкт нового Цивільного кодексу (надалі також як Проєкт ЦК) вносить суттєві зміни в українську цивілістику, оновлюючи та реформуючи приватні правовідносини. Саме по собі оновлення цивільного законодавства є еволюційним процесом розвитку найбільш динамічної галузі права - цивільного права. Питання спадкування завжди є актуальним. Кожен учасник цивільних правовідносин, так чи інакше, зіштовхується з спадковим правом в своєму житті. Спадкові права є абсолютними цивільними правами за своєю правовою природою, що підкреслює значимість і важливість спадкових прав в системі цивільного права. Саме по собі право не несе реальної цінності без зрозумілого і визначеного законом чи договором порядку його реалізації і здійснення.

Проєкт ЦК вносить низку змін до регулювання спадкових правовідносин. Зокрема, пропонуються зміни до черг спадкування за законом. Так, проєктом пропонується у ст. 1758 визначити, що у другу чергу право на спадкування за законом мають внуки спадкодавця, батьки яких є живими на час відкриття спадщини. Відповідно, Проєктом ЦК передбачено нова черга спадкування за законом - 6 черга, яка, фактично, змістилась давши місце новій другій черзі.

Також зазнають змін черговість спадкування осіб, які проживали спільно зі спадкодавцем. Проєктом ЦК визначено, що у 3 чергу спадкують також жінка або чоловік, які проживали зі спадкодавцем у фактичному сімейному союзі (ст. 1759 Проєкту ЦК). Зазнало саме визначення осіб які мають на спадкування: якщо

дійсний ЦК надає право на спадкування особам, які проживали зі спадкодавцем однією сім'єю не менш як п'ять років до часу відкриття спадщини (ст. 1264 ЦК), то в Проекті ЦК йде про осіб, які проживають у фактичному сімейному союзі, що розширює коло спадкоємців за законом. Такі зміни, на нашу думку, має позитивний вплив на спадкові правовідносини, хоча і не прирівнює спадкоємців в фактичному сімейному союзі до чоловіка і дружини в зареєстрованому шлюбі.

Окремо слід відзначити новели, пов'язані з визначенням кола спадкоємців. Відповідно до Проекту ЦК спадкоємцями за заповітом можуть бути фізичні особи, зачаті протягом шести місяців з часу відкриття спадщини в результаті застосування допоміжних репродуктивних технологій з репродуктивного біологічного матеріалу заповідача і народжені живими після відкриття спадщини. Питання розпорядження своїм репродуктивним біологічним матеріалом стає новим цивільним правом заповідача. Проектом ЦК встановлено, що розпорядження репродуктивним біологічним матеріалом здійснюється окремим заповітом. Законодавець обмежує коло осіб, яким може надано право розпорядження таким матеріалом. Зокрема визначено, що заповіт може бути складений на користь або другого з подружжя, або особі іншої статі, яка проживала з ним однією сім'єю та не перебувала у будь-якому іншому шлюбі, а також визначити випадки знищення такого матеріалу.

Право на використання репродуктивного біологічного матеріалу підтверджується свідоцтвом про право на використання репродуктивного біологічного матеріалу заповідача, виданим нотаріусом. Таке свідоцтво видає нотаріус за місцем відкриття спадщини, без заведення спадкової справи, за зверненням особи, визначеної в заповіті, на підставі заповіту про використання репродуктивного біологічного матеріалу або його дубліката, чинність якого нотаріус перевіряє за Спадковим реєстром, за умови встановлення факту смерті заповідача, його родинних або інших відносин з особою, визначеною у заповіті, та порядком, встановленим Законом України "Про нотаріат".

Фактично, за наявності спеціального розпорядження, спадкувати можуть особи, які зачаті після смерті спадкодавця. Законодавець встановлює шестимісячний з часу відкриття спадщини строк для прийняття рішення про вагітність, в тому числі, для захисту прав інших спадкоємців. Така вимога пов'язана з видачою свідоцтва про право на спадщину, оскільки якщо на підставі волі заповідача, викладеної в заповіті, здійснено зачаття з його репродуктивного біологічного матеріалу із застосуванням допоміжних репродуктивних технологій, надання свідоцтва про право на спадщину і розподіл спадщини між усіма спадкоємцями проводять після народження дитини або припинення вагітності.

Нові правила, що пропонуються Проектом ЦК, є прогресивними і такими, що направлені на захист прав спадкоємців і розширення можливостей спадкодавця, з урахуванням вимог сучасності.

Ярова Анна

здобувачка другого курсу, спеціальність
«Право», Київського фахового коледжу
туризму та готельного
господарства

Науковий керівник: Кучак О.Є. —
спеціаліст вищої категорії, викладач-
методист Київського фахового коледжу
туризму та готельного господарства

ПРАВО НА ІМ'Я ЯК ОСОБИСТЕ НЕМАЙНОВЕ ПРАВО ФІЗИЧНОЇ ОСОБИ

Право на ім'я є одним із основних особистих немайнових прав фізичної особи, яке забезпечує її індивідуальність у суспільстві та правових відносинах. Це право належить до природних прав людини, які визнаються міжнародним співтовариством і закріплені в законодавстві більшості держав. В Україні право на ім'я регулюється насамперед Цивільним кодексом України, а також іншими нормативно-правовими актами [1, с. 45].

Питання права на ім'я є важливим у сучасному суспільстві, оскільки розвиток цифрових технологій та мережі Інтернет створює нові способи порушення цього права. Незаконне використання персональних даних, привласнення чужої особи, використання імені без дозволу — усе це потребує посиленого правового захисту людини.

У цій роботі розглядається право на ім'я як особисте немайнове право фізичної особи, його зміст, основні складові, підстави виникнення та способи захисту у випадку порушення.

У науці цивільного права існують різні підходи до визначення поняття «право на ім'я». Одні науковці розглядають його як суб'єктивне цивільне право, інші — як частину правового статусу фізичної особи, а деякі — як елемент цивільної правоздатності. Більшість сучасних дослідників вважають право на ім'я самотійним особистим немайновим правом, яке не пов'язане з майновими відносинами [7, с. 112].

Відповідно до статті 294 Цивільного кодексу України, фізична особа має право на ім'я, яке є одним із засобів її індивідуалізації. Ім'я громадянина України складається з прізвища, власного імені та по батькові, якщо інше не передбачено законом або звичаями національної меншини [1, с. 294].

Право на ім'я виникає з моменту народження особи та державної реєстрації народження у встановленому законом порядку. Іменем особи, яка не досягла шістнадцяти років або визнана недієздатною, можуть користуватися її законні представники. Отже, право на ім'я є одним із перших прав, які людина отримує від народження, і воно супроводжує її протягом усього життя [9, с. 78].

Право на ім'я включає кілька основних елементів. Аналіз законодавства та наукових праць дає змогу виділити такі складові:

— право на отримання імені при народженні відповідно до вимог закону — це головний елемент, адже саме з реєстрацією імені пов'язується виникнення інших прав;

—право користуватися своїм іменем у суспільному, професійному та особистому житті — кожна особа має право, щоб до неї зверталися за її ім'ям, а також використовувати його під час укладення правочинів [1, с. 48];

—право на зміну імені у встановленому законом порядку — особа, яка досягла шістнадцяти років, має право змінити своє прізвище та ім'я; зміна по батькові допускається у випадках, передбачених законодавством;

—право на захист імені від незаконного використання іншими особами — ніхто не може бути позбавлений права на ім'я або примушений відмовитися від нього; незаконне використання чужого імені тягне цивільно-правову відповідальність [7, с. 119].

Право на ім'я має особливості, які відрізняють його від інших цивільних прав. Насамперед воно є невідчужуваним і непередаваним, тобто не може бути передане іншій особі ні за договором, ні у спадщину [9, с. 82]. Також це право є абсолютним, оскільки всі інші особи повинні утримуватися від його порушення. Право на ім'я має довічний характер: воно виникає з моменту народження та припиняється після смерті особи, хоча в окремих випадках добре ім'я людини охороняється і після її смерті.

Важливою рисою є і немайновий характер цього права. На відміну від майнових прав, воно не має грошової оцінки та не входить до складу спадщини. Проте порушення права на ім'я може спричинити матеріальні збитки, наприклад у разі незаконного використання імені у підприємницькій діяльності, які підлягають відшкодуванню [1, с. 295].

Порушення права на ім'я може проявлятися у різних формах: незаконному використанні чужого імені, неправильному написанні імені в документах чи публікаціях, невизнанні права особи на ім'я або примушенні до його зміни. Законодавство України передбачає кілька способів захисту цього права [6, с. 33].

До загальних способів захисту, передбачених статтею 16 Цивільного кодексу України, належать: визнання права, відновлення становища, яке існувало до порушення, припинення дій, що порушують право, відшкодування збитків та моральної шкоди.

Окремим способом захисту є право особи вимагати спростування неправдивої інформації, поширеної з використанням її імені. У судовій практиці досить часто зустрічаються справи щодо незаконного використання імені в рекламі, засобах масової інформації або художніх творах без згоди особи.

Проведений аналіз дає змогу зробити висновок, що право на ім'я є важливою складовою системи особистих немайнових прав фізичної особи. Воно характеризується невідчужуваністю, непередаваністю, абсолютним і довічним характером та включає право на отримання імені, користування ним і захист від незаконного використання.

Подальший розвиток законодавства у цій сфері повинен враховувати сучасні виклики, пов'язані з розвитком цифрових технологій, захистом персональних даних та поширенням випадків привласнення чужої особи в Інтернеті. Також важливо вдосконалювати механізми цивільно-правового захисту права на ім'я з урахуванням міжнародного досвіду та практики Європейського суду з прав людини [6, с. 35].

Список використаних джерел:

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 435-IV / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text> (дата звернення: 08.05.2026).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод від 04 листопада 1950 року (з протоколами) / Рада Європи. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 08.05.2026).
3. Про державну реєстрацію актів цивільного стану : Закон України від 01 липня 2010 року № 2398-VI / Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2398-17#Text> (дата звернення: 08.05.2026).
4. Постанова Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи» № 1 від 27.02.2009.

URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0001700-09#Text> (дата звернення: 08.05.2026).

5. Ромовська З. В. Українське цивільне право : Академічний курс. Загальна частина. Київ : Правова єдність, 2022. 680 с.

6. Стефанчук Р. О. Особисті немайнові права фізичних осіб у цивільному праві : монографія. Київ : Юрінком Інтер, 2021. 640 с.

7. Харитонов Є. О., Харитонova О. І. Цивільне право України : підручник. Київ : Істина, 2023. 840 с.

8. Захист особистих немайнових прав в цифрову епоху. URL: <https://yur-gazeta.com/publications/practice/tsivilne-pravo/zahist-osobistih-nemaynovih-prav-v-it-ta-merezhi-internet.html> (дата звернення: 08.05.2026).

9. Красицька Л. В. Зміна прізвища, імені та по батькові: актуальні питання теорії та практики. Часопис цивілістики. 2024. Вип. 45. С. 12–18.

Yarovyi Oleksii Yuriiovych,

3rd-year Cadet

Faculty of Training Specialists for Pre-Trial
Investigation Bodies National Police of
Ukraine Dnipro State University of Internal
Affairs

Scientific Supervisor Pakulova Tetyana
Vasylivna Senior Lecturer, Department of
Language Training, Dnipro State University of
Internal Affairs

Human Rights Guarantees in the Application of Preventive Measures at the Stage of Pre-Trial Investigation

Against the background of development of a modern rule-of-law stateIn the modern legal In today’s legal landscape, ensuring respect for the Strengthening and securing the essential rights and freedoms of individuals. is increasingly critical importance, especially within criminal procedure. One Within the primary steps of criminal justice is the pre-trial investigation, during which state institutions implement investigative functions. exercises its At this stage, authorized bodies are empowered o observe and evaluate criminal offenses. During the pre-trial investigation, preventive

measures may be applied, which inevitably entail certain restrictions on the natural rights and liberties of individuals. Accordingly, the formation of effective legal guarantees to ensure their protection is extremely important.

Under the modern conditions of globalization, international collaboration in criminal procedural matters has become increasingly important for ensuring. Strengthening the administration of justice is becoming more vital for Ukraine's continuing integration into Europe. Consequently, the country must align its laws in line with European human rights standards and constructing effective organizational frameworks to reinforce this process. For collaboration with foreign legal authorities, facilitating the prompt exchange of legal information, evidence, and professional competence. Within the criminal justice framework, utilizing such mechanisms supports coordinated action and significantly boosts the efficiency of investigations, all with the aim of reinforcing coordinated efforts to protect core rights in criminal proceedings.

Global cooperation in this domain covers multiple dimensions. Spanning institutional coordination aiming at the concrete realization of justice and legality in an international context, maintaining effective protections is necessary for maintaining human rights in procedural coercive measures are applied.

Modern Ukrainian criminal procedural legislation establishes multiple procedural guarantees designed to safeguard the procedural entitlements concerning those under investigation or charged with an offense during pre-trial proceedings. The main legal basis for such guarantees is the Criminal Procedure Code of Ukraine, which enshrines essential principles encompassing primary legal guarantees. Including key protections like adherence to legal principles, the assumption of innocence, entitlement to legal assistance, and communication of charges regarding the cause of detention. Additionally, the Criminal Procedure Code clearly regulates the procedures for applying preventive measures, conducting searches, obtaining temporary access to documents and possessions, along with executing other procedural acts that might influence the rights and protections of individuals. In this context, legal norms require investigator to explain procedural the

suspect's rights and the guarantee ensuring that individuals can access professional lawyers [1].

Concurrently, a significant problem in the Ukrainian the The setup of The administration of criminal justice secures the widespread reliance on pre-trial detention as the principal preventive measure. Findings of the European Court of Human Rights underscore that Ukrainian courts have repeatedly lacked proper justification for imposing such restrictive measures. measure, often neglecting the possibility of applying less intrusive alternatives. In several The Court's decisions have repeatedly pointed out infringements of n accordance with Article 5 of the Human Rights Convention, individuals' rights to freedom and self-governance are protected. and security [2].

Concurrently, national legislation offers a variety of alternative preventive measures, including personal recognizance, bail, personal surety, and house arrest. These measures are designed to ensure a harmonizing. The unified aims of the criminal justice system withthe safeguarding of personal freedoms. However, in practice, such alternatives are applied less frequently,which indicates the persistence of certain institutional stereotypes within Across law enforcement and judicial processes, the impact of a preventive measure is sometimes incorrectly associated solely with its severity.

As noted by I. O. Shynkarenko and T. V. Pakulova, the professional practice of an investigator involves constant communication with various categories of consequently, the acquisition of communication expertise stands as a core pillar of professional development. training for law enforcement officers. Researchers emphasize that investigators should Be equipped to facilitate constructive exchanges with participants in criminal proceedings and consciously control both verbal and non-verbal manifestations of emotions during professional interaction [3].

Another important procedures for maintaining Human rights measures implemented during of preventive actions measures relies on judicial control. When considering When a motion for a preventive measure is filed, the investigating judge must evaluate the sufficiency of the suspicion, The application of procedural risks,

alongside the possibility of a more lenient alternative. Simultaneously, The judicial system needs to factor in individual circumstances, including the suspect's personality, social ties, health personal condition and additional relevant considerations that could impact The justification and proportional application of limiting personal freedom [1].

Ensuring human rights protection relies upon the integrated functioning of legal rules, institutional frameworks, and professional standards. The efficacy of such actions hinges on proper enforcement of criminal procedure, observance of Observance of Obligations established by the European Court of Human Rights, combined with strong legal competence, underpins effective enforcement. officers. Achieving a proper equilibrium between the objectives. Aligning the various concerns inherent in criminal justice administration system with protecting fundamental human rights Serves as a crucial foundation for the establishment and running of a democratic state governed by the rule of law.

References

1. Criminal Procedure Code of Ukraine: Law of Ukraine of 13 April 2012 No. 4651-VI. Available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (accessed: 13 February 2026).
2. Case of Kharchenko v. Ukraine. Judgment of the European Court of Human Rights of 10 February 2011. Application No. 40107/02.
3. Shynkarenko I. O., Pakulova T. V. Communicative competence as a component of the professional mastery of an investigator. Scientific Bulletin of the Dnipropetrovsk State University of Internal Affairs. 2019. Special Issue No. 1 (102). pp. 297–302.

МАТЕРІАЛИ

IV Всеукраїнської науково-теоретичної
конференції до Дня науки України
«Держава і суспільство: сучасні
виклики та пошук рішень»

м. Київ, 13 травня 2026 р.

Формат 148*210 мм

Гарнітура Times New Roman

Папір офсетний. Друк цифровий.

АДРЕСА:

Україна, 02192, м. Київ

Вул. Романа князя Мстиславича, 26